

Opera omnia medico-practica et anatomica / Georgii Baglivi.

Contributors

Kühn, Karl Gottlob, 1754-1840.
Baglivi, Giorgio, 1668-1707.
Royal College of Physicians of Edinburgh

Publication/Creation

Lipsiae : Sumptibus Leopoldi Vossii, 1827-28.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/std6bn98>

Provider

Royal College of Physicians Edinburgh

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by the Royal College of Physicians of Edinburgh. The original may be consulted at the Royal College of Physicians of Edinburgh. where the originals may be consulted.

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

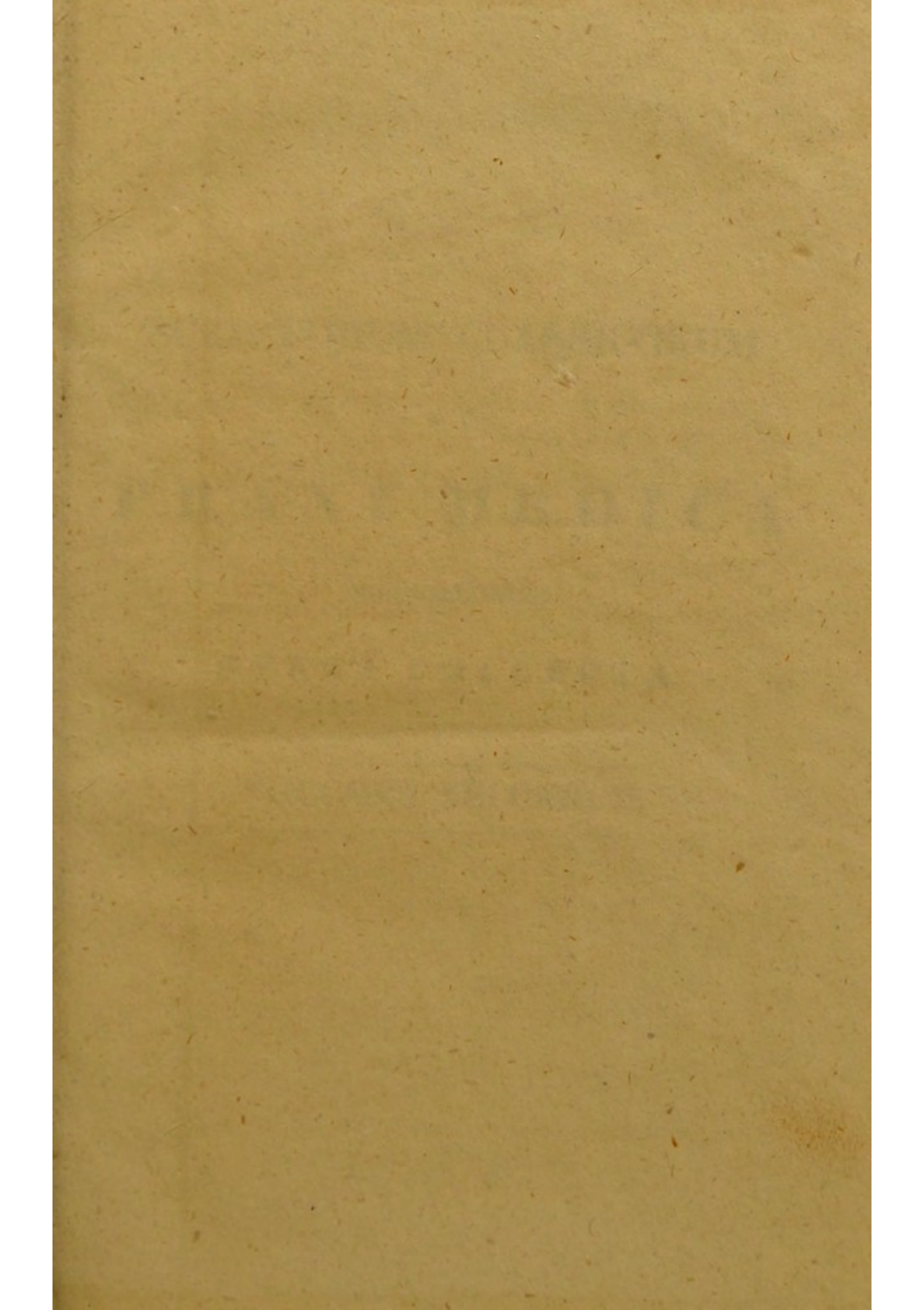
Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

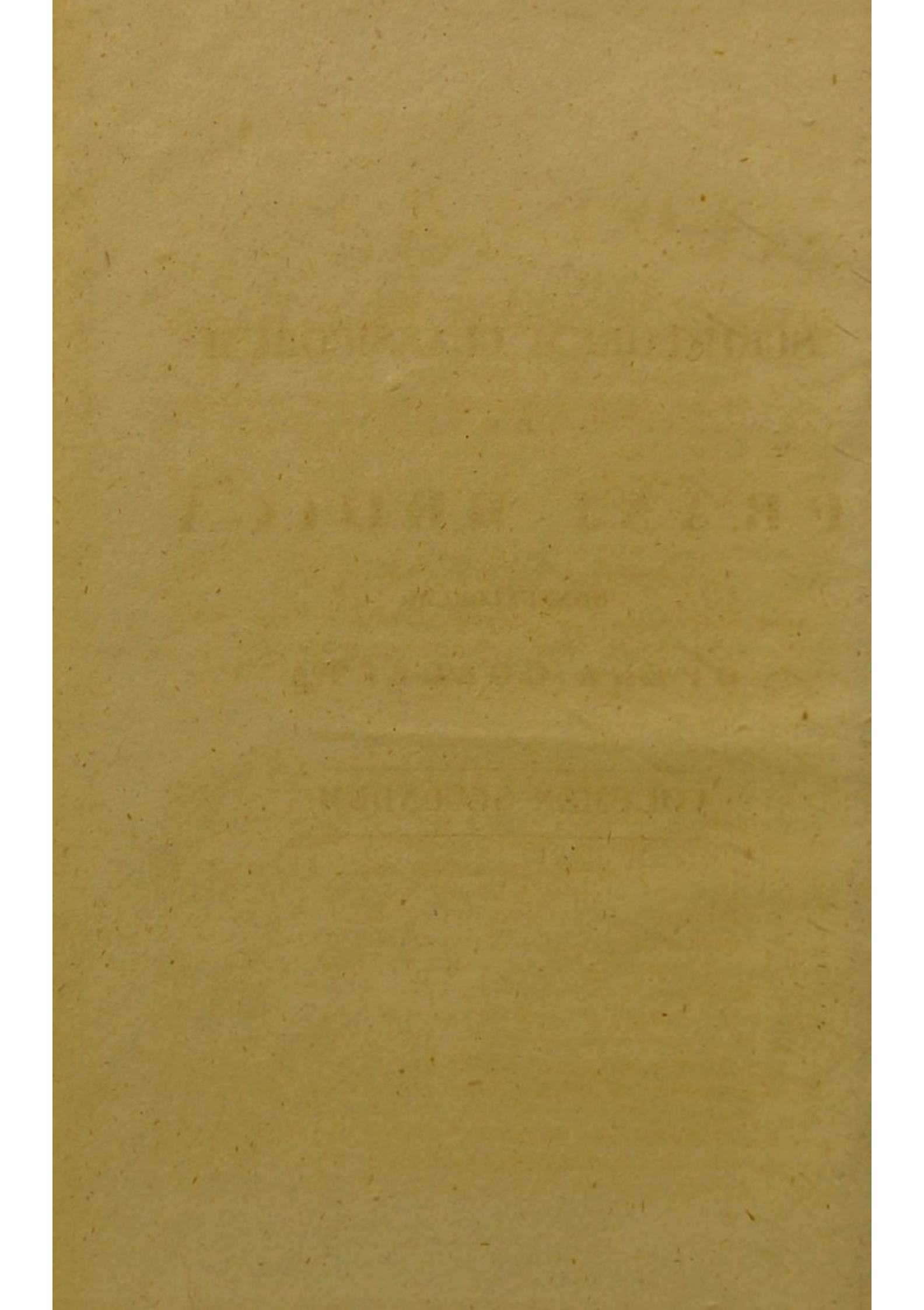

92.34

SCRIPTORUM CLASSICORUM

DE

P R A X I M E D I C A

NONNULLORUM

OPERA COLLECTA.

VOLUMEN SECUNDUM.

PARISIIS, rue de l'école de médecine, No. 4., apud
J. B. BAILLIÈRE.

LONDINI, 3 Bedford Street, Bedford Square, apud
J. B. BAILLIÈRE.

AMSTELODAMI, apud MÜLLER et Soc.

VIENNAE, apud J. G. HEUBNER.

L I P S I A E,
EX OFFICINA HIRSCHFELDII.

GEORGII BAGLIVI
O P E R A
OMNIA MEDICO-PRACTICA
ET
ANATOMICA.

EDITIONEM RELIQUIS OMNIBUS
EMENDATIOREM ET VITA AUCTORIS AUCTAM

CURAVIT

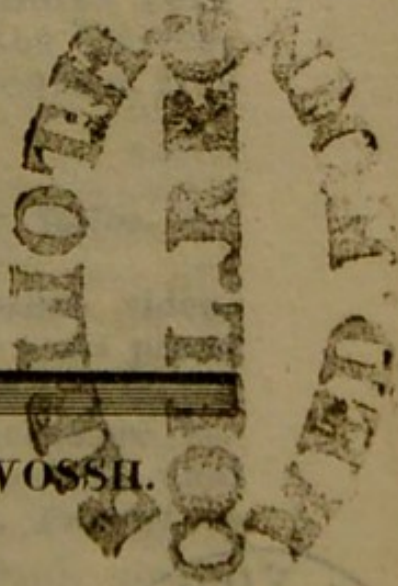
C. GOTTL. KÜHN

PROFESS. PHYSIOL. ET PATHOL. PUBL. ORDIN. ET PLUR.
SOCIET. ERUD. MEMBER.

TOMUS PRIMUS.

LIPSIAE, SUMPTIBUS LEOPOLDI VOSSH.
MDCCCXXVII.

GEORGE BAGLIV

O P E R A

OMNIA MEDICO-PRAXIA

ANATOMIA

REQUISITA MEDICINAE ANATOMIAE

ANATOMIA

REQUISITA MEDICINAE ANATOMIAE

TOMUS PRIMUS

MDCCCXXVII

VITA
GEO. BAGLIVI. *)

Ragusii in urbe Illyrii nobilissima, quae ubi Epidaurus quondam fuit, aedificata putatur, ortus est GEORGIUS anno CIOIOCLXIX **) Non. Septembr. ex honesta ARMENIORUM familia. Sic enim vocabatur, quod ex Armenia multo ante in ea loca concesserat. Illius parentes, quod invidiam, vim, injustitiam, pericula, maximasque tempestates in patria subierant, de illa deserenda deliberarunt, et, casu magis quam consilio, Lycii in Apulia cum duobus, quos susceperunt, liberis sedem collocarunt. Miseratus illorum sortem PETRUS ANGELUS BAGLIVUS, nobilis ac satis dives illius urbis medicus, hospitio ipsos excepit, ac nihil se malle ostendit, quam totam illam familiam sibi devincire. Alii rem aliter narrant. Ajunt enim BAGLIVUM dolentem orbitatem liberorum a RAPHAELE de TUDISIO, S. J. homine, saepe requisivisse, ut sibi aliquem ad adoptandum proponeret, quem pudor et ingenium commendaret: non digniores vero TUDISIUM, quos nominaret, quam ARMENIOS fratres, quibuscum patriam communem habebat, invenisse. Hos

*) Conscripta ab ANGELO FABRONIO in *Vitis Italor.* doctrina excell. Vol. IV. p. 77 — 104.

**) Qui de BAGLIVO scripserunt, non consensisse videntur in ejus ortus anno notando. Sed hic nosci potest ex iis, quae de se ipse narravit. Ait enim, se Bononiae aegrotasse gravissima acuta febris, morboque capitis cum delirio, idque accidisse mense Januario anni CIOIOXCII., aetatis suae anno XXIII. Vid. *Praefat. in specim. IV. libror. de fibra motr. et morbos.*

BAGLIVUS pro suis amavit, instituendosque curavit Graecis et Latinis literis a MICHAELE MONDEGAJO, Jesuita, ac demum testamento heredes fecit, jubens ipsos hereditarium BAGLIVORUM cognomen sumere. Porro autem GEORGIUS, dum enitebatur, ut concitatae de se exspectationi responderet, contrivit in studio adolescentiam, et in academia Salernitana doctrinae insignia accepit. Non dici potest, quam flagraret desiderio naturalium rerum cognoscendarum, cui ut satisfaceret, Patavium primum, mox Bononiam concessit, quibus in academiis omnia abunde esse videbantur. Sed praesertim applicuit se ad MARCEL-LUM MALPIGHIIUM, quo usus est familiarissime. Caeteras quoque Italiae celebriores academias noscere voluit, undique fructus haud mediocres ingenii industriaeque suae percipiens. Demum vix annum attingens tertium supra vicesimum constitit Romae, quod multa haberet invitamenta urbis, amicorum, ac praesertim MALPIGHII, quo tum medico Innocentius XII. P. M. utebatur, et ipsius medicae scientiae, cujus exercendae excolendaeque amplissimum sibi eo in loco fore campum sperabat. Neque multo post, cum magna apud omnes, et vel apud ipsum Summum Pontificem esset in opinione doctrinae, munus docendae anatomes in Archigymnasio Romano obtinuit, in quo exercendo magna porro erat admiratio copiose sapienterque dicentis. Facilem se quoque praebebat in discipulis audiendis admittendisque domum, quibus carum esse, bene de republica mereri, laudari, coli, diligi sibi maxime gloriosum esse arbitrabatur. Exstiteret tamen nonnulli medicorum, qui pravis inflati opinionibus et imperitorum quorundam plausibus effrenati, sibique praefidentes, injuriosa multa in BAGLIVUM jacere atque immittere non dubitarunt, quod hic soleret in suis disputationibus ab iis dissentire, et optimas vias tradere discipulis suis addiscendae medicinae. Quibus in refellendis non se durum et agrestem praebuit, quod ejus animus ut irritabilis, ita placabilis esset, quam agilitatem, et ut ita dicam, mollitiem naturae plerumque bonitatis signum esse, a sapientibus viris observatum est. Quoniam autem pulcherrimum putabat, nosci ab omnibus id, quod gloriosum erat privatim docere, statuit in lucem hominum proferre *de praxi medica*

librum, in quo omnem viam rationemque perfectae medicinae, difficultatemque illius tenendae expromsit. Principio statuit, non utilem modo, sed et necessariam esse medicis ipsam morborum, quibus aegri affligantur, observationem et considerationem diligentiorum, nec non remediorum ad eosdem expellendos experientiae rerum potius, quam causarum cognitioni subnixam scientiam. Multa vero persequitur, et evertere conatur impedimenta, quae hujusmodi observationi atque scientiae plurimum obsint. Primum autem putat esse, quod seniores medici, qui in cognoscendis et remediis et morbis aetatem consumserint, non debito honore habeantur, sed et fere despiciantur. Alterum esse dicit ex praejudicatis praecipue recentiorum opinionibus, quibus quidquid ipsa natura docet, haud raro tenebris obvolvatur: hinc enim esse, quod aliqui remedium quoddam tanti faciunt, ut ad omnium omnino morborum curationem adhiberi posse sibi persuadeant; aliqui vero idem ita contemnant, ut illud nihil unquam afferre utilitatis existiment; nec minus absurdos eos esse ponit, qui dialecticorum aut rhetorum artes, aut astronomiam magno studio sibi ad medicinam faciendam disci oportere pronuntiant. Aliud esse dicit impedimentum ex iis similibus, quibus aliqui omnia, quae nostris accidunt in corporibus, explicare se posse ducunt: aliud ex praepostera et vitiosa librorum lectione; aliud ex prava eorundem interpretatione, nec non ex ipso nova quaedam systemata fabricandi studio. Dum alia hujusmodi, quae medicinae progressui officere solent, persequitur, revocare studet vetus ac diu intermissum institutum brevibus, concinnis selectisque sententiis, quas graeco verbo aphorismos appellamus, praecipua ac certiora artis medicae praecepta tradendi. Quoniam vero animadversio ac notatio naturae sola hanc peperisse artem videtur, posuit in medio BAGLIVUS, quae ipse aliique plures diligentissimi viri ab experientia didicerant ad multorum morborum causas, effectus et remedia noscenda; ex quibus illa praesertim jure laudantur, quae ad pleuritidem, ad varia febrium genera, atque ad acutos morbos pertinent. Praeceptis suis adjungit exempla praeteritorum medicorum, qui de recta via deflexerant; et dum omnes

ferme medicinae aetates vicissitudinesque percurrit et varia systemata notat, id concludere videtur, illum fore laudabilem medicum, qui de sua vi et sapientia non multum promittit, et qui ad aegrorum lectulos longum usum ac studium, mentis acumen ac prudentiam contulerit. Non corporis modo, sed animorum morbos, quorum plures enumerat, medicina indigere ait, clauditque primam operis partem (duabus enim constat) verissima illa CELSI sententia, *differre pro natura locorum genera medicinae, et aliud opus esse Romae, aliud in Aegypto, aliud in Galliis*. Redit enim in secunda parte (frustra enim ordinem in BAGLIVI libris quaesiveris) ad ea, quae obstant et impediunt, quominus longius progrediatur medicina; cumque satis jam concitatum cohortatione sua esse putaret lectorem ad studium practicae medicinae, qua in re tota hujus ars consistat, explicandum suscipit. Satis accurate ea percurrit, quae praestanda esse putat a diligenti medico in morborum causis, signis*), phaenomenis, aliisque rebus hujusmodi observandis notandisque, ac sequi videtur BACONEM a VERULAMIO, cum observationes in luciferas et fructiferas dividit. Iis adscribuntur, quae a solo oculorum sensu, nulla arte aut scientia adhibita, pendent, quando scilicet medicus testis potius, quam judicis partes agit; his vero, quae ex multarum rerum cognitione, librorumque lectione efflorescunt. Atque in his omnibus quid difficulter atque utiliter, quid cum certa spe scientiae, quid cum periculo erroris fieri possit, considerari debere admonet, ea omnia patefaciens oratione et praeceptis suis, quibus facillime adolescentes ad id, quod cupiebant, perventuros putabat ab hoc aditu januaque patefacta. Nec solum vias earum rerum rationemque, quibus studendum esset, declaravit, quod ipsum est

*) Constare inter omnes video, BAGLIVUM satis felicem fuisse in notandis diversorum morborum signis, atque hac de re nova quaedam suique ipsius propria, quamvis BELLINII et ALPINII gloriam minime ipse aequaverit, protulisse. Vid. BOERHAAV. *meth. stud. med.* to. II. p. 10. *de semiotica*.

tamen magnum, sed exemplis plurimis, et ipsa, quam tantopere commendabat, experientia, id, quod sibi proposuerat, comprobavit. Postquam autem diu multumque animadversum est, quid constans in rebus, quid varium sit, quid aptum inter se conveniensque, aut quid quamque rem rite consequatur, jubet medicum per aphorismos observationes suas exponere. Neque erit, cur illius spes infringatur, aut languescat industria, si minus omnem causarum colligationem perspicere possit, atque ad ipsa rerum capita primosque ortus pertingere, cum magis contentos nos esse oporteat, ut aliquantulum progrediamur, modo nulla in quaerendo temeritas sit nullusque error, quam ut longa aberratione defatigati nihil processisse animadvertamus. Atque utinam hunc veritatis inquirendae morem tenuissent, quicumque medicinae operam hactenus dederunt: uberiores sane rerum pulcherrimarum scientiam haberemus. Ad quam magis magisque obtinendam hortatur omnes rerum publicarum rectores, ut academias instituant, quibus unice propositum sit, practicam medicinam excolere, et quae ad illam pertinent, morborum historias narrare atque inter se comparare. Magnas hoc opus a doctissimis viris laudes retulit, neque ii, qui BAGLIVO adversabantur, et eundem dente mordebant invido, contra opus ipsum aliquid obicere potuerunt. Eo itaque conversi sunt, ut illos libros a BAGLIVO compositos fuisse negarent. Aiebant autem illi multa in iis esse, quae non potuerint nisi ab eo scribi, qui plurimos in morbis observandis et cognoscendis impendisset annos, atque hinc BAGLIVO, qui juvenili tum erat aetate, illa tribui non posse. Verum et is erat juvenis, cujus in suae artis usu omnibus perspecta esset ac probata prudentia, et acerrimum in rerum ad eam pertinentium investigatione studium; et quae provectiore aetate conscripsit, idem referunt scribendi genus, eandem veritatis inquirendae rationem, eundem disputandi morem, ut facile ipsum ubique auctorem possis agnoscere. Quod autem libri, de quibus egimus, diligentiori quadam lima politi videantur, non aliud ostendit, quam et majorem aetate juvenili laborem tolerari facilius, et eum, qui famae ac nominis celebri-

tati studet, acrius quam illum, qui satis jam celebratus eo scribit, ut caeteris prosit, allaborare. Caeterum illa ipsa, quae indicabimus, opera non mediocrem etiam BAGLIVO gloriam pepererunt. Ac primo quidem hoc loco commemorandi libri quatuor *de fibra motrice et morbosa*, in quibus multa quidem doctrina medica comparet. Principio origo, divisio fibrarum, variaeque rationes earum investigandae structurae exponuntur; inde ad partes illas transit, quae a carnea fibra, aut membranacea (sic enim illas distinguit) conflantur, et quae illarum sit vis ac natura inquiritur. Omnes suo quodam proprio elatere (non verebor grammaticorum reprehensionem, modo propriis scientiarum vocabulis usitatisque utar) seu nisu praeditas esse docet, quo fluidorum motus moderantur et perpetuant. Cum resistant fluida prementibus fibris, ali inde putat oscillatorium motum, quem a meningibus, quas membranarum et fibrillarum matres esse ponit, accepere. Ad hanc continuatam motionem seu oscillationem a meningibus ad extrema usque membranarum probandam posuit pro argumento peristalticam intestinorum motum et cordis systolen ad ultimos usque arteriarum exitus propagatam. Miror equidem BAGLIVUM, qui saepe repetebat verissimam illam BACONIS sententiam, *non fingendum, aut excogitandum, sed inveniendum, quid natura faciat aut ferat*, et nihil tam indignum sapientis prudentia esse, quam alicui systemati temere assentiri, tanta confidentia suum de meningum systoles natura vulgasse, ut nihil propius esse veritatem judicaret. Pauca hoc loco de durae meningis structura attingit. Hanc non vere membranam esse ait, sed muscolum membranaceum; huic ventres esse tres, tendines quatuor; duobus autem ventribus, qui pariter superiores sunt, cingi cerebrum, et contineri tertio, qui inferior est, cerebellum: tendines porro sic esse distributos; tres ad cerebrum pertinere, quorum qui medius est, id ipsum esse, quod falx messoria appellatur, et esse utrique meningis parti, id est, tum dextrae, tum sinistrae communem; duos reliquos, qui ad latera locati sunt, alterum quidem ad dextram meningis partem, alterum ad sinistram spectare: quartum tendinem cerebello adsignari de-

bere, eumque falci messoriae subjectum esse. Ex
 tot fibrarum et lacertorum structura et distributione
 vere conjicere se posse putabat BAGLIVUS, iis cere-
 brum pariter ac cerebellum alternis comprimi, inde-
 que sequi, quod dura mater cor cerebri nominari
 possit. Haec commemoranda esse putavi, quod AN-
 TONIUS PACCHIONUS palam dictitabat, a se BAGLI-
 VUM de meningis usu ac fabrica sumsisse multa, si
 fateretur, vel, si negaret, surripuisse. Quam accu-
 sationem a se quidem BAGLIVUS removeere studuit,
 cum probasset anno ferme serius PACCHIONUM co-
 gitata observationesque suas illa de re in lucem
 emisisse. Sed multa multis concedens hanc suam
 esse propriam gloriam contendebat, quod indagave-
 rit, patefecerit, protulerit ea omnia, quae pertine-
 bant ad fibrae sanae aut morbosae anatomiam, vim,
 elaterem variosque ejus effectus in solidorum motu,
 divisionem ipsius, divisionisque originem, structu-
 ram minimam, ejusdemque vim in fluida, fluidorum-
 que in ipsam, curationesque morborum, quae ex ha-
 rum rerum omnium notitia pendere videbantur. Sic
 facile sibi persuadebat, sua de fibra motrice dogmata
 dominari debere in universa medicina, nec amplius
 sermonem fore de liquidis, acidis, alkalibus, simili-
 busque nugis, quas ad fallendos homines inventas
 esse dicebat. Eo loci, quo de liquidorum et solidorum
 aequilibrio disputat, in quo hominum salus ex
 illius sententia consistit, *de derivatione ac revulsione*
 agit, et quae ignota quondam veteribus esse vide-
 bantur, de ipsorum solidorum et liquidorum natura,
 proprietatibus, viribus, mutationibusque diligentissi-
 me persequitur. Quaesitum aliquando fuit, quid esset
 discrimen inter REDIUM et BAGLIVUM, utrosque
 magni nominis medicos, et de medicina, quae expe-
 rientiae maxime innititur, optime meritos. Nihil
 ferme adfirmabat REDIUS; quaerebat omnia, dubitans
 plerumque et sibi diffidens, cum stultius nihil puta-
 ret esse, quam incerta pro certis, obscura pro per-
 spicuis habere; atque mallet, si in alterutro esset
 peccandum, videri nimis timidus, quam parum pru-
 dens: contra ea BAGLIVUS fidenter, ne dicam su-
 perbe, multa jactabat, et ex oblata quadam veritatis
 luce plurima deducere se posse putabat, quae magis
 ejus ingenio, quam ipsi veritati, judicioque naturae

erant accommodata. *) Verum hoc minime inficior, in medicinae involucris, et in tanta rerum obscuritate, quae sunt causa et origo morborum valetudinisque, aliquid ipsum quoque luminis attulisse, et communem usum sua aliorumque inventa satis feliciter derivasse. Frequens erat in nosocomiis, quodque agendum faciendumque, idem non modo non recusabat, sed appetebat etiam atque exposcebat. Cumque vero essent iique honoribus et genere praestantissimi, qui se BAGLIVI opera a morte ad vitam, ab exitio ad salutem revocatos esse dicerent **), sic se adhibebat in hac nominis celebritate, ut nullius rei cupidus, nisi suae gloriae hominumque utilitatis esse videretur. Quod studiose elaborasset, ut praeter caeteros propugnator ac restitutor Hippocraticae medicinae appellaretur, aversari videbatur omne remediorum genus, quorum nullum esset vestigium in illius medicorum principis operibus. Quapropter minime est mirandum, si omine malo illos omnes vituperabat, qui aliquid spei in Peruviano cortice ponebant, quo nihil exitiosius excogitatum unquam fuisse confidentissime adfirmabat. Sed tempus est, ut redeam ad scripta BAGLIVI, qui quidem magnum cumulum ad sua in medicinam merita accessisse arbitrabatur, vulgato a se libro *de morborum successionibus, mutationibus scilicet unius morbi in alium*. Praeter illa, de quibus hoc in libro agi titulus ipse satis innuit, plura sunt utilissima de rebus aliis, quae me-

---

*) Hoc ipso de vitio coarguitur a MORGAGNO *de sedib. et caus. morb.* epist. VIII. art. 13. et epist. XXXVII. art. 13. Nullius sane rei, paucis habitis observationibus, reperiri causa et origo potest. Lenta et considerata patientia opus est, quam si adhibuisset BAGLIVUS, postquam viderat cor viperae diu post mortem pulsare et fibras musculares tactas sponte sua contrahi absque ullo animae imperio atque sensu, magnam certe gloriae partem, quam reportavit HALLERUS in suo irritabilitatis systemate constabiliendo illustrandoque, praeoccupare potuisset.

**) Vide *Vite degli Arcad. illustri*. P. II. Rom. 1710. p. 183.

dicorum artibus et industriae subjiuntur. Quoniam tribus praesertim rebus animantium vita tenetur, cibo, potione, spiritu, quid observandum in melioribus eligendis dignoscendisque describit. Quid possit etiam musica, equitatio, navigatio, venatio, rusticatio, in universum aëris mutatio, et praesertim aegroti patientia ac tranquillitas ad multos sanandos morbos, perite indicat, in quorum causis investigandis, remediisque exponendis saepe invehitur in medicos, quorum aures obsorduerant, ne ea, quae monerentur, quamvis exitu comprobata, audirent. Cum de febribus agit, vere gloriatur, se primum omnium bene novisse naturam earum, quae *mesentericae* dicuntur. Sed gloriose mentiri videtur illud affirmans, nemini ante se in mentem venisse de iis disserere morbis, qui in alios alterius generis convertantur. Nam inter doctos omnes constabat, JOANNEM CASALECHIUM Regiensem hac de re multo ante BAGLIVUM opus, sane laboriosum et copiosissimum, quod tamen minime vulgavit, absolvisse*), cui titulum fecerat: *Apparatus ad historiam de morborum mutationibus juxta mentem Hippocratis*. Praeter hos, quos commemoravimus, libros dissertationes varias conscripsit BAGLIVUS, ex quibus omnibus constat volumen operum ejusdem, quod expetitur ab omnibus, qui cupiditatem aliquam habebant notitiae rerum medicarum, paucorum annorum spatio septies usque tum in Italia, tum in Gallia impressum est.

Prima est *de anatome fibrarum et de motu musculorum ac de morbis solidorum*. Mirum videri minime debet, BAGLIVUM in scriptis suis saepe ad eandem rem rediisse, quod ei erat persuasum, multorum morborum causas unice quaerendas esse *in solidorum vitiato tono*, ut ipse loquebatur, *elattere, structura, mutatoque solidorum ad solida, et liquidorum ad solida aequilibrio*, minime vero *in mille somniatis acidis, et mille fictis humorum moleculis, innovandi cacoëthe nostris temporibus adinventis*. Queritur, sed injuria, nimium negligentes fuisse anatomicos et medicos omnes in exploranda fibrarum

---

*) Cons. *Giorn. de' Letter. d'Italia* to. VI.

figura, motione, contractionequae hujusque varietate pro varia fibrarum membranacearum et carnearum natura: in iis enim foveri, augeri et regi ipsam contractionem putabat ab oscillatione continua, et elatere durae matris; in his ab aequilibratis oscillationibus cordis (ejus utimur verbis) per arterias et sanguinem in eas propagatis. Saepe autem admonet, necesse esse vacillare medicinam, vel jacere potius, si ejus artis cultores de fluidis, ut fiebat, unice occupati, non satis ad solida animum attenderent. Nam licet haud pauci sint morbi, qui a fluidorum vitio enascuntur, vix unum tamen reperiri affirmabat, quem non foveant, protrahant, aut exasperent solidorum spasmi, atoniae, crispaturae, ut vocant, atque corrugationes. Quapropter gratulari sibi, quod multa remedia (anodyna praesertim, fomenta, balnea, et quae non solum nimium contentis, sed etiam laxis fibris medentur) restituerit medicinae, quae chemi-
corum fraude omnem illam salubritatem simplicitatemque Hippocraticam, quasi sanitatem perdidisse, ac pene loqui dedidicisse videbatur.

In secunda ac tertia dissertatione multa promit experimenta de natura, usu et morbis salivae et bilis. In quarta, ubi de sanguine agit, non tam medicum acutum, quam doctum physicum omnibus se ostendere voluit, cum de aëre multa, qui concipitur et respirando redditur, persecutus esset. Quintae dissertationis quasi subjecta materies est analogia quaedam inter morbos et alia, quae in rerum natura fieri videmus; ex quo gradum facit ad lapidum generationem exponendam. Hos enim more plantarum nutriri et augescere minime dubitabat. Quoniam autem marina corpora concrecere in lapides interdum conspiciamus, quomodo id fiat, et quae mutationes accidant propter eluviones exustionesque terrarum exponit. Inde occasionem arripit de terrae motu, qui Romae et in vicinia anno *MDCCCIII.* factus est, et de eruptione ignium in Vesuvio disse-
rendi, in quibus multa fortasse inepte dicta et a verioribus physicae principiis aliena invenies. In hanc dissertationem addidit postea quaedam alia magis ad historiam rerum memorabilium, quae anno *MDCCCIII.* et insequenti acciderunt, quam ad physicam et medicinam pertinentia. Neque omnia dicit,

et leviter unum quodque tangit. Tam saepe vero digreditur a proposito, tanta est rerum varietas, dissimilitudo atque disjunctio, ut omnino ignorasse videatur BAGLIVUS, quanti sit inventa non solum momento quodam judicioque, sed etiam ordine disponere. A terrae motibus, qui biennio ferme Romanam provinciam afflixere, atque a morbis, qui hos consecuti sunt, ad descriptionem transit columnae Antoninae, quae per illa tempora detecta fuit; deinde haud pauca refert de Cardinalium Norisii et Sfondrati vita, morbis atque morte; mox de numismatibus quibusdam rarioribus, quae suum ornabant museum, disserit; et quod nihil inveterascere, nihil cadere debere ait eorum, in quibus salus hominum consistit, varias observationes a se habitas in exercenda medicina profert, quibus tamquam clarissimis argumentis atque signis magis magisque lucere suum *de solidis et de fibra motrice* systema ejusque comprobare utilitatem putabat. Extremo libro quaestionem iterum tractat de lapidum vegetatione, et quaerit, num similitudo quaedam sit inter circumfluentem in animalium corpore sanguinem, et circumfluentes per terrae viscera maris aquas. His potiora putantur, quae *de vesicantibus* tradidit, quod remedii genus veteribus incognitum invectumque in medicinam ab Arabibus, ipsa medicorum dissensione inclaruisse videbatur. Alii enim praesentes ad omnes fere morbos sanandos vires illud habere putabant, alii non solum inutile, sed etiam noxium esse ponebant. Diu stetit cum his BAGLIVUS: postea experientia commonefactus vesicantia salutaria esse posse in quibusdam morbis, hujus rei rationem reddere sibi proposuit medicinae studiosis, vulgata dissertatione *de usu et abusu vesicantium*.

Restat, ut de dissertatione pauca dicamus, quae ad Apulum phalangem (*tarantula* dicitur) pertinet. Scripsit hanc rogatu JACOBI MANGETI, et sumsisse multa videtur a MARTINO LISTERO, quamquam illius nunquam mentionem fecit, qua de culpa saepe, neque injuria, reprehensus est. Sic exempli gratia in ratione seu methodo, quam ipse proposuit ad cursum sanguinis in ranis ostendendum, MALPIGHII nomen desideratur; et experimenta alia narrans, quorum laus danda erat aut REDIO, aut aliis, rerum

magis, quam nominum, quae occultat, studiosus fuisse videtur. Sed ut ad dissertationem ipsam veniamus, principio quaedam opportune dicuntur de natura et situ regionum, in quibus nascitur tarantula; neque hujus ortus modo, sed incrementum, nutritio, forma et natura exponitur. Tantam vim esse ejus venenati morsus affirmat, ut non solum dolores vehementissimos afferat, sed etiam tollat e vita. Illa, quae consequuntur morsum, varia esse pro varia tarantularum natura docet. Tarantula subalbida dolorem levem facit, cui postea accedit pruritus, dolor ventris vehemens et diarrhoea. Tarantula stellata acutiorem dolorem et pruritum affert, imo et stuporem, gravitatem et dolorem capitis, cietque horrorem in universo corpore. Quos uvea tarantula mormordit, ii maximorum dolorum cruciatu conficiuntur, gravius aegrotant, tristius curantur. Melancholia omnes vexantur, saepe totis artubus contremiscunt, et interdum furentis ac violenti impetus dant signa. Sed haec et alia hujusmodi mala residunt plerumque musica, et quae ex hac nascitur, saltatione, et interdum etiam depellantur, quamvis eam esse naturam veneni tarantulae adfirmat BAGLIVUS, ut semel corpori illatum nunquam depellatur, et quod consanuisse videbatur, recrudescat aestate. Non minus, quam tarantulas, scorpiones Apulis infestos esse ait, eorumque venenum eadem remedia habere. Varias aegrotorum historias narrat, quibus tamquam certissimis argumentis allata a se comprobari putabat. Demum de venenis ea disserit, ut ex his statui possit, quantum inter se different REDIUS et BAGLIVUS prudentia et judicio in separandis veris a falsis aut probabilibus, promulgandisque, quas maxime probabant, opinionibus. Hoc in loco etiam quaedam contra REDIUM ipsum dicuntur, sed pene pueriliter. Sed ut ad tarantulam redeamus, nemo ignorat, de ea non omnes uno modo credere. Accurate et exquisite hac de re disseruisse judicatur medicorum Neapolitanorum nobilissimus, FRANCISCUS SERAUS, qui saepe argumenta confutat BAGLIVI non modo, sed et VALLETTAE, qui de eadem re diligentius disputasse videtur. BAGLIVUS quidem habet nonnulla minus accurate perpensa, et quae vulgi magis, quam sapientis ho-

minis judicia dixeris. Tria internodia tarantulae pedibus tribuit, cum sex habeant; omnibus araneis non eundem esse oculorum numerum falso fortasse affirmat; contra eo loco dicit, ubi examinat, an eandem veneni vim retineant Apulae tarantulae alio devectae; fabulas narrat de Apulis scorpionibus, qui ut in caeteris Italiae regionibus, sic apud eas gentes ferme sunt innocui. Sed nimis longus essem, si singula recensere vellem, de quibus doctis hominibus cum BAGLIVO mira est dissensio. Illa ipsa, quae de musica et saltatione tradidit, quod praecipuum esse remedium putatur tarantulae morsu laesis, in dubium vocantur a SERAO, qui plurimis experimentis probare se posse existimavit, non semper excitari aegrotos illos tibiaram nervorumque sono ad saltandum, et qui haec similiaque tradiderunt, aut vulgi sermonibus, aut simulatione et fallaciis, praesertim feminarum, deceptos fuisse. Sed audio SERAUM his de rebus postea certiora vidisse, et ad veritatis similitudinem BAGLIVI disputationem propensiorum judicasse. Hactenus de BAGLIVI vulgaris operibus, quibus quod additae sint multorum clarorum ad eum epistolae, hoc magis ad ipsius gloriam, quam ad medicinae utilitatem (si ea excipias, quae ad ortum et mirabile incrementum latorum lumbricorum pertinent) facere videtur. At quod ipse celebritatem sermonis hominum sit consecutus, id totum se debere HIPPOCRATI confitebatur, in cuius praecepta rationemque adhibendae medicinae intuens, in iisque defixus, ad illius similitudinem artem et manum dirigebat. Quapropter ita a multis laudabatur, ut alter HIPPOCRATES nominaretur. Sic tamen colebat Hippocraticam medicinam, ut impendiis etiam suis se augere posse speraret largitatem muneris, quod non ab Apolline, Aesculapio, uti fabulae narrant, sed a divino illo sene accepimus. Cum vero reprehenderet eos, qui tritas vias relinquebant, ut inusitatas indagarent, tum praesertim ostendebat se habere animo comprehensam quandam formam perfectae medicinae, cujus moderatrix erat experientia et remediorum simplicitas. Cum in Italiae luce cognosceretur, ac versaretur in optimorum hominum flore (jam quantum illud erat frui familiaritatibus Cardinalium Norisii, Cassanatae et Sfon-

drati!), consedissee in eo videbatur ardor ille, quo plura opera practicam medicinam illustrantia inchoaverat, quaeque ipsum minime perfecisse dolemus. Ipsa rerum multitudo, varietas ac difficultas, maximeque occupationes in medicina tractanda retardabant illius industriam: cum vero vitae hujus brevitate levitatemque rerum humanarum contemplaretur, ferme animum despondebat, omittamusque (ajebat) *multa brevi aevo jaculari*. Meliora quidem sibi de diuturnitate temporis augurari posse videbatur homo, qui praecepta dederat de producenda vita ad centum usque annos et ultra. *) Sed cum auctumno anni cicioccv. crudeli tympanitide, quae in ascitem postea abiit, correptus fuisset, et occultis magnisque diu conflictatus incommodis, decessit e vita VII. Id. Mart. anni cicioccvii. Multa et pietatis in Deum et caritatis in homines semper signa dedit. Omnino ita vixit, ut non tam moribus, quam ipso studiorum genere (nam cum medicina humaniores literas conjunxit et CICERONIS ac SENECAE lectione imprimis delectari videbatur) politus esset, memor praeclarae illius HIPPOCRATIS sententiae, quam in se exprimere curavit: *In medico esse debet pecuniae contemptus, pudor, modestia in vestitu, judicium, lenitas, urbanitas, mundities, recta elocutio, superstitionis odium et praestantia summa.* **)

*) *De morb. success.* c. 6.

**) *De decenti ornatu.* n. 5. To. I. p. 70. ed. Lips.

AUCTORIS PRAEFATIO.

Prudentia judicandi recte de morbis gravissima res est, eademque praesentis operis argumentum. Medicina namque vel prudentia est, vel prudentiae species, cui perficiendae cum nihil aequae conducat ac experientia, propterea nemini mirum videri debet, quod ob eandem vel nihil vel male adhibitam, tantus in medicina, hoc saeculo, et errorum et errantium numerus excreverit. Expleto nuperis annis Neapoli studiorum meorum curriculo, et ora maritima Dalmatiae peragrata, nil magis in votis erat, quam Italiae academias adire, ut, ecquis esset in iis, post tot tantosque novitatum rumores, praxeos medicae status, addiscerem. Unde, lustratis diligenter singulis, dici vix potest, quam labefactatam ab opinandi licentia medicinam, et a prisca sua sapientia descivisse nostrates repererim.

In nonnullis namque academiis ita male adversus veterum opiniones affectos vidi, ut humanae mentis majestatem imminutam putent, si in legendis Galenicorum libris operae quid vel temporis collocetur; ob idque suum misere torquere vexareque ingenium, ut novum quid, et hactenus inauditum comminisci possint, et si quid ejusmodi fuerint assecuti, praeclare secum et cum re medica egisse arbitrentur. In aliis contra tam anxie et religiose theorematis veterum inhaerere, ut inventa recentiorum, quantumvis praeclara et utilia, exagitare non desinant, solisque contenti purgantibus, venaesectionibus et vesicantibus, morborum omnium curationem uno, quod ajunt, calceo metiantur. In omnibus denique perpetuas esse inter medicos contentiones, odia, et impudentem quandam aut ad fingendas novitates proclivitatem, aut in anticipatis opinionibus perperam retinendis pervicaciam. Et quod his omnibus pejus est, medicinam, parentem suam et ma-

gistrā, non clam solummodo et in privatis colloquiis, sed palam, et sparsis in vulgus libris, tamquam incertam et praestigiatricem proscindere, tanto certe illius ejusdemque professorum detrimento, ut, quae summos apud viros in pretio semper fuit, habuitque vel ipsos reges sibi perpetuo obnoxios scientiarum princeps, despecta jaceat multis jam locis, et antelatas sibi vel vilissimas, imo perniciosissimas artes, vehementer doleat.

Ob istam itaque infinitam propemodum opinionum varietatem, cui memet potius addicerem, animi dubius, eo tandem deveni, ut nullius in verba jurare, sed solo praeente rationis et experientiae lumine, acriter et indefesse veritatem investigare decernerem. Qua ratione, institutis per non exiguum temporis spatium severioribus morborum observationibus, in variis Italiae xenodochiis, deprehendi me paucioribus mensibus, quam antea annis, majores hac in arte progressus habuisse, ac nihil omnino magis verum esse, quam quod olim a MANILIO usurpatum legimus: *Artem experientia fecit, exemplo monstrante viam*. Cum vero istae meae observationes, primum quidem negligenter, et memoriae tantum causa scriptae, postmodum autem in certa quaedam genera digestae, in amicorum manus pervenissent, isti prorsus a me contenderunt, multisque verbis egerunt, ut eas publici juris facerem. At mihi, tum tenuitatis meae conscio, tum etiam non ignaro, despectui vulgo haberi medicum, cui auctoritatem canities et longa aetas non conciliaverit, certum omnino erat petentibus, quin et vim prope facientibus, nequaquam cedere, nisi tandem invitum ac reluctantem a sententia mea discedere coëgisset summorum virorum auctoritas; quorum omnium longo ordine hic nomina recensere nolim, ne in aliquod videar ostentationis, inanisve gloriae vitium incurrere.

Antequam dicendi finem faciam, librum istum lecturos hoc unum rogo, ut me in ingerenda ac saepius inculcanda experientiae et naturae imitandae necessitate, nec non hypotheseon ac systematum vanitate explodenda, molestum forte, ac fere putidum, excusatum habere velint. Equidem in lamentanda tantae artis calamitate, existimavi necessario mihi esse, de unico quod adhiberi possit remedio, si non

subtilius (quod praestare nequeam) disputandum, at certe, quod fas est, saepius ac dolentius deplorandum. Nemo porro dixerit, ubi summa res agitur, auribus serviendum esse, sed potius ea dici oportere, quae tempus, quae rei magnitudo, quae urgens necessitas postularent. Enimvero cum tota medicinae prudentia in eo posita videatur, ut morbum cum morbo, tempus cum tempore, hominem cum homine compares, quo advenientia et crescentia mala suis certis signis ac nominibus ea distinguere, iisdemque idonea aptave remedia adhibere queas, nemo certe inficias iverit, nullam prorsus et nobilissimae scientiae exornandae, et curandis hominibus utiliore operam navari posse, quam si praestantissimae artis studiosi, immenso retro tempore jam factas a maioribus nostris observationes attenderent, novasque in dies animadverterent ac notarent. Quam quidem promovendae artis rationem si jam inde ab HIPPOCRATIS temporibus ad hanc nostram usque aetatem constanter homines retinuisse, dici vix potest, quot quantique progressus hac hodie parte haberentur. Cur vero rem aliqui adeo necessariam, tam praeclaram, atque ita feliciter institutam reliquerint, ut se infinitis, et (ut apostoli verbis utar) *interminatis quaestionibus* et *λογομαχείαις* implicarent, aliam afferre causam non possem, quam offensi ac ulciscantis Numinis iram. Hoc sane, vel invitus, fatebitur, quisquis in aetatem hanc nostram oculos conjecerit; cum enim caeterae omnes qua disciplinae, qua artes, non solum in pristinum splendorem restitutae fuerint, sed in dies magis magisque excultae, novisque inventis ornatae floreant, sola medicinae praxis, nescio quo fato, maxima sui parte jacet, et, quod maxime dolendum, vilior quotidie apud indoctos evadit. Quod cur ita sit, id unum in causa esse arbitror, quod observationum, unde ars praestantissima effecta fuerat, ratione contemta, systematibus et hypothesebus prorsus indulserint, non tam de cognoscendis, curandisque morbis, quam quo pacto eorum probabilem rationem redderent solliciti. Ex quo fit, ut in maximam humani generis perniciem, et medicinae dedecus, non jam tutissima artis praescripta, sed proprii ingenii commenta consulant.

Caeterum nolim quis existimet, me huic operi

faciundo accinctum esse, ut inanem gloriam aucuparer, meumque per ora hominum nomen utcumque volitaret; etenim nil mihi antiquius est, quam et aeternae vitae memoria, et caducarum fluxarumque rerum consideratione, me ab hujusce vitae blanditiis atque illecebris revocare.

*Nullis nota Quiritibus
Aetas, per tacitum fluat.
Sic, cum transierint mei
Nullo cum strepitu dies,
Plebejus moriar senex.
Illi mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur sibi. *)*

Solus veritatis amor, et communis utilitatis studium, ad has partes suscipiendas impulerunt. Quid quantumque hoc meum sit, prudentis ac boni viri iudicium esto; mihi satis superque erit, illud et publicae utilitati, et praesertim Romanorum civium incolumitati consecrasse.

Romae, prid. kal. Martias, MDCXCVI.

---

*) **SENEC. Trag. Thyest. Act. II.**

INNOCENTIO XII.

Pontifici maximo

GEORGIUS BAGLIVUS

Felicitatem.

Oblaturus Tibi, Summe Pontifex, meum hoc novi hominis, et quam maxime tenuitatis suae conscii, opusculum, plane diffiderem, nisi apud quoscunque literarum bonarumque artium cultores invaluisse morem animadverterem, ut vigiliarum laborumque suorum Tibi fetus consecrarent. Id autem quam merito ab illis fiat, nil attinet dicere. Quidquid enim, ut caeteras orbis partes taceam, in hac Tua urbe, omnium principe, egregium praeclarumque prodit, id certe Tibi, tamquam praecipuo auctori acceptum referri debet. Enimvero eccui potius, quam ei, qui non solum dominus fundi est, sed sementem quoque suggerit, et agricolarum industriam hortationibus praemiusque excitat, agrorum primitias colonus offerat? Unde mirabilis ille, et ad harmoniam, ut ita loquar, mundi cantus existit, cum scilicet in principis gloriam doctorum virorum monumenta cedunt, et vicissim ex principis approbatione hi laborum suorum praemium consequuntur. At haec causa, quae ad alios aequae omnes pertinet, meam deputo praecipuam; quippe quem de reditu in patriam jam cogitantem, non solum consilii auctoritate, sed liberali, (quae Tua humanitas est) invitamento retinuisti. Quo factum est, ut non solum in hac, quam profiteor, arte, doctorum complurium virorum exempla ad imitandum habuerim, sed etiam ex Tua in literatos munificentia, et in qualicumque studiosorum conatu adjuvando benignitate, ad oblatum mihi munus persequendum, novum ardorem mentis conciperem. Et certe fidentis animi spes minime fefellit; Tuo quippe fretus patrocinio, anatomicae cathedram in Almae Urbis Archilyceo nuper obtinui. Qua quidem in re,

eo majores Tibi gratias et agere et habere debeo, quod neque favori, neque Tuae, qua parentes mei aliquando dignati sunt, familiaritati datum quidpiam volueris, sed totum per sanctissimas atque incorruptas justitiae leges transigi negotium jusseris. Ita enim non modo, quo me ornasti, beneficium, sed etiam si quid laudis atque existimationis inter aequales ex publica concertatione anatomica nuper collegerim, id omne me Tibi debere profiteor. His omnibus, iisque justissimis, de causis, Summe Pontifex, hoc mihi sumsi, ut Tibi dicatas ac inscriptas emitterem has meas de re medica lucubrationes, quas si minus ob scriptoris meritum, at certe propter artis praestantissimae dignitatem, Tibi probatum iri confido: quae quidem ars, quamvis apud mortales magni semper aestimata fuerit, majori utique in pretio haberetur, si per eam consequi liceret, ut nunquam deteriori loco esset, sed semper constaret sibi illa, qua huc usque in publicum urbis et orbis commodum usus es, firma vegetaque corporis valetudo, et excelsae mentis vi perpetuo responderet. Quod tantum beneficium si nobis Deus concesserit, quid amplius sperari possit non video; siquidem nihil vel animo fingi potest felicius ea republica, in qua, ut jam videmus, revocatis a gratia et pretio ad meritum virtutemque dignitatibus, legum reverentia, et aequitatis religio revirescent. Communis pauperum res, per Te fundata, opibus juxta ac pietatis legibus feliciter instituitur: ecclesiastica disciplina emendatur et pristino splendori redditur; ac evangelii praeconum in omnes terrarum orbis partes, inque abditum usque orientem missiones, magno pecuniae numero sustentantur. Quae quoniam ingentia beneficia a Te uno in universum genus humanum proficiscuntur, cum diuturnam Tibi, Summe Pontifex, a Deo Opt. Max. incolumitatem deprecamur, vereor profecto, ne nostram rem agere, et ad fructum nostrum potius, quam ad ejus quem diligimus commoda, preces nos referre quis existimet. Vale.

Romae, nonis Octobr. MDCXCVI.

S E R I E S
O P U S C U L O R U M

in hoc primo volumine contentorum.

De praxi medica. Liber I.

	Pag.
Cap. I. De maxima observationum in re medica necessitate. Monita.	1
Cap. II. Origo, progressus, et quidquid inest certi medicinae, observationibus magna ex parte debetur.	5
Cap. III. De impedimentis, quae medicorum in observando diligentiam huc usque retardarunt.	9
Cap. IV. Impedimentum I. Derisio veterum medicorum.	12
Cap. V. Impedimentum II. Falsa medicorum idola, sive opiniones falso praeconceptae.	14
Cap. VI. Impedimentum III. Falsum genus analogiarum, sive falsae similitudines.	21
Cap. VII. Impedimentum IV. Praepostera librorum lectio.	25
Cap. VIII. Impedimentum V. Praepostera librorum interpretatio, efficiendorumque systematum cacoëthe.	34
Cap. IX. Impedimentum VI. Intermissum studium tractandi de morbis aphoristice	39
De pleuritide.	40
Appendix ad pleuritidem.	45
De febribus in genere.	59
De febribus malignis et mesentericis.	62
De lumbricis puerorum.	73
De variolis et morbillis.	75
De observatione hypochondriorum in acutis.	77
De tumoribus et suppurationibus in externa parte abdominis.	78

De crisi et diebus criticis.	80
De sudore in acutis.	83
De parotidibus et surditate in acutis.	85
De urina in acutis.	87
De pulsu in acutis.	89
De inappetentia.	90
De capitis affectionibus in acutis.	91
De observatione oculorum in acutis.	94
De decubitu aegrorum.	95
De voce et facie in acutis.	96
De abscessu acutorum.	97
De rigore acutorum.	98
De hydrope sicco.	99
De ictero flavo.	100
De haemorrhagia in acutis.	105
De raris affectibus jecoris.	106
De respiratione in acutis.	109
De raris pulmonum affectionibus.	111
De lumborum affectione in acutis.	114
De lue venerea et morbis glandularum.	116
De colica.	122
De phrenitide.	125
De asthmate.	126
Appendix de asthmate.	127
De diarrhoea et dysenteria.	132
Appendix ad dysenteriam.	134
De apoplexia.	135
De dolore in genere, convulsione, et motibus convulsivis.	137
De tussi.	140
De calculo et podagra.	141
Cap. X. De variis medicinae aetatibus, ejusdemque progressibus.	146
Cap. XI. De fontibus theoriae et praxeos.	150
Cap. XII. Methodus ad tirones de morborum hypotesi recte construenda.	156

- Cap. XIII. Quanti intersit praecepta, sive certas constantesque regulas stabilire, ad quas judicia sua dirigere queat in ambiguis morborum eventis haerens perplexusque medicus. 166
- Cap. XIV. De medendis animi morbis, et instituenda eorundem historia. 181
- Cap. XV. Paraenesis ad medicos de investiganda et stabilienda medendi methodo, popularibus suis praeter caeteris accommodata; ubi obiter de natura aëris romani, curandisque Romanorum morbis. 192

Lib er II.

- Cap. I. Quod erit instar prolegomenon ad librum praesentem. 202
- Cap. II. Manifestantur causae nonnullae praecipuae, quae morborum historiam, sive medicinam primam huc usque retardarunt. 205
- Cap. III. Traduntur regulae instituendi et promovendi historiam morborum, ab eademque deducendi aphorismos curativos. 209
- Cap. IV. De erigendis academiis, promovendae praxeos gratia. 217
- Cap. V. Solvuntur argumenta, quae nobis objici possent. 223
- Cap. VI. Specimen historiae primae, in describenda podagra ejusque aphorismis practicis, breviter expressum. 228
- §. unica, proponens aphorismos practicos, ab historia prima podagrae eductos. 237
- Cap. VII. Scheda monitoria de iis, quae desiderantur adhuc in arte nostra. 239
- Cap. VIII. De signis morborum diagnosticis et fontibus eorundem. 242
- Cap. IX. De causis morborum. §. 1. Prolegomena ad historiam, divisionemque causarum opportuna. 246
- §. 2. De causa procatactica, et proëgumene, seu dispositione corporis. 251
- §. 3. De causa proxima morborum, nec non de fontibus praecipuis eandem investigandi. 257

Cap. X. De indicationibus recte instituendis.	269
Cap. XI. De remediis specificis, eorumque historia.	276
Cap. XII. Centaurus; sive de paradoxis recentium medicorum in derisione crisiarum, dierum criticorum, etc.	285

Specimen quatuor librorum de fibra motrice et morbosa.

Dedicatio.	292
Praefatio.	295
Animadversiones in practicen novam.	297
Animadversiones in theoricen veterem.	302

Liber I.

Cap. I. De fibrarum origine et divisione.	313
Cap. II. De variis modis fibrarum structuram investigandi.	318
Cap. III. De partibus, quae fiunt ex fibra carnea, et iis, quae fiunt ex membranea.	322
Cap. IV. De origine motus solidorum.	325
Cap. V. De comparatione motus cordis et durae matris. Ubi de durae matris structura, elatere, resistantia, impulsu et potestate in solida et fluida corporis animati. Idem de membranarum motu systaltico et reflexivo.	327
Corollaria et postulata.	346
Experimenta.	348
De motu meningum, et oscillatione solidorum epistola.	350
Cap. VI. De aequilibrio solidorum cum solidis, solidorum cum liquidis, et liquidorum inter se, huiusque aequilibrui vi, potestate, usu, et cognitione medicis summopere necessaria ad bene medendum.	359
Corollaria et postulata.	369
Cap. VII. De variis fibrarum effectibus; et primo de magna vi, elatere et resistantia solidorum	373
Corollaria et postulata.	385

- Cap. VIII. De motu systaltico, sive de oscillatione,
et vi contractili solidorum. 387
- Corollaria et postulata. 397
- Propositio I. Motus sanguinis aut aliorum liquidorum, versus aliquam partem inclinans, in contrariam divertit potest, a venaesectione, purgatione, vomitu, clystere et similibus. 399
- Propositio II. Ad fluidorum debitas secretionem determinatus in iis motus requiritur. 400
- Propositio III. Fluida supra et infra nesciunt, sed undequaque currunt indifferenter, prout hinc inde impelluntur. —
- Propositio IV. Proprium est sanguinis circulantis, quando tardiori motu procedit, ut serum ab ejus sinu secernatur, majori vel minori copia, prout motus erit magis vel minus retardatus. 401
- Cap. IX. De mira propagatione oscillationis fibrarum, ejusdemque inter ipsas continua permutatione ad remotas quasque partes. 402
- Propositio I. Determinata sanguinis et liquidorum quantitas esse debet in quolibet temperamento, nec magis nec minus. 411
- Propositio II. Peccans sanguis superfluus non est sistendus, sed sinendus ut fluat, quo natura velit. 413
- Propositio III. Strictum et laxum fluidis aeque ac solidis competit in corpore animato. —
- Propositio IV. Non obstante continuo liquidorum circulo, dantur tamen revulsiones, et derivationes humorum in curatione morborum. 414
- Propositio V. Sanguinis motus impeditus in aliquo surculo, vicinus omnem illam liquidi molem excipit, et ad altiora propellit. 415
- Cap. X. De consensu solidorum, jure originis, vicinitatis, usus, et communicationis officii, etc. 417
- Corollaria et postulata. 425
- Propositio. I. In juvenibus humores ut plurimum faciunt impetum superiora versus, in senibus vero versus inferiora. 427
- Propositio II. Fluida et solida ex repetitis actibus,

et consuetudine hominis, peculiarem acquirunt naturam.

428

Propositio III. Intercepto motu liquidi in aliqua parte, intercipitur et vicinae; soluto solvitur.

Propositio. IV. Nonnulla afferuntur de mechanica secretionem liquidorum in corpore animato.

429

Cap. XI. De irritatione solidorum, sive de stimulis, et variis stimulorum effectibus.

432

Cap. XII. De laxitate solidorum, et variis ejusdem effectibus.

439

GEORGII BAGLIVI

DE

PRAXI MEDICA

LIBER I.

CAP. I.

De maxima observationum in re medica necessitate.

MONITA.

I. **M**edicus naturae minister et interpres, quidquid meditetur et faciat, si naturae non obtemperat, naturae non imperat. Origines namque morborum et causae longe abstrusiores sunt, quam ut humanae mentis acies eo usque penetrare possit; saepiusque natura novum opus exorditur, ubi conatus nostri desiere.

II. Longarum observationum praesidio instructa mens sagax, potissimam curandorum hominum rationem assequitur, praesertim si librorum lectio accesserit: iis tamen evolvendis, nisi maximas adhibeat cautiones, verendum est ne ibidem novam inveniat errandi causam, unde nova se posse doctrinae adjumenta petere existimabat.

III. Naturae, non hominis voce loquitur HIPPOCRATES medicorum Romulus; cui nec aetas prisca vidit parem in re medica, nec videbit futura, nisi demum resipiscant medici, et velut ab alto somno excitati videant, quantum differat historica et mascula Graecorum medicina a speculativa et pensili novo-

rum hominum; et minus in posterum fictis animi sententiis tribuentes, decernant medicinam non ad mentis nostrae angustias esse arctandam, sed potius in apertum ex hisce angustiis naturae campum revocandam.

IV. Quidquid hodiernam theoriam a prisca distinguit ruditate, id omne debemus philosophiae experimentalis, nostro hoc saeculo institutae. Sed quo magis privatorum laboribus utilitas publica augeat, reliquum est, ut eadem ratione ad perfectam praxeos notitiam pervenire (quod totius artis caput est), totis viribus contendat nostrorum hominum industria. Sic enim insitas jamdiu et anticipatas mentibus nostris opiniones, quas maximum nostrorum errorum fontem merito dixerim, non solum deponet, sed efficiet, ut ex infante et rudi adulta demum et sapiens evadat medicina.

V. Novi veteribus non opponendi, sed quoad fieri potest, perpetuo jungendi foedere. Quid enim insalsius, quam ubi re consentiunt, eos verbis dissidentes facere. Haec novas fingendi voces libido, mirum est, ut tironem jam feliciter progredientem retardat, eique tenebras ac diffidentiam ex aequivocis effundit; qua de causa saepius, ubi sit et quo se ferre debeat in morborum curationibus, dubitat, saepius impingit, et non raro veri aut verisimilis specie vel fallit, vel fallitur. Quod spectat ad aegrotantes, hi sane nil sua interesse putant, si morborum effectus et corporis animati principia rudioribus antiquorum vocabulis appellaveris, dummodo veras curandi rationes perfecte noveris, verbaque tua trans-eant in facta, atque eventus respondeant promissis.

VI. Nil magis a vera morborum cognitione mentem retrahit, quam effraenis illa speculandi disputandique licentia, cui in ipsa praxi adeo indulgere medici Arabes, et quotquot post eos fuere Galenici, ut praetervectis laetis latisque naturae campis, ubi exsultare liberius praeclara adeo ingenia potuissent, se in dialecticorum tricas ac dumeta conjicere mauluerint: quibus diu occupati atque irretiti, nunquam ad novorum inventorum spem animum erexerunt.

VII. Medicina non ingenii humani partus est, sed temporis filia; quam, ut de divinatione veteres quondam crediderunt, ex iis, quae usus diuturnus no-

tavit, effectam merito dixeris. Definiri potest: *Vis cognoscens, videns, et explicans ex iis, quae longo tempore atque significatione eventus observavit atque animadvertit, diversa morborum genera; hisque non ex probabili quadam hypothese remedia adhibens, sed ab artis divinae praescriptis longo usu comprobatis perpetuam medicinam petens.* Haec mendi disciplina si cum hypotheticae splendore, fastu et magnificentia conferatur, tenuis quidem, imo vilis fortasse ac contemnenda videbitur. At in illa nihil salutaris ac vitalis inest, verum mira duntaxat ramorum foliorumve luxuries, ad adspectum quidem pulchra, sed statim flaccescens, ubi primum eam novitatis gratia tanquam succus defecerit. Haec vero, quam modo descripsimus, cum non ex rebus fictis commentitiisque constet, non ostentationis, nec inanis, sed quae in curandis hominibus sita est, verae, gravis solidaeque gloriae cupida, nec ad ostentandos flores, sed ad uberrimos et jucundissimos fructus proferendos comparata, in dies magis magisque crescit ac vegetior fit.

VIII. Ad artem medicam vere ac proprie non pertinere eam disciplinae nostrae partem, quae nimium tribuit speculationibus, hominum est prudenter ac considerate loquentium. Ars enim ex rebus penitus perspectis, planeque cognitis, atque ab opinionis arbitrio sejunctis praeceptionibus constat; datque rationes certas, quae habent ordinem et quasdam errare, in faciendo, non patientes vias: at hypothesebus, quibus hodie tantopere delectamur, quid incertius? An eae quidquam aliud habent ut plurimum nisi meras conjecturas, quibus ex similitudine in varias partes, nonnunquam etiam contrarias trahimur? Non in humani profecto ingenii acumine sita est ars praestantissima, quam diligens, accurata et sagax notatio naturae atque animadversio peperit, sed potius variis cujusque aetatis doctorum laboribus coacervata sapientia dicenda est, hominumque multorum mens in unum quasi collecta.

IX. Ab ardenti et flagranti illo in novas hypotheses studio, quot et quanta in medicinam irruerint mala, longum est et non necessarium hic commemorare: sed hoc paucis dicam: primum quidem quod praeclarissima quaeque ingenia doctis et inge-

niosis illis fabulis quasi delinita, ad rudiores et crassiores, ut ajunt, Minervam hoc est, ad observandas morborum qualitates, et medicamentorum vires ac proprietates periclitandas, descendere plerumque non solum pigeat, sed etiam pudeat. Alterum vero quod studiosorum animi, quibus semel imbuti sunt fictis ac commentitiis sententiis, assiduitate ac usu eo usque assuescant, ut eas postmodum in medicina facienda, non probabilium loco duntaxat ut primum habeant, sed tamquam certas adhibere nequaquam dubitent.

X. Satis superque ingeniosis physices hypothesibus, et subtilibus logices divisionibus ac definitionibus huc usque indulsimus. His omnibus ars nostra illustratur, non efficitur. Natura sui juris est, ac longius latiusque patet, quam ut certos ei fines, angustosque humani ingenii terminos constituamus, extra quos egredi non possit. Res corporeae admirabili quadam, eaque aeterna et constanti regula gubernantur. Naturae itaque leges, si hominibus non verba dare, sed reapse eos juvare volumus, notare, meditari, observare, eisque a tam ussum obsequi ac servire opus est.

XI. Hoc opusculum ut in publicum ederem, non fecit profecto inanis ac popularis aurae captandae cupiditas, sed eo adductus sum, ut multis meorum aequalium hinc inde errantibus viam monstrarem, et aliquantulum munirem. Nec fugit fore, ut quamplurimi hunc qualemcumque laborem meum non aequibonique consulant. Alii, ut Galenicis adhuc inquinato sordibus mihi illudere, et ut suam ad voluptatibus, et tamquam canem rediisse ad vomitum, claudicare. Alii, in empiricorum transiisse castra, eisque nomen dedisse: sin minus, audaciae certe ac temeritatis arguere, quod omnium prope recentiorum in idem conspirantium votis intercedere obnitique voluerim. Haec aliaque id genus ut facile contemnerem, effecit, qui a prima usque aetate insedit veritatis amor, ac publici studium commodi. Enim vero pudeat, minus apud christianum philosophum, quam olim apud sapientes ethnicos valere priscum illud effatum: *Utilitate hominum nil debet esse homini antiquius.*

XII. Qui rationem cum experientia conflictare volunt, nae illi omnes desipere mihi videntur tam

empirici quam rationales. Quomodo enim dici potest omnes rationi partes tribuendas esse ea in disciplina, quae, ut sapiens quisque fateri debet, longinqui temporis usu ac periclitatione acquiritur? aut respectum ad solam experientiam habendum esse, et nullo loco rationem esse numerandam, modo rationis nomine non illa vis animi intelligatur, quae obscura naturae investigans inventio et excogitatio dicitur et magis ad physicam pertinet, sed illa potius domina omnium et regina ratio, per quam consequentia videt medicus, morborum principia et causas conjicit, eorundem progressus eventusque auguratur, et ex rebus praesentibus assequitur ac prospicit futuras. Has inter medicos pugnas et controversias, rogo Deum Optim. Max. ut in magnum humani generis et praesertim christianae reipublicae commodum componere velit, quo medicina tot retro saeculis misere jactata, in placido tranquillitatis et concordiae portu conquiescat.

C A P. II.

Origo, progressus, et quidquid inest certi medicinae, observationibus magna ex parte debetur.

I. **N**ecessitas medicinam invenit, experientia perfecit. Quae quidem prima aetate rudis erat ac stupida; progressu vero temporis accedentibus in dies novis observationibus, sibi que mutuo facem quasi praeferentibus, cuncta praesertim regente ac moderante rationis lumine, liberalis facta est et erudita.

II. Vetus adagium: *Lapides ad filum non, vero filum ad lapides regere*, ad amussim quadrat in medicos, qui sua quaeque ratiocinia, perinde quasi construendae medicinae lapides, ad filum rerum creatarum dirigere debent; etenim cum filum objectorum a Deo immutabiliter in orbe subtensum, ne latum unguem inflecti queat, ut nostris aptari possit fallaciis, necesse est ut humanae mentis rationes ipsae flectantur et dirigantur in filum.

III. Duo sunt praecipui medicinae cardines, ratio et observatio; observatio tamen est filum, ad quod dirigi debent medicorum ratiocinia. Unicuique mor-

bo non fictitia, sed certa ac propria natura est: certa pariter, ac propria principia, incrementa, status, declinationes. Et sicuti haec omnia nulla mentis ope, sive independenter a mente peraguntur; ita in exploranda illorum natura, nihil usui nobis erit subtilis et arcana disputandi ratio, sed repetita ac diligens observatio eorum, quae singulis accidunt aegrotantibus, nec non solertia mentis naturae methodo conformis ac pedissequa.

IV. Non raro medicorum expectationi, quamquam ratione et experientia suffultae, eventus non respondent; idque non ex regularum praestantissimae artis defectu, sed aut ex multiplici ac pene incredibili causarum tum interiorum, tum externarum concursu, vel potius ex patientis, adstantium et medici, indebite accommodandi determinandique ea, quae ad curationem spectant, negligentia et erroribus.

V. Multi nimium rationi tribuunt, et nihil experientiae; multi contra faciunt. Utrique aequaliter peccant, unde tot inter medicos contentiones, tot inter theoriam et praxin dissidia. Nos latet, aeternumque latebit minima illa ac subtilis, non solum a sensibus, sed ab humanae mentis acie prorsus remota, solidarum aequae ac fluidarum corporis viventis partium textura. Fallax quoque non raro experientia, si rationis ductu fuerit destituta. Quapropter, nisi mutuam sibi lucem communicent, aequam erroris ansam praebebunt.

VI. Licet nos omnino fugiat, in quo situm sit cujusque partis vitium et cujusque morbi natura, observamus tamen quod suum quique typum habeant, certas pariter crescendi decrescendique leges, sive periodos definitas et constantes. Rem ita omnino esse manifeste constabit, si naturae sua sponte agere permittatur, nec incongrua medendi methodo interpelletur. Quod si secus accidat, methodo id, non naturae tribuendum. Duo namque aegri eadem morbi specie v. g. pleuritide affecti, sed a diversis medicis diversa methodo tractati, diversis pariter corripiuntur symptomatibus: qua ratione si in methodo error fiet, multorum symptomatum auctor erit medicus, non morbus.

VII. Si HIPPOCRATIS aphorismos, praesagia, Coacas praenot. etc. cum posteriorum observationibus compara-

veris, quae fuit superioribus saeculis, eandem nunc esse morborum naturam, et eodem ac olim ordine procedere illorum periodos, liquido constabit. Ex his omnibus deduci jure poterit, medicinam non adeo incertam esse, nec adeo levibus, ut vulgo putant, innixam fundamentis, sed ex regulis certis multoque usu confirmatis pronunciare. Observationes namque, quae caput artis sunt, pro subjecto habent humanum corpus, cujus motus sive naturales sive morborum originem habent stabilem, et periodos regulares ac constantes: unde et medicinae dogmata talibus superstructa observationibus, fieri vix potest, quin certa sint et perpetua.

VIII. Id cum probe intellexisset HIPPOCRATES, totis viribus annixus est, ut observationes recte ac diligenter institueret; quarum ope ac praesidio cognovit, morbos habere passiones quasdam constantes et individuas, quasdam vero adventitias et communes aliis. Constantes dependent ab ipsa individua et constanti morbi natura. Adventitiae vel a varia medendi methodo, vel a multiplici et semper vario causarum concursu. Harum primas, utpote artis regulas, aphorismis et praeceptis conclusit; caeteras sicuti loco praeceptorum haberi noluit, ita etiam nec contemnendas putavit, sed arbitrio boni viri, hoc est, prudentis ac sagacis medici judicio commisit.

IX. Constantes hujusmodi passiones (quae vocari possent signa morborum characteristica) interdum clarae sunt nostrisque sensibus obviae, interdum obscurae et quarum ratio probabilis difficulter reddi potest. Qualescumque tamen eae fuerint, a medico contemni non debent, sed eadem prorsus, qua apparent, simplicitate fideliter adnotari. Nam sicuti a minima quaque circumstantia indicationes curativae petuntur, ita minimi quique, quamvis subobscuri morborum motus investigandi erunt atque describendi. Quo pacto non solum morborum historia absoluta habebitur et perfecta, sed, quod magis interest, ipsa methodus curativa.

X. Longum esset recensere obscuros quosque motus, qui in curandis morbis observari solent. Ad clariorem argumenti elucidationem paucos duntaxat adnotabimus. Hujus generis est doctrina dierum criticorum, sive despumationis materiae morbosae defi-

nito febris tempore factae; quod acuti morbi imparibus diebus salutariter desinant, et qui paribus, ferre sint letales: e contra chronici paribus tum diebus, tum mensibus terminentur, ut veteres observant. Hujus quoque generis sunt occultae morborum inter se permutationes, ad has potius quam ad alias partes metastases, occulti pariter partium inter se consensus: inter tibias et pectus, inter pudenda et pectus arcani quidam observantur consensus. Ulcera antiqua, cauteria, aliaque tibiaram mala, intempestive aut imprudenter sanata, in perniciosos pectoris morbos desinunt, ut quotidiana constat experientia. In morbis pectoris diuretica et pediluvia utilia sunt, purgantia contra generaliter noxia. Omnes pleuriticos sanatos vidimus, quibus in interiora auris dolor, et exinde suppuratio supervenerunt. Febres intermittentes, nullis nec digerentibus, nec solventibus, nec febrifugis cedentes remediis, facta venaesectione in salvatella, frequenter sanantur felicissime. A dolore forti ad testes irruente tussis sicca solvitur. Cons. II. epid. sect. 5. Cum testis intumescit a tussi, memoriam renovat societatis pectoris, mammarum, geniturae et vocis. Cons. II. epid. sect. 1. Si testium inflammationi tussis superveniat, inflammatio solvetur et contra. Cons. II. epid. sect. 1. Hydrocele discussa supervenit hydrops pectoris. MEARA obs. medic. Praeire et subsequi sternutamenta in morbis pulmonum, malum. Cons. II. praedict. cap. 9. Arcani quoque quid in se habent certae quaedam morborum periodi et statis horis exacerbationes, ut in doloribus nonnullis observamus, nec non in febribus aliisque quamplurimis morbis.

XI. Haec aliaque id genus multa, recentiores medici dum audiunt, irrident, dum observant, negligunt magno aegrotantium detrimento. Plura, quae captum nostrum superant, contemnenda non sunt, sed sapientiae pars erit, dum variam illorum naturam per ratiocinia attingere non possumus, effectus saltem exterius apparentes diligenter notare, et exinde praecepta ad praxin determinare. Solet enim ingenium humanum, dum desperat, vel non sufficit difficilibus detegendis eorundemque probabili rationi reddendae, se consumere ac velut atterere in supervacaneis. Sive, ut ait FRANC. BACO fol. 293. „Post-

quam homines de veritate invenienda semel desperaverint, omnino omnia fiunt languidiora; ex quo fit, ut deflectant potius ad amoenas disputationes et rerum quasdam peragrationes, quam in severitate inquisitionis se sustineant.“ Coecutiente igitur in hisce arduis ratione, observationes utcumque fuerint, delineandae, nullisque speculationum fucis adulteratae lectoribus proponendae, ut dicunt olim ASCLEPIODORUM non ineleganter sine coloribus pinxisse.

XII. Ex antedictis origo medicinae, et quidquid solidioris eidem inest, ab experientia potissimum provenit. Quod spectat ad peculiarem cujuslibet morbi curationem, arbitror illam raro feliciter cessuram, nisi ratio observationi adjungatur. Mille namque morborum causae, varia aegrorum temperamenta, aetates, sexus, vitae genera, climata diversae naturae, variae annorum constitutiones et varia semper influentes, innumera denique alia, quae ad producidos fovendosque morbos concurrunt, ita interdum certam constantemque morbi et suorum symptomatum naturam perturbant, ut difficile sit veritatem investigare, nisi complexus horum omnium sagacioris usu perpendatur et illustretur.

C A P. III.

De impedimentis, quae medicorum in observando diligentiam huc usque retardarunt.

1. **S**i vera sunt vel saltem verisimilia, quae paulo ante scripsimus, restat nunc ut exploremus causas, quae impediverunt, quominus praxis medica per tale observationum studium augeretur atque perficeretur. Derisio veterum medicorum, falsa medicorum idola sive opiniones falso praeconcepthae, falsum genus analogiarum sive falsae similitudines, praepostera librorum lectio, praepostera librorum interpretatio, efficiendorumque systematum cacoethe, intermissum studium tractandi de morbis aphoristice, etc. praecipua mihi videntur esse impedimenta, quae medicorum in observando diligentiam, ac per consequens ipsiusmet praxeos progressus retardarunt. Quam ob rem, ut rei veritas clarius constet, singula quaeque propriis capitibus exa-

minabimus. Praeter ante dicta recenseri quoque possent alia quamplurima, et potissimum praepostera in adipiscendis scientiis praeceptorum institutio. Iis namque cum mentem nostram ab ante captis opinionibus solutam primo subjiciamus, si contingat, ut vel sine methodo sint, vel erroribus implicati, vel minus acri et intelligenti judicio praediti, haec omnia in nos transfusa tam alte mentibus nostris insident, ut deleri postea haudquaquam possint, nisi vel per optimos praeceptores, vel per experientiam ipsam in rectam veritatis viam dirigamur, et ita dediscamus ea omnia, quae nostrorum errorum primi ac praecipui fontes erant.

II. Temperamentum cuilibet nostrum insitum sive innatum saepissime compellit nos in errores, sive ad false de rebus judicandum. Praeter auctoritatem GALENI in libello: *Quod animi mores corporis temperiem sequantur*: experientia quotidiana rem ita esse omnino nos docet. Multi caeteroquin sagaces et docti viri opinionibus quibusdam mancipantur, quarum falsitatem vel rudissimus quisque abunde cognoscit; at illi ob innatam quandam animi inclinationem, qua in illas feruntur, non solum certas existimant, sed ne per evidentissimas rationes ab iisdem removeri patiuntur. Hoc apertius constat in aliquibus medicis, dum remedia pro curatione morborum praescribunt. Sic saepe medicus natura timidus et melancholicus, vel temperamento praeditus, ut ajunt, frigidus et humido, ob naturalem sui animi habitum, abhorret a remediis spirituosius, volatilibus, impetum facientibus, aliisque potentioribus; omniumque morborum curationem aggreditur per medicamenta humectantia, infrigidantia, pacem humoribus conciliantia, et reliqua minus activa. Contra, qui temperamento fuerit calidus, biliosus, natura impatiens, ferox etc., posthabitis omnibus refrigerantibus ac levioribus remediis, nihil libentius praescribet, quam volatilia, spirituosius, alkalina, aromatica, ferum, ignem, vesicantia, purgantia vehementiora, et similia maximi impetus et activitatis. Et sicuti pro ante dicta naturali inclinatione his prae aliis remedium generibus delectantur, ita pariter his prae aliis medicinae dogmatibus ac praeceptis, et per eandem interdum de scientiis judicant ac decernunt.

Quam ob rem nisi attenta meditatione inclinationi illi obviam ire sategerint, et internos temperamenti motus recta ratione dirigere noverint, praefatis aliisque erroribus obnoxii erunt quammaxime.

III. Major adhibita fides inutilibus proprii ingenii commentationibus quam naturae monitis et observationibus, inter causas, quae innumeros aequae ac perniciosos errores produxerunt, non infimum obtinet locum. Et quidem dum considero, naturam sui juris esse nec ingeniis addictam nostris, suosque motus ita occulte peragere, ut nulla alia via investigari facilius possint, quam per observationem, vel per rationem observationis pedissequam; e contra, homines impetu quodam animi, ac velut pro arbitrio de eadem disserere; non miror postmodum, si et falsas exinde deducant conclusiones, et curationes morborum talibus innixae conclusionibus ex voto non respondeant; miror tamen quod tam leviter causas errorum exinde provenientium, artis inconstantiae, ut ajunt, atque incertitudini, non vero praeposteris suis argumentandi speculandique modis attribuant. Quibus certe de causis factum est hodie, ut multi incertam pronuncient medicinam; alii prognosticandi doctrinam derideant; alii medicamenta tumultuarie, nullisque criseos et coctionis legibus servatis, quovis morbi tempore et cujuscumque activitatis praescribant; multi nil credant antiquis, et recentioribus nimium; multi neutris omnino; humilitatem propriam humilitati naturae ejusdemque simplicitati non subiciant, sed per arrogantias theoriarum de ipsius effectibus judicent; et lusu quodam eandem imitantes, nil mirum tandem, si hac ratione praeconceptos de morborum curationibus errores non solvant, sed nutriant, permutent, non extinguant. Haec igitur aliaque quamplurima adnotari possent impedimenta, quibus medicinae praxis retardata huc usque fuit; ne tamen in molem legentibus forsitan permolestam excreseat libellus, studio praetermittuntur, sufficiantque sequentia magis praecipua.

C A P. IV.

I M P E D I M E N T U M I.

Derisio veterum medicorum.

I. Praeclara aliorum studia et qualescumque in promovendis scientiis conatus, sicuti indignum est docto et honesto viro deridere, ita plane tum reipublicae, tum felici scientiarum progressui summopere noxium. Constat id potissimum in re medica, in qua cum major pars eorum, qui per hos 40 prope annos scripserunt, in nulla re magis occupata fuisset, quam in deridendis veterum medicorum documentis, credi vix potest, in quantam id medicinae aequae ac aegrorum perniciem redundaverit. Praecipuam huic errori ansam dedisse mihi videntur HELMONTIUS et PARACELSUS, qui ut propriam sectam super Galenicae ruinas adstruerent, GALENUM et veteres pene omnes, non solum falsitatis et ignorantiae accusarunt, sed in editis suis de re medica libris, scommatis et calumniis prosciderunt. Neque intra istos duntaxat viros hoc deridendi vitium se continuit, sed serpere in dies magis coepit, potissimum apud asseclas illorum, apud quos tantopere vixit et etiamnum viget, ut nihil magis studeant, quam ut orationes suae non rerum naturae, sed affectionibus animorum convenientes sint; unde accidit non recta ratione, sed impetu animi sententias ferri.

II. Qui novis hoc saeculo excogitatis hypothesebus nomen sibi facere voluerunt, continere quoque se non potuerunt, quin veteres deriderent, idque forsán iisdemmet de causis, quibus et antecedentes: et quoniam hae novae hypotheses suos pariter habere sectatores, hi quoque factione quadam vel consuetudine deridendi, veteres vel non lectos, vel non intellectos longe lateque divexarunt. Caeterum sive praedictis sive privatis aliis de causis facta haec sint, quamplurima exinde oriuntur incommoda. Sed potissimum cum derisor non iudicet aequo animo, sed per opinionem praeconceptam de praeceptis curandorum morborum, in veterum scriptis abundanter expositis, necessario fit, ut ea vel falsa putet, vel prorsus inutilia, et ita aegrotantes privet commodo,

quod exinde forsitan essent suscepturi. Porro nimium sibi suisque hypothesebus atque sententiis tribuentes, ad experientiam descendere fere dedignantur: et si descendunt, vel per jocos imitantur naturam, vel ex paucis experientiae manipulis ad axiomata generalia intempestive transscendunt, et ab his potius quam a phaenomenis sedulo detectis ad causam latentem argumentantur. Taceo alia multa hujus generis incommoda, quae medicis et medicinae, sed multo magis aegrotantibus a turpi vitio deridendi superveniunt, quaeque a sincerae mentis viro et debite de rebus judicante animadverti facile notarique poterunt.

III. Sed quod ad veteres speciatim attinet, laude dignos potius, quam derisione et calumniis judicarem. Nam praeterquam quod prima praestantissimae artis fundamenta per eos jacta sunt, tam diligenter singulorum morborum naturam expendere, tantisque accessionibus veram praxin locupletarunt, ut nobis ultra nitendi exigua quasi spes sublimes illae mentes reliquerint. Nec propterea quod nonnulli Galenicorum in theorias minus constantes, minusque certas nimium propensi fuerunt, universa veterum schola ignorantiae et falsitatis indiscriminatum accusanda. Siquidem Galenici superiorum aetatum, ut indulgerent genio saeculi, in quo floruerunt, nec non barbaris Arabum interpretationibus, theoriis illis additi aliquantulum fuerunt, praesertim cum per tot annorum silentia fontes medicinae Graecae, ex quibus fundos suos irrigabant medici, vel inaruerunt, vel turbati fuerunt sophisticis additionibus. Per eadem tamen tempora quamplurimi illorum, bene cognita theoriae suae inconstantia, ad diagnosin, prognosin, curationemque morborum, sive ad praxin solidam studium omne contulerunt; qua in re quam praestantissimos habuerint progressus, abunde liquet ex optimis curationibus et praeceptis, quibus libros suos exornarunt. At recentiores maligne obtrectantes tantis viris non solum in theoria, verum etiam in praxi, utrasque derisioni exponere non erubescunt: et in hac opinione quotidie magis obdurati, errare potius volunt cum iis, de quibus bonam aliquam, quamvis falsissimam conceperunt opinionem, quam sapere cum doctis viris, de quibus non ita be-

ne sentiunt. GALENUM inique deprimere, eique impudenter maledicere, ut si omnium, et qui nunc sunt et qui unquam fuerunt, hominum pessimus iniquissimusque fuisset; recentiores contra modo deos, modo principes scientiarum appellare, res est minus prudentis viri, atque de auctoribus extrema sentientis. Obnixè igitur rogamus medicos, ut in posterum aeque suscipiant tum recentiores, tum antiquos, et in utrorumque lectione nil aliud diligentius inquirant, quam praecepta, monita, remedia diu probata, et huiusmodi solida, quae et perpetua sunt, et in communi hoc, in quo fluctuamus, mortalitatis pelago alicujus usus et potestatis; reliqua vero, quae vel abstracta sunt, vel nemini unquam profutura erunt, omnino praetermittant, et ad populares sermones relegent.

C A P. V.

IMPEDIMENTUM II.

Falsa medicorum idola, sive opiniones falso praeconceptae.

I. Tertium inter praxeos remoras locum obtinent falsa idola, quibus magna medicorum pars, praesertim hoc saeculo, obnoxia est, ad eorumque praescriptum agens, veros mentis et naturae sensus distrahit atque perturbat; unde non recta ratione sed mente ante capta consilia ferri contingit. Inter tot idola sufficientiant sequentia, quae obiter in mentem venerunt. Multi ob faustos eventus semel aut bis observatos ex aliquo remedio, vel potius ob innatam quandam proclivitatem tum laudandi, tum fingendi ad libitum medicamentorum vires, ita erga remedium aliquod afficiuntur, ut putent illud unum ad curandos quosque morbos summam vim, ac veluti imperium obtinere: ideo videmus inter medicos, nonnullos in morbis omnibus laudare lac et serum lactis; alios remedia spirituosae et volatilia; alios acida et alkalina; alios purgantia et phlebotomias; et sic deinceps quamplura alia hujus generis particularia remedia unusquisque

pro suo genio, et prout per initia juvenilis praxeos erga illa affectus fuerit, deprædicat; reliqua vero quantumvis experta et utilia dimittit imprudenter et abjicit. Sunt qui afficiuntur erga theoreticum aliquod dogma aut practicum, illudque vel petatum e libris, vel a se ipsis excogitatum; omnesque morborum curationes ad modulum talis dogmatis et dirigunt et absolvunt. In recensendis singulis hujusmodi falsis placitis frustra nunc tempus tererem; nam cuilibet constare poterunt, recentiorum lucubrationes sedulo consideranti, qui per istud respicere ad pauca, et pronunciare secundum pauca praxin medicam fere perdidit.

II. Sanguinis missionem, purgantia, vesicantia, et reliqua Galenicae praxeos remedia, multi medicorum hoc saeculo supervacanea prorsus atque perniciose existimant. Simiola hæc HELMONTIO auctore in scenam prodiit, et per angustias experientiae abscissæ ac inconsideratæ varie illudens, mirum quantum recentiorum animos præoccupavit; qui novitatibus hisce illecti, contra usum talium remediorum superciliose admodum, et ingenti aegrorum damno debacchantur. Putant alii morbos omnes ab acido produci, et omnes pariter per alkalina remedia curandos esse: hoc medendi genus utpote omnium facillimum, et brevi dierum spatio a rudi quaque muliercula etiam addiscendum, præ caeteris hodie invaluit; at medici ignari illius Hippocratici, quod centena sint quæ hominem lædunt, tali medendi ratione mihi videntur conjectari potius sive divinare de rebus morborum, quam invenire et scire; ut fuse infertur. Incipientibus quibuslibet morbis solent nonnulli purgans medicamentum aegrotanti exhibere, ad subducendam, ut ajunt, materiam antecedentem, quæ fovet proximam. Simiolam hanc in Arabum scholis natam multi inter medicos constanter adhuc retinent; neque quidquam possunt ad eos ab hac opinione removendos vel repetitæ recentiorum observationes circa opportunum purgantium usum factæ, vel ipsius divini senis exemplum, qui nonnisi in turgente materia purgantibus utebatur initio morborum. Purgantia namque cum sint de genere remediorum fermentantium, interdum crudam et in latibulis quiescentem materiam subdita quasi face ad actum pro-

vocant, et ita febres vel exacerbant, vel duplicant, vel jamjam recedentes revocant.

III. Inter simiolas, quae medicos summopere fallunt, recenseri quoque debet illa putantium, neminem ad perfectam praxeos cognitionem perventurum fore, nisi aliarum scientiarum adminiculis, dialectices nempe, matheseos, peritiae variorum idiomatum, rhetorices, astronomiae etc. instructus accesserit: quarum omnium aliarumque hujus generis cognitio, licet non perexiguum aliquod ornamentum medicinae afferre possit, me tamen judice, tanti interest medici ad intimiorem morborum historiam assequendam, quanti interest musici ars pictoria: nam experientia constat, senes Galenicos et latinam linguam vix callentes, aequè bene morborum curationem instituere ac ii, qui nonnullarum scientiarum ad curandos morbos nihil conferentium jactantur peritissimi. Ab hac posteriorum temporum consuetudine, absurda varia in re medica oriuntur. Et praeter caeteris cum magnam temporis partem insumant in antedictis scientiis acquirendis, exigua illa, quae remanet, vix sufficit perdiscendis primis praxeos rudimentis. Porro publice se jactant astrologos, poetas, criticos, historicos, philosophos, linguae graecae vel hebraicae peritos, etc. Si vero privatim interpellentur de reddendis rationibus eorum, ad quae nos ducit oraculum antiquum, nempe de scientia nostri, argumenta, quae afferunt, jejuna sunt et nullius usus. His aliisque de causis impares redditus ad solidam praxin per observationes adipiscendam, ediscunt statim hypotheseos alicujus generalis ideam, et per dogmata quaedam generalia, modo theoretica modo practica, morborum omnium curationes instituunt: quae quoniam sunt veluti spectra quaedam, in superficie rerum, tamquam in aquis, natantia ac ludentia, nil mirum, si spem illorum inflect primo, postea vero destituant.

IV. Sed ut ordinatius procedamus in solutione praesentis argumenti, distinguenda erit historia morborum sive medicina prima, a curatione eorundem, sive medicina secunda. Historia morborum est scientia sui generis, nec ab aliis sua mutuatur principia et incrementa, sed a saluberrimis duntaxat purissimisque naturae fontibus, per quos clara evadit

et fidelis. Sive ut clarius loquar, historia morborum tota quanta est, pendet a sedula et patienti descriptione eorum, quae doctus observator de morborum invasione, progressu et ritu adnotaverit, et eadem, qua observavit, simplicitate chartis exposuerit, nihil addendo de suis, nihil de librorum aliarumque scientiarum praescriptis. Infantiam igitur medicinae, cui historia morborum primam praebet mammam, aliarum scientiarum legibus assuescere ac confundere, idem est ac ipsius divinae artis fundamenta evertere prorsus atque diruere. Equidem omnis medicina prima, quae basis est secundae sive curativae, taliter tractari debet, ut non ex natura mentis, quod plurimi fecerunt, sed ex ipsa rerum natura promanet; id est, ut non per otiosas disputationes, vel per arrogantiam et fastum, sed per labores varios, per inquisitionis patientiam, demum per fidem in observando anxiam et quasi dubitabundam promoveatur.

V. Ad medicinam secundam sive curativam morborum, fateor sane plurimum lucis allatura esse aliarum scientiarum studia, et praesertim illarum, quae cognationem aliquam habent cum medicina, vel illius membra sunt. Inter has numerari possent chemia, botanica, doctrina diaeteticae, gymnasticae et sex rerum non naturalium, philosophia experimentalis, anatome et aliae hujus generis, quae ad integram methodi perfectionem nec non ad hauriendas promptissime et ex minimis quibusque circumstantiis indicationes curativas maximopere faciunt. Methodus enim cum sit quaedam veluti architectura aedificii medici et fundamentum curationum, absoluta esse non poterit, nisi per vias a talibus indicatas scientiis sui partes invicem perficiantur, atque in unitatem veritatis et naturae conspirent. Quod spectat ad reliquas scientias, quae nullam cum medicina cognationem habent, non negaverim, quod ad acueundam mentis solertiam, nec non ad ornatum professoris aliquid conferre possint studia mathematicae (de quibus unus instar omnium videndus erit MARINUS GHETALDUS Ragusinus conterraneus noster in doctissimis libris de compositione et resolutione mathematica, et in Apollonio redivivo), meteororum, astronomiae, eloquentiae sive artis suasoriae, philosophiae moralis, praesertim quae tractat de componendis mori-

bus et adipiscenda prudentia, medicis tantopere necessaria, etc. Quoniam tamen sunt extra aleam curandorum hominum, idcirco horis duntaxat subcessivis animique relaxandi gratia iisdem utendum; nam sicuti vires corporis vel animi nimia contentione debilitantur et franguntur, ita contra concessa quiete, relaxationeque opportuna reficiuntur summopere et confirmantur.

VI. Errant qui putant, se morbos feliciter curaturos, quia doctrinam recte theorizandi ad amussim callent. Errant inquam, quia medicus ad multo altiora respicere debet, ut innocentem artem a calumniis vindicet, aegrosque a morborum taedio ad salutis tranquillitatem revocet. Cadavera hominum morbis denatorum secanda sunt ei, manusque inquinandae, ut inveniat, quae morbi sit sedes, quae causa, qui exitus antecedentium symptomatum, qui demum effectum omnium in antecedenti morbo observatorum eventus. Stercus et urinam, linguam et oculos, pulsum et faciem, animi pathemata, antecedens vitae genus et errores aegrotantis, ac reliqua hujus generis diligenter considerare debet, ut in vera et naturalia morborum diagnostica, prognostica, indicationesque curativas perveniat. Splendida ostentare aut frequentare musea, librorum ingentem copiam habere, at illos ne salutare quidem, plurium academiarum collegiis te adscribere, ut nominis tui fama in hodiernis literatorum diariis celebretur, ad leniendos tuorum aegrotantium dolores ne minimum quidem conferre poterunt. Conferet tamen, si squalidos aegrorum lectulos et publica xenodochia frequenter visitaveris, et austera quadam atque intrepida patientia adnotaveris quid boni aut mali singulis morbi temporibus contingat, qui progressus symptomatum, quique eorundem exitus post adhibita quaeque remedia succedant, an praesens morbus in alterius speciei morbum mutetur, quae benignitas, malignitas, vehementia etc. morbi et symptomatum quolibet eorum tempore apparuit, quae medendi methodus singulis morbis perpetua et stabilis detecta sit, quae morbi et symptomatum facies, qui exitus post haec aliave excreta ac retenta, et hujusmodi centena paulo arctiorem cum natura cognationem habentia,

quaeque illius partes distinguunt potius, quam discerpunt et frangunt.

VII. Inanis gloriae desiderium, simiola fuit, quae medicos omni aetate compulit ad sectas condendas potius, quam ad nova in dies detegenda phaenomena, quae morborum historiam illustrarent confirmarentque. Et ita fingentes ad libitum rerum naturam, indigestisque quibusdam meditationibus eandem fere evertentes, nil mirum, si medicinae fundum et patrimonium hac ratione depauperarint, florentemque illius statum inutilium librorum copia perturbarint. Asseclae vero illorum vana quadam hallucinati reverentia, vel ignavia ab investigatione deterriti, satius duxerunt, subtilis interpretis, antagonistae nervosi, aut methodici abbreviatoris famam affectare, quam per observationes proprias diagnosin, prognosin curationemque morborum determinare; sive ut clarius loquar, personas magistri et auditoris, non vero inventoris et ejus, qui inventis addat, sustinuerunt.

VIII. „Morum praecepta illa optima sunt, quae publica, quae communia, quae omnes ex omni domo conclamant peripatetici, academici, stoici, cynici.“ Hoc SENECAE de moribus effatum medici nostrae aetatis amplecti deberent; siquidem illi praecepta praxeos nec publica nec communia cuilibet sectae, Galenicæ scilicet, chemicae, mechanicae etc. (sicuti sunt HIPPOCRATIS opera), sed ea potissimum particularia nullisque historiis aut facto rei confirmata, publicae luci exponunt. Quod semel ex voto successisse observarunt, id semper tali modo futurum arbitrantur; sed progressu temporis re melius perspecta illud particulare et instabile, non vero commune ac perpetuum fuisse animadverterunt. Paradoxa hodierna, mutua recentium medicorum dissidia, tot libri de incertitudine medicinae a nostratibus imprudenter typis editi, abunde testantur, hodiernae praxeos dogmata publica non esse, ac veluti convocatis generalibus medicorum comitiis, singulorum votis confirmata, sed ad placitum uniuscujusque excogitata; idque vel odio sectae contrariae, vel amore sectae propriae (solent enim medici sectae, cui se devoverunt, gloriam quibusvis artibus tueri ac extollere), vel defectu solertiae mentis, vel ingenti co-

pia praejudiciorum eidem undequaque insinuatorum, vel affectatione novitatis, prout hoc saeculo ad nauseam fere factum videmus, vel falsis praeceptorum et inanium librorum documentis, vel contemptu medici socii, et sic de aliis. De medicinae igitur incrementis nunquam bene sperandum, nisi una omnibus inhaereat et omnes in unam consentiant.

IX. Abusus accusandi fictam quandam in morbis malignitatem, est simiola, quae frequenter rudioribus medicis imponit. Hi non examinatis diligenter causis morborum antecedentibus, symptomatibus et statu pene integro morbi, magnos hac ratione errores in methodo curativa committunt; per quos quidem cum morbus natura sua lenis graviter exacerbetur, statim exacerbationis illius causam malignitati nescio cui latenti vel, ut opinor, ab illis excogitatae attribuant. Interea nescientes, in quibus talis malignitatis natura sita sit, populari illi opinioni solummodo acquiescunt; scilicet humorum malignitatem medicamentis alexipharmacis et excalefacientibus aggredi statim debere se, et per sudores eliminare. At post multos eductos sudores non solum malignitas illa interdum non submovetur, sed potius per eos latentes viscerum inflammationes, quae talium febrium ut plurimum sunt causae genuinae, magis magisque augmentur, et in graviora mala conjiciunt aegrotantem. Recentiores contra diligentius examinatis accidentibus, febres malignas vulgo dictas concomitantibus, detexerunt eas omnes duplici potissimum de causa, coagulatione scilicet vel dissolutione humorum, pendere; et pro vario ac praeternaturali hoc humorum statu varia quoque methodo curandas esse. Medicamenta cardiaca, spirituosae et excalefacientiae sicuti in febribus malignis ex coagulatione bene cedunt, ita contra in iis ex dissolutione perniciosissima sunt, solaeque acida temperata, emulsiones seminum, gelatinae cornuum cervi et similia temperantia, dissolutivum illum ac pene inflammatorium sanguinis statum refraenant. Quoniam vero praedicta medicamenta manifesta qualitate dissolvendi et temperandi operantur, a manifesta pariter causa tales febres produci nemo inficias iverit, adeoque somnium malignitatis commentum sponte sua concidere. Non diffiteor tamen, dari interdum febres vere malignas, ab

aura et humore venenis analogo nostrisque sensibus vix perceptibili productas, quales a pravis aëris qualitatibus et influentiis, cibis deleteria substantiae, animalibus venenatis et aliis hujusmodi causis excitantur; sed haec est rara avis in terris, nec ita frequens in singulis morbis, ut vulgo medici arbitrantur. Plures alias simiolas, quae medicis illudunt, praetermittimus, ne taedio legentibus simus, et ne cramben saepius recoquamus.

C A P. VI.

IMPEDIMENTUM III.

Falsum genus analogiarum, sive falsae similitudines.

I. **A**rgumentatio a simili sicuti facilior omnium est, ita si debite non instituat, caeteris omnibus fallaciores deducit conclusiones. Nec aliunde medicorum in inquirendo impatientia tam aperte deducitur, quam a falsis similitudinibus, quibus illi tum in curandis morbis, tum in judicando de iisdem tantopere indulgent. Similitudo, ut perfecte concludat, versari debet inter res sub eodem genere positas, ut inter plantas et plantas, mineralia et mineralia, viventia et viventia, et sic deinceps, ut ita possint singula unius rei attributa verificari de alia, cui assimilatur; aliter conclusio erit imperfecta, nec per sufficientem partium enumerationem, unde profecto gravissimis erroribus occasio dabitur. Qui Alexandrum Farnesium Caesari comparaverit, cum ratione id faciet: ambo namque homines sunt; ambo strenui suorum temporum duces, illiusque attributa Caesaris attributis optime respondent. Si vero Farnesium soli assimilaverit, nimium distans et prorsus extra sphaeram talis erit similitudo. Solis enim praedicata in Farnesio absolute verificari non poterunt. Hac prorsus ratione de similitudinibus in re medica usitatis judicandum.

II. Qui analogice ab anatomia insectorum ad anatomiam brutorum, ab hac ad illam hominum philosophantur, optime philosophantur; siquidem sub

genere viventium analogizant. Et quoniam attributa unius, facta sufficienti partium enumeratione, optime respondent attributis alterius, ideo observata anatomica in brutis non solum faciem praebuerunt observatis anatomicis in homine, sed iisdem ad amussim congruunt: imo ex certa hac et mutua analogia, utrinque et circulatio sanguinis, et structurae viscerum, et alia innumera detecta sunt tanta saeculi nostri felicitate. Pariter mechanici philosophantes a variis mathematices praeceptis utpote statices, hydraulices, momenti gravium, et reliquis hujusmodi, ad structuram corporis animati, recte philosophantur; quia humanum corpus in structura aequae ac effectibus a tali structura pendentibus, numero, pondere et mensura procedit: ita volente summo rerum conditore Deo, qui ut compages corporis imperio mentis commodius obsequeretur, ordinatissimas proportionum atque motuum in humano corpore series, solo mathematices penicillo delineasse videtur. Cum argumentatio analogica anatomes et mechanices ad curationem morborum mutua fere sit, et reliquis hypothesebus certius concludat, jure merito viri celeberrimi ex academia Romana BORELLUS, ex Florentina BELLINUS, nullam majorem opem collabenti jam theoriae afferri posse putarunt, quam si per regulas anatomico-mechanicas in explicandis morborum effectibus procederentur: qua de re legi merentur doctissimae illorum lucubrationes, tanta patriae et medicinae gloria, tantaque aegrorum utilitate conscriptae. At qui ab effectibus mineralium in furno chemico analogice ad effectus corporis animati discurrunt, non solum hac ratione imperfecte concludunt, sed perniciosis illis erroribus, quibus hodierna medicina immerito turbatur, ansam praebent indicibilem: melius concluderent, si liquores aut chemicos, aut vegetabiles, per infusoriam anatomen vivorum animalium humoribus infunderent, ex iisque mixtionibus productos effectus animadverterent notarentque.

III. Longum esset recensere tot falsas ac pene populares similitudines, quibus hodie medici in curandis morbis utuntur. Quantis detrimento fuit similitudo, quam, primus excogitavit HELMONTIUS, ut sanguinis missionem apud vulgus dissuaderet, nempe: sicuti aqua in lebetе ebulliens refrigerari non potest

per subtractionem aquae ebullientis sed per subtractionem ignis suppositi, ita ebulliente in febribus sanguine, evacuatio ejusdem per phlebotomiam, calorem non minuet; minuet vero sola causae morbosae evacuatio per sudores aliasque hujusmodi vias. Similitudo haec primo adspectu completa videtur; sed quoniam est extra sphaeram mutui praedicati, in gravissimos errores conjicit practicanes. Ignis enim noster febrilis (ut reliquas rationes taceam) sanguini mixtus et alte immersus est, non vero suppositus venis, ut ignis in lebete, et dum sanguinis portio subtrahitur, ipse quoque febrilis ignis subtrahitur. Porro licet nos solidis mechanices et experientiae argumentis innixi, prudentem phlebotomiae usum in febribus laudemus, non perinde tamen in omnibus eam adhibendam fore putamus, sed iis solummodo, in quibus vel ob nimiam sanguinis aestuationem uberio-remque ejusdem copiam, vel incipientem in aliquo viscere stagnationem, gravissima imminent mala et potissimum deliria, vigiliae, inflammationes viscerum, anxietates molestae praecordiorum aut pectoris, spirandi difficultas, suppressiones liquidorum currentium in aliquo viscere, vasorum rupturae et alia centena, quae facile imo fataliter supervenirent, nisi per sanguinis missionem illis obviam iremus. Nec solum per sanguinis missionem antedicta supprimuntur accidentia, verum etiam ipsa ebulliens sanguinis massa ad illam motus mediocritatem reducitur, quae sufficit ad depurationem secretionemque peccantis materiae suo tempore peragendam.

IV. Sicut febris a spina digito haerente excitata extinguere non potest nisi spina avulsa, ita et reliquae febres curari non poterunt, nisi spina humoris peccantis, Archaeum irritantis, statim nulla exspectata coctione auferatur per diaphoretica, purgantia etc. similitudo est ab eodem excogitata HELMONTIO, iisdemque difficultatibus obnoxia. Nam praeterquam quod multae dantur febres, in quibus nulla hujusmodi sensibilis spina materiae peccantis febrem producit, quales sunt, quae ab ira, venere, animi pathematis, similibusque causis dependent; per diaphoretica et purgantia supradicta in principiis acutorum data ad somniatam e sanguine spinam eliminandam, nil aliud efficimus, quam serosiori eundem parte, qua di-

luitur temperaturque, spoliare, et ita ad coagulationes gravioresque ebullitiones disponere. Unde nil mirum, si quotidie observemus symptomata acutarum febrium, imo febres ipsas, post intempestiva diaphoretica aut purgantia, in magnam aegrorum perniciem exacerbari. His aliisque difficultatibus obnoxiae sunt tot aliae similitudines medicis familiares in explicandis curandisque morborum effectibus. Talis est similitudo caloris rerum in humido putrescentium, ad calorem febrium ab humoribus putrescentibus, ut falso opinantur Galenici, productum, quae opinio quoniam a recentioribus satis superque explosa et falsitatis redarguta fuit, a nobis praetermittitur; similitudo capitelli alembici refrigeratione sua vapores in aquam mutantis, deducta ad explicationem catarrhi, quem oriri putant, dum cerebrum refrigeratum vapores e visceribus ascendentes in densam illam pituitam convertit; similitudo ejusdem cerebri frigiditate sua spiritus opprimentis in productione somni; similitudo suctionum, attractionum, excretionumque vulgarium, ad explicandos effectus naturales corporis viventis, et centum aliae populares similitudines, magno in pretio a rudioribus medicis habitae, qui quidem morborum curationem instituunt non per leges dogmaticas et ex ipso naturae penu eductas, sed potius ad normam effictae alicujus aut incompletae similitudinis, modo hactenus recensito.

V. Quamvis nimium fingendarum similitudinum abusum a saeculis barbaris ad nostram aetatem derivatum, male hactenus tractaverim, non perinde tamen quis putet, me usum argumentandi per analogiam sive a simili damnare prorsus aut redarguere, sed acrius in eo desiderare judicium, praesertim dum morborum curationes per talem analogiam instituuntur. Quidquid enim philosophia naturalis, experimentalis, et medicina ipsa hoc saeculo adinvenierunt, per analogismum inductionemque adinvenierunt, non eam profecto, qualem in superioribus exemplis reprobavimus, sed per inductionem ex integra partium enumeratione factam, per longos et patentes experimentorum decursus confirmatam, et ex qua demum axiomata generalia, tamquam totum ex omnibus partibus collecta, scientiae veritatem perpetuo firmanant, nosque ad praxin via stabili dirigunt, impa-

vidosque reddunt in instituendis morborum curationibus. Analogismus itaque ad perficiendas artes sub naturali scientia comprehensas et praesertim medicinam, caeteris argumentandi modis opportunior est, tum quia pedissequus est naturae, eidemque quasi immiscetur, tum quia opinionis in errores subingressus clarius quam aliae argumentationes patefacit et animadvertit.

C A P. VII.

I M P E D I M E N T U M I V.

Praepostera librorum lectio.

I. **I**n lectione librorum nunquam proficies, nisi prius in legendo methodum tibi comparaveris. Lectio librorum tumultuaria, inconsiderata et inexplebili quadam aviditate facta, mentem hebetat. Commoda, considerata et doctorum virorum conversatione atque experimentorum usu conjuncta, eandem fecundat ac perficit. Et sicuti nimia ciborum ingurgitatio salubriorem valetudinem non affert, ita nec inexplebilis librorum lectio solidiorem doctrinam. Hinc fit, ut, qui prudenter ad pauca respiciunt, non solum perfectius judicent de rebus, sed de iisdem promptius faciliusque pronuncient. Per libros, fateor, maximopere proficimus; sed antequam integros uberrimosque fructus exinde percipiamus, diu vigilandum nobis est in detegendis superandisque erroribus, quibus obnoxii solent esse scribes, quibusque mentem nostram inficiunt et a veritatis semita frequenter remonent. Per bonorum librorum lectionem brevi proficimus, per malorum vero dediscimus.

II. Quod ad nos attinet, non eo nomine praesens argumentum conscripsimus, ut leges daremus hominibus, qua ratione se gerere debeant in legendis libris, sed duntaxat, ut nonnullos animadverteremus errores, in quos frequenter incidunt, qui praepostere debitisque non adhibitis cautionibus lectioni librorum incumbunt; ex quo sane fonte tanta legentibus ac scientiis superveniunt incommoda. Alii tumultuarie legunt. Alii contradicendi genio. Alii obliti suae libertatis, opinionibus auctorum, tamquam scopulis

sireniis adhaerescunt, et nutus illorum pro ratione, jussa pro legibus, responsa pro oraculis habent. Sed ad rem ipsam.

III. Pluribus scientiis eodem tempore operam dantes, solent de altera per praecepta legesque alterius, praesertim illius, qua maxime delectantur, judicare: sicuti ex antiquis ARISTOTELES de rebus naturalibus per doctrinam dialectices, PLATO per ideas abstractas et theologicas, secunda schola PLATONIS, PROCLUS scilicet cum sociis, per regulas mathematicas pronunciarunt. Medici pariter cum praeter morborum doctrinam aliarum scientiarum studio flagrare soleant, si contingat, ut alicui ex ipsis magis quam par est incumbant, statim profecto de praxi morborumque curationibus judicabunt, non per debitas praxeos leges, sed illius potissimum disciplinae, cui sunt addicti, eamque non clam solummodo, sed sparsis in vulgus libris tamquam summopere necessariam morborum curationi depraedicant. Vitium hoc sive temporis sive auctorum esse soleat, omnium pene medicorum mentem nostra aetate invasit, magnamque in scientiis turbationem excitavit. His de causis motus CARDILUCIUS in praefat. suae praxeos, libere aliquantulum contra anatomicos invehitur, quod existiment sectionem fibrillarum esse summopere necessariam ad historiam curationemque morborum assequendam, cum revera, ut ipse ait, post hos quinquaginta annos sectionibus anatomicis impensos, nec accuratior morborum historia, nec solidior eorundem curatio illuxit. Sicuti, ex CARDILUCIO, anatomici per sectiones rerum minutarum, ita et chemici per pauca experimenta furno educta, conditores novorum systematum per paralogismos et nova verborum inventa, mathematici per circulos et lineas, de historia morborum sive de medicina prima disseruerunt: quod quidem an bonis avibus contigerit, doctorum hominum iudicium esto.

IV. Solent porro qui legunt, memoria magis quam ratione uti; eorumque praecipue conatus ad id potissimum collimare videntur, ut addiscant, quid hic, quid ille sentiat auctor; quid autem sentiendum sit, quidve illi propria edocti experientia sentire debeant, ignorant. Si quis nonnullorum ex neotericis scripta propius inspexerit, ea profecto magnam no-

varum opinionum genealogiam et quasi dissimilium quorundam pigmentorum congeriem, non vero studium nova inveniendi, aut inventa novis additamentis confirmandi ostentare fatebitur. Nec aliam hujus rei causam afferre possem, quam incredibilem illam, qua detinentur, legendi ac fere libris immoriendi cupiditatem, sive potius ignaviam nunquam ratione sua utendi aut experientiam consulendi. Ex quo fit, ut tale hominum genus, quo plus legendo impenderit, eo magis in afferendo de rebus judicio confundatur, et ex confusione aut in pyrrhonismum, aut in dementiam delabatur: capacitas namque cerebri cum infinita non sit, quid mirum quod innumera illa idearum vestigia cerebro impressa confundantur adinvicem, mentemque a recte et distincte judicando prorsus avertant, hominesque hac ratione ab usu ingenii sui desuescant, et quasi contrahant impotentiam eodem utendi. Hoc idem hominum genus memoria magis quam ratione utens solet esse tumidum, in socios superciliosum, singulisque de rebus judicandi potestatem sibi arrogat: nec mirum; nam falsum illud scientiae, ut ita loquar, memorialis genus animum inflat et quendam veluti fulgorem illis conciliat, quo renitentes solent pervertere, praesertim si accesserit gravis loquendi modus et imperiosa audacia.

V. Multi in veritate inquirenda alienas potius, quam suas adhibent vires ad videndum, suis oculis semper utuntur, sed ingenio suo ad detegendam morborum naturam aut nunquam aut raro. Placidus rei verisimili assensus, et imperitia tum experiundi, tum judicandi, quam deficiente a primis annis exercitatione quamplurimi medicorum contraxerunt, a veritatis cognitione eos summopere distinent: hi sunt, qui veritatem cum antiquitate, falsitatem cum novitate confundentes, res noviter detectas easque profecto veras falsitatis nota accusant; veteres contra propemodum falsissimas pro veris perpetuo sustinent. Circulationem sanguinis, lacteorum et lymphaticorum inventum, nervorum viscerumque structuram ac usum, aliaque multa recentiorum studio detecta et perpetuis naturae votis confirmata, maledictis proscindere non desinunt, non alia sane de causa, quam quod nova sint. Contra putredinem humorum, sanguificationis in hepate officinam, pri-

marum qualitatatum in producendis curandisque morbis auctoritatem, caeterasque antiquorum opiniones, quae per plura retro saecula eximios multorum in re medica locupletanda conatus labefactarunt, falsisque animos imbuerunt praëjudiciis, dimittere nequeunt, eo quia et antiquae sunt et antiquis placuerunt.

VI. Porro iidem homines in tantam feruntur antiquorum admirationem, tantamque illis in omni artium genere tribuendam esse laudem arbitrantur, ut nobis omnem prorsus in inveniendo viam, omnemque aut melioris, aut ornatioris, sententiae spem interclusam esse existiment. Falsitatem tamen illorum abunde manifestat praesens aetas, quae rerum inventarum gloria et multitudine, omnes ex omni memoria aetates superavit: manifestat pariter ipsa naturae in operando aequabilitas, quae in omnibus suis rebus ob-eundis admirabilem constantiam et incredibilem quandam aequalitatem, immutabili prorsus aeternitate tuetur: quam ob rem intelligere vix possum, cur homines aut ad inveniendum hebetiores, aut ad intelligendum tardiores, natura hoc tempore quam antea procrearit? Nec sane ingenium hominum conescit, sed in ingeniis industria; mentis namque vires nulla prorsus ratione, nisi socordia franguntur: neque ea, quae rebus omnibus obrepit, senectus obrepit et ingeniis; quippe quae firmissimo, ac prope immortali quodam quasi naturae robore sepiuntur. Atque haec quidem si perspicua sunt, simul illud perspicuum esse quis non videt, non solum eandem nobis, quae veteribus, aciem ingeniorum manere, sed si exercitatione acuatur, multo etiam praestantiorem futuram, et in posterum ab antiquitate aut novitate pretium non petentes, aemulationem potius, quam admirationem nobis anteponamus. Nollem quis existimet, me hoc dicendi genere adversus veterum cogitata male adfectum, illos immerito ea in re carpere, qua tantam sibi laudem compararunt: nam sicuti summam ipsorum industriam in locupletanda praxi semper prosecutus sum, ita summopere doleo, nos hisce temporibus in tantas redactos esse angustias, ut destituti praesidiis, quibus superiora abundarunt saecula, artem curandorum hominum promoveri nesciamus. Et quamvis multi antiquorum le-

gentibus tenebras offundant, in iis tamen interlucent et scintillae, quae non neglectae claram praeceptorum lucem possunt accendere.

VII. Sed, ne aliquis contra me imperitorum impetus fieret, propterea quod falso putarent nonnulli me ab utili et laudabili librorum lectione praefato dicendi genere juvenes quasi dehortari; mei oneris futurum fore arbitror candide hic fateri, quod sicuti ipse, profectus in re medica utut exiguos, tamen non improbos, librorum lectioni summopere debeo, ita pariter ad haec eadem studia suscipienda excolendaque et hortari juvenes et impellere non desinam. Ne tamen in ea vada impingant, in quae mihi saepissime necesse fuit impingere, de aliquibus monendos fore judicamus. Ut cito et perfecte in lectione librorum proficiant, probatos auctores semper legant, et si probatissimus fuerit, illum unum manibus perpetuo terant, utpote in quo illius omnis sapientiae summa continetur, quam in centenis, sed inferioris notae auctoribus vix unquam se reperturos fore experientur. Hujus veritatis testem habemus doctissimum SANCTORIUM, qui aureo suo quamvis exiguo de medicina statica libello communi hominum utilitati magis prospexit, quam mille auctores mille voluminibus, quorum alter alterius cogitata subripiendo ac velut in orbem eundo, deplorabilem potius verborum copiam, quam aeterna industriae suae monimenta publicae luci consignarunt. Legendo non proficies nisi lecta intelligas; intellectis vero assensum ne praebeas, nisi prius sedulo examinaveris vera ne sint, an secus. Ratione tua utaris in solvendis quaestionibus, quas librorum titulis praepositas vides; assiduaeque lectioni intermiscendo experientiam, aequum de rebus singulis judicium dare coneris: ratio enim nisi studia dirigat, studia rationem non solum non perficient, sed hebetabunt et a recto operandi scopo avertent. Lectioni librorum fere immori ac contabescere, speciosam sapit et inanem sordiam: iisdem mollius uti, ostentationem et ignorantiam; satis namque scimus, quod literae perficiant naturam; scimus pariter, quod ipsae perficiantur ab experientia; et, cum generalia quaedam literae praecipiant, si illa non determinentur ab experientia, constat stupidos ac fere ad omnes alias

actiones humanas ineptos evadere illos, qui librorum lectioni fere immoriuntur; neque id solummodo, verum etiam propter continuam quandam a rebus abstractionem et confusionem idearum mentis a nimia lectione partam, nec sibi, nec reipublicae prospicere recte norunt, et, ut superius adnotavimus, de rebus singulis confuse judicant. Contra multi, quamvis in studiis minus versati, hominibus semper fuerunt admirationi, quia summa prudentia et sagacitate cogitationes suas ac de rebus judicia dirigeabant. Quando ad studia te ineptum sentis, id est, dispositionem et alacre desiderium non habes, abstine tunc temporis ab iis; nam prae defectu talis dispositionis, licet multum legeris, parum certe exinde proficies; illud igitur tempus ne frustra pereat, aut doctorum virorum conversationi, aut faciundis experimentis impendito.

VIII. Solent, qui callidi sunt, literas despiciere; simplices, admirari; prudentes vero mediam inire viam, iisdemque tantum uti, quantum publica aut privata requirit necessitas; de caetero nec citra, nec ultra. Libros contradicendi genio legere, vel iisdem ad externum quendam ornatum abuti, vel omnibus illorum praescriptis indiscriminatim et nullo praevio examine assentiri, affectionem scientiae potius quam veram et solidam redolet sapientiam. Quoniam universa praxis medica in monitis et praeceptis, diuturna comprobatis experientia, sita est, et haec facillime elabuntur memoria, nisi diligenter conscribantur; ideo non abs re erit, si librorum studiosus manuscriptum quoddam sibi comparet, debitis rerum magis notabilium titulis adornatum, in quo majoris momenti sententias legendo acquisitas diligenter adnotet, et horis subcesivis quotidie relegat; qua ratione magis atque magis inhaerentes memoriae, mentem quasi fecundant ac perficiunt, ut impavide quasvis vel difficillimas morborum curationes aggrediantur. Libri probatorum auctorum et gravioris doctrinae, sive hi fuerint antiqui, sive recentes, non legendi solummodo aut relegendi, sed prae manibus semper habendi, ut ita ingenium nostrum veluti nova incude ad illorum recudatur ingenium. Auctorum minoris pretii, vel per partes tantummodo inspiciendi, vel prorsus perlegendi, sed absque multa temporis jactura, aut longa in illis mora.

Libri demum infimae notae, per aliorum vicariam operam legendi; id est, legenda duntaxat illorum compendia a sociis studiorum vel amanuensibus nostris conflata. Qua ratione magnam scientiarum, rei-que literariae notitiam habebimus, absque multa temporis et salutis jactura. Videamus obiter, quid conferat librorum lectio praxin exercentibus.

IX. Nulla aetate, tanta librorum copia redundavit medicina, quam aetate nostra; et nulla pariter tanta observationum practicarum inopia laboravit, quam praesenti. Si nonnullos eorum diligenter introspexeris, invenies profecto vel molestam rerum antea dictarum repetitionem, vel nimiam ostentationem rerum novarum, vel malam mixturam veterum cum novis; majorque argumenti pars dissidiis et contentionibus, quam novorum operum explorationibus tribuitur. Auctor libri novi, quia forsitan rationum paupertate laborat, non veretur eas omnes, quae ab aliis caeteroquin doctis viris super idem argumentum confirmandum tuendumque expositae fuerunt, vitio vertere ac redarguere, ut ita rei suae pondus auctoritatemque conciliet. Et si a talibus libris festivas atque exoticas inscriptiones, philologiam, auctorum citationes, ornamenta, fallacias, superstitionem, aliasque hujusmodi inanes tricas abjeceris, ad nil magni res recidet; imo pro veris sapientiae thesauris, umbras amplexaberis et chimaeras. Librorum itaque subsidia, cum parum conferant ad determinandam in re medica historiam morborum consummatam et stabilem, ad ea descendendum est, quae paulo arctius naturae inhaerent, experimenta scilicet, observationes, cadaverum sectiones, hortos simplicium, fornaces chemicorum, quaeque naturam varie observando, separando ac vexando veros illius sensus nobis adaperiunt. Porro notum esto juvenibus, se doctiorem librum non inventuros, quam aegrum ipsum; cujus morbus, illis diligenter observantibus, multa scitu digna brevi ac fideliter aperiet, quae molesta plurium annorum lectio praestare forsitan non poterit. Aegrotus fideliter et ad vivum morborum historiam nobis exponit: libri vero per redundantem fallaciarum et inanium speculationum supellectilem, ad libitum fingunt et depravant. Verumtamen ut in confuso morborum labyrintho, viam tot

saeculis interclusam sibi adaperiant, non in paucorum duntaxat aegrotantium observatione consistant, sed pari constantia et ardore ad centenos et plures extendantur. Quod autem modus etiam in libris habendus sit, satis docet magister vitae civilis SENECA meus, de tranquill. anim. c. 9. his verbis: „Studiorum quoque, quae liberalissima impensa est, tam diu rationem habebo, quam diu modum. Quo mihi innumerales libros et bibliothecas, quarum dominus vix tota vita sua indices perlegit? Onerat discentem turba, non instruit: multoque satius est paucis te auctoribus tradere, quam errare per multos. Quadringenta millia librorum Alexandriae arserunt, quae non in studium, sed in spectaculum comparata erant: sicut plerisque ignaris etiam servilium literarum libri, non studiorum instrumenta, sed coenationum ornamenta sunt. Paretur itaque librorum quantum satis, nihil in apparatus. Vitiosum est, quod nimium est. Jam enim inter balnearia et thermas, bibliotheca quoque ut necessarium domus ornamentum excolitur.“ At, si SENECA nostris temporibus viveret, in quibus librorum numerus ita excrevit in immensum, ut librorum copia omnes omni memoria aetates superemus, quid diceret? sapientes judicent.

X. Ex hactenus dictis deduci facile poterit, medicos valde literatos lectionique librorum fere immorientes, raro felices in curandis hominibus evadere, imo nunquam de rebus practicis judicare recte posse, nisi praxi omnino se dederint et in eadem consueverint. Lepidam hujus rei historiam narrat Jo. HUARTIUS Scrut. ingen. cap. 12. „Quo tempore,“ ait, „apud nostrates Arabum medicina florebat, florebat pariter et celeberrimus in legendo, scribendo, argumentando, distinguendo, respondendo et concludendo medicus, isque adeo in elequentia effusus, ut qui eum audiendum conveniebant, non solum morbos sanare, sed mortuos ipsos ad vivorum consortium quasi revocare, assererent. Verumtamen cum ad praxin descendebat, vix ullus aegrotantium, qui suae curae committebatur, effugere poterat, quin in praesens vitae periculum conjiceretur, et inanem professoris sapientiam morte propria expiaret. Unde tot infaustorum eventuum genuinam causam nesciens, et progressu temporis nomini et rebus suis pejora timens,

mundanis rebus valedixit et in religiosorum viro-
rum coetu diem ultimum obiit.“ Idem HUARTIUS, loc.
cit., aliam narrat historiam, ad confirmandum prae-
sens argumentum magis consentaneam. „Medicus
quidam secrete nimis a me petiit, qua de causa fie-
ret, ut ipse, cum diu incubuisset legendis libris ar-
tem et regulas optime prognosticandi tradentibus,
easque perfecte didicisset, quoties tamen hanc pro-
gnosticandi disciplinam, legendo acquisitam, in aegris
suis experiri statuebat, toties in sui dedecus fallebat,
nec unquam assequi poterat, ut veritatem praesagiret.“
Haec ille. ARGENTERIUS, iudicio gravissimorum au-
ctorum (prout notat laudatus HUARTIUS loc. cit.) in
reducenda arte medica ad perfectionem methodum,
creditur superasse GALENUM. De ipso tamen narra-
tur, quod adeo infelix fuerat in curandis morbis, ut
omnes fere sui aegrotantes vel perirent, vel in mor-
bos incurabiles praecipitaret: qua de causa perter-
refacti cives sui, non amplius curae suae committe-
bantur. Plura hujus generis exempla ab auctoribus
expromere supervacaneum esset; quippe quae quoti-
die nobis obvia sunt. Medici itaque valde literati,
philosophiis et theoriis plus quam par est addicti, et
adinstar araneae ab indigestis cogitationibus sapien-
tiam perpetuo educentes, nunquam boni practici eva-
dent, nisi diuturno praxeos usui et exercitationi om-
nino se subjecerint. Morbi enim abditum quid sunt,
suosque effectus modis tam reconditis et ab humanae
mentis acie adeo remotis absolvunt, ut difficile sit
quidquam in illis investigare, nisi adhibeatur obser-
vatio. Quibus de causis exclamare coactus fuit HIPPO-
CRATES passim in suis operibus: *Θεῖον*, sive divinum
quid in morbis inest. Nec immerito; nam, sive cor-
poris structuram, sive morborum originem et cau-
sas, sive remediorum effectus consideraveris, sem-
per illud τὸ Θεῖον cum HIPPOCRATE exclamandum.
In ipso quoque medico divinum quid inesse, singu-
laris quaedam in medendo felicitas abunde testatur:
est enim in mediocriter doctis illa in indagandis
morbis remediisque applicandis *εὐστοχία*, quae doctis-
simos interdum destituit. Constet igitur, quod hacte-
nus probavimus, medicum scilicet quamvis in scien-
tiis et in lectione librorum eruditissimum, non per-
inde tamen bonum practicum evasurum, nisi pra-

xin ipsam exercuerit: quique contraria his aut faciet aut sentiet, natura certe eidem objiciet, quod olim antiqui objiciebant dialecticis: Fili, ab academia venis, fastum spiras ex inani scrinio, ex indoto pectore.

C A P. VIII.

IMPEDIMENTUM V.

Praepostera librorum interpretatio, efficiendorumque systematum cacoethe.

I. **C**ontra falsos interpretes pro vera dicturis interpretatione, duo potissimum argumenta examinanda nobis essent: alterum quidem contra falsos morborum; alterum vero contra librorum falsos interpretes. Quoniam vero per singulas hujus primi libri partes in corrigendis restaurandisque naturae morborum interpretationibus, quarum pars major corrupta pene nunc est ac depravata, operam prope omnem contulimus; reliquum est, ut praesentis articuli scopum dirigamus ad detegendos errores interpretum librorum, eorumque imaginationes et affectus.

II. Memoria illius diei, quo primum medicina et reliquae bonae artes ab acceptis barbarorum cladibus inciderunt in Arabes, fieri vix potest, quin acrem animo dolorem mihi perpetuo eliciat. Codices namque graeci cum ad illorum scholas tunc primum pervenissent, quidquid de illis disseruerunt, ridiculae potius sunt inutilium opinionum genealogiae, quam genuinae graeci codicis interpretationes: et sicuti falso illo interpretandi genere, ad fidem sibi conciliandam valida, ita pariter ad extinguendam et abrumpendam inquisitionem efficaces fuerunt. Hujus asserti veritatem manifeste fatentur subsequentes ad Arabum scholam aetates, in quibus medici circa angustos Arabicarum interpretationum circulos tamquam incantamento affecti subsultantes, et in commentandis paucorum hominum operibus tempus omne impendentes, ab usu ingenii sui fere omnino desueverunt. Unde profecto tot sophismata, tot vana com-

menta, tot tantique errores in medicinam irrepserunt. Ipsaque ars praestantissima, quae magistra salutis semper fuerat, turpis exinde factionum ancilla evasit.

III. Qui librorum interpretationem suscipiunt, in ipso interpretationis vestibulo auctores suos omnium laudum genere cumulare conantur, praesertim si auctores illi aut exigui fuerint momenti, aut nullis propemodum indigeant commentariis; et philautiae impensius indulgentes, non verentur eisdem modo divini, modo admirabilis nomen tribuere, saeculi sui miracula appellare, tractandam denique materiam, tanquam divini partum ingenii, et reipublicae summo opere necessariam singulis commendare. Ad haec moventur interpretes, non quidem necessitate tuendae aut promovendae gloriae talium auctorum, sed occulta quadam libidine conciliandi sibi plausum eruditorum hominum, propterea quod eximios praestantissimosque auctores susceperint interpretandos. Anatome MUNDINI circa res inventas si conferatur cum anatome hodierna, tantum eandem superat, quantum pulex elephantem; illam tamen summis celebrare laudibus et commentarii decore, non solum CARDANUS, sed alii quoque docti viri sibi gloriae duxerunt. Ratio, quae CARDANUM aliosque ad hoc movit, non alia sane mihi videtur fuisse, quam vulgaris sociordia vires proprias nunquam experiundi, manusque inquinandi in secandis cadaveribus; ex quo factum est, ut MUNDINI textum, tanquam veritatem inconcussam receperint. Eadem quoque de causa practicae, sive ob inconstantiam successuum, sive ob austeram in observando patientiam perterrefiant, non ad detegenda Marte suo vera morborum phaenomena, sed ad interpretationem inutilium librorum tandem accinguntur. Non ita mehercle se gessit magnus ille medicinae parens et praeceptor, HIPPOCRATES; qui quamvis et inquisitionis difficultatem, et morborum obscuritatem indignabundus viderit, et quasi fraenum momorderit; naturae tamen se immiscere et propositum finem urgere tam diu voluit, donec tandem indefessa prorsus in observando patientia et inventarum rerum gravitate, omnes ex omni memoria medicos superaverit. Et sicuti nostrae aetatis anatomici, introspecta diligentius natura, consultaque fre-

quentius cadaverum vivorumque animalium sectione, abunde cognoverunt, MUNDINI interpretes exigua in rebus anatomicis doctrina praeditos fuisse; ita, si quis post meos cineres veritatis igniculus, nostra hac methodo praxi accesserit, sat superque aperiet futuris aetatibus, quam longissime a vera medicina recesserint medici, qui barbaras Arabum interpretationes propriarum observationum studio et exercitationi antetulerunt,

IV. Nonnunquam obscuriores sunt interpretationes ipsa re interpretata. Id evenit, quia debitas interpretandi leges aut ignorant aut contemnunt. Qui librorum interpretationem suscipit, non vulgarem et superficiariam, sed interiorum et solidam interpretandae materiae cognitionem habere debet; eodem potissimum jure, quo factum videmus a criticis, qui antequam obscuros poetarum aut historicorum sensus elucident et patefaciant, magnam temporis partem impendunt in acquirenda notitia morum, bellorum, vivendi rationum, aliarumque circumstantiarum illius saeculi, in quo interpretandi auctores floruerunt. Sed in interpretandis praxeos libris, ea mihi videtur necessaria cognitio, quam longus usus et exercitatio patiens afferunt. Hujus rei fidem faciunt tres nobilissimi interpretum, MERCURIALIS, DURETUS et MARTIANUS, qui antequam HIPPOCRATIS opera commentariis illustrare decrevissent, potiore vitae partem in exercenda praxi impenderunt: HIPPOCRATIS namque libri cum nil aliud sint quam purus praxeos succus, interpretatio quoque illis accommodata et opportuna non aliunde certius peti debebat, quam ab ipsa praxeos exercitatione. Igitur qui superficialio tantum doctrinae genere, nec admodum affini materiae interpretandae imbutus est, nil mirum si illius interpretationes evadant obscuriores ipsa re interpretata. Plurimi interpretis nomen usurpant, sed re vera interpretes non sunt; nam si commentarios illorum diligenter perpenderis, non invenies profecto obscuri sensus explicationem, quae necessaria est, ut auctor interpretatus ad claram lectorum intelligentiam perveniat, sed nimiam eruditionum congeriem, ostentationem linguae graecae aut hebraicae, citationes infinitas auctorum, et sententiarum rei tractandae minime conferentium, textum denique, non ad lan-

cem veritatis, sed relate ad praejudicia, quibus auctores illi vel ipsimet interpretes obnoxii sunt, examinatum, explicatumve.

V. Saepissime commentatores auctoribus suis nonnullas adscribunt opiniones, quas illi ipsi auctores ne somniarunt quidem. Id potissimum faciunt, vel ut eruditis acutiem in commentando suam manifestent, vel potius ut indulgeant legibus illius hypothesis, cui a prima juventute se manciparunt. His igitur aliisque erroribus si subiaceant interpretes, nec ad amusim similes sint tribus supra laudatis, consultius erit marte nostro auctores interpretari, quam alienis fallaciis mentem imbuere atque turbare. Aditus namque mentis, obscurissimis et indebitis interpretationum idolis tantopere aliquando obstruuntur, ut veris et nativis historiae morborum radiis, qui nobis observando illucent, perpolititas et sinceras areas praestare vix queant. Neque ipse hoc dicendi genere, interpretandi voluntatem in medicis reprehendo, sed iudicium in voluntate desidero. Equidem dum mecum ipse aliquando considero causam, quae durissimas praxi medicae compedes injicit, effecitque ut deplorabiles illius angustiae in ampliores naturae fines proferri non possent, non aliam sane agnosco, quam praeposterum interpretandi genus, nec non molestam illam ac praeposteram rudium medicorum occupationem in interpretandis Arabum potius quam naturae operibus: quae cum omnes pene academias duobus abhinc saeculis pervagata esset, neque aliquis esset, qui provideret vel admone- ret, quid mirum, quod medicina hac ratione radicibus avulsa suis, nec operum potestatem nobis hodie praebeat, nec ipsa tamquam planta vivax et vegeta quotidie serpat et adolescat, sed per umbras verborum, observationes populares, et experimenta nobilia in theoriae fabulas concinnata, naturae iudicia frangat propemodum atque subvertat.

VI. Haec aliaque vitabunt absurda, si memores erunt dicendorum. Interpretationem librorum practicorum ad exemplar interpretationum naturae semper absolvant, qua in re imitari possunt incomparabiles HIPPOCRATIS interpretes superius laudatos, qui veram interpretandi rationem pristinae majestati restituerunt posterisque manifestarent. Non sint in

auctoribus suis laudandis nimium effusi, sed pro opportunitate loci, temporis et meriti; et si quid adversarii optime dixerint, maligna interpretatione non corrumpant. Neque vim, neque insidias hominum judiciis faciant per disputationes quasdam a vero sensu textus remotissimas effictasque potius ad laudem venerationemque sibi conciliaudam, quam ad elucidationem obscuritatis. In interpretando confusionem caveant, quae doctrinae et veri sensus filum saepissime abrumpit; namque citius veritas e falsitate, quam e confusione emergit. Idola mentis et praejudicia hypothesium aliarumque scientiarum antea praeconcepta, omnino deponant; qua ratione errorum in veritates et veritatum in errores subingressus animadverti notarique facile poterunt. Indifferentes sint et ad novitatem et ad antiquitatem: antiquitas enim et novitas non sunt aequae cum veritate aestimandae; nam quod antiquum aut recens est, non perinde verum aut falsum est, ut hodie nonnulli medicorum existimant, viamque contentionibus satis obviam sternunt. Auctorem suum nulla imminutum detractio, nulloque auctum additamento, sed integrum et sui simillimum fideliter exponant; imo taliter expressum, ut vel suis vituperetur vitiis, vel virtutibus suis laudetur. Verbum de verbo exprimendum, et vocum etiam collocatio interdum retinenda; idque potissimum in re gravissima, eademque obscurissima, sicuti in re nostra esse possunt varii HIPPOCRATIS textus in Coacis, prognosticis, epidemiis, aphorismis, aliisque suis operibus passim expositi. Judicis partes sibi non arroget interpretes, ut impune de suo judicet auctore et quae sibi non arrident, respuat, pro iisque sua supponat: quo sane vitio magnam interpretum partem laborare, exindeque magnam scientiis et potissimum medicinae calamitatem subortam esse, certo constabit legentibus. Nec ad contradicendum sint proni, nec semper aut nimium in dubitationes soluti: in obscurissimis textibus, academicorum more disserentes de omnibus quae rant nihilque certo affirmant, nisi post longam et patientem considerationem: et si neque hac ratione explanare textum potuerunt, eundem intactum relinquant, a solertioribus ingeniis examinandum explicandumque. His aliisque hujusmodi muniti praesidiis si ad

interpretandum accesserint, et sibi et auctoribus suis consulent, susceptique muneris rationem feliciter absolverent. Post detectos interpretum errores, proximum esset illos, quibus novorum systematum conditores praxin remorantur, exponere: sed quoniam integrum huic argumento caput inferius, ubi de instituenda hypothese, dicavimus, in praesenti superse-
dendum fore arbitramur.

C A P. IX.

I M P E D I M E N T U M VI.

Intermissum studium tractandi de morbis aphoristice.

Medicinam methodis concludere, et quibusdam ingenii commentationibus mere abstractis et inutilibus digerere atque exornare, inter remoras, quae progressum illius retardarunt, non infimum obtinet locum. Enimvero cum methodica haec medicinae tractatio, artem ostendet integram et quasi redactam ad metam, ultra quam progredi non possit, non solum homines minus industrios reddit ad nova in dies investiganda, quae morborum historiam illustrant ac locupletant, verum ita sui certos, ut se hac in arte numeros omnes absolvisse existiment. Et licet aliquando contingat ut novum quid ac revera proficuum observent, quoniam tamen methodis illis ac distributionibus accommodare non possunt, tamquam a sua alienum arte respuunt atque contemnunt. Quam ob rem prudentius se gessisse mihi videntur majores nostri. Hi non ignari, medicinam methodis et partitionibus conclusam illustrari et nobilitari posse, crescere tamen et confirmari non posse, quidquid diuturna observatione in morbis detegebant, describebant illud aphorismis, sive per sententias quasdam breves et contractas nullis methodi et scholasticae subtilitatis legibus devinctas, sed libere expositas notatasque, quo pacto indicarent posteris nuda simulacra rerum inventarum, et indicarent pariter spatia vacua ad novas et perpetuo multiplicabiles naturae voces inserendas; quae quidem summopere necessaria promovendi medicinam ratio hodie pror-

sus exolevit: historia namque morborum licet copiosa primo aspectu videatur, re ipsa tamen egena est ac inutilis; imo ob transcursus quosdam permolestos in philologiam, narrationes supervacaneas, quaestiones jejunas, similesque nugas, infirma prorsus ac perdita. Si excipias enim paucos illos observatores, qui casus et historias medicas diligenter, fideliter et ad vivum, prout ab ipsa rei natura procedebant, describendo, medicinae pomoeria summo pere ampliarunt, ea quae reliqui adjecere falsam theoriam et hujusmodi ineptias spectantia, turbarunt potius impediveruntque illius progressus, quam indicaverunt aut promoverunt. Sed quomodo solidae diutiusque repetitae morborum observationes stylo brevi et aphoristico exponendae sint, ex morbis mox recensendis, et per patientem in xenodochiis Italiae factam observationem examinatis, aperte constabit.

De pleuritide.

Si vis cognoscere pleuritidem, praecipuam curam in natura pulsus cognoscenda reponito: pulsus durities est signum fere infallibile omnium pleuritidum; et dum obscurae sunt pleuritides, vel aliis complicatae pectoris morbis, si duritiem (id est nimiam arteriae tensionem vibrationemque) in pulsu deprehenderis, quamvis reliqua earum signa non adsint, pro certo habeas patientem laborare pleuritide; pulsus enim durus, omnium inflammationum, partes nerveas vel membraneas obsidentium, est comes indivulsus.

Pleuritide jam cognita, nil aliud per totam morbi curationem diligentius observato, quam spirandi difficultatem, quae quo fuerit facilior vel difficilior, eo pleuritis erit felicioris vel infelicioris eventus.

Bona respiratio semper bonum indicat; mala vero semper timenda: hinc est, ut, pleuritide in pejus ruente, difficilior evadat respiratio, et prope mortem constitutis difficillima. Signa vero ex pulsu petita, non adeo certam prognosin exhibent; in morbis enim pectoris nil citius faciliusque a naturali statu recedit, quam pulsus; ideo saepissime pulsum intermittentem in pleuritide observavimus, sed sine periculo: imo bis, terque non obstante hoc pulsu phlebotomiam imperavimus, quia nimis urgebat in-

dicatio sanguinem mittendi. Si cum mala respiratione aeger erectus sedere velit in lecto, nec in lecto decumbere potest, quia sibi suffocari sentit, letale id esse vidi in pluribus. Erectum igitur sedere velle in morbis acutis pulmonum perniciosum ac ferme letale, prae caeteris si adsit sibilus in aspera arteria, et difficultas exscreandi sputi; et licet cum talibus signis pulsum bonum videris, noli credere, nam fallit. In augmento enim inflammationis pulmonum ob nimiam irritationem oscillationemque fibrarum ejus, vidi pulsum esse durum, inaequalem, parvum, etc. At prope mortem, id est cum praefatis signis, quoniam jam incipit letalis laxitas in solidis et fluidis, pulsus tunc circa finem letalem observabam molles, aequales, altos; sed non credebam illis: nam aegri derepente ac loquendo moriebantur. O quantum difficile est curare morbos pulmonum! O quanto difficilius eosdem cognoscere, et de iis certum dare praesagium! Fallunt vel peritissimos ac ipsos medicinae principes. Tirones mei cauti estote, et prudentes in iis curandis: nec facilem promittite curationem, ut nebulones faciunt, qui HIPPOCRATEM non legunt.

Pleuritici, quibus in interiora auris dolor et exinde abscessus et pus superveniebant, omnes sanabantur, ut in variis Italiae xenodochiis frequentissime observavimus; sed praesertim ineunte anno 1694, Romae, quo tempore rigidissima bruma cum glacie et nive (insueto Latii more) saeviebat, et derepente obortae fuerunt saevissimae pleuritides.

Sanata pleuritide, si remaneat tussicula quaedam, et circa vespas blandus calor per universum corpus excitetur, aut pleuritidis recrudescentiam, aut suppurationem prognosticato adstantibus; hoc ARETAEI nobile praeceptum, non semel in meis aegrotantibus verum observavi, facta antea ejusdem praedictione adstantibus.

Perperam agitur cum iis pleuriticis et peripneumonicis, qui nihil exspuunt, nisi copiosae effluant urinae. HIPPOCR. IV. acut.

In aëre romano phlebotomia est princeps remedium in pleuritide: post phlebotomiam vero diluentia cum attenuantibus et anodynis juncta, brevi eandem jugulant. At si pleuritis ab apparatu humorum

in primis viis oriatur, purgandum est, ut fuse docuimus in appendice.

Latent interdum per plures annos in pulmonibus tubercula absque sensibili molestia aegrotantis: manifestantur demum vel post pleuritidem vel post anginam, vel post febrem aliquam sanata. Igitur si post sanata aliquam febrem superveniat dolor lateris vel dorsi vel alterius pectoris partis, difficili accedente, ac nonnisi recta cervice, respiratione, tuberculum ad inflammationem et suppuratum ire significat, cui statim medendum. Hoc DODONAEI monitum nos pariter his observavimus in xenodochio post sectum illorum cadaver et singula bene examinata.

Quando in pleuritide viget indicatio dissolvendi, camphora et ex eadem parata remedia pro secreto, fere hanc indicationem absolunt, praesertim si pleuritis fuerit epidemia et maligna, vel potius ab ingenti sanguinis crassitie producta: hac ipsa persistente indicatione, post elapsam horam ab exhibito camphorato remedio, potet aegrotus decoctum pectorale ex radicibus, v. g. imperator., angelic., tussilagin., foliis scabiosae et tussilaginis etc., hauriaturque valde calidum, ne dicam fervidum; quo particulae radicum elasticae et activae ferantur pleno flumine, et integris quasi viribus ad affectam pulmonum partem. Fervida haec liquorum potio est mihi in secretis pro dissolvendis pertinacibus visciditatibus in pleuritide epidemia et maligna, nec non in aliis pectoris morbis a tali causa pendentibus; vidi enim aegrotos insigni strangulatione fere livescentes, brevissime liberatos per frequentes haustus decocti pectoralis nimium calide sorbillati.

Sicut in morbis capitis alvi fluxus superveniens salutaris est, ita contra valde perniciosus in morbis pectoris, praesertim acutis. Cave igitur, ne purgans medicamentum in pleuritide exhibeas inflammationis causa: cave pariter, ne copioso clysterum usu alvum nimis fluidam reddas; nam exacerbato morbo sputum supprimetur, et symptomata ingravescent cum perniciie aegrotantis.

Si dolore inflammatarum partium cessante (praesertim si in pleuritide vel aliis membranosarum partium inflammationibus haec accidunt) febris adhuc perseveret vel augeatur cum pulsu parvo, intermit-

tenti, frequenti, sudore frigido etc., malum: aeger enim post duodecim horas a cessatione doloris delirabit, et paulo post indubie morietur; arguitur enim inflammationem jam terminasse in gangraenam. Hoc HIPPOCRATIS monitum ter observavi verum in xenodochiis.

Pleuritides frequenter sunt occultae, quia indolentes, unde gravissimi errores in praxi succedunt. Ut hi in posterum vitentur scopuli, signum dabimus latentes et indolentes pleuritides manifestandi: fac, ut aeger in dextrum vel sinistrum latus decumbat; decumbenti impera, ut fortiter respiret et tussiat; finita una aut altera respiratione, pete ab illo, an inter respirandum et tussendum, dolorem aut gravedinem alicubi in pectore persentiat; quod si affirmet, pro certo habeto pleuritidis sedem illic esse, ubi dolorem aut gravedinem indicaverit: hujus signi certitudine plures deteximus occultas pleuritides magno aegrotantium commodo.

Pleuritides recidivantes omnes fere sunt letales ex HIPPOCRATE, id est, si dolor et febris, quae v. g. decimo quarto die cessarunt, recrudescent vigesimo primo aut alio die, dicit HIPPOCRATES aegrum non superaturum hanc recidivantem pleuritidem: at si sola febris supervenerit absque ullo lateris dolore, res non erit ita letalis; semper tamen time recidivas pleuritidum.

Quando inflammatio pleurae aut tuberculorum pulmonis desinit in apostema et pus, tunc febris vehemens et continua excipitur a tertiana vel quotidiana intermittente: idque fit circa septimum diem, estque signum certissimum incipientis apostematis, ut ex HIPPOCRATE deducit per experientiam doctissimus MORTONUS in nobili tractatu de phthisi.

Solo per tussim exscreatu sanantur feliciter pleuritici, et qui hoc prudenter instituet, brevi recedentem videbit pleuritidem; sudores enim aliaeque evacuationes non ita conferunt, nam ab affecta parte non educunt.

Si sputum ante quartum appareat, bonum ex HIPPOCRATE: morbum enim breviat; nam post quartum languescunt viribus et sputo crassescente, hoc difficilius educitur et morbus exinde augetur.

In principio pleuritidum qui purgantia exhibent,

sputum supprimunt; febrem et morbum adaugent: e contra qui fortia diaphoretica in principiis exhibent, vel delirium, vel alia gravissima capitis mala producant.

Ad hoc, ut pleuritis bene solvatur, debet prius cessare febris et postea dolor affecti lateris; si vero cessante dolore, febris adhuc persistat vel augeatur cum aliis symptomatibus, grave malum imminet aegrotanti.

In pleuritide si sputum antea suppressum superveniat et sit flavo rubescens, nunquam imperato phlebotomiam; nam, post sanguinis missionem, sputum denuo supprimetur et aeger morietur, ut ter vel quater observavimus in xenodochio.

Pessimum signum antea probe spuisse, deinde ex toto desiisse, gravitate et dolore in pectore permanente. Maximum indicium exitialis pleuritidis, si pulsus sit summopere durus et ob id similiter parvus, et ob haec et calorem creberrimus: pleuriticus cum tali pulsu nullus est unquam servatus, ut certo constat. GALENUS lib. de praecogn. ex pulsu, aliisque in locis.

Fluxus alvi in pleuritide sunt perniciosi: quo in casu sequentem bolum cum magno fructu propinare soleo. Recip. req. Nicol. et stibii diaph. an. scrup. j. M. f. pilul. dentur vesperi: opiata enim fluxum sedat; stibium vero humores ad cutim pellit, juxta illud HIPPOCRATIS: „alvi laxitas, cutis densitas, et e contra.“ Quam ob rem si pleuritis cum alvi fluxu statim incipiat, praefatum bolum statim exhibe; fluxuque sedato, si phlebotomia indicata fuerit, eandem impera.

In solitaria et exquisita pleuritide nunquam observabis statim in principio sputa copiosa, sed pauca cum pulsu duro, nec non frequenti et exigua respiratione.

Quocumque die, secundo scilicet, aut quarto, quinto, septimo etc. ante, vel post factam sanguinis missionem, spirandi difficultas et difficultas pariter exscreandi sputi pleuritico superveniant, statim duo vesicantia tibiis admoveo, juxta illud HIPPOCRATIS in prognost. „in pulmonibus quicumque tumores fiunt ad crura, optimi sunt,“ etc. Post apposita vesicantia observavi expectorationem statim promoveri, spi-

randi difficultatem imminui et alvi fluxum, si adesset, feliciter sisti; omnesque pleuriticos talibus symptomatibus affectos brevi et feliciter sanatos videmus.

In pleuritide, peripneumonia et hujusmodi inflammatoriis pulmonum morbis, si in sanguine e vena secta extracto non appareat in superficie crusta alba, quae necessario apparere debet, pessimum; materies namque illa crustam efficiens in pulmone remanet, eumque infarcit; unde paulo post crescunt febris, inflammatio, spirandi difficultas et reliqua symptomata; si vero in altera sanguinis missione incipiat apparere, bonum: contra si in secunda ne quidem apparebit, abstineto statim a sanguinis missione; aliter interficies aegrotantem, quia per repetitam tunc sanguinis missionem, sanguis spoliatur parte volatiliori; unde major eidem ad coagulationes via praebetur, ut mihi retulit pro humanitate sua vir doctissimus, dominus LANCISIUS, amicus noster.

Quibus pleuriticis strepitus sputi multi est in pectore, et facies tristis, et oculi colore auriginis infecti, hi pereunt. HIPPOCRATES in Coacis.

Si, in declinatione pleuritidis, abdomen nunc flatibus intumescat, nunc detumescat, bonum; sanantur enim utplurimum, idque circa decimum morbi diem utplurimum observavimus.

Appendix ad pleuritidem.

Inter difficiles, perniciosas et curatu non faciles pleuritides, est pleuritis sicca sive erysipelatodes acutissima, quae fit a sero acri, tenui, urente, pulmones velociter occupante, lacerante, cum paucio dolore, et aegrum derepente jugulat, medicis non cogitantibus. Signa hujus pleuritidis sunt, ex HIPPOCRATE, rubores fugaces genarum, tussis inanis, paucus dolor, jactationes, ariditas magna linguae, ardor viscerum. Salvatella semel secanda. Juvant potissimum fomenta et anodyna cum antimalignis: ideo omnia ex papavere rhoeados maxime juvant, gelatina cornu cervi, omnia ex violis, emulsiones seminum bullitorum, cum aquis pectoralibus, et his similia, rapa et radix althaeae cum jusculis coctae et copiose potui dandae, aqua cocta cum seminibus lini et flor. pap. rhoeados et copiose potata, more mihi consueto in urbe.

Si usu fomentorum non cedat dolor lateris, non multum foveo; nam siccabitur pulmo et sollicitabis suppurationem, ut monet HIPPOCRATES.

Verae pleuritidis proprium est incipere a rigore, ita ut putarunt medici ex vulgaribus (teste HIPPOCRATE de morb. n. 23.) hujus morbi causam ac principium, rigorem esse. Si vero cum rigore non inceperit, spuria solet esse ab aliis causis, non vero inflammatoriis dependens, uti fluxionibus salsis potissimum regnante austro et in temperamentis, quae ab austro laeduntur, affluxu materiae crudae in pulmones, materiae biliosae inter musculos pectoris, et his similibus: in quibus casibus non est proficua sanguinis missio, sicuti proficua est, quando ab inflammatorio affectu pendet, quem rigor manifestat. Rigoriferae igitur pleuritides sunt vere inflammatoriae pleuritides, in iisque sanguinis missio juvabit, dummodo caetera consentiant ac permittant.

Tota ratio curandae pleuritidis aliarumque inflammationum consistit in procuranda debita laxitate partis inflammatae per debita remedia. Ideo forsitan oleum seminum lini ab omnibus laudatur pro maximo remedio contra pleuritidem, quodque raro fallit, quia oleosa sua substantia pulmonum fibras inflammatione contractas crispatasque, et ob id fluidorum circulum impediennes laxat, lenit et in pristinum restituit; parte vero leniter sulphurea ac volatili blanda congruatum concretumque in pulmonibus sanguinem solvit, et in pristinum motum restituit: quodsi oleo sem. lini sperma ceti misceas, feliciores eventus obtinebis: sit autem oleum recens expressum, alias ingratum erit ac proinde noxium; loco spermatis ceti sumi poterunt unc. iv. hujus olei cum drachm. j. pulv. dent. apri et pauco saccharo, eritque gratius remedium. Hinc contineri nequeo, quin exclamem contra recentiores Helmontistas, qui vanis innixi hypothesebus in pleuritide aliisque inflammationibus, nunquam praescribere cessant spiritus, sales volatiles, pulveres acres, acutos, solventes, aquas nimium diaphoreticas et similia, quibus fere saginant satiantque aegrotantem, cum per ea non solvunt, quod solvere volunt, sed irritatis magis crispatisque pulmonum fibrillis fluidorum circulationem impediunt ac veluti strangulant, mor-

temque quam citissime sollicitant: quod, sancte fateor, horum usu remediorum saepissime in aegrorum perniciem Romae contigisse observavi. An aliis in regionibus similia contingant, ignoro: unicuique enim regioni sua est medicina, sua methodus; quare neminem damno, neminem a medicina sua indigena in usum revocanda dissuadeo. Si experti loquuntur et scribunt, credendum iis est; sin minus, minime. In Italia aër purus est, et sobrie vivitur; non ita in ultramontanis. Ideo remediorum suppellex varia esse potest in variis regionibus; sed praecepta bene medendi eadem in omnibus. At si falsa sit pleuritis a viscida crudaque lymphâ pulmonibus impacta dependens, nec affectus sit multum inflammatorius, tunc ego uti soleo spirituosus ad illam solvendam, sed spirituosus solutis in brodio pectorali, valde calide sorbillato: qua occasione laudo elixir propr. Helmont. per destillationem sine aloë paratum; tincturam flor. hyperici, remedium profecto solvens coagulatos humores et vulnerarium nunquam satis laudatum, quod pro secreto hic communico lectoribus. Utor quoque drachm. j. spir. fuliginis plus vel minus, vel spiritus salis amm. sine calce facti et dissoluti cum unc. iij. syrupi radic. scabios. vel hederæ terrestris vel alterius; et cochlearia aliquot per diem danda esse commendo, et valde proficua deprehendi ad expurgandas lymphaticas visciditates in spuria pleuritide, vel in vera, sed circa statum morbi.

His ita animadversis pro mea erga proximum caritate et Romanos erga cives nostros, laxitas procuranda est in fibrillis pulmonum inflammatione crispatis, primo per phlebotomiam, si necessitas urgeat, etiam repetitam; sanguinis enim compagem nihil citius magisque laxat, quam phlebotomia: ideo in acutis, in quibus laxanda est, ea summopere juvat: in chronicis contra, in quibus intendenda est et vigoranda atque exaltanda, noxia est et perniciosa; ideo perniciosa in intermittentibus: deinde juscule ebullito cum fol. viol., scabios., tussilag. et rapa incisa et ibidem ebullita; oleo amygd. dulc. recens sine igne expresso; gelat. corn. cerv., emulsione sem. melon. et amygd. dulc. in juscule facta per ebullitionem; factaque colatura, vesperi haec est danda loco coenae, addito, si velis, vitello ovi. Procurata hisce remediis

laxitate, expurgatio sputi morbosaeque materiei procuranda syr. scabios. cum tinct. flor. hyper. aut aliis remediis ab auctoribus descriptis; et haec methodus nunquam fallit Romae in pleuritide curanda.

Passim atque frequenter in operibus nostris animadvertimus, purgationem in principio verae atque inflammatoriae pleuritidis, perniciosam esse atque damnabilem: nam phlegmone sive affectio inflammatoria, per se et de natura sua purgationem non exposcit, sed phlebotomiam. Idem confirmamus in praesenti: verum enimvero, ne quis putet nos haec universaliter proferre, nulloque habito ad particularia respectu et ad innumeras causas, quae pleuresin pariunt, sciendum est, pleuritidem aliquando purgatione tolli debere, etiam in principio morbi; sed non inflammationis causa, verum ratione materiae morbosae, et magna copia primis viis congestae, ac pleuritidem immediate producentis ac quotidie foventis: quod etiam antiquitus monuit divinus senex et apud nos Romae doctissimus MARTIANUS, HIPPOCRATIS genius, in aureis suis in HIPPOCRATEM commentariis et in antiparalogismo contra MANELPHUM.

Quare, ut rem decernamus, ad curationem pleuritidis vocatus medicus statim investigare debet an indigeat sanguinis missione, an vero purgatione. Id autem cognoscet prae caeteris, ut monet HIPPOCRATES, ex situ doloris, deinde ex aliis infra dicendis. Si dolor fuerit vel in dorso vel circa pectus, et sit circa jugulum et partes supernas versus collum, signum est indigere phlebotomia; si vero sit circa costas mendosas ac praecordia, purgationem indicat, quia morbi fomes in praecordiis est, ac in mesenterio putris indigestaque cachochylia, quae quotidie fermentescens, repetitis circulationibus in pulmones depluit morbumque facit ac fovet. Neque id citra rationem est; nam, sicuti asthma humorale, doctorum consensu, radicem habet in stomacho primisque viis, curaturque non per remedia pectoralia, et damnabili syruporum lambentium usu, sed per stomachica et repetitis purgationibus ex pil. de hiera cum agarico et similibus; cruda indigestaque primarum viarum materies, quae morbum in pulmonibus excitat et fovet, foris educitur ac eradicatur; cur etiam idem iudicium ferre non possumus de pleuritide, quando

primarum viarum culpa producitur, ac proinde purgandum in ea esse, non inflammationis causa, sed materiae peccantis primis viis congestae; sed, ut lector memoria teneat signa, quae phlebotomiam poscunt in pleuritide, referam hoc in casu praecepta doctissimi DURETI, aurea pene ac utilia, ad id potissimum spectantia, descripta in Coacis fol. 388. (p. 371.) his verbis. „De pleuritide, cui summo jure deberi venaesectionem clamant omnes sophistae, illud praeceptum est ab HIPPOCRATE, ei tantum pleuritidi jure et loco et convenienter praescribi, quae attingit claviculam cum gravitate brachii atque mammae, nec fotu mitescit, manetque sicca et sputi expers, ob eamque causam, doloris ideam habet punctoriam, magnitudine peracerbam, aequalitate similem et assiduitate gravissimam: quae omnia conjunctam habent siccam tussim, febrem assiduam cum spiratione multum difficili; et quoniam in eo cruciatu saevi doloris pleuritici et summa spirandi difficultate, omnia solent esse mortifera, nisi dolorificum malum, id est, quod intus laedit, exeat cito foras, hoc est systrophica inflammatio pleurae, hic venaesectio liberalis verum est alexiterium, quo pleuritici sanantur. Si vero infera sit pleuritis, scilicet dolor vergat ad diaphragma et spurias costas, tunc rheuma consistens non detrahet phlebotomia, sed purgatio, jubente HIPPOCRATE.“ Hactenus DURETUS loco citato, et ibidem paulo infra plura notatu digna refert ad sanguinis missionem in pleuritide spectantia.

Verum signa curandarum pleuritidum per sanguinis missionem aut per purgationem docte satis descripsit doctissimus BALLONIUS Parisiis et ante ipsum Romae celebris MARTIANUS, magni HIPPOCRATIS vere magni filii et sequaces ambo.

Primo itaque sciendum differentiam esse inter dolorem lateris et inter pleuritidem; haec enim inflammatio pulmonum est; ille vero aliarum pectoris partium, potissimum externarum, peculiaris affectio. Qua de causa saepe distinguit ipsum HIPPOCRATES a pleuritide, dicens, v. g. „Cum dolore lateris, non tamen pleuritico“; et Coac. 73. ait: „Quibus in febre lateris dolor incidit, siquidem perliquidis et biliosis profuse alvus feratur, mitescit.“ Ubi intelligit HIPPOCRATES, ut bene monent DURETUS et MARTIANUS me-

dicus romanus, non pleuritidem, quae liberali alvi profluvio non solvitur, sed dolorem partium externarum pectoris, quod recte tenendum a medicis: ideo monitum est a sene magno, Coac. 49.: „Quibus cum dolore lateris, non tamen pleuritico, levis adest aut modica perturbatio alvi, evadunt phrenitici,“ etc. Audiamus itaque BALLONIUM meum.

Dum saevit hyems, dolores pectoris et lateris saepissime fiunt, ex 3. aphorism., qui saepe a flatu crudo et frigido in pulmonem thoracemque ducto fiunt, et mendax est id, quidquid est. Ad id festinanter medici phlebotomiam praescribunt, idque temere; potius valet usus lituum et thermasmaton. Hic gravissime aberratur usu et experientia parum probanda. BALLONIUS epid. fol. 54.

Ex doloribus lateris maxima pars ex fluxione a capite oritur; sed dolorum lateris et pleuritidum tres fere ideas in operibus artis observamus. Alii enim dolores sunt ob phlegmonem. Alii ob erysipelatodem affectionem. Alii ob humorem purum et sincerum a capite; et tunc non tam est pleuritis, quam lateris dolor; ac fere talis dolor inflammationis non est comes, sed tantum congestionis cujusdam humoris et adhaesionis. Imo infinitos vidimus laborantes dolore lateris ob copiam excrementi in pulmone, cujus pars tenuior et serosior, dum ad membranas funditur, dolores excitat.

Diligenter tamen notandum, quod major est pars pleuritidum et dolorum lateris, tum a congestionem cujusdam excrementi in pulmonem et thoracem, tum ob recursum tenuioris humoris per orgasmum a ventre inferiore, quam a capite et partibus superioribus; quod diligenter videndum, quoniam plerique non audent purgare et solvere ventrem. At saepe hoc plus confert, quam phlebotomia. Imo tunc sectioni venae locus non est, nisi forte semel id fiat, praesertim si dolores lateris fiant hyeme a crudo et frigido humore, in quibus nequaquam sectio venae convenit. BALLON. loco cit. fol. 79.

Cum dolores vagabunde tenent nothas costas, et continuatione membranarum attingunt aliquando mammas et partes sterni anteriores, caute videre oportet, an propter ventris inferioris cacochymiam, a qua propter vapores elevatos dolores surgunt,

sensus adsit doloris, an causa ipsa a partibus superioribus pendeat, an vero in thorace ipso sit. Vulgo secatur vena, undelibet sit dolor, idque male. Quis enim nescit, si dolor iste agnoscat causam in ventre inferiore, non modo non prodesse phlebotomiam, sed etiam saepe nocere, quod attractio fiat a partibus inferis, et si nondum adsit pleuritis, ea per venae-sectionem acceleratur. Idem fol. 88.

Plerique queruntur de dolore pectoris, unaque ventriculi, et sese animam ducere non posse ajunt. Statim medicorum quorundam vulgarium opinione ad phlebotomiam concurritur; at nil vel parum profici declarat rerum exitus. Etenim si vel cholera vel diarrhoea succedat, vel purgante sollicitetur alvus, dolores cito levantur; sic cacochymia, hypochondriorum obstructio dolores facit, qui maxime apparent et proferuntur in pectore ob consensum diaphragmatis, et quia in thorace communis est membrana et lateribus et diaphragmati parte convexa. Sic in iis, qui melancholia flatuosa tenentur circa mammas et sternum, laterum dolores surgunt: an ideo venam secabis? Non, praesertim ad evacuandum; sed, si velis, et urgeat dolor, ad aperiendum et libertatem obstructionis potest parva sanguinis missione occurri. Sic initio paroxysmorum et in specie incubi, et contumaci viscerum obstructione excitantur dolores in thoracis partibus, et frustra secaretur vena. Sic in talibus prius purgatio tentanda, quam phlebotomia, contra opinionem vulgi. Idem, loc. cit. fol. 98.

Quicumque laterum doloribus est obnoxius, dum febris adest aut adesse debet, dolet tunc latus eodem modo, ac si esset pleuriticus; frangente se febris calore, minuitur dolor. Confert his venaesectio, sed non saepe repetita. Idem loc. cit. fol. 145.

Notavimus multis oriri dolores lateris, qui aut secta vena aut aliquo remedio sumto statim evanescent, et ideo securos esse non oportet; nam inde saepe peripneumonia succedit. Idem, loc. cit. fol. 154.

Maxime observavimus in iis dolores laterum excitari, quibus aut thorax hydrope laborat, aut pulmo duriusculus sanie multa scatet. An talibus conferat phlebotomia? Idem, loc. cit. fol. 155.

Suspecta esse debet omnis disparitio doloris la-

teris, praesertim cum manet febris et dispnoea est; nam declarat dolores fuisse ob resudationem seri. Omnis autem dolor lateris fugax, malignus est et erysipelatodes, et fere necat; ideo jubeo, ut medici non sint securi. Idem, loc. cit. fol. 165.

In omni febre essentiali, cum junctus est dolor lateris, febre aucta dolor augetur. At in vera pleuritide augetur febris, aucto dolore; et medici plurimum debent advertere, ut dignoscant, an febris sit essentialis, an non, quoties agitur de dolore lateris. BALLONIUS, epid. fol. 208.

Aegroti cujusdam latus dolorosum satis docuit, quod a medicamentis purgantibus dolores, praesertim cum fiunt a fluxionibus, tantum abest, ut juven-tur, ut irritentur magis. Contra, qui dolores laterum principium duxerunt a partibus infernis in mesenterio, nonnisi purgantibus iisque validis juvantur. Idem, loc. cit. fol. 225.

Vidimus dolores lateris perpetuos, sed qui de nocte urgerent, et nullis cessere remediis: suspicio fuit de lue venerea. Tandem diaeta et litu mercurii sanati. Idem, loc. cit. fol. 7.

Alios dolores laterum vidimus a flatu: flatum autem excitabat diathesis hypochondriaca, et praecipue cum chyli fit anadosis, aut quibus solemnis in-haustus frigidae, dum cubitum disceditur, aut crudorum fructuum esus. Idem, loc. cit.

Quibus corpora compacta sunt, firma et solida, iis dolores laterum sunt curatu difficiliores; et velint nolint medici, venaesectio repetita non confert. Obstructio enim spiraculorum cutis impedit, quominus exhalet corpus. Porro aëri frigido corpora sua exponunt, nec lecto se continere volunt. Id in multis observavi. Idem, loc. cit. fol. 231.

Cum in pleuritide vexant dolores, venam secamus; cum augentur, audentius secamus. An id bene? Nequaquam. Quia dum pus fit, dolores surgunt. An ideo tam saepe secanda vena? Naturam impedimus, unde nil mirum, si multi moriuntur. Idem, loc. cit. fol. 46.

Epidemiae tunc erant pleuritides, et cacoëthes sine ullo motu violento prehendebant. Dolor erat fugax, et cum aegri bene habere putabantur et im-

munes a dolore lateris, interibant: erant a sero acri indomito, cuniculos et viam sibi parante, erysipelatoes, non phlegmonodes. Idem, loc. cit. fol. 32.

Cuidam pleuritico secta vena, dolor disparuit; an ideo securos de morbo esse oportet? Minime; nam multos statim peripneumonicos evasisse vidimus. BALLONIUS, epid. fol. 22.

Coctionis commoda in pleuritide sunt haec. Laxitas partis afflictae, et materiae praeparatio in crassitie meabili, exitu facili; tum ipsa meatuum libertas, et fortior naturae contentio. DURETUS, in Coac. fol. 256.

Illa coloris mutatio, ut rubro succedat lividus sanguis, in pleuritide inferarum costarum expetenda non est, nec exspectanda; hic enim tantum prodest phlebotomia ad retractionem rheumatis concitati, et ad temperationem sanguinis aestu incandescentis, non ad detractionem consistentis: ad pleuritidem vero costarum inferiorum, quae sub diaphragmate non raro assurgit, nec ullam sui exhibet significationem circa jugulum; hic enim opus pharmacia pharmaci mochlici. Ex HIPPOCR. DURET. fol. 261. (p. 246).

Ubi tusses invaserint, amplius bibendum et quam maxime exscreandum et potu humectandum, quo pulmo humidior factus facilius ac citius sputum reddat et tussis minus affliget. HIPPOCR. III. de morb. numer. 23 et 24.

Si dolor ascendat ad claviculam, aut gravitate consistente ad brachium, aut circa mammam invadat, a sanguine fieri dicit HIPPOCRATES, et ideo secundo et quarto acutorum venam secari jubet. Si vero dolor sub septo transverso et ad hypochondria sentiatur, a crassis et exustis humoribus deorsum tendentibus fieri pleuritidem ait, eamque purgatione curari asserit. MARTIANUS, antiparalogismo, fol. 15.

Aliquando fiunt pleuritides a fluxione acri, a capite cum impetu nimio in pulmones irruente, habetque summam analogiam cum peripneumonia; de eaque discurrit HIPPOCR. de loc. in hom. n. 24., ubi sic ait: „Dolor lateris mollitudinem occupat, imo et claviculam ejusdem partis, et febris adest, et lingua superne pallida ac viridis fit, et exscreat compacta.“ Distinguitur igitur a pulmonia et pleuritide, ab aliis causis pendente, quia dolor eodem tempore et cla-

viculam, et costas mendosas sub hypochondrio occupat et lingua est, ut supra. Nam in vera pulmonia nunquam dolor ad lateris mollitudinem se extendit. In hac specie pleuritidis, ex fluxione destillante productae, non oportet venam secare, tum quia inibi non fecit illius mentionem HIPPOCRATES, eo quia ebile acri fit morbus, quae venaesectionem suspectam reddit; tum quia destillationi, a qua fit morbus, non occurrit, imo magis auget commovendo; et quoniam rationi congruum est in locis austro subjectis, qui frequenter destillationes movet (ut notat Cous n. 3. de aëre, aquis et locis), hujusmodi pleuritides frequentius vagari, hinc factum est, ut ASCLEPIADES observaverit, teste CAELIO AURELIANO, c. de pleuritide, Romae (quod romani notent medici) et Athenis pleuriticos laedi a venaesectione; in Pario vero et Hellesponto juvari et recreari. Roma enim et Athenae in humili loco sitae sunt, et austris mirum in modum subjectae; ideo pleuritides, vigentes ibi, sunt de earum genere, quae a destillatione oriuntur. Sed et experientia id confirmat, quando pulmones his in locis plerumque affecti conspiciuntur; qua evidentia deceptus CAGNATUS credidit, in omni pleuritide pulmones esse affectos. Ob dictas ergo causas, Romae et Athenis laedit sanguinis missio, quia destillatione plerumque fiunt pleuritides. Idem notavit HOLLERIUS, dicens pleuriticos juvari phlebotomia locis perflatis ab aquilonibus, laedi vero locis, quae obversantur austris. HIPPOCRATES igitur in duobus tantum casibus venam secuit, scilicet in ea pleuritide, quae a toto procedens, sanguinis plenitudinem prae se fert, mediante dolore ad claviculam et humerum tendente, sive gravitate ad brachium et circa mammam; et in pleuritide sicca, in qua minimum sputi educitur. In aliis speciebus mentionem ejus non fecit, quippe quae aut nihil prodest, ut notat libr. de rat. vict. in acut. 3. et 4. comment. text. 8. et 15. dum ait, „ Sectio autem venae non similiter solvit dolorem, nisi ad claviculam pertingat dolor“; vel potius obest, tum ratione humoris peccantis, tum virium, quae debent esse validae propter exspuitionem, sine qua aeger servari non potest. Hactenus MARTIANUS in antiparalogismo a fol. 16. ad 19.

Tertium genus doloris lateralis ita describit Hip-

POCRATES, Coac. praenot. sect. III. vers. 79. „Dolores circa latus tenuiter consistentes in febribus citra nothas costas, venaesectione laeserit, sive cibum aversetur aeger, sive hypochondrium sublime habuerit“, etc. Huiusmodi dolores a bile ventriculum obsidente ortum habere existimo; nam de iisdem loquens Cous, eodem lib. vers. 83. ait: „Quibus in febribus dolore lateris fiente“ (sive ut supra dicebat tenuiter consistentes) „alvus multa aquosa et biliosa egerit, alleviantur.“ Quod a morbis in pectore consistentibus penitus alienum est, et paulo ante dixerat vers. 57. „Quibus biliosa est alvi egestio, circa pectus morsus et amaritudo, malum“: quae denotant, humores biliosos in ventriculo consistentes acribus vaporibus in partibus pectoris agere, et laterum dolores excitare.

Praefatos dolores saepius observavimus in praxi, modo hanc, modo illam partem pectoris vage infestantes, aliquando desinentes et paulo post insurgentes; id quod importare verba illa „tenuiter consistentes“ puto. In quibus alii cibos fastidiebant, biliosa materia ventriculi infestante, et his dolores partem sinistram lateris plerumque occupant. Aliis hypochondrium dextrum in tumorem elevatum, sine manifesto dolore ad contactum invenimus, et his dolor partes dextras potius infestare solet. Utrosque levi purgatione sedatos esse vidimus, non dubitantes a venaesectione laedendos fore, ut ait HIPPOCRATES, utpote per eam a ventriculo in venas evocaretur humor biliosus; unde majus malum; tum quia inviolabile praeceptum ab HIPPOCRATE semper observatum video: bile notabiliter dominante, vena nullo modo secetur, sive sit in febre, sive in aliis morbis; ideo, libr. de humor. text. 3. et ad calcem 3. sect. 6. epid. ait tria impedire venaesectionem in sanguinem spuentibus, tempus anni, pleuritis, bilis. MARTIANUS, libr. cit. fol. 21.

Tres pleuritidum species rarissimas earumque curationes vide optime in HIPPOCRATE II. de morb. n. 40. et 41. Ibidem quoque III. de morb. a n. 20. ad numerum 22. vide plura divina ad pleuritidem spectantia, ejusque varios exitus ac prognoses.

Pleuritidem siccam pendere a pulmonum ad costas adhaesione agglutinationeque scribit divinus senex, de loc. in hom. n. 37. fol. 33., quod serio anim-

advertendum a medicis est; multum enim confert ad curationem: de iis itaque sic loquitur III. de morb. n. 20. „Et sunt et siccae pleuritides sine sputo, quae difficiles sunt judicatione; similes aliis sunt, sed ampliore in potu humectatione indigent, quam aliae: biliosae vero et sanguineae nono et undecimo die judicantur, atque hi magis sani fiunt. Si a principio molles quidam tenuerunt dolores, a quinto et sexto acuti, hi usque ad duodecimum veniunt, sed non valde effugiunt. Periculum tamen maxime est usque ad septimum, imo usque ad duodecimum: post hos sanantur; quae vero ab initio sunt molles, a septimo et octavo acutae ad decimum quartum judicantur et sanantur.“ *Libr. cit. HIPPOCRATES.*

Ex his, quae hactenus dicta sunt magnorum virorum experimentis confirmata, satis constat, quantum cautus et prudens esse debeat medicus in praescribenda catharsi vel phlebotomia in pleuritide, et quantum exacte memoria tenenda sint illi praecepta supra recensita; quarum ignoratione rerum, vel indebita ad praxin accommodatione, nil mirum si frequenter observemus aegros post ordinatam phlebotomen interire statim et in pejus ruere, idemque succedere post imprudenter praescriptum catharticon: quae ut in posterum vitentur incommoda, rogo medicos et obsecro per medicinae parentem HIPPOCRATEM, atque per veterem medicam Coorum academiam, ut in curanda pleuritide Romae non multum fidant chemiae nebulonibus, id est falsis chemicis impostoribus ac circulatoribus, qui urbes pererrant et in urbem hanc, nescio quo fato, magna in copia quotidie confluunt, aegrosque inani remediorum spe continuo decipiunt. De his itaque saepe loquimur in nostris libris, sciat chemicus ille, qui ita insulse apud Batavos debacchatur in HIPPOCRATIS sequaces, (non vero de bonis chemicis, uti forsitan est ipse), eorumque diaphoreticis potentibus, salibus volatilibus, secretis ab orbe stellato petitis et mille nugivendulis pulveribus, quae singula indiscriminatim quovis morbi tempore et in qualibet pleuritidum specie a vulgaribus praescribi observo, magno tamen aegrotantium discrimine. Sed considerent primo, an pleuritis ab effectu vere inflammatorio producat, an vero ab apparatu pravorum humorum in primis

viis, an demum a fluxione acris humoris a capite, ut putabant antiqui, sive potius in nostra sententia, a sale acri, tenui, urente, scorbutico, hypochondriaco, haemorrhoidali, herpetico, vel alterius generis aut characteris morborum principalium; qui sales, humores fundendo, accendendo, colliquando, postquam hi ad pulmones defluerint, pleuritidem aut peripneumoniam aut dolorem lateris pariunt cum febre aliisque peculiaribus horum morborum symptomatibus; quae singula ab irritatione, punctioneque salium magis fiunt, quam ab affectu vere inflammatorio: hujusque generis pleuritides vocare soleo lymphaticas sive nothas; nam lymphæ, præcipuum salium menstruum, morbosus salibus imbuta, eas parit ac fovet.

In pleuritide igitur vere inflammatoria et inflammationis causa sanguis statim mittendus est, ut depletis hac ratione vasis in libertatem restituantur fluida, quae vi oscillatoriae inflammationis fibrarum pulmonalium, in pulmonibus ipsis haerere coguntur; laxataque per phlebotomiam solidorum et fluidorum nimium intenta compage, debita noxiorum humorum expulsionem per sputum, aliasque vias naturae magis accommodatas, promoveantur. In ea vero, quam primarum viarum apparatus producit, et doloris signa circa præcordia de se præbet, purgatio juxta præfatorum magnorum virorum præcepta instituenda. Ipse tamen, ut cautius procedam in rebus ita dubiis, soleo primis diebus alvum clysteribus mollire etiam bis in die, maxime si magna sit cacochyliae copia in præcordiis, et pulmo sit nimium inflammatus; quodsi affectus inflammatorii multa signa non adsint, et lingua sit humida, urina non multum accensa, et calor non multum acris, purgatio etiam præscribenda ex cassia, syrupo rosato aureo etc., non vero manna, quae serosos humores nimium educit, crassis viscidisque relictis: ad educendam enim putrem cacochyliam syrupo rosato solutivo præstantius non datur, maxime si uniatur cum decocto sennae, tartari et epithymi. Demum, si sal acris, scorbuticus, fundens pleuritidem faciat, caute procedendum in sanguine mittendo, nisi missionem exposcat nimia pulmonum inflammatio ab ejusdem salis acrimonia excitata. Circa purgationem tenenda sunt præcepta a magistris artis supradictis adnotata,

et a nobis paulo ante recensita. Curatio vero hujus generis pleuritidum ab acrimonia fusioneque humorum absolvenda erit jusculis, malva, viola, scabiosa etc. alteratis; gelat. cornu cerv., emulsion. sem. melon. et amygd. dulc. in jusculo factis et saepe potatis; aqua hordei, calide magna in copia potata; oleo amygd. dulc. recens sine igne expresso et hisce similibus, quae acrimoniam leniunt, impetum salium furentium coërcent, eosque diluunt; quod praecipuum curationis argumentum esse debet. Hujusmodi pleuritide corripuntur potissimum scorbutici, hypochondriaci, hectici, haemorrhoidibus subjecti et scabiei, et qui vulgo fluxionibus et vagis ac rheumaticis doloribus subjacent. Quod quidem hominum genus, quoniam sanguinem ac reliqua fluida valde depauperata spiritibus et bono succo nutritio habent, a sanguinis missione summopere laeduntur, quando ea imperatur in pleuritide ex fluxione salina acri, rodente. Ubi enim sal regnat, ibi statim regnat et inopia spirituum ac boni succi: spiritus enim a dominante sale siderantur, opprimuntur, extinguuntur. Ideo tales homines debiles sunt. Et quando phlebotomia laedit, aut necat aliquem pleuriticum, dictam ob causam necat. Hi solent habere urinam rubram; rubram quidem ob nimiam salium copiam, quibus tingitur, non vero ob sanguinis sulphur nimis exaltatum, sicuti in alia pleuritidis specie vere inflammatoria succedit. An ideo sanguis mittendus in illis ob urinam rubram? Minime, nam sales dominio potiuntur post phlebotomiam et enecant.

Porro, qui acrimoniam in fluidis habent, haec patiuntur, ut saepe animadverti in urbe: ab aëris intemperie frigida vel calida levi de causa laeduntur, callis pedum valde dolorosis afficiuntur. Gingivas prae caeteris observa; nam hae in similibus casibus sunt nimium rubrae, erosae, tumidae, luridae, dolentes, cum visciditate circa dentes. Qui gingivarum statum bene observat, multorum morborum ex acrimonia reconditam originem facile investigat. In urina rubras arenulas habent et urina solet esse rubicunda, et matula licet quotidie aqua limpida abstergatur, semper tamen viscida mucagine post mictum circum circa oblinitur: quod impurorum salium in sanguine ingentem copiam denotat, ut frequenti

didici observatione. Taceo hic reliqua signa acrimoniam humorum denotantia, quae apud auctores facile possunt comparari et addisci, etc. Et nuper haec omnia proxime elapso mense Octobris anni 1702 notavimus in aegro ad templum S. Hieronymi nationis Slavorum et Dalmatarum ad ripam Tiberis, non longe a palatio Burghesiorum et in plurimis in hac urbe, in cujus incolis, ob debilem ventriculi digestionem, ex fluxionibus et primarum viarum apparatu sunt fere familiares ac morbi patrii. Hoc eodem anno, mense praedicto, absoluta est ac completa celebris linea meridiana, quam in templo Carthusianorum S. Mariae de Angelis ad thermas Diocletiani, ex marmore et metallo, jussu et impensis Optimi Maximi Pontificis nostri, extruxit, ornavit et, magna cum diligentia judicioque perfecit vir doctissimus et libris editis celeberrimus FRANCISCUS BIANCHINUS, nunc praesul meritissimus, nostrique amicissimus amantissimusque.

De febribus in genere.

In principiis febrium acutarum cave a purgantibus; cave pariter a remediis nimium volatilibus et vehementibus; crudo namque existente adhuc morbo, vel educes, quae educenda non sunt, vel augebis febrim, vel jugulabis aegrotum.

Ante septimum diem in acutis et inflammatoriis nec purgato, nec diaphoretica vehementia dato; siquidem cruda adhuc est peccans materies et bonis succis confusa; nec auscultat talibus remediis, nisi apparentibus signis coctionis.

Si nimia adsit vasorum turgentia, impetus sanguinis ad caput, pulmones aut alia membra, imminetque phrenitis, adsitque juvenus, calida temperies etc., in continuis semper sanguinem mittito in principio, idque ante septimum, eamque sanguinis missionem repete pro urgentia symptomatum. Nam, depletis hac ratione vasis, laxataque quasi sanguinis massa, viam sternes diaphoreticis, purgantibus aliisque hujusmodi praecipitantibus in statu morbi exhibendis.

Si vel minima suspicio aderit febris malignae ex coagulatione, cave a sanguinis missione tamquam peste.

Observavi vomitoria, pro varietate regionum atque climatum, magis aut minus prodesse vel nocere. Nos Romae non ita tuta experimur in febribus, prout septentrionales suis experiuntur in aegris. In remediis itaque praescribendis semper ante oculos habe tui climatis naturam, tuorumque popularium temperiem; neque quidquam praescribas quod ex libris didiceris, nisi praedicta calleas.

In acutis circa duo potissimum peccant medici, vel in nimia atque tumultuaria remediorum farragine, vel potius in intempestivo et amethodico eorundem usu; unde tot incommoda in aegris, et tam variae atque inconstantes morborum periodi et incredibiles adinvicem permutationes; quas quidem rudes medici naturae morbi, non vero inconstantibus suis ac speculativis medendi methodis attribuunt; sed longa dies majora patefaciet.

Omnes acutas et inflammatorias febres hic Romae curare incipio per sanguinis missionem, nunquam per purgationem, nisi quando vel nimius urget vomitus, vel repletio praecessit immoderata; et observavi post sanguinis missionem, aliquem statim apparere sudorem cum levamine patientis.

Febris semitertiana exquisita familiaris est popularibus almae hujus urbis, et fere perpetuo hic grassatur; quod etiam cognovit GALENUS, Romae olim degens prope Forum Minervae, qua nunc itur ad Pantheon Agrippae, sub imperio Antonini, de GALENO et de universa re medica principis optime meriti. Hinc ferunt aureo torque donatum fuisse cum appenso numismate principis sequentibus verbis insignito:

ANTONINUS ROM. IMP.

GALENO MEDIC. IMP.

eo tempore, quo GALENUS primum Romae theriacam magno urbis applausu confecit. Sed e diverticulo in viam. Semitertianam igitur nostris popularibus esse familiarem, et experientia constat, et GALENUS, ut diximus, testatur de loc. com. 25. et de morb. temp. circa finem. Sed de hac febre apponemus docta verba FONTANI in schol. ad DODONAEUM de semitertiana; ait igitur: „Per hanc febrem laeditur

ventriculus, et maxime ejus partes nervosae, et hepar; ideo jure ac merito a me inter letales numeratur. Haec saepe degenerat in hecticam et hydropem, propter magnas obstructions, ut notat HIPPOCRATES I. epidem. com. 3. aphor. 5. etc. In hanc febrem propensi sunt ecclesiastici, nobiles, aulici, juvenes et desides, opipare viventes, nimis genio indulgentes, quique calidas regiones incolunt; ideo frequentes sunt in Aethiopia et Italia.“ Haec ille. Sed illo multo melius DODONAEUS, vir doctissimus loc. cit.

Typus semitertianae ita se habet: singulis diebus accessiones invadunt; sed uno die febris magis invalescit reduplicato etiam horrore, altero vero mitior est, ut quisque medicorum observare per se poterit: morbus longus est et periculosus. Viros utplurimum invadit, vel virilitati proximos, ilque tempore autumnali. Ventriculus praecipue laborat, affectus lethargici interdum accedunt, vigiliae, lingua arida et sicca etc.

Cum de febribus inciderit sermo, summopere miror medicos hodie pene omnes singulorum morborum, praesertim vero febrium, originem ab acido duntaxat deducere, et singulos per antiacida non exiguo aegrorum damno curare. Nam si recte rem perpendamus, alkalia potius varie alterata accusanda erunt. Quidquid enim in corpore animato, praesertim in sanguine fit, per fermentationes fit; quae quidem pluries atque pluries repetitae, auctae, vel plus quam par est alteratae non acidarum partium proventum, sed potius salis alkali lixivi, acris, calcinati, et similium copiam exhibent, ut in febribus praecipue observamus, in quibus salium hujusmodi acrium, alkalium, lixivorum, calcinatorum etc. manifesta adsunt indicia; multaeque curantur solis diluentibus cum acido aliquo leniori temperatis, ut in ardentibus patet. Quam ob rem non possum non laudare summopere eximias vires clissi antimonii, cujus subacida virtute multae febres ex aëris mutatione productae, aliaeque ardentiores tamquam in ovo suffocantur. Hic Romae febres per aestatem, ob aëris mutationem saevientes non ab acidis, sed alkalino-acribus producuntur salibus (ut taceam malesana in victu errata, quae ruri oblectationis gratia committuntur; unde interdum harum febrium origo, non ab aëre): variae enim tellu-

ris et mineralium particulae vi caloris solis in aëra elevatae, illic per novos supervenientes calores magis atque magis attenuantur, cohobantur, atque volatilizantur; unde summam volatilitatem et alkalino-acrem indolem potius quam aciditatem nanciscuntur, sanguinique per inspirationem communicatae, ejusdem massam dissolvunt primo, et ex dissolutione mox coagulationis effectus suboriuntur. Patet id experientia; nam acida etiam potentiora, post fermentationem vel intestinam diuturnam, vel excitatam a calore, aut dulcia evadunt, aut insipida et alkalia; per fermentationem enim fractis acidi spiculis, acidum in alkali naturam mutatur. Ideo videmus aquam theriacalem primo acidam, post biennium evadere dulcem. Spiritus ipsi acidi longa mora sponte sua dulcescunt; et sic de reliquis. Caeterum non nego interdum acida in primis viis producta, sanguinique communicata indebitas in eo fermentationes excitare posse. Fateor tamen, ea acida esse debere nimis vehementia; aliter post repetitas cum sanguine fermentationes ruptis suis spiculis, necesse est, ut in alkali naturam mutantur, et ita vel innocua evadant, vel alkali morborum naturam acquirendo, hac ratione partes laedant, et causa morborum fiant, quod erat probandum. Sed de his fusius peculiari tract. Acidum insons.

De febribus malignis et mesentericis.

Vulgus medicorum et vulgus hominum eas vocant malignas febres, quae variis gravissimisque stipantur symptomatibus, ruuntque in deterius. Hoc imaginarium malignitatis nomen imperitia medicorum peperit, petulantia vulgus fovet. Credit enim ignarum vulgus, quoscumque rapit febris perimitque, a malignitate illius semper perire: credunt id plures etiam in medicis. Non nego dari aliquando febres nonnullas, productas ab humore veluti venenifero, uti sunt, quas esus fungorum aut boletorum, similiumque noxiorum ciborum usus parit; sed tam frequentes esse ac fere innumerabiles, ut vulgus aut medici somniant, constanter nego. Quae nobis videntur malignae, a viscerum phlegmone aut erysipelatode fiunt, id est, a causa evidente et manifesta: unde ergo ista

malignitas? Febres lymphaticae omnium perniciosissimae sunt, praesertim si lymphæ nimium viscida concretaque fuerit, ut saepissime observavi: in his saepe urina bona est, boni sunt pulsus; sed pessima lingua, pessimus mesenterii status ob nimium ibidem putrem congestam cacochyliam: aegri bene sibi videntur valere, quia hostis in lymphæ est magis quam in sanguine. Sed quando concretio lymphæ in suis vasis, trahit in consensum sanguinem, coagulando illum, figendo, et circuitum impediendo: en celeres ruinae, en praecipitia, en repentina mala; et, stupente medico ac malignitatem accusante, aeger in manibus cito cito perit. Vera dico: experta dico: sancteque affirmo. Non hic simiola malignitatis aegrum jugulavit, sed gravis lymphæ sideratio ac concretio, tracto demum sanguine in consortium necis: sicuti hoc eodem die, quo scribo (et additionem absolvo ad omnia opera nostra mox mox edenda Lugduni in Galliis ab illustri ANISSONIO) 23. Decembris 1702, vidi in sene ad Pantheon Agrippæ letaliter hac febre decumbente. Hoc eodem die 23. Decembris 1702, Tiberis plurium dierum pluviis nimium turgescens, summopere inundavit Romam maximo cum civium incommodo. Viae omnes quæ ducunt ad Vaticanum, nempe Lungaria, Ursi, Burginovi etc., aqua plenae erant. Totum forum Pantheon Agrippæ aqua inundabat, forum Judæorum, aliaque quamplurimae per urbem viae, uti et ipsa Flaminia prope aedem S. Laurentii in Lucina. Certa Romanorum observatione constat, postingentes Tiberis inundationes oriri febres epidemias in urbe valde graves ac perniciosas; quod Deus Opt. Max. a nobis avertat his infelicissimis turbulentissimisque totius Europæ ac miserae Italiae bello labefactatae temporibus!

Quando ego solus aegrotorum meorum curam incipio, et mea methodo febres curo, raro tales malignas febres observo; sed quando ad curationem ab alio coeptam vocatus sum, quoniam, mente mille praejudiciis antecapta, curatio febrium instituitur, nec oraculis naturæ et magni senis praeceptis auscultatur, mille differentia et gravia observo accidentia, quæ frequenter soboles sunt methodi depravatae, non vero naturæ morbi. Licet hæc passim ac quotidie in praxi succedant, succedit etiam, ut pluries vidi, dari

febres nonnullas in ipso principio graves statim; statim periculosas, et periculosis etiam stipatas symptomatibus. Has vulgus vocat malignas, id est, a venenifero productas humore; cujus imaginarii et commentitii veneni de causa, innumera statim praescribunt spiritiosa, aromatica, alexipharmaca, calida, volatilia et mille id genus inter se pugnancia remedia; quibus quod praecavere volunt periculum advocant et augment.

Ipsae enim ut vera fatear, quae diligenti observatione et matura didici meditatione, a duabus potissimum causis malignas has febres pendere observavi: ab inflammatione viscerum et ab apparatu pravorum crudorumque humorum in primis viis, vel in massa sanguinis. Romae hujusmodi apparatus frequentissimi sunt in primis viis, non ita in sanguine; qua de causa tractatum scribere de febribus mesentericis Romanorum sum aggressus, a natura et observatione patientissima mihi dictatum. Multa certe observatione digna in hujusmodi mesentericarum febrium curatione adnotavi: quando enim tales febres in hypochondriacis sunt, studiosis, et stomacho debili laborantibus, si nimium excandescant triumviratus humores vel bilis ipsa vesicae felleae, tali modo turbatur oeconomia naturalis, ut statim apparere videbis linguae ariditatem, pulsus exiguos, extremorum frigus; anxietates, et alia id genus, quae malignam febrem denotarent, sed revera non sunt malignitatis effectus, verum stomachi ab exaltato humore irritati, lacerati, afflicti; qua cessante irritatione, et stomachi indignatione composita, praefata cessant accidentia.

In febrium mesentericarum curatione saepe vidi, inutile esse dies criticos eorumque vim et potestatem observare, sed tantummodo vehementiam ac remissionem accidentium. Cruditas morbi in vehementia symptomatum consistit; coctio in remissione eorundem. Quando vel minimum remittere et mitescere accidentia observo, statim purgationem instituo, etiam ipso die critico; nam hujusmodi febres vim et potestatem criticorum spernunt ac perturbant, et humorum apparatus e mesenterio quam citissime educo; clysteres etiam bis in die injicio; purgationes frequentes praescribo, et totam dirigo indicationem in

educendo per purgationes mesenterico apparatu, posthabitis diaphoreticis, et inutilibus, ne dicam noxiis, testaceis pulveribus; interpositis purgantibus, stomachica remedia ex aqu. theriac., rutae caprariae, lapidis porci spini etc. curationem mesentericarum in alma urbe absolvunt.

Sed quod prae caeteris animadverto, in nullo morborum genere tanta opus est patientia, expectatione, cunctationeque ad bene et feliciter medendum, quanta ad bene curandas febres mesentericas. Glandulae mesenterii nimium repletae, nonnisi lente ac paulatim e sinu crudos humores emittunt in vicina intestina. Communis enim omnibus glandularum morbis est diurnitas. Quare stomachis e vegetabilium genere digerendi sunt mesenterii humores, deinde repetitis per intervalla purgationibus educendi, et ita feliciter profligabis has febres: quod si imperitia tua, aegroti, adstantium, aut diurnitatis morbi, ad usum damnabilem chinae-chinae, vel testaceorum deveneris, non bene prius repurgato mesenterio, ex febris levi efficies gravem, continuam, longam, ad hecticam tendentem, et difficile curabilem. Romae scribo et in aëre romano; et ideo garriant quidquid velint chinae-chinae fautores: aliis fors in regionibus et urbibus egregium est remedium; hic noxium experior, et nunquam eo utor, aut raro; ut infra dixi de fibra motrice cap. 13. de febribus mesentericis.

In his quoque febribus non tantum respiciendum est ad suas periodos et ad vehementiam febris, quantum ad causam febris sive mesenterii apparatus, qui quo fuerit ingens et ex pravis cibis factus, eo gravior febris; si contra, febris erit levior, et leviora remedia adhibenda.

Quare ad ampliandam praxin medicam, et solidam morborum historiam stabiliendam, nulla re magis indigemus quam continua observatione in aegris: et ad rite curandum debitaque invenienda remedia, observatione continua et experimentis circa res physicas e triplici naturae regno petitas. Quam quidem experiendi methodum, a GALILAEO viro maximo in Italia detectam primum ac excultam, nemo certe utilius et gloriosius promovit, auxit, confirmavit, quam inclyta et illustris societas regia Londi-

nensis a Carolo II., nunquam interiturae memoriae Britanniarum rege, instituta; cui si universus medicorum coetus summopere debet ob illustratam rem medicam a praestantissimis illius academiae sociis, ipse ego certe medicorum minimus, tum ob id, tum quod me anno 1697, collegarum omnium suffragiis, in nobilissimum coetum suum aggregarunt, perpetua officiorum memoria me devinctum servabo.

Porro ut cognitio verae causae febrium magis illustretur certiorque reddatur, coepi duobus abhinc annis nova nostra methodo febres in canibus aliisque animalibus excitare, infundendo in venas variigenis liquores, spirituosos, aromaticos, acres, acidocrures, et similes; eosdemque etiam cum cibo et potu miscendo, donec febris excitata sit: qua excitata, observo diligenter vehementiam ejusdem, inappetentiam, languorem, alvi siccitatem, tremores, periodos, aliaque id genus accidentia, quae pro diversitate liquoris aromatici, qui eisdem praebetur, diversa solent apparere, prout in peculiari tractatu suo tempore dabimus: et de novitate, quae supervenit in canibus febricitantibus, ab applicatis vesicantibus eorum coxis, plura quoque dicemus omnino nova, nec non de animalibus fame maceratis, et inde natis accidentibus. Ut igitur ad malignas febres supradictas denuo accedamus.

Inter has febres praecipuae sunt, quas veteres vocarunt tritaeophyas, hemitritaeos, typhodes, asodes, helodes, lipyrias, epialas; graves profecto ac letales sunt, nisi in doctissimum prudentissimumque medicum bona sorte patiens inciderit; statim ea pariunt symptomata, quae vulgo malignitati, sed falso adscribuntur. Adscribi potius debent vel inflammationi internae et ob id turbato liquidorum progressui, unde tot gravia et inter se differentia promanant accidentia, vel cacoëthico humorum apparatus in primis viis aut in massa sanguinis. Id probe distinguendum et probe noscendum, ut curativae indicationes rite dirigantur: aliter nocebis magis, quam proficies.

Tritaeophyae febres sunt inter omnes febres valde graves et periculosae: specie, magnitudine, more, motu periodico universali et particulari, terrificae sunt et pravae; hac de causa malignae vocari

possunt. Earum cacochymia prava est et multiplex, vires acquirit eundo, diebus criticis maxime exacerbantur gravissimisque symptomatibus aegros cumulant. In eis nihil fit, nihil apparet, quod metu non terreat aegrotum et medicum. De hac febre doctissimum vide DURETUM in Coac. et suum, quem ita bene commentatus est, divinum senem sect. IV. aph. 43. et sect. 2. lib. I. epid. et alibi.

Tritaeophyae febres non habent intermissionem; tales dicuntur, quia tertio quoque die exacerbantur, sed sine rigore aut horrore periodico, qualis observatur in hemitritaeis; tritaeophyae enim nullas habent periodos, et, si habent, incertae sunt.

Tritaeophyae febres erraticae, in pares mutatae sunt contumaces. HIPPOCRATES in Coac. 39.

Succus sonchi ad uncias tres circiter mane sumtus cum juscule, gelatina cornu cervi, scabiosa, nitrum perlatam, clysteres quotidiani, fomentationes ventris prae caeteris in hac juvant. Aliis quoque utendum, quae symptomatum exigat natura, sed cum prudentia et patientia. In medicis prudentiam et patientiam prae caeteris semper desidero, tum in medendo, tum in docendo.

Tritaeophyarum febrium calamitatem in his tribus annotavit HIPPOCRATES in Coac., in diuturnitate, laboribus multis, et colliquatione, his verbis: „Post longum tempus, multosque labores, et colliquationem assiduam desinunt; quae autem illis contingunt, seu succedunt, haec sunt dysenteriae, tenesmi, hydro-pes“, ut notat DURETUS p. 41.

Febres omnes continuae, quae tertio quoque die exacerbantur cum accessione graviorum malorum, aut sunt tritaeophyae, aut hemitritaei, ut ex DURETO observavi. Abscessuum ischiaticorum successio esse solet in febribus, quae tritaeophyae dicuntur, ex DURETO. Febres ad hemitritaeos et tritaeophyas accedebant, quae inflammationis sunt soboles et cacoethiam sequuntur, ex BALLONIO, epid. fol. 36.

In hemitritaeo sive semitertiana singulis diebus accessiones invadunt, sed uno die acutior febris est reduplicato etiam horrore, altero vero mitior. Ab erysipellate intestinorum tenuium oritur, ex SPIGELIO, qui de illa optime disserit.

Semitertiana longus esse solet morbus et maxime

periculosus: saepe corripit virilem aetatem vel eidem proximam, potissimum tempore autumnii. HIPPOCRATES phthisicos, et qui longis detinentur morbis, hac praecipue aegrotare notat I. epid. com. 3. aph. 5.

Laeditur prae caeteris in hac febre ventriculus, observante DODONAE0; eique facile succedunt lethargici affectus, vel vigiliae molestae adsunt; lingua arida et sicca est. Difficilis cognitu est et curatu difficilior.

Accessiones semitertianarum sunt longae, quandoque 24 horarum, quandoque 36, longissimae 48 horarum; et raro ad apoplexiam perveniunt. Incolis urbis Romae familiaris est hujusmodi febris, teste GALENO de loc. com. 25. et de morbor. temp. circa finem. Maxime letalis est ob ventriculi, potissimum nervosae suae partis, laesionem. Saepe degenerant in hecticam et hydropem, ob magnas obstructiones et ingentem cacochyliae apparatus in primis viis: et candide fateor, ex tribus partibus februm, quae Romae regnant, duas saltem originem habere ab infarctu mesenterii, ibique diu congesta putri cacochylia. Quare in semitertianam propensi sunt ecclesiastici, nobiles, aulici, juvenes, otiosi, opipare viventes, nimis genio indulgentes, quique calidas incolunt regiones; et ideo frequentes sunt in Italia et in Aethiopia, teste FONTANO in schol. ad DODON. Qui longis laborant morbis, hac maxime pereunt febre: longa enim morborum afflictione debilitato ventriculi tono, digestiones pessundantur, sicque crudi ac indigesti humores in primis viis congesti in hanc demum febrem erumpunt. Cui quidem respiciens divinus senex, sic ait I. epid. sect. 3.: „At in semitertiana appellata contingit quidem, et acutos morbos fieri, et est haec prae aliis maxime letalis; sed et tabidi, et quicumque ex aliis morbis longis aegrotant, ea aegrotant. Nocturna non admodum letalis est, verum longa; diurna longior quibusdam et ad tabem vergit.“

Febres omnes continuae, quae tertio quoque die exacerbantur cum accessione graviorum malorum, aut sunt tritaeophyae, aut semitertianae, quas prae caeteris mortiferas dixit HIPPOCRATES I. epid. com. 3. ex DURETI observatione Coac. 122. Gravissima sunt et terrifica symptomata, quae hemitritaeos co-

mitantur: rarae sunt hujusmodi febres extra Italiam, ut docet BALLONIUS, vir insignis, in epidem. fol. 138. In urbe tamen Roma non ita rarae; semperque primarum viarum apparatus, et putris nimium congesta cacochylia easdem aut parit aut comitatur.

Inter malignas, ratione vehementissimae inflammationis ventriculi, numeratur lipyria febris, in qua interiora uruntur, exteriora frigent: pendet itaque ab igne sacro, sive erysipelate ventriculi, ea prae caeteris parte, qua respicit cavum jecinoris prope fellis vesicam, ubi intercepto bilis cursu, gravissima inde nascuntur accidentia. Interiora uruntur, exteriora frigent; nam inflammatoria ventriculi crispatura, universorum, ut ita dicam, vasorum ac fibrarum systema crispat convellitque; qua de causa turbato ac impedito libero cursu liquidorum, ad exteriora necesse est ut haec frigescant. Eadem de causa lingua arida est et sicca, sitis ingens, pulsus celer est, inaequalis et parvus, ac vix perceptibilis. Parvus hic pulsus, affecto qualibet de causa ventriculo, semper observatur: multo magis quando pessima inflammatione, uti est lipyria, afficitur. In doloribus enim affectionibusque inflammatoriis partium membranosarum parvi semper fiunt pulsus, jure similitudinis vasa inter, ventriculum, et partes membranasas; nec non jure originis et consensionis, ut explicavimus in I. libr. de fibra motrice.

Venaesectione ac purgatio, in principio earum, non conferunt. HIPPOCRATES tamen ait Coac. 126. ex DURETO fol. 66. et 109., quod lipyriae non nisi superveniente cholera solvuntur: unde caute in iis procedendum cum diaphoreticis ac diureticis; non haec enim via est, qua similes solvuntur febres: cholera, sive coctorum humorum per inferiora ac superiora fluxus, eas solvit, ut docet senex magnus.

Moeror et anxietas cum inquietudine sunt fere inseparabile signum lipyriae, ut succedit cum typhode primi generis et quarti. Horum pravorum symptomatum origo pendet ad intercepto bilis cursu in suis emunctoriis, ejusdemque ibidem effervescentia ob erysipelatosam ventriculi ex ea parte inflammationem, vicino jecinoris cavo et felleae vesicae communicatam. Ait enim doctissimus DURETUS, quod focus materiae biliosae acris in lipyriis sit in ven-

triculo, acerrimi sensus viscere, ob cujus irritationem frigent exteriora, uruntur interiora; prohibeturque bilis exitus a contumaci obstructione et languore partium obsessarum ab inflammatione; facitque homines amarulentos et moestos, fastidio et contumacia insolentissimos, anxietudine miserabiles, omnis figurae et loci impatientissimos, somni expertes cum spiratione in faucibus elisa: nonnunquam labrum inferius cietur, unaque manibus contremiscunt, ut fuse DURETUS in Coac. 126. docet.

Sed hic loci idem DURETUS quaestionem movet, utrum lipyria, quae in erysipelate alvi consistit, quaeque maligna cacochymia superat omnes febres, si pestilentem excipias, nisi vacuatione per choleram, ut Cous senex docuit, cedat atque quiescat. Cum, eodem monente DURETO, omnibus in confesso sit, nullam hujusmodi febrem ita sanescere, quae conjunctam habet cum inflammatione (quae semper purgationem, acutiei causa, praesertim primis morbi temporibus contraindicat) cacochymiam malignam: atque adeo miraculo apponendum illas sanari per choleram, quoniam difficillimus est morbus, quem pauci effugiunt; inflammationem conjunctam habet et in medio aestatis fit, quae singula purgationi contraindicantur. At si lipyria autumnio fiat ex fructuum, vini et baccarum intemperantia, tunc cholera, et diarrhoea superveniens tollere sine periculo ipsam poterit.

HOLLERIUS tamen putat, quoniam hujus febris causa bilis est circa sua excretoria intercepta, et inflammationem parit circa ventriculum, cavum jecoris ac mesenterium, diarrhoeam semper conferre posse, imo brevi desperatum iri aegros, nisi, irritata natura, fluxum promoveat; ideo ex ejus sententia, vomitus et dejectiones, arte vel natura provocatae, sanant. Nititur enim opinioni senis magni Coac. 7. libr. IV., dum ait: „Lipyriae febres non solvuntur, nisi cholera superveniat.“ Ipsetamen, loco purgantis, curationem inchoarem clysteribus emollientibus quotidie injiciendis, fomentationibus emollientibus bis in die ventri adhibendis, et sero lactis vel tamarindato vel ebullito, cum unciis duabus succi sonchi depurati singulo mane usurpando. Per diem vero, gelatinam cornu cervi factam cum aqu. viol. et card. s. et usque

ad septimum ita me gererem, donec tunc laxata inflammatoria crispatura in affecta parte, et in toto fibrarum systemate purgationi via tuta concedatur, purgationemque pro ratione necessitatis praescriberem.

Typhos febris est ardentis species, quae totum occupat ventriculum. De typhode morbo, qui cachexiae species est, discurrit jure HIPPOCRATES de int. affect. Et typhos morbus cachexiae species, accedit valde ad scorbutum et inveterascentem hypochondriacam; in quibus sanguis nimia salsedine pene vitriolica omnino corruptus est, nec in pristinum restitui poterit, nisi usu lactis pluribus annis praescripto et patienter usurpato; nec non vinis medicatis nostris, vindemiarum tempore compositis, ut in aliquot aegris meis feliciter hac methodo successit. At typhos sive ardens febris ab inflammatione totius ventriculi pendens conjuncta haec habet accidentia, vomitum, singultum, tensionem et dolorem in tota ventriculi regione, calorem, jactationem. Inquietissimi sunt aegri, jactantur, tremunt manibus, moerent, acri humore os ventriculi irritante; signum tamen praecipuum inflammationis ventriculi est rerum nimium calidarum per os sumtarum nulla in ventriculo percepta caliditas, et dolor ventriculi acutissimus cum magna febre. In inflammatione intestinorum adest pulsatio in parte affecta, quae hic tamen non observatur.

In hujusmodi inflammationibus statim mittendus est sanguis e brachio quacumque hora dum necessitas urget: nam si differres, metus est ne desinat in abscessum et gangraenam. Post sanguinis missionem, statim desinere vidi tensionem partis et dolorosam atque oscillatoriam solidorum crispaturam; et si morbus minime cedebat, eadem repetita sanabatur aeger.

Praeter sanguinis missionem, omnia ex nitro hic, uti et in aliis internis juvant inflammationibus. Aliquando utor nitro perlato, interdum vero antimoniato cum hordei decoctione, vel potius decoctione radic. vel fol. scabiosae, cujus potentes sunt vires in internis viscerum inflammationibus ad praecavendum gangraenismum. Fuge nimiam remediorum copiam, et saccharata prae caeteris. Fuge purgantia, tamquam pestem; si tamen ingens fuerit pravorum hu-

morum in primis viis apparatus, qui morbum producat et foveat, fomentis et clysteribus minuendus. Et, si haec non fuerint satis, potio aliqua tamarindata leniens danda, dummodo tamen gravis ardor, et extrema inflammationis rabies contrarium non requirant. Maxima opus est in hisce casibus prudentia et cautione. In febribus a magna pravorum humorum copia, mille erratis in victu et ex rebus non naturalibus, pendentibus, semper time, caute prognostica, et lento pede per coctiones debitas, cunctatione procede in curando. Nam, ut saepe vidi, liquidorum cursus in mesenterio, veluti strangulatur a nimium congestis ibidem humoribus, et veluti de repente pereunt aegroti: pulsus tunc est parvus, et infelix ac letalis, licet reliqua salutem promittant.

Epiala febris numeratur quoque inter classes malignarum ob gravia et periculosa, quae parit, accidentia. In febrisyncopali et in epialo syncopes frequenter observantur, quae non alia proveniunt de causa, nisi a viscido, tenaci crudoque humore tunicis ventriculi fortiter haerente, illasque ob acrimoniam irritante: hinc ducto in consensum corde per cardiaci plexus nerveos, syncopes excitantur. Ventriculo itaque statim consulendum, et stomachus ac primae viae blandis remediis in principio repurgandae. Deinde stomachicis utendum: aqua ex infusione lapidis porci spini, aqu. rut. caprariae, theriacali etc. Tandem per epicrasin educendae sunt morbi reliquiae, cum hiera, quae in stomachi morbis mirabile purgans est; nec quiescendum, nisi stomacho et intestinis circa finem morbi rite repurgatis.

Nonnulli, in hisce casibus, solent more solito chinam-chinae praescribere: quo autem cum successu, pluribus in locis hujus operis animadverti. Nam hoc remedium impuro corpori dare, saepe in aegroti perniciem vertitur, potissimum in maximo apparatu humorum in mesenterio. Frequenter non succedit exhibita china-chinae; febrem non tollit, licet pluries repetatur. Id autem evenire nostris temporibus magis quam elapsis, non alia de causa pendet, nisi quia hic cortex non colligitur ab arbore uti ante fiebat. Colligi enim debet tantummodo, sole existente in leone, et ab arboribus, quae meridiem versus posita sunt; uti mihi sancte narravit, duobus abhinc

annis, Romae quidam pater Dominicanus Americanus, qui recens ex America venerat Romam. Quodsi indiscriminatim colligatur quolibet mense et a quibuscumque arboribus, vim febrifugam nunquam habebit, ut idem pro infallibili mihi retulit apud Indos Americanos experientia.

De lumbricis puerorum.

Quocumque morbo laborent pueri, semper suspicandum de lumbricis. Nam, vel morbum immediate foveant, vel in progressu ejusdem seminia verminosa latentia excitant, unde lumbricorum proventus.

Infantes, quique praediti sunt temperamento, ut ajunt, pituitoso, frequentius lumbricitant, quam cholericis et adulti.

Quando pueri vehementer manibus contrectant ventrem, signum est vermium latentium; multo magis si tormina adsint.

Quod, ut plurimum, homines ex improvise, et sine ulla causa manifesta et signis alios morbos comitantibus, in subitum vitae discrimen incidunt, et cadunt veluti apoplectici cum extremitatibus frigidis, pulsu exilissimo (qui fere semper signum est vermium latentium, uti et singultus), aponia, quandoque improvisa mania, tunc de vermibus non dubitandum: in tali casu nil potentius est, quam statim dare cum brodio gr. xij. merc. dulc. et gr. v. scamon. sulph. in adultis. In pueris vero minoretur dos, vel potius detur mercurius crudus ad magnitudinem pisi cum brodio: nam erit ad miraculum. CHESNAU.

In morbis puerorum, semper suspicandum de vermibus: in mulierum, de affectione hysterica et sanguine menstruante. Generaliter in virorum et mulierum arduis nonnullis et pertinacibus morbis, periodumque sibi propriam non servantibus, de lue gallica suspicandum; quae hodie vel haereditaria a parentibus, vel per nutricum lac contracta, vel semel per delicta juventutis fragilitatisque humanae sanguini adacta, in posterum nunquam amplius deletur, sed derepente sobolescit sub persona variorum morborum, et ingens medico facessit negotium. Medice, prudens esto et sagax.

Rec. mercur. crudi recte purgati unc. j., aqu. gramin. et portulac. an. unc. iv.; macerentur per duas horas saepe ac fortiter agitando, postea decanta aquam et cola, relicto in vase mercurio. Non datur praestantius pro fugandis verminibus hoc remedio, ut observavimus docente GEORGIO BATEO, Angliae archiatro.

Subito excitari a somno cum trepidatione praecipue in infantibus certissimum est apud mulierculas vermium signum. Hoc idem tamen contingit etiam in eruptione exanthematum, ut saepe vidimus docente CHESNAU.

Colica puerorum saepissime oritur a verminibus. Pilulae Matthaei, vulgo in Anglia dictae Starkeji, summopere celebrantur in leniendis quibuscunque doloribus partium internarum: an etiam in colica lumbricali valeant, nondum legendo mihi innotuit. De his inferius in colica.

Lumbrici frequenter absconduntur in cavitatibus intestini colon; ad quas cum interdum difficulter proveniant medicamenta, ideo nil mirum si non raro ex optimis quibusque remediis optimos successus non habeamus in curandis lumbricis.

Sanguinis stillae e naribus in febribus continuis nonnunquam vermium latentium signa sunt, ut graves testantur auctores.

Dum vel minima suspicio vermium est, noli tardare in exhibendis remediis; nam saepissime subito enecant non solum pueros aut infantes, sed etiam adultos.

Experti sumus cum amico, Romae 1694, lumbricos humanos vivos positos in spir. vin. et in aqua, in qua fuit infusa sementina, post quinque horas perisse. Positi in vino, in dissolutione aloës, extracti chamaedrios et extracti tabacci, periere post 9 horas aut hora 15. Alios lumbricos pariter vivos posuimus in oleo amygd. dulc. et die sequenti adhuc erant vivi, sed nimium torpidi et languidi. In acido limonum sequenti die adhuc vivebant et bene habebant, uti et qui positi fuere in vase semipleno argento vivo: in hoc tamen vase fugiebant contactum mercurii, et quantum poterant ascendebant ad summitatem vasis.

De variolis et morbillis.

Inter acutos morbos non infimum obtinent locum variolae, sive ut alii vocant, ecthymata. Et quoniam in illis sanguinea massa quasi inflammata et accensa est, et interdum aura veluti maligna afflata, magna opus est medico doctrina, prudentia, et sagaci cunctatione in illarum curatione, imo religiosa naturae motuum observatione; aliter perniciosi nascentur errores.

Qui purgant in principio variolarum, vel diaphoretica adhibent vehementia, febrem adaugent quam saepissime, internas excitant inflammationes, deliria, inflammatorios pulmonum morbos, tusses violentissimas et hujusmodi quamplurima.

Variolarum eruptio opus est naturae; ei igitur parendum, ejus motibus per opportuna remedia obsecundandum. Enimvero magna sapientiae pars est, in morbis potissimum vero acutis curandis, mentem a praejudiciis scientiarum, theoriarum, errorum vulgi, praeceptorum, propriarum animi inclinationum etc., liberam servare, nec per intempestiva medicamenta dirigentis naturae motus pervertere.

Si sanguis nimium ferveat, cum impetu caput petat, inflammationes viscerum immineant, deliria, etc., sanguinem statim mitto, ea copia, qua necessitas urget. Et interim praescribo gelat. corn. cervi, emuls. sem. cum aqu. viol., ol. amygd. dulc. cum brodio seminibus frigidis alterato, et similia, per quae sanguinis impetum ex parte coërceo, ne extra alveum prorumpat, idque usque ad quartum morbi diem facio: quo tempore si apparere incipiunt variolae, naturae motum adjuvo per lenia diaphoretica, gelat. corn. cerv. etc., sedulus ejusdem spectator medicamenta varie dirigo, pro vario humorum impetu aut lenitate.

Si circa quartum, cum jamjam erumpunt, caput impetunt cum magno calore, anxietate, motibus tendinum subsultoriis etc., statim impero cucurbitulas scarificatas scapulis, et momento fere, facta quasi furentis sanguinis revulsione, omnia praedicta symptomata veluti in ovo suffocantur, et paulo post feliciter erumpunt variolae, ut pluries vidimus.

In sanguine e vena secta extracto, si crusta alba

magna, crassaque (qualis in omnibus inflammatoriis morbis observatur) in superficie appareat, significat variolas fore copiosas ac valde periculosas. Hoc nos vidimus pluries, et audivimus a doctis praeceptoribus, et consummatis xenodochiorum per Italiam medicis: teque, amice lector, hac de re, uti et de supradictis serio monemus, utpote quae non amoena speculatio, sed patiens et austera tum mea tum aliorum observatio mihi dictarunt.

Si sanguis ad caput impetum faciat, tensionesque in hypochondriis adsint, plantis manuum atque pedum spongias, decoctis emollientibus tepidis turgidulas, apponi jubeo, magno cum symptomatum levamine.

Diaphoretica post quartum praescribenda magis vel minus activa sunt, prout major aut minor fuerit sanguinis accensio, ejusdem ad caput, pulmones aliaque viscera impetus, nec non aliorum symptomatum major minorve urgentia.

Febris lenta citra rigorem, gravitas in somno, capitis et dorsi dolor, quandoque raucedo, quandoque sanguis e naribus fluens: haec sunt signa imminentium variolarum, teste DODONAE0, Prax. cap. 20. lib. II.

In pueris de duobus semper suspicandum, lumbricis scilicet, et variolis; neque unquam febris speciem determinemus, nisi elapsis duobus tribusve diebus, quo certiores fiamus de variolis etc.

Quibus futurae sunt variolae, febres eorum exacerbatas videmus cum doloribus dorsi vehementissimis. Motus convulsivi apparentes in puerorum, qui nondum variolas passi sunt, febribus, sequenti die variolarum eruptionem denotant, ut infallibili experimento constat Domini SYDENHAM.

Igitur dolor dorsi acutissimus, nonnulli motus convulsivi, tussis, oculi humidi, et febrem e genere variolosarum futuram denotant.

Qui variolas imperite tractant, morbos pectoris inflammatorios, interdum suffocationem repentinam producunt.

Qui in variolis maxime sputant, raro moriuntur; nullumque sputatorem in variolis vidi mortuum: WALDSCHMIDTIUS.

Si infans ex improvise fiat epilepticus, erit vel

ex dentitione, vel ex variolis, et si variolae post insultum venient, erunt semper boni moris, et raro confluunt.

Rec. ol. amygd. dulc. unc. ij. sperm. cet. drachm. iij. ol. stillat. rhodii gutt. iv. M. f. ungu. s. a. Ad foveas variolarum delendas praestantissimum est remedium, dolorem lenit, acrimoniam tollit etc., ut notat etiam doctissimus GEORGIUS BATEUS, Angliae archiater.

Adultiores aetate nisi recte tractentur in variolis, saepe moriuntur phrenetici, ut prae caeteris observavi in tribus in xenodochio. Ideo nimius calor prudenter in tali aetate compescendus, ne caput impetat violenter.

De observatione hypochondriorum in acutis.

Si medici nostri temporis omnium aegrorum hypochondria statim tractarent in morbis, potissimum acutis, pauciores certe committerent errores, quam faciunt spreta hypochondriorum observatione. Qui bene noverit hypochondriorum statum in morbis, quam bene curare noverit! quam bene praesagire!

Hypochondria in acutis ex HIPPOCRATE optima sunt mollia, succi plena et temperata. Mala contra, quae inaequalia sunt in ardore, contractione, in duritie recens oborta aut antiqua, in tumore dolorifico inflammatorio. Contrahuntur saepe hypochondria in acutis versus diaphragma, ob illud inflammatum vel convulsifica oscillatione laborans, et semper malum est.

Pessimum est, quando venter intumescit in acutis, et quando in acutis vel aliis morbis venter intumescit cum aliis pravis signis, mortem prognosticato brevi. Cave tamen, ne te fallat flatulentia hypochondriacorum; et ideo alia signa sunt cum prudentia considerata: o quam mille differentibus vexantur accidentibus hypochondriaci! o quam graviter aegrotant, licet levi morbo aegrotent! Causa omnium stomachus est.

Pulsatio in praecordiis cum signis ariditatis in lingua, vel aliis partibus, delirium significat.

Tumores praecordiorum duri et dolorifici brevi

mortem significant: minus si solum in sinistro sint. In his solet erumpere sanguis e naribus, et juvat, praesertim si morbus mutet circuitum. Et si tumores huiusmodi ultra 60 (dies) durent, in suppurationem labuntur; ex HIPPOCR.

Si in morborum praesertim acutorum initiis, hypochondria tument aut dolent, sanguinem in superioribus partibus exspecta: et si morbus cum tali dolore diu protrahatur, exspecta abscessus ad aures, quos praecavere potest profusa narium haemorrhagia. Vel si diu protrahatur morbus, abscessus ad inferiora fient.

Febres e doloribus praecordiorum, malignae. HIPPOCR.

Si lumbis dolentibus veniat dolor, ventriculi futuras denunciat haemorrhoides.

Horrenda est tensio hypochondrii, ubi nulla est spes haemorrhagiae vel abscessus ad crura.

Diu durans meteorismus, seu tumor praecordiorum dolorosus in acutis, ab hectica intestinorum intemperie, sive nimium intento fibrarum intestinalium elatere pendet. Quantum hic nocet remediorum farrago! Quantum saccharatorum usus! Quantum purgantia intempestiva!

Pulsus hypochondriorum sunt signum magnae inflammationis in acutis; inde veniunt paulo post singultus.

Hypochondria dolorifica cum alvo profusa, pessima. Pessimae parotides inde natae: HIPPOCRATES.

Nunquam sunt in tuto, qui meteorismum et tensionem hypochondriorum diu gerunt in acutis. A labefactato viscerum naturalium tono, a labefactatis eorundem functionibus, prostratisque facultatibus talia dependent; potissimum diu durans meteorismus.

De tumoribus et suppurationibus in externa parte abdominis.

Nolite terreri, si aliquando videtis pus in morbis; nam non semper pus est, sed succus nutritius, qui ob intermissam exercitationem consuetam, vel ob victum copiosum in venis redundat; unde in forma puris tunc effluit per urinam, secessum etc., teste

AVICENNA. Quare non semper alba materies signum est ulcerum, quod serio notandum.

Abscessus mesenterii quando rumpuntur, per venam proximam exonerari solent in intestina purulenti humores, et per continuum puris exitum per hujusmodi vias sanari. At si abscessus rumpatur, et exoneretur per intermedios abdominis musculos, tunc difficulter foris exit pus, et difficulter exterius manifestatur colore, tumore, dolore. Febricula tamen nocturna, sudor, rubor oculi e directo, succussio vehemens in lecto facta, latentem inter musculos saniam manifestant.

Frequenter, qui fluxionibus salsis et humorum acrimonia abundant, laborare solent doloribus hinc inde per partes; si contingit, ut talis materies acris depluat inter musculos sinistri aut dextri hypochondrii, vel circa umbilici centrum, dolores pariet, qui mentiuntur lienis dolores, aut jecoris, aut colicam; sed tales revera non sunt, verum dolores externi musculares ab ichore acri et erodente producti. In tali casu vulgaria remedia, quae ad internos dolores praescribi solent, nil juvant. Verum, emulsiones seminum cum juscule tenui factae, fofus emollientes exterius, purgationes mites e tamarindis et decoctione aperienti, magis proficient. Si acris hujusmodi materies a scorbutica labe pendeat, gingivae affectae et sapor linguae mutatus te docebunt. Si gallica, haemorrhoidalis, vel alterius principalis morbi causa id produxerit, talium apparatusum signa te certiores reddent. Quando tales dolores nulla viscerum culpa fiunt, facies aegrorum solet esse bona. Nam visceribus laborantibus vel obstructis, statim facies mutatur in colore, macie etc., quod saepe in libris monui nostris.

Monendum quoque, dari aliquando hydropem inter musculos abdominis; quando nempe serum non in ejus cavitate, sed inter externos abdominis musculos fluctuat, et ventrem elevat in magnum tumorem, ruptis, laxatis, vel erosio talium partium lymphaticis. Rarus est morbus, cognitu difficilis, sed curatu facilior. HIPPOCRATES magnus ejusdem primus meminit, dum ait: „spatia musculorum sero et flatu replentur.“ WALDSCHMIDTIUS in sua Praxi nonnulla quoque de eodem monet, ex ore praeceptoris sui habita. Talem hydropem nondum vidi: sed utile

erit, si medici animum advertant ad illum explicandum et ab aliis hydropum speciebus distinguendum. Hydropicis desperatis, si facies evadat plumbea, mors ostia pulsat. Qui natura sunt stomacho debiles et difficulter cibos coquunt, luridos et conspurcatos dentes habent, cum aliquali foetore oris; sunt magis proclives ad somnum, quam ad vigiliam; hebetes sunt visu, remota non bene vident objecta; parvum ac debilem pulsum habent, qui stomachi morbis familiaris est; sputatores sunt, et a quovis copioso ciborum usu facile laeduntur. Potus coffeae iis mirabiliter prodest, et apud me pro secreto habetur. Continuo moerent, aut dolore capitis laborant, et obidimpatientes sunt; idque in quamplurimis observavi hominibus in urbe, debili stomacho a natura praeditis, ac propterea male digerentibus cibos, unde tot mala.

De crisi et diebus criticis.

Ex auctoritate et praecepto HIPPOCRATIS magni, non solum febres obnoxiae sunt viribus et potestati dierum criticorum, sed quamplures etiam alii morbi, ulcera, ophthalmiae, dysenteriae, vulnera cum febre. Typhos febris, eodem teste, judicatur sex mensibus. Alii morbi post duos annos. Alii post viginti annos. Volvuli species post annum unum. Alter volvulus post annos sex.

Circa septimum vel quartodecimum, plures acuti morbi solvuntur, nisi medicus intempestivo ac stulto purgantium, diaphoreticorum, aliorumque hujusmodi remediorum usu, naturae motus turbaverit. Nam in tali casu, qui motus in acutis apparebunt, non naturae curantis, sed remediorum effectus erunt, atque nec bene prognosticare, nec rite curare tunc possumus morbum.

Observa diligenter naturae motus in quaternariis, quinque ad viginti; quinque enim quaternariis tres hebdomadae complentur; et cum quaternarii sint indices criticorum, quidquid observabis boni vel mali in quaternario, tale quid in critico exspecta. Dummodo tamen (quod semel pro semper dictum esto) non erraveris in methodo, indebitisque remediis statos rectosque naturae motus turbaveris.

Febres judicantur iisdem numero diebus, quibus etiam sanant aut enecant hominem. HIPPOCRATES.

Per dies impares semper moventur natura sua morbi acuti: si contra moveantur, praeter ordinem naturae et potestatem criticorum movebuntur.

Laxitas debita in compage humorum requiritur ad bonam crisin; id est, ut ne sint neque nimium fervescerent, neque nimis torpidi et parum mobiles. Quare circa initia, dum humores ebullitione ferociunt, crises non exspecta: nam tunc neque lac in mammis, nec pus in ulceribus, nec in aliis filtris alia liquida ob eam causam secernuntur. Prope dies criticos tempera te quoque ab usu opiatorum, ne naturam tunc moveri solitam, inducta in humoribus tarditate, opprimas et crisin impedas.

Si secundo die, exacerbatis omnibus accidentibus, ruat aeger in pejus, morietur quarto; si quarto, morietur in sexto. HIPPOCRATES.

Crises sive naturae motus, quos natura ad articulos ciet sive in acutis sive in chronicis, religiose observandi; neque ab eo motu divertenda est natura per remedia ad vias eidem contrarias: sed curandum ut semper ad articulos omnia deponant, donec quiescat. In chronicis prospiciendum est remediis stomachicis et victu regulari ac optimo. In acutis, lenibus diaphoreticis. Crises ad articulos natura, peculiari quadam lege, sibi soli nota, promovet ac perficit; et nos cum impropriis remediis nil aliud efficiamus, quam eam a debita crisi, cujus nos rationem ignoramus, divertimus; factaque metastasi ad interiora, brevi jugulatur aeger. Id saepe verum observavi, quando tumores pedum, dolores ac tumores rheumatici articulorum in impuris corporibus, per diuretica aut purgantia repetita a medicis curari solent, in iis prae caeteris, quorum stomachus infelix est, debilis ac relaxatus, ut in quamplurimis in urbe est. Hic enim maxima regnat debilitas in stomachis; et major pars Romanorum, potissimum nobiles, et studio atque negotiis dediti, stomachum habent infelicem. Et ideo nil mirum, si Romani nostri temporis sint admodum sobrii ac temperati in victu, quia revera stomachus eorum copioso victu non laetatur. His igitur in casibus usu purgantium et diureticorum, ad interiora retrocedentibus humoribus, paulo post in letales aut periculosos praecipitant morbos.

Stomacho in his casibus prospice. Victum optimum impera. Et vinis, vindemiarum tempore, more nostro medicatis, toto anno utere, et sanabuntur.

Metastases humorum sive crises, quae foris non solvantur, terrificae. Icteri critici post septimum, boni, si symptomatum levamen succedat. **EX HIPPOCR.**

Nil paucum criticum; et quae critica sunt, ne statim appareant.

Doctores medici, dies criticos religiose observate. Causam morbi praescire; dies criticos religiose observare (exceptis febribus mesentericis, ut saepe monui); paucis uti remediis; cocta materia humores educere, dummodo non turgeant; quodsi turgeant, statim purgandum, statim curandum; aliter brevi peribunt: docuit id aeger in magna curia ad montem Citatorium in foro columnae Antonini imperatoris, et alius apud palatium oratoris Veneti in basilica Sancti Marci in fine Flaminiae, qui eodem turgentiae die periere non purgati: qui haec quatuor in acutis noverit, quam feliciter curaverit! In vulneribus tertium diem observandum praecipit **HIPPOCRATES**. Si id in externis, quanto magis in internis! Nam sicuti omnes liquores heterogenei, quando fermentescunt, statis diebus fermentationem complent, alii citius, alii tardius, prout magis vel minus impuri erunt, mustum, cerevisia, succi herbarum, fructus arborum; ita et sanguis, quo magis aut minus impurus erit, eo citius vel tardius febriles fermentationes sponte sua, et paucorum ope remediorum solvantur. Quanto plures remediorum usus necat, quam vis et impetus morbi?

Pleuritis et pulmonia habent suos criticos tertium, quintum, septimum, nonum, undecimum et quartodecimum. Quot diebus principium morbi duraverit, totidem augmentum, status etc. Quare, ex solo morbi principio, judicare poteris de totali duratione morbi.

Quae paribus vel imparibus diebus exacerbantur, iisdem judicantur.

Circa dies criticos cave ne moveas sine causa; (exceptis febribus mesentericis in urbe Roma, in quibus etiam ipsis diebus criticis purgare oportet, et celeriter cacochyliam putrem educere e mesenterio; aliter mora gravia parit symptomata ac saepe leta-

lia). Nam oriuntur hypercatharses letales, ob motus naturae turbatae et remedii; et si tunc ea debilis fuerit, succumbit.

Natura, sui conscia, crises moliendo magis proficit, quam medici suis remediis.

Crises humoris meri et sinceri, pessimae. Sanguis merus per tussim, mera bilis per alvum, etc.

Crises humoris pauci, ut stillae sanguinis, pauci vomitus, pauci secessus, pessimi; fiunt ab exsolutione vel oppensione partis.

Morbi acuti usque ad vigesimum moventur per quaternarios, a vigesimo ad quadragesimum per septenarios, a quadragesimo ad centum, per viginti. In chronicis per menses aut per annos motus quoque suos absolvunt, etc.

Diem imparem maxime notabis; in eo mors aut vita, ob crises bonas vel malas. Et docente magistro artis nostrae, qui ex morbo moriuntur, die impari, et impari quoque mense atque anno moriuntur. Et si febris die impari non remittat, redit.

De sudore in acutis.

Sudores boni, si morbo progrediente fiant. Non ita si in principio; sunt enim iudicatoria, non iudicantia. Neque unquam initio crisis per sudores molitur natura. Siquidem tunc multitudinem indicant, fiuntque natura coacta, suntque symptomati: boni, si levant morbum die critico.

Frigidi in acutis, internas viscerum inflammationes denotant.

Si eodem tempore in acutis et gravibus morbis, duae crises, sudor scilicet et alvi fluxus, superveniant cum paucis symptomatum levamine, fere omnes moriuntur, ut saepe vidi; vel si non moriuntur, perniciose laborant.

Si quis sine causa noctu multum sudet, repletionem significat.

Evacuatio humorum, quae fit continuo per insensibilem transpirationem, superat summopere omnium aliarum evacuationum quantitatem, ex certa SANCTORII doctissimi per staticam observatione; si ergo tam copiosa est huiusmodi excretio, eaque continua per cutem, crediderim ipse febres aestate frequentes esse

magisque periculosas, quam aliis anni temporibus; quia cum aestate humores nostri ferveant nimium et velocissime moveantur, maxima fit per cutim diffusio humorum ac excretio, quia motus pene omnes humorum tunc temporis fere ad cutim inclinant. Si contingat igitur, uti quotidie contingit, ut homines aestivi caloris nimique sudoris impatientia ac taedio, frigido vento exponantur, tunc momento temporis facta percussione humorum a foris ad intus, impeditaque necessaria noxiorum aut superfluum humorum excretionem per cutim, necesse est, ut universa sanguinis massa hac de causa ferveat, excandescat, et in febrem erumpat graviores vel leviores, prout prohibita transspiratio gravior erit vel levior, et internus humorum apparatus magis aut minus copiosus. Quare febres aestate non tantum fiunt ex nimio fructuum usu, et ex calore solis, quantum ob frequenter impeditam transpirationem, dicta de causa, quod fere centies observavi Romae, et velim ut serio animadvertant medici.

Corpore pleno si sudores proliciantur, faciunt ad caput metastasin.

Sudatiuncula initio febrium longitudinem indicat.

Frigidi sudores cum acuta febre letales, cum mitiore longitudinem significant. HIPPOCR.

Pessimi sudores frigidi et circa collum; mortes enim et longitudinem significant. HIPPOCR.

Morbi sanantur per vias viciniores. Febres sanguineae per sudores, vel alias vias naturae magis accommodatas. Febres mesentericae per repetitas purgationes, potissimum tartaro, epithymo et radicibus aperientibus. Morbi pectoris per sputum. Morbi alvi per alvi vias, etc.

Melius est naturam quiescere, quam aliquid frustra moliri; irritae enim acrisiae, metastasin crudelissimi doloris aut mortem indicant, ex DURETO.

Ex cute nostra transspirat continuo mumia quaedam fermentalis humana, sive spiritus vitalis, ideis variarum corporis partium plenus; per quem fiunt variae morborum, morum et naturarum transplantationes sive philtrea, cum tales spiritus a corpore in corpus transfunduntur. De magnetismo mumiali vagante per orbem, et per mumiam magneticam in naturae effectibus varie ludente, plures disserunt au-

ctores, prae caeteris magnus MARSILIUS FICINUS, PLATONIS interpres, splendor Italiae et ornamentum.

De parotidibus et de surditate in acutis.

Auris dolor acutus cum acuta febre, horrendus; mortis aut delirii signum est, ex HIPPOCRATE. In hujusmodi aurium dolore, statim perpende accidentia, quae comitantur morbum: si mala, malum; si bona, bonum significant. Juvenes septimo die hoc morbo pereunt. Senes magis superstites evadunt, si suppuretur.

Tussiculae cum sputatione, abscessum circa aures submovent. Ideo gargarismus ex malvatico vino (quod mihi familiare) in parotidibus juvat; et ea, quae sputum movent, pariter prosunt, etc. Nam emungunt excretoria glandularum oris vasa, a quorum concreta lymphæ nascuntur parotides.

In ardenti, parotis ad suppurationem non veniens letalis. HIPPOCR.

Bombilus aurium et surditas cum cephalaea, parotides excitant, potissimum si adsit praecordiorum distensio, et magnus in mesenterio apparatus humorum.

Dolores et inflammationes aurium, funestae.

Parotides rubrae et nimium dolorosae, sive sint participes, sive expertes suppurationis, periculosae, praesertim si alvus non fluat biliosis. HIPPOCR. Alvus libera in quibuscumque capitis morbis, semper mirabilis, semper utilis.

Parotis licet ad suppurationem etiam veniat, si tamen non adsint signa coctionis in urina, vel alvus multum non fluat, malum; nam cum adhuc cruda sit materies, licet suppuret parotis, ulcus desinit in cacoëthe. DURETUS.

Optimae sunt parotides, quae die critico cum signis coctionis veniunt, quae nec majores sunt quam ferri possint a parte affecta, nec minores quam purgare valeant, atque tollere morbum; quae sunt diffusae magis, quam quae nimium contractae, suntque citra ruborem nimium et citra nimium dolorem. Si contra veniant, malae.

Si crudo adhuc existente morbo cum gravibus

symptomatibus, parotis veniat, et ob metum graviorum malorum exspectari non potest suppuratio, candenti ferro statim urenda, et ita procuranda statim suppuratio et exitus maligno humori, ne mora raptum faciat ad caput et vicinas partes, ac suffocet. VALLESIUS hanc methodum saepe felicem expertus est. Ipse nuper felicissime in septuagenario, prope oratorium S. Philippi Nerii, qua parte descendimus ad pontem molis Hadrianae, quae ducit ad Vaticanum.

Surditas alvum sistit, et alvi profluvium surditatem solvit; solvit etiam sanguis e naribus.

Obsurdescere aures in acutis, signum magni raptus ad cerebrum: delirium venit, et si nimium in morbo obsurduerint, dum sanantur, per multum tempus veluti stolidi aut fatui remanent. Docuit hoc aegra juvenis ad oratorium Divi Marcelli via Quirinali. Morbos aurium nunquam spernite medicinae tirones: acuti brevi jugulant, chronici difficile sanantur.

Surditas esse solet critica aut symptomatica, ut aliae humorum translationes et metastases.

Echo et bombilus aurium in acutis, mortiferus, ex HIPPOCR. Bombilus similis est bombilo apum murmurantium. O quam pessimus est!

Bombilus fit ad modum apum murmurantium: oritur ab exsolutione partis cerebri, unde manat vis audiendi; ideo letalis, teste HIPPOCR. et DURETO.

Surditas in acutis post septimum diem cum aliis bonis signis, reconvalescentiae indicia praebet.

Quibus in febribus ardentibus aures obsurdescunt, his, non soluta febre, necesse est delirare. Solvit autem inter alia sanguinis e naribus eruptio aut alvus biliosa. HIPPOCRATES.

Aurium morbi nunquam spernendi: solent enim aliquando esse acutissimi et jugulant post biduum. Ita Halicarnassaeus aeger HIPPOCRATIS, dolore auris correptus vehementissimo, postridie obiit aphonus. Acutissimi sunt ob apostema auris, quod tunc fit; et si fit ex interna parte tympani, malum: pus enim difficulter expurgatur exterius; hinc malum, et pereunt. Contra, si ab externa tympani parte inflammatio fiat, in qua expurgatum pus, facile prolabitur extra, et partem liberat, atque vicinum parti cerebrum etiam liberat.

Stridere dentibus in acutis, maxillas fortiter stringere et nihil deglutire velle, convulsificum et letale vidi in duobus, in altero prope magnam curiam recenter erectam in foro columnae Antoninae in via Flaminia, in altero prope archilyceum romanae sapientiae in foro Agonali.

De urina in acutis.

In curatione febrium nullas vidi peiores urinas quam nimum rubras: nam vel acutiem, vel longitudinem morbi semper indicant; et si, cum urinae sunt nimum rubicundae, diaphoreticis, alexipharmacis et calidis hujusmodi remediis nimum utaris, exaltato per ea acri sale, qui rubedine sua urinam tingit, inflammatorios viscerum morbos, longasque et periculosas febres produces, ut pluries observavi in urbe. Urinae nimum tinctae ac rubedine saturatae, magnum salium in sanguine apparatus denotant. Nec unquam tutum dato aegrotum, nisi urinae ad naturalem pervenerint colorem tam in intermittebus, quam in acutis febribus.

Si cum talibus urinis rubris lingua sit humida, adsit inappetentia, et signa sint apparatus crudorum in mesenterio humorum, cave, ne rubedinis urinariae causa sanguinem mittas: nam statim praecipitabis aegrum; non enim bilis vel calor tali modo urinam tingit, ut Galenici putabant, sed sales fixi, sylvestres ac peregrini in sanguine redundantes, ad instar lixivii serum urinarium rubedine tingunt, et quoties cum sanguine circulant ab eodem refrenantur, ne exaltentur, ferociant, et imperium ac potestatem supra reliqua sanguinis principia obtineant. Sanguine vero educto per phlebotomiam, laxatur ejusdem sanguinis vis, compages et tonus, qua de causa cum sales sub potestate sua continere non valeat, qua data porta furibunde vagantur, et quaslibet adoriundo partes, gravia pariunt accidentia.

Pariter rubris et supra modum tinctis existentibus urinis, cave cane pejus et angue, ne chinam-chinae praescribas, sive sint acutae, sive sint intermittentes febres. Nam acutae, facta interna inflammatione, statim praecipitabunt in deterius; intermittentes vero statim fient continuae, graves, periculosae

et chronicae. Quare si in aliis morbis, certe quando isti conjunctam habent urinam nimum rubram, patiens, longa prudensque humorum coctio semper exspectanda. Si secus feceris, vel mortem, vel longos aut incurabiles morbos exspectato. Romae scribimus, in aëre romano; quod ideo monemus, ne insulsus aliquis, cujus nomen tacemus, si contraria in sua patria aquilonari experiatur, insulse denuo irascatur in sequaces HIPPOCRATIS. Sancte fateor, fere centies hujusmodi veritatem expertus sum Romae in aegrotantibus; et saepe cum magno animi moerore, quando medicos in contrariam ire sententiam observabam.

At, si cum talibus urinis lingua sit arida, sicca, calor acris per totum, viscera intenta cum hypochondriorum calore, quae singula significant incipientem viscerum inflammatoriam crispaturam et oscillationem morbosam ab exaltatis salibus pendentem; in tali casu sanguinis missio etiam repetita pro ratione accidentium supervenientium, conferre poterit ad praecavenda deliria, capitis dolores, variasque hujus generis acutas affectiones.

Urinae turbidae, quales jumentorum, semper mala capitis minantur. Si cum illis adsint vigiliae, sitis, dolor capitis etc., delirium denuncia. Si sopor, capitis gravitas cum pulsu parvo, lethargum praedicito.

Urinae tenues diu perseverantes, si alia crisis non venerit, in magno humorum apparatu, ad abscessum in inferiora desinit res.

Urina, quae supprimitur in acutis ante rigorem, bonum; critica enim est. Quae post rigorem subsistit, convulsifica et letalis. DURETUS. Idem dicendum de haemorrhagia, quae, ut bona sit et critica, rigori succedere debet, non antecedere eundem.

Urinae tenues semper suspectae in acutis; cum illis ne purgandum, ex praecepto magni senis, quia inflammatoriam viscerum labem fere semper sequuntur, in quo casu omnis purgatio suspecta. Purgationes enim in principio febrium damnamus, quando cum acutiae et signis inflammationis conjunctae sunt. Si contra fuerint, et si praecesserint errores in victu cum magno cacoehyliae apparatu, etiam in principio purgandum et etiam repetita vice.

Urinae, quae in acutis derepente et immerito co-

quuntur, malae. Quidquid enim immerito coquitur in acutis, malum est. HIPPOCR.

Urinae variae in acutis longitudinem significant.

Ex urina rubra et nimum tincta non semper desumenda est indicatio sanguinem mittendi: nam non semper caloris signum est, ut supra notavimus. In viscerum vera inflammatione, urina persaepe est alba et tamen vena secanda, si morbus postulaverit.

Bonus color in urinis cum cita coctione indicat naturam vigere, et bonum est.

Urinae suppressio in acutis post frigus, pestifera. HIPPOCR.

Vesica dura et dolorosa in acutis, pessima: alvus supprimitur, et nisi dolorem ac tensionem solvat urina purulenter micta, aeger in primis morietur circuitibus; idque potissimum in pueris a septimo ad quintodecimum annum. HIPPOCR.

Saepe observavi in iis, quibus obstructions sunt in primis viis, cum maximo humorum apparatu crudorum in mesenterio, urinam diminute procedere et aliquando supprimi; quia humorum hujusmodi in mesenterio haerentium causa, lymphae cursus in lymphaticis viscerum turbatur et impeditur. Diuretica quantacumque et cujuscumque activitatis dederis, urinam non educes, imo magis supprimes; purgantia repetita ex pilul. de hiera cum agarico, tartarea, epithymus, et lenia hujusmodi purgantia educendo mesenterii impuritates, pro modulo quo tales educuntur impuritates; urinae quoque cursus aperitur et aegri sanantur: uti evenit aegro decumbenti ad radices Quirinalis prope aedem S. Angeli Custodis, et aliis prope Collegium Clementinum patrum Somaschorum, ad ripam Tiberis, in campo Martio, demum vetulae decumbenti in eodem campo, prope rudera Mausolei Augusti.

De pulsu in acutis.

Cum pulsu parvo et frequenti, moriuntur in acutis quamplurimi.

Pulsus intermittens in una pulsatione pessimus in acutis et inflammatoriis febribus, praesertim si alia vigeant gravia accidentia. Non ita malus, si morbis pectoris superveniat, in quibus familiaris est, aut in

morbis senum, aut in plethoricis, aut in pueris dormientibus, in quibus omnibus intermittentia, fere cum familiaris sit, non ita perniciosa existimanda.

Diutius et salubrius vivunt, qui naturaliter pulsum habent exiguum, quam qui magnum et vehementem. Salubrius quoque, qui pallidulo faciei colore sunt, quam qui rubicundo nimium ac fere igneo; et quo magis rosea et rubicunda est facies in sanis hominibus, eo magis suspecta sunt sua bona. Periculosissimis rosei homines morbis subjiciuntur, levi de causa aegrotant, facile inflammantur: longam vitam non habent; et, si habeant, haemorrhoidibus, calculis, doloribusque articulorum erit labefactata.

Quando dolores alicubi ferociunt, statim pulsus parvi fiunt et exiles. In stomachi morbis pravi etiam fiunt. Quique naturaliter sunt stomacho debiles, exiguum fere perpetuo pulsum gerunt, quod ad rite prognosticandum in acutis maxime juvat praescire; prout vidimus in Anglo, in foro hispanico, in principio mensis Aprilis 1702. Die 19. Martii 1702 obiit Princeps Auriacus GUILIELMUS tertius, rex Britanniae, ex letali contusione, passa ob lapsum ab equo, dum venabatur. Is ab anglicis comitiis evehctus fuerat ad regnum, transfuga in Gallias Jacobo secundo, catholico, piissimoque Angliae rege.

Si quando in acutis et malignis febribus pulsum tangis et aeger retrahit manum veluti tremulam, pessimum id est, et pauci evadunt, ut saepe observavi in nosocomiis.

In senibus pulsus est varius et mutabilis naturaliter; ideo ne terreat te in iis curandis. Mutabilis quoque est in pueris vermium copia laborantibus; et in stomachi affectionibus cum ingenti repletionem, et apparatu primarum viarum.

De inappetentia.

In omnibus morbis, si viget appetitus, bonum. Inappetentia semper mala, semper suspecta, semper timenda. Semper timeo in aegris inappetentiam. Dum viget stomachus, vigent omnia; nam et cibi et medicamenta rite digeruntur. Omnes aegroti, III. epidem. apud HIPPOCR., cibos fastidiebant et mortui sunt. Parius in Thaso, Hermocrates et alii in Co.

Et apud nos Romae, binae mulieres in vico Marforii, quo descendimus in forum romanum, non longe a nosocomio Consolationis; vidua in eodem foro romano: presbyter senex ad latus nosocomii Incurabilem, in principio veteris Flaminiae, nunc viae populi; juvenis in palatio Mariae-Casimirae, reginae viduae Poloniae, et uxoris Joannis III. Sobieskii, Viennae liberatoris, in foro basilicae sanctorum duodecim apostolorum, patrum conventualium, prope viam Quirinalem; denique aulicus principis Parmensis, qui Romae erat in palatio Farnesio anno jubilaei 1700, et reliqui, quos, brevitatis causa, silentio committimus.

Si in acutis et aliquando in chronicis post magnam inappetentiam, derepente ingens excitetur appetitus, nulla praecedente bona crisi, aut alio bono signo, postridie mortem praedicito, ut vidi in mercatore aegrotante, non longe a collegio Germanorum, in principio magnae viae Coronariorum, quae desinit ad pontem Hadrianum. Homines diu inappetentes in gravem morbum brevi incidunt.

Si post curatos morbos inappetentia remaneat, recidivam praedicito.

Igitur gravis est et maxime suspecta in morbis inappetentia. Nulla alia bona signa me exhilarant, nisi conjuncta sint cum appetentia. Bonus appetitus bonam viscerum naturalium oeconomiam denotat; unde semper bene sperandum. Fateor expertus. Nec lubricus sis in promittendo curationum felici eventu, nisi fundamentum habeas in bona appetentia.

De capitis affectionibus in acutis.

Capitis dolores fortes et continui cum febre, siquidem letalium signorum quid accesserit, perniciosi sunt valde. Si vero sine talibus signis dolor viginti dies transmiserit, et febris tenuerit, sanguinis e naribus eruptionem, aut abscessum ad partes infernas oportet exspectare. Sanguinis tamen eruptio etiam in aliis doloribus exspectanda, praesertim in junioribus triginta quinque annorum; in senibus vero puris eruptio. HIPPOCR. libr. praenot. n. 22.

Cephalalgiam tollit expurgatio per nares, aut sputa crassa, odore carentia. Quin etiam exsolvit ul-

cusculorum ubertas, nonnunquam et somnus et alvi profluvium. HIPPOCR. Coac. 13. de cephalalgia. DURETUS.

De cephalalgia in acutis vide HIPPOCR. Coacas, in DURETO a fol. 87. ad fol. 98. divine pene, ac utiliter.

Cephalalgia veternosa ostendit aliquid convulsificum. HIPPOCR. Coac. 16. DURETUS libr. II. c. 1.

In cephalalgia, coma et surditas ad aures aliquid eructant. HIPPOCR. progn. 75. DURETUS, fol. 448.

Si dolor capitis ante febrem invadat, atque sit gravis, continuus, et posteriorem capitis regionem occupat, periculum est, ne caput idiopathice laboret, ac per essentiam; si vero post aliquot, licet breves ab incépta febre, dies superveniat dolor, per consensum fit, id est, febris symptoma est, et occupat partem capitis anteriorem, ut saepe observavi. In summa gravis est, si statim cum febre incipiat, et quotidie crescat vel in eodem gradu persistat.

Capitis dolores comatosi convulsionem minantur et parotides. Alvi fluxus solvit eos; haemorrhagiam praesagiunt. HIPPOCR.

Comatosi, cum alvi profluvio rubro, letales. HIPPOCR.

Coma non turbulentum, sed placidum, licet duraverit diu ebriorum instar, non est malum, sed sedat et arcet majora mala, delirium scilicet, dolores capitis, et in pueris febrem. DURETUS.

In morbis capitis indicium ad salutem vel ad mortem sumas ex urina: si alba sit et tenuis, malum. Sales morbosus, qui tingunt ipsam et causa morbi sunt, in capite detinentur et morbum augment.

Alvus stricta semper exacerbat capitis morbos. Pediluvia semper bona. Alvus lubrica bona. Ita ipse elapso anno 1702, 20. die Januarii, aetatis nostrae ann. 33., post diuturnas assiduasque applicationes ad studia, et ad curandos aegros, horrendo capitis dolore cum febre correptus fui. Usus nimis cocolatae morbum forsan produxit: binis purgantibus intra septimum exhibitis, applicatisque pediluviiis quotidie absque aliis remediis octavo die liber a morbo evasi.

In faciei et faucium morbis cauteria valde juvant in brachiis. Arteriotomia in capite, secretum magnum in desperatis capitis doloribus est, etc.

Hirudines ano applicatae, capitis morbos sublevant: sublevant et hypochondriorum mala ex acrimonia, impetu, et difficili circuitu sanguinis in eis.

HIPPOCRATES in libro de morbis, mire descripsit quamplures capitis morbos ab aliis auctoribus non descriptos, quos utile est videre.

Qui ab apoplexia liberati, postea levi de causa et sine occasione lacrymantur ac moerent, malum hoc est, et recidivam vocat. Passus est id senex in Suburra, et puer in foro Judaeorum, atque alius in Boario.

Apoplexia epilepsiae superveniens certo mortem affert, quod ex observatione auctorum vidi in aegro ad vicum veteris templi pacis, in foro romano, et prope aedem S. Bartholomaei Bergomensium, ad seminarium romanum Soc. Jesu.

Potus nimius coffeae capitis morbos producit, vigiliam, tremorem, calorem etc. Duos vidi ex nimio coffeae abusu incidisse in tremorem brachii et debilitatem, statimque convalescere ejusdem potione praetermissa, nec nisi cum moderatione adhibita. Alter decumbebat apud sanctam Caeciliam trans Tiberim senex et vir doctissimus. Alter prope thermas Constantini sub Quirinali, juvenis doctus pariter et eruditus. Cum de coffea inciderit sermo, obiter moneo potionem coffeae esse secretum infallibile ad tollendum capitis dolorem postmeridianum, qui vitio stomachi male digerentis nonnullas post prandium horas venit. Id in innumeris observavi aegrotantibus Romae. Id in me ipso quotidie observo; mihi enim ob assiduas cogitationes, nimiosque praxeos labores in aegris visitandis, et eorum omnium patientissime describenda morborum natura, ad amplificandam praxin medicam summopere necessaria, cum stomachus debilis valde sit, tribus post prandium horis, dolore capitis, gravitate, moerore vexari incipio, quae quoniam a stomacho male digerente fiunt, duos vel tres coffeae cyathos haurio, et momento temporis, ac fere ad miraculum, a malis praedictis me statim libero. Eodem tempore, loco coffeae, aliquando haurire soleo cyathos decoctionis theae, vel chocolatae, sed non cum tanto profectu, qualem ab usu coffeae percipio. Coffea igitur, ad mor-

bos stomachi et inde nata mala, mirabile remedium est. Thea vero ad capitis morbos. Denique chocolatae usus, prout observatione didici, ad roborandam sanguinis massam, ejusque vim, tonum, et succum ejusdem nutritium deperditum restituendum, prostratos a coitu spiritus restaurandos maximopere juvat, eodem tamen tempore stomachum quoque mire confortat, adeo ut merito ambrosiae nomen mereatur. Sed, si nimio chocolatae potu quis abutatur, potissimum praeditus temperamento sanguineo et inflammabili, quoniam chocolata sanguinem incrassat, forsitan ratione oleosae viscidaeque naturae fructus cacao, et ipsum reddit circulationi ineptum, fit, ut inde nascantur inflammationes viscerum, febres longae mesentericae, apoplexiae; quarum ingens nostris temporibus frequentia forsitan a nimia nascitur chocolata, sanguinem nimium incrassante; hinc ejus potatores pinguescunt, ut in pluribus observavi.

De observatione oculorum in acutis.

Nunquam ab aegro discedas in acutis et in inflammatoriis, nisi oculos inspexeris. Quando illos a naturali statu mutatos videbis, time semper, sicuti post opiatum in dysenteria; post chinam-chinae in magno primarum viarum apparatu. Constricto in his casibus indebite humore noxio, praecipitat aeger, et praecipitii signa oculi a naturali statu mutati ostendunt.

Si oculi robusti non sint, mors imminet. HIPPOCR. II. epid. sect. 6.

Oculi audaces et fixi delirium minantur. VI. epid. sect. 1.

Si oculi lucem fugiant, aut involuntarie lacrymentur, aut distorqueantur, aut praeternaturali colore mutantur: malum. HIPPOCR.

Si oculis clausis, alba eorum portio appareat, quod non fiat ex alvi profluvio, aut delassatione: letale. HIPPOCR.

Ut valent oculi, sic et homo. HIPPOCRATES.

Oculi, societatis et vicinitatis jure, prae caeteris cerebri afflictionem denotant. DURETUS.

Oculorum rubor in febre natus, diuturnam ventris molestiam denotat. HIPPOCR. Coac. 40.

HOLLERIUS ait oculorum ruborem esse signum corrupti pulmonis, aut viscerum e directo, cerebri quoque et ventriculi inflammati, fol. 1092. et 1096.

Oculos caligare et obtenebrari in pectoris acutis morbis, letale: ut prae caeteris observavi in sene pulmoniaco apud S. Pantaleonem in montibus, in vico, qui ducit ad amphitheatrum Flavium, vulgo Colosseum et arcum triumphalem Constantini magni.

De decubitu aegrorum.

Nudare pedes, supine ore aperto dormire, malum.
HIPPOCR.

Malum si ad pedes delabatur aeger, et manus habeat nimium protensas; et quando elevantur a medico, si statim sponte concidunt veluti semimortuae, majus malum. Passi sunt id aegri prope S. Carolum Mediolanensium, in via Flaminia; in vicinia collegii romani Soc. Jesu; ad aedem S. Andreae de Valle PP. Theatinorum; demum alii prope aedes theatri Pompeji magni, in campo Florae, etc.

Erectum sedere velle in acutis, malum. Pessimum in pulmonicis, pulmone inflammato, HIPPOCRATE docente, quod frequenter verum expertus sum in nosocomiis Italiae, et in aegro prope collegium Scottorum et Hibernorum.

Facile converti debet aeger in lecto, in acutis; si vero sibi gravis videatur, nec facile ferat morbum, pessimum.

In decubitu et respiratione, potentiae animalis vis elucet.

Gravitas totius corporis pestifera.

At vero supinum jacere velle, manus et collum atque crura extenta habere: minus bonum. Si vero etiam pronus fiat, et de lecto ad pedes delabatur, magis horrendum est. Si vero nudos quoque pedes habere comperiatur nec admodum calidos, et manus et collum, crura inaequaliter disjecta ac nuda, malum est: anxietatem significat. HIPPOCRAT. lib. praenot. n. 3.

De voce et facie in acutis.

In magnis malis semper faciem inspice: si bona fuerit et naturalis, semper bene spera; si mala, malum.

Sed, ut recte procedas in mala facie, pete an aeger ante nimium vigilaverit, aut diarrhoeam passus sit, aut famem; quae singula mutationem faciei in pejus faciunt: quodsi nihil horum fuerit, morti est proximus: si vero fuerit, minus time. **EX HIPPOCR.**

Cuicumque hydropico ascitico facies derepente plumbea evadit, mors ostia pulsatur.

Facies nimis colorata et praeter rationem rubra et succi plena, suspecta est ista bonitas: nam praesentis morbi sunt signum, aut futuri praesagium. Fit enim illa rubicunda facies ab humorum redundantia et illorum quodam veluti strangulatu, praesertim circa pulmones.

Facies nimium colorata et vultuosa, pessima; si frons contrahatur, phreneticum. **HIPPOCR. Coac.**

Rubores narium signa sunt ventris facile lubrici; signa quoque morbi pulmonum, aut jecoris. **EX HIPPOCR. in Coac.**

Aphonia in acutis, undecumque sit, brevi mors est. **DURETUS.**

Post dolores magnos, aphonia; crudeli morte spasmi aut convulsionis pereunt. **HIPP.**

Facies pulchra, succi plena ac decora, quae in febris non levi, nullam ostendit remissionem, sed potius intensionem habet, aut certe manet eadem, ad diuturnitatem morbi apparet. **DURET. ex HIPPOCRATE.**

Vox demissa cum virium resolutione, in acutis, pessima. **HIPPOCR.**

In chronicis morbis si facies naturalis sit et boni coloris, nunquam crede adesse obstructions in visceribus; si mutata sit a naturali, id obstructionum signum et turbatae oeconomiae naturalis est.

Virium prostratio, in acutis, fit a quadam veluti paralysi universali. In principio signum est inebriati nervorum principii; in progressu, languidi et effoeti, et si ad pedes delabantur aegri, brevi mortem indicat. **EX DURETO.**

In magnis morbis optima facies, optimum; in parvis pessima, pessimum. **HOLLERIUS Coac. ex HIPPOCR.**

Omnis rubor faciei, vel sanguinis copiam, vel internam phlegmonem, vel calidam intemperiem, vel visceris corruptionem denotat. Alvus dura esse solet iis, qui nimium facie rubent. JACOTIUS, Coac.

De abcessu acutorum.

Si morbus magno cum impetu feratur, superne fieri solent abscessus ad collum, axillas etc.; si lente procedat et infra tendat, in partibus infernis exspecta. Pedes calidi inferne fieri maxime abscessus significant: frigidi superne. HIPPOCR. de humor. In aegro, decumbente ad magnum aerarium montis Pietatis ex parte domus Peregrinorum Sanctissimae Trinitatis pontis Sixti, pedes erant per singulos dies febris perpetuo frigidi, et abscessus venit circa 20. diem ad axillas, ex quo difficulter convaluit elapso mense Aprilis. Die 14. ejusdem mensis 1702 Barcinona Neapolim venit cum quinque navibus Philippus V. dux Andegavensis et Hispaniarum rex, ad solandam pulcherrimam, totiusque Italiae maximam Sirenium urbem, elapsi Septembris 1701 conjuratione et civili tumultu maxime afflictam, et magna prostratam egestate. Carolus, cardinalis Barberinus, 14. Maji 1702 legatus a latere declaratus a Clemente XI. Papa Optimo Maximo ad eundem regem Philippum, ex portu Antiatae, triremibus pontificiis, Neapolim cum splendidissimo commeatu se contulit, ubi sua functus legatione, ac paulo post rege Mediolanum perrecturo, supra triremibus suis, Romam iterum reversus est.

Boni abscessus, qui fiunt inferne et longissime a morbo, qui per effluxum foris fiunt, ut sanguinis e naribus, sudoris, etc. Porro, qui die critico et cum levamine. Demum pro magnitudine morbi magna pars debet abscessum recipere; si parva fuerit pars, malum. Ita Nepti Jemeni apud senem magnum in acuta et magna febre abscessus factus est ad digitum; gangraena venit et periit.

Abscessus junioribus magis fiunt quam senibus, ob facilem humorum decubitum.

De rigore acutorum.

Triplex rigor est, criticus, periodicus et symptomaticus, sive erraticus dominatu morbi; quod bene tenendum in curatione acutorum.

Rigor bonus et criticus est ille, qui cum urinae pepasmo sive coctione significatur, quique solvit febrem, et symptomata mitigat; rigoremque sequitur sudor, vomitus vel alia evacuatio. Malus contra, qui frequenter apparet; nam semel apparere debet, qui criticus est: malus quoque, si vires inde langueant; nam indicat naturae debilitatem, et frustraneum ejus conatum; malum enim est, quod frustra movetur, siquidem raptum ad caput facit et diaphragma.

Omnis rigor fere semper in lumbis incipit primo, deinde per dorsum ad caput fertur; isque rigor a lumbis, fere semper in febribus est. Si vero aliunde quis frigeat, abscessu latente rigebit. **DURETUS.**

Rigor qui antecedit urinae suppressionem et haemorrhagiam, salutaris; qui vero iisdem succedit, letalis. **HIPPOCR.**

Aliquando in febribus continuis frequens est rigorifera horrescentia; putant medici, id fieri a latente abscessu, sed falso; nam producit a magna humorum cacochymia et apparatu, quae a febrili calore in motum acta, dum hinc exinde ad exteriora discurrit, partes vellicando, horrorem facit. Omnes enim cacochymi, dum nimium incalescunt, horrent. Ita si cacochymus soli exponatur, paulo post horret et febrit. **BALLONIUS.** Idem quoque nos vidimus in quinquagenario ad templum Jesu et Mariae PP. Discalceatorum S. Augustini in via Flaminia; et in virgine, decumbente ad aedes viri eruditissimi, doctissimique abbatis Pauli Stufae, nostri amicissimi, in foro Agonali.

Niger vomitus mortem brevi denunciat; fitque ab exsolutione et resolutione viscerum. **DURETUS.**

Nil paucum criticum. Ita exiguae vomitiones biliosae, malae, potissimum si vigiliae supervenerint; et si narium haemorrhagia venerit, perniciosum. **HIPPOCR.**

In meris vomitibus singultus superveniens mortiferus. **HIPPOCR.**

Quibus per febres rigor quotidie incidit, ipsarum quoque diurna est discessio. DURETUS ex HIPPOCR.

Quibus in febribus rigor accedit, febris solvitur. HIPPOCR. de jud. n. 11.

Et ideo, quando in continuis bene tractatis rigor apparere incipit, bonum est; nam significat morbum mutari, ejusque acutiem esse remissam, ut saepissime observo in praxi mea.

Si crebro rigor incidit, nec ulla febris discessio est, fractis jam aegri viribus, letale. HIPPOCR.

Rigor symptomaticus, aut suppurationis internae signum est, aut translationis materiae in caput, aut principium naturae superatae a morbo.

Rigores inanes sive qui frustra fiunt, translationem ad caput afferre solent symptomaticam. Quod de rigoribus, idem de sudoribus dicendum. BALLONIUS.

Frequens horror in sanis, signum est cruditatis aut cacochymiae. In febribus vero, motus morbi aut suppurationis in ea parte unde excitatur. JACOTIUS.

Rigor superveniens est signum criticum, ex quo patet moliri aliquid naturam; neque enim frustra calor nativus ita violenter agitur. JACOTIUS.

Qui saepe perhorrescunt ac multum sudant, difficulter sanantur. HIPPOCR. Coac. 13.

De hydropse sicco.

Flatuosa ventris intumescencia, sive siccus hydrops ventris, non gignitur a vapore detento intra viscerum et abdominis claustra, ut vulgus putat ignarum. Fibrae viscerum et partium abdominis intentae nimium, crispatae et exsiccatae, portentosum acquirunt elaterem. Unde ingens distensio solidi, sine ullo vapore subjecto: et quando distensio multum augeatur, magis magisque liquidorum circulum impedit; hinc facile sicco hydropi humidus succedit, et semper ante mortem ascites tympanitidi conjungitur. Fibras autem exsiccant, crispant, convellit materia acris, salina, piperina, mordicans: hinc siccitas et distensio.

Ventositatem flatuosam solvit phlebotomia. HIPPOCR. Flatus excitantur ab effervescentia acrium humo-

rum, solidorum fibras irritantium. Qua de causa aucto in illis elatere et intentis minimis illorum arcubus, intumescencia nascitur inanis, non vero vaporaria, ut hactenus creditum. Ideo sanatur per balnea et humectantia. Hinc ait HIPPOCRATES: „Allium flatus inducit propter spiritus intensionem.“

Hydrops siccus sive flatuosus HIPPOCRATIS tunc dicitur, quando adest alvi siccitas cum faecibus stercorei caprino similibus: nec non adsunt tormina et dolores magni circa umbilicum et lumbos, febris, sitis, tussis sicca. Pessima stranguria in hoc malo. Fit ab hectica intestinorum intemperie; sequitur alios morbos, potissimum acutos. Cathartica perniciosissima sunt. Usus nitratorum, serum lactis, lac asininum, et generaliter omnia humectantia, intus forisque juvant.

In iis qui sicco hydropse moriuntur, observantur glandulae mesenterii aridae, exsiccatae et tabefactae; unde causa mali, ex BALLONIO. Quibus tormina, et circa umbilicum dolores fortes, qui nullis cedunt remediis, desinunt in siccum hydropem. Ex HIPPOCR.

Morbus est acutissimus et difficillimus, citoque interimit; alvus et urina statim supprimuntur; et nihil magis perniciosum remediorum copia et faragine.

De ictero flavo.

In tractatu nostro de experimentis infra traditis circa bilem, nonnulla diximus de icteritia ad praxin utilia.

De ictero fatali vide HIPPOCRATEM III. morb. n. 12. ubi absinthium et anisum laudat.

De ictero a dolore hepatis vehementissimo, vide HIPPOCRATEM de int. affect. n. 31.

De quatuor raris icteri speciebus vide HIPPOCRATEM de int. affect. n. 38. et n. 39., in quo cantharides cum vino et melle, per os exhibendas, laudat.

Pessimam icteri speciem legas apud HIPPOCR. de diebus jud. n. 7. et lege exitum.

In febris biliosa ante septimum cum rigore morbus regius accedens, solvit febrem; si vero sine rigore accedat extra temporis occasiones, perniciosus est. HIPPOCR. de vict. acut. n. 54.

In febribus ardentibus, si accedat morbus regius et singultus, quinto die, letale. HIPPOCR. de judic. n. 8.

Icterici multum foedati pereunt; alba dejectio iis una secedit. HIPP. Coac. 38.

Moriuntur icterici, nec unquam foedum colorem eluere possunt, qui vel a motu morbi, vel ab hepatis inflammatione, aut scirrho, vel a veneni potu, aut morsu immisso, ita colorantur. DURETUS. fol. 20.

Criticus ac bonus icterus est, qui coctione indicatur, qui febris finem affert die critico, nec relinquit hypochondrii duritiem post se, et cum urinis ac dejectionibus naturaliter coloratis existit.

FERNELIUS observavit in mortuis derepente, vel minimam bilis copiam in cystide fuisse, vel prorsus defecisse. Ipse paucam, sed nigerrimam ad instar atramenti in nonnullis observavi.

Icteri nunquam spernendi; nam sub larva ac persona icteri, saepe magni, periculosi ac repentini morbi absconduntur; et saepissime moriuntur derepente icterici, ut ait DODONAEUS.

Icterus febris superveniens semper timendus; raro enim sunt sine malignitate. Si sint signa coctionis et appareant circa septimum, bonus est; est enim criticus: si signa cruditatis et si circa quartum, malus et symptomaticus; et, si febris non remittat, letalis, vel gravium morborum nuncius.

HIPPOCRATES de loc. in hom. loquens de ictero ait: „Medicamenta purgantia ne dato, ne corpus magis conturbes. Oportet vero vinum bibere generosum, sudare, laborare, lavari, et sumere, quae hominem reddunt rubicundum.“

Hystericis, calculosis, colicis, et in fine intermittentium, facile superveniunt icteri. In cadavere ictericorum observatur vel bilis viscida amurcae similis, vel calculi in vesica fellis. Quod ad curationem probe tenere confert.

Si icterus, semel curatus, denuo ac saepius recidivet, signum est infallibile, oriri a calculo vesicae fellis. Curati hic icteri recidivant; incurabiles sunt, et mortem tandem inferunt. Qui calculo renum pereunt, circa finem convulsionibus aut delirio pereunt, ut in nonnullis observavi.

Infantibus tertio et quarto die a partu oritur

icterus, fitque ex retentione meconii in intestinis; unde etiam oriuntur eorum epilepsiae.

Spiritus salis ammoniaci acidus quamplures sanavit icteros. Absinthium ponticum juscule coctum, mihi familiare in hoc malo. Item fragaria, centaureum minus, carduus benedictus, marrubium, chelidonium majus, pro mille sufficiant pomposis pharmacopoeorum remediis. Paronychia folio rutaceo pro secreto laudatur a BOYLE. Guttae aliquot succi cucumeris asinini, mixtae cum pauco lacte mulieris, ac per nares tractae, fere incredibiliter per nares icterum expurgant.

In curatione icteri tota medici prudentia dirigi debet in investigando, an pendeat a bile viscida, vappida, amurcosa et inertis, circa jecur impacta; an vero a bile acris, tenui, ignea, inflammabili. Pro quorum diversitate humorum, toto coelo diversa esse debet curatio. Qui bene judicat, bene curat; integritas iudicii fons et caput est bene medendi. Signa visciditatis sunt lingua alba, humida, inappetentia extrema, debilitas virium, pauca vel nulla febris, flatus ingentes post pastum. Causae, quae praecesserunt, et temperamentum ad congerendas visciditates, apta ad id esse debent.

Acris contra tenuisque bilis signa sunt sitis cum aliqua linguae siccitate, ardor calorque hypochondriorum, aliqua in pulsu mutatio, tensiones hypochondriorum, siccum temperamentum cum macie aegroti. Causae, quae praecesserunt, calidae fuerunt; vina generosa, aromata, saccharata, etc. Icterus a visciditate et ab amurcosa bilis qualitate tartareis veluti pro secreto curatur, et aqua Tetuccii, quae salina est; si febris non adsit, dabis sequentem potionem.

Rec. Tartari Bonon. unc. sem. aquae Tetuccii unc. vj. bull. ad tertias: solve syr. flor. persic. unc. iv. et bibe. Quando incipiet purgatio, superbibe, more medicorum urbis, partitis vicibus totam aenophorum aquae tetuccianae tepidae. Hoc idem remedium in calculo renum mihi familiare est cum profectu.

Si nimium fuerit amurcosa bilis circa jecur impacta, per duas vel tres vices repeti poterit haec purgatio alternis diebus. Deinde veniendum ad serum lactis cum marrubio bullitum, et singulo mane

calide dandum: et, si magna fuerit viscidae nigraeque bilis copia, addi poterit cum sero in maceratione drachm. j. hellebori nigri praeparati singulo mane, vel cochlear syr. cacoethici Fernelii cum helleboro, qui syrupus magnarum est virium in chronicis; et demum omni bile hac methodo expurgata (hic primus curationis scopus prudentis medici esse debet) ad chalybeata et roborantia veniendum. Neque me fefellit unquam haec methodus: quod prae caeteris satis evidenter observavi in aegro ad thermas Constantini in Quirinali, prope basilicam Sanctorum duodecim Apostolorum, fratrum conventualium S. Francisci. Quae quidem antiqua basilica, cum jam vetustate labasceret, et proxima esset, ut corrueret, in splendidiorem longeque magnificam exstruitur formam, jactis hoc anno fundamentis, jactoque primo lapide a Clemente XI. PP. optimo principe: et in ruderibus veteris ecclesiae a dextro latere in sacello Divi Antonii mense Augusto 1702 reperta sunt in magna marmorea capsula, ossa magni viri et famae immortalis cardinalis Bessarionis Trapezuntii, quae cum ipse viderem ac manibus tractarem, fere in lacrymas prae laetitia solvebar: tanta namque sunt maximi hujus viri in Dei ecclesiam beneficia, et erga rempublicam literariam merita.

Quodsi icterus pertinax fuerit, ob nimiam ac pertinacem bilis amurcosam visciditatem, sequenti vino medicato utor, quod nunquam me fefellit aut raro.

Rec. Chalybis limati in petia ligati drachm. iv. fol. sennae orient. mund. drachm. vj. epithymi incis. et rhabarb. elect. incis. an. drachm. iij. absinthii pontici, centaurii minoris an. manip. ij. bacc. junip. contus. manip. j. specierum trium santal. et spec. diarod. Abb. an. scrup. iv. vini albi veteris non admodum generosi libr. vij. macera biduo ad cineres fervidos, deinde cola per manicam Hippocratis, ut vinum optime clarificetur; de quo capiat unc. iv. mane bihorio ante prandium per quindecim dies, aut pluries singulis diebus, vel alternis, prout magis vel minus purgaverit. Hoc vinum nostrum medicatum, maxime etiam confert in scirrhis et obstructionibus viscerum, potissimum ubi visciditas regnat nec multa febris adest; ut prae caeteris experta est virgo in via Julia,

ad pontem Sixti: ac etiam senex ictericus in eadem via prope novos carceres: quadragenarius apud S. Ludovicum Gallorum, id est apud thermas Neronis; et vidua lienosa, ad collegium Picenum prope theatrum, vulgo, *Tor di Nona*.

Contrario modo procedendum in ictero, quando a tenui, acri et inflammabili bile producitur, atque in fibris jecoris partiumque vicinarum oscillatoriam parit convulsionem. Utendum enim tunc erit radicibus temperatis, aperientibus, ut fragarum, graminis, intibaceorum etc. cum sero lactis bullitis. Proderunt destillata ex succis aperientibus, semicupia, fots hypochondriorum cum decoctis emollientibus, potiones aquarum acidularum, et hisce similia, quae bilem diluunt, coërcent, et viam ei praebent per urinam aut secessum. Acidulas in ictero a pluribus laudatas vidi auctoribus; iisdemque sanatus aeger desperatus in foro archilycei romani, prope ecclesiam S. Eustachii, quae, cum vetustate jam caderet, diruta veteri a fundamentis hoc anno 1702 nova, splendidior amplissimaque construitur. Hoc eodem anno praesentis mensis Novembris Philippus V. dux Andegavensis, rex Hispaniarum, relicto Mediolano per Genuam cum magna classe reversus est in Hispaniam, maxima cum sui felicitate, suorumque populorum laetitia, ob res ab eodem praeclare gestas in Italia, etc.

Quibuscumque in febribus, qui ante septimum icteri fiunt, malo sunt loco. HIPPOCR. VI. aphor. 42.

Sic Hermocrates, sexto morbi die factus ictericus, tandem obiit; quod Heraclidi etiam contigisset ab ictero sexti diei, nisi triplici evacuationis beneficio, scilicet diarrhoeae, vomitus et haemorrhagiae, morbum depulisset.

Icterus ante septimum diem, insidiosus. At, 7., 9., 11., 14. proruptus salutaris, dummodo non adsint hypochondria indurata; sin autem adsint, anceps est. HIPPOCR. Coac. 127.

Icteri flavi multae sunt causae; prima, dira veneni vis morsu vel potione immissa; secunda, orgasmus; tertia, hepatis obstructio, inflammatio, scirrhus, quae tria duritatis nomine vocat HIPPOCRATES. Semper tamen in omni ictero bilis circa jecur congestio, et circuitus vitiosus supponendus est.

Alba stercorosa dejectio in ictero, difficilis. HIPPOCR. Coac. 30.

Licet ante septimum icterus in febribus sit perniciosus, non vacat tamen periculo post septimum, quando signa coctionis non adsunt; ideo ait HIPPOCR. criticum etiam esse 7., 9., 11., 14., dummodo hypochondria dura non sint.

De haemorrhagia in acutis.

Hypochondria dura, tumida, dolorosa, dant haemorrhagiam in supernis. HIPPOCR.

Sanguinis eruptiones e contrario malae, ut, jecore affecto, e sinistra nare. HIPPOCR.

Exigua sanguinis stillicidia omnia prava; in acutis nil paucum criticum; prava sunt, nisi indicent futuram haemorrhagiam copiosam die critico; quod dignoscitur ex urinae coctione, eodem die stillicidii, ex HIPPOCR.

Rigor, qui post haemorrhagiam venit, quam jure naturae praecedere debet, ut bonus sit, signo et causa funestus. Idem rigor, si post urinae suppressionem veniat, quam debet praecedere, funestus. Ex HIPPOCR.

In morbis longis exigua stillicidia supervenientia, letalia.

Post nimias profusasque haemorrhagias, observato, quod alvus officio suo non bene fungitur et malae fiunt digestiones, et alvi liquidiores.

Haemorrhagiae quartanae, seu quarti diei copiosae, malae, aut longi morbi indices sunt; nam quartus dies nullum ante se habet indicem.

In systrophe phlegmonica nobilium viscerum, haemorrhagia primis periodis prorupta, non raro brevi solvit morbum. DURETUS.

Stillae sanguinis quarta die, pessimae. HIPPOCR.

Parca sanguinis excretio cum malis signis, mala; id est, si non appareat die indice, non adsit coctio in urina, nec die critico profusa haemorrhagia veniat. Bona est cum bonis signis, uti Metoni, cui quarto die stillae, quinto vero sanguinis profusior evacuatio: judicatus est.

Sanguinis eruptio e naribus quartanas non sol-

vit, neque morbos, qui per alvi egestionem sanari solent. HIPPOCR. de judic. n. 10.

Undecimo die sanguinis stillicidia difficilia, tum alias, tum si superstillaverint. HIPP. libr. praedict.

Nullum sanguinis stillicidium in bono ducendum; etenim aut pravi indicii, aut omnino mortiferum existit. DURETUS.

Larga sanguinis haemorrhagia a magnis morbis liberat, ex HIPP. II. epid.

Febres ardentes in juvenibus sanantur per haemorrhagiam; in senibus per dysenteriam. DURETUS ex HIPPOCR.

Quibus ad surditatem atque torporem seu universalem virium defectionem substillum accedit narium, aliquid mali prae se fert; profuerit autem his vomere, alvoque turbari. HIPP. Coac. 9.

Qui, statis temporibus, sanguinem fundunt, si loco non profuderint, epileptici moriuntur. HIPP. Coac. 20.

Si lateris morbo substillum sanguinis e naribus accedat, grave malum. HIPPOCR. Coac. 43.

Pestifera est omnis, quae non juvat, haemorrhagia: DURETUS; nam labascit natura, defraudata ibi, ubi levamen exspectabat.

De raris affectibus jecoris.

Succedit primo examinandus vomitus sanguinis e jecore: errant itaque, qui putant omnem sanguinem vomitu ejectum, venire e pulmonibus. Venit a jecore, liene, utero, capite, et frequentissime ex suppressione mensium, et tunc non est timendus; nam mulierculis familiaris est: signa, quando venit ex hypochondriis, potissimum e jecore, sunt palpitatio hypochondrii, dolor, ardor, tensio. Signa obstructionum, color subflavus, viridis in facie aut reliqua cuti, palpitatio coeliacae aut umbilici: vomunt sanguinem nigrum, non vero spumantem: motus sanguinis ab hypochondrio venientis manifesto percipitur, et sursum ascendere manu percipitur; quod in suo aegrotante observavit BALLONIUS. Juvenibus familiaris est hic exitus loco haemorrhagiae. In hujusmodi sanguinis vomitu ex jecore, adstringentia non juvant: sed primae viae a nimia colluvie purgandae, quae visciditate sua obstructionem in vicinis locis

pariendo, sanguinem ad superiora regurgitare faciunt. Purgandae autem decoctis, seu apozematis aperientibus et solventibus, cum tamarindis, myrobolanis etc., deinde chalybeatis perficienda curatio.

In sputo et exitu sanguinis per os, ne dentur statim stringentia. Nam, nisi prius usu rerum melitarum, hordeatarum, abstergentium purgaveris pulmones eo sanguine, qui extravasatus est et moram traxit in pulmonibus, in suppurationem desinet ac phthisin.

Qui spuunt sanguinem nigrum, porosum ad instar spongiae, iis pars aliqua sphacelo correpta est in pulmone, et omnes pereunt. DODONAEUS.

Notabilis etiam est jecoris abscessus. De eo optime scribit divinus senex pluribus in locis. „Quibus usto hepate prodit veluti amurca, funestum;“ in Coac. „Ab empyemate pulmonum, seniores; ab hepatis juniores pereunt.“ HIPPOCR.

Doloris acerbitas versa in gravitatem, lipothymia, febris noctu major, rigor derepente citatus, qui ante non erat, sunt signa phymatis purulenti interni.

Suppurationes aliae rumpuntur vigesimo, aliae quadragesimo, aliae sexagesimo. Bonum si foris pus exeat; malum si intus convertatur, ad viscera; tardius rumpitur in senibus, in debilibus, hyeme et humore crasso regnante, quam si contrario modo se res habeat.

Si statim a ruptione abscessus, febris discedit vel mitescit, appetitus redit, pus est album, parum olens, alvus naturaliter secedit, brevi sanatur. Contra, si contraria eveniant.

Vomicae omnes, seu empyemata partium, cognoscuntur per rigores et febres de novo supervenientes. Sola pulmonis recondita est, et clanculum serpit absque dictis signis: imo tunc cognoscitur, quando, repente manifestata, hominem ad mortem brevi conducit, ut WILLISIUS et TULPIUS prae caeteris hoc animadverterunt.

Abscessus ad aures et pedes, boni in vomica pulmonum. HIPPOCR.

Modus cognoscendi empyema occultum pectoris, quando nulla de se dat indicia puris, rigoris, affecti lateris, traditur ab HIPPOCR. III. de morb. his verbis: „Colloca aegrum in firma sella. Fac ut alter ex

humeris ipsum apprehendat; tu vero concute fortiter aegrum, et, post concussionem, aurem applica ad nuda latera aegroti, et vide, ubi significationem dat: bonum esset in sinistro latere; nam dextri lateris morbi sunt fortiores, quia dextrae partes fortiores. At, si prae crassitie humor non fluctuet, nec in actu concussionis strepitus ullus fiat in pectore, verum difficilis spiritus sit, pedes tumeant, et tussis vexet, dic pectus esse pure plenum, et tunc ure et seca, ut pus exeat foris.“ *HIPP. libr. cit.*

Dolores surae sive cruris intolerabiles, nullis cedentes remediis, oriuntur a pure per partium spatia in crus ab hepate vomicoso transmissio: *BAUHINUS* et *HOLLERIUS* id observarunt,

De dolore jecoris pernicioso solus disserit senex magnus de intern. affect. his verbis. „Dolor acutissimus in jecore ad nothas costas, humerum et claviculam; suffocatio fortis. Dolet, dum tangitur jecur. Febris, rigor et horror, vomitus bilis, color cutis sublividus. Cibi torquent, et urunt ventrem; progrediente morbo remittunt, sed dolor derepente suffocat aegrum, potissimum circa septimum diem, in quibus desinit morbus; et si eos effugerit, sanatur. Balnea, lac, et diaeta sanant morbum.“

Vulnera hepatis semper letalia vidit *DIEMERBROECKIUS* ex *HIPPOCRATE*, ob profusas haemorrhagias, quae laesis magnis vasis succedunt; nonnulli tamen sanata viderunt.

Jecoris inflammatio aliquando similis pleuritidi, et medicos frequenter decipit similitudo. Differunt tamen, nam in hepatitide dolor infra est, nec ad costas spurias extenditur; gravativus est, non pungitivus, respiratio non multum laeditur, color faciei citrinus, tussis sicca sine sputo, pulsus non durus, faeces liquidae et subcruentae. Contraria fiunt in pleuritide.

Singultus hepatitidi superveniens, letalis, ex *HIPPOCR.*

Si inflammatio jecoris sit in parte gibba, urgent symptomata pleuritica. Si in ejus cava, stomachica urgent.

Si ex usu nitri fixi praeparati copiosa sequatur urina, bonum in hepatitide: nitrata in hepatitide et omnibus inflammationibus fere specifica sunt. Ideo serum lactis juvat inflammationibus; quia abundat

nitro plantarum, elicitum per peculiarem digestionem ac veluti destillationem e plantis, in animalium visceribus.

Sicuti in omnibus inflammationibus perniciose sunt purgantia, inflammationis causa, ita quoque in hepatitide. At, si apparatus maximus adsit pessimorum humorum in primis viis, tunc prudentiae medici remittitur, de purgante determinandi. Ne tamen purgans nimium turbet et exagitet, uti facit, quando inflammatoria regnant accidentia: tunc ergo deplere soleo vasa per sanguinis missionem, quae viam sternit purganti, ut felicius solvat, et agat in humores sine impetu.

Qui quotidie scribendo vitam ducunt, vel lucri causa aut literariae delectationis consuetudine, phthisici moriuntur, et phthisis incipit raucedine molesta ac nullis cedente remediis, donec tandem fere post annum phthisici moriuntur. Id in tribus observavi Romae: an verum in omnibus; et an continua scriptio disponit homines ad tabem? adhuc ignotum. Quotidiana tamen experientia certum est, studiis nimium applicatos et scribendi studio deditos in phthisin facile desinere. Crediderim ipse sanguinem et spiritus, continua illa nimiumque intenta mentis fatigatione vehementer excandefactos, in motum positos, agitados atque acres factos, cum per venas jugulares brevi via a capite in pulmones ita calefactus, acrisque et agitatus sanguis recirculat ac depluit, eosdem acrimonia sua crispare statim, convellere, contrahere, exsiccare; quod idem est ac ad phthisin disponere. Nam prima phthiseos principia et stamina a tussi incipiunt, pulmonum nempe indignatione et incalescentia. Haec autem incalescentia et furor pendent a talis naturae sanguine, ob mentem nimium intentam continuoque fatigatam, accenso acriorique reddito, ac e capite brevi ductu per jugulares in pulmonum molem defluente, in quibus agitatae mentis imprimit damna: atque hinc varii pulmonum morbi oriuntur in studiosis.

De respiratione in acutis.

Bonum est in acutis facilem habere respirationem: quando libertas est fluidis per amplam pulmonum molem, semper confert ad bonam crisin.

Respiratio parva et frequens, signum certum internae inflammationis partium spirabilium. Magna et rara, delirii signum aut convulsionis.

Respiratio parva et rara, signum futurae mortis, ex DURETO.

Bona respiratio in variolis est unum ex optimis signis, licet alia sint gravia, ut centies observavi. Cum bona respiratione in variolis semper bene spera: non est ita perniciosa diarrhoea in variolis, quantum perniciosa est difficilis respiratio: nam cum diarrhoeis quotidie sanatos video pueros variolosos, quia per eas expurgatur morbosus primarum viarum fomes, pueris familiaris, qui occasionem dare potest variolis, ut violentius erumpant, nisi diarrhoeis tollatur. At, quando difficiliter respirant, et difficultas crescit in dies, signum est variolas per pulmones efflorescere, eosque inflammare. Unde nihil aliud quam male sperandum, et pauci effugiunt, quia malignum variolarum fermentum, crescente in dies maligna oscillatione a variolis excitata in pulmonibus, non ad cutim deponitur, sed omne depluit in pulmones, ubi est oscillatio; hinc malum irreparabile. Id prae caeteris observavi hac aestate anni 1702, in qua, ob nimias siccitates quatuor mensium aestatis, regnarunt constitutiones variolarum in pueris, e quibus innumeri periere in urbe; et qui cum variolis confluentibus diarrhoeam non habebant, fere peribant. Regnaverunt pariter morbi acuti, erysipelatosi et inflammatorii. Causam hujus anni siccitatum dicunt astrologi pendere a maxima conjunctione Martis, Jovis et Saturni in ariete, signo igneo et sicco, quae fiet proximo mense Januarii 1703. Ejusdem conjunctionis causa in igneo signo, dicunt etiam astrologi, oriri praesentia dira bella, quibus, post mortem Caroli II. Hispaniarum regis, universa Europa, terra marique crudelissime divexatur, et furibundus Mars depopulatur omnia, potissimum vero infelicem Italiam, in qua princeps Eugenius Sabaudus exercitus caesarei supremus dux est: vir expertus bello, Turcarumque terror, memorabili contra obtenta victoria ad Tibiscum, circa finem ultimi celebris ac omni aetate memorandi belli Ungarici, atque Peloponnesiaci; quod quindecim ac pluribus annis magno cum Turcarum discrimine, jactura

ac dedecore perduravit, Vienna primum obsidione liberata.

Bonam autem respirationem valde magnam vim habere ad salutem, in omnibus acutis putare convenit, qui cum febribus et in quadraginta diebus judicantur. HIPPOCRATES libr. praenot. n. 4.

Spiritus magnus multo tempore durans, delirium significat. HIPPOCRATES libr. praenot. n. 4.

Difficultas omnis respirandi terrificata est, quando excusationem non habet, aut perturbationis criticae aut criseos ipsius. Bene res eunt illius, qui in adversa valetudine, et maxime cum incaluerit aestu febrili, spiritum ducit ex facili. Et qui in libertate illa spirandi, una cum doloris acerbissimi nobilium partium vacatione et somni benignitate, interierit, HIPPOCRATES vidit neminem. DURETUS in Coac. fol. 146.

Ut magna et rara respiratio certissimum est delirii argumentum: sic parva et rara, mortis jamjam futurae. DURETUS, fol. 150.

Duplex est spirandi difficultas, quae cum delirio affert salutis desperationem, aut in angusto spem esse denunciat: magna, rara tardaue; parva, et rara; etenim voluntas est in vitio, quae non excitatur nisi a necessitate. Idem, l. c. fol. 51.

Delirii proprium signum, non tamen inseparabile, est magna et rara respiratio. Nam sola voluntas in vitio; est enim aeger negligens sui: unde nisi coactus respirat. Idem, fol. 149.

De raris pulmonum affectionibus.

Diligentissimus fuit HIPPOCRATES in investigandis morborum differentiis, et in suas classes describendis; quod in suis operibus magna cum admiratione observavi. Inter morbos pulmonis notabilis est pulmonia lethargica, ab eodem ita denominata; ait itaque ipse: „Pulmoniae idem status, ac lethargi; qui lethargici evadunt, pectore suppurantur.“ EX HIPPOCRATE in Coac. Invadit itaque pulmonia cum lethargo, statim in ipso morbi initio. Oritur a pituita putri et viscida, pulmones siderante; tussis tenet cum sopore; cum moriturus est aeger, liquefcit alvus, ut in libr. de morb. descripsit. Quare non

est prospiciendum lethargo per cephalica aut per spirituosas, spiritus animales nimium crassos ejusdemque naturae, alios humores crassos, viscidosque, ut vulgo loquuntur medici, dissolventia; sed per expectorantia, putrem lympham ac viscidam pulmones siderantem, foris educantia; quod caute animadvertendum, sicuti nuper vidimus in sene decumbente ad rudera veteris aerarii, in via, quae a foro romano ducit ad viam novam montium, versus Suburram, et in mercatore in Esquilis, non longe a basilica S. Mariae Majoris, et in alio ad quatuor fontes, via Quirinali, quae desinit ad portam Piam.

Pulmonum morbi in fine desinunt in soporosos affectus; sanguine enim a superioribus ad pulmones morbo obsessos difficilius recirculante, viis impeditis, haeret in cerebri Maeandris; hinc sopor facile accedit.

Saepe moriuntur pulmonici gravissimis affecti accidentibus, et in cadavere nihil morborum reperitur in pulmonibus: serum acre, malignum, tenue causa morbi est. Anima morbi saepe consistit in minimo, in aura venefica, quae cultrum eludit anatomicum. In siccis, adustis et aridis temperamentis id potissimum contingit.

Hinc etiam oriuntur pleuritides siccae, asthmata sicca, hydropes sicci, flatulentiae ac dolorosae partium affectiones, et reliquae hujus generis; in quibus non flatus causa mali est, sed solidum natura siccum, aridum et violento praeditum elatere, quod ab acri humore magis irritatum, vehementer oscillat, et oscillationibus istis fluidorum circulum mille modis turbat. Hinc mille gravia nascuntur accidentia, ut animadvertimus fuse in libris de elatere et morbis solidorum.

Considerabilis etiam est apud HIPPOCRATEM de intern. affect. erysipelas pulmonis. In pulmonis erysipelate vomitus adsunt aquosi acidique humoris; frequens lipothymia; dolor acutus anteriora et posteriora pectoris occupat; sitis ingens; aeger respirando nares aperit, veluti equus a cursu delassatus; et linguam foris exserit, veluti canis, aestate calefactus ab ardore solis; rubet facie; jactatio magna per lectum; septima die moritur: gravis est morbus, et pauci effugiunt mortem, teste HIPPOCRATE.

Sequitur porro periculosus pulmonum morbus, qui dicitur catarrhus suffocativus. Oritur hic catarrhus prae caeteris a stagnatione et coagulatione sanguinis repentina in pulmonibus et circa praecordia, facta ob susceptum repentinum frigus, praevia sanguinis excandescencia a motu, igne, usu rerum calidarum, aut aliis id genus causis, vel ob nimiam ingurgitationem cibi potusque, ac rerum acidarum. In hoc catarrho adest gravedo et dolor pectoris, spirandi difficultas, vox amputata, anxietas, tussis, stertor, pulsus rarus, tardus, spuma ex ore etc.

Differt hic catarrhus ab asthmate; nam ille fit cum maxima ac deplorabili spirandi difficultate; adest quoque in eo coryza, capitis gravitas, tussis ingens, sternutatio, periculum suffocationis. Differt ab apoplexia; nam in illo aegerrime spirat patiens, ita ut animam agere videatur. Contra, in apoplexia et syncope, vix dat indicia vitae. Spuma oris fit ex impedito circuitu sanguinis circa pulmones, et inde impedito circuitu lymphae in superioribus circa faciem; unde haec foris exire cogitur in formam spumae. Oritur itaque hic catarrhus a repentina stagnatione sanguinis circa cor et pulmones, non vero a pituita depluente a capite, quod affectum in hoc morbo crediderunt antiqui, sed falso.

Praesentaneum remedium hujus morbi in paroxysmo est repetita sanguinis missio. Deinde sperma ceti, hyssopi aqua calida solutum, et pissitando calidissime suntum, fere ut linguam urat. Morbus est praeceps, unde nisi statim mittatur sanguis, ille magis coagulatur et stagnat; hinc perit occasio mendi. Itaque sanguis minuendus, coagulatio solvenda, et sudor blandus promovendus; hic omnia ex floribus sambuci mirabilia sunt; liquor cornu cervi succinatus detur ad guttas quindecim; nam potenter solvit, dummodo detur, quando non adest metus incipientis inflammationis, et praecessit jam phlebotomia supra laudata; et misceatur cum aqua hyssopi decoctum bellidis, veronicae, et alia pectoralia dentur calidissime. Laudamus decoctum carlinae, helenii, hederæ terrestris, tussilaginis; succus bellidis rubrae est potens remedium, solvens sanguinem congrumatum in catarrho suffocativo, ut plures laudant auctores.

De lumborum affectione in acutis.

Quae ex dolore lumborum cientur haemorrhagiae, largae. HIPPOCR. Coac. 3.

Quibus e dolore lumborum anadrome fit ad caput, fiunt torpidae manus, cardialgiae, auriumque flatus sonori, haemorrhagiae largae, tum alvi profuse feruntur, ac mentes perturbatae utplurimum. HIPPOCR. Coac. 4.

Quae ex dolore dorsi principia morborum ducuntur, difficilia sunt. HIPPOCR. Coac. 5.

Diurni circa lumbos ac ilia, tum qui ad hypochondria prorepunt dolores cum febre et cibi fastidio, si inde transierit fortis dolor ad caput, crudeliter convulsifico modo necat. HIPPOCR. Coac. 13.

Lumborum dolor nulla ex causa manifesta crebro revertens, signum est morbi terrifici. HIPPOCR. Coac. 17.

Lumborum dolor cum comate anxio, pestiferus. HIPPOCR. Coac. 18.

Quibus lumborum et lateris dolor, carens evidenti causa, icterici fiunt. HIPPOCR. Coac. 20.

Dolorificum in lumbis malum, quod prorepat ad hypochondria, cum febre et cibi fastidio, neque transit ad caput, unde crudeliter convulsifico modo necat, sed veluti aduncis unguibus viscera circumplectitur, piscarii retis (quod *gryphos* dicitur) modo, icteros parit. DURETUS, fol. 201.

Similiter lumborum anadrome facit hydropem, ut magni lienes; vitiorum item lumbarium communicatio cum mesenterio, mesocolo, intestinis, hydropifica esse solet. DURETUS, fol. 329.

Dolorum per lumbos oberrantium, cum et sine febre, ad ischium transitus esse solet. HIPPOCR. Coac. 25.

Quibus recte valentibus hyeme frigus est circa lumbos atque gravitas levi de causa, tum alvus subsistit infera, et supera in officio est convenienter, iis vel ischias, vel renum dolor, vel stranguria forte, contingit. HIPPOCR. Coac. 1.

Dolorifica in lumbis, mala sanguifica. HIPPOCR. Coac. 2.

Dolores lumborum in ischiadem et haemorrhoides facile transeunt. DURETUS, Coac. 2 et 12.

Lumborum dolores sine causa in acutis, terrifici.
HIPPOCR.

Cervicis dolor terrificus, pestiferus in delirantibus. HIPPOCR.

In longis morbis letalibus dolor ani, id est, tenesmodus vel dysentericus, mortiferus. HIPPOCR. Coac.

Bonum, si in morbis totum corpus sit aequaliter calidum. HIPPOCR.

Quibus in febribus alvus perpetuo liquida est, cura per fascias et cerata calida iis applicata, ut pedes calidi permaneant; et, si calidi sint, cura ne perfrigerentur, ex praecepto HIPPOCRATIS.

Frigus pedum morbos ventris, colicas et hisce similia producit, ut saepe observavi. Bonum est ad longam vitam et ad salubriter vivendum, vitare frigus et humiditatem in plantis pedum; inter has et mesenterium maximus est consensus; maximus quoque inter easdem et caput; frigus pedum in colicam desinit, ut saepe vidi, etc.

Quibus frigus in pedibus, iis solet impetuosa humorum anadreme, sive raptus fieri de loco in locum, in aures, caput, collum etc. ex DURETO.

HIPPOCRATES de diebus judic. describit quendam morbum delirum, vitio hepatis factum, in quo pedes perpetuo frigidi sunt. Quod bene notandum.

Scorbuticis et hypochondriacis saepe fiunt dolores lumborum, qui calculum mentiuntur, sed calculus non est; rheumatismi species est, a sero acri, muriatico, hinc inde vagante dependens; pete ab aegro; si dixerit alias partes hujusmodi quoque dolore vexatas fuisse, dic lumborum dolorem esse a fluxione vagabundi humoris acris salini, non autem a calculo. Viola, serum lactis, lac coctum, lenes et cassia purgationes in principio juvant. In progressu morbi, serum, cum scabiosa coctum, vel cum viperis recens mactatis, curationem perficiunt et complent, promotio leniter sudore.

Lumborum dolor sine causa veniens, haemorrhoidum vel mensium signum est.

In lumbis aliquando afficitur musculus psoas, quandoque ren, musculi externi, frequenter mesenterium; hunc lumborum dolorem vitio mesenterii in aëre romano in aegris almae urbis frequentem, et valde familiarem observavi. In hac urbe, nulli morbi

tam copiose regnant, quam morbi mesenterii, ex repletione congestionequē putris cacochyliae crudorumque humorum, in ejusdem glandulis pendentes; et, quoniam mesenterium forti ligamento alligatur lumbis in medio eorum, nil mirum, si mesenterium affectum lumborum morbos mentiatur, medicique decepti pro falso lumborum dolore et eorundem calore, praescriptis emulsionibus, et magna copia refrigerantium, mesenterii pravos humores adaugent, magisque refermentant; hinc crescit augeturque lumborum falsus dolor, ruuntque aegri in deterius. Ex longa alvi suppressione vel alvo praeter morem retardata, e sapore linguae mutato, levi inappetentia, gravitate totius corporis, quando certior redditus sum dolorem lumborum a repletionē mesenterii pendere, clysteribus et fomentationibus ventris curationem incipio, deinde purgationibus absolvo, ita paucos post dies dolorem aufero; dolorem quidem non lumbarem, sed vere mesentericum, quod velim, ut semper prae oculis habeant medici, ne decipiantur.

Mala lumborum dolorifica facile transeunt in nephritica, et contra.

Abscessus et suppuratio renis, tandem pure ad exteriora per anadromen communicato, desinit exterius inter musculos lumborum, et datis de se signis exterius, ferro aperiri poterit, et exitus puri procurari. Monitum ex DURETO meo.

De lue venerea et morbis glandularum.

Lue venerea semel recepta in corpus, difficulter postea deletur ejus character; adhibitis specificis mitescit, sed non extinguitur. Imo post triginta et plures annos sub specie aliorum morborum reviviscit, et medicos decipit, causam morbi ordinariam putantes, cum revera tamen ab excitato venereo fermento dependeat.

Impotentia veneris, utplurimum, pendet ab impotentia et debilitate imaginationis, quacumque id de causa succedat, metu, pudore, judicii defectu, nimia applicatione ad studia, aut ad negotia, ex nativa stoliditate mentis, et reliquis id generis. Et qui forti imaginatione praediti sunt, uti sunt, qui in arte sua supra caeteros excellunt et praestant, utpluri-

num luxuriosi et ad venerem potentes observantur; eadem enim spirituum vis et iudicium acre reddit et venerem potentior; nisi tamen vis corporis studio et applicatione frangatur, quo in casu iudicium acre cum veneris jungitur impotentia.

Sicuti a nimio coitu, effuso nimium semine, tabes dorsalis fit in incontinentibus, ita lumborum pinguedo nimia in continentibus, ab eodem diu nimiumque congesto circa lumbos; quod ad curationem morborum maxime confert praescire.

Qui gonorrhoea laborarunt in juventute, solent in senectute diro urinae ardore vexari.

Latentia ulcera intestini recti aliquando efficiunt ad venerem impotentiam, ob putrem auram a pure exhalantem et vasa seminis inficientem, uti observavit HENR. ab HEER. IV. libr. Obs.

Nimius vini et aquae vitae abusus impotentiam veneris, paralyses, tremores, aliosque capitis morbos parit, qui, dimisso eodem, facile solent sanari. Vidimus id in aulico Innocentii XII. Pont. M., qui magno brachii tremore ex abusu aquae vitae per plures menses laboravit, nec cessavit malum, nisi cessata ejus potione, potissimum post mortem hujus pontificis, quae fuit 27. Septembris 1700, hora 3. noctis; et proximo mense Novembri 1700 secuta est mors Caroli II. piissimi Hispaniarum regis, cardinalibus in conclavi existentibus pro novi pontificis electione; quae maxima cum celeritate omniumque cardinalium votis, post habitum mortis dicti regis nuncium, successit 23. Novembris 1700, Roma tantae mortis novitate nimium perterrita et afflicta.

Ad tabem aut hydropem multi deveniunt ex impotentia. Lac humanum potenter stimulat venerem; unde pulchrae mulieris ubera sugant impotentes, ex praecepto ETMUELLERI, aliorumque medicorum.

Dolor fixus in medio pectoris diu perseverans ac moleste, sine tussi etc., signum est luis gallicae latentis, multis ante annis ab aegris susceptae, et hoc signo se solum manifestantis.

Si debitis adhibitis remediis aliquis morbus minime cedat, suspicari rite poterit de lue gallica, et tunc antigallicis forsitan cedet, ut saepe observavi, etc.

Aliqui timent serum lactis et lac gallicis valde

emunctis et emaciatis praescribere, quia, ut putant, acidum gallicum potenter haec liquida coagulat, et majorem morbo occasionem praebet. Aliqui contra libenter ea dant, absque ullo coagulationis metu. Quando antecedenti victu sudorifico, decoctis, stufa, litu mercurii, acidi gallici virulentia infracta ac perdomita est, aegerque nimium emaciatus languet ac debilis est, ipse uti soleo sero lactis, salsato primum, deinde lacte asinae simplici, vel salsato, cum fructu. Sed unusquisque suam consulat experientiam, quando de lacte dando tractatur.

In febris lenta cum doloribus vagis partium, macie, temperamento acri, et lue gallica furente, serum lactis ita praescribo magno cum profectu. Rec. Seri lact. optime depur. libr. j. plus vel minus; salsaeparill. incis. contus. drachm. ij. circiter; macera per noctem in cineribus fervidis; mane adde coriandr. praepar. parum bulliat, coletur; et bibat. Si corpus fuerit pinguiusculum, addi possunt viperae: alvus interea procuretur aperta per intervalla; sic fac et proficies.

Acidum venereum virulentum saepe, intacta massa sanguinea, succum nutritivum et lympham inquinat, indeque partes nerveas et glandulosas, potissimum narium, faucium, inguinum invadit; et, quoniam sanguis intactus a lue supponitur, nil mirum, si observaveris tales gallicos vivaces, vegetos, facie rubicundos, ac veluti nullam interius habentes affectionem, ac proinde triumphantes de morbo, sed sine ratione, et falso; nam morbum gerunt et gerunt in lympham, humore viscido tardi motus et per glandulas continuo transeunte; quae singula multo difficilem reddunt curationem, et magis quam si morbi sedes in ipso fuerit sanguine; etc.

Morbi lymphae sunt curatu difficillimi, et levi de causa in scirrhus, inflammationes et incurabilem desinunt hecticam; lympham enim saepe in glandulis ab acido aliquo concretam, difficile est postea in motum restituere; et una ex glandulis tali modo affecta, statim ac facile trahit alias in consensum, et magnis morbis magnam statim praebent occasionem. Si nimium in glandularum morbis siccaveris, malum; si nimium humectaveris, malum: per intervalla itaque diluendum, humectandum, ad alvi vias vel su-

dorem ducendum, et cum prudentia exsiccandum; nimia enim exsiccatio glandulas reddit scirrhasas: unde magna opus est prudentia et cautione, in repletionem glandularum; humectandum ac diluendum, et quae diluta sunt, statim purgantibus foris educenda, vel, si indicatio sit, etiam sudoriferis; in hoc curationis summa consistit.

Si membrum aliquod paralysi laboret vitio luis gallicae, litus mercurii conferre maxime poterit ad eam solvendam, licet mercurius inimicus sit nervis. Id uno observavi in aegro feliciter prope magnum palatium oratoris Veneti, in principio veteris viae Flaminiae, ubi desinit vicus Marforii; idque observavi ex praecepto HERCULIS SAXONIAE, capite de paralysi, qui omnium melius de gallica lue Patavii scripsit.

Lues gallica longa mora in parte aliqua debilitat tonum illius, eamque reddit flaccidiorem. Ita vidi virum ex longa gonorrhoea impotentem redditum ad coitum; et alium ex ulcere circa pudenda, pariter redditum impotentem.

Pro varietate conditionis et status personarum lues gallica variis in locis sedem figit, eosque locos prae aliis vehementius molestat. Ita bajuli ac plebeji victum labore quaeritantes, quoniam articulos continuo labore nimium habent debilitatos, si gallica corripiantur lue, praecipuam in articulis sedem figit, ntpote partibus in hoc hominum genere maxime debilitatis: unde doloribus articulorum, motus impotentia, similibusque articulorum morbis maxime afficiuntur. Viris literatis ac studiosis, cum caput longo studio debilitatum sit, adveniente lue gallica, in capite prae caeteris sedem ponit, capitisque morbos gallicos continuo affert. Musici ob exercitatos cantu pulmones et ob id nimium laxatos, lue gallica circa pulmones perpetuo ludente divexantur. Mulierculae vero, atque etiam matronae ob vitam sedentariam atque otiosam, congestis circa mesenterium crudis viscidisque succis, laxatoque longa ibidem mora mesenterii tono, in illis lues gallica locum sibi figit in prima regione; vexanturque semper huiusmodi otiose atque opipare viventes gentes cruditatibus, obstructionibus, inappetentia, pallore vultus, hectica mesenterica, tabe, hydrope, et similibus ex

lue gallica. Ita de reliquis hominum gradibus discurras. Hocque nostrum monitum ante oculos prae caëteris habendum, cum ad gallicos curandos vocamur; magnam enim lucem affert bene describendis remediis, ut saepe observavimus; dictam enim ob causam aliquibus praescribenda sunt remedia antigallica forma sicca, aliis humida, nonnullis sudorifera in stufa sicca juvant, nonnullis contra nocent; et juvant contra lenes decoctiones sudoriferae, et balnea tepida; hos sanant mercurialia potentia, alios vehementius affligunt, sicque de aliis discurrendum antigallicis.

Dantur dolores lateris, e lue gallica, qui solo sanantur mercurii litu, et decocto lignorum; noctu vigent, consuetis remediis non cedunt; unde ad cacoëthiam alicujus reconditi humoris recurrendum, et debitis cacoëthiae remediis occurrendum.

Ulcera et vulnera, licet levissima, in gallicis difficulter curantur, et facile corrumpuntur.

Radix bardanae a pluribus doctissimis viris pro magno secreto habetur, ad curandam luem gallicam.

Qui uncti sunt mercurio, per longum tempus febre non corripiuntur, certa POTERII experientia. Et qui laborant in mercurii fodinis, raro aut nunquam febricitant, ex certa DOMINI ETMUELLERI, practici praestantissimi et inter recentiores practicos prudentissimi, observatione: qua de causa hortamur juvenes, ut semper illum habeant prae manibus; profecto enim medullam veterum novorumque practicorum continet, et formulas satis utiles remediorum proponit.

Luis venereae alexiterium censetur hydrargyrosis; benigniora tamen remedia primum sunt invocanda. Lues gallica, struma et elephas aliquid habent cognatum. Tres has hydras unus alexicacos Hercules, hydrargyrosis, vincit et opprimit, optimo BALLONIO meo docente. Acutissima luis gallicae spicula frangunt debile omnium remediorum rete; franguntur tamen ipsa a forti rete et alkali nobilissimo mercurii.

Si aegroti corpus repletum sit viscidis, crassis ac pituitosis humoribus, cave ne dederis mercurium intus, vel extra, nisi prius visciditates illas solveris, praeparaveris, et repetitis purgationibus eduxeris:

alias enim occultatus in visciditatibus illis mercurius, paulo post refermentescens humoribus et in motum actis, gravia parit accidentia, cariem ossium, atrophias, glandularum tumores, tremores, continuam salivationem, etc.

Lues gallica inter morbos contagiosos recensetur; coitu, lactatione, osculatione labiorum ulceratorum, decubitu in eodem lecto communicatur. Et si cum gallica muliere concubueris, licet post concubitum bubones, gonorrhoea, et id similia non apparuerint, non perinde tamen credas tibi luem non esse communicatam; nam ob fluidorum solidorumque robur repellitur eadem a partibus retunditurque; sed semel partium dictarum tono relaxato, lues diu in iisdem latens, redintegratis veluti viribus, tandem se manifestat et parata strage tyrannidem exercet. Bonum est igitur venerem semper fugere, sed magis venerem impuram; venus enervat corpus immoderata; moderata vero, ut CELSUS ait, exhilarat.

Pro varietate complexionum ac temperamentorum, varia forma et modo antigallica praescribenda sunt remedia, aliis forma sicca, aliis humida, aliis mercurius, aliis contra sals. radix, stufa, balneatio quoque aqua tepida, id est mane sudatorium in stufa, vesperi balneatio in tepida. Aliquando balneatio sola, vel sudatiuncula, more meo facta supra parvam seditulam, excepto bullientis aquae, quae sub seditula est, vapore a corpore nudo supra eadem sedente et linteis obvoluto. Denique prout aeger emaciatus fuerit vel pinguiusculus, decoctiones praescribendae, vel copiosae ad morem aquarum thermalium, vel parcae, in forma ordinarii decocti sudoriferi, etc. Familiaris mihi est sequens decoctio in valde emaciatis, tabidis et hectica gallica jam correptis.

Rec. Sals. parill. et lign. visc. querc. incis. et contus. an. unc. iij. s. aquae fontis libras xxx. infunde in vase terreo vitreato super cineres calidos p. 24 horas; tunc adde antimon. crudi, et pumicis crud. contus. in petia seorsim ligatorum secundum artem an. unc. iij. s. bulliant ad tertias, in fine addas cinnam. contus. unc. s. coletur. Ex residuis fiat secunda decoctio, cum eadem aquae quantitate, eodemque modo ac prima. Utatur huiusmodi decoctione patiens gallicus loco vini in prandio et coena.

Nec non hauriat unc. xij. plus vel minus mane, je-
juno stomacho, et totidem vesperi nonnullis ante
coenam horis, calide vel frigide pro ratione roboris
vel debilitatis stomachi. Ante usum hujus decoctio-
nis purgetur patiens, et singulis decem diebus, qui-
bus decoctionem haurit, sumat vesperi ante coenam
lene aliquod laxativum ad reserandas primas vias ab
impuritatibus, quae ibidem congeri possent ex longo
morbo. Per triginta vel quadraginta dies circiter
bibenda est decoctio, deinde relinquenda; et, si ve-
lis, circa finem alia quoque purgatio instituenda ad
educendas omnimode domiti jam morbi reliquias.

Occasione luis venereae plura dicenda mihi es-
sent de gonorrhoea gallica, et de certis expertissi-
misque ad eam debellandam remediis, quae mihi fa-
miliaria sunt in aegris meis, quaeque apud me pro
secreto conservo; nec non de ulceribus gallicis pe-
nis, pro quibus rite citoque curandis plura habeo
remedia summopere proficua. Sed de his omnibus
fuse suo tempore dicemus.

De colica.

In colica biliosa succedit frequenter aphonia et vox
rauca, et per totum fere morbi decursum durat: haec
vox rauca in febribus a bile ortis apparere quoque
solet; unde numerari poterit inter diagnostica mor-
borum a bile, sive a salino-sulphureis et adustis
massae sanguineae particulis.

In colica pertinaci si sudor copiosus et univer-
salis superveniat, labefactatis et resolutis viribus,
brevis paralysin expectato.

In ea colica, in qua inaequalis distensio et ad-
strictio ventris, rigidorumque musculorum contractio
adsint, denotant nervos potius quam intestina in ea-
dem affici.

Nihil facilius colicae supervenit, quam paralysis;
cave igitur, ne opiata copiosius in ea exhibeas; solet
enim post opiata magnus sudor supervenire et exin-
de paralysis.

Antidotum colicae est chamomilla, a quacumque
demon causa oriatur; multo magis si ante ejusdem
usum, sudoriferum ex corn. c. philos., stibio diaphor.
et unicornu pulv. propinetur.

Quando opiatīs uteris in colica, semper adde castoreum; nam et opii narcosin corrigit et doloribus medetur.

Sequentes pilulae expertissimae mihi sunt in colica ex visciditate, crassitie, et morbosa ciborum aut humorum aciditate in primis viis. Rec. Rutae pulver. et sal gemmae an. q. vel. mellis despumati qu. s. ut fiat massa, etc.

Sequens pulvis sit quoque tibi in secretis. Rec. Pulveris fol. ficus sylvestris in terra, non in muro nati drachm. v. fol. ulm. pulver. scrup. j. misce et detur cum brodio; statim enim sedabit dolorem. Hic idem pulvis vino albo sumtus specificus est in sedandis doloribus nephriticis; dosis tamen fol. ulmi superare debet dosin foliorum ficus; contra vero in colica.

In colica convulsiva pertinaci et spasmodicis doloribus ventris, ab acri et erodente materia productis, praesertim si aderit sitis, linguae ariditas et calor universalis, irritis aliis remediis, praestantius non inveni, quam secare venam brachii, et exinde diluens anodynum, chamomilla prae caeteris alteratum praescribere: post sanguinem missum saepe vidimus dolores veluti in ovo suffocatos, injecta enemata, ob spasmodicam fibrarum intestinalium contractionem intus retenta, statim solvi: et huic arridet illud SPIGELII observatum; is in dissectis semitertiana extintorum cadaveribus, qui antea immuni ventris dolore, quasi colica excruciatī fuerant, intestina inflammata et erysipelatosa detexit; quibus in casibus phlebotomiam omittere, eique purgationem, ut vulgo solent, substituere nefas esset.

Dolor colicus fere semper mitescit in semicupio; ideo in doloris pertinacia utere semicupio.

Dolores ventris a deambulatione nudis pedibus super frigidum pavementum facta, apposis lateribus calidis plantis pedum statim sanantur: crescente namque calore in pedibus, minuitur sensim dolor in ventre.

Arcanum quendam ac inexplicabilem consensum observavimus inter morbos ventris et morbos cutis. Dolorem colicum vidimus mutatum in arthriticum; et e contra dolores arthriticos per supervenientem colicam aut diarrhoeam solutos. Hinc quadrat illud

HIPPOCRATIS: „alvi laxitas, cutis densitas; cutis raritas, alvi densitas.“ Ideo observamus in praxi, quod diuturnae diarrhoeae, irritis aliis, per diaphoretica promptissime sanari soleant.

Excrementa non retineri, dolorem locum mutare, nec non et intermittere, salutem brevi promittunt.

Dolor colicus quandoque transit in abscessum, quandoque in hydropem.

Post faecum vel flatuum emissionem, si dolor remittat, bonum, licet redeat affectus. In colica cum vomitu, sudore frigido etc., irritis aliis, tinctura succini et praesentem morbum sanat, et praecavet a futuro.

Ante usum opii semper enema injicias. Diaphoretica cum opiatis mixta felicissima sunt in colicis. Male prospicies tuis aegrotantibus, nisi recte distinxeris colicam humoralem a convulsiva.

Pectori et intestinis omnia frigida sunt inimica: caveas igitur ab eis in talium partium affectionibus.

Colica habitualis et endemica a vini acido praesertim oriunda, solis sanatur sudoriferis: vesperi tamen interposito anodyno remedio; mihi usualis est pilula ex diascordio Fracast. et confect. alcherm. vel hyacinth. etc.

Pilulae Matthaei, vulgo in Anglia dictae Starkeii, in omnibus doloribus tum internarum, tum externarum partium incredibilem prorsus afferunt utilitatem: in doloribus gallicis intermiscere eisdem soleo mercurium dulcem, et gumm. lign. sancti, superbibendo decoctum nostrum antivenereum: earum descriptionem vide in pharmacopoea viri doctissimi GEORGII BATEI, archiatri regis Angliae.

Purgantia quandoque bene cedunt in colica, praesertim si nulli adsint vomitus et febris, denturque in forma liquida. Ipse uti soleo pulvere Cornachini usque ad drachm. j. et eidem superbibendum impero brodium flor. chamomill. alteratum, etc.

Cum dolor colicus fixus est, et febris adest, in abscessum terminari solet; non ita, si mutatur de loco in locum.

De phrenitide.

In aëre romano per adhibita phreneticis vesicantia, plures vidimus mortuos quam sanatos, magisque nocuisse quam profuisse; caeterum longiorem usum res haec magni momenti meretur.

In eodem aëre observavimus vesicantia mulieribus delirantibus admota profuisse magis quam viris, et plures sanatas esse.

Dum imminet delirium vel jam factum est, loco vesicantium secare soleo venam pedis, vel salvatellam in alterutra manuum: exinde diluentia ex seminibus frigidis, melon. etc. praescribo, brevique jugulatum vidimus delirium.

Lingua nigra in acutis fere semper post se trahit delirium.

Delirantibus cum febre acuta, lingua arida et indicibus magnae viscerum inflammationis, si applicentur vesicantia, omnes fere in pejus ruunt, et magna ex parte moriuntur convulsi. Iisdem e contra si venam frontis, vel brachii secandam imperaveris, et exinde longa dederis diluentia, facillime sanabuntur; qua de re vide plura in tract. nostro de usu et abusu vesicantium.

In delirio, si superveniat alvi fluxus, praesertim morbo ad coctionem tendente, solvit illud: saepiusque vidimus aegros deliros, inquietos et anxios, diarrhoea superveniente, sequenti die in melius abiisse.

Cum igitur observaverim pluries alvi fluxum solvisse delirium, ideo, natura docente, proficuum non semel expertus sum pulverem Cornachini, superbibendo eidem longa diluentia ex decoct. hordei, corn. c. limati, sal. prunell. aliisque dulcificantibus, praecipue si nimius viscerum ardor adsit, et suspicio inflammationis.

Malum, si phrenitis mutetur in lethargum; non ita si lethargus in phrenitidem.

Febres ardentes semper habent urinas tenues et coloratas: hinc si tales urinae fiant albidiores, tenuioresque, et adsint vigiliae, oculorum perturbatio, lingua balbutiens etc., prognosticare poteris brevi futurum delirium.

Urinae subjugales, id est crassae et turbidae, in

acutis morbis fere semper morbos capitis post se trahunt. Ideo si, apparentibus illis, aeger in somnum propendeat, pulsus sint parvi, et similia coaguli signa aderint, futurum lethargum infallibiliter prognosticato adstantibus. Si vero cum talibus urinis vigiliae saeviant, dolores capitis, linguae aridae, et ardores viscerum, prognosticato brevi delirium; ut nos pluries fecimus in xenodochiis per Italiam.

Blandiora acida et pulveres cinnabarini cum emulsionibus, inter interna remedia omne ferunt punctum in phrenitide, ex praecepto WALDSCHMIDTII.

Multi dementes et maniaci sanati fuerunt, demergendo eos in aquam; eadem methodo, qua merguntur hydrophobici, quorum unica curatio est repetita in aquam immersio: methodum hanc sanandi mente captos, in Anglia expertus est Dominus ROBERTSON maxima felicitate; ut testatur MERCURIUS, HELMONTII filius tract. de homine §. 29.

De asthmate.

Nisi recte distinxeris asthma convulsivum ab humorali, nunquam ex voto succedet curatio.

Si difficulter spiraverit, venam brachii tundito, etiamsi hydrope laboraverit. HIPPOCRATES. Epid.

Si quis vesperi, hora somni, sed praecipue post tres aut quatuor horas somno impensas, derepente expergiscatur, ingenti asthmate sive suffocatione correptus, atque fenestras aperiat, liberumque aërem desideret, pro certo habeto illum hydrope pectoris laborare; multo magis si pedes aut manus tumere coeperint, cum faciei a nativo colore recessu, et praeter caeteris si accedat torpor, seu incipiens brachii paralysis. Hujusmodi brachii torporem in aliis quoque pulmonum morbis, praesertim peripneumonia observamus. Asthmate laborantibus si pleuritis vel peripneumonia supervenerint, fere semper moriuntur.

Asthmaticis dysuria superveniens, bonum; cessante derepente dysuria, denuo asthmate corripuntur. Exinde magis confirmatur, quod pluries adnotavimus; nempe in morbis pectoris semper ducendum esse ad vias urinae, natura id monstrante; nec non magnum consensum esse inter tibias et pudenda

et pectus; morbosque harum partium ad invicem commutari.

Diuretica e salibus lixivialibus et acidis parata, in morbis pectoris non adeo tuta sunt; nam tussim movent, et morbum exasperant: contra pulvis millepedum, terebinthinata, balsamum peruvianum, decoct. radic. aperient., syr. de althaea Fernel. etc. urinam potenter movent, nec tenellis pulmonum membranulis infensa sunt.

Asthmaticis si apostemata excitentur in cruribus, forsitan solvetur morbus. RHASES. Ideo juvant cauteria in tibiis.

Accessiones asthmatis frequentiores sunt coelo frigido et humido, praecipue inter crapulandum.

Asthma vel a parentibus, vel ab intemperantia vitae succedit.

Asthma in senibus perdurat usque ad mortem, et quandoque in aliis.

Asthma frequentius invadit obesos et otio marcescentes.

Asthma quandoque in pulmonis inflammationem transit: cautus igitur sis in usu remediorum nimis volatiliū; per haec enim in tenuibus pulmonum membranulis, et magno sanguinis gurgite continuo affluentibus, faciliter inflammationem produces.

Asthmata vehementia quandoque in imminens mortis periculum conjiciunt aegrotum; a morte liberat phlebotomia citissime instituta, et, si necessitas urgeat, repetita, aut eodem tempore in ambobus brachiis imperata: nec non sperma ceti a scr. j. ad drachm. j. in juscule valde calido dissolutum, post quae liberior evadit respiratio: sperma ceti tamen in eo asthmate mira praestat, quod vulgo pituitosum et humorale dicunt.

Si cum asthmate repletionis, vel catarrhi cito dissolventis vel dissoluti adsit tussis humida, et subito cesset vel sputum minuatur, remanente spirandi difficultate, mors ostia pulsatur. VALESCUS de TARANTIA, etc.

Appendix de asthmate.

Pulsus inaequalis familiaris est pulmonum morbis quamplurimis.

Morbi ad crura et pudenda solvunt asthmata; tument pedes, asthmate cessante.

Si parcius fluat urina, hydropem praesagias in morbis pectoris: sicuti notavimus in aegra prope magnum aerarium ingentis nosocomii Sancti Spiritus ad molem pontis Hadrianei 30. Novembris 1700, qua consecratus fuit uti episcopus, Pontifex Optimus Maximus Clemens XI., in basilica Vaticana a cardinali Bullionio, sacri decano collegii, viro piissimo ac integerrimo, magna tunc populi ad novitatem consecrandi Pontificis concurrente frequentia.

E scabie retropulsa si asthma fiat, cum scabioso dormiendum est, ut scabies revocetur, vel urticis caedenda cutis.

In paroxysmo sperma ceti cum aqua hyssopi, vel brodio fervido solvit. Omnia fervide sumas, ut solvas.

Vomitoria juvant in asthmate humorali et stomachico, quia ea concussione e pulmonibus ejiciuntur visciditates, et e stomachi parietibus eademmet eraduntur. Sal vitrioli in hoc casu antecellit; detur a scrup. j. ad drachm. j. plus vel minus, pro ratione aetatis, temperamenti et virium, cum unc. vj. aqu. hordei vel jusculi. Repetitis enim vomitionibus salubri hoc sale (quem etiam pro emetico praescribo, et pro magno antiepileptico in epilepsia puerorum e stomacho et cruditatum infarctu in primis viis, unde semper convulsionum origo in pueris) factis, mundatur stomachus ab impuritatibus; succussisque hac ratione pulmonibus, iidem pariter brevi liberantur a morbo.

Magnam asthmatum humoralium crudorumque partem a stomacho pendere observavi. Hinc uti soleo, per intervalla, pilulis de hiera cum agarico, cum dosi diatartari Petri Castelli, ad expurgandum stomachum; et singulo mane cochlear oxymellis scillicitici dulcoratum cum exigua dosi succi malorum apriorum dulcium, superbibendo jusculum cichoreatum cum paucis ligno sassafras cocto, vel ligno aloës ad gr. vj. Mundato stomacho ad praeservandum a novis insultibus, potio nostra ex decoctione ligni carabacii stomachica quotidie danda, vel species diarrhod. Abb. vel pulvis stomach. Querc. Romae et in Italia haec remedia conferunt in nostris aegris. Parcat itaque

insulsus ille Aquilonaris medicis Italis, si remediis chemicis, ut ipse vellet, non utuntur in morbis singulis. Nam clima calidum Italiae, stomachus debilis Italarum, et ratio vivendi Italarum toto coelo diversa ab illa septentrionalium, remedia e mineralibus non patiuntur, sed e vegetabilibus et animalibus; chemiam tamen non ideo spernimus, sed laudamus, et ad sidera extollimus. Batavos illustres viros, et de re literaria ac de re medica maxime meritos, maximo honore prosequimur, eorumque splendidas ac celebres academias valde admiramur: sed insulsos, ac temerarie inter ipsos scribentes contemnimus et flocci facimus.

Gummi ammoniacum, oxymel scilliticum, sperma ceti, et julep tabaci, quatuor sunt, quae in asthmate humorali et stomachico caeteris omnibus mire antecellunt.

In desperata visciditate humorum pulmonibus impactorum, maxime tibi laudo julep tabaci. Rec. Julep. tabaci drachm. ij. syr. de althaea simplici ij. m. Syrupus de althaea addatur magis vel minus, ad corrigendam summam nauseam tabaci et acrimoniam, ne nimium agitet pulmones. Quare dulcoretur julep tabaci ad arbitrium medici, et dentur per diem aliquot cochlearia, superbibendo jusculum alteratum cum herbis pectoralibus hederæ terr., veronica, scabiosa etc., et mire proficiet, sicuti observavi inter caeteros in nobili muliere aegrotante prope theatrum ac templum Pacis, non longe a foro Agonali, nunc *Navona*.

Cauteria in tibiis conferre solent in gravibus pectoris morbis, juxta illud divini senis: „Abscessus ad crura in morbis pectoris, boni.“

Aliquando tantus est visciditatum apparatus in primis viis et in pulmonibus, ut impossibile sit expectorantibus eas solvere, nisi per purgans aliquod pectorale ac specificum pectori, via sternatur iisdem. Quare, pro magno secreto, in similibus desperatis, et gravissimis casibus, hoc remedio saepe usus sum felicissime. Rec. Gumm. ammoniaci albi et gummosi drachm. j. s. dissolve cum magna diligentia in s. q. vini albi ad lenem ignem: postquam debitam acquisivit cum vino consistentiam, tunc adde vini albi optimi ad arbitrium, vel unc. ij. circiter; aquae hys-

sopi unc. iv. m. f. p. calide. In asthmate humorali, stomachico, catarrho suffocativo, purgat visciditates cum profectu; et, si per secessum non purgaverit, faciet per tussim et screatum; repete tamen pro necessitate. Inter caeteros aegrotantes, experientia me docuit in eo, qui decumbebat non longe ab amphitheatro Flavio, et veteri templo Pacis, in foro Romano, mense Majo 1700. Die 20. praedicti mensis ejusdem anni, Romam venit Cosmus III., magnus Etruriae dux, occasione visendi sacra loca, cum esset maximus indulgentiarum annus, iter suum agens per mare, suis triremibus vectus, quae ad portum pervenerunt Antiatem noviter exstructum ab Innocentio XII. Pont. Max. inter rudera veteris ac memorandi portus; hinc curru ad urbem ductus, et inter alia, quae munificentissime a Pontifice recepit, ut propius ac manibus sacras ac insignes reliquias, quae in basilica Divi Petri in Vaticano servantur, videret tractaretque, quod solis canonicis ejusdem permissum est, speciali gratia ac Brevis pontificio, inter ipsos canonicos connumeratus est: quare alba indutus, ac insigni, stolaque decoratus, ipsas reliquias populo ostendebat, cujus frequentia a toto terrarum orbe confluens, maxima in dicto mense hic visa est, et quemlibet in admirationem rapiunt pietatis opera, quae in hac totius universi domina, sub optimis nostri aevi Pontificibus, exercentur.

Asthmaticas mulieres fere semper cum uterinis, mixtis pectoralibus, curato.

Asthma puerperarum, si acutus valde sit morbus, letale solet esse.

Quando pleuritis difficulter expurgatur, et ob difficilem in principio morbi expurgationem, accedente statu, crescit ingens spirandi difficultas, cum sputi visciditate, febris majore, inquieta; tunc omni ope curandum, ut statim pectus expurgetur, aliter, transacta tertia vel quarta hebdomade morbi, idem desinet in empyema funestum. Ad quod praecavendum, mihi familiaris est usus foliorum veronicae recentium.

Rec. Fol. veronicae recent. et fol. heder. terr. an. pug. j. bulliant in sero lactis optime depurato; cola, et bibe singulo mane, vel loco seri bullias, si velis, in juscule; et si, ob nimiam febris acutiem, et

inflammatoriam pulmonum crispaturam, nolis uti veronica, utpote aliquantum acuti saporis, sola utere hedera terrestri cum radicibus scabiosae, addito scrup. j. elix. propr. Helm. per destill. cum aqu. cinnamomi, sine aloë: et ita mundabis pectus cum securitate in desperata pleuritide. Romae scribimus, in aëre romano.

In diuturno ac desperato asthmate, sive humorali sive convulsivo, aërem rusticanum aegrotantibus impero, et potissimum, ut campos habitent, quos arant bubulci. Debet itaque asthmaticus sequi bubulcum, quando terram arat, et incedere per sulcum, sive viam ab aratro recenter in terra factam, et aperto ore respirare aërem, sive halitus nitrosalinos ac sulphureos a recenter ruptis terrae glebis prodeuntes. Tonus pulmonum, longo morbo relaxatus, nitrosalina centralis terrae caloris substantia roboratur, confirmatur ac restituitur; eoque restituto, circulus quoque liquidorum per pulmonum telas in libertatem ponitur, morbusque profligatur.

Diluentia, serum lactis, viola, emulsiones sem. melon., gelatina cornu cerv. lac. in caduco pulmonum modo, sive asthmate sicco, prae caeteris juvant. Saccharata, remediorum copia, purgantia, fugienda tamquam a peste. Nam labefactatis eorum usu digestionibus, crudifatum copia generatur, quae statim post se trahit asthma stomachicum humorale, et hinc duplex asthma.

Asthmate convulsivo laborantes, si corpulenti nimium sint, in hydropem pectoris desinunt; longis enim pulmonum succussionibus rumpuntur eorum lymphaticæ: hinc hydrops.

Licet sanguinis missio paroxysmum asthmatis statim sanet, frequentes tamen sanguinis missiones, sanguinis tonum labefactant magis ac debilitant, et hinc demum morbus desinit in hydropem universalem. Quare corrigenda est potius causa asthmatis, quam frequenti phlebotomia demulcenda.

Asthmate convulsivo laborantes, melius manent aestate, quam hyeme.

Si asthmati pleuritis veniat, frequenter moriuntur. Docuit aeger in foro boario prope vetus templum Antonini et Faustinae.

Asthmata, dysuriae et arthritides mutantur adinvicem.

Zonam, seu fasciam strictam patiuntur asthmatici supra ventriculum per medietatem, seu circumferentiam corporis; a diaphragmate, non vero a pulmonibus convulsis ea fit.

De diarrhoea et dysenteria.

Diarrhoeae frequenter oriuntur ex moerore et animi pathematibus, suntque fere incurabiles, praesertim si causa moeroris perstiterit: his supervenire solet febris erratica, donec tandem atrophia consumti intereant aegroti.

Sudor diarrhoeis superveniens morbum sistit.

Perniciosae sunt diarrhoeae in morbis pectoris; suntque etiam infestae puerperis, et infantibus febre maligna correptis.

Curationem diarrhoeae non incipias per adstringentia; nam introduces viscerum et intestinorum obstructions difficile solubiles, quibus tandem succedit hydrops pertinax.

Carnium esus auget diarrhoeas, cave igitur ab iis quantum poteris.

Nil magis alvum stypticam reddit, quam usus veneris, quod etiam cognovit Hipp. VII. epidem.;

Aëtius libr. III. cap. 8., Paulus libr. I. cap. 13. asserunt alvi profluvia venere exsiccari. Idem observavit Amatus Lusitanus, cent. II. observat. 47.

Qui studiis et curis domesticis vehementer indulgent, styptici fiunt. Inter morbos endemios aëris romani est alvi stypticitas.

Masticando tota die cinnamomum, et deglutiendo salivam illam, a diarrhoeis et languoribus stomachi cum dysenteria brevi aegroti sanantur.

A purgante medicamento solet excitari periculosa hypercatharsis, sive superpurgatio, quae subitaneum animi deliquium saepe affert: theriacae scrup. j. aut drachm. v. vino dissolutae quantitas aegroti exhibita, sat celeriter et feliciter fluxum sistit, ut mirati sumus in xenodochio, sene medico praescribente.

Inveteratis alvi fluxibus, dysenteria, tenesmo, relaxatione ani etc., excipiat per inferiora vapor

terebinthinae prunis ardentibus injectae, et sanabuntur.

Quandoque in diarrhoea bilem croceam, rubiginis ferri dissolutae aut lateris rubri non absimilem, excernunt patientes, humorem sane pestiferum in diarrhoea apparentem, ut ex pluribus aegris mihi notum est, qui omnes perierunt. CHESNAU. libr. III. cap. 6.

Bonum si diarrhoea irae superveniat, et si haec non superveniet, febris superveniet.

Observavi frequentissime, et etiam ab aliis audi- vi, quod in nonnullis morbis praesertim chronicis, ut phthisi etc., vel etiam aliis passim morbis, aegroti paulo ante mortem corripuntur stimulo faeces ejiciendi, et multi in ipso actu ejiciendarum faecum moriuntur. Hoc dignum est, ut fusius consideretur.

Dysentericis vomitus biliosus in principio, malus est. HIPPOCRATES. Coac. praen. sect. III. num. 62.

Qui dysenteria pereunt, omnes fere e sphacelo intestinorum pereunt, patet id triduo saltem ante mortem; nam extrema frigescere incipiunt, pulsus exiles et inaequales sunt, sitis non urget, nec dolor in affecto loco, et nonnulli paucis ante mortem horis in delirium desinunt.

Dysenteria sine febre, si aliis remediis non cedat, deveniendum ad usum aquae Tetuccianae s. q. datae, et infallibiter sanabitur, ut bis terque mirati sumus.

Si ab usu adstringentium inflatio ventris, vel major in egerendo difficultas et labor superveniant, rhabarbaro frequentius utendum; interposito tamen mixtura anodyna ex syr. papav. rhoead., aq. viol., req. Nicol., crystall. mont. etc., quo pacto sanabuntur.

Cave, in cura dysenteriae, a nimia remediorum farragine; pauca sint, et simplicia; ideo saepissime dysenterias profligavi solo sero lactis intus dato, et per clysteres quoque injecto, multique auctores pro magno secreto habent hoc remedium in dysentericis: clysteres pariter copiose praescripti, quandoque exacerbant morbum, et exulceratis intestinorum fibris, majorem orgasmum excitant; dentur igitur rarius, et in parva copia.

Vomitus dysentericis superveniens, periculosus est.

Si singultus accedat, letale. Si angina, letale. Si vero accedat difficultas deglutiendi, mortem imminentem praenuncia adstantibus.

In letali dysenteria ventriculus quoque in consensum trahitur: unde tot mala!

Pilulae de Caccionde, quarum basis est terra catechu, sunt egregium antidysentericum; ne dentur tamen statim in principio.

Dysentericis si superveniant linguae inflammatio et difficultas deglutiendi, actum est de aegro.

Si statim post dolorem excretio non fiat, scito quod intestina tenuia sunt laesa.

Differt dysenteria a sanguinis fluxu haemorrhoidali; in hoc enim semper sanguis praecedit faeces; in dysenteria vero, vel post, vel cum faecibus excernitur, etc.

Si afficiatur jejunum intestinum, letale est; jecur namque vicinum est.

Si in dysenteria adhibueris opiata, et altero mane color oculorum aegri est mutatus, certe non superabit morbum; si vero color oculorum immutatus remaneat, indicio est aegrotum posse reconvallescere. WALDSCHMIDTIUS.

In principio non adhibe adstringentia, et, ex CRATONIS praecepto, ante septimum.

Inter dysenterica laudamus rhabarbarum tostum, flores ros. rubr. et nucem moscatam, etc.

Radix ipecacuanhae est specificum ac ferme infallibile remedium in fluxibus dysentericis, aliisque haemorrhagiis sanguineis, colliquationibus humorum etc., ut nuper mihi retulit vir doctissimus GUIL. SHERARD, botanicus et medicus Anglus praestantissimus, dum Roma Germaniam profisceretur cum Illustrissimo comite de Tondsen. Idem quoque non ita pridem per literas mihi significavit vir magni nominis JO. JAC. MANGETUS, Helvetiorum practicus celeberrimus. Sed plura hac de radice vide apud PISONEM, tract. de plantis Americae.

Appendix ad dysenteriam.

Lienosis dysenteria superveniens, bona; at, si longa fuerit, in hydropem et lenteriam transit. HIPPOCRATES.

Pauca ciborum quantitas, et pauca remedia dan-

da; nam quo minus solidae aut liquidae substantiae per intestina transit, quae affecta afflictaque morbo sunt, eo minus a cibo et remediorum farragine afficiuntur. Ideo damnabilis et superstitiosus etiam est nimius clysterum abusus.

Colica et dysenteria mutantur in arthritidem, et contra.

Alvo liquida venus frigescit: sicca laetatur: venus nimia exsiccat alvum.

Hepar serpentum pro momentaneo secreto laudatur a LINDANO in dysenteria.

Omnes dysenteriae, quae incipiunt cum nausea, et deinde supervenit vomitus, omnes pene letales fuerunt, ut saepe observavi in nosocomiis Italiae et in urbe urbium praecipua.

Dysenteria in puerperis non est mala; nam lochiorum materiam per vicina loca optime minuit; cave igitur ne stringas; nam per eam lochia expurgantur. Novimus id prae caeteris in muliere in foro Farnesiorum prope aedes viri doctissimi, et scriptis editis celeberrimi equitis, Prosperi Mandosii Romani: et in alia, in via Parionis prope forum Pasquini.

In longa dysenteria et tenesmo vapores terebinthinae prunis ardentibus injectae, per anum excepti, nonnullis profecerunt maximopere.

Gravi iliaco si superveniat alvi fluxus, paucis post horis morietur; nam sphacelata sunt omnia, hinc letalis fluxus. Et si iliaco tumor ventris veniat, et flatus copiosi pedendo exeant, brevi morietur. Passus id est aeger sexagenarius apud S. Mariam in Publicolis, in foro Judaeorum.

Flatus pedendo emissi in dysenteria supervenientes, futuram promittunt sanitatem: id observavi, credo, ex HIPPOCRATIS praecepto.

De apoplexia.

Apoplexiam distinguere oportet in sanguineam et pituitosam. Arcanum in sanguineis est phlebotomia, post cujus usum vidimus statim excitatos aegrotos, et exinde in melius abiisse. In pituitosis contra emeticum, aut purgans vehemens statim praescriptum utramque paginam adimplent: caeteris praefero pulverem Cornachini, et infus. croci metall. cum vino;

sunt qui apoplexia liberati sunt, hausto singulis mensibus vomitivo ex infuso praedicto, intelligendo de pituitosis.

In apoplexia quo magis offenditur respiratio, eo fortior est morbus, quo minus, eo debilior.

Qui semel apoplexia correptus, postea fiat vertiginosus, novos insultus exspectet.

Si post venaesectionem respiratio fiat liberior, et pulsus quoque bene se habeat, salutem praedicere poteris.

Injectus clyster, si intra unius horae spatium redatur, bonum; si vero prorsus retineatur, malum; indicat enim influxum spirituum in fibras intestinales a cerebro fere impeditum esse.

Clysteres apoplecticis exigua quantitate injiciantur, ut ita et retineri, et diutius manere possint in intestinis, dum enim quantitas excedit, iterum effluunt. Verum si in minori copia injiciantur, et etiam tunc effluant, malum; indicat enim totalem partium resolutionem, unde mors ostia pulsat.

Febris raro supervenire solet apoplexiae, praesertim pituitosae.

Si catochus in ipsa accessione febris intermittens aut remittentis superveniat, durante accessione nulla contra eum praescribantur remedia; nam omnia erunt in perniciem aegrotantis, exceptis frictionibus et revulsionibus, quae adhiberi poterunt in accessione: finita accessione desinit quandoque et catochus; si vero non desierit, statim sanguis mittendus, aut purgandum pro indicatione utrorumque: si vero secundo supervenerit, mortem affert; neminem enim liberatum vidimus, cui secundo catochus supervenit, ut notat doctissimus DODONAEUS suis in observationibus.

VALLESIUS observavit in lethargicis, quod pulsus, qui prius erat parvus, adveniente lethargo fiebat magnus, et quo crescebat in magnitudinem pulsus, eo citius interibant aegri. RHODIUS quoque in SEPTALIUM ait ex BALLONIO, quod in omnibus affectibus comatosis, praecipue lethargo et apoplexia, pulsus dum ex parvo fiebat magnus, et sensim in magnitudine crescebat, aegrotantes brevi moriebantur. Hoc idem et nos vidimus Romae in vetula anno 1695, quae apoplectica cum esset quatuor dierum,

quodam vesperi magnos et fibrantes pulsus hora quarta noctis observavi, decima vero ejusdem noctis hora mortua est; qua de re serio monemus mementes.

Observavimus in xenodochio ann. 1694 hyemali tempore Romae, quod quando apoplexiae erant gravissimae et jam confirmatae, vesicantia non admodum conferebant, imo omnes fere tales aegroti moriebantur.

Spuma oris letalis est in apoplexia. HIPPOCRATES II. aph. 43. et TULPIUS I. obs. med. 6.; et FORESTUS X. observ. 74. in schol. ait: Cum apoplexia simpliciter toto genere sit letalis, letalior censenda, quando cum spuma oris fuerit; hinc RHASES inspiciens apoplexiam vehementem, dicebat: quando spuma oris circa os apparet, ei non est medendum.

Raro patientes ab apoplexia evadunt sine alicujus partis resolutione; quodsi omnia membra resoluta sint, cito rapiuntur: quidam vero denuo incidunt in apoplexiam.

Apoplexiae vel paralyti generali obnoxii, aut jam iisdem correpti, flatibus, borborygmis, et inflationibus ventris vehementer molestantur: horum symptomatum causa dependet ab impedito spirituum influxu per nervos in intestina, et loca adjacentia; redditis enim paralyticis fibris carneis talium partium, et motu eorum tonico fere abolito, vapores a contentis intestinorum exhalantes, nec non et particulae aëris intermixtae in molem elevant flatulentam partes supradictas; eadem potissimum ratione, qua videmus in cane, ligato sexto pari nervorum, ventriculum statim summopere intumescere, cujus phaenomeni rationem fuse in tract. nostro de fibra motrice et morbosa exposuimus.

De dolore in genere, convulsione, et motibus convulsivis.

Dolores qui neque medicamento, neque sanguinis missione, nec alio modo curantur, ad suppurationem vertuntur. HIPPOCRATES.

Si dolor aliquis firmus cum tumore, et multo calore in hypochondriis aegri, aut in thorace, aut in spinali medulla, aut alibi praecesserit, deinde rigor

superveniat, phlegmonem ac tumorem in suppuratum ire significatur; ex JACOTIO comment. ad libr. IV. Coac. HIPPOCR.

Quodsi in uno aliquo loco firmiter constiterit dolor, neque medicamentis expellatur, quocumque loco dolor fuerit, eum lino crudo inurito. HIPPOCR. de affect. sect. 5. loquens de ischiade, etc.

Dolores qui sine signis levantur, letales. HIPPOCR. in Coac.

Bezoardicum joviale est praestantissimum remedium ad demulcendos furentes partium dolores, et peccantem materiam insensibiliter per transpirationem educendam; cave tamen ne dolores sint podagrici, venerei, aut similes, quorum retenta materies pejora mala excitare poterit: cautus quoque sis in morbis nervorum et capitis; nam ex natura sua stannum inimicum est nervis: contra in affectibus hystericis bezoardicum hoc infallibile remedium est, ut pluries mirati sumus.

Dolores in quacumque corporis parte periodice exacerbantur, et stata quaque hora recurrunt, peccans illorum materies in affecto loco non generatur, sed aliunde venit: in his casibus tribus horis ante invasionem detur lenis potio purgans et sanabuntur, praecipue si imo ventre haec fiant.

Doloribus externarum partium, si alia non proficiant, ad causticum devenias: ipse uti soleo foliis ranunculi, vel mixtura calcis vivae et saponis liquidi. Hoc ischiaticis summopere confert, imo et aliis doloribus, juxta illud HIPPOCR. libr. de intern. affect. §. 19. et libr. de affect. §. 30. „Si alicubi congregatus fuerit dolor, urito: imo, ubicumque alius dolor praeter splenis incubuerit, urito; sic enim sanus fiet.“

Frequenti experientia constat dolores capitis, ex affectione stomachi productos, partem capitis anteriorem magis afficere: contra ex affectione uteri, verticem et occiput praecipue invadere. Pariter mulieres hystericis obnoxiae affectibus, sensum quandam frigoris in vertice capitis pati solent; estque hoc praecipuum hysteriae diagnosticum.

Si simul dolorosus sit locus, et caro submucosa seu tabescens, hic ustio optima est. HIPPOCR. de articul. §. 54.

Ter aut quater observavi dolores capitis perti-

nacissimos, et fere ad maniam accedentes, irritis aliis, solo pulvere de Gutteta (de quo vide RIVERRIUM cap. de epilepsia) ad drachm. j. circiter dato, cum brodio alterato flor. primul. veris, beton. etc. vel cum decocto theae, etc. feliciter cessisse.

Balneationes pedum in aqua tepida, hora somni, optima sunt in capitis doloribus et gravedine, etc.

Succo extracto ex radic. betae, et per nares fortiter attracto pluries in die, vidi nuper statim sanatum periculosissimum capitis dolorem, Romae, in quadragenario, irritis omnibus remediis.

Ad dolores externos, spiritus sal. ammon. cum ol. amygd. dulc. veteri mixtus, breviter et feliciter proficit: et didici per experientiam, quod spirituosa cum unctuosus mixta, doloribus optime medeantur; non ita sola spirituosa.

Inter signa mox mox erumpentium variolarum sunt motus convulsivi. Ideo, quando videbis puerum feбри correptum, qui non adhuc variolas passus est, motibus convulsivis corripui, ardore circa lumbos, etc. praedicito adstantibus sequenti die variolarum eruptionem, ut nos pluries fecimus.

Sunt pueri, qui bis et etiam ter morbillis corripiuntur, ut historiae testantur et nos semel vidimus Patavii.

Spasmodice affecti urinam fere semper reddunt tenuem, claram et copiosam.

Pulvis de Gutteta specificus est in morbis convulsivis, nec non vertigine, cephalaea, gravedine capitis.

Balsamum Paracelsi est potentissimum remedium ad quasvis convulsiones vulneribus supervenientes, ad puncturas nervorum etc., et nullus eo carere deberet chirurgus: vide descriptionem apud PARACELSUM in parva chirurgia.

Omnes fere convulsiones infantum a stomacho fiunt: unde iis statim morbum solvunt lenia purgantia, praesertim infusum rhabarbari.

Urina crassa et turbida in morbis convulsivis, bona: tenuis et alba, mala.

In morbis epilepticis et convulsivis tria sunt caeteris praestantiora, cinnabaris nativa, viscus querc. et ungula alcis.

Infantes, quibus crustae scabiosae in capite superveniunt, raro corripuntur motibus epilepticis.

Ex abortu mulieres convulsae raro evadunt, ut notavimus. Convulsio quae phrenitidem sequitur letalis, ex AËTIO.

Pulvis Cornachini pro purgante, in nervorum et capitis affectibus praecipuus est.

Viola est specifica in morbis convulsivis et nervosis.

Spir. sal. ammon. coagulat lac infantum in ventriculo; ideo cave ab illo in eorum epilepsia.

Utile est observare, num semper eo tempore, quo infans corripitur epilepsia, matri fluant menses, nec ne.

De tussi.

Tusses diurnae testium tumore solvuntur, et contra. HIPPOCRATES II. epidem. sect. 1. Ex hoc magis magisque confirmatur consensus ille occultus inter pudentia et pectus, tibiae et pectus, toties a nobis recensitus.

Tussis infantum fere semper esse solet a stomacho cruditatibus scatente; quo in casu semper stomacho respiciendum, non posthabitis tamen pectoris remediis.

Tussis violenta producere solet in pueris herniam, in feminis abortum, in viris phthisin; ideo nunquam spernenda.

In tussi sicca ex humorum acrimonia, eorumque tenuitate producta usus lactis praestantissimum est remedium; ego uti soleo lacte cum jure carnis vel aq. viol. cocto.

Si tussis cum febre pertinaciter afficiat aegrum et nullis cedat remediis, in tabem migrat, etiam si sanguis non spuatur.

Tussis aliis morbis superveniens non curatur, non curatis morbis, a quibus pendet.

Quibus in febribus accidit tussis, a febre non liberantur perfecte, si tussis adhuc perseveret.

Tusses siccae et gutturi asperitates inducit constitutio temporis aquilonia. HIPPOCRATES III. aph. 5.

Tussis violenta in pulmonibus orta, capiti communicata, producere potest, ut aliquando observavi-

mus, subitaneam memoriae atque ratiocinii jacturam, nec non paralysin manuum et aliorum membrorum. BOYLE, de util. phil. nat.

Aqua inter cutim laborantibus tussis superveniens, malum; HIPPOCRATES, sect. VI. aphor. 35.

Tussi siccae, irritis aliis, valde proficuos expertus sum oculos cancr. calcinatos ad drachm. v. exhibitos cum brodio alterato, portulaca, tussilagine et foliis viol.

In tussi pectorali magis proficiunt medicamenta vulgaria ex herbis pectoralibus parata, quam nobiles pharmacopoeorum apparatus, ut saepe vidimus.

In tussi, praesertim pectorali, purgantia datam practicum fidem non liberant; imo si ex aëris inclementia tussis contracta fuerit, plus nocent.

Tusses pectorales a purgantibus solent exasperari, teste ETMUELLERO fol. 212. Contra concedi possunt in tussi stomachali, et ubi magna sanguinis cacochymia deprehenditur.

Boli ex butyro recenti cum saccharo mixti et vesperi sumti, vehementissimas tusses catarrhales demulcent.

Syrupus de erysimo Lobelii est pariter magni usus in tussi et raucedine.

In tussi convulsiva infantum, decoctio ex musco arboreo praesertim a quercu pendente, omnium praestantissima est, ut nos experti sumus, monente WILLISIO: valet quoque in aliis morbis convulsivis.

Spiritus corn. c. contra tusses vehementissimas, mirabilis est. BOYLE de util. phil. natur. f. 348.

De calculo et podagra.

Calculus et podagra plures interficiunt divites quam pauperes; plures sapientes, quam fatuos.

Vinum, Venus, otium et crapula, sunt primi parentes calculorum et podagrae. Aquae potus, lactis usus, sobrietas et exercitium eisdem medentur; exinde prodiit secretum illud eximium ZECCHII, relatum in suis consult., nempe haustus aquae calidae ad libr. j. circiter, statim ante prandium factus. PISO et ALEXANDER multis ante ZECCHIUM annis hoc idem aquae calidae remedium comprobarunt, dicentes quod post primum excretum calculum nunquam in poste-

rum alios genitos fuisse viderint, usum hunc aquae calidae multo tempore continuantibus.

Omnia remedia podagricis praescripta inutilia propemodum erunt, nisi vinum, venus, otium et crapula temperantius usurpentur.

Dolorem lumborum rheumaticum a nephritico per hoc certissimum signum distinguere poteris: pete ab aegro, an, dum in terram incurvatur et exinde erigitur, cum difficultate erigatur, adeo ut per medium quasi scindi videatur; si haec adsint, pro certo habeto dolorem illum non esse nephriticum, sed rheumaticum, productum scilicet ab acribus et muriaticis salibus per serosum humorem illinc depositis.

Ad rheumaticos hos lumborum dolores, potum lactis cocti cum aequa decoctione theae, et mane sumtum ad libr. j. circiter, felicissime sum expertus. Hoc idem remedium podagricis et calculosis forsitan non obesset.

Quibus autem morbo renali laborantibus praedicta accidunt signa, doloresque circa spinae musculos fiunt, siquidem circa loca exteriora fuerint, abscessus quoque exterius futuros exspecta: si vero dolores magis circa loca interiora fiunt, etiam abscessus exspecta futuros interius. HIPPOCR. sect. VII. aph. 36.

Melopeponum comestio, et potus aquae ab illorum pulpa destillatae, podagricos et calculosos vel sanant, vel maxime sublevant; dummodo vinum, venus, otium et crapula prudentius adhibeantur.

Millepedes praeparati praesentaneum remedium afferunt in urinae suppressione et frangendis calculis, etc.

In fatali urinae suppressione si reliqua non proficiant, patiens duobus, vel tribus adstantibus suffultus ac probe tectus, pluries per cubile obambulet; nam hoc pacto multi copiosam reddiderunt urinam, ut testatur SYDENHAM.

Dolores renum a quinque causis potissimum fiunt, fluxione scilicet (sive humoris seroso-acris et erosivi depositione), ulcere, inflammatione, lapide, et abscessu.

In nephritide sensus subitaneus rei pungentis, velut aculei in regione ureteris, signum est certissimum calculi hac parte jam impuls.

Facto semicupio et praesertim postquam dolor quieverit, si eadem vehementia die sequenti serius aut citius revertatur cum vomitu, dolorem esse nephriticum pro certo habeto. CHESNAU.

Potus aquarum mineralium calculos pellit, et ab iisdem praeservat: ubi vero hae in promptu non fuerint, substitui poterit decoctum ex multo eryngio parum contuso factum, quo vinum album diluatur, et copiose bibatur; siquidem hoc remedium potenter sublevat calculosos et podagricos, teste CHESNAU.

Haemorrhoidum internarum dolores mentiri solent dolores calculi in vesica latentis; hi tamen multo sunt atrociores et frequentiores quam illi. In quibusdam aegrotis calculo vesicae laborantibus non solet contingere urinae suppressio; ideo haec referri non poterit inter signa infallibilia calculi vesicae.

Urina, in cujus fundo apparet humor plurimus, apta est ad calculi generationem. AVICENNA.

Si frequenter mentulam contrectet patiens, et, cum mingere incipit, desidendi quoque voluntate teneatur, si dum per urbem incedit, divaricatis cruribus obambulet, e tribus hisce signis de calculo vesicae certior fies.

Potus theae et coffeae inter reliqua remedia calculosis et podagricis excellunt.

In arthritide vaga scorbutica conveniunt omnia ex pino: aqua pini, essentia pini, extractum pini, et similia, teste WALDSCHMIDTIO.

In ipso paroxysmo doloris nephritici lithontriptica et aperientia medicamenta obsunt potius quam prosunt: conferunt contra emollientia, laxantia et anodyna, quae dolorosam renum et partium adjacentium crispaturam relaxant, demulcent, ut ita calculus ingredi possit ureteres, etc.

Nuper arthriticus quidam Romae excrevit urinam crassam et copiosam, quae paulo post in consistentiam gelatinae coagulata fuit; et ita liber evasit ab arthritide.

Qui saepe vomunt et alvum lubricam habent, difficilius calculo corripuntur: exinde est quod calculosis et podagricis summum levamen afferat usus clysterum, aut lenium purgantium, ut pluries observavimus; praesertim Romae ann. 1693, in podagrigo septuagenario, qui, ut alvum exoneraret hora matu-

tina, a duobus servis fulciebatur, quo posset ad locum opportunum pervenire: alvo exonerata solus regrediebatur in lectum, quia, ut aiebat, liberiores agilioresque evadebant articuli post faeces exoneratas.

Podagra seu arthritis fere semper incipit a pollice pedis.

Veneri et Baccho indulgentes ad satietatem, impossibile est ut arthritide non corripiantur, aut calculoso morbo.

Podagrici, si aliter exerceri non possint, exercentur voce, scilicet, vel libros alta voce legendo, vel cum amicis colloquendo, vel canendo, assidua namque locutio et cantus recensentur a PLUTARCHO libr. de tuend. valet. inter genera exercitii: qua de re vide cap. 13. tract. nostri de tarantula.

Dolor fixus in regione renis et vomitus continuus sunt praecipua signa doloris renalis a calculo; caetera sunt dubia et aliis doloribus ventris communia.

Signum omnium certissimum calculi in vesica latentis, est ejusdem contactus a cathetere factus: reliqua fallunt etiam peritissimos.

Aqua destillata persicariae sit tibi in secretis contra calculos, ut expertus est BOYLE.

Sunt qui calculum habent in renibus, nec ullum iisdem dolorem parit; quod in duobus observavi, Bononiae scilicet et Patavii, quorum cadaveribus dissectis ingentes calculos in renibus vidimus, nec ullis ante vexati fuerunt renum doloribus. Idem notat HOLLERIUS in praxi cap. de hydropse dicens: „In dissecto cadavere observavi renem sinistrum absumtum et vomica plenum, dextrum autem calculo obsessum; et tamen aeger non dolebat de calculo:“ haec ille.

Hactenus stylo brevi et sententiis diuturna comprobatis observatione, sparsimque dispositis, morborum historiam delineare curavimus, ut indicaremus medentibus viam, qua demum praxis ad perfectionem possit pervenire. Caeterum innumera commoda a sparsa hac et aphoristica morborum descriptione me-

dentibus superveniunt. Primo quidem proponimus eisdem scientiam medicam, fidelem, claram, et prout e naturae penu educta fuit; quaeque esse possit veluti glossa prima, sive paraphrasis perpetua in dirigendis morborum curationibus. Secundo vitamus errores illorum, qui methodi scientiam, aut morbum aliquem definire cupientes, quamplura naturae praecepta, in methodum illam non recte cadentia, aut omittunt aut detorquent; atque hac ratione veros naturae sensus perturbando faciunt, ut grana et nuclei scientiarum exsiliant, arida vero et inania compendia remaneant. Tertio aphorismi hi, sive sententiae contractae, cum sint radices verae, non autem trunci aridi et adulterini historiae morborum, recludunt pariter indicationes veras in curationibus illorum hauriendas, quod traditio methodica afferre vix poterit; in ea siquidem cum in circulum pars altera alteram illuminet et ostendet, intellectui potius quam rei naturae satisfacit. Quarto effugimus magnam laborum partem, quos impendere solemus in poliendis ornandisque scientiis per severas methodi leges, id est in deductione et connexionem partium peragenda, in satisfaciendo hypothese, cui methodus illa superstruitur, in perquirendo apparatu elegantiarum, illustrationum aliorumque huiusmodi ad ornatum potius quam ad utilitatem facientium, iisque vinculis exsiliante ac elabente prorsus veritate, aridae stringuntur duntaxat ac desertissimae nugae. Haec et alia quamplurima vitantur incommoda per sententias has sparsim expositas; quae (tamquam speculum ex metallo, quod imagines tunc repraesentare valet, cum optime expoliturum fuerit) cum diuturnam experientiae limam subierint, curandi methodum, juxta genuinam naturae imaginem, nobis repraesentant. Huius rei testem inter caeteros habemus divinum HIPPOCRATEM, virum sane cum prudentia quadam doctum; in experientia et observatione multum, neque verba aut methodos captantem, sed nervos scientiae separantem duntaxat et proponentem. Hoc idem de moral. testatur FRANC. BACO fol. 155. his verbis: „Sicuti actiones hominum in vita communi sparguntur, non ordine componuntur, ita magis iisdem conducunt etiam sparsa documenta; traditio enim ista scientiarum methodica, cum artem ostendet integram,

securos illico reddit homines, quasi jam summam artis adeptos“. Haec ille.

Non canimus surdis, respondent omnia sylvae.

C A P. X.

*De variis medicinae aetatibus, ejusdemque
progressibus.*

I. Detectis examinatisque praecipuis praxeos remoris, ad reliqua mox descendendum. Et quidem quod spectat ad illius aetates, sive varios ejusdem progressus, status et declinationes, minus bene opinari de illa possumus; dummodo tamen excipiamus felicia illa Graecorum tempora, in quibus floruit, ac pene stetit medicinae praxis. Graeci enim, sicuti in philosophiis condendis garruli fuere, et fastu quodam in disputationes effuso de rebus naturalibus judicaverunt (excepto DEMOCRITO, ejusque asseclis, qui tacite naturam secabant et scholas non aperiebant), ita contra in medicina stabilienda, promovendaque, sagaces et vere inventores se praestiterunt; adeo ut haec una in terris gens solidioris medicinae gloriam quodam veluti patrio jure sibi adsciverit. Hujus veritatis illustre exemplum dedit schola Coa (cujus aeternum monumentum sub nomine operum HIPPOCRATIS hodie spectatur), CAELIUS AURELIANUS, ARETAEUS aliique Graeci per subsequencia ad GALENUM tempora; in quibus, vel paulo post cum pernicioso barbarorum impetu labefactari coeperit Romanum imperium, non solum medicina, verum etiam eximia alia antiquarum artium monumenta pene conciderunt, earumque clades ad tempora Caroli magni, nec non usque ad decimum saeculum aerae christianae perduravit. In tanta igitur temporis eremo, cum sine duce et luce errasset medicina, tandem incidit in tubas et fistulas Arabum, qui activam et masculam Graecorum medicinam in quandam ingenii agitationem, disputationumque exercitationem convertierunt; feceruntque ut pueri, qui ad garriendum sunt prompti, ad generandum inepti. Quibus potissimum de causis clarissimus FUCHSIUS motus est, ut illorum doctrinam funditus everteret, sicuti constat ex ejus

Institut. libr. V. cap. 11. et ultimo; illiusque vestigia secutus FERNELIUS, in praefatione ad regem suum, contra Arabes sic invehitur: Arabes, ait, barbarae, spurcae, foede in Latium traductos, pharmacopoeos et circumforaneos potius quam veros medicos genuisse; cumque nullis nervis, nullis legibus demonstrationum, sed puris nudisque verbis singula persequantur, multa illos dicere, perpauca docere. Vacuandi quoque leges turbide adeo et inconstanter ab iis traditas habemus, et controversiarum obscuritatibus sic implicitas, ut saepius interpretissimos non facile constet, quodnam usurpandum remedii genus. Haec ille; et hoc pariter sit de barbara academia iudicium.

II. Postquam Arabes per annos quamplurimos iniquissime occupatam tenuerunt medicinam, haec tandem, veluti diuturno jactata naufragio, ad Latinos tamquam in portum se recepit. Latini vero scientiarum jamdudum rudes, quos primo sors obtulerat libros, arripuerunt; eosque potissimum arabicos vel ab Arabibus adulteratos depravatosque. Haec arabica lues adeo mentem illorum labefactavit, ut multum temporis nihil dicerent aut cogitarent, quod non illorum doctrinam saperet; eaque pestis ad exterorum quoque academias (praesertim hispanas) permanavit, cum iis non aliunde, quam ab Italia, scientiarum lux affulgeret, ab eaque tamquam ab ore tunc temporis penderent. Et, si recte introspiciantur libri, examinenturque studia medicorum ab undecimo saeculo usque ad decimum quintum, nil aliud revera erunt, quam indigestae Arabum aut Graecorum confarcinationes, commentaria et glossae in horum veris de medicina sensibus detegendis, et tandem vexatio medicinae per theorias, ac per hujusmodi leviora magisque inflata. Primi Itali, inter quos M. FABIVS CALVVS, MERCVRIALIS, MARTIANVS, SEPTALIUS etc., eosque secuti Galli, et prae caeteris e nobili Parisiensium academia DURETUS, BALLONIUS, HOLLERIUS et JACOTIUS etc., post excussum arabicae servitutis jugum, ad restituendam priscam Graecorum de re medica sapientiam omni studio contenderunt: eaque in re tantopere excelluerunt, ut, si non superasse Graecos, saltem juxta illorum praescripta veram medendi viam manifestasse judicentur; disseminataque

doctrina ad universas fere Europae academias, alios pariter doctos viros tunc temporis excitavit, ad illam magis magisque ampliandam et confirmandam.

III. Vix hanc tranquillitatem adepta praxi medica, novus homo PARACELSUS cum universa chemicorum societate, novas pariter excitavit turbas, et novas exinde remoras praxi medicae iniecit: paulo post HELMONTIUS cum asseclis easdem latius propagavit; ut sane vidisses judicia naturae ad furnos chemicorum coacta et captiva. Multum sane praestiterunt duo hi nobiles viri in locupletanda praxi medica per nova remediorum inventa (quod equidem praecipuum omnium medicorum esse deberet institutum), et in delendis nonnullis praxeos praejudiciis, quae ab Arabum et falsorum interpretum ignorantia in medicinam irrepserunt. Sed quando tam HELMONTIUS quam PARACELSUS decreverunt rationem reddere causarum, quae morbos producant, et phaenomenon, quae illos comitantur; ipsi pariter aut a librorum lectione, aut venaticis furni experimentis praeoccupati, de causis morbos producentibus eorumque curatione judicarunt duntaxat per hypothesin philosophicam trium suorum principiorum; absque eo quod unquam ad praxin descenderent, et observarent, an progressus historici morborum, nec non motus naturae in iisdem tum promovendis tum curandis ad amussim respondeant praefatis opinionibus, quas mente conceperant, etc. Quam ob rem non solum hac de causa tranquillum tunc temporis medicinae statum perturbarunt, sed quos in Galenica praxi corrigere voluerunt errores, vel inviti postmodum invenerunt in sua. Eorum siquidem mens fuit, non solum convellere falsam methodum, qua utebantur Galenici in remediis praescribendis, quae merito indigebat correctione, sed remedia pariter ipsa: phlebotomiam scilicet, purgantia, vesicantia, et reliqua hujus generis e medicina, tamquam inutilia et humano generi perniciose, eliminare. Quod sive inscitia, sive odio in sectam contrariam factum fuerit, tantam in medicina confusionem, tantaque inter medicos dissidia, lites et divortia hac aetate excitavit, ut pro praxi, quae doceat, quae instruat, quae corrigat, quae in viam dirigat, nil aliud assequamur, quam sterilitatem quandam jejunam, macie

enectam, contentionum plenam, quaeque et iudicii libertatem nobis adimit et a vera docentis naturae semita quam longissime repellit.

IV. Pacatis rumoribus chemicorum, novi motus contra praxin excitati sunt a tot novis philosophiis, hoc saeculo excogitatis: Cartesianae, inquam, Democriteae, mechanicae, physico-mechanicae, aliisque innumeris; quarum conditores et horum asseclae, cum medicinam ne salutarint quidem unquam, eidem tamen se immiscere et de morborum historia per speculationem instituta iudicare non dubitarunt. Horum exemplo medici facti omnino philosophi (ab abstractae sapientiae tranquillitate allecti), praxin medicam, quae lectulos aegrorum vix ac ne vix quidem deserere potest, in philosophiam contentiosam converterunt. Et, quoniam per hos quinquaginta prope annos, in quibus tanti novitatum rumores invaluerunt, pauci admodum solidae et observativae praxi vacarunt, ideo nemini mirum videri debet, quod libri medici, per id temporis publici juris facti et uberrime conscripti, nil aliud revera sapiant quam puram et abstractam philosophiam; naturae interim iudicia fracta jaceant et depressa: ipsaque praxeos principia tantopere turbata sint, ut inter peritissimos hodie non facile constet, quid tenendum, cui credendum, qua demum via progrediendum sit in absolvendis morborum curationibus. Si consideremus igitur praxeos medicae statum, eundem profecto commotum, ac prorsus turbatum per inania axiomata et falsas quasdam generalitates, aut a sectis medicorum diversis, aut a praeposteris legibus methodorum, aut ab idolis quibusdam et praejudiciis cuilibet medico familiaribus productas observabimus: si vero illius aetatem; e supradictis patebit illam in ipsis adhuc pueritiae finibus contineri, et parum admodum temporis insumentum esse in eadem promovenda: nam, si excipias felicia Graecorum tempora, in quibus floruit ac pene stetit medicina, Arabes eandem miserrime contriverunt; Latini in melius potius quam in majus promoverunt.

C A P. XI.

De fontibus theoriae et praxeos.

I. **M**edicus jus suum in naturam recuperare non poterit, nisi parendo; natura enim parendo vincitur in praxi per observationem, in theoria vero per sectionem; et, cum theoriae basis inhaereat philosophiae, ea profecto philosophia theoriae medicae faciem praeferet, quae naturam secat et partes ejus debite separat, prout fecit DEMOCRITI schola, feceruntque hac aetate quamplurimi experimentales philosophi; quorum industria, quam ingens certitudinis cumulus theoriae recentiorum accesserit, omnibus est in confesso. Postquam igitur notum fuerit, quid observando praxis, quid secando theoria valeant, tunc mens ambarum subsidiis constanter instructa, indicationes curativas deducat certas et qualibet duraturas aetate; in quantum scilicet rerum feret inconstantia et vicissitudo.

II. *Fieri non potest, ut idem sentiant, qui aquam et qui vinum biberunt.* Antiquum hoc adagium non parum quadrat in medicos, tam variis et inter se pugnantibus sectis hodie distractos: multi enim ex illis tam veteres quam novi (ut de philosophis sentit FRANC. BACO fol. 321.) liquorem biberunt in medicina crudum, tamquam aquam, vel sponte ab intellectu manantem, vel per dialecticam, tamquam per rotas ex puteo, haustam. Unde nil mirum si longe aliter sentiant ac HIPPOCRATES, ejusque asseclae, qui liquorem biberunt, posterisque exhibuerunt ex infinitis confectum observationum uvis iisque maturis et tempestivis, et per racemos quosdam collectis ac decerptis, subinde in torculari pressis, ac demum in vase repurgatis et clarificatis. Cognoverunt enim optime hi sagaces viri, nil prorsus conferre leniendis hominum morbis, opiniones abstractas et systemata mentalia, quibus veluti ad columnam industria hominum alligatur, in medicina excogitare et fingere; sed ingenium rebus submittere, naturam parendo vincere, et, austera prorsus observandi patientia, ea detegere praecepta, quae convocatis generalibus medicorum comitiis, ab omnibus indiscriminatim, tamquam certa salutis numismata recipiantur.

III. Hactenus medicina curiosa et nimia fuit in inanibus, stupens et austera in contemplandis commentandisque paucorum hominum operibus, lusciosa atque hebes in investigandis naturae et morborum effectibus. Quam ob rem quid mirum, quod antiquis adhuc cohibita finibus, nil certi pronunciare valeat de consummata morborum historia, nec non de indicationibus, remediis et praeceptis cuilibet illorum necessariis; sed magis magisque confundatur, decrescat et quasi haereat; eidemque a speculationum fumis exaltatae illud idem accidat, quod statuis ethnicorum, quae adorantur et celebrantur, dum interim nec moventur, nec proficiunt; contra, artes mechanicae experimenta jactantes, quasi aura vitae praeditae essent, quotidie crescant et perficiantur. His generaliter animadversis, examinandum subinde erit, quid quantumve tum recentiores tum antiqui in theoria et praxi profecerint; quid quantumve unaquaeque illarum conferat ad morbos recte curandos.

IV. Theoria recentiorum multo certior est theoria Galenicorum. Illius namque fundamenta jacta sunt in experimentis sedulo et coacervatim factis, e naturalis philosophiae penu depromptis; morborumque causas et symptomata non per incertas conjecturas, sed per mathematicam veritatem, tamquam per radios solis delineat et demonstrat; quaeque olim apud barbaros barbara evaserunt, et apud doctos in dubium revocabantur, nunc clara luce coruscant, discussa ambiguitatis nebula. Contra, Galenicorum theoria non solum per inanem quaestionum exercitationem imbecillos multorum animos a recta praxeos ratione abducit, verum, molesta rerum jam dictarum repetitione, inventionis sterilitate, argutiarumque dialecticarum in rejiciendis et retorquendis argumentis ostentatione, densissimas suae praxi tenebras obducit, et confuso prolixoque illo argumendi genere, incertas pariter et obscuras indicationes in curandis morbis exponit; unde profecto tot absurda, tantaque dissidia in secta et sectatoribus GALENI semper exstiterunt. Quod superius de theoria recentiorum diximus, hoc idem ipsorum praxi auguramur in posterum. Et, cum omnes pene disciplinae, singulari quodam Dei beneficio, ex diuturnis quasi jactationibus hac aetate conquiescant, et exi-

mios quaeque progressus faciant, nescio quo fato sola medicinae praxis antiquis adhuc cohibeatur finibus, tantisque stadiis a theoretica illius parte superetur.

V. Praxis Galenicorum maximis propemodum intervallis recentiorum praxin antecellit. Siquidem sive diagnoseos, sive prognoseos, sive curationum, illis theoriarum faecibus intermixtarum, solertiam et pondus consideremus, ingenti commendatione dignos judicabimus. Haec majorum nostrorum in praxi felicitas non aliunde provenisse mihi videtur, quam ab immortali illa in observando patientia, qua singulos historiae morborum calculos non timide et per vices, sed ordine gravi atque maturo expendere decreverunt. Et, cum naturae atque experientiae lumen perpetuum sit ac constans, fieri vix potuit, quin illis superstructae observationes, per tam longas annorum series, magis magisque fuerint comprobatae. Id prae caeteris in HIPPOCRATE observamus, qui tamquam vates inspiratus, magna praevidens rei medicae adventura discrimina, si tale maturum et repetitum observationum studium negligeretur, primus omnium experientiam continuam et coacervatam adhibuit de natura, et naturam potius quam cogitationes proprias consuluit; qua demum via ad veros morborum fontes medicos perduxit. Recentiores contra, per sectiones et experimenta rerum naturalium aliquam theoriae certitudinem nacti, putarunt, quod haec eadem theoriarum certitudo redundatura quoque sit in historiam et dogmata morborum curativa, absque eo quod haec novis et sibi propriis indigerent exercitationibus. Unde non tantum illam solam omni studio excoluerunt; sed, quod his pejus est, de praxi per regulas theoriae judicando, et utrasque adinvicem confundendo, universam pene artem conturbarunt, et perniciosis erroribus, quos hodierna medicina moleste fert, ansam dederunt incredibilem. Theoriae munus est rationem reddere phaenomenon in morbis apparentium, antecedentia cum praesentibus recte comparare, occultas morborum causas, et veros causarum fontes investigare, aliaque id genus explanare, ut medicus in determinandis indicationibus apertius, nec empiricorum more, progrediatur; praxeos vero, mor-

borum historiam absolvere, de adhibendis remediis, explendisque indicationibus judicare, graviora quaeque curationem morborum spectantia per experientiae leges examinare. Quique his contraria faciet, atque de praxi per regulas theoriae promiscue judicabit, nunquam felices eventus in curandis hominibus exspectet. Quam ob rem qui ad veterum practicorum, scholae Coae asseclarum, lectionem studiose se contulerit, quique singularem illam praxeos vim, quantum poterit, fuerit imitatus, hunc demum veritati amicum esse certo fatebimur. Urgete igitur hanc tam praeclaram occasionem, juvenes; atque, repudiatis malis suavioribus, in antiquae praxeos studia incumbite, a quibus, tamquam uberrimis quibusdam fontibus, omnis ad nos sapientiae practicae promanavit cognitio; et illis profecto nulla alia studia, aut ad usum uberiora, aut ad laudem commendatiora reperiuntur.

VI. Quod spectat ad alterum argumenti caput, utra magis curationi morborum conferat, theoriane an praxis; sciendum est antea, nullam hujusmodi apud priscos Graecos medicinae in speculativam et practicam fuisse subdivisionem. Primus JEVAÏN medicus Arabum, vel speculationum jucunditate allectus, vel praxeos labore in comparanda morborum historia, et obscurissimis eorundem causis investigandis perterrefactus, illam excogitavit; sed paulo post ab ALCORAZOEN redargutus est, ut fuse notat AVERRRHOES tract. I. part. 1. super canticos. Neque mirum si nulla hujus divisionis mentio fiat in monumentis scholae Coae, et reliquorum Graecorum ad GALENI tempora; nam, ut pluries et fere ad nauseam hoc opere animadvertimus, pro certo habebant illius scholae professores, medicinam, uti ab observatione originem habuit, ita et per observationem addiscendam ac ad usum publicum reducendam fore. Quodque nos per leges theoriae, id illi sola mentis perspicacitate longo usu confirmata peragebant; qua, perpensis ad amussim anteactis de natura et historia morborum observationibus, et ad sanandum hominem serio accommodatis, indicationes curativas decernebant. Interea temporis empirica quoque secta caput extulit; haec, abnegatis quibuslibet theoriis, imo quolibet ratiocinii genere in medicina, sola in

curandis morbis utebatur experientia, sed ea mere stupida, non repetita, casu, non ductu inventa, ac prorsus circumforanea: cujus de causa, tot tantaque absurda medicinae supervenerunt, ut actum pene de illa esset, nisi GALENUS saeculo circiter primo aerae christianae, praesentaneo remedio, id est instituta vel potius strenue ac prudenter confirmata secta rationali, crescentium errorum vim cohibuisset. Haec duobus veluti fulcris innitebatur, rationi scilicet, et observationi: rationi tamen praecipuae tunc temporis tribuebantur partes, tum quia verebantur, ne in eos inciderent errores, quos antea reprehenderant in empiricis, falso observandi genere utentibus; tum etiam quia elegans et argutum ratiocinium, quod secta illa, et inter caeteros GALENUS, prae se ferebat, magis alliciebat animos, quam austerum, patiens et repetitum observandi genus, quod praecipiebat schola Coa. Ab eo igitur tempore aliqualis veluti subdivisio medicinae in ratiocinantem et observantem orta est, et per subsequentes aetates frequentata magis fuit, donec tandem ab Arabibus manifeste separata fuit in speculativam et practicam, sicuti revera hodie in usu est. Speculationes hae sive theoriae, quoniam singulae alicui philosophiae innitebantur, et juxta illius praescripta decernebant, pro varietate philosophiarum, variae quoque semper fuerunt, et exinde varia in praxi medica conditio et fortuna. VALLESIUS, vir doctissimus, praecepta practica inde quamplurima suis scriptis inseruit, et plura forsitan inseruisset, nisi rerum dialecticarum strenuus assertor et vindex, de historia curationeque morborum per contentionum disciplinam pronunciasset. Eodem caractere notandi sunt ARGENTERIUS, MASSARIAS MERCATUS et magna pars Galenicorum, qui per tria superiora saecula floruerunt, prae caeteris tamen CAPIVACIUS, cujus opera ob rationes supradictas acriter notavit CASP. HOFMANNUS. Contra feliciter instituta ac promota hoc saeculo philosophia naturali et experimentalis, eidemque admota et innixa theoria medica, quis est, qui non fateatur, praxin exinde dilucide explicatam confirmatamque fuisse?

VII. Postquam medici, per principia geometrico-mechanica nec non per experimenta physico-

mechanica et chemica, corporis animati structuram et effectus examinare coeperunt, non solum innumera superioribus saeculis ignota detexerunt, sed cognoverunt revera corpus humanum, quoad actiones naturales, nil aliud esse, quam complexum motuum chemico-mechanicorum, a principiis tamen pure mathematicis pendentium. Nam, si compagem illius attente quis lustraverit, inveniet profecto in mandibulis ac dentibus forficem, in ventriculo phialam, in venis, arteriis caeterisque canalibus tubulos hydraulicos, in corde embolum, in visceribus cribrum seu secernicula, follem in thorace, vectis potentiam in musculis, trochleas in angulis oculorum, et sic de reliquis. Et, quamvis chemici per voces fusionis, sublimationis, praecipitationis etc., phaenomena rerum naturalium explicent, et ita philosophiam separatam constituent, revera tamen ea omnia ad vires cunei, aequilibrii, vectis, elateris et similium mechanices principiorum referri debent. Cum igitur effectus naturales corporis animati nulla alia via facilius clariusque explicari possint, quam per principia mathematico-experimentalia, quibus ipsamet loquitur natura; putamus pariter effectus ejusdem praeternaturales et morbosos vix via alia certius et evidentius demonstraturos, quam praedicta; adeoque theoriam, quae talibus innititur principiis, esse reliquis omnibus certiore. Si morbi a solidis vitiatis duntaxat penderent, certe origines et causae effectuum morbosorum in eis existentium facillime per antedicta principia investigarentur notarenturque: at quoniam major pars illorum fluidis varie affectis originem debet, ideo nil mirum, si per principia theoretico-philosophica veram ac genuinam morborum causam investigare nunquam poterimus. Quisquis enim in quacumque hypothesi et philosophia vel peritissimus, post longas meditationes, exercitationesque insumtas in invenienda vera natura partium componentium quoscumque humores, tandem coactus erit fateri, quod minima componentia humorum, sive naturalium, sive morbosorum, corporis humani viventis, nulla arte et nullis speculationibus inveniri ac determinari unquam poterunt. Et, quidquid hac de re medici asserere conantur, nil aliud vere sunt quam ignes fatui, qui rei corticem ne quidem attin-

gunt. Quamvis ignota nobis sit talium humorum vera configuratio et textura; ad curationem tamen sufficiet, per experientiam nosse varios eorundem motuum progressus, exitus et declinationes, qui utpote a natura excitati et directi veros indicationum fontes nobis adaperiunt in exhibendis mutandisque remediis. Haec cum vera sint, fatebimur sane artem curandorum hominum solo usu et exercitatione comparari, adeoque praxin prae theoria (quod fuit alterum superioris argumenti caput) curationi morborum magis conferre. Subtiliori quolibet mathematico subtilior est natura; ideo quaecumque de medicina meditatus fueris, pro veris non habeas, nisi prius ad lydium praxeos lapidem revocaveris; quodsi repetita experientia inveneris vera, pro veris semper habeto. De bono aut malo vino judicare non poteris, nisi gustaveris. Perfectus musicus non erit, nisi cecinerit. Nec miles strenuus, nisi bella gesserit. Multa homines in museis excogitant, quae rationi consona ac prorsus certa existimant; sed quando ad usum descendunt, non solum absurda, sed pene impossibilia deprehendunt. Contra, quamplurima (praecipue si de curationibus et remediis loquamur) dum primo proponuntur, inutilia, rationique omnino contraria judicantur; vel quia hypothesei nostrae ad amussim non quadrant, vel quia probabilem illorum rationem reddere nescimus. Si tamen ad praxin et experientiam revocentur, utilia et certa experimur. Subsidia igitur multo ampliora medicinae accessura fore speramus, si theoriae et praxi talia in posterum utrisque dentur, qualia utrisque debentur.

C A P. XII.

Methodus ad tirones de morborum hypothesei recte construenda.

I. **Q**uae fundata sunt in natura, crescunt et perficiuntur; quae vero in opinione variantur, non augentur. Hoc ultimum accidere potissimum in re medica, quando hypothesei minus certae ac mere opinativae innititur, quotidie observamus. Imo, si

diligenter quispiam inquirere velit quid prae caeteris impediverit, quo minus certum aliquod systema de re medica determinari potuerit, non alia de causa factum id esse inveniet, quam quod medici vires mentis viribus experientiae debite accommodare atque adjungere noluerunt. CAESALPINUS Italus acutissimus primus omnium sanguinis circulationem detexit, eamque 24 horarum spatio fieri judicavit, ut fuse notat quaest. peripat. libr. V. quaest. 4. Quoniam tamen sola mentis acie, ad praeclarum hoc pervenit inventum, nec unquam opportunas eidem perficiendo anatomicas observationes, rerumque naturalium experimenta adhibuit; ideo nil mirum, si et operis argumentum reliquerit imperfectum, et ipse velut athleta quidam dialecticus, mentis viribus duntaxat confusus, ceciderit in arena. Quod animadvertens HARVEYUS, non solum rationem, sed experientiam ipsam hac de re consulere voluit; idcirco tam diu naturam experimentis vexavit, tandiuque sectionibus anatomicis laccessivit, donec tandem ad veritatem fatendam coegerit. Et ita, praeter omnium expectationem, e quadam veluti mistione rationis et experientiae, aeternum circulationis inventum complevit; quod sane tamquam nuncius veritatis, trans Alpes, atque trans maria, in omnes denique medicorum omnium academias admirabili celeritate penetravit, et ab omnibus indiscriminatim receptum fuit. Quibus sane de causis puto eidem non eventurum, quod ventis solet, qui cum vehementissimi sint, unde oriuntur, ad longinquas tamen regiones fracti fere debilitatique perveniunt; sed quod ingentibus et peramplis fluminibus, quae cum ab ortu ipso magna sint, perpetuo tamen aucta et tumefacta progressu, eo majores undas volvunt, eo amplioribus feruntur alveis, quo a fontibus suis longius recesserunt.

II. Studia sunt opinionis, non naturae, quae jactarunt hactenus practicae; ut reliqua sileam, praesto nunc sit sola febris, de cujus essentia tantae hoc saeculo excogitatae sunt hypotheses, ut bilem moverent sagacioribus. JACOBUS SYLVIVS cum universa BONTEKOEI schola judicavit, calorem non esse febris causam, sed effectum, et symptoma; pulsumque celerem non esse unum e signis indicantibus, sanguinem celerius moveri, sed tardius, adeoque febrium

omnium essentiam in coagulatione sive incrassatione sanguinis constitui; hac fretus opinione sanguinis missionem in curatione febrium, nec non remedia calorem temperantia prohibet; laudat contra spirituosam volatilia, aliaque hujusmodi somniam sanguinis coagulationem dissolventia, quae indifferenter quovis morbi tempore in omnibus febribus praescribit, ut hypothese e cerebro, non ab historia facti deductae satisfaceret. HELMONTIUS, et parum ab eo discedens CAMPANELLA, crediderunt, febrem non esse morbum, sed morbi remedium, a natura potissimum excitatum, ut peccantem materiem humoribus confusam eliminaret; quam ob rem decreverunt praecipuum curationis scopum in omnibus febribus eo potissimum collimare debere, ut ignis hic febrilis augeatur per calefacientia remedia, et naturam, ut ajunt, roborari, quo facilius citiusque hostem cervicibus suis imminentem possit deturbare. HENRICUS SCRETA, DIOCLIS sententiam oblivione fere consepultam excitans, febres omnes ab inflammatione viscerum deducit; et cum inflammatio obstructionem tubulorum, sive, ut ait, impeditum sanguinis circuitum praesupponat, idcirco damnatis phlebotomia, purgatione aliisque nimium sanguinis ardorem deprimentibus, sive refrigerantibus remediis, curationem illarum omnium instituit per medicamenta dissolventia, spirituosam, alkalia volatilia, et hisce analogam, praesuppositam viscerum inflammationem obstructionemque resolventia. Cartesiani philosophi suis innixi principiis, novam quoque febrium excogitarunt hypothesein; putant illi in naturae statu materiam subtilem veloci cursu massam sanguinis continuo permeare, et recto tramite poros ejus percurrere; qua ratione naturales in humoribus fermentationes producit et fovet; at, si contigerit, poros illos conturbari, et crassiori substantia oppleri, materiae subtilis velox et continuatus transitus impeditur; hinc illa, in ingentes concitata agitationes, quo pristinum ac liberum per massam sanguinis iter recuperare possit, motus excitat in sanguine vehementissimos, quos febrem appellant; pro cujus absolvenda curatione ea remedia necessaria judicant, quae spiritu et tenuitate sua valeant crassam illam materiem, poros sanguinis opplentem, et illorum rectitudinem subver-

tentem, discutere, solvere, et per sudores aliasque naturae vias eliminare, ut ita materia subtilis, liberum iter nacta, non impetuose, sed leniter et juxta naturae leges per humorum substantiam et, ut ajunt, porositatem transmeare valeat.

III. SYLVII de le BOE, BONTEKOEI, CRAANENII, JONES, PIENS, aliorumque infinitorum de febribus hypotheses, quae ex transalpinis potissimum ad nos devenerunt, omnibus sunt notae, nec iisdem recensendis frustra tempus impendemus. Nota pariter est et Galenicorum de febris essentia opinio, qui falso imbuti praejudicio, humores animalium viventium putrescere posse, non dubitarunt asserere, quod praecipua febrium pars ab eorundem putredine originem suam deducat; vulgarique illa opinione decepti, quod humidum sit productivum putredinis, ab aquae potu tantopere abhorrebant in febribus, ut permittebant aegrotantem in imminens potius vitae periculum delabi, quam ne minimam aquae guttam eidem tribuere; unde plurima in libris numerantur exempla eorum, quibus febre graviter aestuantibus, cum aquae potus omnino interdiceretur, cor et pulmones arefacti et prorsus emarcidi fuerunt post obitum detecti. Hisce adnotatis, quilibet animadvertere facile poterit, inter tot novas opiniones et nova saeculi cogitata, nec certiore curandarum febrium methodum habitam, nec illius naturam elucidatam, quin potius confusam magis, ac perturbatam. Febris denique adhuc ardet, adhuc inquam, et in scholis, et in aegrotantium laribus; ejusque incendia latius propagata ingemisset orbis, nisi inter tot scriptores unus hoc aevo praeluxisset THOMAS SYDENHAMUS, artis nostrae ornator et ornamentum, qui sepositis opinionum commentis ad observationes prorsus se dedit, et a prima aetate ad extremum usque senium cum natura cohabitavit; qua ratione demum probabiliorum de febrium indole hypothesin, curationemque patefecit; tantaeque ingenii et doctrinae laude iisdem curandis excelluit, ut a contrerraneis suis medicus febrium vulgo esset nuncupatus, prout ab Anglis peregrinantibus pluries per Italiam audiivi.

IV. Si quis paulo diligenter nonnullas recentiorum hypotheses, earumque fundamenta examinaverit, fatebitur profecto, auctores illos vel ad delecta-

tionem novo speculandi genere afferendam motos fuisse, vel opportunas iisdem efficiendis leges ignorasse. Tot namque hypotheses (ex his judicari poterit de reliquis) de chylicationis natura hoc saeculo prodierunt, quot experimenta aut furno eduxerunt chemici, aut e laboratorio naturae philosophi experimentales: utrique ipsorum, cum observassent e mixtione duorum vel trium corporum prodire tertium quid coloris subalbi, non dubitarunt asserere, quod eodem propemodum artificio chylus in ventriculo elaboretur, et ad mutationem in sanguinis naturam disponatur. Et, quod gravius his est, indicationes curativas in cruditatibus, inappetentiis, aliisque laesae chyloseos malis, quae a diuturnis talium morborum eorumque symptomatum observationibus peti debebant, ab exterioribus illis, ac fortuitis duntaxat rerum experimentis et mixtionibus petierunt. Sed, praeterquam quod falsum est, quod coctiones, separationes, dissolutiones aliaeque in visceribus animalium naturales functiones ad amussim fiant, ac in furno chemico fieri solent, hic intempestivus transitus a duobus vel tribus experimentis cujuscumque demum generis, ad formanda systemata generalia, non solum praecludit nobis viam, quae ad detegendam cujuslibet rei naturam recta ducit; sed novis in dies atque novis obruit erroribus in praxi medica exercenda.

V. Neque quis putet, me male adversus hypotheses affectum, paulo durius easdem praefato dicendi genere tractasse; quod idem est, ac in medicina ratiocinium negare. Nam, praeterquam quod studium illarum, dum naturae legibus ad amussim respondent, semper prosecutus sum, illudque aliis suasi, ita nihil magis mihi cordi fuit in hoc opere, quam hypothesin observationi strictius quam antea adjungere, et aliqualem inter eas concordiam procurare. Quod vero molestus interdum, ac ferme putidus primo hoc libro fuerim in afferendo de hypothesibus judicio, effecit id tum nimius medicorum iisdem hoc saeculo excogitandis abusus, tum praepostera ad curandos morbos earundem applicatio. Formica colligit et utitur, ut faciunt empirici, qui hinc inde experimenta venantur, iisdemque nec observatione repetita confirmatis, nec diluculo examinatis, ratiocinio paulo post indiscriminatim utuntur.

Aranea ex se omnia fila educit, neque ullam a particularibus materiem petit; ita faciunt medici speculativi, ac mere sophistici. Apis denique caeteris se melius gerit: haec indigesta e floribus mella colligit, deinde in viscerum cellulis concoquit, maturat, iisdemque tam diu insudat, donec ad integram perfectionem perduxerit. Hoc genus medicorum apis aemulum desideratur in arte nostra; nonnulli namque tantum abstrahunt naturam, donec ad materiam potentialem et informem pervenerint. Alii contra cum nimii sint in particularibus sensui subjectis, nec ratione examinatis, tanta rerum confusione tantopere interdum turbantur, ut nonnulla tamquam nimis humilia aspernentur; nonnulla vero ut nimis ardua pertimescant.

VI. Dum interdum considero vim et effectus imaginationis auctorum, qui ad novas excogitandas hypotheses sunt proclives, observo, duabus potissimum de causis ad hoc innovandi studium compelli; vel ut aucupentur gloriolam, qua novi rerum aut opinionum inventores cumulari solent, et qui auctoribus parebant, ipsi inter auctores recenseantur; vel potius, cum diu lectioni librorum insudassent, ut probabilem aliquam rerum rationem invenirent, nec eam invenissent, tunc ad res marte suo examinandas, de iisque rationes reddendas se contulerunt. Quod si contingebat, ut illis vel aliis doctis viris arriderent, majoris gloriae avidi, super eas integrum mundi aut alicujus artis systema brevi stabiliebant. Et quoniam hi homines forti imaginatione sunt praediti, maximeque abhorrent audire servum pecus alienae opinionis, suam mordicus tenent caeterisque omnibus certiores existimant. Si quid legendo vel experiendo invenerint, quod vel minimum hypothesis suam confirmat, non solum in suas partes trahunt, et hypothesis varie confarcinant, sed summis laudibus, tamquam rem certissimam, depraedicant. Caeterum ingens ille amor systema suum aeternum stabiliendi, ideas mentis mille modis confundit et objecta rerum talia saepissime illis repraesentat, qualia reperire cupiunt, non qualia revera sunt.

VII. Sed ad rem. Hypothesis ut perpetua sit et stabilis, necesse est, ut non ab auctoris sui mente omnino educatur, sed ab ipsis rebus prodeat, ab ob-

servationibus et certis naturae phaenomenis pendeat ad amussim. Specimen hujus veritatis inter caeteros philosophantes nobis exhibent astronomi. Totius astronomiae cardo eo potissimum vertitur, ut ex observatis primo corporum coelestium phaenomenis, intellectus postea assurgat in theorias sive in hypotheses ad normam geometriae accurate delineatas; quibus animo praeconceptis, docteqe examinatis, praedici demum et calculo definiri possint corporum eorundem motus, situs atque syzygiae. Primo igitur ingentem observationum seriem sibi comparant astronomi, deinde in theorias assurgunt, ut probabilem illarum rationem reddant. Et, quamvis complura, eaque inter se contraria, coeli systemata constituerint, Ptolemaicum nempe, Copernicanum, Tycho-nicum, semi-Tychonicum etc., in astrorum tamen praedicendis phaenomenis, eorumque motibus supputandis, id est in praedicendis eclipsibus, aspectibus variis planetarum etc., ne minimum quidem in praedicenda ad amussim veritate inter se discrepant. Hujus rei arcanum ex eo potissimum pendet, quod quilibet astronomorum, quamvis peculiarem astrorum theoriam suam quisque animo conceperit, singulorum tamen theoriae ab una eademque corporum coelestium constanti observatione prodierunt; nam quidquid observavit unus, observavit etiam et alter. Sola ratio (quae sub theoriae nomine venit) cur illa tali modo appareant et fiant, cum ab hominum voluntate dependeat, varia solet esse, prout varii sunt modi concipiendi et se explicandi singulorum hominum. Idcirco, licet in ratione sive in theoriis discrepent, quoniam tamen singulorum ratio iisdemmet coelestium observationibus inhaeret, nil mirum, si in praedicenda veritate concordēs inveniantur.

VIII. Astronomorum vestigiis inhaerere deberent practici in efformandis morborum hypothesis. Hoc efficient, si prius idioma didicerint, quo natura loquitur, et modos, quibus eadem exprimitur, id est, longam in observandis juvantium et laedentium eventibus exercitationem. Postquam igitur per diuturnas observationes innotuerit tale quid in aliquo morbo frequenter ac perpetuo tali modo succedere, tunc mens assurgat ad formandam hypothesis, eamque stabiliendam super praedictos constantes naturae mo-

tus in hoc aliove morbo tum producendo, tum sanando. Hujus veritatis, praeter experientiam, assertorem habemus Dominum SYDENHAMUM in affectionis hystericæ determinanda hypothesisi. Putat hic, hysteriam produci a fracto ac pene elanguido spirituum tono, cujus de causa in effervescentias motusque inordinatos adacti, hystericas convulsiones cum sociis symptomatibus producant. Hypothesin hanc non eduxit vir clarissimus e phantasiae sinu, ut vulgo solent; sed postquam pluries atque pluries observavit sanguinis missionem, purgantia, syrupos acidos, aliaque hujusmodi sanguinis tonum enervantia remedia, nec non moerorem, vigilias, jejunia, cibos pravi succi, similesque causas aut attulisse aut exacerbasse hysteriam; contra chalybem, theriacam, medicamenta exhilarantia et spirituosio-oleosa, equitationem et longam moram in aëre rusticano, vina herbis amaricantibus alterata et similia, eandem vel eradicasse, vel magna ex parte mitigasse, non dubitavit asserere, ac in hypothesin assurgere, quod hysteria producat a fracto ac pene elanguido spirituum tono, et massa sanguinis depauperata nobiliori sive balsamica sui parte; ab eademque hypothesisi indicationes curativas petendas esse constanter affirmavit, et experimentis comprobavit.

IX. Quoniam praecipuum hypotheseos munus est rationem reddere phaenomenon in morbis apparentium, quo mens apertius prodere possit in hauriendis indicationibus curativis, necesse pariter erit ut ea innitatur, sive ut pronunciet per leges principii alicujus generalis, rebus omnibus communis, quodque sit evidentissimum. Tale principium non aliud esse poterit, quam figura et motus. Figura namque talis est, qualis vere est, sive percipiatur, sive non percipiatur a sensu; vel, eo modo percipiatur, quo est, vel quovis alio modo percipiatur. Motum pariter cum singula corpora suum habeant (quies absoluta in corporibus non datur) per eumque omnes illorum alterationes, sive in melius, sive in deterius producantur, fieri vix potest, quin ratiocinia a primariis hisce duabus corporum passionibus pendentia, certiora sint aliis, principio alicui haerentibus longe diverso. Patet id in theoria recentiorum, quae utpote fundata

legibus mechanices figurae et motus, felicius certiusque phaenomena morborum solvit, quam Galenicorum theoria inanibus qualitatuum primarum aut occultarum commentis addicta. Obiter hic monendum in confirmationem antecedentis, atque etiam praesentis thesisi, quod quamvis plures excogitari possent circa morborum generationem curationemque hypotheses, toto quod ajunt coelo inter se diversae, et aliquando quasi per jocum fictae, dummodo tamen singulae easdem jactent stabiles et continuatas morborum observationes, singulae pariter aequae feliciter morbos curabunt, sicuti nuper de astronomis in re sua animadvertimus.

X. Certum est, praxin a quadam veluti mixtione rationis et experientiae oriri, et per eandem confirmari: sed, ut tale institutum feliciter et sine erroribus progrediatur, necessarium prae caeteris est, ut altera alterius jus non immerito sibi arroget, sed potestas judicandi et decernendi in morbis, solis tribuatur observationibus: phaenomena morborum solvendi, et rationem reddendi apparentium naturae motuum concedatur hypothesei. Quod ad me attinet, hypothesei eousque inhaereo, quousque video naturae vestigiis ad amussim respondere, a quibus si vel minimum recesserit, relicta hypothesei, naturam sequor optimam semper ducem. Nam, cum specificae humorum alterationes depravationesque in singulis morbis, vix ac ne vix quidem penetrari possint ab humanae mentis acie, curationes pariter eorundem dirigere cogemur non ad essentialem illorum naturam, sed ad causam eorundem magis generalem; variando subinde curandi methodum, vel pro indicio naturae spontaneo, quo in morborum eradicatione illa uti solet; vel experientiae nostrae repetitae, qua demum certiores evadimus, per quod medicationis genus quilibet morbus eliminari debeat. Sciant interea tiro-nes, non aliud dari certius signum, hypotheses et ratiocinia nostra esse vera, quam si, cum ad praxin redacta sunt, curationes morborum juxta illorum praescripta feliciter succedunt: aliter nimis eisdem credendum non erit. Quique hoc neglecto monito in perniciosos errores incident, magis atque magis ignarum vulgus excitabunt ad objiciendum nobis

scommma illud turpissimum: *In medicina decantantur tenebrae, et noctuae philosophantur Athenis.*

XI. Non opinandum, sed certo et ostensive sciendum. Neque disputandum, sed experiendum quid natura faciat aut ferat; et, quod ipsi per speculationes attingere non possumus, id in natura impossibile non supponamus, artis nostrae infirmitatem in naturae calumniam vertentes. Sedulo atque assidue cogitandum nobis est, ut novi modi et novae leges detegantur pro sanandis morbis incurabilibus; quorum nonnulli, licet revera incurabiles sint, quamplurimi tamen tales sunt ob nostrarum virium tenuitatem, non vero ex impossibilitate eorundem; nam si pluries ab aliis medicis curati sunt, ut historiae testantur, cur id perpetuo non fiat, non video. Novi modi novaeque leges detegantur, ut rectius faciliusque sanentur ii, qui vulgo curabiles judicantur; ut vita ad longam aetatem producat, sive inveniatur methodus de retardanda senectute; ut vera sanguinis aliorumque humorum natura, sive genuina eorundem componentia tandem aliquando nobis innotescant: idque vel per analogiam cum aliis liquoribus animalibus aut vegetabilibus, vel per inspectionem microscopio factam, statim ac e corpore educuntur, eosdem super pellucidum extendendo, vel alia analysi magis conformi; ut reficiantur aegroti in ipso mortis agone constituti: nil enim turpius est, quam dum medici aegrotum, biduo aut triduo ante mortem, tamquam incurabilem deserunt, nec nova atque nova remediorum genera usque ad ultimam vitae lineam pertendant; nam quousque anima corpori inest, semper aliquid ex admirabili arte nostra utilitatis sperandum; ut remedia specifica et cuilibet morbo infallibiliter respondentia dignoscamus; aliaque sexcenta, quae desiderantur adhuc in arte praestantissima. Atque ita novis eleemosynis per manus nostras humanam familiam dotet rerum conditor et creator Deus.

C A P. XIII.

Quanti intersit praecepta sive certas constantesque regulas stabilire, ad quas judicia sua dirigere queat in ambiguis morborum eventis haerens perplexusque medicus.

I. **Q**uamvis ex antecedentibus theoriae et hypotheses necessariae sint in medicina tum ad investigandos morborum effectus et causas, tum ad methodum recte dirigendam; quoniam tamen, dum ad aegrorum lectulos sumus, ut de curatione quidpiam decernamus, frequenter expectationem nostram deludunt; et aliquando, quae circulationi sanguinis (hypothesi sane omnium certissimae) contraria sunt aut videntur, aegrotis utilia deprehenduntur; idcirco putamus nil magis in arte nostra opportunum esse, quam nova in dies investigare praeceptorum genera, sive sententias quasdam longo usu et matura confirmatas experientia, diagnosin, prognosin, curationemque morborum spectantes: utpote quae ob rationes saepius cap. II. §. 7. 8. et sequ. traditas, non solum raro fallunt, sed statim et absque multis theoriarum ambagibus, veras perpetuasque agendorum indicationes nobis manifestant. Neque mea haec opinio commentum est animi timidi ac fere semper dubitabundi, sed scribendi docendique methodus ab HIPPOCRATE suis omnibus in libris, et, post illum, a sagacioribus quibusque practicis constanter observata. Atque, si certo non cognovisset vir ille magnus praeceptivam hanc methodum, tum hominibus curandis, tum confirmandae medicinae, esse caeteris omnibus utiliorem praestantiorumque, eandem profecto ita mordicus non retinisset in exercenda praxi sua, librisque, ut diximus, conscribendis. Nos igitur, illius vestigia secuti, decrevimus nonnulla hic exponere praecepta, quae vel per optimorum librorum lectionem, vel per repetitam in variis Italiae xenodochiis observationem, nobis certo innotuerunt; ut ita ad illorum exemplar tirones nova in dies atque nova praeceptorum genera investigare conentur. Sint igitur:

In principiis acutorum morborum ac inflammatorum purgandum non est, praesertim per cathartica vehementiora. Neque dicas, multas febres ab

adhibito purgante in principio statim jugulari; nam re diligentius considerata, tales febres vel erunt synochae leves, vel mesentericae a cibis pravi succi copiosius ingestis, et primis viis adhuc haerentibus productae; non autem vere acutae, quae tam brevi tempore desinunt, sed, Hipp. teste, 14 diebus citius aut serius judicantur. Et quoniam causa illarum in principio morbi confusa est sanguineae massae, eademque alte immersa (quod antiqui statum cruditatis vocabant) ac per consequens ad depurationes impar; si tunc temporis purgans medicamentum propinaveris, vel educes quae educenda non erant, vel jugulabis aegrotum, vel, quod frequentius observavi, febrem exacerabis, et, si fuerit simplex, duplicabis, innumeraque produces symptomata, quae antea vel non erant, vel erant mitiora.

Porro initiis acutorum non solum purgandum non est, sed neque diaphoretica volatilia, et reliqua hujusmodi impetum facientia remedia exhibenda; sanguis enim tum temporis sat superque inflammatus, imo ad depurationes prorsus impar, ob cruditatem confusionemque peccantis materiae illum exagitantis, ab antedictis remediis magis magisque irritatur et excandescit; et exinde praeceptum ruit in caput, aut alia viscera, in quibus letales stagnationes, vel alia quamplurima producit symptomata, quae ante illorum usum non apparebant; utpote deliria, vigilias, sudores non judicantes, anxietates, angores, sitim et reliqua hujus generis: ipse tamen nil frequentius observavi post purgans, vel aliud nimis impetuosum remedium initio acutorum praescriptum, quam febris exacerbationem, aut reduplicationem.

Inflammatio e pleurae, intestinorum, vesicae etc. laboranti, si derepente remiserit dolor affecti loci, febris vero augeatur cum pulsu intermittenti ac debili, et reliqua pariter augeantur symptomata, pro certo habeto superventurum paucis horis elapsis delirium, et delirium paulo post mortem ipsam excepturam: in gangraenam namque desiisse morbum denotatur.

II. Pleuritici, quibus abscessus fiebant ad aures, omnes sanabantur, ut pluries vidimus.

Qui febrium initiis conatum vomendi habuerunt, et, negligentia medici, vel naturae debilis impoten-

tia, non vomuerunt, progrediente morbo, gravissimis correptos diarrhoeis saepissime vidimus.

Obstructione viscerum laborantibus, si facies naturalem et vividum adhuc servat colorem, talium hominum curationem suscipito; nam facile sanabuntur. Si vero facies a naturali statu multum recesserit, et pallor cum macie omnia occupaverit, si poteris, curationem non suscipias, taliter enim affecti non sanantur. Uteri tamen cancro affectis aliter res habet: in iis namque faciei color a naturali non recedit, sed genas perpetuo roseas habent.

In peripneumonia si febris, tussis et reliqua symptomata exacerbentur quinto die, quo major exacerbatio, eo mors certior septimo die.

Si ructas acidum, abstine a vino et sanaberis; loco vini aquam aniso aut cinnamomo alteratam sumito; sanatus vero, denuo vinum assumes.

III. Ischiade correptis, eadem hora vel paucis elapsis a prima doloris invasione, si purgans medicamentum dederis (ipse uti soleo syr. de spina pontica cum vino), vix absoluta hac aut ad summum altera, quam propinaveris, purgatione, aeger certo sanabitur; non ita vero, si morbus ad plures dies et menses fuerit protractus.

In morbis nunquam ab aegro discedas, nisi linguam inspexeris: haec statum sanguinis prae aliis signis, et apertius et certius nobis indicat; reliqua namque signa saepissime fallunt; haec aut nunquam aut raro. Et, nisi sapor, color aliaque linguae accidentia ad naturalem statum redacta sint, nunquam aegrum tutum dato adstantibus; aliter male consules nomini tuo.

Quot diebus principium febris duraverit, totidem et augmentum, status ac declinatio; et, quale fuerit morbi principium, vehemens nempe, malignum, impetuosum, vel contra lene aut benignum, talia quoque erunt, facta comparatione, alia morbi tempora. Unde ex solo morbi principio, sedulo et sagaciter considerato, prognosticare poteris adstantibus durationem febris, nec non faustum illius aut infaustum eventum.

Apparentibus petechiis, nil amplius in primis viis movendum: siquidem ipsa etiam enemata eo tempore summopere suspecta sunt.

Petechiae quo tardius et fere circa morbi statum erumpunt, eo meliores sunt; ad crisin enim et coctionem jam vergit morbus; et tunc cum apparent, bezoardicis et diaphoreticis magis magisque promovendae; vitando interea, quantum fieri potest, alvi fluxum. Contra, si appareant in principio morbi, malae sunt; insignem namque sanguinis fusionem dissolutionemque ostendunt.

In febribus intermittentibus, si secundus paroxysmus erit vehementior primo, tertius vero maxime mitis, scias febrem circa quartum paroxysmum totaliter cessaturam. Si vero quartus paroxysmus vehemens fuerit, quintus vero magna ex parte remissior, tum in septimo paroxysmo integra febris solutio exspectanda.

Omnes, qui extinguuntur febre aliqua intermittenti, circa initia paroxysmi moriuntur; raro autem in augmento, statu, et declinatione.

In febribus intermittentibus urina est intense rubra, et colorem lateritium aemulatur; estque urina taliter colorata signum fere pathognomonicum, et maxime familiare tribus febribus. Si urina profunda rubedine tincta sit, et aëri exposita sedimentum lateritium deponat, pro certo habeas morbum illum, sub quacumque demum specie appareat, a fermento febrium intermittantium originem suam deducere, ut pluries atque pluries observavimus.

IV. Quamplurimis morbis remediorum usus obest potius, quam prodest; prodest contra motus et in rusticano aëre exercitatio. Constans est doctissimorum medicorum observatio, nonnullos morbos pertinaces et chronicos, praesertim a longo moerore et animi pathematibus productos, nullis aliis remediis celerius obtemperare, quam equitationi in aëre rusticano.

In colica biliosa valde pertinaci; in phthisi cum fluxu colliquativo, et reliquis desperati morbi symptomatibus; in hysteria et affectu hypochondriaco inveteratis, demum in chronicis morbis et a viscerum obstructione productis, post alia incassum tentata, non invenitur praestantius ac fere herculeum remedium, quam exercitium equo vehente factum, primo quidem ad stadia, deinde ad multa milliaria, idque horis potissimum matutinis, et apricante coelo;

prout sancte fatetur vir magni nominis THOMAS SYDENHAMUS; sed multo ante ipsum HIPPOCRATES libr. de diaeta. Neque obstat quod aeger sit nimium debilis et viribus adeo prostratis, ut ne quidem in lecto moveri valeat: siquidem in tali casu exercitium inchoandum primo erit rheda ad pauca stadia; exinde vero sensim ad plura milliaria equitatione absolvendum. Per hujusmodi enim exercitium equitando factum, imi ventris viscera pedetentim succutuntur (nam omnis equi succussio, tota quanta est, in imum ventrem equitantis terminatur, reliqua vero membra paucissime exercentur) et, per repetitas succussiones, elanguidus ac prorsus flaccescens fibrarum tonus restituitur; humorum atque spirituum motus, vel imminuti vel impediti, excitantur; et quidquid hinc inde visciditatis viscerum glandulis inhaeret, amissum circulum recuperat: quo pacto restitutis, atque post diuturnas equitationes exaltatis viscerum fermentis, non solum coctiones illorum, sed ipsae pariter humorum separationes pristinae felicitati salubritatique restituntur, et peccans materies, tam longo tempore iisdem inhaerens, per opportunas demum naturae vias foris eliminatur, etc. Hoc exercitationis arcanum, non est quod reticeam popularibus urbis Romae, cujus atmosphaera Jove humido et nebuloso fere perpetuo sordescens, ac proinde perexigua vi elastica gaudens, nil mirum quod solidis humani corporis partibus flaccescentiam, fluidis vero inertiam ac veluti lentorem quandam afferre soleat; qua quidem de causa inter caeteros morbos almae hujus urbis incolis familiares, tres illi a doctissimo PETRONIO de victu Romanorum descripti, praecipue ferociunt: capiplenium scilicet sive assidua capitis gravitas, virium lassitudo, et alvi siccitas. E quibus omnibus abunde constat, in aëre romano tam solidarum quam fluidarum humani corporis partium motus nimium languidos evadere; atque hoc nomine illius incolis magna salutis incommoda fere perpetuo allaturum, nisi per forinsecus adveniens exercitium humorum et spirituum motus excitentur, atque augeantur; quo possint per canales suos liberrime excurrere, et ita restituto utrisque debito tono, coctiones separationesque in visceribus et reliquis corporis partibus juxta naturae leges instituantur.

V. Pessimum signum erit, si circa initia status morbi, urina rubicunda et contentorum excrementiorum copia valde satura, sensim mutetur in tenuem et pallidam; si pulsus evadat celerior, debilis, ac fere vacillans; denique si quidam tendinum subsultus, praecipue dum pulsum aegrotantis tangimus, loquacitas, insomnia horrenda, et hujusmodi alia superveniant: siquidem in tali rerum statu breviter expectanda erunt funesta capitis symptomata, utpote deliria, vigiliae, comata, vel etiam aliarum partium mala; sed prae caeteris febris in malignam mutatio.

Spirituum robur in febribus ex pulsu certissime et fideliter sumi potest; unde si robustus et aequalis ille fuerit, quamvis deliria, convulsiones, tremores, et prava alia generis nervosi symptomata appareant, semper bene sperandum: contra si pulsus fuerit valde celer, debilis et vacillans, utut reliqua symptomata salutem promittant, semper timendum; cum tali namque pulsu mors prae foribus esse solet.

Omnes febriæ cates quamdiu sputant, extra periculum ut plurimum sunt in continuis aequae ac intermittentibus: lingua sordida ubique suspecta.

Febris, si phaenomena illius spectes, reliquis morbis est notior; si constitutionem et causam, omnium ignotissima.

Hydrope pectoris vel abdominis, vel cachexia laborantibus, si color faciei rubicundus, sive medicriter bonus, derepente mutetur in lucidum et plumbeum, aeger repentina morte morietur paucis elapsis diebus aut mense ad summum.

Filii magnatum frequentius ex inutili remediorum copia, quam ex vi morbi pereunt, praesertim si acute laboraverint, etc. Paucis utaris, et cum prudentia.

VI. Iliacae passioni si spontaneus alvi fluxus superveniat, aut acuta febris, brevi morietur aeger.

Apoplexiae aut epilepsiae si superveniat gutta serena, plerumque signum mortis est, vel vehementiae morbi, etc.

Iliacae passioni quo fortiora adhibueris remedia, sive purgantia, sive clysteres magis irritantes, eo magis obstruetur alvus, ob auctam ab illis fibrarum

intestinalium crispaturam et contractionem; conferunt magis anodyna, emollientia et dissolventia.

Si ileo supervenerint urinae suppressio, stranguria, singultus, ventris inflatio, aut convulsiones, malum erit letale.

Mania cum melancholia talem habet affinitatem, ut non raro mania in melancholiam transeat, et initia melancholiae frequenter maniacum quid habent, ut observavit DODONAEUS vir doctissimus.

Mulieres gonorrhoea laborantes, vel menstruant, circulum lividum sive plumbeum sub oculis habent, quod inter diagnostica morborum muliebrium reponendum.

Cum pulsu parvo, frequenti et quasi vacillante in acutis et periculosis morbis, mortuos potius, quam sanatos vidimus aegros.

Urina subjugalis (id est boum urinae crassae et turbidae similis) quando in acutis febribus, aut morbis apparet, semper mala capitis praenunciat. Si, ea apparente, pulsus sint parvi et debiles, aeger ad somnum inclinet, gravitate capitis afficiatur etc., soporosos affectus et praesertim lethargum mox mox supervenientem prognosticato. Contra, si vigiliae, capitis dolores, sitis, linguae ariditas, ardores viscerum et similia cum tali urina vigeant, vel delirium, vel convulsiones, vel alios nervorum morbos jam jam imminentes praedicito. Sicuti urina subjugalis mala est in acutis, ita contra bona in nonnullis chronicis, utpote rheumatismo, doloribus articularum, etc.

Tribus horis a prandio solent nonnulli affectionibus stomachi, sed praesertim dolore, flatibus, cruditatibus etc. tentari. Specificum in tali casu expertus sum pulv. stom. Quercet. ad drachm. v. cum potu coffeae tunc temporis sumtum, praesertim in humida corporis viscidaque humorum constitutione, multo magis si aeger intemperantius vivat. Tinctura cortic. lign. sassafras. cum spir. vin. facta, et ad duo cochlearia tunc temporis sumta et etiam in die repetita, flatus, ac fere momento, discutit. Tinct. heder. terrestr. cum eodem spir. eadem praestat.

Oleum menthae in omnibus ventriculi morbis est proficuum.

Febris hectica gallicorum, quamvis pro despe-

rata videatur, facillime tamen tollitur, ablato luis gallicae seminio per specifica eidem opportuna.

Puerperis febris continua correptis, si superveniat dyspnoea, sive difficilis respiratio, semper periculosa; nam magna ex parte moriuntur.

Inter signa fetus mortui in utero ab auctoribus recensita, certissimum et fere infallibile est tenesmus, sive crebra voluntas faeces dejiciendi, mulieri superveniens, ut alibi quoque notavimus.

Icteri febribus supervenientes semper monstri quid alunt, et raro illae sunt sine malignitate.

Dulcia male olent in febribus; cave igitur quantum potes a saccharatis in illarum curatione; nam per ea exacerbantur, praesertim si hypochondriacis, hystericis et pueris praescribantur.

In malignis febribus prae caeteris considerandi sunt oculi, lingua et manus; lingua sordida, et manus tremulae in acutis, semper periculum portendunt.

In malignis febribus, in quibus a centro ad ambitum corporis noxius humor pellendus est, ante expulsionem, respiratio laboriosa est, et ingentes praecordiorum anxietates adsunt; facta expulsionem paulatim declinant: idque in febribus petechialibus, morbilliosis, variolosis, scarlatinis et similibus, observavimus non semel.

Bubones quo citius in peste erumpunt, eo melius; nam ita internae partes a veneni labe praeservantur.

Pruritus narium est infallibile signum synochi simplicis, nec non lenis mador cutis: ex WALDSCHMIDTIO.

Observavi lipyriam febrem, superveniente cholera, statim ac prorsus feliciter pluries cessisse; non ita, apparentibus sudoribus aut urina: caute igitur procedendum cum diaphoreticis et diureticis in tali febrium genere.

Cum petechiis nunquam salutarem vidimus sanguinis haemorrhagiam, praesertim si magnus gravisimorum symptomatum adierit apparatus,

Observavi in febribus e mutatione aëris Romae, quod, quando sanguis mittebatur e brachio, statim succedebat sopor; non ita, si ex pede.

Observavimus in xenodochio, omnes fere ab acutis morbis evasisse, quorum sanguini venaesectione

extracto crusta alba atque chylosa supercrescebat; contra mortuos, quorum sanguis valde rutilans erat, sive cum superficie nimium rubicunda. Romae aestivo tempore ann. 1693.

Omnes acutas febres per sanguinis missionem curare incipio, ita mihi dictante experientia; et saepissime observavi post sanguinis missionem supervenisse sudorem cum levamine patientis.

In malignis febribus dum sanguis mittebatur e brachio, aeger in pejus ruebat, et totus morbi impetus ferebatur ad caput, unde paulo post deliria, sopores etc., contra misso sanguine ex pede melius habebant: idque observavimus Romae in xenodochio.

Guttas rosaceas, aliasque faciei morbosas rubedines, irritis aliis, cauterium cruribus affixum sanat, teste MERCURIALI libr. de decoratione, cap. 13. Idque mihi pro magno secreto dedit Patavii doctissimus illius urbis medicus.

In faciei morbis purgantia omnem quoque paginam absolvunt, ut praeter experientiam testatur divinus senex in Coacis. Perturbata alvus, utut pauca saepissime subducatur, delet faciei exanthemata. Et libr. II. de diaeta: „Exinanita alvus humorem e reliquo quidem corpore universo, e capite autem potissimum ad se trahit, cum incaluit. Vacuatione autem capitis expurgantur oculi, aures etc., ipsa tamen facies clarior fit, et nitidior:“ haec ille.

Febres, quae cum magna syncope, singultu, aut vertigine incipiunt, vocantur a medicis syncopales, singultuosae, et vertiginosae. Harum curatio inchoanda statim est vomitoriis; nam fomes febrilis in ventriculo latet; humor scilicet acris et erodens, qui tunicas ventriculi vellicando et afficiendo, per consensum cor, diaphragma, aut caput offendit, unde praefata symptomata. Vomitorium in hisce febribus mihi familiare, est ol. amygd. dulc. cum aqua tepida. Vomitu peracto dilutisque per eum acribus salibus, statim utor testaceis, dulcificantibus, et emulsionibus, cum sero lactis, vel decoctione flor. viol. et ita feliciter sanantur.

In febribus, vel aliis quoque morbis, qui cum magna anxietate incipiunt, aegri inquieti sunt, loco stare nesciunt, hinc inde per lectum agitantur etc.; praefatus acris humor tunicas ventriculi afficiens

(unde tot mala) accusari quoque debet. Unicum remedium, in talibus anxietatibus et inquietudine, est vomitivum antimoniale, ex croco metall. cum vino, vel aqua tepida, et oxymell. scillitico: nam absoluto vomitu statim liberatos vidimus, multo magis si cardialgia et affectibus stomachi sensibiliter laedatur patiens. Post vomitoria ad praecautiorem dari poterit pulvis Marci Cornachini etc.

Quo febris magis ad statum vergit, eo minus utendum est refrigerantibus, ne per ea crisis impediatur. Circa initia vero liberalius praescribenda; nam tunc nimia febrilis caloris acuties, impetus et orgasmus gravissima minantur mala, nisi per prudenter repetita humectantia et diluentia leniantur, motusque sanguinis ad eam reducatur mediocritatem, quae absolvendae depurationi sufficiens est.

In letalibus pulmonum morbis, cum febre et sine febre, fere semper circa finem observavimus affectiones capitis; sopores nempe, lethargum, vertigines, oculorum caligines, etc. Erysipelate faciei laborantes vidi brevi curato post praescriptum purgans remedium, aegri naturae accommodatum; idque in secretis erat medico Patavino mihi amicissimo.

Senes alvus adstricta juvat, juvenes alvus fluida, ex CELSO.

Qui pertinaci raucedine laborant, hectici moriuntur anno vix elapso, ut bis observavimus.

Dolores capitis magna ex parte a stomacho fiunt, et si haec sedulo tibi constent, utere stomachicis, diaeta et clysteribus. Non intelligimus hic dolores gallicos, et hemicranias inveteratas, quae aliunde ducunt originem.

VII. Naturae monitis parendum; et licet captum nostrum fugiant, itidem parendum; ea namque non per fortuitas, sed constantes et perpetuas leges progreditur. Id e sequentibus historiis clarius patebit. Patavii vulneratur mulier sclopeto minimis globulis onusto, circa finem costarum mendosarum sinistri lateris: vi sclopeti fracta fuere ossicula balaenae, quae suffulciunt pectoris indusium more muliercularum: in progressu curationis vulneris, superveniente gravissima tussi, varia illorum ossiculorum ramenta per tussim excrevit magna cum adstantium admiratione: quibus viis id fecerit natura ignotum

est. Sanato vulnere, corripitur patiens intolerabili dolore inter utramque natem; dolorem excepit tumor et inflammatio, quibus ad suppurationem perductis, cum aperuisset lanceola affectum locum chirurgus, praefatos globulos plumbeos thoraci vulnerato inflictos e dissecta parte prodire vidimus, magno item nostrum omnium stupore; et ita paulo post perfecte convaluit mulier, etc.

Vir eruditus Romae injecto sibi clystere ex aqua tepida, hanc in intestinis omnino retinet, et paulo post per urinam totaliter reddit, absque eo quod ne gutta quidem per alvum exeat: idque saepius illi contigit, ut mihi narravit. Huic observationi non absimilis est illa BENIVENII Florentini, observat. rariorum cap. 7, ubi ait, quod puer duodecim annorum, postquam per septem dies urinae suppressione laborasset, eandem demum excrevit per alvum et sanatus est. Diu insudarunt anatomici in detegendis viis, ab intestinis ad vesicam recto tramite aquas ducentibus, sed frustra. BONETUS tom. II. medic. septentr. f. 652. Transact. Angl. tom. IV. numer. 67. 30. Octobr. 1670 de his ductibus sive novis canaliculis mentionem faciunt: sed non adhuc veritas ex toto patefacta est, unde non eis plena fides praestatur. Caeterum, si quis assereret, talia aquarum itinera per poros vasorum et membranarum ad vesicam fieri, prout videmus vi purgantis aquas hydropicorum e cavitate abdominis in intestina intravasari; bene ne, an male, sentiret? Apud sapientes iudicium esto.

Vir quadragenarius haemorrhoidibus obnoxius, in medio pectoris tumore duro et prominenti diu conflictatus fuit, et irritis quibuslibet remediis tum intra, tum extra per novem menses adhibitis, de salute desperabat. Superveniente derepente fluxu haemorrhoidali, statim ac fere ad stuporem evanuit tumor pectoris supradictus, et aeger convaluit. Hic idem patiens ob haemorrhoidum suppressionem saepe corripitur rubris quibusdam tumefactionibus in digitis manuum, et irritis quibusvis remediis diu durant; sed, apparente haemorrhoidum fluxu, postridie evanescunt. Plura hic adducerem exempla de eximia utilitate, quam, non obstante sanguinis circulatione, apertio venarum haemorrhoidalium, prae

aliarum venarum apertione, afferre solet iis, qui hypochondriorum morbis, doloribus scilicet et caloribus eorundem, gravitate lumborum, flatibus, tensionibus, borborygmis, aliisque hujusmodi naturalium viscerum, et quamplurimis vitalium et animalium laborant. Sed quoniam HIPPOCRATES I. de humor. et VI. epidem. commoda fluxus sanguinis haemorrhoidalis his verbis expressit, ideo plura dicere supersedebimus: ait igitur HIPPOCRATES: „Qui haemorrhoidibus laborant, ii neque pleuritide, neque peripneumonia, neque ulcere exedente, neque furunculis, neque tuberculis a ciceris similitudine therminthis dictis, ac forte nec lepra aut vitiliginibus capiuntur.“

VIII. Si pleuritici non repurgari incipiant quarto die, sed febris augeatur cum aliis symptomatibus, nec non magna spirandi difficultas cum stertore superveniat, septimo die moriuntur: in hisce pedes tumefieri solent ante mortem, et oculi caligant.

Calculus vesicae ad amussim mentitur scirrhus vesicae, ut bis in cadaveribus vidimus.

Urina crassa et sedimentosa, albicans, viscida, matulisque adhaerens, inter signa calculi in vesica non infimum locum obtinet.

Qui anevrysmate interno laborant, vel e sputo sanguinis, derepente moriuntur. Caveant hi omnes a nimio motu, venere, ita liquoribus spirituosius et quidquid sanguinis motum adauget ac perturbat; utantur diaeta lactea, cibus aliquantum viscidis et motu moderato.

Anevrysmata fiunt a rupta tunica arteriae. Varices a rupta valvula in venis. Hydatides a ruptis valvulis lymphaticorum.

In omnibus pectoris morbis, sed praesertim sputo sanguinis et pleuritide, tenuissima diaeta imperanda, ne sanguis nimio turgescens chylo in tenellas affecti pulmonis partes impetum faciat.

Pulsus durities semper comitatur pleuritidem, mollities vero alios pulmonum morbos: quod tibi sit inter signa distinctiva morborum pectoris difficillime cognoscibile.

Quando in periculosa et mali moris febre parotis supervenit, nec adsint magnus dolor aut suspicio inflammationis, statim utatur ferro candenti, quo

pacto maligna materies ad exteriora magis magisque protruditur, et per suppurationem ejicitur; aliter timendum, ne morbosus fomes denuo retrocedat ad nobiliora viscera, et mortem afferat. Laudat hoc inter caeteros auctores VALLESIIUS, ipseque aliquoties observavi verum, curante docto sene medico Patavii in xenodochio. Parotis si symptomatice oria-
tur, pessimum; omnes enim moriuntur, ut prae cae-
teris observavit RIVERIUS. Critice si veniat, bona.
Symptomaticam dicimus, quando, ea apparente, sym-
ptomata adhuc vigent, et morbus ne minimum mi-
tescit, quin potius augetur.

Si quis tussiendo, alba quaedam veluti granula exscreaverit, et granula illa, compressa digitis, sum-
mopere foeteant, vomicam pectoris latentem certo
denunciant, praesertim si alia quoque adsint signa:
hi rupta vomica ut plurimum derepente moriuntur, ut
observat FORESTUS.

Omnes aliarum partium suppurationes manife-
stantur per rigorem et febrem supervenientes; sola
pulmonum suppuratio, id est vomica eorundem, clan-
culum et sine praedictis signis supervenit; quod se-
rio notent juvenes.

Abscessus ad aures et pedes in vomica pulmo-
num, boni sunt ex HIPPOCRATE; nam per haec duo
loca, tamquam per duo praecipua emunctoria, secre-
to quodam modo solet ea expurgari.

Angina saepissime fit a mensium aut haemorrhoi-
dum suppressione; quod sedulo animadvertendum.

Si angina vere inflammatoria et, ut vocant, san-
guinea, bina sanguinis missione non cedat, cucurbi-
tulas scarificatas scapulis imperato, et in melius sta-
tim abibit, ut pluries vidimus.

Mulierem frequenter anginae obnoxiam, irritis
aliis, liberavi excitato cauterio in brachio; imo in
morbis circa collum et faciem proficua semper sunt
cauteria et scarificationes scapulis, etc.

Anginae occultae si superveniat dolor lateris,
cessante magna ex parte circa collum et fauces do-
lore et difficultate tum spirandi, tum deglutiendi;
anginam conversam esse in peripneumoniam signi-
ficat. Perniciosa est haec mutatio; nam aegri vel
cito moriuntur, vel suppurantur. Ut ex HIPP. ob-
servavit DODONAEUS, vir doctiss., suis in observ.

IX. In omnibus morbis, sed praesertim acutis inflatio abdominis superveniens ac persistens, imminuentem mortem denotat, ut infallibili observatione frequenter nobis constitit in xenodochiis per Italiam.

Aegrotantibus si frigida lingua observetur in acutis, aut aliis letalibus morbis, paulo post supervenit mors. RIVERIUS observ. communic. a PAQUEVO obs. I. Nos etiam idem observavimus aliquoties.

Si in morbo aliquo appetitus sit prostratus, postea vero derepente superveniat maximus, non procedente ulla crisi, nec imminutione morbi, paulo post moriuntur aegri: significat enim cerebri laesionem, et virtutis sensitivae extinctionem: hoc SENNERTI monito ipse prognosticavi postridie mortem in puella longo morbo detenta, uti revera evenit.

Quibuscumque per morbos acutos, vel diuturnos, aut vulnera, aut quemvis alium modum extenuatis, nigra bilis ac veluti sanguis niger per inferiora prodierit, postridie moriuntur. HIPPOCRATES sect. IV. aph. 23. Nos quoque quater hoc prognostico mortem aegris denunciavimus in xenodochio.

Fluxus alvi porracei ac virides vel mortem, vel diuturnum morbum significant, ut repetitis vicibus vidimus, et potissimum in acutis.

Si febricitanti tumor magnus in perinaeo fiat, ischuriam aut alvi suppressionem producens, letale est; gangraenabitur enim perinaeum, et aeger morietur. TULPIUS, et Celsus in epidem. Nos pariter bis veritatem hujus prognostici mirati sumus.

Si febricitantes, nullo modo dormientes, manentes tamen quieti sine ulla querela, et nullo modo loquentes, nisi interrogentur, et si, dum eis pulsus contrectatur, manus retrahunt tremulas, et, ut ajunt, ecticae, omnes moriuntur. RIVERIUS in observ. Tales aegros saepissime in xenodochio mortuos vidimus, etc. Ideo dum aegri pulsum exploras, semper observa, an manus illius sit tremula: nam malum erit grave etc., et pauci certe ab eo evadent.

In acutis et perniciosis febribus semper inspicie faciem, an recesserit multum a statu naturali: si nimium recesserit, periculum time in aegro.

Pinnae narium arcuatae et veluti elevatae, cum naso simo et facie mala, periculum mortis portant; ut frequenti nostra constat observatione.

Pulsus intermittens in una pulsatione praesentaneam mortem denunciat. Hoc GALENI praecepto, ter aut quater mortem praesagivimus variis aegrotantibus in xenodochio acute laborantibus.

Dum sanguis mittitur in pleuritide et non potest exire, vel ob summum dolorem vel ob crassitiem, jube aegro ut vehementer tussiat; nam statim exhibit. TULPIUS, etc.

Nemo auctorum, quod sciam, expertus adhuc est an china-chinae per clysteres injecta vim febrifugam communicet corpori. Ipse nuperrime eandem tentavi in puero quinquenni Romae: hic duplici tertiana laborans, cum nulla prorsus remedia per os sumere voluisset, et hac de causa in statum fere desperatum salutis redactus esset, injecto mane clystere evacuante, post elapsum semihorium ab hoc, jussi ut injicerent statim alium clysterem ex aqua hordei, et drachm. j. chin. chin. pulver., eumque repetendum singulis diebus; post injectum tertium clysterem cessavit omnino febris, et puer praeter omnium expectationem pristinae saluti restitutus est. Hoc nostrum tentamen stimulos addere poterit aliis practicanibus ad confirmandum magis atque magis praesens argumentum.

X. In pleuritide et puerperis tamquam pestis fugienda sunt purgantia.

Praecipui puerperarum morbi a suscepto frigore oriuntur, ab animi passionibus, et victu copioso ac frigido.

In ardentibus febribus sal prunell. specificum est.

In anasarca sine febre unice praestant stuphae siccae, sive sudatoria in lecto, s. a. facta.

Superpurgationem sive hypercatharsin periculosam et copiosam statim sedat theriaca ad drachm. j. circiter cum vino data, ut experti sumus ex observ. doctiss. DODONAEI.

Duo maxima remedia in chronicis obstructionum morbis sunt chalybs et rhabarbarum. Ego ita utor: Rec. chalyb. sulphur. vel alterius, gr. xv. rhabar. pulv. scrup. j. m. f. pil. s. a., cui superbibe brodium amarum et diureticum: non posthabita interim exercitatione horis matutinis.

Morbi chronici viscerum naturalium magna ex

parte sanantur equitatione in aëre rusticano, et locis amoenis, praesertim si ex animi passionibus dependeant; adminicula namque, quae a remediis petuntur, frustranea interdum sunt, quandoque vero noxia; quod quidem familiare esse morbis, ex animo curis agitato pendentibus, sequenti capite dilucidabimus.

C A P. XIV.

De medendis animi morbis, et instituenda eorundem historia.

I. **O**mnes homines sua cura vexat, et singulis incumbit dura necessitas, per dubios rerum casus et amaras humanae vitae sollicitudines, in hoc coecitatis ac tenebrarum carcere aetatem pene omnem traducendi. Quae si vera sunt, verum pariter et illud esse quis non videt, quod scilicet magna morborum pars ab eo, quod singulorum cervicibus impendet curarum iugo, aut producat, aut foveatur, praesertim in illis, qui fortuna utuntur lautiori; hi namque animi potius quam corporis motibus afficiuntur, eorundemque corporis morbi, animi morbis frequenter augentur. Etenim, ut optime docet **SENECA** de tranqu. anim. c. X. „Omnis vita servitium est. Assuescendum itaque conditioni suae, et quamminimam de illa quaerendum, et quidquid habet circa se commodi apprehendendum. Nihil tam acerbum est in quo non aequus animus solatium inveniat. Adhibe rationem difficultatibus; possunt et dura molliri, et angusta laxari, et gravia scite ferentes minus premere.“ Quam ob rem cautos et diligentes esse velim medicos in interpellandis aegrotis de causa occasionali, praesertim de animi passionibus, neque, absque ullo facto examine, singulorum morborum originem a repletionis et cacochymiae fabula indiscriminatim deducant. Nam, pro varietate causarum externarum et occasionalium, curatio quoque morbi varie erit dirigenda, ut fuse libr. II. cap. de causis. Caeterum omnes morbos a repletionibus deducere velle, methodumque curativam ad eas semper dirigere, uti multi consueverunt, a rei veritate summopere alie-

num puto. Multi, fateor, ob repletiones in morbos incidunt; sed multo plures ob animi pathemata, et potissimum si aut patres familias, aut rei familiaris cura distenti, aut in dignitate constituti fuerint, aut in aula vivant; quorum plurimi longe alia cogitant, quam stomachum crapula et ebrietatibus quotidie replere.

II. Ad majorem hujus argumenti elucidationem tria solvenda erunt, scilicet, an passiones animi agant in corpus, quomodo agant, et quibus mediis curandi sint morbi ab iisdem producti. Quod agant, certissimum est et quotidiana constat experientia. Vidimus ann. 1690, dum Venetias navigabamus, in Dalmatia juvenem gravissimis correptum convulsionibus, propterea quod inspexerat solummodo alium juvenem, dum epilepsia humi contorquebatur. De viribus imaginationis in organa corporis pleni sunt auctorum libri, ad quos remittimus lectorem. Multi, caeteroquin sani et robusti, parce atque timidi cibum sumunt ob metum, ne in cruditates et exinde in morbos delabantur; cum revera, ob illum ipsum vanum timorem morbosamque imaginationem, non solum exiguum illum cibum male digerunt, sed ob hoc in morbos incidunt. Contra fatui aliique suae salutis non admodum solliciti, quamvis nimium repleantur cibus, eosdem tamen bene digerunt, optimaque fruuntur valetudine; quod prae caeteris observamus in rusticis et plebejis, quibus non ita gravis cum affectibus pugna, quique dolorum curarumque sensum quadam vitae negligentia ab animo norunt dispellere. Hypochondriaci, melancholici, quique natura sunt timidi et inconstantes, frequentius reliquis in morbos incidunt, eo quia affectus animi moderari recte aut coërcere nesciunt, ut fuse inferius examinabimus. Et licet talium hominum morbi primo aspectu perniciosi et incurabiles videantur, sanari tamen solent facile, non quidem per nimiam remediorum copiam, sed aut per grata amicorum colloquia, aut per honesta ruris oblectamenta, equitationes frequentes, aut tandem per vivendi normam a sagaci medico institutam. In principio pestis multi hoc morbo corripuntur et pereunt, quia tanti mali timore, et publicae calamitatis anxietate, potius quam contagio, eundem contraxerunt. Progressu vero ejusdem, re-

petita casuum observatione impavidi, magisque constantes redditī homines, non ita facile corripuntur, et si corripuntur, facilius liberantur, ut auctores fide digni observarunt. Mulieres ob timidum et imbellem illarum sexum, morbis ex animi pathemate obnoxiae magis sunt quam viri, iisdemque vehementius afficiuntur; ut prae caeteris deducitur ex morbis, quos perpetiuntur puellae amoris ignibus flagrantēs. Chlorosis, frequentissimus illarum affectus, irritis quibuscumque medicamentis, solo curatur matrimonio, ut observavit doctissimus PANAROLUS, medic. Roman. Ex his aliisque quamplurimis non abs re infertur, dari revera morbos ab animi passionibus productos, et quod imaginationis vis summopere possit in iisdem tum producendis, tum sanandis.

III. Qui laborant animi pathemate, corripī potissimum solent morbis ventriculi, ut inter caeteros observamus in moerentibus, qui conqueruntur primo de languore ventriculi, mox vero de inappetentia, oris amaritie et siti circa horas matutinas, cruditatibus acidis et nidorosis, flatibus et tensionibus hypochondriorum, aliisque laesae chyloseos malis. Ab indigesto vappidoque praefatis de causis chylo massa sanguinis pedetentim inficitur, et, pro varia illius labe, varii suboriuntur morbi, sive acuti sive chronici, et praesertim obstructions viscerum, scorbuti, hypochondriacae affectiones, etc. Studiis operam dantes, iisdemque paulo acriter incumbentes, e ventriculo quoque laborare primo incipiunt, sensim vero e sanguinis massa et partibus solidis. Neque mirum; nam cum, ob nimium acres et molestas cogitationes, magna spirituum copia dissipetur in utrisque, ventriculus iisdem depauperatus, loco boni chyli, gluten acidum, viscidum et indigestum generat, et ex eodem talis pariter fit sanguis; unde demum tot mala. Quam ob rem pro corollario sit, in morbis ab animi pathemate prospiciendum prae caeteris esse stomacho, primisque coctionibus; nec non in exhilarandis, excitandisque spiritibus oppressis ac fere consopitis. Neque indiscriminatim omnium morborum curatio a purgantibus et phlebotomiis, refrigerantibus et humectantibus, uti apud multos invaluit usus, inchoanda.

IV. Si quis morbus, durante animi passione,

aegrum corripuerit, solet interdum tam diu durare, quam diu ipsa animi passio; et potius in alienae speciei morbum mutabitur, quam aegrotantem liberum relinquet. Id prae caeteris observavi nuper in muliere quadragenaria: haec, ob gravissimas animi passiones, incidit in copiosum sanguinis ab utero profluvium, a quo evasit post varia remedia per tres menses adhibita. Sed quoniam per integrum pene annum iisdemmet animi curis, multoque vehementioribus obnoxia fuit, idcirco, post sanatum sanguinis profluvium, correpta statim est fluore uterino interdum albo, interdum vero variegato. Fluore hoc suppresso, supervenerunt angores cordis, anxietates pectoris, extrema virium resolutio, macies, inappetentia, sitis, lenta febris, defluvium capillorum, et similia, quibus per sex menses, irritis quibuslibet remediis, laboravit. Ad cumulum malorum accesserunt demum tumores pedum primo, mox vero ascites, et denique totius corporis leucophlegmatia, quibus per quinque menses miserrime affecta, et animi curis fere detrita, migravit tandem ad superos.

Quoniam spiritus ab affecta mente summopere turbantur et afficiuntur, et fere semper distracti hinc inde sunt, nil mirum, si hac de causa medicamentorum quoque vires infringantur, eaque corrumpantur potius in stomacho (spiritibus depauperato), quam desideratum levamen aegrotantibus afferant. Vita namque quam diu in perturbatione est, remedia nequidquam proficiunt, et licet ea recipiat, viribus tamen illorum non auscultat. Morbi igitur ab animi pathemate pendentes blande ac leniter tractandi sunt; a nimia remediorum copia et vehementia quam maxime abstinendum. Spirituum cura prae caeteris habenda, atque, si oppressi fuerint, excitandi; si acres et irritati, demulcendi; si aliter affecti, aliter tractandi per remedia cuilibet illorum affectioni opportuna, et praecipue per cibum optimi succi, et vina exhilarantia pro aegroti temperie parcius aut uberius assumpta.

V. Quantum ad modum mechanicum, quo animi passiones morbos producant, duo difficillima solvenda essent problemata: primo quidem quomodo et quantum humores et corporis temperies agant in animum, ejusque motus immutent; secundo, quomodo

et quantum animi motus immutent corpus, et in illud agant. Sed quoniam praeclara quaeque ingenia singulis aetatibus frustra circa hoc fuerunt occupata, et praeter CARTESIUM pauci admodum verisimile quidpiam attulerunt, putamus nos, hisce arduis praetermissis, et ad curationem morborum parum spectantibus, necessarium esse ea investigare, quae nudam puramque spectant historiam cujuscumque animi pathematis, et morborum ab eo productorum, utpote quae a paucis in arte nostra tentata hucusque sunt. Desideramus itaque historiam morborum ab animi curis provenientium; in qua scilicet explicetur, qui potissimum morbi a quovis animi motu oriuntur, quibus concomitentur symptomatibus, quomodo augeantur, et quomodo declinent, quantum durent, aut in qualis speciei morbum mutari soleant, quibus remediis leniantur, quibus exacerbentur, quae medendi methodus singulis opportuna et stabilis detecta sit, et innumera alia, quae desiderantur, ut diximus. Nam si *si* moeror nil aliud frequentius producit quam diarrhoeas, quae, diu persistente moeroris causa, evadunt incurabiles, iisque demum superveniente febre erratica et atrophia, aegros e medio tollunt; ad iram pariter diarrhoea supervenit, et si haec non superveniet, febris superveniet, dummodo ingens fuerit ira. Moeror et reliqua animi pathemata immediate producere possunt malignas febres, ut observamus in obsidione urbium, quo tempore malignae febres in magna copia, magisque quam unquam alias periculosae grassantur, idque sane ob moerorem obsessorum hominum, ut putant doctissimi ex arte medica viri. Sed quantum dominantur passionibus, prae caeteris timor et metus, in naturam fluidorum et solidorum nostri corporis, vidimus in hoc proximo terrae motu, qui successit die 14. praesentis mensis Januarii 1703, hora 2. noctis, Romae, quo tempore additiones ad omnia opera nostra, proxime edenda Lugduni, facimus. Licet hic terrae motus Romae insolitus neminem occiderit, nec multum passa sint aedificia, nihilominus tamen taliter Romanorum mentem percussit timor, ut hoc mense plures febre prae timore correpti perire, mulieres quamplurimae abortivere; et qui tunc aegroti in lecto jacebant, morbum exacerbari manife-

ste in iis observavimus. Eo die facta fuit conjunctio maxima Martis, Jovis et Saturni in ariete. Et sicuti, durantibus animi sollicitudinibus, morbi qui producuntur, aut difficulter tolluntur aut in alterius speciei morbos mutantur, ut supra adnotavimus, ita quamplurima hujus generis ad historiam horum morborum spectantia facillime detegerentur.

VI. Restant nunc dicenda nonnulla de curatione illorum. Et quidem in ipso limine fatendum, illam pene omnem, in aegrotantis animo moralibus virtutibus, patientia nempe, fortitudine, prudentia, tranquillitate, et reliquis optime munito ac instructo repositam esse. Quod si non fiat, omne genus remediorum, omnesque medicorum conatus inutiles propemodum erunt ac vani. Quaeque in pharmacopoliis medicamenta dicunt exhilarantia, antimelancholica, cor aut memoriam confortantia, ingenium acuentia etc., adinventata sunt potius ad quandam veluti pompam artis, quam ut valeant atras ab animo curas dispellere, vel jacentem illum attollere. Fateor tamen, ea remedia aliquid posse contra morbos animi, quae statum sanguinis funditus immutare valent, quaeque non superficialiter agunt, sed fluidarum aequae ac solidarum corporis partium intima quaeque loca pervadunt. Inter haec sunt balneationes frequentes, delectus ciborum quorundam particularium, sive diaetae morbo accomodatae. Exercitia tempestiva; migratio in exterarum regiones; venationes in amoenis locis, et prope maris littora; mora diuturnior in aëre rusticano, frequentesque in eodem equitationes; pariter usus musices, saltationis, et similium, in idem coincidunt; quae quidem omnia blanda animi oblectatione morbosam quoque corporis constitutionem sensim restitunt, turbatosque imaginationis motus in pristinum reducunt. Quoniam vero saepe morbi animi oriuntur a nimia animi intentione, et eodem semper vitae tenore, serio nempe, negotioso, et gravi, nullis interpositis debitis oblectamentis et quiete, id tanquam pestis fugiendum est, potissimum ab iis, qui in negotiosa sunt vita. Haec autem quoniam optime animadversa sunt a SENECA divini ingenii viro, audiamus quae optimus hic civilis vitae magister ad medelam animorum expertus est; ait itaque:

„Miscenda tamen ista, et alternanda sunt solitudo et frequentia. Illa nobis facit hominum desiderium, haec nostri; et erit altera alterius remedium. Odium turbae sanabit solitudo, taedium solitudinis turba; nec in eadem intentione aequaliter retinenda mens est; sed ad jocos revocanda. Cum pueris Socrates ludere non erubescerat, et Cato laxabat animum vino, curis publicis fatigatum; et Scipio triumphale illud et militare suum corpus movebat ad numeros. Imo ut antiqui viri solebant, inter lusum ac festa tempora tripudiabant, non facturi detrimentum, etiamsi ab hostibus suis spectarentur.“

„Danda est remissio animis, meliores acrioresque requieti surgent. Animorumque impetum assiduus labor frangit. Vires recipient paulum resoluti ac remissi. Nascitur ex assiduitate laborum hebetatio quaedam et languor; nam et somnus refectioni necessarius est; hunc tamen si per diem noctemque continues, mors erit. Regum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publice cogerentur, tamquam necessarium laboribus interponentes temperamentum. Et magni viri sibi menstruas certis diebus ferias dabant. Quidam omnem diem, otium inter et curas dividebant. Ita Asinius Pollio orator magnus faciebat, quem nulla res ultra decimam horam retinuit; nec epistolas quidem post eam horam legebat, ne quid novae curae nasceretur, sed totius diei lassitudinem duabus illis horis ponebat.“

„Indulgendum est animo, et dandum subinde otium, quod alimenti loco sit ac virium. In ambulationibus apertis vagandum, ut coelo libero, et multo spiritu augeat attollatque se animus. Aliquando vectatio iterque, et mutata regio vigorem dabunt, convictusque et liberalior potio. Nonnunquam et usque ad ebrietatem veniendum, non ut mergat nos, sed ut deprimat. Eluit enim curas, et ab imo animum movet, et, ut morbis quibusdam, ita tristitiae vinum medetur, et liberat animum curarum servitio, et asserit eum, urgetque, et audaciorem in omnes conatus facit. Sed ut libertatis, ita vini salubris moderatio est. Aliquando enim in exsultationem libertatemque extrahendus est animus, tristisque sobrietas removenda paulisper. Nam sive Graeco poetae cre-

dimus, aliquando et insanire jucundum est, sive Aristoteli, nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae fuit. Non potest grande aliquid et supra caeteros loqui, nisi mota mens. Cum vulgaria et solita contempsit, instinctuque sacro surrexit excelsior, tunc demum cecinit aliquid grandius ore mortali. Non potest sublime quidquam et in arduo positum contingere, quam diu apud se est. Desciscat oportet a solito, et efferatur, et mordeat frenos, et rectorem rapiat suum, eoque ferat, quo per se timuisset ascendere.“ SENECA, de tranquillitate anim. cap. 15.

VII. Quod autem tota vis curationis in morbis animi resideat in animo ipso, id e sequentibus, quae per experientiam innotuerunt, patebit. Asserunt docti viri, plures morbos, irritis quibuscumque medicamentis, sola demum aegrotantis patientia animique tranquillitate fuisse superatos. Hinc est quod, qui curis domesticis summopere distenti aut animi passionibus affecti sunt, si corripiantur morbis, vel difficulter ab iis evadent, vel graviter ac modis quibusdam insolitis afficientur, nisi dictas causas vel omnino dispulerint, vel debita tranquillitate fuerint moderati. Idque ab omnibus medicis notatum velim, dum suis aegrotantibus adsident; nam, si id contingit, remedia nequidquam prosunt, imo fortasse nocebunt, si aut vehementia, aut in magna copia praescripta fuerint. Mulieres, quae formidolosae non sunt, non adeo faciliter fetum in utero signant, nec nimium imaginationis affectibus subjacent. Vir constans et immotus animo, quique „mediis tranquillus in undis“, sublime illud et heroicum: *nec spe, nec metu*, perpetuo repetit, raro incidit in morbos ex animi pathemate, et, si incidat, eadem felicitate, qua circumfusus humanarum perturbationum tumultus superat, superabit et illos, atque sane sine ulla medici aut medicamentorum ope. Contra timidi, molles, delicatuli, iracundi, impatientes, quique animum male affectibus mancipant, non solum frequentius caeteris in morbos incidunt, sed iisdem gravius quam reliqui aegrotant; ingensque medico facessunt negotium, eo quia assidua illa curarum inter se velitantium pugna morbi sensum perpetuo refricant, et, per continuas spirituum turbationes mille modis

ordinariam debitamque morbi ac symptomatum periodum variant atque perturbant. Porro multi, quamvis graviter vulnerati fuerint, quoniam tamen patienter et impavide sustulerunt vulnera, brevi ac feliciter curati sunt; dum alii, quamvis leviter vulnerati, ob conceptum exinde horrorem et ex timiditate desperationem, post paulo perierunt. Nonnulli morbos levissimos indignatione et impatientia in diuturnos aut letales commutant; ita tussis ex indignatione, atque ex abusu tussendi facta, facillime in phthisin delabitur. Contra alii morbos revera gravissimos strenue superarunt, non alia prorsus de causa, quam quod eosdem heroica animi constantia et tranquillitate susceperunt, imo, tamquam praecipua corruptionis nostrae monumenta, patienter sustulerunt. Et certe si in aliis rebus humanis perferendis divina animi vis atque constantia necessaria est, in perferendis morbis non necessaria tantum et utilis profecto est, sed ipsius creationis adjumentum. Constantia revera virtus est in civili vita prae omnibus aliis magis optanda; nam multa inde fluunt emolumenta, et quandam veluti venerationem conciliat, ut egregie docet magister meus SENECA, qui l. II. epist. 41. sic ait: „Si hominem videris interritum periculis, intactum cupiditatibus, inter adversa felicem, in mediis tempestatibus placidum, e superiore loco homines videntem, ex aequo Deos, non subibit te veneratio ejus? Nonne dices: Ista res major est altiorque quam ut credi similis huic, in quo est, corpusculo possit. Vis istuc divina descendit; animum excellentem, moderatum, omnia tamquam minora transeuntem, quidquid timemus optamusque ridentem, coelestis potentia agitat: non potest res tanta sine adminiculo numinis stare. Itaque majore sui parte illic est, unde descendit,“ etc. Sed hanc supremi numinis in nobis praesentiam idem SENECA, eadem epistola, multo elegantius expressit his verbis: „Bonus vir sine Deo nemo est. An potest aliquis supra fortunam, nisi ab illo adjutus, exsurgere? Ille dat consilia magnifica et erecta. In unoquoque virorum bonorum habitat Deus; quis autem Deus, ignoro.“ O pulchra! o divina SENECAE verba! Constantiam itaque prae caeteris opto in aegris meis ad perferendos morborum insultus, si citius commo-

dinsque sanari velint. Constantis enim viri proprium est mederi malis, non irasci, etc.

Ad quod animadvertens idem SENECA meus, taliter loquitur epist. 67. „Demetrius noster vitam securam, et sine ullis fortunae incursionibus, mare mortuum vocat. Nihil habere, ad quod exciteris, ad quod te concites, cujus denunciatione et incursu firmitatem animi tui tentes, sed in otio inconcusso jacere, non est tranquillitas, sed malacia morbus est. Attalus stoicus dicere solebat: malo me fortuna in castris suis, quam in deliciis habeat. Torqueor, sed fortiter: bene est; occidor, sed fortiter: bene est. Uror, sed invictus. Quidni optabile sit, non quod urit me ignis, sed quod non vincit?“ etc.

Animi igitur securitas et constantia, caeteris aliis praesidiis ad salubrem et longaevam vitam praecipue conducunt: hoc enim proprium est rerum humanarum, ut nunquam eodem tenore consistent, sed singulis momentis mille subjiciantur mutationibus: cujus veritatis optime gnarus VIRGILIUS cecinit in Aeneid. :

O passi graviora, dabit Deus his quoque finem.

Durate: et rebus vosmet servate secundis.

VIII. Certum igitur est, quod morbi, ab animi curis et sollicitudinibus producti, difficulter cedere medicamentis poterunt, nisi, tranquilliori reddita mente et de affectibus jam triumphante, spiritus turbulenti et quasi furentes pristinam quietem et harmoniam nanciscantur. Idcirco, quando morbus aliquis remediis debite praescriptis cedere nolit, insolitisque quibusdam modis, atque a sui natura valde remotis progreditur, suspicandum erit de occultis animi passionibus, de quibus certior fieri poterit medicus ab adstantibus et amicis ipsiusmet aegrotantis. Interdum suspicabitur de lue gallica, vel, si mulieres sint, de fomite hysterico; si pueri, de vermibus: sed de his inferius libr. II. cap. de causis. Ex his, tamquam per corollarium, deducimus, quod qui molesta quaeque patienter ferunt, exercitiis utuntur tempestivis, et in victu sobrii sunt, difficillime in morbos incident; et si incident, consueta animi tranquillitate et patientia, nec non sagaci remediorum usu, brevi

eosdem eliminabunt. Deducitur pariter, quod medici, qui animi pathemata in aegris perite superare noverint, illi morbos eorum, vulgo habitos incurabiles, feliciter eradicabunt. Caeterum animadvertimus methodum hanc tunc potissimum adhibendam, quando aegri sunt mentis compotes, neque gravibus, malignis, acutis, aut cum delirio conjunctis morbis afficiuntur: quodsi haec aderint, remediis utendum cuilibet morbo opportunis: semper tamen, quantum fieri possit, blande ac leniter tractandi; nam, cum a spirituum humorumque turbationibus tales morbi ut plurimum oriantur, per fortia medicamenta flammam oleo extinguere tentabimus.

Constat ex antecedentibus, quantum possint animi passiones in morbis, tum producendis, tum fovendis; quantum contra constantia et animi tranquillitas in iisdem superandis: quoniam vero talia praesidia, non nisi ab ipso aegrotantis animo magnam partem peti possunt, fuse probavimus e SENECA l. cit. et aliis, restat nunc, ut, quae ad medicum spectant, exponamus. Praecipua medici sagacitas et solertia, in dirigendo aegroto animi passionibus laborante, eo potissimum spectare debet, ut jacentem ejusdem animum quibusvis artibus attollere procuraret; idque vel blandis eum leniendo colloquiis, vel gratis recreando medicamentis, fingendo, quod talia remedia summopere valeant ad morbum illius unice eradicandum; vel humanae mentis praestantiam et sublimitatem depraedinando, quae vix pati potest, ut siderea origo sua ab imperio sensuum deprimatur, qui auctores in nobis sunt confusae et perturbatae vitae; vel tandem, si curis domesticis domus, liberorum, patriae, aut dignitatis graviter obnoxius fuerit, ruris oblectamenta eidem suadendo, utpote praecipuum curarum pharmacum et anodynum. Caeterum in hujusmodi aegris curandis praestare maximopere debet medicus, ut quaecumque remedia aut praecepta curationem spectantia aegroto proponit, ea tali arte et intrepida dicendi libertate proponat, qua illum ad patientiam et tranquillitatem componere; et ad summam medicamentis praebendam fidem hortari valeat. Siquidem fateri vix possem, quantum verba medici dominantur in vitam aegrotantis, ejusque phantasiam transmutent. Medicus namque in sermone

potens, et artium suadendi peritissimus, tantam vim dicendi facultate medicamentis suis adstruit, et tantam doctrinae suae fidem in aegro excitat, ut interdum vel abjectissimis remediis difficiles morbos superaverit; quod medici doctiores, sed in dicendo languidi, molles ac pene emortui, nobilioribus pharmacis praestare non potuerunt. Hinc etiam fit, ut diversi medici ab iisdem remediis non eosdem experiantur effectus, sed alii faustos, alii infaustos; siquidem alii fidem et spem in aegro excitare optime norunt, dum alii, inefficaces ac pene elanguidi, illius imaginationem ne quidem attingunt. Inter solatia aegrorum animo laborantium magnam vim obtinet musica, ut omnibus constat. Hinc notandum est, quod affert ALEXANDER ab ALEXANDRO, dier. genial. libr. VI. cap. 5. dicens, Asclepiadem nulla re magis quam symphonia et vocum concentu, phreneticos, mente imminuta et valetudine animi affectos, restituisse ad pristinam sanitatem, etc.

C A P. XV.

Paraenesis ad medicos de investiganda et stabilienda medendi methodo, popularibus suis prae caeteris accommodata. Ubi obiter de natura aëris romani, curandisque Romanorum morbis.

I. **S**icuti, pro climatum et victus rationum varietate, varia in hominibus oriuntur temperamenta, ita, pro varietate temperierum, medendi quoque methodus aliqua ex parte varianda erit; aliter innumeri in praxi medica committentur errores. Quae cum vera sint, summopere miror quarumcumque regionum medicos negligentes hucusque fuisse in investiganda medicina indigena, sive medendi methodo, et medicamentis popularium suorum naturae potissimum convenientibus, nec non in describenda historia morborum, quibus illi frequentius obnoxii sunt; sed indiscriminatim iisdem medeantur per praecepta quaedam generalia, et medendi methodum, quae fortasse commoda est illis in regionibus, in quibus auctores scripserunt; sed incertum, an in omnibus. Exactissimas regionum novi orbis historias, et historias

naturae universales perficiunt, historiam vero regionis et patriae, cui vitam debent et sanguinem, nec investigant nec tenent. Trahimur peregrinis et exoticis; domestica vero et indigena despiciamus. Una eademque methodus, sive remedia praescribendi sive diaetam instituendi, singulis regionibus non quadrat, sed varia variis; aliter enim in morbis curandis tractandi sunt Itali sub adusto climate et sobrie viventes; aliter Galli, Hispani, Angli, Germani alii-que sua quique utentes aëris temperie, et suo quique victus genere. In Gallia sutura tendinum vulneratorum, operatio bubonocèles, cura ulcerum chronicorum etc. feliciter succedunt, ut ab oculatis testibus audivimus. Contra in aëre romano, etiamsi a solertissimis chiriattris praefatae operationes institutae fuissent, in summum vitae discrimen conjiciebant aegrotantem. Febres semitertianae, quae alibi raro in malignas transeunt, Romae magna ex parte sunt malignae vel potius valde periculosae, quod et olim GALENO Romae degenti innotuit.

II. Quod in Graecia olim perfecte succederent crises in acutis morbis, tribuendum potissimum erit insigni puritati tenuitatisque aëris graeci et adjacentis orientis; qui cum praeditus sit elatere valde agili, motus pariter humorum vitalium, quibus aër intermiscetur, necesse est, ut sint maximopere expediti et agiles; nec ullus externi ambientis contrarius occursus, constantiam legum naturalium iisdem impressarum ita facile valeat perturbare. Contra in aëre, aqueis crassisque impuritatibus foedato, qualis est septentrionalium et ad paludes jacentium regionum, cum humores humani corporis maximis quoque afficiantur impuritatibus, ac veluti confundantur debita illorum fermentationes a tam foedo aëris influxu, nil mirum, quod illi, dum morbificis imbuuntur particulis, ad debitum criseos sive despumationis negotium fere nunquam possint pervenire: nam, ut diximus, impressae aëris impuritates regulares illorum motus perpetuo distrahunt et conturbant. Antedictae crisiū felicitati, praeter aëris puritatem, maxime quoque contributebat excellens Graecorum in medendo prudentia, quibus solemne erat naturae motus habere pro vero indice et duce illius viae, qua progrediendum est in cujusvis morbi curatione; nec

unquam medendi methodum mutabant, nisi per novos naturae motus admoniti fuissent, quid, quando, et quomodo agendum esset. Quam ob rem, cum pro axioma perpetuae veritatis habuissent, naturas esse morborum medicatrices, paucis admodum utebantur remediis in acutorum curatione, ne scilicet regulares eorundem motus per incongrua forsitan remedia turbarentur, et debiti naturae conatus impedirentur. Hac methodo in principio tractati, nil mirum, quod, dum ad statum perveniebant, crisis juxta naturae leges institutis feliciter solverentur; et ita animadverterent medici, crises diesque criticos non esse chimaericum quid, sed motus quosdam necessitate physica cuilibet morbo communes, utpote per quos ad debitum solutionis maturationisque terminum perveniunt. De cujus rei veritate per experientiam certiores facti Graeci, praefatam crisis doctrinam docte admodum excoluerunt et stabiliverunt. Sed hodie cum omnia turbata sint in re medica, haec pariter crisis doctrina non existimatur amplius tamquam oraculum naturae docentis, sed tamquam inane Graecorum commentum deridetur; unde tot tantique in curandis febribus errores, ut fuse inferius libr. II. de crisis.

III. Ut res exemplo fiat clarior, exponemus breviter, quae nos Romae circa aëris temperiem et medendi methodum quotidiano usu experimur. Aër romanus septem collibus orbis dominis hodie interclusus natura humidus est et gravis; experimento namque constat, quod, si quis paulo longius a frequentia tectorum processerit, quandam coeli gravitatem, atque intemperiem manifesto concipiet. Salibus vitriolicis et aluminosis potissimum abundat, ut e plantis, quae in eodem vegetant, mineris aluminis et vitrioli, et aquis solum romanum irrigantibus deducimus. Insaluberrimis austri, africi, atque euro-noti flatibus obnoxius. Ab aestivis caloribus interdum tantopere exardescit, ut mirum non videatur, si, consulibus L. Valerio Potito et M. Manlio, pestilentia orta sit in agro romano ob siccitates et nimios solis calores, teste LIVIO libr. V. His aliisque de causis infra dicendis, incolae urbis temperamento praediti sunt melancholico, subfusco et nonnulli subpallido cutis colore, habitu corporis macilento potius

quam pingui; levi de causa capite afficiuntur, et iis morbis potissimum subjacent, quos aëris gravitas solet producere, sicuti sunt pulmonis vitia, febres malignae, cachexiae, pallores vultus, incubus, tabes et consimiles. Porro aër romanus squalidus quoque est et insalubris, non quidem omnibus in locis, sed iis potissimum, quae, deficientibus aedificiis, pigro atque immoto aëre sordescunt: multo magis si Tiberi adhaerent, vel, convallium instar, montibus obsepiuntur, aut exhalationibus subjacent, quas veteres parietinae, cryptae, et antiquorum aedificiorum rudera emittunt. Ex quo patet, regionem Circi maximi, inter Palatinum atque Aventinum sitam, omnemque illum campum, qui inter Aventinum ac Tiberim portamque Ostiensem jacet, plane noxium esse et damnabilem. Sed, ut rem universim definiam, quaecumque loca crebris aedificiis ambiuntur, atque editiora sunt, in septentrionem atque orientem spectant, et multum a Tiberi distant, salubriora. Contra, quae sejuncta sunt, et remota a frequentibus tectis, situque sunt humili, ac maxime in convallibus, tum propiora Tiberi, in meridiem atque occasum spectantia, minus salubria judicantur. Quibus etiam in locis (quod sane mirum) brevissimi intervalli discrimine, hic aliquantum salubris existimatur aër, illic contra noxius et damnabilis.

IV. Insalubritatem hanc urbani aëris fovet magna ex parte adjacens Latium; quod undequaque corona montium circumcingitur, excepto tractu illo, qua ad mediterraneum vergit, ubi in planitiem desinit. Vetus enim Latium desertum fere hodie est et squalidum; austri flatibus immediate objicitur; et variis ejusdem in locis insaluberrimus aër observatur, utpote circa Ostiam et portum, aestivo praesertim tempore; quo quidem si aliquis in praefatis aliisque Latii locis pernoctaverit, et exinde urbem revertatur, corripitur statim maligna febre, quam vulgo ex mutatione aëris dicunt; estque febris haec sui generis, ab aliis febribus, alias agnoscentibus causas summopere differens, tum in methodo curativa, tum in symptomatibus eandem concomitantibus: cum enim coagulationis signa in eadem appareant, ideo observamus usum vesicantium et alexipharmacorum eidem summopere prodesse, contra sanguinis missio-

nem esse quammaxime perniciosam. Cibi, qui in romano solo nascuntur, exigui sunt nutrimenti. Unde non solum primis viis insignem faecum copiam producant, sed ipsam sanguinis massam vappidam, et ad motum ineptam reddunt. Ob antedictam aëris, humorumque constitutionem, incolae urbis non admodum voraci appetitu praediti sunt: ipsique exteri homines, qui in patria comissionibus compotationibusque, absque ullo vel exiguo pene salutis discrimine, indulserunt, ubi Romam venerint, non solum voracem ciborum appetitum sensim imminui observant, sed, exulatis omnibus intemperantiis, necesse est, ut consuetam urbis sobrietatem amplectantur, nisi poenas malorum incurabilium velint persolvere, etc. Incolae urbis si laute prandeant, oportet, ut coenam valde sobriam, et quae septem unciarum pondus vix excedit, instituant, et ab usu carniū vesperi sumopere abstineant; aliter cruditatibus et pravis humorum collectionibus ansam dabunt indelebilem. Eisdem inter caetera conducit exercitatio, horis potissimum matutinis ac vespertinis, utpote in quibus coctio ciborum peracta jam est, et secretio puri ab impuro jam incipit absolvi. Experimento namque constat, quod, si post lautius prandium non institutur vesperi necessaria corporis exercitatio, gravitates capitis, lassitudines membrorum, labores circa hypochondria, cruditates, moerores insueti, et reliqua hujus generis supervenient. Cum igitur aër, ob innatam ejus gravitatem, parum conferat ciborum coctioni humorumque volatilisationi, ideo qui copiosis ciborum ingestionibus absque noxa indulgere cupient, oportet, ut vel multum exerceantur, vel alvum bis terque in die solutam procurent. Siquidem usu constat, eos prae caeteris optima frui valetudine in urbe, qui et sobrii sunt et alvo singulis diebus bene secedunt.

V. Ab hygiaeticis hisce observatis descendendum breviter ad pathologica, id est, ad ea, quae speciatim observamus in aegris, circa remediorum usum et medendi methodum. Incolae urbis difficillime ferunt medicamenta spirituosae et maximae activitatis, qualia sunt salia volatilia, spiritus, et generaliter medicamenta nimium aromatica, aut acria. Ab horum usu non solum offenditur caput cum dolorosa

gravitate et insignibus nervorum affectionibus, verum etiam in ipsis visceribus naturalibus tensiones, ardores alvi, siccitates etc., excitantur. Si tamen alicujus morbi natura talia remedia revera postulaverit, ne praefata incommoda producant, solemus ea diluentibus, unctuosius, aliisque nimiam illorum activitatem reprimentibus temperare; quo pacto votis medicorum optime respondent. Verbo dicam: remedia spirituosius, quae aliqua unctuositate simul pollent, id est spirit. oleosa, utramque paginam in nostris aegrotantibus adimplent. Emetica vehementia quammaxime suspecta hic sunt, ob gravia quae inde succedunt symptomata; eadem ratione de fortibus purgantibus judicato. Purgantia in forma pilulari exhibita, nec copiose, nec feliciter ventrem solvunt: contra forma potabili et mediocri dosi, magnam afferunt utilitatem. Purgantia vim suam absolvere non poterunt (praesertim si pilulis aut bolo propinentur), nisi, incipiente eorundem operatione, diluentia ex quinque aut sex libris aqu. Nuc. vel alterius facile permeabilis, aut saltem brodii tenuis frequentes haustus propinaveris; diluentia namque purgantibus intermixta, non solum purgationem cito perficiunt, sed ea omnia inhibent symptomata, quae a solis purgantibus produci solent, sitim nempe, tensiones et labores hypochondriorum, nauseam, vigilias subsequentes, ardores internos, etc. Hic diluentium usus non solum judicatur necessarius in purgantium praescriptione, verum etiam in aliorum quorumlibet remedium, forma sicca et spirituosius indole praeditorum; ut ita inhibeantur graves capitis nervorumque affectiones, quae exinde subsequi frequentissime solent. Generaliter quoque observamus in curatione morborum praesertim acutorum, impetum facientium, et ab acrimonia pendentium, caeteris antecellere remedia diluentia, emplastica, et gelatinosa, scilicet gelat. corn. c., ol. amygd. dulc. recent., emuls. semin. et amygdal. recent., syr. viol., cremores, aliaeque ex hordeo praeparationes, diaetam lacteam, usum balnei etc., remedia pariter spirituosius, sed oleosis aut diluentibus temperata; contra, medicamenta volatilia, acris, spirituosius, aromatica, nimium solventia, et magnae activitatis generaliter obesse, quamvis in exigua propinentur quantitate.

VI. Sed, ut rem breviter contrahamus, a nullo remediorum genere tantam utilitatem percipiunt urbis incolae, quantam ab exercitio, et prudenter repetito lenium purgantium usu: alvus igitur libera, et exercitatio prae caeteris commendantur nostris popularibus. Quorum omnium non ignarus doctissimus PETRONIUS adinvenit electuarius purgans, ab ejus nomine Alexandrinum dictum, quo mira praestabat in curandis Romanorum morbis. Hic idem PETRONIUS nobile dedit opus, elapso saeculo, de victu Romanorum, in quo, postquam aëris, aquarum, alimenterumque hujus climatis varia commoda et incommoda diligenter adnotavit; quamplurima alia scitu digna, circa medendi methodum, et remediorum usum in curandis Romanorum morbis proposuit. Asseritque, se diuturna edoctum experientia observasse, tres esse potissimum morbos, qui urbis incolas fere perpetuo afficiunt; scilicet continuam quandam capitis gravitatem, sive, ut ipse ait, capiplenium: secundo membrorum lassitudinem: tertio demum alvi siccitatem. E quibus omnibus sat superque deducimus, toties repetitam aëris gravitatem crassitiemque, nec non humorum inertiam et vappiditatem, ob vitriolicas et aluminosas particulas eisdem nimium adjunctas, hic regnare. In curatione vulnerum atque ulcerum cavendum erit ab usu unguentaceorum remediorum, per quae ruunt saepe in pejus. Juvant contra balsamica, decoctiones vulnerariae, spiritus vulnerarii, et reliqua hujus generis, qua partem laesam roborando, et amissum fibris tonum restituendo, cicatrizationem faciunt, etc. Pedum ulcera hic sunt fere incurabilia; vulnera pariter harum partium difficulter sanantur, praesertim si unguentaceis utaris praesidiis: contra, si capiti tales morbi superveniant, facili negotio ad sanitatem perveniunt. Ex paucis hisce in romano climate observationibus facile percipient medici, qua via progredi debeant in detegenda stabiliendaque medendi methodo, regionum suarum popularibus prae caeteris familiari.

VII. Pluribus demonstrare velle hujus historiae medicinalis indigenae necessitatem, supervacaneum fore arbitror; nam res ipsa clare loquitur. Et sane multi errores, quos vel in diaetandi ratione, vel in determinanda remediorum quantitate et usu com-

mittimus, non aliunde interdum proveniunt, quam e talis historiae ignoratione; quidquid alii dicant, qui talium errorum causas attribuunt vel principiis remotissimis, vel nullam habentibus analogiam cum morbis productis. Haec climatum vis in producendis morbis, mutandaque hominum temperie, ipsa constat experientia. Generaliter enim nonnullarum regionum populi afficiuntur morbis quibusdam particularibus, qui aliarum regionum populares aut nunquam aut raro invadunt. Ita septentrionales scorbuto, Poloni plica, Angli rhachitide et sudore anglico; Graeci, Aegyptii et Syri elephantiasi; mentagra Romani, tempore PLINII; in Alpibus bronchocele, strumis Hispani, etc. Contra alii populi aut nunquam, aut raro certis quibusdam morborum generibus subjacent: ita Scoti raro febre quartana corripuntur, Hungari morbo comitali etc., teste DONIO fol. 7. de restit. salubr. agr. R. Idque sane propter specificas talium climatum constitutiones. Porro nonnullae gentes certa quaedam remedia ferunt, quae alterius regionis incolas forsitan e medio tollent. Germani medici emetica remedia in summo habent usu, eorumque vires in singulis depellendis morbis et publice et privatim depraedicant: quia forsitan id in suo climate fere perpetuo hyemante, et popularibus nimium gulae indulgentibus, felici comprobarunt experientia: eadem de causa populares illi facile ferunt medicamenta chemica cujuslibet activitatis, diaetam lautiolem etc., quae omnia cum in Italia, praesertim Romae, juxta descriptam a Germanis methodum pluries tentata fuerint, aegri voto suo, et nos spe nostra saepius excidimus. Sicuti Germani, ita et aliarum regionum medici jactant remedia quaedam generalia et diaetandi genus, a quorum usu insigne levamen sentiunt sui aegrotantes: ita videmus Hispanos jactare sanguinis missionem, Anglos usum opiatorum, Batavos medicamenta diaphoretica, et ita de reliquis. Neque sane ratione talium remediorum usum depraedicarent, nisi felices ex illis eventus in popularium suorum curatione observassent. At qui indiscriminatim iisdem uti vellent in suis aegrotantibus, non examinata prius sui climatis natura et qualitatibus, aliisque infra dicendis, quid mirum si effectus ab expectatione sua longe diversos in mor-

horum curationibus experiantur. Ob hanc eandem climatum victusque rationum diversitatem, eveniet fortasse, quod HIPPOCRATIS aphorismos, et solida illius praecepta non observemus interdum vera, sed modo dubia, modo inconstantia. Hoc idem de aliorum auctorum praeceptis atque monitis dicendum, si fortasse recte non contingant in nostris aegrotis. Ut taceam tot varias et inter se pugnantes medendi methodos, quibus utuntur medici, quibusque frequentissime talium praeceptorum constantiam perturbant.

VIII. Quam ob rem cum tria saepius recensita, aër, vitae genus, et ciborum indoles varia, pro varietate regionum, totam fere vim habeant in morborum productione, hortamur singulos earum medicos, ut per diuturnam observationem patefaciant medendi methodum, popularibus suis prae caeteris opportunam, nec non remediorum genera iisdem vel familiaria vel noxia. Et, dum exterae regionis libros legunt, in usum non revocent illorum methodum, nisi prius eam cum sua ad amussim contulerint, propriisque observationibus respondere animadverterint. Denique serio monemus practicantes, ut in curandis morbis diligenter considerent atque examinent diversas temporum constitutiones et morbos generales, qui durantibus illis constitutionibus aërisque influentiis regnant; nam, ut observatione doctorum virorum constat, morbi quilibet particulares tunc temporis ab influenza generali fere semper aliquid contrahunt, periodosque suas, sive invadendi laedendique modos, quasi ad illius modulum absolvunt. Porro, prout variae erunt tales temporum influentiae, ita pariter variam medendi methodum exposcunt morbi per id temporis saevientes, ut repetita docet observatio.

IX. Praecipua argumenta, quibus haec cujuslibet regionis historia complectenda erit, esse debent de aëre, aquis et locis, id est de fluviis, lacubus et fontibus, collibus, planitie et montibus; ad orientem vel occidentem, aliasve coeli plagas situ; de plantis, et animalibus in patrio solo praecipue provenienti-
bus, nec non de mineralibus aliisque telluris effectibus. Porro de moribus et temperamentis incolarum, de morbis iisdem familiaribus, medendique methodo qua eliminantur, de medicina indigena, sive

de medicamentis in patrio solo nascentibus, de variis et praecipuis tempestatum influentiis, aliisque sexcentis, per quae morborum origines tum foveantur, tum curantur. Qui frigida et humida loca inhabitant, sunt capitones, obeso corpore, labris tumidis, buccis protuberantibus, etc. Quaedam regiones coactae brevitatis homines producant; quaedam longos et elatos; quaedam gutturosos et strumis deformatos; aliae disponunt corpora ad phthisin adulterinam, ut in Britannia contingit, aliae ad pestem reliquosque morbos. Pariter ab hac regionum diversitate non exigua inter homines morum differentia, quantum ad timiditatem et audaciam, voluptatem et dolorem, aliasque animi affectiones spectant, observatur; quasi affectus animi motionis corporeae affectionem subinde consequatur. Nisi haec omnia sibi comparaverint quarumlibet regionum medici, vix popularium suorum morbos ad perfectam sanationem poterunt perducere, quod quidem praevidens CELSUS, praefat. libr. de medicina ait, differre, pro natura locorum, genera medicinae; et aliud opus esse Romae, aliud in Aegypto, aliud in Galliis, etc.

D E

P R A X I M E D I C A

L I B E R   I I .

C A P . 1.

*Quod erit instar prolegomenon ad librum
praesentem.*

Noster in hoc opere scopus eo pertinet, ut dilucide cognoscatur, quantum momenti in medicina afferat observatio; quare, post quasdam generales causas, juxta vires nostras expositas, quae hujus artis progressum retardarunt (alias praecipuas sequenti capite referam, ubi proprius erit locus), necessarium ducimus, in hoc libro nostram sententiam de praxeos augmento, historiae ope, habito declarare; quae nostra quidem sententia si veritati consonabit, gaudeo me hanc operam hominibus praestitisse. Sin minus, libenter me corrigi patiar, expetoque, ut, quod ego nequivi, alii generi humano prospiciant. Quoniam vero in constituendo alicujus morbi systemate multa concurrunt, puta causae, signa, phaenomena, indicationes, remedia etc., de his omnibus ordinate loquimur, primum ab historia phaenomenon incipientes, utpote in quibus morborum natura revera sita est, Caeterum clarius tractaturi medicinam, in primam et secundam dividendam putamus. Primam dico meram malorum historiam sola observatione habitam, in ipso aegrorum lectulo, ab aegrisque ipsis indicatam. Huic historiae nihil opus est scientiis aliis librorumque lectione; siquidem cum scientiam per se, sive propriam constituat, dependeatque ab observatione et narratione aegrorum, quidquid extrinsecus accedit, eam penitus confundit incertamque reddit; unde postea toties memorati errores oriuntur. Hinc

videtur medicus hac in re testis officio, qui narrat, non judicat, fungi debere, ac partite singulas res quantumvis minimas notare; earum enim aliae, statim ac perceptae sunt, rectam curandi rationem ostendunt: aliae vero lucem quandam duntaxat praebent, qua ducti facile rerum magis abstrusarum naturam investigare possumus; unde merito observationes dividi poterunt in luciferas et fructiferas. In re igitur tam gravi, nempe in instituenda hac morborum historia, non oportet mentem nostram a rerum nexu, ut poëtae faciunt, solvere et qualibet spatiari, sed ingenium rebus submittere, naturam parendo vincere, et idioma, quo ipsa loquitur, diligenter addiscere. Medicinam secundam dico id omne, quod praeter hanc primam in medicina continetur. Hanc juvant aliae scientiae, librorum lectio, quodque a nostris scientificum dicitur, methodicum, rationale.

Nec vanam quis putet mentem hanc nostram, dum cupimus medicos historiam certam et stabilem morborum praescribere; objiciendo nobis, morbos esse quosdam irregulares naturae destitutae conatus, morbosam materiam sine ordine certo ac lege pelleri contendentis. Etenim, cum corpus animatum sit complexio quaedam actionum animalium, vitalium ac naturalium inter se concordium, et a principiis certis, subjectisque naturae legibus a Deo ordinatis dependentium, principia ista omnia, cum, propter vim quandam aut errorem, a statu naturali deflectunt, quos motus edent, in pristinum reditura, edent quidem in ipso errore ordinatos. Quod ut omissis aliis experientia conficiamus, res omnes naturales, praesertim ex genere plantarum, succorum, fructuum etc., videmus certo tempore florere, maturescere, depurari, putrescere: videmus etiam morbos omnes, praecipue acutos, certa quadam lege augeri, ac deficere. Nec potest medicus hunc acutorum cursum et statam periodum per medicamenta declinare, quin morbi aut graviores fiant, aut in alios periculosiores descendant: quod prae caeteris accidit in tertianis. Accedit huc, quod, cum majorum nostrorum, praesertim HIPPOCRATIS, observationes veras esse comperiamus, fieri id nullo pacto posset sine certo morborum cursu et progressionem. Qui igitur hisce rebus adversatur, medicinamque imposturam

esse asserit, necesse est, ut ipse sit impostor deceptorque.

Ad majorem hujus historiae claritatem operae pretium est, antiquam morborum in acutos et chronicos divisionem tenere. Acutos vocant, qui sedem in fluidis potissimum habent, et ab effreni eorundem ebullitione pendentes, celeriter motus suos absolvunt, et, nisi prudenter tractentur, desinunt tandem aut in letales, aut in diuturnos et incurabiles. Chronicos contra, qui frequenter a solidis vitiatis proveniunt, vel a nimia fluidorum indigestione et crassitie; qua de re vel tarde admodum ad coctionem perveniunt, vel raro eandem attingunt. Pro diverso igitur in hisce morbis sanguinis statu, diversa pariter esse debet remediorum materia; nec promiscue singuli aut spirituosius, aut aqueis remediis tractandi, ut multi hodie consueverunt. In acutis cunctatio, et sagax medici in agendo judicium magnam vim habent ad sanationem; et, quamvis saepissime sponte sua solvantur nunc casu, nunc natura favente, nullibi tamen graviores committunt errores medici, quam in acutorum curationibus, ut fuse inferius. In chronicis contra, utpote ab effoeta atque elanguida prorsus solidorum ac fluidorum natura pendentibus, tota vis sanationis a medici praestantia, remediorumque energia dependet, cum in illis nec fortuna nec natura magnopere possint.

Denique, si cuilibet delicatioris palati frequens naturae in hoc opere mentio displiceat, veluti ea confugium sit ignorantiae, eidem ego respondeo, naturae nomine non intelligere me sapiens quoddam phantasma quacumque vagans et consilio singula dirigens, sed complexum quendam generalem causarum naturalium, quae licet consilio destituantur, effectus tamen suos pariunt juxta leges a summo conditore inditas, atque ita ordinate, ut quasi summo regi consilio videantur; seu intelligere me aetherem, e quo omnis est motus, vel tandem complexum accidentium essentialium, scilicet motum, figuram, magnitudinem, situm, quietem, a quibus omnes actiones corporeae anima dirigente dependent. Haec igitur est illa natura, quam crebro praesenti opere usurpamus.

C A P. II.

Manifestantur causae nonnullae praecipuae, quae morborum historiam, sive medicinam primam hucusque retardarunt.

I. **D**iximus antecedenti capite, nihil aliud nos medicinae primae nomine intelligere, quam exactissimam cujuscumque morbi phaenomenon, quae debitam et naturalem illorum historiam constituunt, descriptionem. Sed, antequam talis instituendae atque perficiendae historiae regulas tradamus, investigabimus obiter, quid potissimum causae fuerit, cur eam hucusque debite non excoluerint medici: et quare factum sit, ut, cum tot ingentia observationum volumina publici juris exstent, parum admodum in eadem profecerimus. Et primo quidem distinxit eos ab experientia recte facienda ea opinio, qua per multi recentiores philosophi nimium abstractionibus mentis tribuentes, putarunt sensuum ductum fallacissimum, rerumque particularium inquisitionem infinitum quid esse, ac sine exitu. Quod falsum esse noverimus, ubi attenderimus, accessionem factam bonis artibus solum nostro hoc saeculo, non nisi sensibus experientiae deberi. Quodque stupeas magis; quam multa sunt, quae casu docti sumus! majorem remediorum partem ita inventam scimus, plurimasque res in medica facultate. Quoad reliqua longum esset singula inventa numerare: pulverem tormentarium, magnetis in polos conversionem, telescopiorum usum nonne casus peperit? Quodsi tantum potest casus, quid est, cur id sensibus ordinate progredientibus negemus? Qui, quamvis errent interdum, errores tamen suos et indicant et corrigunt. Distinxit porro antiquum odium sectae rationalis in empiricam, utpote quam vilem, circumforaneam, et literato viro prorsus indignam semper existimarunt. Quod quidem recta ratione factum esset, si pro empirica intelligerent experiendi rationem stupidam, erraticam, non repetitam, intellectu non fermentatam, adeoque nil aliud educentem quam conceptus erroneos et placita monstrosa; non ita, si empiricam rationalem, sive empiricam factam literatam, methodo, non casu inventam, ab intellectu fecundatam et directam, et

post diuturnam effectuum morborum explorationem, ad veritatis culmen perductam, quam mehercule docti viri semper laudarunt, et tamquam naturae consonam ad majora promoverunt. Non profecimus admodum in hac historia, quoniam duce caruimus, qui vel exemplo praeiret, vel facem praeferret in detegenda, per tot ardua et incerta viarum, et per totidem morborum differentias experiundi methodo. Et, quamvis primus HIPPOCRATES eandem subodoraverit, scriptisque publicis consignaverit, a medicis tamen vel recepta non fuit, vel, ob praeconceptas illorum opiniones et falsa idola, in contrariam partem accepta. Medici rationales quandoque experientiam consulunt, sed ab eadem generalia quaedam, atque illa nec bene detecta nec integre examinata, sumunt, reliqua vero in agitatione mentis reponunt, ut rationi suae accommodent. Empirici, licet experientiam perpetuo jactent, illam tamen nunquam recte attingunt; nam, praeterquam quod sine luce et methodo eandem aggrediuntur, tantam inquisitionis diuturnitatem non sustinent, quanta explorandis morborum effectibus, et exinde praeceptis practicis deducendis requiritur; unde nil mirum, si e stupido, nebuloso ac prorsus erroneo experiundi genere talis quoque empiricorum praxis oriatur. Nonnulli paucis experimentis, iisque angustis et obscuris eruditi, super ea philosophiam novam, aut novam medicinae theoriam constituunt; et, si quae sint, quae illis ad amussim non respondeant, modis tamen admirandis ad eas detorquent et suffercunt. Hujus generis sunt philosophiae chemicorum, paucis experimentis furno eductis superstructae; philosophia GILBERTI de magnetismo; systema medicum IO; MAJOW de nitro aëreo; denique tot systemata practica super alkali et acido; triumviratu humorum primae regionis; Cardimelech; Microcosmetore, et similibus fundata.

II. Multi experientiae rumores affectant, sed prius decernunt, quod mente conceperant, quam experientiam consulant; illamque postea talibus decretis mire adstringunt atque pro suo modulo accommodant. Et, prout area phantasiae expolita, aut a praejudiciis occupata fuerit, ita de suis aliorumque experimentis varie judicant, propriisque meditatio-

nibus aut obscurant aut enervant. Sunt qui astrologiae, magiae aliisque superstitionis, et captum nostrum pene effugientibus disciplinis incumbentes, vera morborum phaenomena superstitionis illarum traditionibus perturbarunt. Ex his igitur omnibus triplex errorum soboles, sive medicina falsa triplex, sophistica nempe, empirica, et superstitiosa emanavit.

Porro, licet tam copiosa, et ingentia observationum volumina ab auctoribus congesta fuerint, historia tamen prima cujuscumque morbi parum exinde perfectionis et incrementi accepit. 1. Nam, in peragendis observationibus methodum atque ordinem non adhibuerunt, sed prout faciunt homines in tenebris, qui omnia confuse palpant et pertentant, donec casu rectam viam inveniant; vel prout homines in eremo, qui a fortuito rerum occurso consilium capiunt, ordine interrupto ac praepostero easdem hinc inde petentes atque adnotantes. Quid mirum quod creperam, non vero constantem et claram effectuum morborum lucem exinde mutuarint nobisque communicarint? 2. Observationes illae sunt quaedam veluti undae instabiles experientiae vagae, in tribus quatuorve aegrotis repetitae, nec ad centenos atque milenos constanti ordine productae, ut fecit schola Coa. 3. Quamplures, licet observationem sapiant, theorarum tamen formulis sunt adeo turbatae ac confusae, ut peritissimi quique distinguere vix possint, naturae loquatur, an homo. 4. Praxis, qua usi sunt nonnulli, speculativa magis atque hypothetica fuit, quam ad naturae methodum comparata. Unde credibile est, morbos absolvisse periodos suas non per leges sibi inditas naturales et constantes, sed prout a diversis illis praxibus varie fuerunt tractati; id est progressus, exitus, atque symptomata eorundem magis deberi talium praxium methodis, quam immutabili et individuae eorundem naturae. Ita qui pleuritidis curationem per purgantia aut diaphoretica vehementiora incipiunt (methodum sane infidam atque infau-
stam), quaecumque symptomata post haec data remedia supervenient, eisdem tribui magis debebunt, quam genuinae et individuae talis morbi naturae. Quam ob rem observationes omnes factae super morbis contraria methodo curatis, inutiles prorsus erunt

ad promovendam historiam naturalem eorundem, utpote quae rem, aliter ac in se est et esse deberet, adnotant et exprimunt. 5. Ob ante captam a praefatis hypothesibus mentem, factum est quoque, ut multa symptomata eisdem non recte quadrantia omitterentur, multa contra eisdem magis magisque confirmandis necessaria ad libitum fingerentur. Idcirco historia morborum pura et exacta, id est, prout ab ipsa rei natura profluit, et prout ab ipso aegroto nobis describitur, inveniri vix potest in libris; siquidem, ut diximus, morborum descriptiones magna ex parte e cerebro auctoris, non ab observatione et facto rei prodierunt; multaque symptomata vel ab opinionum licentia, vel ob negligentiam practican- tium talibus morbis adscribuntur, quae ne per som- nium quidem ad eos pertinent, ut quotidiana constat experientia. Id quod vel in sola affectione hypochondriaca manifeste deprehenditur, cujus hypo- thesis de hepate calido, et stomacho frigido, ut salva esset et constans, quanta finxerint Galenici, nemo est, quem lateat.

III. Qui de morborum historia per aliarum scien- tiarum, quibus potissimum delectantur, regulas at- que leges disserunt, in peragendis observationibus nunquam proficient, et per eas nunquam morborum naturam elucidabunt, ut cap. I. praesentis libri fuse tetigimus. Quantum obfuerit historiae naturali in genere ejusdemque incrementis, PLATONEM philoso- phiae suae inseruisse theologiam, sive de rebus phi- losophicis per ideas abstractas et theologicas judi- casse, ARISTOTELEM logicam etc., inter caeteros longe conqueritur Cl. VERULAMIUS. Ita in re nostra; cum elapso saeculo dialectices doctrina summopere floruisset, medicique de historia et curatione morbo- rum per austeras illius leges disseruissent, quantum a veritate aberrarint, vel exinde liquet quod, post susceptos tam ingentes de re medica labores, non res novas, aut novarum rerum indicia, sed quaestio- nes ex quaestionibus, et ex argutiis fallacias inu- tiliter attulerunt, remque medicam ad sophistas pror- sus relegarunt. Sed quod ad dialecticam spectat, haec licet in artibus et rebus civilibus, quae in opi- nione fundamentum habent, optime adhibeatur, na- turae tamen subtilitatem difficulter attingit, et in

historia naturali ad errores confirmandos potius quam evellendos conducit. Unde non immerito D. GREGORIUS NYSSENUS: „Omnibus perspicuum est,“ ait, „dialecticas argutias pares in utramque partem vires habere, tam ad eversionem veritatis, quam ad accusationem mendacii; quo fit, ut ipsam veritatem, quando tali arte profertur, habemus suspectam ut plurimum, quasi istius solertia mentis nostrae oculos perstringat et a veritate avertat:“ haec ille.

Quamvis multi observationum reique medicae scriptores dictis de causis parum contulerint elucidationi et incremento historiae morborum, singulis tamen aetatibus et potissimum hac nostra atque antecedenti, non defuerunt nonnulli, qui, vel optimo praediti iudicio, vel sub optimis eruditi praeceptoribus, vel in legendis HIPPOCRATIS libris de rei veritate admoniti, in peragendis observationibus optime se gesserunt, et per praecepta practica longo usu confirmata tum historiam praedictam, tum praxin ipsam summopere illustrarunt. Inter hos recenseri possent DURETUS, HOLLERIUS, JACOTIUS, BALLONIUS, MERCURIALIS, vir doctissimus Italus, FORESTUS, ETMUELLERUS, VALLESIUS, ARETAEUS Cappadox, CAELIUS AURELIANUS (taceo medicinae principes HIPPOCRATEM, GALENUM et qui hisce fontibus aquas hauerunt, CELSUS, AVICENNAS et reliqui innumeri), MARTIANUS, SYDENHAMUS, SEPTALIUS, MORTONUS, MANGETUS, VALESCUS de TARANTA, TULPIUS, NICOLAUS CHESNAU, RIVERIUS, JODOCUS LOMMIUS, TOZZI, WALDSCHMIDTIUS, alique hisce analogi, quos tamquam veros practicantes juvenibus imitandos anteponimus.

C A P. III.

Traduntur regulae instituendi et promovendi historiam morborum, ab eademque deducendi aphorismos curativos.

I. **S**cholae medicae, quae floruit apud Coos, summa fuit semper apud omnes medicos auctoritas atque existimatio. Neque sane immerito; nam, sive rei tractatae pondus atque methodum, sive rerum inven-

tarum copiam spectes, eam scholas omnes hac in re superasse, profecto fatendum. Inter caeteros eximios viros, peperit HIPPOCRATEM ex Asclepiadeorum familia oriundum, vigesimum a Jove, decimum octavum ab Aesculapio, et nonum a rege Chrysamide. Hic, scholae illius vestigia secutus, in observatione fuit multus, in historia morborum fideliter exacteque delineanda diligentissimus, in stabiliendis demum praeceptis practicis longo usu confirmatis supra caeteros mortales sapientissimus, ac ferme mirabilis. Methodum hanc praeceptivam, aphoristicam et gravem non alia de causa ita constanter in singulis suis libris eum retinuisse puto, quam ut nobis tacite subindicaret, illam prae caeteris tum augendae, tum confirmandae medicinae fore peropportunam. Caeterum, cum prisci medicinae parentes nobis aperte non significaverint leges cautionesque talia determinandi praecepta, neque ingentem observationum sylvam, e quibus educta fuerunt, reliquerint, arbitror sane illos aequè nobiscum egisse, ac solent in elevandis obeliscis, aut aedificiis construendis architecti; hi pro talibus perficiendis operibus scalas, trabes, funes et innumera alia aedificandi adhibent instrumenta. Opere absoluto omnia submovent: unde posterì, licet aedificiorum magnificentiam admirentur, ignorant tamen eisdem perficiendis adhibita instrumenta. Juvenes suspiciunt et admirantur divini opera HIPPOCRATIS; sed quibus gradibus ad tantam pervenerit sapientiam, quibusve instrumentis usus fuerit in aedificio tam nobili construendo, ignorant ac stupent. Nos, quoad tenuitati nostrae licebit, proximis capitibus haec omnia elucidare conabimur, indicabimusque vias, olim ab HIPPOCRATE in usu forsàn habitas, ad promovendam perficiendamque medicinam per observationes, historiam, et praecepta.

II. In efficienda alicujus morbi historia quatuor sunt potissimum necessaria; primo scilicet infinita particularium observationum acquisitio; secundo earundem dispositio; tertio maturatio ac digestio; quarto demum ex iisdem abstractio praeceptorum et axiomatum generalium. De his omnibus sigillatim agemus.

Infinita particularium exploratio et descriptio prima basis est historiae morbi, de quo tractare quis

velit. Hanc igitur tentare primo debet ejusdem historiographus, pluresque annos impendere in copioso observationum numero comparando; tuncque nihil cogitet neque de afferenda ornato dicendi genere lectoribus delectatione, neque aegrotis utilitate, sed tantummodo ut tanta particularium copia congeratur, quanta sufficit ad vera deducenda axiomata, statuendamque ideam claram, naturalem et perfectam systematis morbi tractati. Observationes describat stylo rudi et incomto, id est, iisdemmet loquendi formulis, quibus aegrotantes nobis suas exprimunt affectiones. Minima quaeque adnotet, quantumvis vilia aut inutilia videantur. Nihil de suo addat, id est, quod illi vel subtilis disputandi ratio, vel inanis eruditionis species possent suppeditare, sed, tamquam scriba fidelis, leges a natura latas diligenter colligat, iisdemque prorsus modis, quibus locuta est natura, describat; atque ita prorsus se gerat, ut fieri solet in civilibus, in quibus tunc optima sunt judicia, cum minimum licentiae, aut eloquentiae oratorum tribuitur, sed in testibus omnis opera consumitur; ita judicia, quae de morborum natura proferuntur, tunc optima erunt, cum ab evidentibus coacervatisque prodierunt experientiae testimoniis, ac ne minimum ab auctorum licentia fuerint alterata; in quorum quidem testimoniis libido et praejudicium praevalet, rerum autem testimonia, et responsa interdum obscura et perplexa, sed incorrupta semper ac sincera.

Rude hoc et incomtum scribendarum observationum genus, nec non longa mora in iisdem acquirendis notandisque, puto quod legentem aequae ac scribentem deterrebunt, eisque molestae videbuntur et inutiles. Sciant tamen, talium observationum aggregatum esse quoddam veluti horreum sive promtuarium rerum in morbis notatarum, in quo quidem non est cum voluptate permanendum, sed tunc descendendum, cum aliquid aut ad constructionem axiomatum, aut ad curationem morborum hauriendum fuerit. Neque quidpiam magis historiae naturalis medicae veritatem, fidelitatemque labefactavit, quam libido auctorum in eadem exornanda novis et elegantibus loquendi formulis, subtilibus speculationibus, copiosis auctorum citationibus, similibusque lectorum gratia excogitatis. Expedit itaque infan-

tiam medicinae sub historia et narrativa casuum, quasi nunc primum ea nascatur, tractare; nam quae in libris hodiernis tamquam per nubem pellucet morborum historia, ea indiget expurgatione, qua philosophiam indigere jamdudum notavit FRANC. BACO, fol. 48.: „Satis scimus,“ inquit, „haberi historiam naturalem, varietate gratam, diligentia saepius curiosam; si quis tamen ex ea fabulas, et antiquitatem, auctorum citationes, inanes controversias, superstitionem, philologiam denique et ornamenta eximat (quae ad convivales sermones, hominumque doctorum noctes potius, quam ad instituendam philosophiam sunt accommodata) ad nil magni res recidet.“ Haec ille.

Ad complementum veritatis historiae primae cujuscunque morbi, necesse est, ut historiographus in peragendis observationibus non solum adnotet minima quaeque accidentia, de die in diem in morbo apparentia, eorumque vehementiam, progressum, et exitum in melius vel deterius, verum etiam minimas quasque circumstantias temporis et loci, in quo fiunt observationes, constitutionis anni, causarum antecedentium et praesentium, methodi et remediorum adhibitorum, verbo dicam rerum omnium, quae morbum antecedunt, concomitantur et consequuntur. Nam quaecunque vel minima circumstantia, quae negligitur, solet totius observationis effectum morari, aut perturbare, quin etiam veram historiae seriem interrumpere. Haec, inquam, omnia adeo diligenter describenda sunt, ut si quid dubii, aut praeter spem in aliqua observatione supervenerit, reticeri aut supprimi non debeat (quod sane vitium commune fere est omnibus observationum scriptoribus) sed plane et perspicue describi titulo *Moniti*, aut *Notae*. Veritatem enim aut falsitatem experimentorum veritas vel falsitas axiomatum paulo post manifestabit. Imo quo magis de veritate integritateque observationis constet, ipsemet observandi modus exponendus erit, ut ita liberum sit hominum judicium in examinando, utrum methodus illa observandi fida sit vel fallax, nec non ut excitet ingenium eorundem ad invenendas methodos accuratiores. Denique nil magis conducit hujus historiae perfectioni, quam ut haec particularium sylva valde abundans sit et fertilis; nam ita facillime et via maxime expedita, tentabitur in-

quisitio et axiomatum constructio; secus vero, si sterilis fuerit et immatura.

III. Postquam debitum tempus in peragendis observationibus insumserit historiographus, et per annos quamplures morbi tractandi naturam diligenter examinaverit, et haec omnia scriptis exacte mandaverit, tunc dispositionem aliquam tentare debet, et empiricam mere stupidam ad gradum literatum sensim promovere. Tales etenim observationes, veluti literae alphabeti, licet per se inutiles sint, varie tamen collectae et inter se collatae ac dispositae verum naturae idioma constituunt. Dispositio in eo potissimum consistit, ut res majoris momenti per titulos et locos communes separentur, et quidquid observando compertum est, collocetur debite sub titulo appropriato: v. g. postquam mille vel bis mille observationes de colica fecerit historiographus, dividat aggregatum illud observationum, in signa diagnostica et prognostica, constantia et inconstantia. Causas varii generis et varie influentes notet. Constitutiones anni tunc temporis praedominantes. Symptomata morbum perpetuo concomitantia et eundem passim derelinquentia: eventus faustos atque infaustos indicationum in morbis sumtarum: eventus faustos, vel infaustos remediorum praescriptorum; fiantque hujusmodi alii articuli, quos inquisitionis articulos appellabimus; et quod, in peracta jam historia, rebus determinato titulo signatis accommodatum erit, iisdem subscribatur, ut ita adhibitis debitis historiae separationibus, inductio ad constitutionem axiomatum, sive praeceptorum generalium fiat ordinata et sine fallaciis.

IV. Methodus digestionis nil aliud sibi vendicat, quam ut praefata particularium experientia, erratica et indigesta, factis debitis divisionibus et rejectionibus, evadat tandem ordinata et digesta; sive ut res, quae dubiae sunt fidei, inconstantes et communes aliis, quae videntur similes, cautionibus opportunis muniantur, omnino falsae rejiciantur, et sic deinceps. Diuretica in morbis pectoris generaliter optima sunt, rejectis tamen diureticis acidis, quae noxia et infida, pulmonemque erodentia, ac sanguinem in eo figentia, ut experientia constat. Chinchin. est remedium profecto herculeum in curatione

intermittentium, dummodo tamen non detur, si ad-
erit suspicio inflammationis alicujus visceris, vel
abscessus interni, vel etiam morbosa partis alicujus
debilitas et dispositio; nam talibus in casibus non
tollit, sed auget febrem; omnemque morbosam mate-
riem in affectum locum deponendo ac figendo, in-
flammationes letales, ac demum gangraenam produ-
cit. Utilis quoque chin. chin. usus in intermittenti-
bus est, dummodo tamen non praescribatur in prin-
cipio earundem, crudis adhuc existentibus humori-
bus; interdum namque febrem non tollit, et, si tol-
lit, paucis interpositis diebus denuo redintegrat; et
quod his pejus est, novos morbos frequenter produ-
cit, asthmata scilicet, hydropes, dysenterias, rheu-
matismum, suppressionem consuetarum evacuatio-
num, similesque alios, ut matura recentiorum expe-
rientia compertum est. Ad demulcendos vehemen-
tes partium dolores insigne remedium est bezoardi-
cum joviale; momento namque impetum spirituum
et salium furentium coërcet. Cave tamen, ne dolores
illi podagrici sint, aut venerei, vel similes, quorum
detenta materies peiores morbos posset excitare. Ca-
ve pariter, ne illud exhibeas in nervorum, et non-
nullis gravibus capitis morbis, v. g. apoplexia, pa-
ralysi etc., quippe quod nervis et cerebro infidum
est ac noxium. Eodem prorsus ritu procedendum
est in muniendis per debitas cautiones rebus mayo-
ris momenti, historiam ante dictam constituentibus,
v. g. signis diagnosticis, prognosticis, symptomati-
bus praecipuis, causis cujuscunque generis, etc. In-
ductio namque, quae fit per simplicem enumeratio-
nem, nullis additis cautionibus rebus dubiis, et ana-
logiam habentibus cum phaenomenis alterius morbi,
sub cujus specie illudunt, vel rejectionibus falsarum
et omnino inconstantium, imperfecte concludit. Con-
tra inductio laudata est, VERULAMIO teste, quaedam
demonstrandi forma, quae sensum tuetur, mentem
illustrat ac perficit in conclusionibus recte deducen-
dis, naturae imminet ac fere immiscetur.

V. Comparata jam sufficienti particularium co-
pia, eademque debite ordinata, separata ac digesta,
observator demum judicio suo uti, et de constituen-
dis praeceptis generalibus, summam et pondus artis re-
vera continentibus, cogitare incipiat. Atque si alicubi,

hic sane opus est mente velut igne quodam divino, qui vastam hanc et caliginosam particularium eremum, tam fallaci rerum signorumque similitudine, causarum implicatione, viarumque ambiguitate interceptam, virtute sua irradiet; ut ita nos iudicium cohibentes et sustinentes, gradatim ascendentes, rerum morbosarum veluti montium juga unum post aliud constanti labore superantes, perveniamus tandem mature ad summitates naturae, in quibus et statio serena, et verus morborum prospectus, et ab eodem ad praxin facilis, mollique clivo ducens descensus.

VI. Praecepta generalia antiqui nomine aphorismi significabant. Hi tamquam indices viae regiae, et tamquam tabulae naufragii securae et stabiles, in superandis arduis morborum curationibus, nonnisi a viris doctissimis, longo senio, sed longiori praxi pene confectis, quique habebant mentem satis fixam atque intentam ad differentiarum subtilitates observandas, in dubitando patientiam, in asserendo cunctationem, in disponendo prudentiam etc., olim tractabantur. Hodie vel vilissimus pharmacopoei servulus jus in medicina dicendi per aphorismos et sententias sibi arrogat. Hodie, ab uno vel duobus experimentis tamquam per jocum factis, propositiones generalissimae a medicis decernuntur: quanto id praestantissimae artis detrimento, medicorumque dedecore, vel me tacente, quilibet abunde cognoscit. Sed ad rem.

Observator, postquam in copiosa observationum sylva sat superque se exercitaverit, et abecedarium naturae morborum optime didicerit, non debet ad maxime generalia advolare via compendiaria et praecipiti, ad naturam impervia, disputationibusque proclivi, sed ascendendo et descendendo, massam particularium sufficienter penetrando, sensim denique et continenter ad eadem pervenire, ab iisque postea propositiones medias et axiomata deducere. Hujusmodi abstractiones, a particularibus non recte cognitis nec debite examinatis, ad generalia modo affirmativa, modo negativa, abunde observantur in scriptis recentiorum. HENRICUS SCRETA observatis aliquoties, in visceribus nonnullorum, maligna aut inflammatoria febris extinctorum, inflammationibus

et abscessibus, non dubitavit asserere, omne genus februm a latentibus partium inflammationibus produci. Et, quoniam ab eodem fonte hecticarum quoque originem deducit, in his pariter diaphoretica et aperientia varii generis perpetuo praescribit, quo suppositas latentes inflammationes abscessusve dissolveret. Vere quidem, dum a talibus causis hecticae fiunt, non ita tamen, dum ab aliis longe diversis, utpote sudoribus nimis, a gonorrhoea simplici, et fluore albo, a lactatione nimia in nutricibus, dysenteria et diarrhoea, diabete, salivatione nimia, nimia pariter diaeta, vigiliis nimis et exercitationibus, similibusque producuntur. Quo in casu non latentes abscessus, ut SCRETA arbitratur, sed nimia succi nutritrii subtractio hecticas fovet; et, prout variae erunt tales causae, ita curatio hecticarum variare debebit. Plures hujusmodi intempestivas abstractiones a particularibus, recensere supersedemus, quippe quae satis obviae sunt in libris hodiernis.

Axioma, ut stabile sit ac perpetuum, fieri debet ad mensuram particularium, a quibus elicitur, iisque nec altius, nec inferius, sed quantum patitur ipsorum particularium vis, veritas et amplitudo; id est, nec ita altum, ut desinat in abstracta et inania, nec ita angustum, ut, nulla facta abstractione, in ipsa particularium confusione stupiditateque haereamus. Fiat igitur aquarum more, quarum ascensus in fontibus tantus est, quantus fuit descensus e clivo, unde oriuntur. In hujusmodi abstractionibus curandum prae caeteris, ut mens per continuum ad particularia intuitum a prudentia dirigatur, nec sibi permittatur, utpote quae ex natura sua facillime attollitur in abstracta, mediis recte non consideratis. Ad hanc amussim facti omnino sunt HIPPOCRATIS aphorismi, praesagia, Coacae, et reliqua fere divini senis monumenta, nobisque pro modulo esse debent in novis atque novis instituendis axiomatibus; quibus hodie summo pere redundaret ars nostra, si, per aetates jam elapsas, naturae utero adhaerens, saluberrimum observationum lac perpetuo suxisset; sed quoniam ab utero naturae avulsa fuit et in scholis disputationum educata, quid mirum igitur, si illam hodie variatam habemus, non auctam? Quid mirum pariter, si, quae post scholam Coam Arabes, et nonnulli inter Latinos

indocti ac contentiosi adjecerunt, nil aliud revera sunt quam verba *otiosorum senum ad imperitos juvenes?*

VII. Caeterum nil magis ad veritatem axiomatum conducit, quam exacta ac prorsus austera symptomatum omnium, utut minimorum, utut vilium ac pene inutilium, in morbo observatorum descriptio. Et mehercule nil magis historiae morborum perfectionem progressusque retardavit, quam praeposterum medicorum studium in notandis amplificandisque iis, quae late patent, negligendis e contrario, quae obscura aut vilia videntur. Natura nil frustra molitur, minimaque sunt saepius magnarum rerum initia, et minima quoque ad notitiam grandium nos conducunt. Flatus pedendo emissi judicantur motus viles, et nullius ad curationem momenti, et tamen, si in dysenteria flatus, qui prius non aderant, per inferiora exire incipiant, sanitatem promittunt, ut nos aliquoties observavimus. Iliaco pessime habenti si flatus multi et foetidi pedendo erumpant, brevi mortem minantur, quale exemplum vidimus Romae 1693 in iliaco sexagenario. Si puer frequenter manu ventrem contrectet, vermium ibidem latentium indicium est. Quibus circa dentes in febribus quidam lentiores nascuntur, iis fortes fiunt febres. Hipp. sect. IV. aph. 53. Nares rubras habentes, lubrici sunt corpore. Hipp. epidem. Sudor multus per somnum citra causam manifestam factus copiosiore alimento corpus uti significat; quodsi cibum non assumenti hoc accadat, vacuatione indigere significat. Hipp. IV. aph. 41. Quamplura hujus generis, si inter curandum appareant, praetermittuntur a medicis tamquam inutilia et exigui momenti, cum talia revera non sint, sed lucifera aequae ac fructifera, ab iisque diagnoses, prognoses, indicationesque curativae aequae bene deducuntur, ac a rebus patentioribus majorisque momenti.

C A P. IV.

De erigendis academiis, promovendae praxeos gratia.

I. **C**um opus antea delineatum, ob ingentes labores multamque meditationem, quam sibi vendicat,

non unius, aut paucorum hominum, sed integri coetus doctorum virorum negotium sit, necessarium fore putamus, ut principes in urbibus suis, praesertim celebrioribus, quibusque ingentia exstant xenodochia, medicorum academias promovendae praxeos gratia, per historiam observationesque excitent: non absimili ratione, qua reliquis hoc saeculo tum artibus, tum scientiis illorum liberalitate factum videmus. Tale medicorum collegium, sive academia practica in duo veluti membra distinguenda est, quorum alterum legendis libris morborum observationes continentibus incumberet; alterum contra novas quotidie institueret et adnotaret. Et, quoad primum (quod vocabimus membrum literatum), illorum auctorum libros sibi legendos proponat, qui morborum historias, non paradoxas, non raras, non admirationis movendae causa traditas, exponunt, sed morborum frequenter occurrentium fideliter et ad vivum delineatas, et in quibus auctor ille adnotaverit constitutionem anni, causas morbi antecedentes, sive occasionales, ortum, progressum, et declinationem ejusdem, symptomata de die in diem succedentia, mutationem symptomatis unius speciei in symptoma alterius singulis morbi temporibus, quid boni, aut mali aegroto supervenerit, a cujuslibet novi symptomatis adventu, post quaelibet data remedia, quovis morbi tempore, post quamlibet medendi methodum etc.; an scilicet sanitas, vel mors, diuturnitas morbi vel brevitās, aut potius mutatio illius in morbum speciei longe diversae, ac prorsus remotissimae. Unicuique membri hujus literati sodali unus duntaxat morbus tota sua vita tractandus committatur, in quo quidem negotio hac ratione se gerat. De pleuritide v. g. tractaturus, legat omnes historias pleuritidum, ab observatoribus aliisque doctis medicis descriptas, easque in manuscriptum aliquod, de industria ad id comparatum, adnotet. Adnotatas iterum atque tertio perlegat, attente consideret, et tandem investiget sequentia. Naturam, sive ideam morbi in genere, signa diagnostica et prognostica, monita et praecepta generalia: medendi methodos accuratiores, remedia selectiora ac ferme specifica, symptomatum atque morborum mutuas inter se transmutationes, diuturnitatem vel brevitatem eorundem, naturae conatus, methodum et

ordinem in expulsionem materiae morbosae, aliaque magis praecipua, paulo ante et fusius capite antecedenti animadversa; singulaque in suas classes, sive titulos magis principales dispertiat et adnotet, prout etiam antecedenti capite significavimus. Ita v. g. percurrento singulas historias pleuritidum deprehendet, pleuritides siccas ac sine sputo difficiles esse et perniciosas. Omne sputum non solvens dolorem, malum: solvens vero, bonum. Dolores lateris in senibus utplurimum letales, praesertim quia ob vires jam fractas expurgari nequeunt. Qui purgant in acuta et nimis inflammatoria pleuritide, tenentur lege Aquilia; sputum enim supprimunt, inflammationem adaugent, viamque sternunt ad phthisin et suppurationem. Purgantia in morbis pectoris generaliter noxia, praesertim si ii inflammatorii fuerint; utilia e contra diuretica, et sputum moventia, et balneationes pedum, etc. Sanguinis missio repetita, et exinde haustus decocti pectoralis, quantum fieri poterit calide sorbillati, pleuritides vel pertinacissimas ac fere strangulatorias brevi solvit. Qui laborant alvi fluxu in pleuritide, plerumque intereunt. In pleuritide dolor utplurimum ascendit ad jugulum, praecordia, dorsum, etc. Qui saepe fit pleuriticus, saepe moritur e pleuritide vel peripneumonia. Quocitius apparet sputum in pleuritide, eo citius curatur. In pleuritide maligna tutius erit, sanguinis missionem omittere. Potus frigidi multos enecant pleuriticos, utut medici mortis causam aliis occasionibus attribuant. Haec aliaque innumera talibus inveniet in historiis, quae, quamvis erratae et indigestae, semper tamen continent quidpiam naturae mineram redolens ejusque legibus ad amussim respondens.

Methodum illustrandi amplificandique historiam morborum per observationes e libris petitas ideo tradimus, ne tot e naturae officina eductae merces parcius aut uberius, prout auctores illi solidioris aut levioris fuerunt iudicii, consepultae jacerent, totque congesti doctissimorum virorum labores ad perpetuam oblivionem damnarentur. Imo cum vires unius vix sufficiant tantae alicujus morbi provinciae illustrandae, aliis quoque una nobiscum incumbendum, ut tamquam per procuratores et mercatores undique conquirantur et afferantur infinita particularia. Quod

ipsum subodoravit etiam GALENUS, expressitque sequentibus verbis de subfigur. empir. cap. 9. „Cum enim,“ ait, „unius hominis vita ad omnium inventionem sufficere nequeat, longi temporis observationes historia colligit, ut ejus beneficio, tamquam e multis tot saeculorum hominibus unus efficiatur eruditissimus:“ haec ille.

II. Alterum academiae membrum (quod dicemus practicum) totum se in exquirendis de novo, notandisque morborum observationibus collocare debet, et eodem prorsus ritu hac in re se gerere, quo membrum literatum supradictum: scilicet, quot fuerint membri hujus sodales, totidem morbi ab unoquoque illorum tractandi sunt. Quomodo facienda sit morborum historia per observationes ab aegrorum lectulis petendas, et quomodo ab iisdem deduci debeant aphorismi, sive praecepta generalia, superiori capite fuse tetigimus, eoque lectorem remittimus. Sed, ut res clarius constet, quae inibi uberius disputavimus, summatim hic complectemur. Et quoniam historia morborum in eorundem symptomatibus, sive phaenomenis pro tempore apparentibus consistit, debet historicus omnes animi vires intendere in iisdem utut minimis, ad vivum, sive prout sunt et prout ab ipso aegro referuntur, delineandis. Qua in re quantum peccaverint hucusque scriptores, libri illorum aperte fatentur. De morbo enim aliquo tractaturi, libros et phantasiam propriam consulebant, neglecta prorsus experientia et libro naturae: unde symptomata, quae morbis adscribebant, quid mirum si nos in praxi vel non observemus, vel potius longe diversa ab ipsorum opinione. Debet 2. inquirere, ac post longas inquisitiones determinare, quae symptomata sint constantia, ac veluti diagnostica perpetua morbi tractandi, eaque distinguere a fortuitis, communibus aliis, et pendentibus potius a diversa medendi methodo, concursu causarum pene infinito etc., quam ab ipsa morbi natura. Debet 3. adnotare, quae indoles, quae vehementia, qui progressus, qui exitus symptomatum, quae demum unius in aliud mutatio singulis morbi temporibus appareat. 4. Quae facies, quae vehementia, qui progressus et exitus, quae tandem mutatio in melius vel deterius in ipso morbo succedant, post cujuscumque symptomatis adven-

tum, aut recessum. 5. Quae symptomata recedant, quae augeantur a quovis adhibito remedio, et a quacumque medendi methodo, qua uteris singulis morbi temporibus. Haec eadem observanda pariter sunt in ipso morbo principali post quaelibet scilicet remedia et methodum praescriptam. 6. Quae symptomata comitantur morbum usque ad finem, et qua vehementia quovis illius tempore. E contrario quae brevi illum deserunt, et quo illius tempore. Demum qui eventus observantur in morbo, dum illum deserunt, vel quando iterum regrediuntur. Debet 7. horum omnium inquisitionem ad centenos atque millenos aegrotantes perducere, ut ita de rei veritate certus omnino fiat, axiomata generalia facile constituat, ipsaque ars medica tamquam planta quaedam vivax ac vegeta, suisque inhaerens radicibus, perpetuo crescere possit et confirmari. Eodem tempore, quo phaenomenis morborum observandis notandisque incumbit historicus, cogitare quoque debet de perficienda sigillatim historia causarum, signorum diagnosticorum, indicationum solidarum, sive methodi curativae, remediorum specificorum, aliorumque ad essentiam morbi tractandi spectantium, de quibus nos inferius propriis capitibus disseremus. Atque haec erunt topica praecipua, sive articuli inquisitionis novorum operum in amplificanda morborum historia per phaenomena sua, aliaque recensita. Qua quidem in re quam oscitanter se gesserint medici, praesertim hoc saeculo, pluries ac fere ad nauseam hoc opere animadvertimus. Unde medicinis illorum apprime mihi videtur quadrare prisca fabula de Scylla, quae speciosae virginis vultum pectusque referebat; circa uterum tamen monstra latrantia succingebantur. Ita medicinae hodiernae quamplures, aspectu et apparatu exteriori, non solum speciosae et plausibiles videntur, sed magna de se promittunt; cum vero ad uterum illarum, sive ad partes generationis ventum est, nec praxeos fructus producant, nec novam lucem inveniendorum fructuum aperiunt, aut indicant, sed latrantes quaestiones, horrida opinionum monstra; rerumque antea inventarum repetitionem ad nauseam usque conferciunt. Expertus igitur fateare: artem enim experientia fecit, „exemplo monstrante viam,“ teste MANILIO. Et in medicina

majorem vim habet experientia, quam ratio; ratio contra majorem, quam auctoritas; idque praeter morem rerum legalium, in quibus auctoritas et decreta patrum pluris habentur, quam quaelibet rationum momenta.

III. Antequam dicendi finem faciam, praefanda essent nonnulla de hujus academiae legibus. Sed hae non multum diversae sunt ab aliis doctorum virorum coetibus, praesertim quoad generalia instituta. Quod ad particularia, id unum prae caeteris monendum puto, ut scilicet unicuique academiae tam practicae quam literatae sodali unus duntaxat morbus toto suae vitae spatio tractandus modo supradicto committatur; postulante id potissimum rei magnitudine et necessitate. Etenim, cum in comparanda particularium sylva, modisque recensitis disponenda, digerenda determinandaque multum temporis impendatur, multumque meditationis, prudentiae, sedulitatis, judicii, cunctationisque requiratur; aperte constat, unius hominis vitam vix, ac ne vix quidem futuram satis ad unum duntaxat morbum perfecte illustrandum. Unde qui plurium assumeret negotium, fieri vix poterit, quin ob angustias temporis in turpe vitium incidat ab aliis impune, indocte et inutiliter transscribendi, plura ad arbitrium fingendi, onerosa volumina, quae artem ostentant, non augent, congerendi; longaeque inquisitionis taedio in eos delabatur errores, in quos majores nostros incidisse, pluries hoc opere subindicavimus. Quam ob rem non abs re factum fuisse puto ab Aegyptiis, dum unicuique medico unum duntaxat morbum curandum praescribebant.

Statuto tempore, et saltem semel in mense, convenire simul debent academiae sodales, censoribusque examinandas proponere observationes ante factas. Censores creentur e sodalibus seniores, doctiores, judicio maturi, et longa praxi exercitatissimi. Penes hos jus esto corrigendi, quidquid peccatum fuerit contra leges historiae, et methodum eidem perficiendae prae caeteris opportunam. Reliqua, ad amplitudinem splendoremque tum academiae tum praxeos pertinentia, decernentur a doctis viris, qui pro tempore simul erunt conventuri.

C A P. V.

Solvuntur argumenta, quae nobis objici possent.

I. **P**lura contra hoc nostrum de historia morborum institutum objici possent a doctis viris. Hoc esset praecipuum. Morbi sunt effectus quidam confusi, instabiles, inordinati, motusque naturae destitutae ac se defendere nescientis; unde qui ordinatam et stabilem de illis absolvere conaretur historiam, inanem cum iis, qui Sisyphi saxum volvunt, operam luderet. Egregium profecto argumentum, sed contra experientiam. Nam, si tentatum jam hoc opus tanta sui gloria videmus ab HIPPOCRATE, cur ab aliis fieri non possit, non video. Porro quotidiana nostrum omnium experientia nil magis constat, quam morbos aequabilem quandam, certam et individuum in motibus periodisque suis constantiam servare; certas pariter in progressibus, maturationibusque regulas. Et sicuti haec omnia oriuntur a specifica quadam, et cuilibet propria exaltatione, sive ut dicam specificatione humoris peccantis, ita necessario tales specificationes debent habere certos et individuos invasionis maturationisque modos, una cum symptomatibus easdem concomitantibus, toto, quod ajunt, coelo differentibus a modis invasionis maturationisque cum asseclis symptomatibus aliarum exaltationum humoralium in aliis morbis. Suntque hae humorum in morbis nonnullis specificationes ita constantes, ut, qualemcumque demum partem morbus occupet, et qualemcumque personam induat, semper tamen manifestetur per characteres quosdam specificationi suae individuos ac indivulsos. Exemplo res fiet clarior.

II. Specificatio illa, sive determinata humoris, qui tertianam intermittentem producit, affectio, maxime profecto differt a specifica affectione humorum, hysteriam, luem gallicam, reliquosque morbos producentium. Ex vi specificationis morbosae humoris tertianarii, tertiana febris tum antiquis, tum nostris temporibus ita progreditur. Incipit cum rigore et vomitu, mordaci calore urit; duodecim horis particularis accessio finitur, septenis circuitibus accessio universalis, sive totus morbus (dummodo medicus non erraverit in methodo). Purgationem et phlebo-

tomiam in principio respuit; accessio particularis sudore ut plurimum terminatur; nonnisi elapso decimo quarto die febrifuga patitur; urina lateritio colore, sive impense rubicundo tingitur, estque talis color signum fere pathognomonicum hujus aliarumque intermittentium; et sic de reliquis. De hac urina obiter notandum, me repetita didicisse observatione, morbos omnes, in quibus illa apparebit, si non omnino, saltem magna ex parte, produci a fomite febribus intermittentibus specifico. Nec mea me fellit opinio; saepe namque observavi periodicos quosdam dolores aliosque morbos periodice se exacerbantes (quasi essent soboles febrium periodicarum) praefatam urinam lateritio colore, sive impense rubro tinctam, comitem habere; irritisque aliis remediis per diuretica, incidentia, amaricantia et febrifuga prudenter, id est tempestive et cum diureticis aut purgantibus mixta, more febrium intermittentium feliciter curatos esse. Quod de tertianarii humoris specificatione diximus, intelligendum quoque de reliquis aliorum morborum; constat id clare in hysteria. Hysteria sicuti a specifica quadam sibi-que propria humoris exaltatione producitur, ita remediis sibi prae caeteris familiaribus curatur, invaditque patientem symptomatibus sibi maxime frequentioribus, gulae scilicet strangulatu, passionibus cordis, sensuum oppressione, motibus convulsivis tum abdominis, tum reliquarum corporis partium, sensu frigoris in vertice capitis (quod inter maxima recenseto hystericarum diagnostica), refrigeratione extremorum.

Praefata omnia succedunt, quando hystericus humor hinc inde vagatur, necdum sedem fixit; at si contingat, ut aliqua in parte consistat, morbos producet una cum symptomatibus tali parti prae caeteris essentialibus. Ita si caput occupaverit, vel apoplexiam, vel dolorem, vel alios capitis morbos simulabit. Si nervorum systema, motus convulsivos. Si cor, palpitationes et angores. Si pulmones, tussim, asthma et reliquos illius morbos. Si colon intestinum, dolorem colicum pertinacissimum. Si renes aut lumbos, dolorem nephriticum ad amussim simulabit. Si vesicam, urinae suppressionem. Si ventriculum aut intestina, vomitum et diarrhoeam; et sic

de reliquis. Quam ob rem si medicus valde sagax et doctus non fuerit, nesciveritque causam specificam unius morbi saepissime ludere sub persona alterius longe diversi, putabit morbos ante dictos a causis sibi, vel affectae parti propriis productos esse, praescriptisque vulgaribus remediis laterem, ut ajunt, lavabit, aegrosque magnis afficiet incommodis, cum revera illi a fomite hysterico immediate pendeant, irritisque quibuscumque remediis per sola antihysterica momento temporis curentur. Idem de lue gallica, et reliquis hujusmodi morbis magis principalibus sentimus, ut fuse inferius, cap. de causis.

III. Porro tanta est morborum in motibus suis constantia et ordo, ut non solum in invasione et progressu ordinem servent, verum etiam in declinatione et exitu. Ideo videmus ex causis morbosae maturationem, depurationemque suam absolvere, alias spatio horarum, alias dierum aut mensium, alias annorum: et, si valida fuerit natura, interdum sponte sua et absque medicis auxiliis desinere. Ita tertiana exquisita, teste HIPPOCRATE et experientia, si sibi permittatur, quatuordecim diebus terminabitur; tantum enim temporis insumit tertianarii humoris specificatio, ut ad depurationem perveniat, et qualemcumque adhibueris methodum, qualiacumque praescripseris remedia, ut ante statutum illud tempus tertianam eradices, irrita erunt omnia. Neque mihi obijcias usum febrifugorum, quibus eam veluti in ovo jugulare contendunt rudes medici. Fateor talia interdum succedere. Sed quid? Paucis interjectis diebus, vel ipsa erumpit ferocius, vel ipsius loco quamplures gravissimi morbi, asthmata, hydropes, febres lentae, phthises, etc. Qua de re experientiam consulant, et certiores fient; sed de his fusius paulo infra. Eadem de causa purgationes et phlebotomiae perniciosae quoque sunt in principio intermittentium, a quarum usu vel duplicantur statim, vel ruunt in pejus, ut quotidiana et constanti certum est experientia. Quodsi contingat interdum (contingit autem saepissime) tertianas exquisitas ultra quatuordecim dies progredi et extendi etiam ad menses, pleuritidem ultra septimum, aut quatuordecimum, et sic de aliis morbis,tribuendum id erit contrariae medendi methodo, scilicet quando per

initia purgantibus, phlebotomiis, et diaphoreticis impetuosis, naturae cursum in separando humore peccante interturbamus; quo in casu humoris tertianarii specificatio deletur, novaque exoritur, cum novo symptomatum apparatu, et novo pariter periodorum ordine, eaque tam diu durabit, donec sponte sua impuri humoris separatio statutis naturae legibus absolvatur, vel donec incidamus in remedium talem speciem directe extinguens; ex quo quidem fonte specificorum remediorum doctrina emanavit. Veltribuendum erit novis et tunc vigentibus aëris constitutionibus; vel gravissimis in victu erratis; vel tandem causis aliis nimium vehementibus, quae regularem humoris tertianarii motum ac specificationem perturbare, et proprio sibi maturationis termino distrahere valent.

IV. Quae de tertiana diximus, de reliquis quoque morbis, praesertim acutis intelligendum, utpote in quibus praefatae humorum peccantium maturationes separationesque planius absolvi videntur, quam in aliis ad chronicos accedentibus. In hoc denique maturandorum morborum negotio eadem prorsus ratione se gerit natura, ac in plantarum, animalium, caeterarumque rerum productione maturationeque consuevit, ordine scilicet certo, constanti, et e suo jure immutabili (nisi forsan a causis vehementissimis perturbetur, unde monstra et abortus), ut libr. I. cap. 2. adnotavimus. Et, sicuti animalia, plantae etc., specificas sibiue proprias mutationes subeunt, constanti ordine nascuntur et florent, illa Majo mense, haec Julio, et sic deinceps, semina et fructus producant, ac demum intereunt; ita morbi, ob specificam sibiue propriam humorum exaltationem, suas quique periodos constanter absolvunt, secum ducunt symptomata, etc. Pleuritidem quinque signa constantia comitantur, hydropem aliosque morbos sua propria, neque id tantum nostra aetate, sed ab antiquis usque temporibus, ab ipsis mundi initiis observatum est in aliis, ut scriptores testantur. Non desperandum igitur de constituenda stabili et exacta morborum historia ob ante dictas objectiones: nam ex probatis natura in singulis rebus suis ordine gravi, constanti et perpetuo progreditur, et, si ob causas vehementes cogatur recedere, in monstra,

abortus, et errores manifestos delabitur; sed haec raro.

V. Ulterius objicere quis posset, difficulter talem historiam absolvi posse, tum propter causas et circumstantias pene infinitas, quae ad producendos morbos concurrunt, tum propter varias medendi methodos, quibus curantur. Quoad primum, fatemur non semper futuras adeo confusas et irregulares, ut tandem post longas observationes investigare non possimus veros morborum motus, progressus atque exitus; aliter nec HIPPOCRATIS aphorismi, praesagia, Coacae etc., determinari potuissent, si talis causarum confusio singulis in aegris fuisset perpetua. Quoad secundum, certum est vi methodi variam in morbis apparere faciem, et varia pariter symptomata; sed symptomata, quae vocantur secundaria, adventitia, et aliis communia, non vere fixa et characteristica; quodsi etiam haec, id certo raro fiet. Nam qualemcumque methodum in curanda pleuritide adhibueris, dolorem lateris punctorium, spirandi difficultatem, pulsum durum, tussim, aliaque illius characteristica delere vix poteris, et si delebis aliqua, omnia certe nunquam. Caeterum, ut in methodo non erres, nec falsis indicationibus morbos aliter moveri facias, ac revera et ex propria natura moveri deberent, illos tibi auctores legendos consulimus, qui cum natura perpetuo cohabitantes, et, majori diligentia quam strepitu, morborum naturam curationemque investigantes, solidam, inconcussam et perpetuam medendi methodum decreverunt. Inter Graecos sunt HIPPOCRATES, CAELIUS AURELIANUS, AETIUS, ARETAEUS, et GALENUS, dummodo castus sit a fumis speculationum. Inter Latinos CELSUS, et reliqui superius cap. II. laudati. Igitur neque hac de causa desperandum erit de perficienda morborum historia modo recensito.

VI. Ad calcem denique monemus, sectionem cadaverum morbis denatorum summam lucem afferre ad detegendas morborum occultas causas, nec non ad perficiendam atque amplificandam historiam supra dictam. Cadavera tamen non sunt obiter atque tumultuarie secanda, ut multi consueverunt, sed cuius cadaver quis secaturus est, illius et morbum privata in scheda describere antea debet, notando sci-

licet, quae fuerit morbi causa occasionalis, qui apparatus symptomatum, qui progressus et exitus, qui morbi motus, quae adhibita medendi methodus, et qualis remediorum exitus, et reliqua supra descripta. Hisce cognitis, ad cadaveris sectionem se accingat, et inquirat morbi sedem et causam, id est fluidane an solida in productione morbi peccaverint, qua parte morbosa materies lateat, quaenam illius natura. Quis gradus laesionis in solidis deprehendatur; flaccidane sint, an tensa; obstructa, an pervia; convulsa, an aliter affecta; an talis laesio cum aliis partibus, licet remotis, communicet, et reliqua hujus generis. Et sane fateor morbos quamplures chronicos atque obscuros vix ac ne vix quidem certo manifestari posse, nisi cadaver secetur; eorumque historiam nunquam futuram fore perfectam atque integram, nisi ante sectionem praenotentur paulo ante recensita; cadavera enim obiter secare, nec antecedenter praescire morbi historiam, ad aetiologiam atque pathologiam illustrandam ne minimum conducit; sed de his fusius in tract. nostro de fibra motrice et morbosa.

C A P. VI.

Specimen historiae primae, in describenda podagra ejusque aphorismis practicis breviter expressum.

I. **Q**uaecumque superius, de modo historiam primam morborum instituendi, deducendique ab eadem aphorismos practicos, subindicavimus, planius constare non poterunt, quam si nosmet ipsi specimen aliquod historicum de certo quolibet morbo tradamus, ad cujus modulum caeteri quique delineari atque absolvi poterunt. Et, quoniam communis hominum querela est podagram plures interficere divites quam pauperes, plures sapientes quam fatuos, de illa breviter disseremus, quaeque nobis observando innotuerunt aperte communicabimus, praesertim cum dissentientem non habeamus Cl. SYDENHAMUM, cujus methodo inhaeremus.

II. Podagra, dolorosus articulorum morbus, il-

los prae caeteris invadit senes, qui postquam meliores vitae annos mollius ac delicatius transegerint, otio, crapulis, veneri, vino aliisque spirituosis liquoribus uberius indulserint, ingravescente jam aetate ab exercitiis desuescunt, et vitam omnino otiosam degunt. Licet interdum corripiat juvenes, eosque graciles et macilentos, raro tamen id fit, atque his potissimum de causis, scilicet vel ob labem hereditariam, vel quia venereis voluptatibus intemperantius ac praematurius indulserunt. Exercitationes sibi antea familiares omiserunt. Nimium edaces fuerunt. Vinum et liquores spirituosos uberius biberunt, exinde ad liquores refrigerantes et humectantes derepente se contulerunt. Primae coctionis munera, per severiora literarum studia, aut graviores animi curas vexationesque, labefactarunt. Podagrae obnoxii crania habent grandiuscula, habitum corporis ut plurimum pleniorum, humidum et laxum; salacem et robustam corporis constitutionem. Dum senes invadit, non ita graviter eos affligit, sicuti solet viros, aut juvenes. Pueri, eunuchi et mulieres aut nunquam aut raro podagra laborant. Circa aequinoctia et solstitia generalem paroxysmum ordinario renovat; prae caeteris vero ineunte Februario, aut circa calendas Martias. Errata in victu, animi pathemata, et causae vehementes latentes paroxysmum excitant, qui, sicut derepente fit, et absque praeviis signis illum manifestantibus, ita brevi desinit, et praesertim causis praedictis omnino sublatis. Aliquot ante paroxysmum generalem septimanis, aut diebus, sensim corripitur aeger apepsia, ventriculi cruditate, gravitate corporis, et intumescencia ejusdem quasi ventosa, quae omnia quotidie sensimque augentur, donec tandem erumpat paroxysmus.

III. Paroxysmus autem ita procedere solet. Paucis diebus ante illius insultum, torpor quidam, et veluti flatuum descensus per femorum carnes, cum affectione quasi spasmodica praecedunt. Pridie paroxysmum appetitus voracior est, sed praeternaturaliter. Licet sanus lecto se commiserit patiens, circa mediam tamen noctem excitatur a dolore pollicem pedis ut plurimum, quandoque vero calcaneum, suram, aut talum occupante; paulo post rigor, horror et aliqualis veluti febricitatio superveniunt, quae

omnia sensim remittunt. Dolor vero gradatim crescit, donec ad summam vehementiam circa solis exitum pervenerit, et ossicula tarsi ac metatarsi varie occupaverit, cum sensu veluti canis rodentis, aliquando pressurae et coarctationis, quandoque vero veluti dilacerationis talium ligamentorum. Dolor ille, quem patiens primo expergefactus sentit, refert eum, qui talium ossium luxationem sequitur, cum sensu quasi aquae frigidae dolenti loco superaffusae. Pars affecta adeo acutum doloris sensum nanciscitur, ut nec leve pondus linteorum, nec fortiolem per cubiculum ambulationem sufferre valeat. Tota nox inquieta est, corpus et affecta pars hinc inde per lectum assidue agitantur propter impatientiam doloris, qui sedari incipit circa horam primam aut secundam matutinam, serius vel citius pro materiae peccantis copia et crassitie; quo tempore etiam leni madore perfusus patiens somno corripitur, a quo evigilans, licet dolorem imminutum habeat, affectam tamen partem tumore occupatam videt. Ante paroxysmi insultum nulla insignis intumescencia partis observatur, sed duntaxat quaedam venarum protuberantia affecto loco circumpositarum; quae quidem omnibus paroxysmi insultibus familiaris est et singulos praecedit; estque signum veluti characteristicum jamjam advenientis paroxysmi podagrici, ut quisquis observare poterit.

IV. Per duos aut tres subsequentes dies, dolor affectum locum vehementer affligit, praesertim die advesperascente, levatur tamen sub galli cantu, vel paulo supra mediam noctem; si vero materia podagrae fuerit copiosior, ad plures dies extenditur dolor magis minusque intensus. Elapsis paucis diebus, pes socius eodem dolore corripitur, graviore aut leviori, breviori aut diuturniore, prout antea pes alter magis minusque indoluerit. Pedes modo supradicto successive ut plurimum affici solent; verumtamen si peccans materies abundantior fuerit, ambo pedes eodem tempore doloribus corripiuntur, aequali prorsus vehementia. Primi podagrae paroxysmi, et quoad invasionem et quoad durationem sibi correspondere solent; sed postquam utrumque pedem vehementius invasit podagra, sequentes paroxysmi nullam inter se proportionem servant; hos tamen in singulis ob-

servavimus noctu recrudescente, mane vero leniri. Habemus in podagra paroxysmum generalem, et particulares, qui universalem illum constituunt. Particulares, ut diximus, singulis diebus recrudescent: hora potissimum vespertina, et, postquam aegroti per integram noctem exercuerunt patientiam, post galli cantum aut circa auroram sensim mitescere incipiunt. In his particularibus paroxysmis observavimus, posteriores mitiores et breviores prioribus quotidie esse, donec, consumpta protinus materia podagrica, aeger perfectae sanitati restituatur. Periodus paroxysmi generalis varia est, prout varia erit aetas aegrotantium, dispositio corporis, concursus causarum externarum, et hisce analoga. Frequenter tamen hoc jure procedit. Dum aggreditur florentes aetate, et rarius podagrae obnoxios, quatuordecim dierum spatio generalis paroxysmus terminatur; dum vero senes, et frequenter eadem laborantes, ad duos menses extenditur. Dum tandem vel aetate vel diuturna hujus affectionis mora pene jam fractos invadit, non recedit, nisi eosdem ad mediam pene aetatem miserrime fatigaverit.

V. Urina podagricorum primis quatuordecim diebus rubicundior est, deponitque sedimentum rubrum ac velut arenulare; imo aeger tantummodo tertiam potulentorum assumptorum partem per urinam emit, reliqua intus detinentur. Alvus pariter primis diebus inobediens est. Appetitus languet. Sub vespere rigor per totum corpus oberrat; et, durante paroxysmo, singula fere membra gravitate et molesta quadam sensatione afficiuntur. Recedente paroxysmo pars affecta pruritu vehementi corripitur in formam furfuris, ac veluti desquamatur pes. Morbo jam superato, paulatim redeunt appetitus summus, alvi laxitas, et reliqua perfectae sanitatis indicia.

VI. Dum podagra regulariter procedit, modo ante dicto procedit. Contingit tamen saepissime, vel propter contrariam medendi methodum, vel diuturnam morbi pertinaciam, cujus de causa corporis substantia in talis morbi natura quasi commutatur, regularem illum podagrae progressum cum suis symptomatibus fere perverti, et podagram ipsam, tum in modo invadendi, tum in symptomatibus, quae eam comitantur, longe diversam esse a se ipsa, dum re-

gulariter procedit, et naturam impotentem esse eidem consueto more eliminandae. Pedes itaque cum sint praecipua sedes materiae, si eos dereliquerit, vel cum iis alias partes invaserit, signum est vel in methodo medendi erratum fuisse, vel corporis vigorem imminutum esse, podagrae vero fomitem ingenter adauctum: quo in casu reliquas quoque partes invadit, scilicet manus, cubitos, genua, et reliqua corporis tum interiora tum exteriora spatia. Irregulariter itaque procedendo, dum deponit in digitos suum fomitem podagra, gradatim eos tumefacit, et postquam sufficienter illorum articulos impleverit, tunc digiti adinstar pastinacae contorquentur, motu privari incipiunt, et demum tophaceae concrectiones in exteriori articulationum superficie manifestantur, quae quidem temporis progressu, postquam cutem et cuticulam articulorum acrimonia sua exederint, aperte se exhibent in formam calcis concretae, aut pastillorum cornu cervi. Neque digitorum articulis infesta duntaxat est, sed articulationi cubiti, in qua tumorem subalbum excitare solet magnitudine ovi gallinacei, qui frequenter inflammatur, aut insigni rubore suffunditur. Dum femoris articulationem invadit, simulat molestam sensationem, veluti si ingens pondus appensum esset femori, absque tamen doloris vehementia; cum vero exinde descendit ad genu, graviter illud exercet; nam et dolorem gravissimum affert, et motum propemodum inhibet, adeo ut aegrotantes veluti clavo affixi hinc inde moveri nequeant, et, si moventur, indicibiles dolorum cruciatus persentiant, cum molesta totius corporis inquietudine, huic morbo prae caeteris familiari.

VII. Podagra, quae, regulariter procedendo, circa finem hyemis citius vel serius apparebat, paucorumque dierum vel mensium intervallo paroxysmum generalem absolvebat, dum irregulariter incedit altasque radices in corpore fixit, per integrum annum affligit patientem, exceptis duobus aut tribus mensibus aestatis. Paroxysmi particulares non amplius 24 horarum spatio, adinvicem aut excipiuntur, aut finiuntur, sed dierum quatuordecim citius vel serius, eoque tempore miserrime et assidue affligunt partem quam invadunt, praesertim si pedes aut genua fuerint. In tanta paroxysmorum diuturnitate artus

contrahi incipiunt, et ad motum ineptiores reddi, et quamvis baculo aut adstantibus suffultus per conclave progredi cogatur patiens, insigni tamen molestia et dolore haec omnia exsequitur. In hoc morbi statu contingit saepissime, quod, si patiens aliquantisper per cubile modo ante dicto se exercuerit, et pedes hoc pacto firmaverit sive roboraverit, ne ad fluxiones podagricas recipiendas sint adeo proclives, podagrica materies in pedes deponi solita, nec per alias vias sufficienter eliminata, ad interiora viscera remigrat, letalesque stagnationes ibidem quam saepissime producit. Interea temporis, variis quoque symptomatibus obnoxius est patiens, quae, tamquam soboles rediviva diuturnitatis podagrae, cervicibus aegrotantis perpetuo impendent, utpote sunt dolor aut tumor haemorrhoidum, lassitudines membrorum, primis diebus paroxysmi particularis gravissima inappetentia, sequentibus vero cruditates cum ructu nidoroso, ac veluti cibi in ventriculo putrefacti, praesertim si patiens aut paulo uberius, aut difficilioris coctionis alimenta devoraverit; semper tamen aliqualis prostratio appetitus observatur. Dorsum et reliquae corporis partes molesto pruritu afficiuntur, praesertim circa horam somni. Urina antecederet pauca, et maxime rubicunda, in hoc morbi statu et decolor fit et copiosa: imo colore aequae ac copia aemulatur eam, quae in diabete mingitur.

VIII. In antedicto pariter morbi statu aeger somno expergefactus, horis potissimum matutinis ligamenta ossium metatarsi vehementer convelli sentit, ac si fortissima manus compressione coarctationeque afficeretur. Nonnunquam, dum somno committitur, derepente excitatur cum ejulatu, a dolore quasi clavae metatarsum confringentis. Interea vero tendines musculorum, qui tibias suffulciunt, spasmo quodam adeo vehementi et doloroso corripuntur, ut vel stoicorum patientiam superaret. Morbo ad supremum jam diuturnitatis afflictionisque fastigium perducto, aegroque jam senescente, paroxysmi, qui subsequuntur, non amplius sunt adeo dolorosi et intolerabiles, tum quia ob spirituum deficientiam impotens natura est ad extremitates demittendi morbosam materiem, unde in visceribus remoratur, tum quia, ob continuatum materiae appulsum, insensibiles fere atque

obstructae evaserunt fibrae carneae et membraneae affecti loci. Quam ob rem loco doloris superveniunt gravis quaedam membrorum lassitudo, dolor ventris, et nonnunquam diarrhoea; hisce apparentibus symptomatibus artuum dolores leniuntur; recedentibus vero iterum excitantur, et modo has, modo alias partes invadunt, aegrique patientiam perpetuo exercent, adeo ut non rectius podagrae, quam iracundiae, moestitiae, timoris, aliorumque graviorum animi pathematum paroxysmum diceres; a diuturna enim corporis aegritudine mens quasi enervata, a quolibet affectuum motu facillime lacescit, et spem ulterius sufferendi fere despondet. Praefata commutatio morborum articularium in morbos ventris, et contra, familiaris quoque est aliis praeter podagram affectionibus, ut in hoc opere saepius animadvertimus, adeo ut morbi articularum per medicamenta ventrem moventia, contra ventris morbi per ea, quae ad cutim movent, tamquam per viam regiam ab ipsa natura indicatam curari feliciter soleant. Pluries observavi in nonnullis podagricis, quod, cum derepente materia podagram efficiens evanuerit sive retrocesserit, inciderunt in vehementes stomachi dolores et vomitus biliosos, exinde vero in icteritiam, a qua brevi evaserunt, repetito ter quaterque rhabarbari usu. Dum primo invadit podagra patientem, saevissimos dolores parit; progressu vero aetatis et diuturnitatis morbi, leniores quidem sunt, sed loco dolorum mille malis supradictis exercentur aegrotantes; et, licet per primos podagrae annos dolores fuerint atrociores, atrocitas tamen illa pensabatur a longa paroxysmorum intermissione, et pristinae sanitatis recuperatione, quod in adulto jam morbo, et senescente aetate non contingit. Sive ob supinum decubitus, sive ob laesas viscerum aliarumque partium secretiones depurationesque superfluitatis morbosae, sive ob analogiam materiae podagricae et calculosae, aegrotantes demum calculo renum corripuntur, arenulasque copiosas mictu ejiciunt; atque tunc temporis podagra et calculus vicissim excipiuntur, et, choream veluti paroxysmorum ineuntes, dolorum et perpetuae sollicitudinis tragoediam patienti afferunt. Nonnunquam tamen praeter calculum et arenulas, alios quoque vesicae morbos podagricus ille fomes producit,

nempe ischuriam, dysuriam, pruritum scroti, mictum sanguineum et similia; et, si copiosus fuerit, diurnam parit inappetentiam, pallorem vultus, pedum tumores, linguae visciditatem interdum cum amaritie, interdum vero cum salsedine, aliaque quamplura pro partium diversitate, et prout aeger in victu, et sex rerum non naturalium usu intemperantior fuerit, etc.

IX. Longum esset recensere praesenti capite uberrimam illam symptomatum seriem, quae in variae aetatis, temperamenti, vitae generis etc. aegrotantibus observantur, et quae ad completam podagrae historiam necessario conducunt. Siquidem huius loci institutum non aliud est, quam brevissimum quoddam historiae primae specimen proponere, ut tirones instruantur de modo prima morborum elementa comparandi, ea potissimum simplicitate et veritate, qua ab aegrotantibus ipsis cuilibet medico manifestantur. Et si quis modulum hunc historiae podagricae sedulo considerabit, videbit sane me a legibus et methodo superius traditis ne minimum declinasse, sed legitimam in observando describendoque severitatem ubique sustinuisse. Porro ut rem demum absolvam, feminae raro afficiuntur podagra, et si afficiuntur, eae vel viragines sunt, et in senio constitutae, vel rheumatismis et hystericis affectibus prae caeteris obnoxiae, a quorum morborum fomite dolores articulares solent excitari. Pueri quoque et adolescentes rarissime eadem corripuntur; verumtamen si a patre vehementer podagrico generati fuerint, nil mirum, si aliquando per ipsa aetatis initia leviter corripiantur, uti ex observationibus constat. Dum sanguis podagricorum ob diurnam viscerum affectionem, impeditasque excrementorum debitas separationes, aliasque causas superius recensitas, ad extremam impuritatem ac veluti faeculentiam pervenerit, tunc mors podagricis prae foribus imminet, et per supervenientem febrem, aut alium morbum a podagrica excitatum materia, e medio tolluntur.

X. „Cui intestinum colon in dextra primo dolebat, articulari morbo correptus quietior erat: postquam vero hic curatus fuit, intestinum magis dolebat.“ Cous libr. de humoribus in fine. Ex quo arguitur magnus ille consensus ab intestinis ad ambi-

tum corporis, et contra, toties a nobis in hoc opere repetitus; nec non ab intestinis ad urinam, juxta illud HIPPOCRATIS: „Cholericis, facti dysuriosi omnes judicabantur.“ Multis ante invasionem paroxysmi podagrici superveniunt dolores colici, quibus evanescentibus, statim manifestatur podagra; ideo magis magisque confirmatur consensus praedictus inter glandulas cutis et glandulas intestinorum, etc. „Qui ab alvi profluvio una cum tussi multo tempore detinentur, non liberantur, nisi dolores vehementes pedibus inciderint.“ Cous libr. de judicat. Non solum inter morbos cutis et intestinorum magnus consensus et transmutatio adinvicem observantur, verum etiam maximus observatur consensus inter pectus et pudenda, inter pectus et tibias, et sic deinceps: unde merito ait HIPPOCRATES: „A dolore forti ad testes irruente, tussis sicca solvitur.“ Cous libr. II. epidem sect. 5. Si testium inflammationi tussis superveniat, inflammatio solvetur; et contra. Cous libr. II. epidem sect. 1. Cum testis a tussi intumescit, memoriam renovat societatis pectoris, mammarum, geniturae, et vocis. Cous libr. II. praesag. 67. etc. Abscessus, qui per vehementes et periculosas pulmonias in crura erumpunt, omnes quidem utiles sunt. Cous libr. II. prognost. Hydrocele discussa et male sanata, supervenerunt hydropes pectoris. MEARA histor. medic. Si habenti ulcus in una ex tibiis, sordium serosarum fluxu privetur, ac purum et aridum evadat, deinde lateris et pectoris dolor e directo tibiae affectae superveniat, letale. Cous de morb. popul. libr. IV. in principio. Post sanatum ulcus pedum et tibiaram, sanguinis sputum supervenit. RHODIUS obs. cent. II. obs. 84. Ex ulcere inveterato in crure sinistro ab empirico sanato, aegrotus post menses aliquot pleuritide in sinistro latere correptus fuit, atque inde mortuus est, et morbo durante talia spuebat, qualia ex ulcere antea prodire solebant. HILDANUS, observ. medic. chirurg. cent. III. obs. 39. Nos quoque in xenodochio Italiae viro ab herpete pedis sanato, mortem supervenisse vidimus anno 1691. Ex his igitur omnibus magnus ille consensus pectoris, tibiaram, et pudendi sat superque confirmatur. Sed haec obiter dicta sunt, utpote parum ad historiam podagrae pertinentia.

§. *unicus.*

Proponens aphorismos practicos, ab historia prima podagrae eductos.

I. Brevissimam hanc simplicemque accidentium, si-
ve historiae primae affectionis podagricae narratio-
nem, eo potissimum nomine tradidimus, ut indica-
remus legentibus viam, qua progrediundum est in
reliquorum morborum, et ipsiusmet podagricae affe-
ctionis historia, per novas et perpetuo multiplicabiles
observationes locupletanda. Restat nunc ut propo-
namus praecepta generalia, siue aphorismos practi-
cos, qui per repetitas observationes, in cujuscumque
aetatis, temperamenti, vitae generis etc. patientibus
institutas, ex historia prima podagrae a gravissimis
auctoribus educti sunt, quique constanti via ad mor-
borum diagnosin, prognosin, et curationem nos ma-
nuducunt. Sint itaque: qui pane hordeaceo vescun-
tur, raro podagra aut doloribus articulorum laborant.
Dolente podagra, abstineto a medicamentis anodyno-
emollientibus copiose adhibitis; siquidem e nimio
eorum usu primo generantur tophi in articulis, ad
tophos exinde contracturae talium partium succe-
dunt. Admirandus quidam ac fere occultus est con-
sensus inter articulos et intestina, quarum partium
morbi vicissim commutantur, ideo Hipp. libr. de
humoribus ait: „Viro cuidam dolor erat in dextra
colli parte, et quando dolor ad articulos difflebat,
dolor colli quietior erat.“ Et VI. epidem. 4. 3. habet:
„Qui articulari morbo detentus, intestini dolore
dextra parte vexabatur, levius habebat; ubi vero
hic curatus fuit, magis dolebat,“ etc. Non ob poda-
gram, sed quia podagra ad articulos non defluit, mo-
riuntur aegrotantes. Ante podagram, et quandoque
post eandem jam sanatam, solet supervenire tumor
pedum oedematosus, cujus causa a fomite materiae
podagricae dependet; quam quidem natura legibus
sibi soli notis, ac veluti per crisin debite institutam
ad pedes secernit sub specie tumoris pedum oedema-
tosi. In hisce itaque tumoribus pedum, ante aut
post podagram apparentibus, nullum omnino; nul-
lum, inquam, neque internum neque externum ad-
hibeas remedium, eo potissimum nomine ut mate-

riam illam a pedibus avertas. Siquidem observavimus saepissime, post exhibita purgantia, diuretica, aut sudorifica, materiem illam a pedibus ad interiora retrocessisse, et apoplexiam, asthmata, febres aut mortem repentinam produxisse; idque infallibiliter, si topica, aut resolventia, aut alterius generis (ut fieri solet) externa remedia oedematosi pedibus adhibueris. Piaculum igitur erit in hisce casibus topica praescribere, et naturae cursum perturbare, quae, veluti per crisin, noxiam materiem ad pedes secernit. Conducit itaque in podagrico hoc pedum oedematis, omnia naturae committere, primis coctionibus prospicere, dietam et exercitium instituere; hac siquidem via feliciter evanuisse praefata oedemata saepius observavimus Romae et alibi.

II. SENNERTUS in praxi, tract. de arthritide cap. 4., innumera mala recenset, cum materia podagrae sufficienter ad articulos non defluerit, quem vide et sedulo perpende. Dysenteria sanat podagram, et aliae eliquationes valde prosunt, quae ad inferas sedes repunt. HIPPOCRATES II. prorrhetic. etc. Qui podagrici fiunt, iis a magno pedis digito fere semper prima vice incipit morbus. Arthritis mutatur interdum in colicam, et colica in arthritidem. Arthritis solet aliquando degenerare in hydropem et anasarca, etc. Ante invasionem paroxysmi podagrici, urina, sudor, sputum etc., parcius procedunt; inappetentia et lassitudo aliqualis observantur; venae, ad quam partem mox ventura est podagra, intumescunt aliquantum et distenduntur, etc. Varices, doloribus articulorum supervenientes, liberationem ab his promittunt aegrotanti. Senes, et a chronicis morbis convalescentes, proclives sunt in podagram, cum propter errata sex rerum non naturalium, viscerum coctiones labefactant atque prosternunt. Ira vehemens solet excitare paroxysmum podagricum graviores, quam antea fuerit. Qui saepe calcit uvas, aut in recenti musto balneat pedes, rarissime afficitur podagra. Qui vehementer exercitantur post cibum, in articulorum morbos disponuntur, et jam factos adaugent. Quamvis podagra cuilibet aetati sit incommoda, magis tamen est incommoda senibus, iisque luxuriosis, otiosis, et gulae nimium indulgentibus. Puer podagra non laborat ante usum venereorum. HIPPOCRATES, sect.

VI. aph. 30. Eunuchi neque podagra laborant, neque calvi fiunt. HIPPOCRATES. sect. VI. aph. 28. etc. Quod pueris sunt exanthemata, juvenibus haemorrhagiae, idem sunt senili aetati articulorum dolores, qui supervenientes a magnis morbis senes liberant; contra si non superveniunt, ad magnos morbos disponunt; idem dic de nonnullis naturis in arthritidem proclivibus. Qui debili sunt ventriculo, et generandis cruditatibus obnoxio, ab articulari morbo non sanantur, nisi restituto pristinae sanitati ventriculo, etc. Purgantia, et diaphoretica fortiora non ita bene cedunt arthriticis; et quantum diligenti observatione colligere potui, optima sex rerum non naturalium instituta diaeta, nec non remedia stomachica omnem absolvunt paginam in podagricis et arthriticis. Cum paroxysmi podagrici circa aequinoctia et solstitia exacerbari soleant, praeservationem aliquam vel circa diaetam, vel blandiora lenientia aegrotantibus tuis antecedenter instituito; nam vel jugulabis fomitem jamjam erumpentem, vel mitius procedere facies. Vinum, Venus, et otium podagram faciunt; sanant vero aquae potus, lac, et exercitium. In morbis articulorum fonticuli maximam opem nonnullis attulerunt. Mature lectum petant, praesertim hyemali tempore, qui podagrae sunt obnoxii; nocturnae enim vigiliae, nec non perturbationes animi, primas coctiones laedunt, et uberrimum fomitem affectioni podagricae producant. Plura de hoc morbo generalia praecepta superius, libr. I., fuse adduximus, quo remittimus lectorem.

C A P. VII.

Schedula monitoria de iis, quae desiderantur adhuc in arte nostra.

Nihil magis praestitimus toto hoc opere, quam ut hortaremur medicos ad suscipiendam tractationem eorum, quae sunt gravioris in medicina momenti, quaeque alii vel tamquam inutilia neglexerunt, vel tamquam ardua timuerunt. Hujusmodi igitur graviorum, et in arte nostra adhuc desideratorum seriem,

breviter mox ad clariorem lectorum intelligentiam proponemus; reliqua vero, quae desiderantur, ipsi lectores ad hanc nostram seriem adjicere poterunt, prout ipsis in mentem venient.

Desiderantur itaque :

Historia diagnostica, prognostica, et curativa morborum, et symptomatum, a solidis duntaxat vitiatis productorum.

Historia diagnostica, prognostica, et curativa morborum a fluidis duntaxat vitiatis.

Historia morborum, prout a diversis causis, vel morbis principalibus producuntur.

Historia diagnostica, prognostica etc. urinarum et stercorum in quolibet morbo.

Historia diagnostica, prognostica etc. affectionum linguae, nec non affectionum et qualitatum mutatarum cutis, oculorum, et aliorum sensuum in quolibet morbo, etc.

Historia diagnostica, prognostica, et curativa morborum cum sociis symptomatibus a quovis animi pathemate pendentium.

Historia diagnoseos facilis morborum et symptomatum difficilium.

Historia diagnostica, prognostica etc. singulorum morborum, prout sunt in variae aetatis aegrotantibus, varia fortuna seu vitae statu praeditis, vario sexu distinctis, vario victus genere utentibus, et praesertim paucis illis ante morbi invasionem diebus, a variis evacuationibus suppressis productorum, et sic de reliquis.

Historia diagnostica, prognostica etc. utilitatis et noxae in partibus quibusdam principalibus, utpote corde, pectore, capite, nervis etc., a remediis quibusdam principalibus frequentius usurpatis, in morborum fere omnium curatione, qualia phlebotomia, purgatio, sudorifera, etc.

Historia cautionum, et praeceptorum utilitatis et noxae, nec non methodi praescribendi singula remedia; demum cautionum et praeceptorum in effectibus, qui supervenire solent, dum remedia miscentur adinvicem.

Historia invasionis, progressus, curationis et exitus morborum, cum sociis symptomatibus, quovis anni tempore magis familiarium, et se exacerbantium ac, ut dicam, periodicorum.

Series historica morborum vere acutorum, vere chronicorum, et vere incurabilium: incurabilium, inquam, vitio solidi, et ex impossibilitate, non vero vitio fluidi, aut ex ignorantia.

Historia accidentium omnium, quae circa mortem patientis singulis in morbis observari prae caeteris solent.

Historia causarum, quae hos, et non alios morbos, fere semper aut frequentius producant.

Historia morborum, in quibus aegroti liberum sensuum et rationis usum usque ad ultimum vitae spiritum exercent, et in quibus illum prorsus amittunt multis ante mortem diebus, etc.

Hortatoria ad medicos in describenda perpetuo historia et curatione morborum a novis et generalibus aëris influentiis, et antecedenti anni temporum statu pendentium.

Hortatoria ad medicos in describenda historia naturali suarum cujusque regionum, id est de temperie incolarum, morbis illorum endemiis, methodo medendi eidem potissimum accommodata, medicamentis indigenis, et reliquis hujusmodi patriae suae peculiaribus observatis.

Hortatoria ad medicos in inveniendis novis modis ad sanandos morbos vulgo dictos incurabiles.

Hortatoria de inveniendis novis modis ad retardandam senectutem.

Historia morborum nasi, oculorum, oris, aurium, ventriculi, hepatis, nervorum aliarumque hujusmodi partium magis principalium, sigillatim. Atque haec mihi videntur praecipua, quae desiderantur, ut praxis majora suscipiat incrementa; si quae aliis in mentem venient, praesertim ad reliquas medicinae partes spectantia, supradictis adjicere ne dedignentur.

C A P. VIII.

De signis morborum diagnosticis et fontibus eorundem.

I. **S**icuti jurisperitis ex facto jus oritur, ita nobis a recta morbi cognitione universa curationum argumenta manifestantur. In curatione morborum, qui moram aliquam admittunt, hoc ordine progredior. Primo die totus sum in examinando ad amussim aegro circa causas occasionales, omnesque morbi antecedentes ac praesentes circumstantias; quo tempore nihil remediorum impero, ne per illorum usum forsitan incommodum ordinaria morbi periodus, signorumque constantia perturbetur, morbusque aliena facie mihi sistatur, quam revera deberet; et si quid praescribo, procuro ut illud generale aliquid sit et innoxium, imo per observationem juvandi aut laedendi valeat quoque ad indolem morbi aperiendam. Secundo die, diligentius consideratis rebus ante dictis, morbi speciem tandem decerno, et exinde remedia opportuna praescribere incipio. Igitur si verum fieri decet, prima basis curandorum morborum est recta eorundem cognitio, atque debitum unius ab alio discrimen; latent enim, velut in alta nocte, prima morborum stamina, nec arte magistra in curationem eorundem perveniemus, nisi facem praeferat solida diagnosis. Calculum vesicae cognoscere ac praesagire nonne gloriosum est, nonne ad medici famam et utilitatem commodissimum est? Ita pariter alios quoslibet dignoscere ac praesagire morbos, pene divinum dixerim.

II. Inter Graecos, qui post HIPPOCRATEM praxin medicam solide locupletarunt, solus profecto numerari poterit CAELIUS AURELIANUS; is sectae methodicae princeps hodie superstes et vindex, tanti fecit signorum in curandis morbis necessitatem, ut videatur nulli rei tam serio mentem intendisse, quam in detegendis signis et circumstantiis morbos a se invicem distinguuntibus, qua quidem in re caeteros, Graecos aequae ac Latinos, consensu doctorum hominum, superavit; illius enim opera nil aliud vere sunt, quam utile signorum diagnosticorum, graviumque praeceptorum seminarium. Imo si nonnullos

illius titulos diligenter perpenderis, videbis quod per totam talis capituli seriem se diffundat in describenda exactissime signorum illius morbi natura; de caetero ne verbum profert. Contra in nonnullis aliis historiam morbi fideliter, ac veluti penicillo naturae adumbrat, quam ullus unquam auctorum post HIPPOCRATEM fecerit, si SYDENHAMUM excipias, qui ab AURELIANO tractandorum describendorumque morborum methodum videtur desumsisse. Et, quamvis post stabilitam a GALENO sectam rationalem, methodica per plures aetatum successiones fere obmutuerit, praesenti tamen saeculo iterum resurgit; coagulatio enim et dissolutio fluidorum, tensio et flacciditas solidorum quibus morborum omnium originem recentiores attribuunt, cum methodicorum stricto et laxo ad amussim congruunt; quaeque hodie a sagacioribus per Italiam exercetur praxis, tali super strictum et laxum, per mechanicas regulas explicatae hypothesei innititur; qua de re instar omnium legi merentur doctissimi Italorum, qui hoc saeculo Neapoli, Romae et Pisis medicinam ad leges mechanicas solide restituerunt, quosque superius laudavimus.

III. Arcana necessitatis signorum diagnostico-
rum ii duntaxat agnoscunt, qui ad curationem morborum vel complicatorum, vel obscure procedentium, vel similitudinem cum aliis morbis habentium vocati, in tanta confusione statim haerent, et, post molestas vexationes mentis, ab ea veritate longe distant, quam putabant jam habere pro comperto, unumque morbum pro alio curantes, catalogum morborum incurabilium in infinitum adaugent. Sed omnes hae nubes brevi diluuntur, si in solertissimum auctorem inciderint, qui vera morborum diagnostica, sive diagnosin facilem morborum difficilium longo usu didicerit, et candide legentibus proposuerit. Fluor albus uterinus et gonorrhoea gallica, adeo similibus stipantur symptomatibus, ut quisquis medicorum fere semper decipiatur in illorum diagnosi, praesertim cum mulierculae, verecundia perfusae, gonorrhoeam per impurum scortum contractam fluoribus uterinis mentiantur. Ne succedant in posterum haec incommoda, dabo signum infallibile tales morbos adinvicem distinguendi. Pete a muliere, an superveniente menstruo sanguinis fluxu, perseveret quoque eodem tem-

pore fluor ille albae materiae; si dicet quod sic, significato eidem, quod morbus, a quo divexatur, sit gonorrhoea gallica; si vero, durante menstruatione, fluor albus evanescat, et, eadem finita, denuo regrediatur, pro certo habeas mulierem fluore albo uterino laborare; caetera signa fallunt, hoc vero constans est, et mulierum dolum aperte deludit. Inter signa fetus mortui in utero, haec potissima judicantur ab auctoribus, nempe frigiditas pectinis muliebris, foetor oris cadavericus, conversio fetus hinc inde ad latera, et alia hujus generis, quae, quoniam saepissime decipiunt medentes, infallibile omnium recenset CAELIUS AURELIANUS cap. de fet. mort. Si mulier gravida ingenti conatu faeces evacuandi, id est tenesmo detineatur, aliaque signa etiam aderint, pro infallibili habeto, fetum in utero esse mortuum. Hujus asserti veritatem ipse quoque observavi, semel Patavii, et iterum Romae. Signa hydropis pectoris valde obscura sunt et dubia; si tamen aeger dyspnoea afficiatur, hora somni potissimum ingravescente, ita ut post paucas horas somno impensas derepente expergiscatur, expergefactus suffocari se sentiat, fenestras aperiat, et liberum aërem exoptet, pro certo et infallibili signo habeas, aegrum hydrope pectoris laborare; nam et pedes intumescent, aliaque signa minus constantia aderunt. Et si fidem tibi praestare noluerit, subsequens morbi progressus, et apertio cadaveris de solida hac veritate te erudiet. Nullius membri affectiones tam obscuris adinvicem confunduntur signis, quam morbi pulmonum; unde saepissime unum pro alio curare solent ignari practicautes, prae caeteris tamen magnam errandi occasionem praebet tuberculum pulmonum, de quo HIPPOCRATES libr. de medic. haec habet: „Tubercula equidem pulmonum deprehendere, et dissolvere posse, maxime artificiosum habetur, itemque collectiones illorum impedire,“ etc. WILLISIUS cap. de vomica pulmonum, disserens de tuberculo, ait: „Vitium hoc latet inter initia ita clanculum, ut vix ulla sui proferat indicia, sed tota ejus res in insidiis est.“ Idem sentit TULPIUS et alii docti practicautes, qui fere desperant de inveniendis signis pathognomonicis ac pene infallibilibus tuberculi pulmonum; praesertim cum eadem quasi habeat morbosa pulmonum costis

adhaesio. Veruntamen, quantum nos observare potuimus, inter constantiora signa haec potissimum recensenda. Tales aegrotantes de caetero bene se habentes, difficulter spirare incipiunt, difficilis spiratio sensim augetur, inter spirandum non stertunt, nihil exspuunt, dolorem quoque in pectore sentiunt continuum et dolentem; in locum decumbere non possunt; sicca tussi laborant; tandem genae rubent; febricula supervenit, et negotio ad suppurationem vergente, alia suppurationis symptomata accedunt. Duo tamen tamquam pathognomonica crudi et adhuc incipientis tuberculi signa sunt: tussis sicca, et dolor lenis in alterutro pectoris loco, cui arridet illud divini senis text. 63. libr. I. de morbis: „Et quam diu quidem tuberculum adhuc crudius fuerit, dolorem exilem, ac tussim siccam inducit,“ etc. Qui tuberculo pulmonum laborant, saepissime derepente moriuntur; nam suppurato tuberculo pus erumpit in tracheam, et suffocat. Hinc quo longius a trachea et pulmonum centro distat, eo minus periclitantur de suffocatione; pus enim in cavitatem pectoris erumpet, aut per urinas eliminabitur. In tabidis si dolor vehemens lateris derepente superveniat, brevi delirabunt, febris magna accendetur, et paucis post diebus morientur. Scias tamen, quod, quando dolores illi lateris vehementes in tabidis superveniunt cum aliis praefatis circumstantiis, scias, inquam, talem tabem oriri infallibiliter a connexione praeternaturali pulmonum cum costis, eamque prognosticare poteris; idque repetita cadaverum tabidorum sectione abunde cognovimus.

IV. Utinam singuli morbi duo vel tria signa infallibilia haberent, prout nuper recensiti. Utinam, inquam, hanc signorum provinciam quovis saeculo nonnulli ex medicis locupletare tentassent; certo medendi ars a multis jam retro saeculis pervenisset ad statum, saltem quantum patitur mortalium conditio. At ipsi satius duxerunt in schola GALENI adversarium disputationibus vincere (quas subtilius est contempsisse, quam solve), quam in schola naturae naturam ipsam factis superare et novis signorum explorationibus. Porro si duo morbi sub eadem specie positi difficulter curantur (ut passim hoc opere subindicavimus), nisi rite specificatio singulorum per

singula opportuna nobis constiterit, quanto difficilius ergo, si sub specie fuerint remotissima, et longe adinvicem distincti. Detecto igitur fonte diagnostico cujuscumque morbi, remedia indicationesque curativae statim manifestantur, eodem vero neglecto, aut latente, morbus unius speciei curatur pro alio speciei fere remotissimae: qua de causa cum eventus non respondeat opinioni praeconceptae, ignari medici morbos quamplures tamquam incurabiles deserunt, medendi methodum lacesunt, medicinam incertam esse dicunt, dierum criticorum doctrinam irrident, artem prognosticandi nec addiscunt, nec tenent; de omnibus denique temere atque inconsiderate judicant. Doctores medici, opera invenienda sunt, non argumenta, indicationes novorum operum, non rationes probabiles; ratiocinia enim vestra saepissime cogunt et capiunt intellectum, rei vero naturam non attingunt.

C A P. IX.

De causis morborum.

§. 1.

Prolegomena ad historiam, divisionemque causarum opportuna.

Post absolutam methodum perficiendi historiam morborum per phaenomena sua, proximum est, ut eandem instituamus per causas illos producentes: atque in ipso orationis vestibulo animadvertendum est, graviter errare medicos, qui putant, nonnullos morbos esse morbos primarios ab iisdem causis semper productos, et eandem medendi methodum semper exposcentes; cum per repetitas gravissimorum medicorum observationes certo jam constiterit, morbos praefatos non esse semper primarios et ab iisdem causis, sed secundarios et a diversis causis pendentes; adeoque tot in species esse divisibiles, quot sunt morbi principales, et causae constantiores, quae illos produxerunt; imo singulas praedictas in quas subdividuntur species, propria et ipsis solis familiaria

habere symptomata, proprios pariter invasionis, augmenti, declinationis modos, singulas denique medendi methodum a reliquis aliis toto coelo diversam exposcere. Rem exemplo clarius aperiemus.

II. Sit pro exemplo phthisis. Hanc superiorum temporum Galenici primum atque unum specie morbum, ab uno causarum fonte semper provenientem, destillatione scilicet humorum a capite ad pulmones, eademque medendi methodo semper indigere existimabant. Qua quidem in re quantum a veritate aberrarint, abunde nobis aperiunt diligentes observationes a cl. MORTONO, et reliquis recentioribus publicae luci expositae. Per eas enim, utpote e naturae penu eductas, certo constat, phthisin saepissime esse morbum secundarium a variis morbis principalibus, v. g. lue venerea, scorbuto, ictero, chlorosi, asthmate, sputo sanguinis, ulceribus internis et externis, febribus, melancholia, variolis, hydrope, dysenteria, animi pathematibus, studiis severioribus, vel aliis innumeris hujus generis occasionibus pendentem. Et prout a variis hisce morbis, aut causis fovetur phthisis, ita varia secum ducit symptomata omnino diversa a phthisibus alterius speciei; variam quoque medendi methodum, et remedia a reliquis phthiseos speciebus longe distincta exposcit. Et nisi phthisin unius speciei a phthisi alterius sedulo distinxeris, sed medendi methodum et remedia unius adhibueris praepostere phthisi alterius speciei fere remotissimae, in evidentem perniciem conjicies aegrotantem, aut, magno tuo dedecore, curationem non perficies.

III. Quidquid de phthisi indicavimus, intelligendum quoque erit de reliquis morbis, praesertim chronicis. Et sane inter praecipua artis nostrae desiderata illud merito reponimus, ut scilicet singuli quique morbi in tot species subdistinguantur, quot sunt morbi primarii, a quibus foveantur, aut causae vehementes constantesque, a quibus producuntur; et singularum specierum proponantur signa characteristica, cum historia prima earundem, nec non medendi methodus cuilibet opportuna et stabilis; eadem potissimum ratione, qua id factum videmus a botanicis, qui sub generali nomine alicujus plantae, v. g. cardui, plures carduorum species comprehendunt, sunt-

que adeo seduli in describendis magnitudine, figura, colore, sapore, aliisque plantae accidentibus, quibus unam cardui speciem ab alia distinguant, ut insigni laudum ornamento digni profecto videantur: contra medici morbos nonnullos, qui in tot species distingui deberent, quot sunt morbi principales, aut causae vehementes, a quibus foveantur, quia in nonnullis symptomatibus sibi similes videntur, sub uno generali titulo comprehendunt, eademque medendi methodo in singulis utuntur; cum revera et natura diversi adinvicem sint, et diversam medendi methodum exposcant singuli, et singuli pariter sub propriis reponi titulis debeant, prout de cardui speciebus superius consideravimus; quae omnes licet sub uno cardui genere complectantur, singulae tamen tractatum proprium jure quodam exoptant.

IV. Diligentiam hanc veteres medici in aliquibus morbis adhibuerunt, in quamplurimis neglexerunt. Morbus soporosus licet unus genere videatur, in plures tamen species accurate illum distinxerunt, quales sunt cataphora, coma vigil, coma somnolentum, lethargus, carus, apoplexia etc., singulisque speciebus signa diagnostica et prognostica, medendi methodum, aliaque ad complementum illarum historiae maxime necessaria adscripserunt. Pleuritis et peripneumonia, quamvis, et loco affecto, et causa producente, nonnullisque aliis inter se similibus symptomatibus, unus idemque genere morbus sit, a prisca tamen medicis in duplicem distinctum speciem, duplici titulo, et historia diagnoseos, prognoseos, curationisque, cuilibet opportuna, insignitum videmus. Convulsio, quamvis generalis sit morbus, in plures quoque species eundem distinguere recentiores aequae ac antiqui medici censuerunt; nam, praeter magnum illud herculeumque epilepsiae malum, dantur tres convulsiones generales, opisthotonos, emprosthotonos, et tetanos; dantur pariter convulsiones oris et oculi, asthma convulsivum, colica convulsiva, hysteria convulsiva, convulsiones musculorum abdominis (quae licet oppido rarae sint, easdem tamen in quadragenario nuperrime observavimus, cui abdominis muscoli ingenter subsiliebant et convellebantur; sanguine per haemorrhoidas emisso, injectis clysteribus lactis, et hausta debita quantitate olei amygdal. dulc

cum syr. papaver. rhoeados in longo brodio dissolutis, postridie convaluit), et complures alii morbi ab internis convulsionibus pendentes, licet propriis titulis non adhuc ab auctoribus insigniti. Omnesque ante dictas convulsionum species non solum habemus in aucteribus, propriis quasque titulis distinctas, sed singularum pariter diagnostica, prognostica et curativa praecepta, historiamque primam eatenus descriptam, quatenus ferebant inculta illa antecedentium aetatum tempora, in quibus medicina cum reliquis bonis artibus a transalpinis hominibus, labente jam Romano imperio, vastabatur.

V. Morbus quisque principalis quantum ludere soleat sub persona alterius morbi, speciei fere remotissimae, quotidie observamus in praxi. Hysteria non contenta incedere accidentibus sibi familiaribus, repentina scilicet sensuum oppressione, gulae strangulatu, sensu frigoris in vertice capitis, convulsionibus partium etc., saepissime imponit medicis sub specie doloris capitis, apoplexiae, palpitationis cordis, aliarumque ejusdem affectionum, tussis, asthmatis, affectionis colicae aut nephriticae, vomitus et diarrhoeae, tumoris dolorisque tibiæ, suppressionis urinae, refrigerationis partium externarum, gravissimorum dorsi dolorum, et hujusmodi quamplurimum morborum, quorum personas inducit, et incautos medicos derisioni exponit, etc. Nuperrime ad nobilem mulierem diro asthmate laborantem accersitus, inveni eam de salute pene desperantem, propterea quod trium mensium intervallo frustra curata fuerit a medico suo per remedia antiasthmatica; cum igitur narrasset, se affectibus hystericis frequenter obnoxiam esse, et in praesenti morbi statu sensum frigoris in vertice capitis cum aliquali dolore fere perpetuo sufferre, non dubitavi asserere, asthma illud a fomite hystérico omnino dependere: quam ob rem praescripto sale Jovis in aqua melissae, nec non apposito emplastro matricali Mynsichti (cujus compositionem sal Jovis pariter ingreditur) in regione umbilici, paucis interpositis diebus perfecte convaluit, etc. Juvenis Romanus per octimestre spatium gravi et summopere dolorosa ophthalmia laborans, doctissimorum medicorum remedia semper irrita expertus est. Cum ad me venisset, singulasque morbi cir-

cumstantias sedulo considerassem, statim subiit dubitatio de causa aliqua vehementi, aut morbo principali, qui sub ophthalmiae luderet persona; quam ob rem a me interpellatus, an lue gallica quandoque laborasset, respondit, se elapso octennio male tractatum fuisse a gonorrhoea gallica, a qua post duos menses, adhibitis opportunis remediis, protinus evaserat. Quoniam vero impurae hujus luis seminia per triginta et plures annos sanguini inhaerere, aegrotosque vana sanitatis possessione illudere solent, interimque sub persona plurium morborum reviviscant et medicos turpiter decipiant, statim decrevi ophthalmiam hanc gallicam esse; exhibitaque longa potione adinstar aquarum thermalium decoctionis sarsaparillae, antimon. crud. etc., post decem dies circiter perfecte convaluit. Ex his aliisque, quas brevitatis gratia silemus, historiis, deduci jure poterit, magnae utilitatis fore, ut morbi in tot species dividantur, quot sunt morbi principales, aut causae vehementes, a quibus foveantur. Nam, si nos haberemus exactam et fidelem historiam signorum prognosticorum et diagnosticorum, methodi curativae, et praeceptorum generalium asthmatis hysterici, et ophthalmiae gallicae, profecto hi duo morbi non decepissent praefatos medicos sub persona asthmatis simplicis, non hysterici, et ophthalmiae simplicis, non gallicae, ut putabant. Non institutis vero talibus divisionibus, et multi exinde suboriuntur errores, et magna confusio in historia morborum.

VI. Quantis erroribus obnoxii fuerunt veteres, dum asthma convulsivum curabant, nec a convulsione fieri sciebant, donec tandem observaverint recentiores, illud non a viscido humore pulmonibus impacto pendere, sed a convulsione musculorum thoracis, aut diaphragmatis, vel fibrarum carnearum pulmonibus intermixtarum: qua de causa epilepsiam pulmonis vocarunt, et particulari titulo, historia diagnostica, prognostica, et curativa distinxerunt! Iisdem pariter urgebantur difficultatibus in curatione colicae convulsivae, donec primus FERNELIUS VI. patholog. 10. detexerit, colicam illam non a frigidis intestinorum humoribus, ut aiebant, produci, sed ab irritatione convulsioneque nervorum mesenterii; eumque purgantibus, clysteribus, calidisque remediis ma-

gis exacerbari, mitescere contra antinervinis, dulcificantibus et mere anodynis. Hoc itaque modo procedendum esset singulis in morbis, praesertim chronicis, quorum fermentationes sunt diuturnae constantioresque; acutorum contra breves, et a levioribus causis productae, imo sub specie morbi principalis ebullitionem suam finientes, ut in febribus, anginis, aliisque hujusmodi acutis morbis aperte innotescit.

§. 2.

De causa procatarctica et proegumene, seu dispositione corporis.

I. **N**ihil est tam arduum humanae sedulitati, quam investigatio causae illius primoprimae et proximae, quae singulos morbos in actum provocat, et hominem immediate laedit. Hoc est, quod erroribus gravissimis ansam praebuit incredibilem, scissionesque ingeniorum, quas medicina hodierna amare collacrymatur, excitavit. Nos etenim scientia intuitiva destituti, cum mentis acie arcanos morborum motus assequi nequeamus, per fidem sensuum, et repetitum eorundem usum opus hoc absolvere deberemus; sed in negotio tanti ponderis varii varie se gesserunt. Patrum nostrorum memoria HIPPOCRATES, et conterranei Graeci tantum tribuerunt efficaciae sensuum in medicina locupletanda, ut, quod de DEMOCRITO ait PETRONIUS, aetatem inter experimenta consumserint, atque ita per solas, easque nunquam intermissas sensuum exercitationes ad intimiorem causae morbosae cognitionem pervenerint. Caeterum, licet iis omnia attingere datum non fuerit, prout apparet ex modulo operis, quod superata temporum invidia ad nostras manus pervenit, eo tamen progressi sunt, ut morborum naturam quasi in remoto veritatis confinio constitutam, ac velut in crepusculo translucentem per tenebras, aperte satis reseraverint, et amicam veritatis lucem, edomito nubium stupore, primi exhibuerint. Reliqua vero medicorum gens, quae per successiones aetatum contra morbos pugnavit, relicto sensu vexavit ingenium, quod ipsos manuduceret ad vera causae morbosae penetralia; sed quo-

niam ingenium in haec arcana vix pertingere potest, nisi consociam sensuum operam adhibuerit, ideo, quaecunque de causarum morbosarum natura excogitarunt paulo recentiores medici, mera sunt tenebrarum palpatio, atque per varias loquendi formulas, morborum vestes et cortices variarunt; essentiam vero et causam vere causantem ne attigerunt quidem.

II. Ut ordine procedamus, recipienda est prisca divisio causarum morbosarum, in procatacticam, proegumenen sive dispositionem corporis, et proximam, qua posita ponitur morbus, et ablata aufertur. Causae procatacticae, sive internae fuerint, sive externae, a medicis quamplurimis flocci saepissime habentur, quia, producto morbo, vel prorsus recedunt, vel ab aegrotantibus occultantur; quam ob rem omnes illorum conatus diriguntur in considerandis exaltandisque causis proximis, et a criterio sensuum remotissimis, invita quidem Minerva; nam unusquisque nostrum indicationes curativas haurire debet a quibuslibet vel minimis circumstantiis, et causis cujuslibet generis, maxime cum continentis indolem acquirunt, morbumque aut sustinent aut fovant; quemadmodum in chronicis affectibus et periodice invadentibus observamus, qui tam longa mora et redintegratione subsistere sane nequirent, nisi novo fomite sensim accedente, atque vel interna vel externa de causa se multiplicante, causam illorum immediatam ad actum provocarent; quod dictum esto generaliter de omnibus morbis fermentativis: nam ipsa etiam corpora inanimata, dum fermentescunt, praefatis legibus subjacent, et saepissime externo motore indigent, calore v. g., motu etc., ut in fermentationes excitentur. Cum itaque praefatae tres causae aequae concurrant singulae ad morbum vel producendum vel fovendum, quomodo a singulis hauriendae sint indicationes curativae, in praesenti aperiemus.

III. Causa procatactica caeteris aliis est clarior sensui; idque fidenter assero, quod, si in investigandis morborum causis sedulo non perpendamus respiciamusque ad causam procatacticam, de curatione eorundem nunquam bene sperandum; nam per exteriora haec, quae occasionem dederunt morbo, ad notitiam interiorum via compendiaria et cer-

tiori perveniamus, dummodo tamen exteriora illa integre fuerint examinata. Si febrem, ex insolatione, vel hujusmodi externa causa productam, curandam quis susciperet; nulloque habito respectu ad causas procatacticas, per praeconceptam recentium medicorum hypothesin, non tantum febres, verum etiam morbos omnes ab acido pendere, alkalia volatilia uberiori dosi praescriberet, ut praesuppositum febrile acidum infringeret et per diaphoresin eliminaret, nonne profecto toto erraret coelo? cum ebullientis ab accepta insolatione (vel alia hujus generis incalescente causa) sanguinis motus componendi potius sint per amica remedia, quam addendum calcar per furentia alkalia. Apparente igitur, pro diversitate causarum procatacticarum et diversa antecedentium facie, causa immediata et proxima, in hauriendis indicationibus morborum ad illas semper respiciendum erit. Aliter enim tractare debemus febrem ab intempestivo frigore, aliter a crapula, venere, insolatione, animi pathematibus, aliisque causis productam.

IV. Valde igitur miramur, medicos hoc saeculo totos esse, ac fere triumphare, in assignandis causis morborum primoprims et proximis, nec non ab indagine nostra remotissimis; quae vero sensibus sunt obviae, nobisque exterius obversantes morbo dederunt occasionem, eas ad examen non revocant, sed perfunctorie quoslibet morbos a qualibet externa causa productos iisdem legibus aggrediuntur, et, veteris disciplinae neglectu, methodum prioritatemque causarum coeco quodam impetu subvertunt. Te latet, lector, qualisnam sit qualiterque se habeat textura minima ac morbosa sanguinis, dum homo febricitat, dum pleuritide, apoplexia, delirio, aliisque morbis laborat, et quatenam sit causa illa primoprimum et proxima, quae singulos ad actum producit. In morbis enim, sive acutis sive chronicis, producendis viget occultum quid, per humanas speculationes fere incomprehensibile; et nisi juvantium et laedentium testimonio in illius cognitionem perveniamus, adminicula mentis irrita prorsus experiemur. Ex hac causae immediatae ignorance natum est, ut alii existiment eam esse bilem, alii acidum, alii pituitam cum humorum quaternione, alii mate-

riam subtilem et aetheream, alii alia prorsus inania; quibus indicationes curativas superstruendo, viam sapientiae, quae curationi morborum sit conformis, indagare nesciunt, sed promiscua decernendi licentia nervos inquisitioni humanae incidentes, ex ovo malo malum corvum educunt.

V. Neque quis putet nos hic sustinere empiricos, qui causas evidentes et subjectas sensui perpetuo revolvunt, latentes vero atque internas prope modum despiciunt, aut assentiri HEROPHILO, nullam, ut ajunt, morbis causam tribuenti, sed ideo aliquantulum causis evidentibus concedere, quod in arte medica omnia sint tenebris perfusa, et judicio CELSI ea sit ars conjecturalis, cui non respondent non solum conjecturae, sed nec etiam experientiae etc. Non abs re erit interdum iis paulisper acquiescere, quae sensibus palpamus, et cadaverum sectione elucidamus; siquidem haec omnia, cum certo constent, vel raro vel non ita graviter illudere possunt intellectui, prout solent causae internae et a criterio sensuum remotissimae. Hisce omnibus assentientem habemus doctissimum SYDENHAMUM, in praefatione sui operis talia proferentem: „Atque ut impossibile sane est, ut medicus eas morbi causas ediscat, quae nullum prorsus cum sensibus habent commercium, ita neque est necesse; abunde enim sufficit, ut sciat unde immediate oritur malum, ejusque symptomata, ut inter hunc morbum et alium accurate valeat distinguere.“ Haec ille. Monemus itaque practican-tes, ut aegros suos diligenter examinent circa cognitionem causae procatarecticae, quae internam ad actum provocavit et morbosam fecit; nam sicuti ea cognita curatio facillime absolvitur, ita e contra in eadem detegenda aegrotantes vel incuria vel verecundia confunduntur et confundunt. Nonne insaniret medicus, qui ardentem febrem, a nimia venere productam, eadem methodo purgantium, venaesectione etc. aggrediretur, qua ardentes aliis causis ortum debentes aggredi solet? Nobilem virum gravi ischiade laborantem nuperrime curabamus, irritisque optimis praesidiis desperabamus de salute recuperanda; cum vero per transennam nobis subindicasset, se viginti abhinc annis bubonibus gallicis male affectum fuisse, statim suspicionem dedit, ischiadem a fomite gallico

pendere; quam ob rem, praescripto decocto sars. parillae, antimon. crud., cortic. nucum etc., paucis diebus interjectis a gravi ischiade perfecte convaluit, non sine adstantium stupore.

VI. Causa Graecis dicta *προηγούμενη*, Latinis vero dispositiva, sive dispositio solidarum et fluidarum corporis partium ad morbum suscipiendum, licet inter causas jure recenseri non posset, quoniam ex se nihil agit, nihilominus tamen, quia saepissime causae procatacticae vim suam exserere non valent, nisi corpus dispositum fuerit ad impressionem illam suscipiendam, ideo auctores nonnulli talem dispositionem inter causas adscripserunt, ab eaque indicationes curativas hauriendas et dirigendas quoque fore judicarunt. Multi cum infecta muliere concumbunt; sed ex iis nonnulli duntaxat inficiuntur. Multi peste correptis famulantur, ex eorum tamen numero omnes peste non corripuntur. Multi in eodem crapulantur convivio, sed ingluviei poenas pauci tantum persolvunt. Demum quamplures eadem communis causa fatigat, omnes tamen in morbum non incurrunt. Ex quibus arguimus causam procatacticam, sive occasionalem, interdum vim suam corpori non illaturam, nisi in solidis et fluidis ante dicta dispositio praecesserit, quae causam proximam ad actum reducat; dispositio haec quandoque nostris sensibus obvia est, quandoque occulta. Patent scorbuticae dispositiones, patent quoque et hystericæ, gallicæ, hypochondriacæ, calculosæ, epilepticæ, et reliquæ hujus generis per antecedentes morbos nobis manifestatae, quas quidem in morbis de novo invadentibus despicere non debemus, sed habito respectu ad illarum naturam et fomitem, indicationes curativas dirigamus, et ad morbum novum, et ad dispositionem veterem. Latent contra dispositiones quaedam cuilibet homini familiares, quas antiqui temperaturas appellabant, distinxeruntque in calidas, frigidas, humidas, et siccas; easque vel simplices vel compositas; quae, lato modo sumtae, licet aliquid conferre videantur ad morborum productionem, nihilominus tamen omnia ad praefatas qualitates reducere, ut solent Pseudo-Galenici nostri temporis, res est difficilis admodum aleae plena; atque a solidioris philosophiae cultoribus compressa est sufficienter inanis

haec licentia deducendi immediate a praefatis qualitatibus morborum omnium causam.

VII. Caeterum infinitae sunt, et inter se admodum diversae, proprietates illae internae, quae sanguinem ad varios morbos suscipiendos disponunt; alia enim est constitutio, quae sanguinem ad coagulum, alia quae ad dissolutionem, inflammabilitatem etc., idoneum reddit, alia quae ad malignam febrem, alia quae ad ephemeram, et ita ad reliquos morbos disponit. Harum dispositionum genuinam indolem minimorumque componentium veram structuram detegere vix datur per humanas speculationes. Ex ante acta tamen vita et sex rerum non naturalium usu aut abusu divinare poterimus generalitatem quandam talium dispositionum, terreaene sint, an acres, acidae, humidae, inflammabiles, densae, coagulabiles, etc. Qui crapulis indulsit, nec non insuetis vigiliis, exercitiis, irae, et huiusmodi impetuosis occasionibus, nonne indicabit sanguinem ipsius sumopere activum, acrem, et inflammabilem evasisse? quippe per id temporis, morbi ab exarata dispositione aut producuntur, aut foveantur, et quae indicationes in producto morbo suscipiuntur, ad eandem dispositionem respicere quoque debent. Antiqui signa dederunt primarum et secundarum qualitatum in corpore excedentium, illudque ad morbos disponentium, vocabantque intemperies, atque eas vel cum, vel sine materia, etc.

VIII. Quo major aut diuturnior fuerit praefata dispositio, eo graviores longioresque erunt morbi ab eadem pendentes. Constat id experientia illorum, qui crapulis, veneri, vigiliis insuetis, laboribus intempestivis, animi passionibus, aliisque huiusmodi incommodis supra mediocritatem indulgentes, longius et periculosius aegrotant, quam qui sobrie caeteroquin viventes, praefatis erroribus ansam nimiam non praebuerunt. Cognita igitur e discursu aegrotantis causa occasionali, de inducta per eam in solidis aut fluidis morbosa dispositione, hariolari aliqua poterimus de praedominante qualitate, acri scilicet, aut acida, viscida, inflammabili, coagulante, aliisque infinitis; ad quorum omnium maiorem elucidationem oportet quoque praescire nativam aegrotantis temperiem, calidane sit, frigida, humida aut sicca (retinea-

mus quaeso antiqua nomina, nec litigemus de inani-
bus), sive, juxta mentem recentiorum, an sanguis
humidis abundet partibus, aut potius terreis, igneis,
fixis demum seu ad motum inertibus, quae omnia
antiquorum qualitatibus optime respondent. Eodem
temperaturae nomine, considerandae quoque veniunt
partes solidae; flaccidaene sint, an tensae; convul-
sionibus, an relaxationibus obnoxiae; cordis impul-
sui proximae, an remotae; uberiori, an pauciori san-
guinis copia irrigatae; fibris carneis, an nerveis ab-
undantiores, etc.; quae omnia ad eruendam intimio-
rem partium dispositionem prae caeteris conferunt,
et nisi recte considerentur, innumera damna ab usu
remediorum supervenient, quae quidem varie tem-
peranda erunt, prout variae erunt tales fluidorum
aut solidorum temperaturae, et causae morbi ante-
cedentes, etc.

§. 3.

*De causa proxima morborum, nec non de fontibus
praecipuis eandem investigandi.*

I. In antecedentibus, causae procatacticae et proe-
gumenes naturam exposuimus; breviter nunc exami-
nanda venit causa primoprimum et proxima, qua po-
sita ponitur morbus, et ablata aufertur. Haec est
causa illa, pro cujus determinatione tam acerba vul-
nera inter medicos quotidie refricantur, et singulo-
rum animi tam foeda dissensione commoventur.
Quoniam vero per cogitationes nostras non ita facile
assequi possumus, quae intus in nobis geruntur, ad-
minicula petenda erunt a certioribus viis. Viri do-
ctissimi cum diu frustra insudarint in cognoscenda
causa proxima, et determinanda natura fermenti pe-
regrini, singulos morbos immediate producentis, de-
creverunt tandem, dummodo constaret quibus indi-
cationibus et remedio curandus sit morbus, parum
conferre, si causam illius immediatam, et a sensibus
remotissimam ignoraremus. Hujus asserti fidem fa-
ciunt empirici, qui eruditas rationalium medicorum
speculationes de causis morborum proximis sper-
nentes, saepissime aequae bene morbos sanant cum
secretulis suis, ac faciunt rationales methodis specu-

lationibusque accuratioribus. Idem quoque testantur morbi epidemii a prava aëris constitutione producti, cujus malignum fermentum humoribus afflatum licet a nobis nec explorari, nec determinari possit, non perinde tamen sequitur, ut ignoremus quoque methodum, qua morbi, ab ignota talium epidemiarum causa primoprimum producti, eliminari debeant; siquidem, post sedulam et prudentem juvantium et laedentium observationem, in tales methodos facillime incidimus. Demum quis erit e medicis modesti ingenii, qui non fateatur, se internam sive immediatam morborum causam propemodum ignorare; contra vero quotidie curationem illorum suscipere, et curativa methodo longo usu comparata feliciter absolvere?

II. Hisce non obstantibus, plures indicari possunt viae, quae ad elucidandam singulorum morborum causam immediatam nos manuducant. Idque primo, cognita causa procatarctica et dispositiva, de quibus fuse in antecedentibus. Secundo, plures morborum causae immediatae facillime manifestantur, prout in hydropicis aqua, in empyematicis sanies, in nephriticis calculus, quibus ablatis, ipsi quoque morbi protinus auferuntur; haec tamen felicitas saepissime non contingit; nam alia causa remotior in hydropicis aquam, in empyematicis saniem, in nephriticis calculum, aliisque in morbis alias causas fovere solet, quae speculationibus nostris prorsus est inaccessibilis; quo in casu utendum est artificiiis mox dicendis. Tertio, ab excretis et retentis, aliisque per oculorum fidem se manifestantibus, utpote linguae, oculorum, faciei, aliarumque partium affectionibus. Quarto, a juvantibus et laedentibus, sive methodo curativa tali morbo appropriata. Quinto, indagando naturam eorum, quae juvant, et eorum, quae nocent, qua cognita, facillime sensuum aut cogitationis opera perveniemus ad minima causae immediatae componentia. Sexto, ex mutatione unius morbi in alium, speciei vel similis vel remotae. Septimo, ex laesione operationum principalium, utpote pulsu, respiratione, robore, aut languore virium, etc. Octavo, a symptomatibus morborum concomitantibus, eorumque natura et vi, etc.

III. Et primo quod spectat ad excreta et retenta,

inter ea principem locum obtinent stercus et urina, sputum, sudor, vomitus, sanguis venaesectione extractus, color cutis, unguium, oculorum, etc. Quibus principiis componatur urina, abunde nobis patefacit analysis chemica; praepollet tamen caeteris in naturae statu sal indolis ammoniacae, quod urinam colorat et ponderosam reddit. In statu vero morboso tanta forsitan est salium varietas et mixtio cum sui vel alterius generis particulis, quanta et morborum. Ex urina igitur, magis aut minus colorata, talium salium morbos producentium copiam vel inopiam arguemus. Qui incidunt in letalem urinae suppressionem, corripiuntur stupore mentis, tremore, et rigore universali, febre demum, paralysi, aliisque nervorum morbis; quorum omnium observatione admoneamur, quibus morbis producendis idonei sint urinae sales, dum abundant in sanguine. In acutis morbis si urina derepente fiat decolor et tenuis, phrenitidem morbosque capitis praenunciat; ad cognitionem igitur causae primoprimum talium affectionum pervenimus, si noverimus genuinam indolem principiorum urinam constituentium; exinde curationem perficiemus sciendo ex physicis, quidnam contrarium sit talibus principiis. Porro stercoris odor et color indicabunt naturam causae proximae, vel potius antecedentis, a qua immediate derivat proxima. Si flavida nimis, vel potius viridia, nigra etc. fuerint stercorea, acido-acrium et vitriolicorum salium copiam denotabunt; si vero alba, copiosa, aut liquida fuerint, vel inertiam fermenti primarum viarum, vel salinarum et sulphurearum partium (a quibus stercoris odor et color) majorem quam par est inopiam. Lingua prae caeteris subindicabit intimiorem morborum sanguinis statum. Si acidus sapor in ea redundaverit, acidam sanguinis, vel aliorum humorum ab eodem derivatorum constitutionem manifestabit. Si salsus, salsam; si amarus, amaram; si viscidus, mucosus, et insipidus, talium partium copiam; si humida lingua fuerit, humidam; si sicca, siccam et inflammatoriam diathesin. Demum pro secreto tibi sit, lector, me certiore de sanguinis statu indaginem aliunde non haurire quam ex lingua. Siquidem cum sit congeries infinitarum glandularum et papillarum nervearum, per quas immediate ma-

nifestatur morbosum illud in sanguine superabundans, neque in itinere mutatur, prout in excretis per alia corporis emunctoria contingit, ideo magna fides linguae affectibus et mutationibus adhibenda in morborum cognitione; reliqua enim signa frequenter fallunt, haec aut nunquam, aut raro. Cave igitur, ne discedas ab aegro in cujuscumque morbi curatione, nisi prius linguam inspexeris, praesertim si de internis inflammationibus suspicio fuerit, quas tibi certissime denunciabit lingua, utpote quae in minima inflammationum suspicione statim resiccati incipit, et crescente inflammatione crescit pariter et siccitas linguae.

IV. Sudor et vomitus iisdem legibus subjacent, quibus urina et faeces. Ex illorum itaque colore, odore, copia etc., explorabimus indolem causae proximae aut antecedentis, prout in praefatis duobus excretis fecimus. Sanguis venaesectione extractus, idem nobis aperiet; si rutilans nimium fuerit, partium volatilium et inflammabilium, si nigricans, terrearum et fixarum copiam indicabit. In omnibus inflammationibus partium internarum, praesertim acuta pleuritide, observavi, sanguini venaesectione extracto crustam quandam albam veluti gelatinosam in superficie excrescere, quae quidem nil aliud est quam nutritia seu chylosa sanguinis portio, ob nimiam illius incalescentiam, partiumque volatilium copiam a foedere reliquae massae dissoluta, et in albam illam crustam coacta. Quam ob rem in curatione talium morborum fermentatio nimia compe-scenda, per repetitas phlebotomias, et per diluentia anodyno-alkalia, ut possint hoc pacto rubicundae aequae ac nutritiae sanguinis partes amico vinculo aduniri, dissolutionibusque hujusmodi inflammabilibus ansam omnem praescindere. Consistentia sanguinis patefaciet etiam, quae in eo superabundent principia; hectici rutilantem et difficulter coagulabilem habent sanguinem, et interea macilenti sunt, insomnes, iracundi etc., ex quibus arguimus acre quid in illorum fluidis excedere. WEPFERUS, exercit. de apoplexia fol. 429., ait se in cadaveribus febrili continua extinctorum aliquoties, nonnunquam et in malignis, sanguinem fluidum nec post obitum coagulabilem observasse. SIMON PAULI, de febr.

malign. §. 2., notat sanguinem phlebotomia emissum maxime rubicundum, et colore proxime accedentem ad colorem floris cardinalitii, sive trachelii indici, nec non paucum perfusum sero, se pluries in aegrotantibus observasse, qui cum tali sanguine semper de vita periclitabantur. Hoc idem in peste a plurimis notatum esse testantur historiae recentiorum. Color igitur, consistentia, aliaque educti sanguinis affectiones subindicare nobis poterunt latentem causae proximae constitutionem.

V. Cum de natura sanguinis inciderit sermo, obiter hic monemus, quod nemo medicorum curationem febrium absolvere feliciter poterit, nisi, ante quaelibet adhibita remedia, certior factus fuerit de statu sanguinis febrientis; scilicet an sit nimium concitatus, tenuis, inflammabilis etc., vel contra coagulabilis, lentus, malignus etc.; siquidem in tam diverso sanguinis statu, diversae pariter indicationes curativae hauriendae sunt; aliter enim tractandus erit sanguis ad dissolutionem, orgasmum et nimiam ebullitionem, aliter ad coagulum, lentorem malignitatemque accedens. Neque profecto per ipsa febrium initia, curatio illarum omnium indifferenter aggredienda est per medicamenta purgantia primas, ut ajunt, vias, vel sanguinem ipsum mundificantia; nam, per talem intempestivum purgantium usum, aut reduplicatur febris, aut abit in malignam, sicuti experiuntur illi ipsi Galenici, qui methodum hanc tantopere depraedicant. Imminentem hysteriam prae caeteris denunciat color urinae, paulo ante paroxysmum e citrina in aqueam et tenuem mutatae. Porro observamus animi pathemate correptis, urinam e rubicunda desinere statim in aqueam et pallidam, nec naturalem colorem recuperare, nisi animi passio prorsus recesserit. Invasionem paroxysmi convulsivi color aqueus ante dictus in urina semper praecedit; et spasmodice affecti urinam fere semper reddunt tenuem, claram et copiosam. E quibus observatis arguere possumus praedictorum morborum fomitem ab urinae salibus suppeditari vel augeri. Cutis per colorem nos animadvertit; si alba, pallida, flava, subnigra, fusca similisque fuerit, talium quoque partium abundantiam in visceribus aut sanguine denotabit.

VI. Post excreta et retenta, quarto interim loco subodorari poterit indoles causae proximae, vel antecedentis a juvantibus et laedentibus, sive a methodo curativa cuilibet morbo appropriata. Pro exemplo sint febres intermittentes. Hae autumnali, aut vernali potissimum tempore saeviunt, congestis in massam sanguinis cruditatibus, vel ob praegressae aestatis in esu fructuum et potu aquarum intemperantiam, vel ob antecedentis hyemis frigora et insuetas humiditates. Ab instituta sanguinis missione, vel purgatione eorum initiis, duplicantur et in pejus ruunt. Symptomata, quibus stipantur, sunt frigus, lassitudo, horror, calor mitis, lingua viscida, sitis moderata. Medicamenta, quae conferunt, sunt amara, acria, volatilia lixivo-alkalia, etc. Quae nocent, syrupi refrigerantes, victus nimium humidus, medicamenta viscida et inertia, etc. A cibo pravi succi et intemperanter sumto exacerbantur paroxysmi; contra vero per abstinentiam demulcentur. Si curationem illarum per febrifuga statim incipias, in quamplurima mala praecipitabis aegrotantem, ut fuse in hoc opere disseruimus. Hic est progressus juvantium et laedentium in intermittentibus, e quo manifeste deduci poterit, causam proximam illarum esse quid crude, viscidum et coagulabile, ut patet consideranti, etc. Podagrae et calculorum praecipui parentes sunt vinum, venus, et crapula; remedium contra aquae potus, lactis usus et sobrietas; stomacho tamen prae caeteris respiciendum: exinde arguimus causam immediatam podagrae esse quid acre, terreum et acutum, cujus pabulum praefata laedentia facillime suppeditant; natura juvantium hoc idem assertum confirmat; siquidem nil efficacius partium acrium, terrearum, et acutarum vim infringere valet, quam lac et aqua, quae partibus constant lenibus et flexibilibus et facile pertranseuntibus. Hoc examen in singulis morbis instituendum esset, praesertim dum ab occultis quibusdam causis, aut influentiis aëreis foveantur; adhibitis enim per initia eorum nonnullis remediis, quae sine periculo tentari possunt, et observando juventne, an noceant, brevi certior fies de natura causae immediatae, ejusdemque inclinatione per has vel alias vias e corpore secedendi, idque potissimum in morbis occultis, vel per recens inva-

dentem epidemiam, aut sporadium grassantibus; in quibus vix effugere possumus, ut unus aut alter ex aegrotantibus non periclitetur, donec sedulo juvantium et laedentium examine instituto, incidamus in medendi methodum talibus morbis congruentem.

VII. Quinto, per examen naturae juvantium et laedentium perveniemus in notitiam causae proximae. Lac ab omnibus laudatur tamquam praecipuum remedium in hecticis: principia illud componentia sunt caseus, butyrum et serum. Caseus et butyrum in lacte particulis constant lenibus, mollibus, alkalino-sulphureis etc.; igitur particulae morbosae sanguinis hecticorum, oportet ut sint contrariae indolis, nempe acris, acutae, rigidae etc. In febribus intermittentibus praestant summopere amara, acria, lixivo-alkalia etc.; haec constituuntur particulis rigidis, acutis, sulphureis etc.; necesse itaque est, ut particulae morbosae talium febrium a viscida, crassa, et inertī dependeant materie. In febribus ardentibus conferunt emulsiones seminum, potiones uberiores, acida mitiora, et anodyna remedia, quorum particulae sunt lenes, pauci impetus, et aquaeae: ergo particulae febrem ardentem producentes constabunt e volatili, acuta, acri et impetuosa substantia. In plurimis febribus diuturnis et nonnullis chronicis morbis, magnam afferunt utilitatem medicamenta quaedam austero-amara de genere fere adstringentium, utpote sunt chin. chin., tormentilla, radix pentaphylli, alumen crudum, chalybeata, cortex fraxini, medicamenta vitriolico-martialia, aliaque hujus generis, quae adstringendo operantur. Quae cum vera sint, argui jure poterit ante dictas febres ab elanguido ac pene laxato partium fluidarum solidarumque tono, non vero a decantata viscerum pendere obstructione: hinc medicamenta ex genere stypticorum, amarificantium et aliquantisper spirituosorum, roborando ac, ut dicam, strictiores reddendo solidas fluidasque partes, easdem optime disponunt, ut supervenienti fermento, aestuationem febrilem in sanguine mox excitaturo, fortiter resistant, et per repetitas circulationes in cribris viscerum jam roboratis commode disponant.

VIII. Ubi sudor necessarius est, et, irritis quibusvis remediis, non erumpit, mitte sanguinem, et

statim erumpet, praesertim si id fiat a nimia humorum copia et quasi strangulatione in vasis. Vir hypochondriacus frequenter corripitur solet diro asthma suffocante, et derepente invadente cum tensione ventris, et flatibus hinc inde obmurmurantibus; cum ad ipsum accedo, statim impero sanguinis missionem e brachio, sanguineque vix educto, cessant illico asthma, tensio ventris et imminens metus suffocationis. Multiplici experientia didici, colicas convulsivas pertinacissimas, et veluti ab orgasmo spirituum productas, post institutam venaesectionem, et remedia anodyna maxime diluta, brevi ac feliciter sanari. Didici pariter apoplexias sanguineas, id est, a strangulatione sanguinis circa vasa capitis productas, cum faciei rubore, venarum turgentia etc., nullo alio remedio citius sanari, quam per sanguinis missionem in ipso curationis vestibulo statim institutam. Qui indifferenter omnes apoplexias, tum sanguineas tum pituitosas, purgantibus, vomitoriis, et spirituosus aggrediuntur, non praemissa venaesectione in sanguineis, indigent helleboro. Sexagenariam mulierem, hemiplegia et linguae paralyti correptam, hac methodo post triduum feliciter curavi. Evacuatis uncis decem sanguinis e brachio lateris paralytici, hausit hanc mixturam: Aq. flor. paeon. et card. s. an. unc. iij. spir. sal. ammon. gutt. xij. pulver. cran. hum. et stibii diaphor. an. scrup. j. m. f. potus. Totam spinam, et medietatem corporis paralyticam fovebam oleo vulpino cum spiritu vini mixto, et calide inuncto. Gargarisma in ore detinebat ex decoct. lign. visc. querc. et oxymelle scillitico; per haec remedia, triduo vix elapso, a praefato morbo liberata est feliciter. Ex omnibus ante dictis historiis deducimus, morbos praefatos originem ducere a strangulatione, sive, ut dicam, arctatione humorum aut spirituum in aliqua parte, nullis aliis remediis adeo facile solubili, quam per sanguinis missionem in loco affecto vel proximiori institutam; cujus inter mirabiles proprietates ea est potissima, ut sanguinem vel stagnantem vel stagnationi proximum ulterius promoveat, nimis contractum relaxet, et nativae fluiditati restituat; ignis enim vitalis, spatio liberiore concesso, ventilatur potius quam extinguatur, praesertim cum continuus sit vehemensque cordis impul-

sus, a quo circularis motus sanguinis fovetur et producit. E mechanicis igitur, sive ex sapientiore mechanicis omnibus experientia, statutum esto sanguinis missionem incipientes humorum stagnationes solvere, nimiumque illorum orgasmum momento compescere.

IX. Sexto, mutatio unius morbi in alium speciei vel similis vel diversae subindicare facile poterit naturam causae proximae, cujus rei non ignarus doctissimus BALLONIUS, consil. 13. haec habet; „HIPPOCRATES successiones morborum considerandas esse praescribebat, eo quod in morbis longis multa symptomata contingunt, quae bonis et eruditis medicis ob similitudinem et fallaciam imponunt, et novi morbi, tamquam soboles rediviva, ex aliis subinde consequantur et repullulent.“ Hactenus celeberrimus BALLONIUS. Arthritis facillime mutatur in colicam; quare qui causam proximam arthritidis noverit, noscet pariter et colicae. Omnes calculosi facile fiunt icterici, et e contra: cognita itaque causa proxima unius, facile patebit et alterius. E scabie retropulsa, vel male curata, quamplures infausti morbi superveniunt, utpote sputum sanguinis, apoplexia, hydrops, febres longae etc. Proficuum hydropis historiam, a retropulsa scabie producti, narrat HIPPOCRATES in epidemiis his verbis: „Erat homo quidam Athenis foedissima scabie laborans, atque ut sanaretur, accessit Milos, ubi calidae sunt thermae, quarum usu convaleuit a scabie, sed paulo post incidit in hydropem, et exinde mortuus est.“ Saepissime incidunt in febrem coecitatemque, ut expertus est SENNERTUS, Prax. part. III. sect. 2. cap. 44. dicens: „Puer scabie linimentis retropulsa in coecitatem et febrem incidit, qui, accedente epilepsia, supremum diem obiit.“ Scabies quartanario superveniens, bonum: morbus enim quartanarius brevi solvetur, et ipsa scabies nullis adhibitis remediis sponte sua paulo post recedet, ut repetita testatur experientia. Cui igitur nota erit causa proxima morbi antecedentis, nota pariter erit et illius, qui eundem subsequitur. E pruritu, cutis foeditate, victus ratione, methodo curativa etc., deducimus, causam primoprimam et immediatam scabiei esse quid acre, muriaticum, viscido aut tenui inhaerens succo; ergo et morbi a male curata scabie

emergentes, probabile est, ut eidem causae suam debeant originem. Plures hujusmodi apud scriptores medicos morborum adinvicem transmutationes observantur, ad quos remittimus lectorem.

X. Septimo, ex laesione partium et operationum principalium certiores fiamus de causa morborum proxima vel antecedente. Palpitatio cordis ab impedimento aliquo circa cor fere semper provenit. Sectis enim cadaveribus palpitatio cordis in xenodochio extinctorum, pluries observavimus in ejus ventriculis, vel locis adjacentibus polypos, aneurysmata, ossificationes, grumos sanguinis ingentes, tartarisationes, vermes et consimilia impedimenta; inter quae elapso quinquennio observavimus in cadavere sexagenarii, palpitatio cordis Patavii extincti, aneurysma ingentis magnitudinis in aorta ascendente, dum proxime a corde exoritur, et in cavitate aneurysmatis polypum magnitudinis ovi anserini. Neque in palpitatio cordis duntaxat, verum etiam in aliis pulmonum et cordis affectibus praefata impedimenta deteximus, asthmate scilicet, pulsus intermissione, et consimilibus. Obiter hic notamus, e repetita cadaverum sectione nos didicisse, ante dictos cordis affectus, si ab organica causa, utpote polypo, aneurysmate etc. dependeant, non per intervalla, sed continuo aegrotum molestare; facies pallido aut alio colore morbozo suffusa erit, gravibusque aliis symptomatibus hydropi affinibus subjicietur patiens. Si vero fluida materies, acrimonia et irritatione peccans, eosdem produxerit, per intervalla tantummodo aegrotantem afficiunt, praesertim dum constitutio temporis austrina dominatur, aut animi pathemata supervenerint; color faciei naturalis est, nec admodum vehementibus aut continuis multantur symptomatibus; quo loci igitur prima et repetita luserunt symptomata, ibi morbum adesse admonemur. Corpus humanum fasciculus est fibrarum varie contextarum, sibi mutuo respondentium, et ab intus se movente fluido, veluti elatere quodam, hinc inde flexarum; unde quidem provenit consensus ille unus, conspiratio una, et consentientia omnia magni HIPPOCRATIS. Neque in admirabili prorsus hoc partium consensu sustinemus veterum de vaporibus se elevantibus sententiam, a recentioribus omnino repro-

batam, sed omnem in corpore consensum deducimus vel a vicinitate partium, utpote inter pleuram et diaphragma, vesicam et intestinum rectum etc., vel a communicatione vasorum, qualis est communicatio venarum, arteriarum, nervorum, aliorumque vasorum inter se, aut inter partes proximiores, prout inter jecur et intestina per ductum choledochum etc., vel tandem a similitudine et continuitate substantiae, qualis est similitudo et continuïtas illa generalis ac profecto mirabilis, inter omnes partes membranasas nostri corporis, cujus ope incredibilia pene, et captum nostrum effugientia, in operationibus corporis animati succedunt, adeo ut saepissime cedere debeamus naturae rennenti revelari. Concesso hoc infallibili partium inter se consensu, opinor sane quod indicia, quae a partibus paulo remotioribus petuntur, in investiganda morborum causa proxima, menti nostrae illudere non possint sub ficta veri specie; sed, quantum patitur nostrae investigationis sedulitas, citius aut serius, facilius vel difficilius perveniemus ad cognitionem eorum, quae in remotioribus et occultis naturae confiniis peraguntur, praesertim si causa morbosa iis in partibus ludat, quae publico alicui officio sunt destinatae, utpote sunt cor, pulmones, cerebrum cum systemate nervoso etc., quae, dum afficiuntur, semper eodem symptomatum ordine eademque specie procedere solent. Hoc potissimum contingit in malignis febribus, quorum fomes modo in animalibus, modo in vitalibus, modo aliis in partibus residere solet; ejusque certiores evadent practicae per cognitae operationes laesas talibus partibus familiares. Atque haec dicta sint de investiganda sede causae proximae; de natura vero ejusdem investiganda consulantur theses superiores.

XI. Octavo, a symptomatibus morbum concomitantibus vel antecedentibus, eorumque natura, vi et modo invasionis, nec non remissione aut exacerbatione ab assumtis remediis, causae proximae constitutionem elucidabimus. Apoplexia pituitosa correpti facie pallescunt, gravissimo sopore corripuntur, pulsus habent exiles, vomitoriis et purgantibus optime cedunt, a sanguinis missione ingravescunt etc. Deducendum itaque, esse quid viscidum, pauci impetus et valde crassum, quod has apoplexias producit;

contra, in sanguinea rubore suffunditur facies, vasa sanguifera capitis maxime turgent, sopores non sunt vehementes, nec pulsus adeo exiles, et a secta vena in melius abeunt, a vomitoriis aliisque impetuosius solent exacerbari: ex hac symptomatum serie credi facile potest, causam illarum pendere ab impedito cursu humoris sanguinei, spirituosius et consimilis in cerebro, aut vasis circumjacentibus, impetumque ibidem facientis. In colica biliosa contingit saepissime aphonia et vox rauca, duratque interdum per totum morbi spatium; haec eadem vox rauca observatur pariter in febribus a bile ortis: quam ob rem arguere merito possumus, raucas hujusmodi voces et aphonias, in acutis similibusque morbis, subindicare nobis, causam proximam illorum a bile sive partibus acribus, volatilibus sulphureisque pendere. Ista aphonia non raro esse solet prodromus convulsio- num epilepticarum in colica. Dolores nonnunquam observantur stata periodo adinstar intermittentium invadentes; si haec succedant, pro certo habeas cau- sam proximam illorum aliunde advenire, nec in affecto loco generari; irritisque quibusvis remediis observavi, quod, si tribus horis ante invasionem do- loris lene purgans exhibeatur, praesertim si in imo ventre tragoediam excitet, brevi feliciterque subri- pietur; imo quicumque alii periodici dolores per re- petitas hujusmodi purgationes protinus recedent.

XII. Abscessus latentes hepatis, per intolerabi- les cruris aut surae dolores nullis remediis cedentes manifestantur. Hujus asserti plures auctores fidem faciunt, sed inter caeteros HOLLERIUS his verbis: „Mirum forte quod nos bis terve observavimus do- lores cruris aut surae intolerabiles, qui neque fotu, neque litu, neque cataplasmis cesserunt; mortuis vero aegris crura novaculis incidimus, et pus album pallidum ac leve erupit spatiis inanibus musculorum diffusum, et majori vena conclusum; atque ut nota- retur locus unde pus hujusmodi veniret, aperto ven- tre, vomicosum jecur et putridum inventum est, et taliter affecti procul dubio moriuntur.“ Hactenus HOLLERIUS comm. II. ad libr. II. Coac. HIPPOCR. fol. 348. Idem pariter observavit JACOTIUS in Coac. HIPPOCR., et BAUHINUS in suis observationibus et tabulis anatomi- cis. Hactenus de modo causam morborum proximam

investigandi tractavimus; qua quidem in re profecto nobilissima utilissimaque, praecipua duntaxat capita pro tenuitate nostra tetigimus; reliqua vero pro temporis brevitate, aut nostrae in adultiori aetate, aut posteriorum sedulitati commisimus, etc.

C A P. X.

De indicationibus recte instituendis.

I. **D**elineata morborum historia per phaenomena et causas suas, proximum est, ut historicus eadem sedulitate patefaciat medendi methodum, sive indicationes curativas constantes, et a repetita morborum historia depromptas; et, ut candide fateamur, prima praxeos fundamenta sunt indicationes, quibus detectis, remedia facillime depromuntur e medicinae penu; quisquis enim vel rudissimus pharmacopoei servulus certo scit, rhabarbarum purgare, stibium sudores movere, millepedes urinam, etc. Sed quando nam purgandum, quando sudores eliciendi, quibusque cautionibus, hoc altissimae propemodum indaginis est, et diuturnum rerum usum exposcit: quae enim profecerunt, ob rectum usum profecerunt, inquit medicorum pater, libr. de arte. Hinc patet, quam leviter se gerant scriptores, qui libros suos remediorum formulis perpetuo conferciunt; de indicationibus vero ne verbum quidem proferentes, et si quidpiam exponunt, generale illud est, et a molesta speculationum vertigine potius, quam ex ipsa naturae plenitudine eductum.

II. Si quid majori correctione indiget in praxi medica, jure merito sunt indicationes, quae, falsis hodie hypothesebus innixae, nil aliud nobis exhibent, quam inania speculationum argumenta. Galenistae ab humorum quaternione singulorum morborum causas deducentes, eandem fabulam in iis curandis semper agunt. Nam ad aegrotantem accersiti primam quaeestionem movent de inveniando, inter quatuor illos, humore peccante. Post multas quaestiones argumentationesque eundem tandem determinant: determinato humore peccante, universa illorum sapientia hisce potissimum circumscribitur terminis, ut scili-

cet talis humor praeparetur ad exitum, et exinde purgetur, neque hoc semel aut bis, sed pluries atque pluries in eodem morbo fit, et ita veluti in orbem singulorum morborum indicationes explentur. Exemplo rem aperiemus. Ex hypothese apud eos infallibili, tertianas a bile oriri, universus indicationum scopus dirigitur in evacuanda per repetita purgantia bile peccante; observavimus tamen nos, quamvis magna bilis copia evacuata fuerit, febrem magis atque magis exacerbari, et e simplici duplicem, e duplici chronicam aut letalem demum evadere. Unde legenti mihi observationes Galenicorum, duobus abhinc saeculis productas, mirum quantum me commovit praestigiosa illorum socordia, dum viderem tertianas simplices post repetita praeparantia et purgantia annuas evasisse, et tamquam incurabiles a medicis tandem derelictas; idem de quartana aliisque hujusmodi chronicis morbis notavimus. Sed quam infirmo starent talo praefatae indicationes bilem in tertianis evacuandi, duo potissimum evincunt: primo nuperrima corticis peruviani aliorumque febrifugorum artificialium detectio; quibus prudenter et tempestive datis, febres omnes intermittentes, a quibuslibet demum causis productae, felicissime eliminantur, nullis in medium productis quaestionibus praeparationis aut evacuationis humorum. Evincit secundo quotidiana nostrum omnium experientia, per quam observamus, febres intermittentes ab exhibitis inter initia purgantibus vel duplicari, vel gravibus exacerbari symptomatibus, et ab iisdem demum repetitis in chronicas et letales terminari. E praefata tertianarum narratione judicare quisque poterit de reliquorum morborum indicationibus, et praejudiciis gravissimis, a falso methodo indicationes in morbis hauriendi productis. Hodie nos, nullo habito respectu ad commentitias quatuor humorum in morbis omnibus generandas influentias, quamplures illorum curamus vel levissimis remediis, vel abstinentia a remediis.

III. Recentiores contra, ut hosce Galenistarum scopulos effugerent, inciderunt in peiores; siquidem quamvis certo scirent (exemplo Galenistarum admoniti), medicinam ab observatione revulsam poliri fortasse et in usum effingi, sed nil admodum crescere,

nihilominus tamen, ut indulgerent genio hujus saeculi, a molesta alkali aut acidi vertigine morborum omnium causas petierunt, eodemque vertiginis filo se regentes, ab alkali aut acido indicationes omnium curativas deduxerunt, atque, ignorantes propemodum quodnam acidum quemcumque morbum producat, et quodnam alkali quemcumque submoveat, sola universalitate contenti sunt. Horum omnium cogitationes quam instabiles sint, quotidiana testatur experientia, cujus ope cognoscimus, centena esse, quae hominem laedunt; singulosque morbos a praeternaturali quadam humorum specificatione cuilibet familiari pendere, nec ad angusta quatuor humorum, alkali, aut acidi, spatia tantas morborum causas redigendas. Nam et amarum, et acre, laxans, aut stringens (si cum methodicis loquamur), sive coagulans, dissolvens, austerum, salsum, et hujusmodi centena in jus quoque vocanda sunt. Porro morborum quamplurimum nulla alia causa est, quam mutatio quaedam debitae ac naturalis texturae, sive configurationis partium componentium alicujus humoris, producta vel externa de causa, vel ab interna agitatione partium ejusdem fluidi aut solidi, in se invicem agentium, cujus ratione novum acquirentes motum, figuram et situm, morborum causae evadunt. Et quaecumque praeternaturalem illam texturam, ac tonum humorum mutatum, in pristinum restituere valent, sive calida sint, sive frigida, sive acida, sive alkalia, vel aliis viribus sibi invicem contrariis praedita, intus aut extra exhibita, pro certo habeto morbos illos feliciter propulsatura. Ideo saepissime miramur, in praxi unum eundemque morbum calidis aequae ac frigidis, et sibi invicem contrariis tolli medicamentis; tolli quoque, si methodis pariter contrariis tractetur; aqua Spadana, teste HENR. HEER, quamvis in promovendis diu suppressis menstruis expertissima sit, eorundem tamen nimium fluxum quovis alio remedio facilius etiam feliciusque sistit. Idem de aliis remediis asserere possumus. His omnibus experientiae argumentis admoniti, magis magisque impellimur, ut credamus, naturas esse morborum medicatrices. Et, sicuti bona alimenta aequam vitae et interitus materiam praestant; ita et iidem humorum motus, qui morbum intulerunt, iisdem, inquam,

post repetitas circulationes, sponsores sanitatis et auctores evadunt, nisi ab inordinata nonnullorum medicorum methodo ordinatus illorum cursus perturbetur. Monemus obiter, si quis novum systema fingere vellet, et fingeret pariter, quod remedia per novas qualitates a phantasia excogitatas operentur, monemus, inquam, hunc novum hypothesistam, dum praxi medicae se accingeret, aequè feliciter sanaturum et aequè infeliciter occisurum aegros, ac alii medici hypothesibus, ut putant, solidioribus innixi; nam medicamenta sanant, non hypotheses; sanant autem ut plurimum, nullam evacuationem sensibilem producendo, sed amissum tonum morborum fluidis aut solidis restituendo.

IV. Multi morbi ab exigua causa producuntur, et exinde in apparatus funestum desinentes, absque ulla sensibili evacuatione sanantur. Tales sunt morsus viperarum; affectiones violentae, quas motus aut odor duntaxat navis vel aerae marinae insuetis producit, ut interdum in mortis agonem eosdem conjiciat; morbi gravissimi supervenientes a solo aspectu rerum exosarum; morbi ab animi passionibus producti; et hujusmodi innumera, quae producuntur in humano corpore absque ullo ingressu vel egressu materiae visibilis, quae tamquam causa fovens accusari posset, sed solo externorum corporum impulsu, aut vehementi imaginationis affectione. Sicuti plures morbi magni a parva causa, quandoque invisibili et in corpus non introducta vel non subsistente dependent, ita pariter plures magni morbi momento temporis sanantur, non per evidentem aliquam evacuationem, sed per productam duntaxat novam aliquam mutationem in situ, textura, figura aliisque qualitatibus humorum morbum producentium. Hujus generis sunt curationes factae vel quartanarum vel aliorum morborum, a repentinis terroribus, ab applicatione specificorum remediorum partibus externis, nullamque manifestam evacuationem promoventibus, a mutatione aëris ex uno in aliud clima; prout nuperrime observavimus Romae in viro nobis amicissimo; hic, dum in aëre aut Neapolitano, aut propinquiorum regni regionum vitam degit, statim ischiade et fluxu haemorrhoidum corripitur; irritisque quibusvis remediis, tunc potissimum et momen-

to fere temporis convalescit, cum Terracinam, Latium, vel Romam ipsam attingit. Chinenses, aliique Indiarum medici morbos eliminant ustione per moxam et acus punctura; imo febres quasdam intermittentes ad miraculum fere eradicant sola ustione in talo facta, teste GUIL. ten RHYNE, tract. de arthritide. Hactenus enarrata exempla abunde nobis indicant, centena esse, quae hominem laedunt, et morbos modis fere admirandis, vixque a nobis perceptibilibus tum produci, tum sanari. Natura enim (ut recte optimus senex VI. epidem.) invenit sibi ipsi vias, non ex cogitatione, et inerudita existens facit, quae expediunt; singulorum igitur causas ad quatuor humores, ad alkali aut acidum coarctare, medici est parum prudentis, atque de rebus extrema sentientis.

V. Teste PLINIO, ignota sunt, per quae vivimus; sed si quid ipse judicare valeo, ignotiora sunt, per quae aegrotamus: nam minimum illud primoprimum et immediatum, quod morbos producit, a nobis profecto est incomprehensibile. Undenam igitur in tanta rerum asperitate hauriendae sunt indicationes curativae in morbis? Fateor, in hisce angustiis ad sola sensuum testimonia esse refugiendum; id est postquam diu et patienter observaverimus, quo pacto natura se gerat in morborum productione, nec non in concoctione separationeque humoris peccantis, stabiliamus tandem doctrinam eosdem curandi, naturae vestigiis ad amussim respondentem, et prae oculis semper habeamus juvantium et laedentium observationem; qua quidem in re ratio a medicis tantopere ostentata oportet ut famuletur empiricae, sed empiricae literatura expolitaе, per plures observationum processus vexatae, et mentis lumine actuatae; adminicula namque, quae a theoria sumuntur, inflant primo spem nostram, postea destituunt. Porro quis est, qui non fatebitur, nos, post tanta hujus saeculi tum anatomica tum physiologica inventa, solidiores curandorum morborum indicationes non acquisivisse? Medicosque hodie gravius inter se dissentire, dum de assignandis morborum causis et indicationibus curativis interpellantur, quam ante hosce novitatum rumores fieri solebat? Praxis igitur curandorum morborum per praxin ipsam promovenda est. Hujus rei testis est nobis diligentissimus post HIPPOCRATEM obser-

vator THOMAS SYDENHAMUS, qui sect. I. cap. 2. de occultis febrium causis discurrens, ait: „Hoc pro comperto habeo, ex multiplici accuratissimarum observationum fide, praedictas morborum species, praesertim continuas, ita toto coelo differre, ut qua methodo, currente anno, aegrotos liberaveris, eadem ipsa anno jam vertente ipsos forsitan e medio tolles.“ Et paulo post subjungit: „Proinde, nisi ingenti adhibita cautela intentisque omnibus animi nervis, vix ac ne vix quidem possum efficere, ne unus aut alter eorum, qui se primi meae curae commiserint, de vita periclitetur, donec, investigato morbi genio, ad eundem perdomandum recto pede et intrepidus accedam.“ Haec ille. Fac igitur, ut in tanta rerum caligine et inconstantia theoria tua te manuducat ad solide hauriendas indicationes; errabis, nisi per cynosuram observationum, quae varios morborum motus et indicationes nobis duntaxat manifestant, genium illorum prius didiceris, et exinde curativas indicationes depromseris.

VI. In principiis acutorum a purgantibus et diaphoreticis abstineo, in intermittentibus quoque a purgantibus in principio me tempero. In progressu curationis febrium, postposita tanta remediorum pompa, totus sum in observando, an excitata febrilis fermentatio nimium torpeat et in coagulationes disponatur, vel nimium exardescat et in dissolutiones viam sternat, quibus de causis coctio et despumatio materiae peccantis impediuntur. Et si nimium torpet, eam excito per spirituosam et volatilia; si contra nimium aestuet, per fixantia et humectantia coërceo, et tam diu haec omnia facio, donec jam certior factus sim, sanguinem febrientem tanto motu praeditum esse, quantus requiritur ad despumationes praecipitationesque morbosae materiae, suo tempore peragendas per vias naturae accommodatas, sudorem nempe, urinam, secessum etc. Haec et similia in aliis quoque morbis facio, non quia ratio et ex hypothesi deductae speculationes mihi hoc dictaverint, sed quoniam frequens tum mea, tum celeberrimorum observatorum experientia me docuit, acutos morbos ab adhibitis in principio purgantibus in pejus ruere, febres intermittentes statim fieri continuas, et, si purgantia repetantur, diuturnas et letales; siquidem natura duce

nunquam vidimus crises in principiis acutorum salutare fuisse; quae enim judicant, ne statim appareant, inquit optimus senex, in Coacis. Postremo febrium curationem certius non absolvi, quam continendo sanguinem intra eos limites, ut neque hinc plus aequo gliscat, neque illinc nimium torpeat; quibus de causis coctio, et despumatio morbosae materiae impediuntur. Hisce, inquam, experientiae momentis instructus, ad tales indicationes praefatis morbis hauriendas me compuli.

VII. Ut rem contrahamus, sciendum est indicationes curativas in morbis aliunde certius deduci non posse, quam a symptomatibus tunc temporis gravioribus et supra reliqua praedominantibus, quippe quae morbi genium et gravitatem prae caeteris aperte nobis ostendunt. Verumtamen cum in quolibet morbo quatuor sint considerata, morbus, causa morbi, symptomata et vires, medicus profecto ita horum omnium motus, originem, vim, aliasque adinvicem circumstantias callere debet, ut de indicationibus nil audeat decernere nisi quatuor illis attente consideratis, et relatis inter se, atque urgentiori primum prospiciat. Fateor denique neminem tam cito feliciterque indicationes curativas in morbis detecturum fore, quam qui, diuturna edoctus praxi, genios illorum praecipuos, variosque invadendi et declinandi modos iterum atque iterum observaverit; multo magis si antecedenter se exercuerit in lectione librorum praeceptis et cautionibus abundantium, quales sunt nuper laudati iisque analogi. Quibus omnibus si accedat fecunda quaedam et mascula mentis vis, qua morborum motus antecedentes, praesentes, subobscuri, late patentes, se excipientes, alique mirabili quadam detegantur solertia, de indicationibus profecto solide judicabit.

VIII. Regulae mox expositae illis potissimum conducunt morbis, in quibus mora omnis perniciosa est; in aliisque medici sagacitas longo morborum usu, virtutibus remediorum, tam specificorum quam communium, abundanter instructa, ineffabili quadam proprietate de rebus pluribus prudenter determinat, atque a minimis quibusque circumstantiis medendi rationes cito desumit, quae omnia vix intelligi aut verbis exprimi possunt. In chronicis contra, cum

phaenomena sint diuturna et constantiora, non aliunde certius desumi poterunt indicationes quam a juvantibus et laedentibus, nec non a sedula et fideli eorundem aetiologia, a sectione cadaverum morbis denatorum prae caeteris desumenda. Atque ex ante dictis tamquam per corollarium deduci potest ratio, cur saepissime videamus praticos celeberrimos, postquam primo inspexerint aegrotantem, ejusque symptomata et affectiones sensuum tunc apparentes serio consideraverint, in cognitionem venire rerum fere incomprehensibilium, diagnosin, prognosin et curationem morbi spectantium, idque modis quibusdam ita occultis, ut si ab ipsomet medico rationem inquiras promptae hujusmodi perspicacitatis, explicare profecto tibi nesciverit mirabilem illam vim solertiae in inveniando et determinando. Quam ob rem medendi methodus nil aliud revera esse mihi videtur quam judicium practicum, adaequatum et sagax, id est, talium omnium fere mirabilium et occultorum fontes a consummata praxi duntaxat oriri, qua quidem mille rerum differentiae momento prorsus explanantur, quamvis signa morbi varia, incerta, et generalia esse soleant, etc.

C A P. XI.

De remediis specificis, eorumque historia.

I. **C**um tantum intercedat affinitatis remedia inter et indicationes, de curatione morborum nunquam bene sperandum, nisi haec duo arctiori, quam hactenus, foedere processerint. Caeterum licet indicatio absque remediis, et remedia sine indicatione mutilum quid sint, nihilominus tamen, ut fatear quae sentio: *sola remedia sanant*; (quae quidem licet aliquando nobis videantur sine indicatione exhibita fuisse, eventus tamen de indicatione vera nos abundanter admonet). Hujus asserti fidem primo faciunt empirici, qui methodos, indicationesque rationalium spernentes, usu duntaxat remediorum, ut ajunt, specificorum, quamplures aegrotantium pristinae sanitati feliciter restituunt. Secundo, remedia a gnaris aequae

ac ignaris medicis, cum indicatione vera, vel eadem saepissime falsa exhibita, faustos eventus aequè omnia producant. Contra vero, si indicationes sine remediis fuerint, fragilitatem mortalitatis ne minimum quidem levare poterunt. Stet igitur quod diximus: sola remedia sanant. Doctores medici! inter desiderata artis nostrae reponenda demum historia remedium, quae non amoena quaedam et libera ingenii peregrinatio, sed durus labor et longo itinere consumtus patefecerit. Sintque constantia, methodo praescribendi munita, et cuilibet morbo specificè ac ferme infallibiliter respondentia; prout est in intermittentibus cortex peruvianus; in dysenteria serum lactis; in lue gallica mercurius et sarsae radix; in affectione hysterica sal, aut bezoardicum jovis; in doloribus post partum tinctura succini cum aqua cinnamomi extracta, et exigua syr. cinnamomi quantitate temperata; in ictero flavo spir. sal. ammoniaci acidus; et sic deinceps de reliquis singulorum morborum fere specificis remediis, quibus amara mors longius quam fieri possit distineatur. Quorum sane specificorum remedium, si morbi singuli undantaxat haberent, aperte constaret, eos non fortuna medici, sed remedio et iudicio curari, ut optime expressit divinus senex his verbis:

„Medicina itaque mihi jam tota inventa esse videtur, quae sic habet et quae docet singulas et consuetudines et occasiones. Qui enim sic medicinam novit, minime fortunam respicit aut exspectat; sed et citra fortunam, et cum fortuna recte faciet. Constans enim ac firma est tota medicina, et doctrinae optimae in ipsa compositae minime fortuna egere videntur. Nam fortuna sui juris est, et nullius subest imperio, neque optantis est ad ipsam pervenire. Scientia vero imperata facere cogitur, et facile est ipsam feliciter assequi, si quis sciens uti velit. Deinde vero quid opus est medicinae fortuna? Si enim morborum remedia clara sunt et manifesta, sicuti arbitror, non exspectant sane fortunam ad morbos sanandos, siquidem sunt medicamenta; si vero cum fortuna exhibere ea prodest, non magis medicamenta, quam ea, quae non sunt medicamenta, una cum fortuna adhibita, morbos sanabunt.“ Hippocr. de loc. in hom. n. 58. etc. (to. II. p. 148. ed. Lips.)

II. Historicus itaque iisdem gradibus, quibus morborum, causarum, symptomatum indicationumque historiam illustravit, iisdem, inquam, et illam remedium absolvere debet modo supradicto; qua quidem in re sensuum oracula, nec non juvantium et laedentium observationes sunt consulendae, et ab eodem pariter fonte petendae sunt cautiones, et praecepta quaedam stabilia circa usum, quantitatem, tempus, aliasque adhibendorum remedium conditiones. Quod lac sit specificum remedium ad sanguinis acrimoniam compescendam, parum luminis afferre poterit praxi meae in hoc morbo curando, nisi interea auctores mihi significaverint methodum, cautiones et praecepta eidem exhibendo prae caeteris opportuna: v. g. lac tutius exhiberi verno et autumnali tempore, quam aestivo (in quo ejusdem serum proficuum est); dum lac exhibetur, cavendum ab usu vini et acidorum; et si acidi humores primis viis redundant, itidem cavendum. Si diarrhoea ex ventriculi cruditate vigeat, abstinendum pariter ab illius usu; aegrotis, laborantibus nervorum aut capitis affectibus, noxium maximopere est lac. Ita nuperrime vir eruditissimus e copioso lactis usu (exsulato quolibet alio victus genere per viginti dies circiter) incidit in gravissimam oris torturam, cum tensione dolorifica musculorum colli, et totius pene corporis; adhibitisque a me variis remediis post duorum mensium intervallum convaleuit. Lac nervis et capiti contrarium est; pectori familiare; infimo demum ventri flatuosum. Ne lac acescat in stomacho, saccharum aut mel eidem misceto. Et quamvis acescat, non perinde tamen illius usum statim reprobare oportet; sed per duos dies testacea exhibenda ad absorbendum acidum, et exinde lac denuo praescribendum; et, si denuo acescat, vicissim interponantur testacea, nam hoc pacto minus in posterum acescet, et optatum finem ab illius usu consequeris. Assumpto lacte quiescendum, vel leniter deambulandum; labor nimius tam mentis quam corporis ab illius usu cavendus, uti et somnus; nam his de causis crudum ad caput perveniens, ad varios morbos illud disponit. Haec aliaque monita scienda sunt ante lactis usum, quae quidem innotuerunt practicantibus non per ingenii vexationem, sed per diuturnam duntaxat ju-

vantium et laedentium observationem. Et qui ante dictis cautionibus destitutus ad usum lactis se accingeret, aequè peccaret cum iis, qui dubium iter in tenebris aggredi tentarent, atque nec lucem accenderent, nec diurnam lucem exspectarent.

III. Quaecumque de lacte adnotavimus, singulis quoque remediis necessaria esse serio fatemur. Siquidem innumera illa incommoda, quae ab usu remedium aegrotantibus interdum supervenire solent, non a prava qualitate remedii, sed aut a falsa indicatione, aut a defectu cautionum et praeceptorum, eidem adhibendo maxime facientium producuntur. Optima igitur remedia, optimis cautionibus confirmata, universam curandorum morborum rationem complectuntur: hinc est, ut viri eruditionis vulgaris, et mere empirici, remedio aliquo comprobato aut solida cautione summorum opinatorum gloriosam ostentationem aliquando deludant. Remedium purgans plurium morborum domitor est; illius tamen imprudens usus in principiis acutorum, aut repetitus in curatione intermittentium, magno hominum detrimento adhuc apud medicos viget. Rudis quidam practicus, ad curationem ardentis febris nuper accersitus, in ipso morbi principio purgans medicamentum exhibuit; aeger exinde pejus habuit: postpositaque sanguinis missione, circa septimum diem denuo purgationem instituit, a qua in deploratum salutis statum redactus patiens, decimo quinto morbi die quatuor libras circiter sanguinis grumefacti alvo ejecit, ac demum migravit in hecticam. Si quis assereret, sanguinem illum indicia nobis praebere, postpositis purgantibus evacuari debuisse in principio per phlebotomias, sagacioribus remitto decernendum. Mense Junio anni 1695, mulier quadragenaria, Romae, per sesquiannum graviter affecta lenta febre, cum scirrhus ventriculi etc., ab usu chalybis a quodam medico sene praescripti statim incidit in hydropem, et post elapsam mensem mortua est. Nonnullis ante mortem diebus insigni gulae strangulatu afficiebatur, adeo ut quasi suffocari sentiret, viamque esculentis praecluderet. Aperto cadavere totam ventriculi molem scirrhusam inveni, scirrhusum pariter et uterum, et in abdominis cavitate aquae foetidissimae et subnigrae non exiguam quantitatem. Longum esset re-

censere innumera damna, aegrotantibus facta a remediis, dum debita cautione et praeceptis ab auctoribus non exponuntur, uti de chalybe in scirrhis ventriculi (et forsitan aliarum quoque partium), et purgantibus in principio ardentium, ex ante dictis historiis innotescit.

IV. Diximus superius, quemlibet morbum a specifica et sibi soli propria humorum exaltatione, vel ab exaltatione sive specificatione morbi principalis, cujus ille est soboles, pendere; hasque omnes humorum specificationes ita naturae legibus subjacere, ut reliqua corpora sublunaria. Sed in quibus potissimum consistat specificatio illa, seu minima partium morbosarum mixtio, per quam quilibet morbus in speciem sibi debitam exaltatur, id sane me latet; per successiones tamen aetatum aperietur forsitan a solertissimis practicantibus, si meditationes ad vitam activam revocaverint, nec theoriam, tanquam filiolum in deliciis, perpetuo quodam studio exornaverint, praxi omnino neglecta. Scio tamen morbos, tum chronicos, tum acutos, eum feliciter eliminaturum, qui casu vel diuturna praxi inciderit in remedium, per quod morbi species jugulari ac velut in ovo extinguere valeat. Neque pro hisce explicandis afferendae sunt in medium primae aut secundae qualitates, ut nonnulli fecerunt, nam praeterquam quod essentia morbi in talibus qualitatibus non consistit, videmus frequenter morbos quamplures, adhibitis et calidis, et frigidis, humidis, aliarumque hujusmodi qualitatibus remediis, vix submoveri, nisi demum incidamus in remedium, quod veluti specificiter morbum extinguat. Exinde est, ut multi morbi calidi vulgo dicti, calidis curentur remediis, frigidi frigidis, et sic deinceps, imo et remediis, juxta nostrum cogitandi modum, naturae humanae prorsus contrariis: unde videmus passim aegrotos fuisse sanatos post commissos gravissimos errores vel in potu, vel in cibis, vel in remediis demum ipsorum naturae maxime contrariis. Haec igitur omnia a praefata humorum specificatione, non vero a qualitatibus per contrarietatem agentibus pendere censemus.

V. Ante dicta specificorum remediorum necessitas ad morbos chronicos potissimum spectare videtur. Hi enim, cum ab indigestione quadam, crassitieque

humorum dependeant, et frequentius in solidis, quam in fluidis vitium lateat, natura, profecto diuturnitate mali oppressa fere ac destituta, coctionem depurationemque morbosae materiae absolvere vix poterit, nisi exhibeatur remedium aliquod morbosam illam speciem promte extinguens, vel roboretur natura per medicamenta spirituosas, restaurantia et amarificantia, quibus quasi exhilarata, hostem cervicibus suis diu imminuentem tandem excutiat: ideo saepissime observavi in praxi, methodum recentiorum per remedia spirituosas, volatilia, et impetum facientia morbis chronicis summopere conferre, acutis contra ingenter obesse. In his enim cum fermentationes sint celeres et nimis activae, nec solida vitata sint, natura, sponte sua aut per prudenter instituta artis adminicula, morbosae materiae coctionem despumationemque sat cito absolvit, et per debite procuratas evacuationes, morbi speciem extinguit. Si vero acuti morbi ab occultis aëris qualitatibus, vel novis temporum constitutionibus originem suam habeant, remedia novam illam speciem extinguere valentia non aliunde certius peti possunt, quam a sedulo et repetito juvantium ac laedentium examine: ideo videmus remedia nonnulla certis quibusdam morborum constitutionibus et epidemiis prodesse; obesse e contra iisdem epidemiis, aliis annorum constitutionibus.

VI. Cum de acutis morbis inciderit sermo, monendum hic obiter, graviter errare illos, qui acutos et inflammatorios morbos remediorum copia tam diu afficiunt, donec natura, quo se vertat nescia, et hinc inde, tum a morbi vehementia, tum a remediorum pondere varie distracta, tandem cogatur succumbere. Nec mirum; nam morbi acuti, praesertim febres huius generis, saepissime sponte sua sanantur, ut in pauperibus et rusticis observamus. Siquidem ille idem humorum impetus, qui febrem excitavit, ille, inquam, idem eosdem disponit ad praecipitationem morbosae materiae stato coctionis tempore peragendam; atque haec praecipitatio cum sit solius naturae opus, nullibi sane tam graves et innumeros committunt errores medici, quam in curatione febrium praedictarum; perturbato enim distractoque motu illo ordinato naturae, a repetitis toties, vel absque methodo exhibitis medicamentis nec febris minuitur,

nec crisis stato tempore succedit, sed patiens dubio Marte colluctatus, vel in perniciem, vel in chronicos morbos delabitur.

VII. Circa remediorum usum in acutis et chronicis morbis, variae praejudiciorum simiolae practitantibus obversantur; in gratiam praesentis argumenti nonnullas recensebimus. Multi eo potissimum nomine tantis utuntur remediis, propterea quod (sicuti a plurimis non sine animi moerore audiivi) fieri non potest, ut inter tot adhibita remedia unum demum non reperiatur, quod morbum valeat retundere. En medicorum stupiditatem! qua permotus contineri nequeo, quin hic repetam, quod Appius coecus populo Romano pacem cum Pyrrho meditati increpavit: „Magna patientia,“ inquit, „Patres conscripti, per plures annos coecitatem meam sustuli; at nunc me surdum quoque optaverim, cum vos tam deformia agitantes consilia persentiam,“ etc. Nonnulli speciosas quasdam, sed fallaces in remediorum applicatione graduationes constituunt, alia dicentes magna, alia vero levia; et primo a falso putatis levioribus incipiunt, deinde sensim ad majora, si morbus non cesserit, ascendunt. Praescribunt itaque (praesertim in morbis periculi plenis) primo purgationes, deinde phlebotomias, vel e contra; enemata injiciunt, syrupos adhibent, et tam diu haec omnia veluti in orbem repetunt, donec observaverint, vel non declinare, vel in pejus ruere morbum; et tunc ad remedia, ut ajunt, magna perveniunt, vesicantia nempe copiosa, scarificationes, sinapismos, purgantia fortiora, et hujusmodi quamplura, per quae si propositum ne quidem assequi possunt, ad expectationem criseos se tandem convertunt; nec interea erubescunt ab ea natura crisin expectare, quam tanta remediorum laniena et methodo tam contraria vehementer perturbarunt.

VIII. Formulae remedia praescribendi mutandae sunt, pro varietate temperamenti, habitus corporis, aetatis, regionis, causarum antecedentium etc. Medicamenta deobstruentia quamvis generaliter omnibus obstructionibus conveniant, modus tamen eadem exhibendi varius esse debet, prout diversae erunt circumstantiae supradictae; aliis enim prodesse solet forma sicca, aliis potabilis, aromatica, intus aut ex-

tra exhibita, et sic deinceps, etc. Nuperrime curabam Romae virum macilentum, post tertianam duplicem, lenta febricula et tumoribus colli graviter affectum; lingua erat viscida, alvus adstricta, vigiliae aderant cum urina rubicunda, etc. Ab assumpto pulvere cachectico ex chalybe semel sulphurato, cinnamomo, et saccharo simul mixtis, et cum brodio sumtis, pejus habuit, venterque flatibus distendebatur. Quam ob rem consideratis, et adinvicem sedulo relatis ante dictis symptomatibus, deobstruentia e succis depuratis cichorei, boraginis, sonchi proposui, quibus pluries repetitis optime convaluit. E contra alium aegrotantem pariter macilentum, quamvis praedictorum succorum usu a lenta febre liberaverim, observavi tamen, quod per eorundem continuationem in sudores nocturnos profusissimos incidebat, a quibus demum evasit succorum usu intermisso.

IX. Contra mortis imperium nil valet habitu martio incedere, nec contra morborum violentiam terrore disputationum pugnare, *sola remedia sanant*: et ubicumque scientiae substituerit infirmitas, sola remedia pondus et majestatem ejusdem restituent. Nil magis igitur interesse saluti hominum puto, quam ut per manus medicorum nova in dies detegantur remedium genera, vel jam detecta solidis observationum praeceptis efficacius muniantur. Phthisis ab ulcere pulmonum vulgo pro incurabili derelinquitur, eo quia, ut ajunt, tale ulcus internum est et occultum, nec, ut alia externa ulcera, mundificari et a pure abstergi potest; sed quare non id agant medici, ut investigent ulceris situm, eoque detecto, sectionem inter costas instituunt, ut medicamenta introduci possint, rationem sane non agnosco. Elapso septennio, cum essem Patavii, vir quidam accepit vulnus in dextra thoracis parte ad pulmonem usque penetrans; quod vulneris genus quamvis letale sit, chirurgus tamen solertissimus sectionem inter costas fecit per longitudinem fere sex digitorum, ut situm vulnerati pulmonis detegeret; eo igitur detecto, per vulneraria syringationibus et turundulis introducta, elapsis duobus mensibus perfecte cicatrisavit. Eandem propemodum sedulitatem tentare deberent practicae in curando pulmonum phthisicorum ulcere,

ne tanto artis dedecore, catalogus morborum incurabilium quotidie in immensum augeat. Doctores medici, mentis vires assiduis cogitationibus et usu acuuntur; socordia vero et desperatione franguntur.

X. Si alicubi, certe in medicina multa scire oportet et pauca agere, praesertim dum ad curationem morborum vel nimis acutorum, vel complicatorum descendimus. Delendumque est praejudicium nonnullorum aegrorum, putantium morbos feliciter non sanari, quam per grandia et copiosa remedia; dum vero facilia vel minoris impensae praescripta vident, vel dubia mente illa sumunt, vel despiciunt. Ignarum vulgus! Quot homines, diuturna morborum tyrannide et frustraneo remediorum eventu delassati, cum naturae demum se commiserunt, et anhelis pectoris pallorem, et longo squalore concretam faciem brevi recessisse observarunt! Quot negligentiae bono, vel indulgentiae temeritate sanati sunt, quos docta manus forsitan enecuisset? Porro primi orbis incolae, qui artis nostrae antistites nec consulere, nec coluere, quam salubrem duxerint vitam, testantur historiae. Parcat igitur ignarum vulgus, parcant et medici tantis remediorum formulis; nam saepissime quies lecti et quies a negotiis, ipsaque demum a remediis abstinencia morbum jugulat, quem usus illorum frustraneus magis exacerbaret.

XI. Restaret demum historico investigandum, quomodo in nobis agant remedia; sed quoniam res haec altissimae indaginis est, et a sensibus remotissima, non unius hominis duntaxat, sed alicujus generalis medicorum coetus negotium esset. Siquidem ad illustrandum praesens argumentum multa petenda forent a chemicis, mechanicis, anatomicis, philosophiae demum naturalis experimentalisque principiis etc. Non diffiteor tamen, post repetitas medicorum cogitationes et usum, nonnullorum remediorum effectus clarius nobis hodie, quam antea veteribus, constare; hoc igitur de singulis exoptamus. Caeterum cum tanta sit hujus negotii difficultas, fatendum naturam taliter se gerere cum remediis, qualiter in foveam delapsus cum ligno a sociis injecto. Ut egrediatur e fovea, lignum varie dirigit, modo scilicet ad dextram, modo ad sinistram, modo pedibus substernendo, modo parieti figendo, modo

manibus fortiter arctando; his demum, aliisque situationibus disponit, donec foris egrediatur. Remedium a nobis exhibitum taliter interdum actuatur natura, ut eo quandoque utatur in excitandis fermentationibus pene consopitis, in secernendis noxiis humoribus, in deprimendis volatilibus, resecandis tenacibus, et sic, pro variis explendis indicationibus, remedium illud arte quadam sibi soli conscia disponit, etc.

C A P. XII.

Centaurus: sive de paradoxis recentium medicorum in derisione crisiū, dierum criticorum, etc.

I. **I**nter reliquos abusos, qui paucis abhinc annis creverunt, est derisio crisiū, dierum criticorum, motuum morborum per dies pares, aut impares, aliarumque hujus generis observationum, quas prisca medicorum gens magno aegrorum commodo instituerat. Hanc veterum sedulitatem duabus potissimum de causis deridet gens nova. Primo ob praeconceptam falsam opinionem e libris, qui tanta copia contra veterum sapientiam hodie prodierunt; iis imbuta lectorum mens fieri vix potest, quin antiqua dogmata vel falsa putet, vel genio ad saeculi gustum accommodato turpissima derisione lacessat, et sub ficta veri specie, a vero quam longissime aberrat. Secundo methodus curandarum febrium iisdem familiaris, cum speculativa sit, fallax, et, pro varietate tum hypothesium, tum medicorum, semper varia, necesse quoque erit, ut motus naturae in producenda crisi vel impediatur, vel perturbentur; quibus de causis, criticis naturae motibus ex voto non succedentibus, scientiam illorum tamquam inanem derident. Sed veniamus ad rem, atque ex defensione veritatis a falsitate, scientiam hanc, tamquam praecipuum curandarum febrium fundamentum, pristino splendori restituamus. Concedunt itaque illi ipsi derisores, sanguinem esse de genere liquorum fermentantium, et, dum febricitat vel aliter aegrotat, iisdemmet legibus cruditis, ebullitionis, et depurationis subijci,

quibus caeteri liquores fermentescibiles. In his liquoribus naturae lege cautum est, ut quisque fermentationis et depurationis suae motus determinatis diebus absolvat; a qua quidem lege ne minimum eos recedere quotidie observamus. Diversum enim est tempus, quod insumit mustum in depuratione perficienda, ab eo, quod cerevisia, pomaceum, alique liquores arte vel natura producti. Idem de fructibus observamus, quorum singuli, determinato dierum spatio, ad maturationem perveniunt, et quaecumque demum adhibueris artificium, ut ante statutum a natura tempus vel fructus vel liquores alii fermentescibiles maturationem absolvant, frustraneum prope modum erit et vanum, siquidem eos ad corruptionem potius quam ad maturationem violentia illa dispones.

II. Si, per eos, sanguis febricitans in pluribus circumstantiis congruit cum reliquis fermentantibus liquoribus, cur etiam congruere non debeat in exercenda depuratione coctioneque peccantis materiae, definito dierum aut mensium intervallo? rationem sane non video, praesertim cum, HIPPOCRATE et experientia testibus, certum sit, tertianas simplices septenis circuitibus sponte sua recedere, ephemeram viginti quatuor horis, synocham quatuor diebus, accessiones febrium particulares statis horis, et sic deinceps de reliquis morbis, etc. Et adeo constans est naturae ordo in perficiendis stato tempore humorum peccantium coctionibus depurationibusque, ut nonnullae febres, quantacumque contra eas adhibueris remedia, prorsus cedere nolint, nisi peractum sit praefixum illud a natura tempus pro absolvenda depuratione; imo ab adhibitis purgantibus, febri-fugis aliisque medicamentis intempestive et imprudenter, non solum exacerbantur vel duplicantur, sed ad mortem quoque viam sternunt, ob maximam in humoribus excitatam confusionem, regularibus naturae motionibus pene contrariam, quemadmodum in acutis et intermittentibus febribus pluries observavimus.

III. Haec sanguinis febrientis stato tempore repurgatio crisis vocatur, solemnis nempe naturae machina, qua, post emensos cruditatis et ebullitionis terminos, peccans materies, veluti per institu-

tam despumationem, foris eliminatur. In rusticis et qui medicorum opera non utuntur, jucundo sane documento hujusmodi crises, sive despumationes peccantis materiae, per sudores, alvi fluxus, urinam, aliasque naturae vias, perfici et motu prorsus ordinato finiri videmus. Quorum omnium non ignarus HIPPOCRATES et conterranei Graeci, adeo religiose praefatos naturae despumantis motus prosequiebantur, ut in curandis febribus pauca admodum remediorum genera praescriberent, ne, per illa inopportune forsitan data, moderamen interni rectoris conturbarent. HIPPOCRATES ipse, in febrium praecipue acutarum curatione, paucissimis utebatur medicamentis; et, si excipias lene vomitorium, clysteres, aut simile remedium, quod circa initia adhibere cogeatur, in progressu morbi sola ptisana ad morbi genium varie temperata contentus, et naturae reliqua committens, adsidens illius spectator crisin exspectabat, ut constat ex illius libr. de diaeta acutorum, etc.

IV. Quam ob rem mirari desinant practicae, si hodie nec frequenter, nec perfecte succedant crises, uti olim in Graecia; siquidem illi graecarum legum vel ignari, vel obtrectatores, a principio morbi ad declinationem usque, purgantibus, diaphoreticis, phlebotomiis, spirituosis, aliisque imprudenter et intempestive exhibitis medicamentis, fere conficiunt aegrotantem; ideo impossibile est, ut humores, per tam diversas remediorum seditiones distracti, ad criticae despumationis negotium stato tempore disponantur: sed assiduis confusionibus agitati, loco criseos perfectae, in metastases praeternaturales desinunt; atque hac de causa nec criseos, nec dierum criticorum, nec aliorum demum naturae motuum regulas ab antiquis traditas in febribus observamus. Sed ajunt necessarium esse evacuantia medicamenta in principio praescribere, ut, subducta portione materiae peccantis, minuatur morbus, et natura melius incumbat coctioni reliquae. Hoc tamen contra experientiam est; siquidem evacuationes, quae per initia et crudo jam existente morbo succedunt, frequenter suspectae sunt et periculosae, suntque, ut ait HIPPOCRATES, *judicatoria non decernentia*; nam nec morbi nec symptomatum levamen exinde supervenit, sed major exacerbatio; per irritationem nam-

que fiunt, non per debitam naturae separationem, idque potissimum, cum eradicantia sunt pharmaca. Si igitur natura nunquam movet in principio morborum materiem, crudam tunc et cum bonis succis confusam, multo minus ars, ejusdem interpretes et ministra, hoc tentare debebit. Quique medici, vel ignorantia, vel odio sectae contrariae, id tentabunt, quo fortiora vel purgantia, vel diaphoretica, vel alia hujusmodi medicamenta exhibuerint, eo majorem inducent in humoribus confusionem; cujus de causa, minima profecto a praefatis medicamentis succedet evacuatio, vel si magna, in perniciem erit, symptomata augebuntur, et morbus vel in longitudinem, vel interitum desinet. Contra ab iisdem medicamentis, vel minima quantitate datis circa finem coctionis, non solum maxima succedit evacuatio, sed ea cum levamine symptomatum et patientis. Verumtamen, ne omnia uno calceo metiamur, fatemur revera dari nonnullas febres, in quibus, nulla exspectata coctione, peccans materies statim eliminanda sit per sudores, aliasque vias naturae magis accommodatas, tum quia malignitate peccat, et sanguinem ad fatalem coagulationem disponit, unde ex diuturniori ejusdem in humoribus mora mors acceleratur; tum quia ab alimentis pravae qualitatis, aliisque hujusmodi causis producta forsitan fuerit, inter quas numerari possunt epidemiae contagiosae et malignae, in quibus omnibus cunctatio perniciosa est; solent enim celeriter aegrotantem jugulare, etc. Dicunt nonnulli necesse esse purgantia in principio exhibere, ut educantur cruditates e primis viis, ibidem a cibis nimia copia ingestis cumulatae et insignem morbo fomitem subministrantes. Sciant hi tamen, cruditates primarum viarum sponte sua digeri, vel potius per medicamenta stomachica, et fermentorum digestivam vim acuentia et roborantia, non vero per imprudentem cathartorum usum, quibus in massam sanguinis magis magisque insinuantur, morbumque aut augent, aut fovant; unde ne quidem in hoc casu purgantia juvant in principio.

V. Quamvis ordo naturae in absolvendis rerum effectibus constans sit et perpetuus, quandoque tamen ab occurso contrariorum adeo interverti solet, ut constantiam illam semper eandem non servet, sed

variā pro varietate occursum. Veritatem hanc in
crisium negotio prae caeteris observavi; siquidem,
cum elapsis annis per varias Italiae et Dalmatarum
urbes peregrinatus essem, severioremque hac de re
observationem instituerem, didici tandem, quod cri-
ses, licet sint constantes naturae motus, variare ta-
men soleant, prout variae sunt medendi methodi,
varia anni tempora, regiones, vitae genus, temperies
aegrorum, et aetates, etc. Brumali tempore, succi
vitales humani corporis tum ob frigiditatem aëris
ambientis, tum etiam ob usum ciborum crassioris
substantiae, lentescunt aliquantulum, et ad motum
celeriorem ineptiores evadunt, cumulatim interim in
massa sanguinis ob impeditam magis transpirationem
copiosis impuritatibus. In tali sanguinis statu,
et tali pariter anni constitutione, accensae febres
longum temporis intervallum consumunt in absol-
venda perfectae criseos despumatione; imo, ob ante
dictam partium crassarum heterogenearumque co-
ppiam, insigni confusione afficiuntur humores, et hac
de causa ad despumationes naturae regulares diffi-
culter perveniunt; tunc temporis quoque febres non
ita acutae sunt nec ad celerem depurationem faciles,
uti solent esse aestate. Eadem pariter de causa in fri-
gidis, paludosis, et septentrionalibus regionibus raro
crises perfectae observantur, ut Germani, aliarum-
que frigidarum regionum medici abunde testantur.
His igitur in casibus indulgendum aliquantisper me-
dicamentis paulo calidioribus, digestivis, et robo-
rantibus, quibus natura veluti exhilarata tantum in
humoribus excitet motum, quantus requiritur ad de-
purationem stato tempore et perfecte absolvendam.
Appetente autem verno et aestivo tempore, in rusti-
cis et pauperculis, medicorum ope raro utentibus, post
institutam (si oportebat) phlebotomiam, tenuem vi-
sectum, et diluentia, prudenter et juxta acutiei morbi
indigentiam praescripta, paucis interjectis diebus per
salutarem sudoris, urinae, aut alvi crisin, febres illo-
rum acutas inflammatoriasque solutas vidimus. Vere
namque atque aestate, cum ab aucto aëris elatere
auctaque exinde insensibili transpiratione, humores
fiant agiliores purioresque; scoriae morbosae, iisdem
confusae ac velut incoctae, celerius quoque extrican-
tur, coquuntur, et per subsequentes crises foris eli-

minantur. Hoc idem de calidis regionibus, respectu frigidarum, de temperamento calido et juvenili aetate, respectu humidi temperamenti aetatisque senilis, et sic deinceps sentiendum erit.

VI. Ante dictis pariter de causis in Graecia et Asia crises olim feliciter procedebant; aër enim talibus regionibus circumfusus, et orientali plagae proximus, cum ingenti praeditus sit puritate tenuitateque, non solum vina et reliqui telluris fructus perfectam maturationem cito et feliciter attingunt, verum etiam ipsa sanguinis massa, crassioribus et impuris aëris particulis non foedata, sed summa gaudens agilitate puritateque, a morboris particulis, quibus febriliter effervescit, per institutas naturae crises celerius liberatur, quam in aëre crassiori, paludoso et frigido. Igitur quo regio erit calidior, anni tempus pariter calidum, et aër circumfusus tenuior ac purior, eo citius perfectiusque absolvantur crises in morbis acutis. Haec tamen omnia ad criseos felicitatem frustranea erunt, nisi ea adhibeatur medendi methodus, qua suis cum Graecis usus fuit HIPPOCRATES, medicorum Romulus: hic diuturna edoctus praxi, naturas esse morborum, praesertim acutorum, medicatrices, in illorum curatione post praescripta paucissima in principio morbi medicamenta, dum res ad statum tendebat, a remediis prorsus abstinebat (dummodo tamen morbi genus et malignitas id permetterent), et, omnia naturae committens, securus crisin exspectabat. Hodierni vero practicautes, talium praeceptorum aut obliti aut contemtores, toto febrilis accessionis tempore non solum remediorum formulis pene conficiunt aegrotantem, sed morbum natura sua benignum in classem chronicorum aut letalium redigunt.

VII. Illaesa, uti opinor, verecundia fateri possum, me inflammatorias febres, praesertim variolosas, post venaesectionem (si tamen nimius febris ardor, impetus humorum ad caput aut alia viscera, et aliae causae hisce analogae eandem exposcerent), per tenuem victum praescriptum, et diluentia prudenter ac tempestive ordinata, saepius felicissime curasse; neque quisquam variolis laborans de vita periclitatus est, dummodo eundem praefata methodo tractaverim. Eandem quoque methodum in reliquis con-

tinuis acutisque adhibeo, talia enim tantaque inter initia praescribo remedia, qualia quantaque sufficiunt, ut sanguis febricitans intra debitos fermentationis limites coërceatur; dum vero morbus ad statum vergit, tunc, sedulus spectator, naturae reliqua committo, et ab illius oraculo pendeo, qua progrediendum via mihi sit in eliminando peccante humore, cocto jam et despumato; vixque fateri possum, quam jucunda delectatione per hanc methodum observaverim febriles accessiones leniter et amice sese excipere, tempora sua juxta praescriptos naturae ordines percurrere, ebullitionem febrilem naturali ordine semper procedere, nec furentibus symptomatibus, aut intempestivis exacerbationibus remediorum perturbari, crises denique sive despumationes singularum accessionum, nec non despumationes generales circa finem morbi ad amussim absolvi. Contra vero dum continuo remediorum usu naturae opus perturbabatur, omnia in deterius ire conspiciebam.

SPECIMEN QUATUOR LIBRORUM

DE

FIBRA MOTRICE ET MORBOSA.

CLEMENTI XI.

*Pontifici Maximo*GEORGIUS BAGLIVUS.

Divino sane consilio, CLEMENS XI., Pontifex Maxime, contigit, ut bonae artes atque doctrinae, quae vel a summis ingeniis vix comprehenduntur singulae, menti Tuae sese universae praeberint. Etenim quia aetate nostra literae publicae jam cultura ita deficiebant, ut paulatim exarescerent atque languerent, summus fuit inter mortales humanarum atque divinarum rerum moderator et arbiter ex omnibus doctrinarum studiis excitandus, qui cum suprema sacrorum potestate curam etiam susciperet studiorum; ut, secundum res divinas, mirabili providentia Tua septas atque munitas, etiam scientias, quae ad divinitatem proxime accedunt, veluti e solo erigeres, ac sinu complexuque Tuo foveres. Cujus excelsi operis initium Sanctitati Tuae fuit instituta dudum instauratio Romani Archigymnasii, quo assidua et quotidiana docendi opera, quam juris interpretibus felic. rec. INNOCENTIUS XII. injunxerat, etiam rei medicae professoribus imperata, revocare conaris veterem splendorem illum, atque studiosorum frequentiam, qua simul cum Urbis gloria, universum etiam Italianum nomen apud transalpinos homines miris laudi-

bus attollebatur. Quod sane Tuum sapientissimum consilium cum in reipublicae, tum etiam in ecclesiae universae utilitatem auguror esse cessurum. Etenim unde literae, inde etiam simul affectiones et mores arripiuntur. Quam ob rem exteri ad hanc urbem doctrinarum causa confluentes, ex ipsomet fonte religionis una cum doctrinis pietatem etiam haurient virtutesque Romanas; quas domum afferentes, ecclesiae catholicae ditionem et sedis apostolicae gloriam scriptis exemplisque suis in aevum amplificabunt. Cui sane operi a Te feliciter inchoato, nos etiam, qui in eodem Archigymnasio pontificia beneficentia fruimur, decet omne nostrum navare studium, ac non solum praefinitum atque solemnem laborum cursum strenue obire, sed etiam tempus vacationis ita traducere, ne nostrum sit otium prorsus ignobile. Quo nomine hanc *de fibra motrice, nec non de solidorum morbis, vi, elatere, aequilibrio, et resistentia* dissertatiunculam e meis feriarum lucubrationibus nuper selectam, in lucem iterum *) tradere, et Sanctitati Tuae sacrare decrevi; non ut dignum tanta maiestate donarium, sed ut argumentum sit exteris ingentis beneficentiae Tuae, quae etiam in meum sterile ingenium depluens, fetum excitavit, artis medicae studiosis neque, ut spero, injucundum, nec prorsus fortasse inutilem futurum.

Et sane si exterarum atque heterodoxarum gentes ita virtutibus Tuis, incredibili ubique terrarum fama diffusis, capiuntur, ut Norimbergae vix dum nunciato mirabili proximorum comitiorum exitu, magistratus permissu numus **) in Sanctitatis Tuae cultum fuerit excusum: quid nos facere oportet, praesenti virtutum Tuarum imagine ac voce ad aeternam felicitatem directos, ac beneficentia Tua enutritos: meque inter alios ab ea nuper e minori ad ampliorem docendi gradum, nempe ad Scholam theoricarum medicinae

---

*) Illa enim priori anno, 1700, Perusiae, prodierat.

**) Hoc numisma, Norimbergae cusum, ante omnes vidit auctor Romae apud nobilem et eruditum virum Marc. Ant. Sabbatinum, et apud solertissimum Dominum de Ficoronis.

translatum? Quocirca si unquam antea, nunc maxime animus meus ad majora studia capessenda prae-
 gestit, pudetque sine aliqua spe victoriae, obsequio
 et cultu erga Te certare cum exteris. Nec me tenui-
 tatis meae cognitio deterret: tantam enim spem in
 benignitate Tua locavi, ut quam mihi gratiam a Te
 labores mei promereri nequeunt, eam ardore volunta-
 tis, atque animi contentione confidam initurum.
 Qua spe cum hoc munusculo me ad Sanctitatis Tuae
 pedes advolvo, eosque humillime ac venerabundus
 exosculor.

Romae, prid. nonas Novembres MDCCI.

PRAEFATIO.

Acerrimum iudicium fons et caput est bene medendi; atque ex multis, qui ad optimum constitutum medicum requiruntur, summum est prudens animi sensus: qui veluti quaedam est brevis et compendiaria via, qua discimus et recte et sagaciter de medicina iudicare, atque in morbis gravibus et implicitis pauca quidem, sed tempestiva remedia adhibere. Id sane non modo diuturnis studiis, sed etiam praecipua quadam ingenii dote divino beneficio accepta comparatur. Quare nihil medico est bona mente optabilius, cum qua verum a falso distinguere noscat, sine qua aut omnino deflectet a signo, aut illud nonnisi sero per labores et studia attinget. Quam ob rem non sine admiratione observaveris, plures medicos naturali solertia destitutos, quo plus in arte atque usu medicinae versantur, eo longius abduci ab eadem, majoribusque tenebris turpiter involvi: alios contra, felici sidere natos, artem usumque ratione vincentes, medicinae penitiores recessus brevi tempore aggredi et penetrare, rectumque de ea ferre iudicium. Quo praediti naturae beneficio, vel in ipso aetatis flore ostendunt, culmen sibi nullum esse impervium et inaccessum, vanamque reddunt nonnullorum canitiem ob ingenii inopiam, erroribus et caligine plerumque obrutam et irretitam.

Praeterea cum ars medica ex observatione, atque ratiocinatione coalescat, observatione ad constituenda praecepta bene medendi, ratiocinatione ad evolvenda morborum phaenomena, abstrusioresque illorum causas investigandas, ut opportuna remedia adhibeantur; qui communis salutis hominumque utilitatis erit cupidus, de theórica medicina ex geometriae legibus iudicabit, quoniam ex ejus regulis homo resque creatae omnes disponuntur: in praxi deinde regimen sumet a diuturna, constanti, diligentique observatione, qua sibi via proposita, neque in

theoria neque in praxi multum aberrabit. Quam ob causam intuemur nostra hac tempestate recentiores medicos de phaenomenis morborum aperte disserere, cum eadem geometriae legibus accommodant; nec minus perspicue ipsorum curationes dijudicant, cum firmiter insistent observationis legibus ab HIPPOCRATE detectis, aut aliis, qui viam ab HIPPOCRATE indicatam capesserunt.

Quoniam igitur paucis admodum a natura tribuitur rectus hic animi sensus et acerrimum hoc iudicium, cum res postea ostendat multorum praxin in hoc unice consistere, ut partes, morbos et remedia, verbo tantum noscant, re ipsa tamen nesciant. Ut revera proficere quis possit, necesse est, ut, quisquis ille sit, vel cum hominibus eo sensu natura praeditis atque donatis versetur, vel eorum lectioni se tradat, qui sua integritate iudicii et nativa felicitate veritatem evolverunt. Cum igitur ipse longo meae peregrinationis tempore varia nosocomia et universitates Italiae, Dalmatiae etc., perlustrassem, ut ingenium in physicis experimentis exercerem, librosque multos recentium et veterum medicorum lectitassem, unde optimam diagnosticam, prognosticam et curativam assequerem, fateor me ex ea multiplici lectione parum utilitatis collegisse: quia cum peculiari quadam diligentia, fide, et methodo explanandae sint singulae morborum circumstantiae, ut a natura infusae, non autem improbo labore acquisitae videantur, huiusmodi rerum inopia, eorum multos temere iudicantes, et ex quadam audacia meditandi disserentes observavi; alios, theoriae cum praxeos legibus confundentes, et ex unius legibus naturam alterius aestimantes; alios veterum dicta repetentes; tandem paucos admodum inveni, naturae vestigiis insistentes, boni aliquid proferre: etenim destituti firma illa, quae ad morborum pertexendam historiam, quaeque ad occurrentes difficultates perferendas necessaria est, patientia, in medio cursu deficientes, aut a naturae vestigiis ultro deflectentes, more aliorum, voluptati speculationum sese concessere. In actionum omnium initiis alacritas ingenii summa est, vires integrae, iudicium acutissimum: sed haec vix sufficiunt; necesse enim est, ut eadem animi contentione, studio, diligentia, ad finem usque

rem perducamus perficiamusque. Profecto certum est facile quempiam errare posse in tam multiplici viarum illexu, qui sese offert in contexenda morborum historia: sed patiens in observando methodus, methodus artium norma et rationis magistra, occurrere huic malo potest, difficilia expediendo, obscura declarando, ardua explanando. Multa saepe tantum habent difficultatis, divisa ut omnem elidant intelligentiam, quae tamen, suo ordine disposita, fiunt facillima.

PROLEGOMENA.

Animadversiones in practicen novam.

I. **C**um igitur compererim, hac via me nunquam ad optatum exitum fuisse perventurum, missis caeteris libris, totum HIPPOCRATIS me studio tradidi, aliquam bene medendi rationem inde assecuturus. Et cum eum non semel relegissem et prope memoria mandassem, proprio Marte volui in Italiae nosocomiiis dictorum illius periculum facere, nec sine admiratione deprehendi doctrinae illius veritatem tamquam e tripode prodeuntem: cognovique illum demum esse verum artis medicae ducem, magistrum et auspicem: diuque hanc veritatem expertus, liquido cognovi, raro illum in aegrotorum curatione aberraturum, qui omnes HIPPOCRATIS textus memoria comprehenderit, deinde noverit illos simul componere, compositosque conferre ad curam; in quo certe tota praxeos sapientia consistit. Si autem obstiterit morbus aliquis incurabilis („Aegroti quippe omnes sanari non possunt, medicus enim Dei potentiam anteiret, verum dolores sedare, morbos intercipere atque obscurare medico fas est:“ ut ait ARETAEUS libr. I. diurn. morb. cap. 1.), exitum saltem tunc providebit divinabitque, unde maximum honoris suscipiet. Igitur qui hac ratione HIPPOCRATEM adhibebit, optime profecto feliciterque medebitur, etiamsi partes quasdam alias et speculativas medicinae divisiones ignoret; quae sunt propemodum ostentationes vanitatis, non peritiae in medendo. Hae sunt deliciae Hippocraticae, tirones mei, quarum epulis soli fruuntur et sa-

turantur quibus discendi studium est ab uno HIPPOCRATE, cujus quaelibet sententia, veluti senatusconsultum, litem componit in arduis morborum curationibus; modo ipsas, ut optime optimus animadvertit DURETUS fol. 203., modo, inquam, ipsas medici attentissimis legerint animis et intellexerint, uti fore confido, si cum benignitate ad discendum accesserint. Bona enim inter medicos opinionum dissensio est, pessima voluntatum; sed praestantissima est rerumque omnium ab aegroto expetendarum praecipua par studiorum et opinionum consensio, quae quidem lucet splendetque in iis potissimum, qui sapientiae Hippocraticae studium diu attentissime coluerunt. Certe cum HIPPOCRATEM lego, idem occurrit animo, quod SENECAE in lectione Q. SEXTII stoici sui temporis celeberrimi. Epistola enim 64. sic ait SENECA de SEXTIO: „Quorundam scripta clarum tantummodo nomen habent, caetera exsanguia sunt. Insistunt, disputant, cavillantur; non faciunt animum, quia non habent. Cum legeris SEXTIUM, dices: Vivit, viget, liber est, supra hominem est, dimittit me plenum ingentis fiduciae. Cum lego hunc, libet omnes casus provocare; libet exclamare: Quid cessas, fortuna? Congredere, paratum vides“ etc. Haec profecto ad amussim omnia mihi respondere videntur, cum HIPPOCRATEM lego. Quod cum probe cognovisset DURETUS, sic loquitur fol. 267. „Fremant licet omnes, dicam tamen quod sentio, majorem scientiae et praxeos ubertatem comparari a studio HIPPOCRATIS uno die, quam ab istis pragmaticis uno saeculo.“ Omnes laudant ARCHIMEDEM, sed pauci legunt, lectumque intelligunt. Opus HIPPOCRATIS divinum et admirabile ab omnibus medicis dicitur; sed vix e sexcentis unum reperies, qui satis pro merito illud amplectatur. At videri volunt omnes, ne in suspensionem ignorantiae cadant, se habere aphorismos ad manum, dum eorum unum aut alterum praecipitata mente, ut fere fit, nulloque judicio in medium proferunt. At hi cum ad praxin monita legesque HIPPOCRATIS volunt conferre, in contrarium tendunt. Etenim cocta, incocta, matura crudaque sine discrimine habent. Naturae pepasmos, sive coctiones intempestivis curationibus interpellant turbantque; nutantes adhuc ac spei dubios aegrotantes praecipitant;

in summa rerum confusione versantur; praeter jus fasque, defectis viribus, cruda movent, et ea vacuando nunquam desistunt, donec penitus exhausti aegrotantes suprema obeant. Quibus ego causis impulsus, optabam sic praescribi certis legibus medendi rationem, ne medicis in posterum locus impune peccandi superesset in hominum detrimentum et perniciem.

II. Tirones medici, studiosus ipse utilitatis vestrae, cui meos dico labores, non abs re ista praedico: quidquid enim loquor, mihi usu est comprobatum. Unde ad perpetuum vos hortor HIPPOCRATIS studium: solus enim ostendere potuit, quid sit sapere, et cum laude in curandis aegris versari. Ediscite illum, quaeso, et, pro ingenio vobis a divina beneficentia tributo, ad opus et praxin illius praecepta redigere scitote: confido enim, vos nunquam spe atque opinione vestra frustratum iri. Si tam mira ipse edidit in aegrotis curandis, fundandaque arte nostra ad praecepta observationum circa aegrotantes, sine novorum inventorum cognitione, multo melius vos tanto post ipsum tempore nati, et cum tanta studiorum, quae diebus viget nostris, facilitate, ejus vestigia prementes proficietis; sed tamen citra nimiam erga res novas anxietatem et laborem.

Pauca sunt curandis morbis necessaria remedia, si morbus curam recipit; si vero fuerit incurabilis, usu remediorum vires adquiret, aegrotumque conjiciet in discrimen; incongruis enim remediis digestionis facultas extenuabitur, et comparabitur in dies novus morbo fomes ad aegri detrimentum. Cum febres alique morbi in longum protrahuntur tempus, nulla est ratio medendi melior, quam pharmacis abstinere, adhibito tantum convenienti victu, quo foveatur natura, ne digestionis vis attenuetur. Ita multos convaluisse comperi.

In morbis acutis atque inflammatoriis, paucis opus est remediis; satis enim fuerit vias observare diligenter, qua natura exitum tentat, curamque eo perducere, naturae obsecundando; alioquin aegrotum pessumdabitis: mutationes enim morborum insignes, seu in melius deteriusve fiant, judicia nominantur, quibus videlicet jus dici solet de controversiis naturae adversus morbos.

III. In chronicis pauca remedia requiruntur, ejusque sint generis, quae parti affectae convenient,

quasi specifica. Semper tamen in morborum diuturnitate consulendum est digestionibus, alioquin victu incongruo atque remediorum copia morbus evaserit incurabilis.

In febribus universalibus, id est, quae ipso de sanguine suscitantur, non admodum laborandum est circa partem affectam, ut inde curativae deducantur indicationes. Februm siquidem primordia, partesque affectae in iisdem, nobis plerumque latent; et si unquam pateant, oportet indicationem dirigere ad constitutionem massae sanguineae febricitantis, potius quam ad sophisticam speculationem causarum proximarum, aut in febribus primoprimarum, quae nostrae aciei minime subjiciuntur. Ideo si primae viae sint obductae, eaeque egerendae atque expurgandae fuerint, danda opera, ut februm fomes tollatur; si vero sanguis febricitans sit exaltatus et vehemens, ejus reprimendus est impetus; si nimis crassis humoribus irretitus atque coagulatus, exaltandus est ac dissolvendus. In hisce enim tribus praeceptis omnium prope illarum februm cura versatur, quae ortum non ducunt ab organi laesione, verum ab humorum congerie, aut in ipso sanguine, aut in primis viis. Et cum ad crisin natura vergit, aut eas jam exciverit, tum a remediorum copia tamquam a peste cavendum. Ex odore, quem aegri spirant, soleo saepe, utrum morbus facilis vel difficilis, brevis vel diuturnus, vel alterius generis futurus sit, judicare.

In aegris, qui morituri sunt, nonnullis ante mortem diebus solet, dum pulsum tangimus, ab eorum exhalare corpore foedus quidam ac veluti cadavericus odor, qualem spirant in templis cadavera, ut saepe observavi, et velim, ut serio animadvertant medici.

In morbis inappetentia signum est longi aut periculosi morbi, ut saepe vidi. Vidi quoque singultus frequenter excitatos e nimio stibii diaphoretici abusu. Pulvis Cornachini feliciter adhibetur in corporibus laxiori fibrarum compage praeditis, quam duriori, ut non infrequenter animadverti. De morbis pulmonum, etiamsi peritus in arte sis vel censearis, noli cum jactantia practice de illis disserere, vel facilem promittere curationem. Acuti namque, licet curabiles sint, derepente tamen aegrum jugulant, medico stupente ac ne cogitante: chronici vero de-

repente quoque necant, curatuque difficillimi sunt, et si curantur, non ab ignaris, sed ab acerrimo praeditis iudicio curantur; quae praecepta ideo hic inserenda describendaque duximus, quia eadem in praxi vera esse comperimus. Idcirco juvenes hortor ad alia invenienda, ut praxis medica, quae jam misere languet, opprimitur, et populis fere risui est, novis observationibus et novorum operum explorationibus maiestate, qua decet, constituatur et ornetur; nec non etiam ut medicus ipse non amplius graecis vocabulis armatus carnifex, sed humanae salutis restitutor et custos censeatur. Majores nostri, quos hodie Galenicos nuncupant, multa invenerunt; plura tamen invenissent, nisi multa, quae adhuc ignorabant, se scire putavissent. Si enim a Galenicorum medicina lac illud observationum demas, quod in incunabulis ipsi Graecia dedit, reliqua sunt erroribus et praejudiciis ita superstructa, ut omnino immutanda videantur.

IV. Humana vita nutritur et coalescit spiritali aura, quae anatomico cultro haudquaquam subjicitur. Minimum quoddam, quoddam, inquam, minimum, unde morbi ortum accipiunt, integre percipi neque intelligentia potest comprehendere, eoque minus redigi in potestatem anatomicae artis; atque si alicubi, certe in exploranda causa morborum primoprimum et proxima, Virgilianum illud apprime quadrat:

*Felix, qui potuit rerum cognoscere causas,
Atque metus omnes et inexorabile Fatum
Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari.*

Incumbendum est igitur et obediendum praeceptis divini senis, totidem sed nunquam satis repetitis; aliisque, quae ab ARETAEO, antiquioribusque Galenicis practici tantum, et observatoribus accepimus, ex iisque regenda morbosorum cura, ut in tuto locentur. Quamvis non desint, qui omni prorsus antiquitate contenta, irrisaque constantia textuum HIPPOCRATIS, per abusum quendam inspecta urina, pulsuque perfunctorie explorato, tamen, composito bene vultu totoque corpore ad summam hypocrisi, vanitatem ambagibus refertissimam pro veritate ostendant, hanc nihilominus audaciam infelix morborum exitus, ut plurimum, detegit aperitque.

V. Qui medicinae se dedit, si optimae praxeos

esse velit studiosus, non erit distrahendus vanis quibusdam doctrinis et artibus, ab ea prorsus alienis. Cum enim summa sit hujus difficultas artis, curari nequeunt morbi, nisi medicus suam omnem defigat mentem in expendendis minimis circumstantiis, retinendisque textibus HIPPOCRATIS, iisdemque, ut supra retuli, comparandis componendisque, et ad morbos referendis. Quique id negligit, ac, proprio sensu ductus, scientias eruditionesque alias impense consecratur, recte praedicendi feliciterque curandi fiduciam omnino deponat. Mens enim aliis cogitationibus abducta, vacare nequiverit morbis, quorum curatio totam absorbet hominis mentem; imo non sine admiratione cognoverit vetulum aliquando rudemque medicum, vix latinam callentem linguam, prudentem vero ac diligentem, et in HIPPOCRATIS operibus diu versatum, efficacis alicujus remedii usu, opportuna ac tempestiva prognosi, nihil ad aegroti curam desideraturum ex eruditorum medicorum aetatis nostrae varietate doctrinarum, linguarumque peritia. Quid medico, tirones mei, disputare confert de vestibis priscorum Arcadum, de scuto Achillis, de pileo Serum veterumque Brachmanum, similibusque nugis, quibus tumet animus, non proficit, si moritur interim aeger, de cujus morbo tam concinna, tam eleganti consultatione nuperrime disseruit? Doctores medici! perampla sunt medicinae spatia, major animus, vita brevior, tempus pretiosius, quam ut in sterilibus hisce et nunquam profuturis tempus impendamus.

Animadversiones in theoricen veterem.

I. **S**ed missa tantisper necessitate bene medendi ex observationum legibus et Coi senis praeceptis, res monet, ut meum lectori sensum aperiam super hisce tractationibus, quas sum editurus, causamque proferam, quae me ad hoc opus adegit, quod praxi, a me de Novembri 1696 editae, pro theoria deserviet.

Inter caeteras vero causas potissimam fuisse studium de juventute bene merendi, ipsorumque et publicae utilitatis bono viam ingredi paucis hactenus tentatam, de solidorum natura, vi et potestate pro-

ducendis in morbis, animadvertendi plura et explicandi, ex iis, quae mox dicemus, clare constabit.

Dum igitur meo more HIPPOCRATEM assidue percurrerem, observavi in morborum curis ipsum nihil magis praecipere, quam balnea, fricationes, exercitationes, unctiones, ustiones, incisiones partium usque ad ossa, ablutiones, capitis purgationes per sternutatoria, ejusdem lotiones, vellicationes, succussiones, ac hujus generis remedia in solidis corporis humani partibus rem suam exercentia: quoniam in iis proxime adhibentur, non autem in fluidis, nisi solidorum ope, nondum rationem horum assequerbar, saepenumero cogitans quorsum, morbo in fluidis existente saepiusque latente, admoventur remedia ista, quae aut vix conveniunt fluidis, aut tantum ope solidorum, quibus imprimuntur. Per os etiam, si helleborum excipias frequentemque seri et lactis usum in morbis plurimis, pauca alia remedia adhibebat; nostrisque temporibus, veluti exemplo suo ducti, Indi et Orientales fere omnes curant morbos ustionibus et acum puncturis, teste DOMINO TEN RHYNE et doctissimo ALPINO, libr. de medic. Aegypt. His igitur cogitationibus implicitus, suspicari coepi, optimum illum senem arcanam aliquam fovisse in animo speculationem de solidis, quam posteris aperire abstinuit, quoniam de morbis vi et potestate solidorum cursim aliquid attigit; atque ad eam speculationem praefata remedia conformasse. Et quia in antiquis recentioribusque scriptoribus, de causis morborum tractantibus, vix aliquid mihi de solidis occurrit, sed tantum innumerae circa fluida nugae et somnia sese obtulerant, mecum constitui in hac ariditate materiei, nondum nostris doctoribus familiaris, meo Marte usum observare vim et potestatem solidorum in corpore viventi, tum sano, tum morbo, idque per experimenta fibrae motricis viventium animalium, et potissimum patienti constantique observatione circa symptomata aegrotantium. Illud enim mihi in animo firmiter haeret, aliter detegi non posse usum, vim, et potestatem solidorum unius partis, nisi notatis et observatis accidentibus, quae ibi deprehenduntur, cum morbo est affecta: nemo siquidem noverit melius usum atque structuram unius visceris, nisi

cum a morbo, veluti scirrho aut obstructione, fuerit vitata, descriptisque antea morbi symptomatibus, viscus deinde, secto cadavere, diligenter examinetur.

II. Hac igitur opinione ductus, me totum tradidi symptomatibus malorum observandis, taliumque aegrotorum cadaveribus aperiendis; mirumque in modum mihi persuasi, majorem prope esse solidorum quam fluidorum in procreandis morbis potestatem, summamque esse quamplurimum medicorum negligentiam, qui adhuc tam grave negotium sine debita animadversione praetermiserunt. Cumque maxima pars morborum ab immodica gula proficiscatur erroribusque in sex rebus non naturalibus, sic, ubi errores hujusmodi non praecesserint, et in corpus incidimus sani temperamentis, cui superveniant morbi extraordinarii, dolores nempe, fluxiones, convulsiones, calores interni etc., qui praescriptis ex communi indicatione remediis minime cedunt, plerumque id solidi alicujus potius vitio quam fluidi adscribendum existimavi. Cujus rei veritatem ex instituta cura illius solidi, quod morbosum suspicabar, agnovi, praecipue cum nullum se mihi offerret signum fluidi nervei, fluidi lymphatici, ulliusve fluidi vitiosi; nec signum digestionum laesarum, nullaque suspicio morborum hereditariorum, aliorumve subalternorum e principibus pendentium. Id evenit aegro decumbenti prope thermas Philippi, quarum rudera adhuc conspiciuntur circa aedem Divi Matthaei in Merula. Is, gravibus et longis mesenterii doloribus cruciatus, irritis omnibus remediis, periit 6. Maji 1696, quo die Innocentius XII. Summus Pontifex petiit Centumcellas, ubi navigantium beneficio aquaeductus Trajanis aquis apponi jusserat. Hoc autem anno 1702, mense Novembri, dicti aquaeductus perfecti jam sunt et absoluti. In ejus aegroti cadavere mesenterium invenimus aridum, siccum, durum et quasi emunctum, et sine alicujus visceris laesione; nihilominus aeger edebat, dormiebat, sanumque colorem praeferebat, ac vix ullo bonae valetudinis signo carebat. Macer vero erat natura siccusque, plurimumque foris et extra urbem itineris peragebat: itaque morbum illum solidi potius, quam fluidi causam habuisse duximus, cum parum differret a morbo illius mulieris, quae ex calculo renis interiit, cujus historiam infra describemus.

Imo si exterius callus, qui non est nisi scirrhusa durities fibrae cutaneae a nullo praecedentis fluidi vitio producta, gravia parit accidentia, dolores aliquando, inflammationes, quandoque, si male habeatur, etiam mortem, cur non et interius pars obdurate, callosa, et crispata propter depositionem salium aut materiaram tartarearum, creare non quiverit eadem aut diversa accidentia, vitio solidi, perinde atque callus? et sicuti callus curatur solis balneis illum lenientibus, ita curari poterunt praefati morbi usu balneorum et diluentium, quibus contractae fibrae relaxentur.

III. Nulla re vero melius cognoverimus vim et potestatem solidorum, quam capitis vulneribus observatis. Qui vulnus capite gerit, sanus creditur, et sine aliqua laesione succi nervei, acidorum fictitiorum, aliarumque commentitiarum molecularum in fluidis. Inibi saepe observatur massa, id est, medullaris pars cerebri, putrida sanieque plena, cum tamen aeger nulla patiatur accidentia lethargi, delirii, convulsionum, aut similium. Idque observavi die 20. Aprilis 1697, quo praefatus optimus Pontifex Neptunum concessit, mediocri, sed gravi comitatu visurus Antii portum, suo jussu in veteris ruderibus restitutum. Habebat aeger prope templum olim Faustinae, nunc divi Laurentii in Miranda in foro Romano, prope forum et basilicam Caesaris: huic, capite laboranti, non parum detraximus cerebri putridi, posteaque convaluit perfecte; nec unquam correptus est convulsionibus, gravibusque capitis morbis; meninges enim minime fuerant graviter tentatae. His tamen transfixis, inflammatis, aut sanie interspersis, continuo plurima oriuntur mortalia accidentia. Ideo vulnera musculorum temporalium, qui superius pericranio teguntur (quod productio est durae matris), plerumque gravia, plerumque letalia. Quam ob rem, dum in nostratibus nosocomiis in capitis vulneribus meninges tactas aut vitiatas adspicerem, illico accedere observabam motus convulsivos, deliria, tremores etc., animadvertens quod, si capite vulneratis, lethargi avertendi causa, vesicantia adhibebantur, eos confestim pessum ire; uti superioribus annis tradidi, cum de vesicantibus agerem. Cum, ex mea opinione, delirium ex meningum inflammationibus

oriatur, idque mihi ex tot resecatis cadaveribus constet, non miror vesicantium usum nocere potius, quam prodesse delirantibus, uti ibidem adnotavimus. Cum enim delirium procedat a solido meningum irritatarum, crispatarum et inflammatarum, cantharidum sal acutum et causticum eo divertens, magis irritat augetque delirium. In eodem opusculo animadverti vesicantia magis obesse viris quam feminis delirantibus; eo quod mulierum fibra mollior est et flexibilior, et crispationi minus idonea, quam hominis, cujus fibra est dura atque tensior. Adeoque si delirium ab inflammatoria irritatione, crispatura et contractione durae matris procedit, nihil tollendo eidem magis aptum magisque utile deprehendi quam emisso, si opus fuerit, sanguine e salvatella, balnea tepida et emollientia ventri, pedibus, et palmis adhibere. Laxatis enim productisque fibris in partibus madefactis, e mechanica necessitate consensus et legum impulsus, laxari oportet, leniri, producique fibras interiores contractas, crispatas et quasi inflammatas, ita ut liber pateat transitus fluidis, proindeque minuatur delirium. Hanc fomentorum utilitatem sum in me expertus Bononiae, mense Januario anni 1692, aetatis meae anno 23., cum gravissime acuta febris morboque capitis cum delirio aegrotarem.

IV. Interim quod fibra interior meningum, sic affecta, crispet, convellat contrahatque universum systema membranarum, et partes, ac viscera omnia, quae fiunt e membranis, quibus dura mater, a qua originem trahunt, imperat atque dominatur, id aperte colligitur ex accidentibus, quae observantur vel imminente, vel ab actuali delirio: qualia sunt hypochondria introrsum pergentia. Ideo pluries Hippocrates docet, hypochondria suspensa delirium significare. Idem significat bulbus oculorum immobilis et quasi saxeus, lingua balbutiens et plerumque tumescens, aridaque et sicca, totumque corpus veluti tensum parumque flexile. Praeterea semper praeit gravis capitis dolor, suppressis tunc etiam ordinariis excrementis. Dum aeger delirat, filtra omnia glandularum parum segregant. Imo liquido mihi constat, quod, si capitis dolori adjungatur diminutio segregationis humorum in suis filtris, v. g. urinae, sudoris, salivae, faecum, tunc delirium adstare prae

foribus. Praecipue id evenit, si medici utantur immodice diaphoreticis et alexipharmacis igneis ac vehementioribus, obtundendae, ut ii praedicant, malignitati destinatis, quae plerumque commentitia est et falsa, ita ut multos non ea malignitas, sed remedia illius causa propinata, in gravius malum mortemque dejiciant.

Prudenti pauca.

Omnia igitur praefata accidentia in delirantibus oriuntur ex interna crispatura, et convulsione inflammatoria durae matris, quae sic affecta consensum post se trahit omnium partium a se procedentium. Idque mihi maxime divinus persuadet HIPPOCRATES, qui pluribus in locis inculcat, alvi fluxum supervenientem in morbis capitis semper bonum, quod in dies verum ego experior; semper videlicet esse bonum ratione signi et causae; causae nempe, quia educitur portio morbosae materiei; ratione signi, indicat enim laxari jam, mollescere et elongari solida interna tensa, crispata et convulsa, liberumque praebere transitum fluidis filtrandis. Quoties inspexi capitis morbos, veluti dolores, vertigines, gravedines, convulsiones, usu salium volatilium, castoreorum, spirituum cephalicorum igneorum, in praecipue ire reddique incurabiles! Cum enim hi morbi non a commentitiis medicorum acidis gignantur, sed a solido tensiori et crispato, sicco et convulso, iis remediis crispaturae augentur, morbique in deterius ruunt.

Referam ergo, quod de mense Aprili 1701 (die decimo hujus mensis optimus Pontifex Clemens XI. equo insidens, incredibili concursu populi e basilica S. Petri ad Lateranensem concessit, captum de more atque solemniter supremi episcopatus possessionem) in quodam presbytero accola rupis Tarpeiae in Capitolio observavi. Is statura exiguus, subniger, siccus, deditissimus studiis forensibus, et in corporis ac mentis motibus assiduus, de Augusto superioris anni magno aestu grassante capitis doloribus corripiebatur, validissimoque ligamine in nucha, accedentibus motibus convulsivis et convulsionibus per omnes partes, ita ut aliquando redderetur immobilis, gravis, aphonus, et ob debilitatem concideret: initioque hujus morbi, singulis prope diebus, hisce vexabatur accidentibus. In hoc statu praescripserant medici pulveres cephalicos, spiritus, extracta calida, vinum

cum salvia, extractum hellebori, similiaque vulgaribus medicis consueta: quibus redditus fuit protensus, et ita toto corpore durus ac rigidus, ut vix a trunco differret. Hoc in statu meam arcessivit opem. Hisque diligenter expensis, morbumque oriri a crispatura et siccitate solidi certo deducens, et, praeter recensitos errores medicorum, plurimum aegro obesse autumans naturalem tensionem, fibraeque validitatem, quae singulis quasi momentis cursum liquidorum intercipientis, motusque retardans eorum, mutato inter solidum et fluidum aequilibrio, causam morbo praebebat; jussi, praemissa hac indicatione, aegro per 40 dies continuos balnea universalia aquae dulcis tepidae et per totidem aquae Nucerianae magna copia hauriendae, ut eam per secessum redderet aut per urinam, admixto interdum syrupo violaceo, interdum maceratione seminum lini, aut radicum althaeae. Quibus remediis perfecte convaluit. Curavi similiter aegrum pari morbo laborantem ad septa Agrippae, hodie *Arco della ciambella*; aliumque ad hortos Lucullianos, vulgo *S. Andrea delle fratte*: et tandem mulierem, quae habitabat circa clivum Virbium, qua nunc ascendimus ad monasterium S. Petri ad Vincula.

V. Tandem ut prolegomena nostra concludam, quae veluti aditus sunt ad breve hoc specimen quatuor librorum de fibra motrice et morbosa, cum a primis annis, quibus animum ad medicinam appuli, semper solidum praecipue spectassem, ejusque vim et elaterem, et potestatem in fluida, ne temere aggrederer obscuram adeo rem atque difficilem, sermonem de ea institui cum variis in Italia medicis, ut consilium ab iis acciperem, atque explorarem cessurumne sit nostrum opus in publicam utilitatem, et in artis nostrae incrementum: sed quoniam veteri more omnes fluidum accusantes inveni, ab eoque ducentes omnium originem morborum, mecum constitui hoc argumentum proprio Marte capessere, atque ad exitum producere.

Hoc vero te scire cupio, lector, me statim in adventu ad urbem, anno 1692, familiaritatem iniisse cum D. TRIONFETTO, collega nostro, et Domino PACCHIONO, cui potissimum e multis colloquiis hasce meas cogitationes probari animadverti. Unde cum

in nosocomio Consolationis medicus esset ipse secundarius, mihiq; per eum crebro observationum facultas fieret, simul de experimentis a me factis sumus collocti: eaque ex resecatis cadaveribus, morborum observationibus, et variorum animalium inspectione confirmavimus. Indequè domi quisque secum assidua meditatione atque comprobatione opus pene absolvimus. Quod amicus praefatus commentus est, id in lucem publicam brevi proferetur, me praesertim incitante, atque assidue urgente.

Quod attinet ad lucubrationes nostras, memoria tibi, lector, est repetendum, a prima nostrae praxeos editione, ad extremum operis me ibidem promisisse specimen de solidis, sub nomine fibrae motricis et morbosae: neque prius fidem meam liberare potuisse per meas occupationes in praxi, et in theatro anatomico Romani Archigymnasii. Cum autem id opus a paucis tactum, a nemine vero integre peractum, assidua morborum observatione, et diuturnis anatomes exercitationibus indigeat, cumque ex rationibus nuper indicatis integrum opus perficere nequiverim, volui hoc specimine occurrere expectationi tuae, meque memorem promissorum demonstrare. Perficietur interea opus, cui in dies mentem concedo.

In quatuor distribuetur libros: duo pertinebunt ad solida corporis sani; duo vero ad solida corporis aegrotantis.

In primo libro de fibra motrice sana, examinabimus fibram per se ipsam, sine fluido circumfluente. Dividetur in multa capitula, quorum quodlibet trahet post se paragraphos quamplures, atque etiam nonnulla corollaria, postulata, et propositiones ex eodem capitulo deductas. In primis capitulis dissereamus de fibrae origine, structura, divisione, progressu, ipsiusque modo se dividendi in carneam et membraneam, et quomodo ex fibris carneis progrediantur omnes muscoli, et fibrae musculares, quae per viscera interspersae inveniuntur. Quomodo membranae ab se producant vasa, viscera, telas membranosas, et quidquid albarum partium nomine comprehendimus. Cumque musculares ad motum regularem dirigantur, membranosae ad sensum et ad motus oscillationem, rationem perscrutabimur, quomodo haec duo fibrarum genera in partibus producendis munera

sua conjungant; sensus et motus aequalitate, atque proportionem ad vitam necessaria, et quomodo ex ea aequalitate mutata plurimi fluant morbi. Atque ex ordine, fibrae structuram detegere pluribus modis curabimus, et primo quidem ope microscopii, deinde per analogiam in variis animalibus, volatilibus, quadrupedibus, et insectis, praesertim piscibus. Item per infusionem ejusdem in variis plurimisque liquoribus diversae naturae, mineralis nempe et vegetabilis; ac diligenter effectus describentur, qui sese ostenderint, ut adhibeantur ad morborum cognitionem, curam, et prognosin. Postea brevissime tractabitur de origine omnium partium fibrae carnea, et membranae, de vi earum, tono et resistentia: motu contractivo, aut oscillatione continua: de duobus primordiis horum motuum, quae sunt dura mater per fibras membranasas, et cor per carnosas, id est per sanguinem inter eas varie currentem: aequilibrium inter duo solida; inter utraque et fluidum universale, et particularia ex universali prodeuntia, ut mox videbis, lector, in libri specimine. Secundo libro considerabimus fibram cum fluido, quod pone se fluit, non sanguineo modo, verum et nerveo, lymphatico, aliisque fluidis peculiaribus ab universali derivantibus. Et sicuti in primo libro solidum seorsim spectabitur, ita et in secundo inspicietur fluidum etiam separatim, sine mixtione legum solidi. Et ante declarationem cursus aequilibrum liquidorum, descripta breviter structura cordis, investigabitur illius vis in impellendis continenter liquidis in orbem. Sed haec mira cordis vis non tam oritur ex occulta facultate, aut robore cordis pulsifico, nec tam a sua structura et firmitate fibrarum ipsius, quam ab aequilibrio et proportionem omnium solidorum et liquidorum ad cor, et ad vim sui motus, ut reddatur facilior vis ejus in assiduis, quas edit, motionibus: hoc est, proportionem solidorum, in recipiendo et impellendo fluido, quo fluere debet: in situ debito cujusque solidi, sive sit viscus, sive glandula, ut recipiat fluidum cum definitis impetus gradibus: proportionem liquidi ad ipsum cor, hoc est, quantitate necessaria liquidi universalis et peculiaris, quae sunt impellenda: fluiditate, et contactu minimo necessarioque omnium particularum cujuscumque liquidi: fluxu et re-

fluxu aequilibratis et in proportionem redactis in unoquoque, tam respectu sui, quam respectu cordis: quibus omnibus aut singulis parumper tactis aut mutatis, mutata turbataque etiam statim cernitur vis et motio cordis in impellendo sanguine, ut in quotidianis morborum symptomatibus observamus: ita ut non tam sit mirabilis cordis motio et vis, quam est mirabile aequilibrium solidorum omnium et liquidorum ad illud: unde oritur validum et perenne robur cordis in liquidis impellendis. Quae omnia non tam explicantur et deteguntur severis geometriae legibus, quam prudenti observatione motuum in partibus, cum aliquo morbo quatiuntur. Itaque in homine febricitante observare est musculos ad motum ineptos et prorsus languidos; contra vero sanguinem rapidissimum, et vehementem; unde arguimus, quantum sanguini accedit in febre, tantum recedere a musculis et aliis partibus. Et si ante morbum brachio tollebat quinquaginta libras, post morbum non tollet nisi viginti. Plus illud, quod deest musculis, ab ipso absorbetur sanguine. Unde ab observatione infirmorum corporum deprehendetur proprietas et usus solidorum et liquidorum in corpore nostro. Toto hoc libro secundo breviter attingentur plurimi differentesque motus liquidorum, projectionis nempe, progressionis, inclinationis, ascensus, descensus, horizontalis etc., atque ex ordine alii motus, quibus liquida alia sunt obnoxia, et quidquid fluidum solido conjunctum ad utilitatem animati corporis adfert.

Sicuti primis duobus libris patebit natura fibrae, seorsum et cum fluido, in statu naturali, idem fiet et in statu morbo. Duabus praecipuis affectionibus fibra laborat: aut nimia tensione, aut nimia remissione, sive laxitate ac flacciditate. Propterea ex duobus reliquis libris unus continebit morbosam tensionem fibrae, vitio vel suo vel fluidi; alter vero flacciditatem vitio sui, aut fluidi. Et quoniam tensio plerumque observatur in morbis acutis, et flacciditas in chronicis, tertio libro percurrentur omnes causae, effectus, proprietates, curationes et prognoses in morbis acutis atque inflammationibus in genere, cum praeceptis et suis cautionibus continua diligentique observatione collectis. Quartus liber et ultimus complectetur causas, effectus, proprietates, curationes,

et prognoses chronicorum, longis observationibus expensas, singulosque hujusmodi morbos diligenter examinabimus, quando producuntur vitio fluidi tantum et quando vitio solidi tantum: de quo opportuna cautiones, signa, observationibus atque rationibus approbata praebebuntur, prout ad praesentem Octobris mensem anno 1701, quo scribimus, a nobis factum est; nec cessabitur in posterum, nisi difficillimum hoc argumentum numeris omnibus absolvamus. Quae si fastidiosius minus placeant, palma est in medio posita et relictus bene agendi locus. Si bonis et candidis non displicent, hanc solam nostri laboris mercedem volumus. Quare sit.

SPECIMEN
DE FIBRA MOTRICE.

LIBER I.

Sacra sacris hominibus communicanda; profanis vero nefas, prius quam scientiae mysteriis initiati sint. HIPPOCRATIS Lex, num. 3.

Bonus magister experientia est: opus est vero et ipsum periculum facere; imperitia namque timoris causa est. ARETAEUS Cappadox. Lib. I. c. 2. de morb. acut. curat.

CAP. I.

De fibrarum origine et divisione.

Corpus humanum instar circuli est, quod principio caret et fine. In tot partium plexibus, multiplicitate, varioque ac pene incredibili earundem progressu, difficile est certum reperire principium, e quo singula suam ducant originem. Istius rei conscius HIPPOCRATES magnus censebat non exstare tale principium: verum partes a partibus oriri, illasque in alias desinere. Scripsit siquidem libr. de loc. in hom. num. 1. et alibi:

„Mihi quidem videtur principium corporis nullum esse, sed omnia similiter principium, et omnia finis, circulo enim scripto principium non invenitur.“ Idem repetit libr. de ossibus, num. 17., disserens de venis, ipsarumque productione. Et quamvis, quod spectat structuram, id verum esse arbitretur, attamen, si motum partium respiciam, ejusdem

origo, processus, et finis latissime patent. Etenim cum hominis vita conflata sit ex assiduo, regulari et aequilibrato solidorum et fluidorum motu, ideo ne is invertatur, duo obtinuit principia moventia; cor nempe, duasque cerebri membranas; quae, ob praecipuam, qua constant, structuram, ad instar alterius cordis, vel, ex MAJOWI opinione, alterius diaphragmatis, sunt origo et centrum oscillatorii motus nervorum, membranarum, aliarumque partium, quae ex membranis componuntur, ut inferius disseremus.

Quoniam vero, hac aetate, magna pars hominum experiri ingenium nititur, nihilque est adeo impervium, de quo iudicium ferre non studeat, conatum et industriam demonstrans, tum in abditis explorandis, tum in rebus obscuris illustrandis, idcirco quod apud reliquos plurimum valet, apud me peraeque valebit desiderium. Isthæc partium principia, adeo implicita atque obscura, perquirere ac discutere assumam, ut verum earundem fontem, vel saltem veritati consonum dignoscam. Origo igitur, et divisio fibrarum ab observato humano corpusculo primis diebus, vel primis a generatione mensibus patefiet. Proinde in hoc capite examini subiciemus, quae AQUAPENDENS in Italia, ante HARVEYUM caeterosque recentiores, in ovis incubatis atque in animalium generatione horatim, dietim, et ab initio conceptionis usque ad partum primus animadvertit. Sed ante ipsum primus omnium HIPPOCRATES magnus libr. de natura pueri, num. 38. fol. 18., docuit modum, quomodo gallinae ova fovenda, subtrahenda, et confringenda sint ad pulli generationem investigandam, et cum humana conferendam: legatur hic aureus HIPPOCRATIS locus, nam lectu dignus est. Ea postmodum revocabimus ad trutinam, quae HARVEYUS aliique recentiores, et apud nos et extra Italiam de huiusmodi argumento disseruerunt: ut analogice, ab insectis aliisque animalibus, originem, divisionem et incrementum humanarum partium possimus dijudicare. Simplicissimorum profecto organorum structura in omnibus pene animantibus una est, eaque simillima. Hinc videtur necessarium esse, ab experimentis circa animalia rem primo ordiri, ut inde aditus pateat ad viscerum hominis cognitionem illo-

rumque functiones et usum. Et licet ultima quaedam minima partium oculus detegere revera non possit, e comparata tamen caeterorum animalium dissectione variisque experimentis, universam machinae structuram e fibris mire contextam mente-quodammodo assequemur. In rebus enim arduis necesse est aliquando, ut ea mentis operatione utamur, quam vulgares philosophi abstractionem appellant, per quam res involutae et perdifficiles, proprietatibus ipsarum sigillatim expensis, nullo habito respectu ad caetera, omnes tandem clare et gradatim menti inseruntur.

Itaque, ut originem et divisionem fibrarum assequamur, abortum humanum, post paucas a generatione hebdomadas vel menses ejectum, investigabimus, ut colore, consistentia, plexuque multiplica accurate spectato, de iisdem in homine adulto aptius inde judicemus. Unde ex observatione circa animalium generationem, et ex resecato humano fetu abortivo deducitur, quod, ubi ovum fecundum in uterum receptum est, incipit illud sensim augeri, humores ab utero transsudantes intra suas membranas recipiendo; et antequam fetus lineamenta conspiciantur, bullam pellucidam instar crystalli exhibet. Hac in bulla humor continetur instar albuminis ovi, et in eo humore nubecula quaedam opaca conspicitur, quae paulo post in confusa quaedam fetus lineamenta desinit. Et, quantum in corpusculis per abortum rejectis distinguere licet, apparet, post quinque aut sex a conceptione hebdomadas, delineatio capitis, respectu ad totum corpusculum ingentis certe magnitudinis; nec non delineatio spinæ dorsi, instar carinae incurvae, et etiam colli, filo non crassioris. Quae omnia vix formicam excedunt, et innatant humori in ovo contento. Postea his adjiciuntur pectoris, abdominis, et extremorum lineamenta. Apparent sensim in facie ocelli, loco nasi et oris albae lineae, cerebrum mucosum, cranium e membrana coriacea. Viscera abdominis et pectoris vix distinguuntur. Atque ideo totius hominis aliorumque animalium machina primis his diebus mollis est, et tactis in modum fluida. Sensim indurari omnia incipiunt, et singulae partes suo quaeque loco distributae, per repetitas fluidorum circulationes distinctae

magis ac circumscriptae de die in diem manifestantur. Loco ossiculorum carpi et metacarpi, indigestae cartilaginee observantur; imo singula quaeque totius corporis ossicula in fibras veluti membraneas facile distinguuntur, quae ossium fibrae desinunt in tendines, demum terminantur in musculos, quos componunt. Et ita quaedam partes in prima aetatula magis sunt conspicuae, quaedam diversa se produnt facie ac aetate adulta.

Examinato itaque fetu in rudimentis humanitatis, perpensisque aliis animantibus, ex recentiorum, tam nostratium quam exterorum, placitis et inventis, decernemus hoc capite universas humani corporis fibras ad duo genera reduci: membranacearum unum, alterum vero carnearum, sive muscularium. Membranaceae ortum habent a cerebro junctim cum pia et dura matre; carnae a tendinibus; tendines ab ossibus. Et ut a simplicissimis organorum partibus ordiamur, clare demonstrabimus, singulas quasque partes, praeter musculos, tendines et ossa, nihil aliud esse, quam propagines et productiones meningum cerebri ejusque medullae; quae variis circulis, plexibus et expansionibus, quae hinc inde in humano corpore ludunt, producunt viscera, vasa, saccos membranosos, caeterasque partes, praeter musculos, ossa et tendines. Demonstrabimus etiam musculos esse productiones tendinum, tendines vero productiones ossium: nam, sicuti ex innumeris fibrarum stratis muscoli componuntur, ita ex variis fibrarum stratis ossa ipsa conflantur: in marmoream tamen duritiem concresecunt, per depositionem partium salino-terrearum massae sanguinis, inter ipsarum spatia. Et ideo contingit, quod, si dictae partes salino-terreae nimium a natura sua mutantur et ab ea declinent, ipsorum etiam ossium durities et natura mutetur, et ex duris mollia, ac pene membranacea evadant; cujus rei exemplum exstat apud FERNEL. de abditis rerum caus. libr. II. cap. 9. his verbis: „Quod RUELLIUS non ita pridem literis mandavit, id ipsi vidimus in milite, in quo ossa crurum, brachiorum et femorum ex morbo tam mollia et flexibilia evaserunt, ut ad modum cerae facile sequerentur, quocumque torqueres.“ Apud FORESTUM libr. XVII. observ. 15. SENNERT. instit. libr. II. part. 1. cap. 4., apud quos de-

scripta etiam est curatio mollefactorum ossium, usu balneorum aluminosorum naturalium, similiumque adstringentium.

Ossa abscessu corripì et suppurari testatur ALEXANDER BENEDICTUS hist. corp. hum. libr. I. c. 6. DODONAEUS annot. in observ. BENIVENII cap. 18. Pestis, quae ossa invadebat, et tertio die interficiebat, notata est a MERCURIALI. Ipse quoque vidi mulierem prope thermas Neronis (supra quarum vestigia domus est hodie Mediceorum in foro Agonali), in qua frequenter tubercula in osse menti apparebant; imo, durante menstrua purgatione, tumescebant ossa claviculae, eaque desinente, evanescebant. Tumorem ossium claviculae notavi quoque in muliere paupercula in Circo maximo (vallis est nunc, hortorumque planities Aventinum inter et Palatinum). Quando vero partes huiusmodi salino-terreae in sanguine abundantes nimium inter ossis laminas deponunt, cristallizantur, et acriores evadunt: ossa facili causa rumpuntur, quod familiare gallicis est, scorbuticis, etc. Et, ob varium hunc salium massae sanguineae statum inter partes stagnantium, variam ipsis consistentiam inducunt. Ita membranae desinunt in cartilagine, hae in ossa: et contra ossa, ob aliam sanguinis constitutionem, mucilaginis in modum mollescunt. Tendines ossei fiunt, ut plures testantur auctores. Et quid aliud est os, quod in corde cervi reperitur, quam portio aut arteriae pulmonalis aut aortae ossefacta?

Ab omnibus huiusmodi observationibus atque ab experimentis, super fetu humano aliorumque animalium generatione totidem expensis, hoc capite constabit, duo superius enarrata fibrarum carnearum et membranacearum genera duo etiam diversa partium systemata efformare: et in singulo eorum singularem esse ad partes consensum, alterius ab altero dissimilem: idque ratione similitudinis substantiae, et continuitatis fibrarum inter viscera, vasa, glandulas partesque, quae sunt propagines membranacearum fibrarum; et inter ossa, tendines, et musculos partesque ex muscularibus fibris compactas, praesertim ratione principii moventis unicuique systemati destinati. Fibris enim carneis cor cum sanguine, membranaceis meninges cum cerebro destinatas

esse explicabimus. Quod ad morbos solidorum a fluidis rite distinguendos, dignoscendos, curandos, et de iisdem praesagiendum quantum conferet, sequentibus capitibus in modum compendii declarabitur. Cum itaque corporis nostri solidum vasorum contextum credamus, nam ex fibris, glandulis, et vasis tota machina constructa est, totius machinae artificium in solo vasorum ad se invicem, et fluentium in iis humorum respectu ac consensione consistit. Viscera cum vasis unum et idem esse crediderim in substantia: ea enim vasorum extremitatibus ita sunt continuata, ut uvae botrys suo petiolo: et sicuti acinus uvae a suo petiolo, cujus continuatio est in tota substantia, non differt, ita pariter viscera, viscerumque glandulas, et glandulas aliarum partium, a membranacea vasorum, quorum productiones sunt, natura minime differre affirmaverim.

Explicatis his de fibrarum origine et divisione generali, circa finem dicemus de fibrarum differentiis, quae superveniunt a diversitate aetatis, temperamenti, sexus, vitae rationis, climatis et vario sex rerum non naturalium usu ac abusu. Molliores sunt in mulieribus, quam viris; in pueris, quam adultis; in Gallis, quam Italis; in Italis quam Hispanis, Africanis, etc. Aliae sunt durae, crispae, tensae, vividae, tenaces; aliae ignavae, fragiles, languidae, laxae ac fere mucilagineae; quaeque ex peculiari singularum differentiarum affectione oriuntur bona vel mala, et quidam veluti characteres operationum animalium, et naturalium in corpore animato, id diligenter investigare ac explicare curabimus.

C A P. II.

De variis modis fibrarum structuram investigandi.

Cum igitur in primo capite abunde tractaverimus de fibrarum origine atque divisione, congruum est in secundo demonstrare structuram, ac minima quae in illarum compage occurrunt. Quod ut assequamur, plures semitas investigabimus: primo secundo fibras animalium, quae fame, data opera, interierunt; quo-

rum fibrae cum sint exsanguis fluidique omnino expertes, minimam compagem nobis clare ostendunt. Ita hoc anno 1701, in anatomico theatro minimam structuram fibrarum tum muscularium, tum membranosarum in gallina, cane et cuniculo, qui fame perierant, luculenter ostendi. Quorum animalium sic esurie pereuntium caro cultri incisionibus faciliter succumbit, et unguibus prope, vel acu potest praeparari. Porro injectis in aquam ad separandum fluidum sanguineum, ut macerentur, fibris, atque addito postmodum parum aceti, quo fibrarum filula duriora evaderent, et acus aut unguium tactum valerent sustinere, super vitrum illas jusseram distendi, ut textura deinde facilius ope microscopii patesceret. Attamen in secandis musculis dictorum animalium observavi semper, quod innumeri nervorum rami super illorum fibras oblique semper excurrunt, et oblique etiam super eadem sanguinea vasa. Ut fibrarum stamina, et faciles separationes evidenter nobis contingant, non solum fame enecare animalia bonum est, verum etiam ligatis vasis colli, veluti suffocatione, eadem interficere, ad fibrae structuram detegendam, et minima quaeque fila a se invicem diducenda, ut saepe mihi observanti optime successit.

Facilis etiam erit negotii, structuram, robur, usumque fibrae agnoscere, eandem in liquoribus disparis naturae infundendo. Hoc igitur secundo capite explanandas amplectemur observationes, et fibrae effectus maceratae in vino, oleo, lacte, aqua, spiritu vini, aceto, aqua salina, nitrosa, aluminosa, ammoniacali, vitriolica, aqua forti, et aqua regia, lixivio e cineribus diversarum plantarum compacto, ut post infusionem hujusmodi, color, consistentia, odor, friabilitas, tenacitas, structura, aliaeque possint deduci, quae ad partium usum, et ad diagnostica, prognostica, morborumque curam possint denique conferre.

At quandoquidem natura in rebus producendis eodem ordine eademque methodo simplicissime procedit in singulis; ideo ad perquirendam genuinam fibrae structuram non abs re judicaverim, observationes primo in cujusque generis animalibus perficere; postmodum, per analogiam et gradatim ascen-

dendo, ad hominis fibram devenire; sic enim facilius de hac possemus inconcussum ferre iudicium. Siquidem inquisitionis via infinitis pene semitis patet, ab omni parte tentandum, et mille modis investiganda quaelibet pars est. Cautè secandum; attente experiundum: omnia in statu naturali, quantum fieri potest, observanda. Nec enucleandae parti certum determinatumque tempus assignetur: saepius annus integer, aliquando plurium annorum series consumenda inveniendis, quae partium historiam illustrent.

Hac ratione, ut minima capillorum pilorumque, quae difficulter contrectari queunt, structura mihi innotesceret, suscepi equidem, superioribus annis, erinaceorum atque hystricis spinas ad examen revocare; nam, cum hae quandam pilorum hirsutorum atque obduratorum speciem prae se gerant, analogice ab iis ad pilorum structuram perveniri potest. Et, sicuti hystricis spinae habent in radice quandam veluti bulbum in subjecta pinguedine implantatum, in quo succus nutritius spinarum praeparatur: sic pariter unumquemque pilum habere in altero fine radicem bulbosam, praefatae non absimilem, et in pinguedine, veluti in amico et alimentitio solo implantatam, per quam ad totum pilum alimentitius succus transmittitur, evidenter deprehendi. Qua de re, suo tempore, nonnulla dicemus. Pariformiter, ut structuram dignoscamus fibrarum cujusque partis, determinata quaedam animalia secare oportet, et inde, per inductiones, ad humana divertere. Idcirco, si quis anatomiae subjiciet cerebrum leporis, vel piscis thynni, talem profecto in hac anatome deprehendet fibrarum congeriem, qualem nullibi aptius, nec apertius. Advertendo generaliter, quod in piscibus cum fibrae cerebri sint solidiores quam quadrupedum, ideo, ad experimenta conficienda magis consonum erit easdem adhibere.

Verumtamen ut fibrae carnea structura facilius possit animadverti, inter caeteras carnes leoninam ad id aptiorem fore existimo. Propterea cum, annis superioribus me Venetiis moram faciente, evenisset, ut histrionis cujusdam leo tempore Bacchanalium interiret, experimentum de hujusmodi carnibus facere suscipiens, observavi in fibra musculari adesse

quandam crispaturam evidentem et claram, quae in aliis animalibus haud ita facile manifestatur; et uniuscujusque fibrae filula adeo solida erant, ut non nisi aliqua adhibita vi avelli possent ac scindi. Imo arefacta postmodum fibra talem consistentiam ac durti-tem acquisivit, ut fidibus citharae, compactis ex animalium intestinis, prope similis evaderet.

Itaque ex structura fibrae horum animalium, fortissimis viribus praeditorum, analogicus ad illam hominis fieri posset sermo, et methodus institui, quae ad occulta detegenda conduceret. Et, quemadmodum in hujusmodi animalibus magna vis oritur, non a fluido solummodo vitali, verum etiam a particulari structura, crispatura et fibrae validitate, ita robur, quod in bajulo potius quam in delicatiori viro residet, non a solis oritur fluidis, quae sunt inepta in hujus generis hominibus, utpote e miserabilibus cibis compacta, verum etiam a fibra musculari, quae exercitio tensior reddita magisque crispata, evadit exinde fortior, atque aptior ad sustinendum impulsus.

Igitur necessarium ducerem, structuram piscium considerare, et observare, an qui velocitate prae caeteris pollent, ut delphinus, thynnus, xiphias etc., duriores obtineant fibras, crispas, et dissimiles a piscibus tardioris motus, et pari via in animalibus terrestribus incedere. Etenim, cum resecaissem carnes leporis, cervi, damae etc., valde rubras easdem inveni ac duriores, quam in aliis quadrupedibus, videlicet ovis, canis, vaccae et aliorum plerumque animalium, quae sunt pinguiora praefatis, iisque minus velociter currunt. Aves pariter montanae, et reliquae sylvestres, quae in continuo sunt volatu, carnes habent macilentas magis, siccas, fibrasque duriores, quam gallinae, anates, et volucres domesticae, motus tardioris, in quibus et major pinguedo, et laxior fibrarum tonus. Idem dic de piscibus etc. Jure itaque possem deducere, velocitatem istiusmodi non tam ab eorum fluido vitali, quam a particulari quadam solidorum structura pendere. Neque id in junioribus duntaxat, sed promiscue in omnibus animalibus, tum maribus, tum feminis, tum specie differentibus, experiri debemus. Gradatim postea ab aliis circumstantiis fibrarum in animalibus observa-

tis ad humanas argumentandum: uti etiam an partes illae, quae assidue et majori vi agitantur, habeant tenaciorem structuram, quam quae rarius et vi longe minori, etc.

C A P. III.

De partibus, quae fiunt ex fibra carnea, et iis, quae fiunt ex membranea.

In duobus, quae praemittuntur, capitibus fibram, prout fibra est, examinavimus. Eandem nunc tamquam radicem et principium partium inspiciemus. Duae in humano corpore partes sunt, quae origine, usu et structura inter se differunt; fibrae scilicet musculares, et membranosae. Cum autem a continua solidarum fluidarumque partium motione vita hominis pendeat, tertium hoc caput dirigetur propemodum ad ostendendum comprobandumque, fibras motrices carneas, seu musculares, originem suam ex fibris tendineis, istas vero ex osseis, deducere. Omnes enim una eademque continuatio sunt, nec aliunde oritur inter eas differentia, quam ab earum usu, cujus ratione musculus mollis est, ruber, et plenus sanguine, ut variare motum possit, et diversimode sese corripere, vel extendere, cum a se abigit vel ad se ossa attrahit. Ossa vero, quae, ad instar stabilis fundamenti ac baseos, inservire debebant partibus, necessarium quoque fuit, ut a muscularibus fibris, quarum productio sunt et continuatio, marmorea quasi duritie et consistentia differrent. Cum igitur fibrae motrices seu musculares instrumenta sint regularis et ordinati motus, spectabimus primo, quibus in locis exiguo maxime numero inveniantur; scilicet ubi tantilla vi motrice opus sit; deinde ubi frequentiores se produnt, tum in fasciculos hic minores, illic majores coactae et juxta se invicem positae, carnosa strata conficiunt. Et ita gradatim procedemus ad musculos, qui sunt ingentes fasciculorum moventium fasces, quemadmodum funis ex pluribus conglomeratus est funiculis. Porro a simplicissimae structurae musculis ad compositissimos gradatim ite-

rum transeundo, exhibere oportet, quae diversa sit eorum, pro diversitate motus, fabrica: hic carne brevi, illic longa; hic situ recto, illic spirali: qua ratione nunc bini, nunc terni: et sic porro diversa etiam structura, utut junctis agant viribus, copulentur: praeterea quomodo tendines, quandoque cartilagine, et saepe ligamenta constituent. Examinatis hoc modo fibris carneis, quae musculos componunt, easdem postea in partibus membranosis sese inserentes atque implicantes, in intestinis scilicet, in vesicis, in vasis sanguineis, variisque aliis in partibus per anatomicos recensitis, perpendemus. Hoc est duplicem motum, qui dictis in partibus alius a membranosis, alius a muscularibus fibris pendet, nec non causam propter quam natura eum constituit, et ejusdem inter sese aequilibrium destinavit, diligentissimo examini subijciemus. Qui enim simpliciter membranas considerat, usum omnes unum habere credet. At qui eas ad vasorum concavitatem efformandam ordinatas esse cognoverit, praeter membranosam earum naturam et munus, postquam vasa produxerint, alteram ab eis naturam assumi, alterumque illis munus superaddi fatebitur. Vasa itaque omnia, quae sunt quidam ex fibris carneis et membranosis contextus, et consequenter duorum motuum mixtio, duobus primariis motoribus, cordi inquam et durae matri, subjecta, absolutum et ab aliis partibus, quae subordinatae vocantur, minime dependens systema conflare videntur, ac propterea matura inspectione et examine super omnes temporis hucusque lapsi anatomicos, vasorum natura et usus illustrandus. Quinimo, ob semper conicam eorundem figuram, et ob mirabilem fibrarum sensitivarum atque motricium mixtionem, motus in fluidis impulsusque adeo reconditos a vasis excitari, experiundo ac meditando cognoscemus, qui cum cordis impulsibus nihil habeant communicationis et commercii.

Et hoc, quoad partes a fibra carnea productas. Quoad illas vero a membranacea, quisquis omnes corporis tunicas membranosas, earumque, nec non glandularum, viscerum, vasorum et cujuscunque partis, quae carnea sive rubra non est, structuram, colorem, continuationem, usumque attente perspexerit, eas partes omnes nil aliud esse, quam duarum

meningum, fibrarumque medullarium cerebri productionem et continuationem, invitus etiam fatebitur. Ut reliqua taceam, pro exemplo sit nunc par vagum nervorum, omnium latius expansum; nervus paris vagi tam copiose per universum corpus propagatur, ut fere omnes partes ejusdem ramis gaudeant. Hoc autem proprium est etiam omnium nervorum, ut extendantur in ingentem latitudinem, magnas efficiant membranas, licet truncus nervi sit summe tenuis; omnium enim praecipua ratio est in ingentem amplitudinem sese semper expandendi. Praeterea cum, juxta nonnullorum opinionem, nil aliud viscera sint, quam vesicularum, glandularum, et vasorum aggregatio, glandulae vero ipsae ex membranis telis sint complexio, vasaque omnia membranarum propagatio et extensio, monstrabit hoc tertium caput, quomodo nervi pullulantes, et in membranas innumeras sese expandentes, primum telas majores, sacculorum instar, producant, puta peritoneum; mox alias ex illis et alias, donec partium, quas vocamus albas, incipiat constructio et compositio. Sic e peritoneo mesenterium, omnes viscerum naturalium membranas, ureteres, exteriores uteritunicas, et lata ejus ligamenta, oriri fatentur anatomici. Sic etiam caeterae telae membranosae in alias subdividuntur, quae in plures mox vesiculas se coarctantes, glandulas pariunt et viscera, et ulterius magis contractae contortaeque vasorum seriem conflant. His per anatomica experimenta physicasque demonstrationes probatis, partes singulas, quae ossa, musculus, et tendo non sunt, originem suam e cerebro, meningibus, nervorumque propaginibus deducere concludemus; et jure originis, officii, consensus et societatis systema diversum facere ab illo ossium, tendinum, et musculorum, qui jure originis, officii, consensus et societatis, aliud etiam systema a praefato omnimode differens constituunt. Quae singula, et singulorum motus, motuumque variae inclinationes et usus, cum satis perspecta fuerint et cognita, magno erunt in praxi adjumento difficiles deprehendere morbos, eorum effectus praedicere, et radicitus exstirpare volenti.

CAP. IV.

De origine motus solidorum.

Hactenus corporis partes solidas juxta earum originem ac divisionem descripsimus. Eas nunc motu exercitas, et in actu impellendi fluida scrutabimur. Quamquam cerebrum omnium corporis animati motionum dominum esse ac principem certum sit, cum et cor ipsum per transmissam ab illo irradiationem moveatur, nihilominus tamen (quoniam videmus regularis et ordinatae motionis instrumenta, nempe musculos, transmissa licet e capite necessaria irradiatione, ad actum motus pervenire non posse, nisi per sanguinem cordis etiam irradiatio concurrat, et contra) duos esse principes omnium partium motores, cerebrum nempe et cor, probare curabimus. Eo tempore, quo movetur musculus, nulla fit in pulsu mutatio; ergo nulla et in corde. Quare fluidum a corde transmissum fluidum est, quod ad motum concurrit, sine quo musculus se movere non posset; non est tamen fluidum motionem ultimo ac rite determinans: quod munus vel a meningibus, vel a fluido quodam ab iis continua oscillatione expresso praestatur. At, quoniam singulas in partes, ad regularem motum destinatas, fluidum sanguineum ac fluidum nerveum assidue concurrunt, eo quia assidue pulsant meninges et cor, a quibus praedicta fluida exprimuntur, motus naturalis et voluntarii discrimen non oritur ex eo, quod dicta liquida in dictas partes influant aliter, quam solent in partes subditas voluntatis imperio, verum ex differenti structura partium naturaliter et sine voluntatis arbitrio sese moventium, quales cor, diaphragma, intestina, et sphincteres sunt, ut in hoc capite satis superque monstrabitur.

Motuum omnium principium et fons, licet cerebrum esse videatur, ut e vulneribus morbisque capitis sane colligitur, per eos enim motrices actiones summe alterantur; utque ex animi passionibus fit, a quibus liquidorum solidorumque omnium motiones supra modum turbantur; utque ex aliis multis rationibus, pro hac sententia certantibus, videre est: in hoc tamen capite probare cogimur, quod supremum omnes movendi partes imperium quamvis cerebro

datum sit, immediata tamen potestas partim ad ipsum spectet, partim ad cor.

Ostendemus itaque cor, ob liquidum in partes sanguineas atque carnosas ab eo immediate expressum, particularem super iis potestatem, et a cerebro independentem habere. Contra quoque, cerebro, ob proprium liquidum, et propter originem, quam partibus membranosis praebeet, praecipuam super iis potestatem, tam jure originis quam jure motus et nutritionis, competere crediderim. Et cum duo haec partium genera a duobus diversis pendeant motoribus, quod serio animadvertendum erit, earum altera, cum suo motore, systema ab altera diversum constituit. Quod verum esse probabimus primo per nutritionem: omnes enim recentiores arbitrantur, quod partes sanguineae sanguine augmentantur et conservantur, spermaticae vero, sive membranosae, succo albo, nerveo ac nutritio; probabimus secundo per diversam morborum naturam, qui hujusmodi in partibus omnino diversis generantur. Quandoque enim sanguineas partes vitiabunt morbi, nil respondententes morbis inter albas et membranosas partes nascentibus. Morbi, qui nerveis et membranosis in partibus fiunt, graves, periculosi, et difficillimae curationis sunt, et fere semper capiti consentientes; et, quod sane mirum atque notatu dignum, nulla tunc temporis in partibus sanguineis, in ipso sanguine, et in corde, apparente mutatione. Porro vulnera, ulcera, tumores et alia partes nerveas ac membranosas gravantia, difficillime sanantur; diversa a partibus sanguineis et carnosus remedia exposcunt; in gangraenas facile desinunt; et, cum longum in tempus protrahuntur, morbi partium nervearum mutantur, sive trahunt secum in afflictionem partes carnosas, vel contra. Quare saepe in capitis percussionibus, puncturis atque vulneribus, rigores, tremores, vertigines, gravitates, aliaque id generis ad partes membranosas spectantia observabimus, absque eo quod ulla fiat in pulsu, in sanguine et in partibus carnosus mutatio. Sic etiam carnosas aliquando partes afficiunt morbi cum membranosis minime consentientes. Quod quidem non fieret, si omnibus absolute in partibus solum cor, vel solum cerebrum imperaret. Quam ob rem, sicuti haec et alia viscera

hinc inde appensa et collocata sunt ad recipiendum varium cordis influxum, id est, sanguinem currentem cum tanto et non alio gradu, sive momento celeritatis et impetus, ad secretiones varias liquidorum rite peragendas, ita muscoli hinc inde varie distributi et appensi sunt ad recipiendum varium influxum pro motu. Ita demum tam viscera, quam muscoli, in suis quaeque locis ordinata et affixa fuerunt, ad variam irradiationem a cerebro recipiendam. In hoc igitur capite, immediatum cordis imperium, tam occasione motus, quam occasione nutritionis et consensus supra partes carnosas extendi; illud autem cerebri supra membranosas et ex iis compacta viscera; supremum vero et universale super omnes solius cerebri esse, idque non tantum per transmissionem fluidi alicujus, quantum per continuatam oscillationem suarum meningum ad singulas partes protensarum, concludemus.

C A P. V.

De comparatione motus cordis et durae matris. Ubi de durae matris structura, elatere, resistentia, impulsu et potestate in solida et fluida corporis animati. Item de membranarum motu systaltico et reflexivo.

Egimus jam de animati corporis machina a solido fluidoque composita, cui duos dedimus principales motores, cor scilicet et duram matrem. Nunc quanta iisdem sit motoribus vis, resistentia et aequilibrium, sive proportio motus et resistentiae inter ipsos, et inter tam solidas quam fluidas, scrutabimur. Nec non num sit major vis cordis supra vim durae matris, vel contra. Et quoniam recentiores anatomici, quoties de corde locuti sunt, diligenter exposuerunt quanta sit vis et resistentia cordis, fluida in circulum promoventis, prout inter caeteros apud BORELLUM nostrum videre est in aureo tractatu de motu animali, nos parum in hoc divagabimur, totum fere sermonis nostri cursum dirigentes ad examinandum alterum majus animati corporis mobile, scilicet duram ma-

trem, a cujus motu motum cordis pendere, illique subordinatum omnino esse, pene auderemus asserere. D. PACCHIONUS, cum esset medicus secundarius in nosocomio Consolationis, plura saepe mecum anatomica experimenta exercebat, tum super animalibus vivis, tum super hominum cadaveribus, ut solidorum corporis animati materiam nobiscum una illustraret, ut supra retuli in prolegomenis: factis itaque experimentis quamplurimis super cerebro et dura matre, saepe asseruit duram matrem non esse telam membranosa simplicem, sed e tribus diversis fibrarum ordinibus compositam, qui, alter super alterum, magno artificio extenduntur, ac intersecantur adinvicem, horumque ordinum alter in ejus parte convexa, reliqui duo in ejusdem concava observantur. Insuper in parte interna seu concava, quae directe cerebrum tangit et cerebellum, quosdam obtinuit dura meninx lacertos fibrosos, ac valde fortes et solidos, qui varias illius in partes expanduntur, praecipue in latera, et in partem anteriorem ac posteriorem falcis messoriae: omnesque fibrarum ordines desinunt in septis, quae falx gignit, praecipue in illis, quae cerebrum a cerebello dividunt, et aliis majoribus, quae cerebrum bifariam secant. Tota haec fibrarum et lacertorum series valde differt ab ea brutorum, in quibus difficilius etiam deprehenditur. Hominum enim cerebrum supra caetera pene animalia, habita partium proportionem, maximum et amplum; prae illis quoque tam rata et evidenti fibrarum lacertorumque durae meningis indigebat compage, ob varias et multiplices sensationes, quae in ipso prae brutis debebant absolvi. Nec aliquis objiciat, quod DD. WILLIS et MAYOW praedictas in dura matre fibras primi ostenderint, ac proinde quod haec assertio, utilis certe et corporum dissectionibus comprobata, nova non sit, nec multum consideranda. Nam quicumque WILLISII et MAYOWI opera legerit, videbit sane praedictas fibras ab iis detectas fuisse, at neque fibrarum, neque lacertorum originem progressumque ostendi et declarari, prout praefatus noster amicus quamcito publicae luci exponet. Quod nos etiam quamprimum publice dabimus, cum figuris lacertos fibrasque varias meningis durae ad vivum exprimentibus; nec non innumera experimenta terebrationis vertebrarum

spinae in animalibus vivis, et varia infusione liquorum per syringam in cavitatem spinalis medullae; ut inde notentur effectus, qui nascuntur a vellicatis meningibus spinalis medullae per dictos liquores acres, dulces, spirituosos, acidos etc., per quae systema nostrum de solidis magis confirmetur.

Consideratis itaque in dura matre, particulari hac fibrarum lacertorumque structura, quae tota, uti cordis fibrae, ad constringendum exprimendumque facta videtur; nec non ejus sinubus, cavitatibus, et modo, quo cerebrum amplexatur ac stringit; proinde sequitur, quod ipsa jure quodam dici potest cor cerebri villis membranosis compositum, qui villi cum crispantur et contrahuntur, totum id, quod positum est eis ad contactum, exprimunt atque constringunt; ac propterea cerebri cor eam vocabimus potius, quam diaphragma cum D. MAYOW, sicuti refert idem cap. 4. de spir. animal. Quod autem nos movet, ut eam cor cerebri nominemus, praeter allatas ejus structurae considerationes, prae caeteris est continuus ille fortisque motus systoles ac diastoles, qui nudis etiam oculis et satis evidenter in ea conspicitur; deque ipsius mechanice et analogia cum motu cordis, validisque rationibus et experimentis suo tempore disseremus. Qui tamen velit hac de re certior fieri, partem anteriorem cranii in puero recens nato inspiciat atque consideret; ejus enim ossa cum maxime mollia sint, applicata super eis vola manus vehementem ac ordinatum systoles atque diastoles motum ibidem, qui a dura matre subsistente excitatur, observabit. Summa tamen cum admiratione, elapsis annis, hujusmodi pulsationem nos vidimus in puero hydrocephalo recens nato, in vinea ad portam Latinam in Celiolo, nunc S. Joan. ante portam Latinam, quo loci dicunt fuisse templum honoris et virtutis a Marcello erectum tempore belli Gallici. Quo puero viso, statim suspicari coepimus, quod dura mater fortes eos atque ordinatos motus non efficeret per arterias, quae in ipsa disseminatae sunt, verum per suam praecipuam texturam, quae cum textura cordis aemulatione contendit. Nam examinato praefato triplici ordine fibrarum durae meningis humanae diu maceratae in aqua, earumque varia inter se, prope septa, intersecatione, totam hanc fibrarum

vim ad constringendum se ac crispandum (uti cordis triplicis ordinis fibrae) factam esse, oscillationemque hanc ad longinqua quaeque spatia propagandam esse fatebimur. Quicumque autem clarius systolen ac diastolen durae matris per totam ejus substantiam optat percipere, observet quaeso capitis vulnera, quae cum fractura cranii ad cerebrum penetrant, quemadmodum et nos in pluribus Italiae nosocomiis observavimus; et videbit universam durae matris molem, a vulnere detectam, undequaque pulsare aequaliter ac fortiter, non vero in iis ramulis atque sulcis tantum, qui a parvis arteriis per eam disseminatis excavantur; quod non contingeret, si durae matris motus a parvis illis penderet arteriis. Et si vulnere motus convulsivi superveniant, in hoc casu inexplicabile dictu quam fortis et evidens per totam durae matris molem pulsatio appareat, suis rite intervallis spatiisque distincta, ut revera cor pulsans videre credideris, prout elapsis annis doctissimus et amicissimus noster D. MATTHAEUS PALLILLIUS nobiscum una inspexit in homine capitis vulnus habente, qui decumbebat ad templum Bellonae; nunc domus est Monialium S. Franciscae Romanae ad radices Capitolii, ex parte, quae respicit domum professam Societatis Jesu. Nec non in vetula vulnerata ad oratorium Divi Marcelli, via Quirinali, quae respicit Flaminiam. Et quia necessitudo, quae inter nos eundemque D. PALLILLIUM, virum integrum optimumque, intercessit, summopere semper crevit, ex quo ipsum Papiae, ubi erat medicus, cognovi, varias fecimus una experientias super animalibus, variasque, observationes super vulneratis in capite, ut certo perciperemus durae matris structuram, usum, elaterem, ac potestatem supra solida et fluida corporis; atque etiam ut scrutaremur naturam morborum in solidis, de quibus frequentia inter nos erant colloquia.

Sed ut evidentius hos durae matris ita ordinatos motus deprehenderem, plura feci super ovibus recens natis experimenta, illarum cranium subtilissimo cultro attollens, ubi non solum ordinatam atque continuam seriem pulsationum spectabam in dura matre, sed etiam diversimode illam acubus tenuissimis pungendo, acresque liquores in eam instillando,

utilissimas inde observationes deducebam, quarum plures idem D. PALLILIUS elapsis mensibus mecum perspexit. Si dura mater a dextra pungeretur, in omnibus fere partibus convulsivi motus excitabantur, in ea praecipue vehementissimi, in qua ipsa pungebatur. Sic etiam si pungeretur a laeva, generaliter tamen labefactato post puncturam meningis tono, confusio incredibilis in partibus omnibus infernis, tam sentientibus quam se moventibus, nascebatur, primo quidem in capite, deinde in reliquis. Alia quamplurima experimenta in hujusmodi animalibus fecimus (valde enim ad id accommodata sunt, cum eorum crania tenerrima omnino sint, facileque cultro attollantur, pauca sanguinis effusione succedente, cum pauca etiam animalis molestia; in grandioribus duriori cranio praeditis, facta terebratione melius peragentur experimenta infusionis liquorum, puncturae acum etc.), duram matrem pungendo ferro, tum simplici, tum candenti, ut clarius perciperemus ejus vim et imperium, quod super omnes partes ac pene super ipsum cor habet, prout alibi dicemus. Ex hujusmodi observationibus consequenter deduximus, quod sicuti dura mater cranio suspensa cerebrum peculiari suarum fibrarum artificio amplectitur stringitque, et in duas aequales partes ipsum dividit, sic etiam credimus, quod haec divisio in cerebro ipso non desinit, sed per totum quoque corpus continuata sit. Et ex hoc fortasse principio oriuntur celebres illi partium consensus e directo, toties ab HIPPOCRATE memorati. Inde etiam paralyses, dimidium corporis tam exacte occupantes, ut aliquando dimidium vultus dimidiumque cranii tantummodo occupent. Inde demum convulsiones, quae in hominibus graviter capite vulneratis excitantur in corporis partibus, quae directe vulnere respondent. De hoc autem plura dicemus in sequentibus capitibus, ubi de consensu partium tractabitur. Examinata in opere magno durae matris structura, variisque observationibus et experimentis super ea expositis, veluti per quaesita procedemus in investigando et explicando, quis e duobus motibus, cordis nempe ac durae matris, fortior sit majorisque resistentiae, nec non uter eorum sit altero praepotentior: et insuper qua mechanice dura mater movea-

tur: unde suum habeat impulsus, et quem ad finem tam regularem systoles ac diastoles motionem prosequatur: ulterius an durae matris systalticus motus, jure originis, consensus et continuationis, propagetur quoque per partes membranas ad viscera, glandulas, vesicas similesque partes a membranis ac, per consequens, a dura piaque meninge originem ducentes. Et si propagatur, ulterius inquirendum, quam ob causam singulae hujusmodi partes occulte systolizant ac, ut ita dicam, diastolizant; aliaque id genus plura perquirentur, quae ad aequilibrium et proportionem inter hos duos motus et sua principia moventia pertinebunt; additis ac demonstratis etiam effectibus inde nascentibus, et praeceptis, quae pro diagnostica, prognostica et curativa morborum deduci poterunt.

Quoad primum, variis durae meningis adhaesionibus cum cranio et cerebro explicatis, distinctoque ipsius motu in naturalem atque morbosum, naturalem dicemus illam ejus regularem systoles ac diastoles functionem, sive oscillationem constrictoriam, per quam fluidum nerveum exprimit et in fibras cerebri medullares insinuat. Morbosum vero dicemus esse, cum, violentas ob causas, turbata suarum partium structura, elatere, et resistentia, pro regularibus et ordinatis motibus irregulares atque violentos producit; horumque irregularium motuum causa, fluidi quoque nervei expressio et cursus irregularis erit ac turbatus, et hinc maniae, deliria, vigiliae, dolores capitis, vertigines, epilepsiae, debilitates, torpores, melancholiae et his similia nascentur; quae omnia produci potius a solidis, et praecipue a vitio durae matris, quae solidorum membraneorum primaria origo et fons est, quam a mille somniatis et fictis fluidorum vitiis, demonstrabimus. Eam proinde sequemur sententiam, quod scilicet durae matris motus motu cordis fere praepotentior sit atque illo forsan vehementior, quod per observationem morborum ac symptomatum partes hujusmodi occupantium, aliasque experiundi vias, clare constabit.

Et primo quidem vulnera cordis mortalia sunt, non quia cor vulneratum est uti pars et membrum vitalia principia producens, sed uti pars, quae debebat fluida vitalia in girum impellere: dissoluta enim

vasorum cavitatumque cordis textura, quae recipere et expellere fluida vitalia debent, consequenter cessare etiam debet in ipsis fluidis motus, ac proinde vita. Itaque cordis vulnera et morbi letales sunt, non tantum ob cordis praestantiam, quantum ob fluida, quae debent ab ipso impelli, quaeque nostrum esse vitale ac nutritium constituunt: contra vero cum dura mater vel puncta vel vulnerata est, sive inflammata, aut alio modo laesa, accidentia, quae exinde fiunt, ab accidentibus cordis sunt valde diversa; nam et solidi vitio magis fiunt quam fluidi, et eorum laesio tota consistit in impetu, vi magna, agitatione irritationeque; sicuti sunt convulsiones, motus convulsivi, deliria, jactationes etc., quas affectiones non videtur verisimile ut possit producere fluidum nerveum acidum, vel imaginariis imbutum particulis, sed peculiares esse ipsius solidi. Nam dura mater ratione suae structurae cum tota sit in naturae statu, vis, elater, impetus, tensio et nisus; in morbo quoque talis esse debebit: sed cum gradibus virium et activitatis tanto superioribus, quanto morbus erit vehementior. Quodque de cerebri meningibus dicimus, idem quoque de nervorum meningibus supponimus, quibus punctis vel aliter affectis passiones pene superioribus similes oriuntur: quod varie punctis, resectis, affectisque vivorum animalium nervis curiose observavi; talisque viget in nervorum meningibus tensio et vis, ut, iis forfice resectis, tanta celeritate resecti fines contrahantur, occultentur inter musculos vivi animalis, ut vix credatur. Cogita ergo, quid fieri debet de meninge intra cranium. Plures autem cerebri nervorumque, quoad sensum et motum, affectiones a varia meningum laesione varioque earum statu pendere, ab experimentis circa eas in animalibus vivis a me factis, et ab observatione symptomatum in morbis capitis, mihi est comprobatum.

Canem molossum vivum debite ligavi cum amico meo D. PALLILLIO, viro sincero et moribus vere romanis praedito. Separavi diligenter cutem et musculos dorsales prope dorsi vertebrae: denudata una ex vertebrae, terebravi eam maxima cum diligentia, qua usque terebrando perveni ad cavitationem spinalis medullae suis meningibus involutae. Hoc facto sol-

vimus canem, ut videremus, an posset incedere; incedebat itaque ut prius, saltabat, ac bene se movebat. Denuo itaque ipsum ligavimus, sed tali modo, ut libere movere se posset hinc inde post experimenta, quae meditabamur. Foramen terebrationis in vertebra erat tantae capacitatis, ut syringae foramen intrudi commode posset. Puncta per acum meningis spinalis medullae in loco terebrato, canis statim fortiter ac per totum convellebatur; deinde paulo post quiescebat. Syringato spiritu vini tepido velocius respirabat, leviter veluti horrebat per totum ac veluti somno paulo post corripiebatur. At quando in majori copia liquor hic injiciebatur tepidus, tremebat fortius, sed cum hilaritate.

Post duas horas, syringatione injiciebamus guttas aliquot spiritus nitri soluti cum pauca aqua; tremebat vehementius, ejulabat, torquebatur, stupore primo corripiebatur, deinde motibus convulsivis modo in partibus superioribus, modo in inferioribus, prout acidus liquor modo partes superiores, modo inferiores spinalis medullae, magis vel minus alluebat ac vellicabat. Comedit interea frustula panis ea nocte, et mane sequenti stupidus videbatur, sed magis expeditos motus peragebat parte posteriori, quam anteriori corporis. Mane igitur syringa injecimus spiritum nitri purum in majore copia. Statim horrendi ululatus, ventris intumescencia, aliquando vomitus, aliquando spuma ex ore, motus convulsivi ingentes, lamentatio et ululatus magnus: factis aliis syringationibus, debita semper sed pauca cum liquoris praefati quantitate, crescentibus sensim convulsionibus derepente obiit, et rigidus statim evasit veluti truncus.

In aliis canibus terebravimus vertebrae colli. In aliis vertebrae ultimas versus os sacrum, et pro varia syringatione liquorum modo spirituosorum, modo acrium et acidorum, varia subnascebantur accidentia tremoris, convulsionis, paralyseos etc., modo in partibus circa caput et pectus, modo in partibus circa viscera naturalia. In catulo terebrato in vertebra tertia colli, facta syringatione decocti vitrioli in spinalem medullam, eoque injecto valde calido, ne dicam fervido, statim periit convulsus. In pecude musculus coxae diligenter cum eodem Domino PAL-

LILLIO a reliquis vicinis separavi, pauca tantum non separata ejusdem portione, per quam possit vicinis adhaerere: abscissis hinc inde tendinibus hujus musculi, eoque leni contactu adhaerente musculo vicino, observavi separatum musculus, licet abscissi essent tendines, obscure moveri, contrahi, crispare se, oscillare, sed obscure. En quomodo per elaterem proprium, per vim in fibris elasticam innatam moventur musculi? Id etiam tentari poterit in anate viva, aliisque volatilibus, vel quadrupedibus.

Factis itaque variis terebrationibus in vertebrae spinalis medullae canis, suis, leporis, pecudis etc., observavimus, quod spiritiosa et leniter aromatica, licet levem tremorem pariant statim post syringationem, paulo tamen post animal hilariter magisque vivide se gerit. At instillatis acidis liquoribus, statim tremores, convulsiones, ululatus, tumores abdominis, vomitus, stupores, paralyses, ad motum impotentiae, urinae aut faecum copiosae excretiones, aliquando totales earum suppressiones, et hisce similia, pro varietate laesionis et punctiois meningum spinalis medullae, oriuntur. Quod unusquisque experiri poterit, et si terebrationem in cranio fecerit, quamplura hisce similia per variam liquorum in meninges cerebri infusionem ac syringationem incredibili cum voluptate observabit.

Cum igitur moveatur cor per irradiationem et influxum a capite in illud per nervos, mediante fluido nerveo, vel solidi meningei oscillatione, nullo vel, si mavis, paucio interveniente fluido, transmissum; si dura aut pia meninx, vel partes, quae ab ipsis ducunt originem, vehementibus gravibusque morbis laborant, necesse etiam est, ut cor, uti earum elateri, influxui, et potestati subordinatum, in eandem quoque afflictionem trahatur, ejusdemque indicia in pulsu ostendat. Pulsus serrinus ac durus semper indicat vitium in partibus membranosis ac nerveis; valde autem periculosus erit, si cum periculosis conjungatur accidentibus: in doloribus capitis vehementibus, et doloribus aliarum partium membranosarum, pulsus fiunt parvi et pene imperceptibiles, qui medicum ne terreant, nam familiares sunt parvi pulsus in talibus doloribus. In pluribus aegris pleuritide laborantibus observavi saepe pulsum manus, positae a

latere partis affectae, semper fere esse parvum et exiguum, ut nuper vidi in duobus aegris prope collegium Anglorum, non longe a palatio et foro Farnesiorum. In rigore febrium pulsus contrahi quotidie observamus: in variis capitis morbis, et variis animi operationibus, quae in cerebro fiunt, varie quoque omnibus momentis alterari pulsum conspiciamus. Quae singula meningum supra cor imperium clare ostendunt. At contra, alterato motu cordis, non semper in consensum trahitur caput, ut in febribus videre est quamplurimis, similibusque morbis.

Neque temporis, qua premor, angustia patitur, ut longior sim in probando per variorum accidentium in morbis observatorum examen, durae matris magnam esse vim, et pene incredibilem elaterem, ejusdemque supra fluida, quae cor impellit, et supra cor ipsum summum esse imperium; cum haec opportuniori tempore certius probata habebuntur. Inde oriuntur morbi pene admirandi ob varias animi et imaginationis affectiones, paralyses universales vitio affectionis hystericae, relatae a BOYLE de util. phil. nat. f. 154, tympanitides universales ob vulnus partium nervosarum, ex Domino WILLIS tom. II. fol. 145., aliique id generis affectus, qui solidorum supra fluida ingentem potestatem ostendunt.

Praeterea, ut cor majori promptitudine et facilitate movere se possit, ac resistentiam tot solidorum superare, per quot sanguinem circumire facit, multa concurrunt, quae hujusmodi motum adjuvant facilemque reddunt: ea sunt aëris pressio continua in pulmonibus, qui sua circumpulsione sanguinis cursum summopere promovent, et ita incredibiliter adjuvant cor, ut exigua fere vi possit sanguinem a suis sinibus ad remota quaeque spatia prolicere. Facilem quoque reddunt figura vasorum conica, venarum valvulae, continua musculorum contractio in motibus quotidianis, aliaeque plures causae ab HARVEYO, BORELLO, COLE, BELLINO reliquisque scriptoribus recensitae. Quae omnia cordis motionem adjuvantia cum durae matri deficient, dum ipsa fluidum nervum per fistulas cerebri exprimit, et in omnes corporis partes propellit fortiter ac promovet, proinde certo sequitur, quod ea majores debet superare resistentias, quam ipsum cor, et consequenter quod ma-

ijor sit impetus, elater, et vis durae matris, quam cordis. Accedit ad hoc, quod vires et elater meningis occupantur in comprimendo constringendoque solido, nempe cerebro; cordis vero in fluido exprimendo, nempe sanguine: adeoque majores resistentiae superandae sunt meningi quam cordi, unde major vis illi quam huic tribuenda. At cum hujusmodi argumenta penitus nova sint, et supra vulgarem medicorum captum, non audemus hic decisivam sententiam favore durae matris, potius quam cordis proferre; eam tamen proferendam suo tempore reservamus, cum maturius a ratione et experientia consilium suscepimus.

Gradatim mox durae matris motum, deinde motus causam, tertio finem, ad quem fuit ordinatus atque institutus, examinabimus. Considerata mirabili durae matris structura, superius breviter indicata, aequo nos animo sentire non possumus vulgarem anatomicorum opinionem, putantium duram matrem non in alium finem factam esse, quam ut cerebrum tegat, et ab externis defendat injuriis; nam cum huic obeundo muneri solidum crassumque os cranii sufficiat, eam nobilioribus magisque necessariis destinatum esse usibus aperiemus.

Pulsat itaque dura mater alternis systoles et diastoles ictibus. Et quoniam cor in tantum movetur in quantum a cerebro transmissum influxum excipit, problema possemus hic novum quidem, sed audax proponere, num scilicet systoles et diastoles motus, quem habet cor, a systole ac diastole durae matris pendeat, an vero aliam ob causam, in ipso corde existentem, peragatur. Audax, inquam, est hoc problema; sed quia multum a probabilitate non distat, alibi de eo late tractabimus.

Ut bene dura mater moveri posset, a stabili fixoque termino pendere atque eidem inhaerere debebat, quemadmodum muscoli ossibus, cor per suum ligamentum mediastino, etc. Annexa igitur est dura mater per fibras innumeras, quas a se mittit parti superiori cranii, hoc est suturis, quae in ejusdem cranii suprema parte observantur; hae fibrae suturas superantes membranam, pericranium dictam, producunt, quae cum dura matre una eademque continuatio est. Nec tantum suturis adhaeret, verum

etiam hinc inde variis in locis leniter alligatur cranio per peculiaria quaedam filula, quae e convexa sui parte enascuntur cranioque inseruntur. Hoc modo dura mater basi solidae cranii annexa, elateris ad instar nunc sese contrahens, nunc relaxans, regulares systoles ac diastoles motus in cerebro perpetuat. Hi motus fiunt in ipso pene momento ac tempore, quo fiunt motus cordis; in vulneratis enim capite, in quibus dura mater detecta apparebat, ad-mota cordi patientis dextra, observabam ipso eodem tempore, quo cor ad manum pulsabat, pulsare quoque duram matrem in cerebro, nec ullum temporis intervallum potuimus inter utriusque pulsationem agnoscere. Sed haec melius vivisectionibus et experimentis circa animalia illustranda. Praeterea dura mater cerebrum dividit binas in partes, dextram et sinistram, et dividendo sinus varios efformat, per quos sanguinem recipit a circulationibus refluum. Qui durae matris motum in animalibus vivis scrutabitur, observabit eam, dum systolizat ac diastolizat, tota sua mole eodem tempore systolizare ac diastolizare, non vero per partes ad partes. Atque inde, ut ad inveniendam causam motus durae matris descendamus, communiter putant omnes, eam pulsare ob arterias, quae per ipsam propagantur. Alii credunt id fieri a nervis ad eam forsan recurrentibus. Demum probabilius mihi videtur, pulsationem illam pendere a peculiari suarum partium constructione et admirabili elatere, in suis fibris reposito, nec non peculiari aequilibrio fluidorum per eam circulantium cum dictis ejus elasticis fibrillis.

Arteriae, quae per duram matrem distributae observantur, sunt duo vel tres ramuli a dextra, totidemque a laeva illius parte, earumque cursus in dura matre exsiccata facillime etiam dignoscitur. Illarum origo ab inferioribus ejus lateribus est, parvique rami sursum ascendentes in medio ejus segmento, qua prope adnectitur cranio, desinunt. Fortis illa et universalis durae matris pulsatio, quae in vivis animalibus conspicitur, in pueris recens natis, et in capite vulneratis, impossibile est ut pendere possit a minimis illis arteriis leviter pulsantibus, neque pulsatio universalis esset, sed tantum in illis parvis sulcis, quos arteriae per duram matrem pro-

gredientes producant. Quare causa pulsus durae matris in tota ejus mole et propria ejus substantia est, nec ab extra quaesita.

Quod motus iste a nervis dependeat, qui, a cerebro vel a spinali medulla prodeuntes, in durae matris substantiam recurrant, falsum etiam est; nam isti nervi recurrentes a nemine hactenus visi sunt, et a nemine descripti.

Considerata igitur mirabili textura trium ordinum fibrarum et lacertorum in dura matre novissime expositorum, fateri proinde debemus, quod praedictae partes ob particularem elaterem nexumque, cordis nexui pene consimilem, continuo crispentur, et ad perpetuam contractionem nitantur, ea ratione, qua videmus horologium sine ullo liquidi impulsu, sed tantum ob particularem rotarum, fusorum, elateris, aliarumque partium solidarum constructionem rectos ordinatosque motus absolvere et perpetuare. Ita in humano corpore, excitato semel a partibus prolificis spermatis elastico motu in solidis et fluidis fetus, ob aequilibrium, quod fluida inter et solida intercedit, nec non ob continuum occursum fluidorum in solida et solidorum in fluida, nisum conatumque suum semel incoeptum dictus elater praefatis in partibus perpetuat: maxime vero in solidis majori resistantia praeditis, et a quibus moventur fluida, et omnium maxime in iis solidis, quae peculiari compage ad perpetuandum elaterem, eumque aliis imprimendum praedita sunt, sicuti est cor et dura meninx. Et quoniam ab aequilibrio et proportionemotus dictarum partium, perpetuatio elateris in majoribus, corde inquam et meninge dura, pendet, mutato vel aliter affecto aequilibrio, mutatur afficiturque elater. Multum quoque conferret ad investigandam causam motus durae matris, fluidi nervei motum considerare. Fluidum hoc perpetua durae matris circumpulsione per nervos expressum ad partes, a partibus ad cerebrum per refluentia vasa non redit, uti facit sanguis per venas ad cor, sed in iis remanet, disperditur, et hospitatur: qua mora non solum vigorem, tonum et elaterem in eis producere credibile est, sed occultam quandam ad systolen et diastolen inclinationem, promptissimamque ad se movendum facilitatem. Et quoniam dura mater cum partibus

una eademque continuatio est, hujus continuationis causa fieri potest, ut, veluti undulando, motus partium occulti, systaltici, sive successivi reflectantur, ac veluti resiliant in duram matrem, et ab hac de novo in eas, ob continuam in hujusmodi motus fluctuationem: nec non ob aequilibrium sive proportionem motus successivi a dura matre ad partes, et reflexivi ab istis ad illam, continuus contractionis nixus et elater in dura matre nascantur, absque eo quod huic actioni multum contribuant durae matris arteriae, aut nervi ad ipsam recurrentes, ut multi credunt. Et hac de causa, ob mutatum scilicet aequilibrium inter motum reflexivum in partibus supradictis, saepe contingit ut motus convulsivi in partibus excitati sensim desinant in caput: quandoque vero a capite incipientes propagentur in partes. Ita certe aeger a GALENO relatus, a pollice pedis epilepticum insultum incipere sibi et excitari asserebat.

Postquam rationibus et experimentis causa motus durae matris firmata fuerit, finem, ad quem motus iste ordinatus est, perquiremus. Neminem latet, quod arteriae cervicales et carotides, cum ad corticales cerebri glandulas, post infinitas pene ramificationes, perveniunt, sint adeo exiles, parvae, motuque destitutae, ut vix conspiciantur: glandulae minimae corticales cerebri, more aliarum corporis glandularum, destinatae sunt separando fluido nerveo a sanguine, et inde ad partes per excretoria vasa deducendo; omnia vasa excretoria glandularum corticalium simul juncta, medullarem cerebri partem formant; idemque cerebrum in varios ramos se dividens et expandens tum intus, tum extra caput, per medullam spinalem producit nervos, qui fluidi nervei jam filtrati canales sunt. Igitur qui cerebri anatomem callet, optime noverit, quod momentum celeritatis et impetus, quo fluit sanguis in minimis maeandris glandularum corticalium, adeo insensibile sit tantillaque vi praeditum, ut minimum conferre possit ad impellendum quocumque impetu fluidum nerveum jam separatum, et a vasis excretoriis combibitum. Contra vero cum dicti fluidi, in nervis et partibus, motus velocissimus sit, atque ad instar radiorum lucis momentaneus; hujus fluidi motorem et compressorem exquirere ac explorare tenemur; il-

lam videlicet partem, in cujus potestate est, per viscera atque per membra tantum fluidi inferius transmittere, quantum naturae et aequilibrîi leges requirunt, et quantum voluntatis imperium, atque partium necessitas postulant.

Munus itaque hujusmodi, ob structuram et situm, variamque insinuationem et complicationem, nec non progressum et soliditatem meningum, eis, et praecipue durae matri jure meritoquetribuendum. Sicuti enim cor instar machinae compressoriae exprimit, et ad remotas partes, juxta singularum necessitatem, cum debito celeritatis momento propellit sanguinem; ita dura mater, alterum quasi cor solidum validumque, et per cerebri substantiam intus forisque miro artificio propagata, ad instar fortissimi elateris et compressoriae machinae, a glandulis corticalibus fluidum nerveum continuo exprimit, et, in medullares cerebri partes insinuando, impresso velocissimo motu, ictu oculi, omnes in partes transmittit. Quare homines, prout duram matrem sortiti sunt valido vel debili praeditam elatere, et magis vel minus resistentem, ab hoc ejus vario in singulis motu fluidum nerveum majori vel minori cum impetu exprimitur et ad partes propellitur; hacque de causa infinitae, ac singulis peculiares nascuntur in hominibus, quoad sensum et motum, proprietates, et quoad reliquas etiam naturae functiones, ipsorumque temperamenta.

Praeterea, cum proprium cerebri, meningum, et nervorum officium sit, esse instrumenta sensus et motus, non tantum ob fluidum nerveum ab eis separatum, delatumque per partes, quantum ob eorum raram et particularem texturam, cujus causa, varie se dividentes et expandentes producunt viscera, omnesque partes telis membranosis compositas; et cum actio sensus et motus in incredibili atque promtissima celeritate consistat; ista celeritas nunquam obtineretur, nisi fluidum nerveum, sive spiritus animales, per quos, veluti per mediatores, animus impressiones corporis recipit, subtiles ad instar radiorum lucis essent ac tenues: cujus subtilitatis causa, ne continuas in partibus confusiones moverent, natura eos solido, molli, et appropriato cavo conclusit, quod ordinatis systoles ac diastoles ictibus moveren-

tur, eandemque motionis regulam in fluido, quod in sinu habet, imprimeret. Solidum hoc meninges sunt, quae a magna cerebri mole ad omnes usque minimas corporis partes nervos comitantur; ac proinde medulla cerebri, in duabus quasi vaginis clausa, semper apparet in longa nervorum propagatione.

Addita igitur subtilitati ac velocitati fluidi nervei impressione continua, quam illi durae meninges sua perpetua systole atque diastole impertiunt, ab hac duorum motuum mixtione tertius oritur motus velocissimus certe, sed ordinatus. Et ita illa ipsa systole ac diastole, quae continuo in meningibus viget, sensim per nervos propagatur in omnes partes, quas membranosas vocamus; easque hujusmodi perpetuo motu systaltico praeditas quoque esse probabiliter credendum. Qua occasione in medium produci posset postulatum sive quaesitum, utile quidem, sed valde obscurum; an scilicet eodem tempore, quo systolizat et diastolizat dura meninx, systolizent quoque et diastolizent reliquae partes, quae ab ea originem ducunt, eidemque subordinantur? an vero differenti tempore, ut contingit in corde, cum appensis eidem arteriis? Qua de re, omnino certe nova et abstrusa, integrum perfectumque judicium ferre ante non possumus, nisi ratione et experientia mature consultis.

Porro ex vario durae matris tono, robore ac vigore, varie dirigi fluidorum cursum in subjectis partibus, et varie etiam oscillare solida ipsa, quotidiana morborum observatione in nosocomiis unusquisque certior reddi potest. Quare, dum caput laborat vel vulnere, vel dolore, vel torpore, statim animum adhibe ad mutationes, quae in inferioribus partibus succedunt. Sic prope templum Telluris, nunc S. Pantaleonis, in suburra intra Carinas aedificatum in area domus Cassii, cognovi vetulam septuagenariam diro asthmate cum tussi continua laborantem: haec quoties ambabus manibus fortiter comprimit verticem capitis, toties cessant statim, pro tempore, quo durat compressio, et asthma et tussis catarrhosa; statim vero ac manus aufert, iidem morbi denuo redeunt; et, si pluries in die id faciat, pluries in die eadem succedunt. An forsitan ea forti manuum compressione premitur roboraturque pericranium, et successive dura mater ejusdem origo? qua ratione, addito ro-

bore et tono durae matri, melius diriguntur liquidorum motus in partibus inferioribus, sicque statim asthma, tussisque cessant. Alia probabilior ratio reddi certe non potest.

Quae cum vera sint, non sunt profecto irridendi veteres, quando in variis id generis morbis adhibent applicantque capiti cerata roborantia, fluxiones cohibentia, et refrenantia, ut ipsi ajunt, humorum ad inferiora affluxum: nam ob rationem a nobis supra allatam, roborato pericranio per hujusmodi externa, successive roboratur dura mater, cujus est propagatio, unde morbus mitescat necesse est: nam sicuti, laesis musculis temporalibus, fiunt vulnera letalia, communicata mediante pericranio durae matri laesione, ita, si communicatur affectio, communicari etiam debet effectus exterius applicatorum remediorum. Hoc vidi in sene sexagenario ad templum Carmentae, nunc S. Catharinae, sub rupe Tarpeja: qui, fluxionibus oculorum obnoxius, appositis ceratis roborantibus in superiori parte frontis, statim liberatus est.

Hisce observationibus affinis est ea, quam feci in quadragenario, capite vulnerato. Decumbit hic prope templum Veneris Victricis, nunc S. Mariae in crypta picta, vicinum Pompeji theatro: elapsis duobus mensibus convaluit ab accepto gravi vulnere capitis: post illud tempus, licet sanus in omnibus sit, perpetua tamen laborat coryza, sive catarrho, qui nullis hactenus cedere vult remediis. Nonne hic credendum est, vi vulneris laesum in ea parte esse tonum, robur, ac elaterem durae matris; qua de causa cum regere non possit debite fluidorum motum, qui naribus prospiciunt, exinde sub catarrhi forma foras prolabuntur?

Magnam itaque esse potestatem meningum ad solida et fluida singularum partium varie dirigenda, praeter observationes morborum, et rationes anatomicas a nobis adductas confirmant historiae plures eorum, qui sine cerebro nascuntur et vivunt; vivunt tamen quia, licet medulla cerebri non adsit, adsunt tamen binae meninges, quarum praecipuum munus est motus infernis in partibus producere varieque dirigere. Hujus generis est historia puellae sine cerebro natae, relata in Zodiaco medico gallico, observ. 3. Haec vixit per quinque dies: nata est cum

tumore capitis consistentiae flaccidae et fluidae circa suturam coronalem, quae hiare videbatur. Secto capite in tota ejus capacitate nihil inventum est, quam aqua limpidissima contenta a meningibus; medullae vero cerebri nihil. Haec igitur puella intra et extra uterum vixit, sine spirituum animalium ope, quia medulla cerebri non aderat: ergo solae meninges, perpetua sua oscillatione, fluidorum solidorumque motum infernis in partibus conservabant ac dirigebant; id est actione, sive collisione solidi in solidum, sine spiritibus animalibus, qui non aderant.

Multo tamen mirabilior est historia pueri, qui tribus annis sine cerebro vixit, descripta a ZACUTO Lusitano, tom. II. praxeos medicae mirabilis, libr. I. observ. 5. his verbis: „Decennis puer percussus est cum ense in parte posteriore capitis, passus est vulnus satis magnum cum incisione ossis, velaminum, et deperditione substantiae cerebri: nam haec exivit quantitate nucis juglandis. Curatus convaluit citra noxam; sed post tres annos hydrocephalo correptus moritur. Apertum caput sine cerebro inventum est. Dura meninx duplicata apparuit: habebat in se aquam limpidissimam boni odoris, et gustata ab adstantibus insipidi saporis.“ Haec ille. Sed de miris effectibus in partibus inferioribus a capitis vulneribus vide MARCELLUM DONATUM libr. V. hist. mirab. c. 4. VALLERIOLE libr. IV. obs. 9. 10. SCHENCKIUM libr. I. obs. de cap. vuln. ALEX. BENEDICT. libr. IV. anatom. c. 24. aliosque. Ex quorum observatione ingens meningum potestas in solida aequae ac fluida corporis animati aperte demonstratur. Et licet in dictis aegris cerebri medulla inventa non sit, et vixerint, fuerunt tamen inventae meninges, quae motuum origines sunt ex probatis.

Hoc unum tamen obiter animadverto, duos posse concedi motus in hujusmodi partibus; alterum nempe a meningibus ad partes, alterum vero ab his ad meninges: primum vocarem systalticum, seu successivum; alterum contra systalticum reflexivum. Ut animi imperium momento fere perveniat ad partes, fluidum nerveum et meninges recipiunt impressiones illius directionis, quam determinat animus, et ad partes per motum systalticum supradictum transmittunt. Contra vero, ut impressiones in ex-

ternis sensibus ab externis objectis factae ab animo percipiantur, necesse est, ut per fluidum nerveum a sensibus perveniant ad cerebrum, nec non per ipsas meninges, quae in partibus sensibilibus expanduntur; et hoc fieri oportet per alium motum a primo diversum, quem nos reflexivum vocamus, quia veluti reflectendo a partibus ad primum mobile durae matris momento temporis propagatur. Ut autem inter hos duos motus, videlicet inter commercium cum sensibus et contra, nulla oriatur confusio, duas putamus meninges a natura productas, quarum altera destinata sit ad recipiendas impressiones animi imperantis, easdemque ad sensus deferendas; altera vero ad recipiendas partium impressiones, in illis factas ab objectis externis, et celerrime in cerebrum, principem animi sedem, transferendas. Quod an verum sit, determinate asserere non audeo; scio tamen ab omnibus anatomicis existimari, sedem sensus esse in membranis; sedem motus in musculis, fibrisque muscularibus. Ex quo veluti per corollarium deduci posset, dari revera motum systalticum a meningibus ad partes, et a partibus ad meninges. Utque liberum sit commercium inter caput et partes, concipi debet inter hos duos motus aequilibrium: certa videlicet proportio impetus, resistentiae, ut alter alterum non superet, nec destruat, sed promoveat et adjuvet. Quod aequilibrium quando mutatur, sive turbatur, varios capitis morbos, variaque in operationibus sensus et motus mala producit. Sed ut huiusmodi materies, omnino pene nova ac difficilis, digeri melius possit atque illustrari, quae dubia in ea sunt et summe obscura, veluti per corollaria ex antecedentibus deducta, et postulata particularia, in medium proponentur, debitum examen subitura. Neque quis putet nos, dum magnam vim solidis in agendo tribuimus, suam fluidis denegare, aut nimium extenuare, quod quidem nunquam in mentem venit; sed maturius desiderare in medicis iudicium, ut, quando de sanis vel morborum corporis animati effectibus disserunt, agendi vim semper non adscribant, uti consueverunt, fluidis; verum utrisque suam, et de solidis aliquando discurrant, in quibus saepe vis et anima morbi.

Corollaria et postulata.

I. **O**mnes partes, quae membranosae non sunt, sicuti sunt ossa et muscoli, membranam tamen propriam obtinuerunt, non quidem ut illis adinstar involucris inserviret (ossa enim dura, et muscoli fortiter contexti membrana non indigent, ut ab illa muniantur), sed eis data est ad usus nobiliores, magisque necessarios, de quibus plura superius, cum de motu partium systaltico dissereremus. Ex quo patet, durae matris imperium et potestatem super omnibus solidis, tum membranosis ab ipsa originem trahentibus, tum differenti natura praeditis summam esse ac pene incredibilem. Porro sicuti meningum morbi acuti sunt, graves, difficilesque, ita et membranarum, quae a cerebri, vel nervorum meningibus ortum omnes accipiunt. Neque sint adeo simplices medici, ut credant, membranas partibus tantummodo involvendis destinatas esse. Ad oscillandum perpetuo et occulte, ad promovenda liquida et aequilibranda, ususque meliores, fabrefacit eas Omnipotens.

II. Inter proprietates membranarum considerabilis illa est, quod scilicet quaelibet membrana multiplicatur facile, et subdividitur in alias membranas, hae in alias, ad remotas quasque partes. E membranis nova fieri possunt vasa, novae partium figurae, et formae, quae ante non erant. In tumoribus, ulceribus atque vulneribus hujusmodi admiranda quotidie conspiciuntur.

III. Membranae vel immediate oriuntur a nervis, vel a vicinis membranis: inter membranas omnes, et ex membranis compacta viscera, consensus unus, conspiratio una, et omnia consentientia.

IV. Solum systema membranarum sentit, ipsique nervi sunt adeo acuti sensus, non ob medullarem substantiam, sed ob membranas, quibus involvuntur.

V. Membranarum morbos magna ex parte periodicos observavi: cephalalgiae exacte periodicae frequenter sunt: sedes earum in meningibus est, acutissimo praeditis sensu. Pulsat interius in cephalalgia caput, non ob arterias, ut vulgo creditum, sed ob duram meningem, cujus elatere, tono, suaque diastole ac systole a naturali statu recedentibus, ce-

phalalgiae, maniae, vigiliae, epilepsiae, aliique capitis morbi oriuntur. Colicae convulsivae aliique partium interni dolores exacte periodici passim videntur.

VI. Osteocopos HIPPOCRATIS, sive ossium dolor in acutis mala capitis convulsiva et alia portendit; portendit autem ob membranam ossium affectam. A meningibus ad partes, a partibus ad meninges incredibilis est consensus, incredibiles motuum permutationes.

VII. Dura meninx maximus humani corporis elater est. Sua perpetua oscillatione secretiones fluidorum varie promovet, varie dirigit: solidis imperat et fluidis: singularum partium motus, quia ab ipsa impulsus accipiunt, ab ejusdem quoque legibus pendent.

VIII. Pro vario cerebri et meningum statu, varia est facies et status varius in visceribus, aliisque partibus, quoad digestiones, nutritiones, separationes etiam, progressionesque liquidorum. Hujus veritatem rei experimur in epilepticis, maniacis, apoplecticis, diu vigilantibus, studioque et curis domesticis nimium abstractis, in quibus mille in functionibus naturalibus mutationes solius solidi meningei vitio late patent.

IX. In tribus apoplecticis, quos secui, duram matrem cranio haerentem inveni: an adhaesio illa apoplexiae causa fuit?

X. WILLISIUS ait, se plura fatuorum stultorumque cerebra secuisse, nec diversitatem ullam invenisse inter fatuorum atque sanorum cerebrum. Debuerat investigare et examinare in illis statum meningum: nam differentiam invenisset. Maniae, epilepsiae, dolorum capitis, sternutationis, melancholiae, et similium morborum sedes in meningibus a naturali statu recedentibus est. Maniacos duos secui Neapoli, in nosocomio Incurabilium toto orbe celeberrimo; duram matrem ad instar tabulae duram, ac pene exsiccata detexi.

XI. Si quis diceret, nullos dari spiritus animales, nec fluidum nerveum; an motus a nobis supra descripti propagari possent et peragi per solas tunicas nervorum, pro sensu excitando, ita ut tota vis et

actio meningum et partium ab iis productarum, ipsaeque sensuum functiones fiant per impressionem et collisionem solidi cum solido, nulla interveniente fluidi mistione? Verumne diceret? De hoc vide historias ad hanc rem facientes paulo ante descriptas in hoc eodem capite. Et postquam legeris, judica de veritate.

XII. An cor magis indigeat dura matre, vel contra? Et utra harum partium sit alia alii magis subjecta? Et an motus cordis pendeat a motu durae matris, an contra?

XIII. Quoniam dura mater fere est praecipua motus liquidorum et solidorum corporis animati domina, et quasi supra ipsum cor habet imperium, prout ex animi passionibus manifeste cognoscimus, quaeritur, an dictus motus durae meningis sit ex parte naturalis, ex parte voluntarius, id est mixtus, sicuti est motus organorum respirationi inservientium; ita ut possimus juxta voluntatis imperium, vel prout affectus pro tempore in nobis regnantes exigunt, motum ejus varie intendere, varieque relaxare ad majorem vel minorem liquidi nervei copiam exprimendam propellendamque. Quam ob causam in ira, ob vehementissimam durae meningis oscillationem, maxima in copia ac vehementissime eliciantur spiritus, liquida omnia turbentur, et solida oscillent vehementius; hinc rubor oculorum et faciei, spuma oris, motus furibundi et impatientia in omnibus. Contrario vero modo se res habeat in amore, benevolentia, aliisque affectibus, ob contrarium durae meningis statum. Atque ita pro varia meningum contractione relaxationeve, varii motus et varia facies in liquidis ac solidis corporis animati enascantur.

Experimenta.

Ut me certiores redderem magnarum virium et potestatis, quam habet dura mater supra fluida corporis animati et supra solida, imo supra ipsum cor, nonnulla experimenta feci in vivis canibus, ad id cum veritate demonstrandum, et observatione confirmandum. Eadem experimenta inserviebant ad inveniendum, quantus sit arcus sanguinis currentis prope vasa cordis, et per vasa a corde longe remo-

ta: id est, quantum velocitatis momentum in utroque sanguine corrente, tum respectu sui, tum facta comparatione ad invicem. Cujus rei ut aliquod specimen habeatur, unum duntaxat referam experimentum, quo usus sum ad meam opinionem confirmandam.

Sumsi duos canes molossos ejusdem magnitudinis et virium aequalium, bene pastos per integrum mensem. Ambobus denudavi arteriam cruralem; sed alteri more meo terebravi cranium (ut faciunt chirurgi in vulneribus capitis cum fractura, aut depressione cranii), donec denudata appareret dura meninx. Alteri vero non terebravi cranium; sed incisionem cum secante cultro feci in costis e directo supra cor positis, facto parvo foramine, ita ut per illud possem pungere cor, cum mihi placeret. Canibus ad tabulam ligatis, et ita praeparatis, ordinavi ut eodem tempore a duobus chirurgis ambobus canibus lanceola aperirentur arteriae crurales, unicuique sua arteria. Sanguis, qui magno cum impetu ex arteria utriusque exivit, fecit arcum altitudinis quatuor aut quinque palmorum circiter, et tantae altitudinis duravit per breve spatium: tunc applicata spongia aqua madente obturabamus arteriam. Hoc facto pungebam cani terebrato duram meningem; et alteri, secto prope cor, pungebam cor ipsum: in actu puncturae ablata spongia, sanguis prosiliebat cum impetu; cum hoc tamen discrimine, quod longe majorem arcum et peripheriam faciebat sanguis canis, cui pungebatur dura meninx, quam ille, cui pungebatur immediate cor ipsum; quo frequentiores et vehementiores erant puncturae cordis et durae matris, eo arcus erant altiores, et frequentiores sanguinis exitus: et ita continuavimus, donec canes extincti sunt. Ex quo prae caeteris deducitur, maximam esse potestatem et vim oscillatoriam meningum in solida vasorum et in fluida vasis contenta, ne dicam supra ipsum cor, ut adductis variis hujus generis experimentis suo tempore et forsitan brevi typis publicis demonstrabo, etc.

DE MOTU MENINGUM, ET OSCILLATIONE
SOLIDORUM EPISTOLA.

PHILIPPO HECQUET, *medico illustri*,
GEORGIUS BAGLIVUS *medicus*.

Epistolam tuam 20. Junii Parisiis ad nos datam per publicum Parisiensem tabellarium nuper accepi. Scribis amicum quendam tuum Romae morantem eam mihi traditurum, sed non ejus cura ad me venit, verum casu, et nobis ne cogitantibus quidem apud tabellarium inventa est: de quo te monere volui, ne fidas in posterum epistolas, nisi probatae fidei hominibus. Alteram, quam nobis inscripsisse dicis, non accepi; si accepissem, injuriosus profecto urbanitati essem tuae, nisi respondissem. Sed quod pertinet ad hanc, quam nuper habui, summas primum tibi gratias refero, optime HECQUET, quod tam bene de me scriptisque meis loquaris, et ea tamquam necessaria ad bene medendum plurimi facias; quod quidem nunquam me assecuturum sperabam; non solum quia rem difficilem ac perobscuram, et ante non tractatam, id est systema de solidis meningeis fibrarumque oscillationibus et variis effectibus scribere aggressus sum, sed, quod me magis urgebat, rem contra omnium fere medicorum vota exponendam mihi esse cogitabam; unde saepe (quod rebus novis familiare) non gratiarum actiones, sed aemulationes, odia, ac mille permolestae contentiones, quas in me jam praevideo, colliguntur: deinde valde gaudeo, non solum tibi, verum etiam aliis eruditissimis Galliae medicis, doctisque viris idem nostrum de fibra motrice systema plurimum arridere, atque ad praxin curandorum morborum reduci. Unum tantummodo est, ut innuis, quod difficile percipiunt nonnulli inter vos; scilicet unde meningibus tanta vis, et unde sui motus principia trahat dura meninx, quod ut paulo clarius explicem, exposcis.

Cui quidem difficultati ut satisfaciam, vir clarissime, scias me in praefatione operis de *fibra motrice*, cum satis praeviderem hujus generis objectiones, nonnulla dixisse de hoc argumento, cum de motu cordis dissererem; cujus ingentem vim non tantum deducebam a spiritibus, nervorumque irradiatione, quantum a peculiari suarum fibrarum compage, et mira pro-

portione motus ac resistentiae vasorum et liquidorum omnium ad cor, cordisque ad vasa et liquida; quibus de causis ingentes ad perpetuandos suos motus vires acquirit. Idem prorsus cap. 5. libr. I. disserentes de magna vi et promptitudine durae matris ad oscillandum, aliis rationibus et experimentis de eadem confirmavimus. Corpus enim hominum taliter fabrefactum est, ut singulae quaeque partes alterrarum ope indigeant, et invicem suos motus aut promoveant, aut retardent: eadem pene ratione, qua fieri videmus in horologio, in quo licet singulae partes dirigantur a motu primi moventis, id est a maximo horologii elatere, hoc tamen primum movens a peculiari singularum dispositione, compage, et proportionem resistentiarum ad ipsum, suos motus trahit, dirigit ac perpetuat; et hinc ob minimam laesionem alicujus minimae partis horologii, statim turbatur aut perit motus in primo movente. In corpore autem animato tam exactum est hoc aequilibrium motus et resistentiarum inter solida et liquida, ut aequae ac necessario singula singulorum ope ad se movendum indigeant. Undenam, quaeso, post haemorrhagias copiosas tam sponte venit convulsio, nisi quia educta nimia sanguinis copia, qua solidorum oscillatio moderabatur, haec statim innata vi elateris potenter oscillant.

Sed, hisce missis, dicamus aliquid de meningibus; quod praecipuum hujus epistolae caput est. Et sane cum dura meninx nervorum sit productio durae meningis cerebri, iidem effectus, qui nervorum in meninge quoquo modo affecta observantur, etiam in ea cerebri fieri posse pro certo statuimus. In operibus omnibus nostris, quae nunc recuduntur Lugduni a Domino ANISSONIO, plura descripsimus experimenta, facta in vivis animalibus, terebrando ipsorum vertebrae; factaque terebratione pungebamus meningem spinalis medullae; eandemque variis liquoribus syringatione injectis irritantes, vellicantes, relaxantes, ac varie afficientes, innumera scitu digna animadvertimus; quam quidem experiundi methodum in meninge cerebri tentavimus etiam, iidemque effectus secuti sunt, qui visi fuere in meninge spinalis medullae. Nam, puncta dura matre cerebri, fit convulsio, tremor etc.; gangraenata eadem per

caustica remedia, paralyticae ac stupidae fiunt infernae partes, affectae meningi e directo respondentes: et, quod sane mirum, cerebri substantia, sub dura matre gangraenata immediate jacens, nullo modo nigra erat aut gangraenata. E quo experimento in vivis animalibus facto deduci posset, convulsiones ac paralyces membranarum potius affectiones esse, quam medullaris cerebri substantiae. Sic pariter puncta ac eodem modo affecta meninge spinalis medullae, eadem pene accidentia observantur in ipsa, et in partibus eidem e directo, vel alio modo respondentibus. Injecto oleo amygdalarum dulcium in terebrata parte spinalis medullae, stupores torporesque in visceribus et partibus e directo succedunt, ob laxitatem ab oleo inductam in nervorum principio: idem prorsus succedit in animalibus affuso oleo in meninge cerebri.

Puncto nervo, irritato, resecto, statim superveniunt rigores, tremores, contractiones partium, convulsiones, tensiones ingentes, etc. Idem fit, cerebri meninge iisdem modis affecta; ex his argui posset, magnam esse hisce in partibus vim ad oscillandum, sive innatum habere elaterem a peculiari ipsorum compage pendentem, quae aliis in partibus, ob diversam compagem, non invenitur. Quare cum tensio, elater, sive ad oscillandum perpetua propensio nervorum pendeat ab oscillatione durae meningis, certe dari debet aequilibrium, sive proportio et consensus inter oscillationes principii et partium ab eodem pendentium, ratione cuius perpetuae oscillationis a principio ad partes, et ab his ad illud, sequitur motus reflexionis a partibus ad principium, et successionis sive propagationis ab eo ad partes. Quod clare et evidenter adnotamus in convulsionibus, quae a partibus cerebro communicantur illudque trahunt in consensum; in affectis enim locis cum vividior sit oscillatio in membranis, et nervis eorum, oscillatione a cerebro in eos propagata; necesse est, ut oscillatio reflexiva a parte affecta ad cerebrum, utpote potentior, ejusdem successivam turbet, obscuret, atque ad normam morbosarum disponat, et hinc convulsiones in partibus coeptae desinant in cerebrum. Contra vero cum, cerebro affecto, trahuntur partes in consensum; quae de convulsione diximus, dici quoque possunt de

aliis nervorum morbis, torpore, paralyti, dolore in genere, variisque affectibus flatulentis, in hypochondriacis, scorbuticis, hystericis.

Ex his aliisque observationibus infinitis, factis circa morbos nervorum et cerebri, et experimentis in vivis animalibus stabilitur primo, adesse in meninge cerebri, et successive in omnibus suis propagationibus per singulas partes ingentem vim elasticam, sive vim innatam ad se tendendum, ad oscillandum, ad se crispandum, ita ut a levi contactu solidi aut fluidi in eam facto facile excitetur, moveatur, undulet, impressumque motum fere in infinitum multiplicet. Excitato igitur in primordiis generationis debito motu singulis in partibus, eundem singulae perpetuant, magis minusve vehementem, pro varia earundem structura, et dispositione ad se movendum. Ita dura mater servat impressum sibi motum in generationis primordiis, ratione peculiaris suarum fibrarum structurae, fibris cordis non multum dissimilis: ut nuper publice demonstravit amicus noster Dominus PACCHIONUS, atque WILLISII et MAYOWI de iisdem fibris opinionem illustravit; e contactu liquidorum per eam, vel pone eam circulantium, mirum in modum auget, multiplicat, ac rara circulatione et aequilibrio tensionem, quam cum suis habet propaginibus, perpetuat.

Thesin hanc, de motu meningis innato et a primordiis impresso, plurimi difficulter capiunt, eo quia credunt, ut vulgare docet axioma, quidquid movetur, ab alio semper moveri. Quod quidem principium, licet verum sit, non est tamen rigorese applicandum ad res cunctas, non adhibitis debitis cautionibus in philosophando valde necessariis. Nam, si consideres naturam motus in rebus creatis, constat certe alias impulsu aliarum ita moveri, ut, origine et successione motus considerata, fateamur necesse est moveri singulos impulsu generali causae alicujus primoprimae et universalis, sive illa sit aether juxta Cartesianos, sive alia causa, ut alii opinantur philosophi; et in hoc casu quidquid movetur, ab alio moveri facile concederem. Sed quoniam praeter motorem hujusmodi generalem, singulis rebus a primordiis mundi inditus est a summo opifice motus proprius, nullaque datur quies positiva in iisdem, tunc singulae quaeque res, juxta motus innati leges, varios effectus ab-

solvunt ab universali motore independentes. Innatum hujusmodi motum singulis inesse corporibus, praeter CARTESII auctoritatem, e statices principiis facile didici; observatione enim et experientia circa res staticas facta, certo animadverti, corpus in motum positum, quantum amittit de suo motu, tantum numero imprimere in illud, in quod incurrit, ut videre est apud BORELLUM in aureo libro de vi percussionis, CARTESIUM, GALILEUM aliosque recentiores; apud quos fuse de hoc disputatur. Conservatur autem hujusmodi motus a singulis, donec ab agente contrario non destruat, et post destructionem novae formae novorum corporum oriantur. Et sane, si alicubi, in hac motus materia prae caeteris, ob dictorum ignorancem saepe causam pro effectu sumimus, et effectum pro causa. Plura sunt in rerum natura, quorum effectus sunt certi et evidentes, licet genuinam causam ignoremus. Saepe motum videmus, et causam moventem non cognoscimus. Quis motum in planetis et sideribus negaverit? quis negaverit effectus ab illorum motu pendentes? nemo certe; et tamen nemo hactenus causam illorum moventem cognovit: quodsi veneris ad motum impressum singulis, in primordiis mundi, soluta statim est lis; motusque causa reddita statim manifesta.

His de motu praemissis in genere, ad motum meningis in specie descendendum. Et quidem ab observatione facta circa morbos capitis, et vulnera meningum, nervorum ac membranarum, nec non factis experimentis in vivis animalibus circa easdem partes, clare deduco, meninges cum universa earum propagatione per nervos, membranas et viscera, esse quid tensus, valde sensibile, ad oscillationem promissimum, verbo dicam elasticum; cujus elasticae virtutis causa dura meninx leviter tacta a qualibet causa ingenter movetur, crispatur, impressumque motum in infinitum adauget et perpetuat. Sed, inquires, quis hunc motum in ea immediate excitat? aërne circumfusus respiratione tractus? spiritusne per nervos ad eam recurrentes transmissi? an potius sanguis arteriarum pulsatione per eam discurrens? aut denique reflexio motus a partibus membranosis ad cerebrum? cujus aequilibrati reflexivi a partibus dictis ad caput, et successivi a capite ad partes, motus causa, dura

meninx, veluti vividissimus corporis elater, perpetuo oscillet et moveatur, suaeque oscillatione, liquidorum omnium ac solidorum motiones promovet ac dirigit: durante namque dolore acuto observamus in praxi, supprimi aliquando, quandoque vero retardari liquidorum secretiones, doloreque soluto relaxari easdem et solvi. Quaenam igitur ex his causis innatum meningis elaterem perpetuo excitet ac promoveat; utrum una tantum ex illis, an vero singulae simul? in libertate tua pono ut judices. Quod ad me attinet, a praefato aequilibrio motus solidorum successivi et reflexivi perpetuam meningis ad motum promptitudinem pendere, aperte quamprimum demonstrabo, lucique publicae consignabitur. Sunt qui nervos a quinto pari prodeuntes, et in meningem duram sese distribuentes observarunt, ut narrat in sua anatome eruditissimus MUNNINKS et alii; eos ipse diu licet quaesiverim, nondum tamen invenire potui; et propterea non audeo causam motus meningei in iisdem statuere, nisi certior ac solidior experientia me melius erudierit: multo magis, quod capere vix possim, meningem duram, quae nervorum omnium systema investit, motusque oscillationes imprimit in singulis, ipsam deinde parvulo nervo sua ipsius substantia vestito indigere ad se movendum, motumque diu perpetuandum.

Quodsi quis dixerit aërem respiratione tractum aliquid tribuere ad motum meningis, ut olim subindicavit GALENUS libr. de respirationis utilitate cap. 6. circa finem, et libr. de dogmatibus HIPPOCRATIS et PLATONIS; benene, an male dixerit, tu judices, vir clarissime. Quanta sit potestas atque vis aëris ad liquidorum motus in respiratione promovendos, fuse probavi in tractatu de statice aëris et liquidorum ad usum respirationis, et evidentissime ex sequenti experimento, pluries a me facto publice ac privatim cum amicis, deducitur. Sume canem molossum, et amore consueto ad tabulam liga; tunc in gutture foramen diligenti sectione excita, sectionisque foramini cannulam applica, ita fabrefactam, ut aër motu labiorum ad libitum insufflari possit in pulmones. Deinde secudenti cultro costas omnes cum suis musculis per longum seca, ac adinvicem separa, ut pectus operis ipsorum moveri amplius non possit. His ita accom-

modatis, aërem per intervalla per cannam insufflato, et videbis, quo usque aërem immittis, canem commodè vivere, atque ne minimum ejulare, nec moveri violenter; sed statim ac privatur hujusmodi aëris artificialis per cannulam inflatione, statim corripitur motibus convulsivis per totum, difficillima ac pene suffocante respiratione, et mille gravibus accidentibus, quae singula momento fere quiescunt aëre per cannulam in pulmones iterum insufflato. Canis ita affectus per duas vivit horas, ac victurus per plures, nisi experimenti taedium a longiori observatione nos removeret. Quodsi vis aëris in promovendo liquidorum per pulmones motu tanta potest ac efficit, cur suspicari non possumus, eundem ad meningis motum aliquid etiam conferre, sive id elastica vi faciat, sive alia nobis occulta mechanice? cum quotidie observemus caput, pro diversitate climatum atque aërum diversae naturae, id est diversi ponderis et elateris, varie affici, et modo ad morbos disponi, modo ad deperditam revocari sanitatem.

Sed cum ipse multum tribuam innato elateri meningum, ad se movendum promptissime motusque impressos in ingens multiplicandos ac perpetuandos, nolim quis credat a me gratis id asseri, et sine ullo fundamento; nam si deessent rationes ad id probandum, sola experimenta et effectus circa meningem observati cogerent nos ad credendum, talibus in partibus, ob peculiarem ipsarum compagem, vim inesse elasticam, et ingentem promptitudinem ad oscillandum. Et sane cur hujusmodi vim negare debeam solidis nostris, si clare observatur in aliis rerum naturalium solidis? Recentiores pene omnes vim elasticam concedunt spiritibus, aliisque liquidis corporis animati: quodsi rei fluidae, evanidae et ex partibus inter se contiguas conflatae eam tribuunt, cur solidis fibrarum particulis mire inter se contextis, ac continuis, maximeque resistentibus non est etiam tribuenda? Porro quid obstat, quod solida nostri corporis, proprio sive innato, atque etiam majori momento motus, quam non est momentum liquidorum, moveant se ipsa, et moveant quoque fluida ad contactum eorum currentia? atque ab his nil aliud acquirant, quam exiguum ad incipiendas motiones impulsus, qui quidem impulsus a fluidis excitatus

in solida, licet exiguus sit, in his tamen, ob rationes supradictas innati elateris, et mirae continuitatis ac resistentiae suarum particularum, crescit ac pene incredibiliter multiplicatur, ut in I. libro de fibra motrice, ratione et experimentis demonstravimus, et de sanguine per arterias meningum discurrente suspicari certo posse praediximus. Quid facit movere cor ranae aestivo tempore in frustula sectum, per mediam fere horam? Quid lacertae caudam? quid exenteratam viperam? et alia id generis infinita, nisi ad elasticam suarum fibrarum oscillationem recurras? Rana exenterata, et omnibus extractis visceribus, ac ipso corde avulso, movetur, saltat, et etiam natat. Unde tanta motus energia, nisi ad vim fibrae refugias? Quae de vi spirituum elastica dicuntur, gratis dicuntur. Quod facit, ut ensis incurvatus aliaque solida et elastica corpora, vi pressa et incurvata, in pristinum statum sponte sua restituantur, idem facit, ut fibrae pressae, ac externo impulsu oscillantes pressione cessante priorem figuram acquirant; quem restitutionis actum vim elasticam nuncupamus.

Ab effectibus et observatione accidentium in morbis nervorum et membranarum facta deduco, ut supra monebam, magnam esse hisce in partibus vim ad oscillandum, sive innatam elasticen, de qua fuse disserui libr. I. de fibra motrice, nec non de experimentis circa meningem cerebri ac spinalis medullae a me peractis. Unde vis illa incredibilis in maniacis, si hujusmodi innatam vim ad oscillandum negaveris? Rana, corde et visceribus extractis, vivit, movetur, saltat; vis igitur meningum cerebri et spinalis medullae multo potentior est vi cordis: hoc in casu nullus sanguis ad cerebrum currit, nulli spiritus inde gignuntur; et tamen rana vivit, movetur et saltat: quod quidem non ab imaginaria spirituum insitiorum virtute pendet, sed a consueta et innata fibrarum oscillatione. Ab affectione morbosa alicujus partis satis clare deduco, quis ejusdem sit usus, structura, et energia motus, cum sana est. Vis igitur atque potestas motus meningum multo superior ac potentior est vi et energia motus cordis; quod certe, praeter ante dictas observationes, animi pathemata satis aperte probant: iis namque vigentibus, quantum

vis pulsus, respiratio ac omnes pene corporis functiones mutantur, unicuique satis compertum est: animi autem affectio per meninges a cerebro in inferiora propagatur.

Neque solum haec ingens vis ac potestas meningum in cerebro tantum circumscribitur, sed late propagatur per spinalem medullam et singulas membranas partium, ab ejus aut nervorum meninge propagatas: quod sequenti experimento aperte declaratur. Canis ad tabulam ligati denudabis cultro vertebrae dorsi, unam earum perforabis terebra, donec perveneris ad spinalem medullam: tunc punge ipsam, irrita, ac affice acu, vel acribus liquoribus syringatione injectis, et videbis animal statim tremere, convelli, concuti per totum, et praesertim in partibus respondentibus spinae e directo affectae. Si vero post haec irritantia experimenta, et inde natas spasmodicas affectiones, oleum aut aliud quid pingue syringando injicias in cavitationem spinalis medullae per foramen terebratione factum, confestim observabis idem animal concidere, relaxari, ac torpere, imo fere paralyticum evadere, potissimum illis in partibus, quae meningi spinalis medullae oleo relaxatae e directo ponuntur. En quomodo, ex relaxatione aut irritatione minimae partis meningis spinalis medullae, gravia atque letalia oriuntur accidentia, quae solidis magis quam spiritibus animalibus originem suam debent. Cum igitur tot tantaeque resistentiae superandae sint durae meningi, et superandae in solidis et in fluidis, quales non sunt ab ipso corde superandae, cujus vires circa impellendum fluidum tantummodo occupantur, uti e systemate nostro elucescit, certe vim meningum et cerebri supra totum corpus majorem esse viribus et potestate cordis pro certo supponimus.

Habes, optime HECQUET, quid ipse sentiam de vi et potestate solidorum ex legibus elateris, et motus insiti quibuscumque corporibus a primordiis mundi et generationis singularum. Vim elasticam in corporibus nemo sanae mentis negaverit; sed cur corpora vim elasticam exerceant, cur fibrae ad elasticas leges motus suos perpetuant? id mecum philosophari non desinant medici vestri, mihi opem ferendo consilio, observatione, experiundi patientia, et judicii

acumine, non vero altercandi atque contendendi pravo ac malesano more, quo non augentur, sed decrescunt scientiarum vires. Altiora petenda sunt nobis; aequilibrium solidorum et fluidorum inquirendum est in morbis, ut inde certae ac stabiles indicationes curativae deducantur.

Quae ad me scribis circa morbos mesenterii, et apparatus primarum viarum ad morbos progignendos, tractata jam sunt a me peculiari dissertatione, operibus nostris, quae nunc recuduntur Lugduni a Domino ANISSONIO, de re literaria optime merito, adjuncta; in qua quidquid hac de re petis, facile percipies. Quod ad me attinet, magni facio medicos, qui mesenterii statum, naturam, apparatus, ante morborum curationem examinant ac serio perpenderunt. Qui hoc bene perpenderit, o quam bene curaverit! Sapienti pauca.

Festinanter ad te scribo, et, accepta epistola tua, statim respondeo. Plura tamen scriberem, sed occupationes praxeos permolestae impediunt, ne id faciam. Singulorum aegrorum, qui se meae curae committunt, historiam quotidie ac patientia pene incredibili describo; ut, juxta promissa a me facta, ex hisce historiis et notationibus naturae morborum, stabilis ac certa eorundem diagnosis, prognosis atque curatio stabiliatur. Vale, vir optime, et me tibi perpetuo addictissimum crede. Romae, kalendis Augusti 1703.

C A P. VI.

De aequilibrio solidorum cum solidis, solidorum cum liquidis, et liquidorum inter se, hujusque aequilibrii vi, potestate, usu, et cognitione medicis summo opere necessaria ad bene medendum.

Totum fere praecedens caput consumsimus in perquirenda, scrutandaque potentia et vi duorum principum corporis animati mobilium, scilicet durae matris, et cordis; nec non in suorum motuum per omnes partes propagatione detegenda. Praesens vero ad examinandum cognoscendumque aequilibrium solida inter et solida, tam homogenea quam hetero-

genea, interque solida et liquida, ac demum inter liquida et liquida, dirigemus omnino atque impendemus. Nec a nobis in hac materia aequilibrium juxta ejus strictiores leges, utque a mechanicis atque hydraulicis sumitur, accipietur; at aequilibrium dicemus proportionem quandam inter motum durae matris, et motum cordis, inter motum oscillationis villorum seu solidorum membranosorum unius partis cum solidis membranosis alterius; inter motum successivum, sive oscillatorium, villorum membranosorum cum motu villorum carnosorum; inter fibras perpetuo se contrahentes, et inter fluida ad contactum fibrarum currentia; denique inter fluida et fluida, tum homogenea tum heterogenea, per diversos canales variisque motus inclinationibus decurrentia: in quibus omnibus vitale nostrum Esse, nec non temperamentorum complexionumque diversitas, et naturarum varietas consistit: major enim morborum pars, eorumque frequentior causa oritur a mutata, sive varie affecta fluidorum solidorumque, quae se invicem impellunt et impelluntur, proportionem, ut habebimus inferius.

Neminem latet, quod, sicuti cor et sanguis cum omnibus partibus proportionata sunt, ita quoque ipsa vasa sanguinea ad cor et sanguinem proportionata esse debent; illudque a nemine negatur. Ideoque cum certa sit proportio, sive aequilibrium inter cor, quod impellit, fluidumque, quod impellitur, et vasa, quae fluidum portant, si mutetur hoc aequilibrium ita, ut majori ac frequentiori impetu cor impellat, quam ferre possit liquidi moles, fluiditas, et resistentia, vel quam ipsorum vasorum diameter, resistentia, figura, et longitudo sustineant; maxima statim orietur in functionibus animati corporis turbatio, morbisque quamplurimis occasio invadendi concedetur.

Certa haec inter cor, sanguinem, et vasa proportio, ad detegendas quoque solida inter et solida, interque solida et liquida, ac inter liquida et liquida proportionem, magno nobis esse poterit adjumento; et sicuti tota circulationis vis atque natura in debita proportionem motus et resistentiae inter cor et sanguinem et vasa residet, ita quoquestrarum omnium operationum animalium, vitalium et naturalium essentia in aequa consistere debet proportionem

motus et resistentiae, inter duram matrem et cor ((quae duo sunt primaria solidorum et liquidorum omnium mobilia), inter solida carnosae et membranosa, inter haec duo solida, quae continuo oscillant ac veluti systolizant, et inter liquida, quae currunt ad contactum et a solidis propelluntur, ac demum inter illiquida per varia canalium genera discurrentia. Naturalis ac debitae inter has omnes partes proportionis idea nobis esse poterit sani hominis corpus, in quo utpote sano animales operationes vitalibus, vitales naturalibus rite recteque respondent, singulaeque singulis harmonice concurrentes, et omnes permixtus a proportionem motus et resistentiae solida inter et liquida dependentes (pro animali operatione, non tactus intellectus, sed cerebri functiones organicas, sensus scilicet et motus intelligo) perfectam corporis sanitatem constituunt. Ergo mutatae et praeternaturalis huiusmodi proportionis ideam satis superque morbosum corpus ostendet. Quoniam vero in praefatione et animadversionibus diximus, ad bene percipiendum alicujus partis usum, structuram et effectus, optimam esse methodum certumque consilium, eandem morbo affectam considerare, sic etiam ad cognoscendam mutatam inter solida et solida, interque solida et fluida, nec non fluida inter et fluida proportionem, cum haec omnia in morbooso statu sunt, tunc considerare conferet; nam tunc ideam effecti, quae in statu salubri est, capiemus.

Ut tamen a duobus primis mobilibus, corde scilicet et dura matre, incipiamus, indubitabile plane est, quod a mutua cordis cum cerebro conjunctione tota sensus motusque ratio dependeat; cor enim sanguinem ad cerebrum, cerebrum vero fluidum nerveum ad cordis motum perenni rivo destillant. Utque sanguis a corde ad cerebrum, et a cerebro ad cor fluidum nerveum cum aequilibrio impellantur, tanto fere impetu cor sursum illum excellere debet, quanto deorsum dura mater fluidum nerveum impellit, (habita tamen intima et naturalium fluidorum tum primorum huiusmodi mobilium debita proportione uniuscujusque ad se ipsum); quod cordis vigor et impetus major sit resistentia meningum talem in sese impetum excipientium, statim fitur in capite turbatio et confusio, tam in cursu

liquidorum per ipsum praetereuntium, quam in elatere et tono durae matris, quo ipsa deorsum fluidum nerveum partes in omnes effundit atque propellit. Hac de causa saepe contingit in praxi, ut homines, qui caput parvum vel debilem meningum sortiti sunt a natura tonum, licet reliquo corpore fortes, athletici vegeti, florideque vivant, naturaliter tamen obnoxii sint catarrhis, coryzae, doloribus affectibusque capitis, surditati, similibusque morbis. Et quoniam a naturali dictarum partium improportione pendent, quantacumque saepe adhibentur, remedia raro proficiunt, imo magis laedunt, quemadmodum duobus abhinc annis nos, et amicus noster D. MATTHAEUS PALLIUS, experti sumus in fabro ferrario, qui aegrotabat prope templum S. Mariae Aegyptiacae, nationis Syro-Chaldaeorum et Armenorum, quo loci fuisse olim templum Fortunae virilis, vel basilicam Caji et Lucii, antiquitatis scrutatores existimant. Faber iste, habita ratione magnae ac fere athleticae molis corporis, parvum caput obtinuit, et licet sobrie viveret, vitalesque atque naturales functiones commode obiret, capitis tamen debilitate, catarrhis, oculorum affectione, levi surditate fere perpetuo laborabat. Superveniente demum catarrho suffocante, cum inflammatoria pulmonum affectione, periit. Cadavere aperto, cerebrum, ac prae caeteris meninges omnino flaccidas invenimus, ut vix ob laxitatem resecari possent, reliqua vero in statu salubri. A meningum nativa debilitate praefatos morbos originem habuisse crediderim.

In huiusmodi casibus, quoniam motus cordis durae matris resistentiam superat, inde fit, ut fluida, quae ab ipsa aequali motu versus cor repelli debent, non aequali sed longe minori repellantur: quam ob rem cum eidem, in refluxu ad partes faciendo, subordinata non sint dicta liquida, hinc, illinc, et quo non debent, excurrunt, celeritate improportionata partibus, circum quas pererrant, et in forma catarrhi, coryzae, vel alterius morbi foras secernuntur. Hac de causa fatui, stolidaeque mentis homines, morbis frequenter gravibus laborare, et fere semper aegram vitam traducere observantur: etenim cum durae matris tonum et elaterem natura debilem nimis habeant et relaxatum, facile cor, assiduis pres-

sionibus, durae matris et ipsiusmet cerebri resistentiam excedit; unde et depravata fluidi nervei fit separatio et incongruus ejusdem per omnes partes impulsus. Et sicuti a durae matris laesione, punctura, aut irritatione oriuntur vomitus, aut motus convulsivi in visceribus et membris, eo quod illius spasmi inferioribus partibus eidem subordinatis statim communicantur; sic ab ejusdem flacciditate et relaxatione sequitur, ut partibus inferioribus eique subordinatis similia quoque flacciditatis relaxationisque damna contingant, quibus, mutata inter fluidorum cursum et solidorum pressionem proportionem, sive aequilibrio, pluribus morbis occasio praebeatur.

Hic tamen animadvertendum, capitis magnitudinem vel parvitatem non a vultus magnitudine colligi debere; multi namque homines praegrandem faciem habere solent, parvum vero caput; sed ab ipsius capitis circumferentia et mole, quae a magna fronte incipit, supra verticem tendit, et in occipite desinit. A capitis igitur parvitate durae pariter matris parvitas arguetur; et consequenter ejus improprio ac debilitas in resistendo motibus cordis, eadem longe majoribus viribus praediti, majorisque resistentiae. Porro quoad motus, qui in cerebro vel a sensibus vel a mente cogitante imprimuntur, sciendum est, cerebrum tot determinate motibus recipiendis capax esse, et non amplius. Et pro varia capitis magnitudine, varia in hominibus capacitas nascitur ad motus copiosiores vel pauciores recipiendos. Quare si plures motus in ipsum venerint, quam capax illud sit, animus confuse sensuum impressiones percipiet, et confuse pariter de rebus judicabit.

At si contingat, ut naturaliter dura mater fortis textura sit praedita, ejusque fibrae nimium intentae crispataeque, tunc illius motus cordis motibus vehementiores erunt iisdemque magis resistentes; quae ratione mutato inter haec duo mobilia aequilibrio et proportionem, certe cor, resistentia debilius, vehementioribus durae matris pressionibus cedit; sanguinisque in gyrum expressio meningum pressionibus majoris quam oscillationi villorum cordis subordinata erit. Homines, qui tam fortem duram matrem a natura sortiuntur, acutos plurimum sensus habere solent; sicco plerumque capite, ac velocissima cogita-

tione sunt praediti, nec nimium somnolenti, et, ob quamcumque mentis agitationem levemque affectum, mille pulsusurbationibus subjacent, et exinde inordinatae liquidorum separationes atque expressiones in inferioribus partibus enascuntur.

Hac de causa videmus in acutis affectibus, quando nimium crispatur nimiumque oscillat dura meninx, oriri vigilias continuas et pertinaces, quae fere semper parvos depressosque pulsus producunt, a superata cordis resistentia pendentes: talibusque vigiliis frequenter supervenit delirium, ac delirio lethargus. Neque mirum, nam quoties in delirium vigiliae desinunt, fortissimum esse elaterem indicant, fortemque crispaturam in dura matre, quae hujusmodi de causa, resistentiam liquidorum pone ipsam circulantium superando, eorundem cursum per cerebrum perque propriam substantiam paulatim retardat et impedit, ac proinde viam sternit inflammatorio meningum affectui, in quo delirii vis atque natura consistit. Et si crescent duae matris resistentiae ob suppositas vehementes oscillationes, supra resistentiam cordis se moventis, et supra liquida per cerebrum circulantia, tunc impediatur magis liquidorum circulus, deliriumque desinet in coma et lethargum.

Hoc rerum ordine, per morborum observationes, perque facta et facienda in animalibus vivis experimenta, proportionem motus, et aequilibrium nec non resistentiam inter duram matrem et cor detegemus omnino atque illustrabimus. Eademque pariter methodo solida subalterna, et duobus primis mobilibus subordinata tractabimus. Resistentiam et aequilibrium inter solida membranosa et membranosa, inter membranosa et carnosa, interque haec ipsa et liquida ad eorum contactum circulantia, explorare quoque curabimus: nostra quippe sententia est, impetum et resistentiam solidorum membranosorum impetum et resistentiam solidorum carnosorum supra modum superare atque excedere. Et hoc, prae caeteris, persuadet nobis observatio practica et infallibilis. Ea est, quod post graves atque profusas sanguinis haemorrhagias, sive ex naribus, sive ex aliis corporis partibus, convulsiones, seu motus convulsivi, caeteris aliis accidentibus citius apparent;

de quo etiam ab HIPPOCRATE in suis persaepe operibus sermo fit. Quicumque periculum velit de hoc facere, animalis venam aperiat, ut sanguis libere per eam possit effluere; quando sanguis magna in copia effusus est, statim incipiunt convulsiones, et quo magis ejusdem crescit effusio, crescunt pariter convulsiones, quae circa vitae finem sunt vehementissimae, prout cum amicis observavimus. Hujus phaenomeni ratio est, quod solidum membranosum, et successive omnium solidorum membranosorum origo et fons, dura mater, cum sanguis ad contactum fibrae carneaе discurrit, duas tunc debent superare resistentias, eas nempe fibrae carneaе, et alias sanguinis ad contactum currentis; qua de causa solidorum membranosorum vehemens vividusque, ut superius probavimus, motus a duplici hac resistentia aequilibratur. Cum vero ob largam sanguinis effusionem solido musculari deficit pressio et elater, qui ei ministrabatur a sanguine circulante ad contactum, prout faciunt moleculae, sive parvuli cunei aquae, qua magnus funis imbutus et saturatus, vigorem ab illa acquirit et resistentiam, ad superandam quamlibet potentiam quiescentem; solidum membranosum, fortissimo elatere a natura donatum, solidi carnei resistentiam omnem exsuperat, motusque in illo irregulares ac vehementes, quos convulsivos dicimus, excitat; suoque sub imperio et potestate ponit tunc motus omnes solidorum aequae ac fluidorum. Et hinc fere contingit, ut graciles homines, raramque sanguinis texturam sortiti, levem ob causam, in febribus aliisque morbis convulsiones et convulsivos motus patiantur. Ex hisce experimentis colligi potest, quidnam internos dolores, convulsiones in variis morbis, motusque viscerum convulsivos producat, nec non qua ratione, post motus vehementes corporis ac insolitos, et post immoderatam venerem, convulsiones succedant; et quare frequenter dolores capitis diuturni desinant in tremores perpetuos partium, aut in convulsiones. Quae quoniam in mutato aequilibrio motus, et resistentiae inter duo solida supradicta consistunt, puto non bene disserere medicos, qui acidum fibras pungens ac vellicans convulsionum causam accusant et extollunt. Aegri enim, qui convelluntur, ne minimam quidem convulso in membro pun-

cturam post convulsiones vel ante sentiunt, sed tantum involuntarias motiones partium, quas lassitudo magna ac debilitas praecedere et sequi frequenter solet.

Cum in capitibus, quae praemittuntur, dixerimus, duram et piam matrem duas esse partes primas, e quibus suam ducunt originem membranae omnes, et a membranis viscera, glandulae, vasa, omniaque solida, quae carnea non sunt; nec non motum oscillatorium, sive systalticum durae matris, jure consensus et continuationis partium membranosarum, villis omnibus membranosis sese communicare; exinde veluti per corollarium deduci potest, solida membranosa, quo magis a dura matre, vel a majoribus nervorum plexibus distant, eo minus habere oscillationis praedictae, praecipue si membrana major in alias membranas subalternas ad producenda vasa, glandulas, vesiculas etc. multiplicetur. Quare pro majori vel minori eorum distantia a primo mobili, nempe a dura matre, distantia quoque a trium majorum plexuum nervorum, cervicalis, cardiaci et mesenterici, denique pro majori vel minori complicatione divisioneque, quam solida membranosa in partibus componendis patiuntur (qua de causa in ipsis debilitatur ac deficit impressa oscillatio), proportionem motus et resistentiae membranosa inter solida, hoc in capite demonstrare ac investigare arbitramur. Et sicuti sanguis, quo magis a corde recedit, eo debilior redditur impetus ab eodem receptus, et hinc in vasis capillaribus sanguinis cursus pene insensibilis, idem quoque de motu solidis membranosis a dura matre, eorum domina et parte producente, impresso potest judicium proferri.

Aequilibrio motus et resistentiae inter solida homogenea, scilicet inter villos membranosos, demonstrato, aequilibrium postea inter heterogenea solida, nempe inter villos carnosos et membranosos, explicabimus. Veritas est sane accepta apud omnes medicos, sanguinem ad musculorum motum maxime concurrere. Praeter elaterem, quem fibra carnea ob praecipuam suam structuram sibi proprium obtinuit, alius a sanguine, ad ejus contactum currente, superadditur, prout infra in tractatu de morbis solidorum. Motum igitur ac resistentiam fibrae carnea deducemus ab ejus tono, et particulari structura, a

motione sanguinis, qui per ipsam excurrit, et a motu cordis ipsum sanguinem impellentis: e quibus omnibus motibus colligemus demum proportionem et aequilibrium, quod naturaliter inter villos carnosos et villos membranosos consistit et viget; quo mutato, inter functiones viscerum atque partium dissidia et morbi excitantur.

Sed ut magis constet hujus aequilibrîi solida inter et fluida veritas, et quod sanguis summopere concurrit ad motum musculorum, inter caeteras observationes sufficere possunt, quae petuntur ab internis aneurysmatibus. Observavi enim in iis, qui laborant interno aneurysmate, ex ea parte in qua est aneurysma, sive ea cui arteria aneurysmate laborans respondet ac prospicit, frequentem formicationem, torporem, impotentiam ad motum, ac demum paralyisin; non alia de causa nisi ob impeditum liberum sanguinis circuitum per eam, et denegatam eam sanguinis quantitatem, quae ex naturae et aequilibrîi lege eidem destinata est. Ita nuper vidi in puella duo et viginti annorum, prope aedes Borghe-siorum ad ripam Tiberis in campo Martio, haec ad amussim vera fuisse. Passa est per duos annos ingentem cordis palpitationem, vertigines, frequentes syncope, spirandi difficultates, inaequalitatem pulsus, et alia hujusmodi, aneurysma prope cor indicantia. Gravida evasit et abortivit sexto mense. Post abortum correpta est morbo acuto pulmonum cum febre, tussi vehementissima, orthopnoea, et maxime pedum tumore, potissimum pedis sinistri. Crescente morbo, et crescentibus dictis symptomatibus, circa sextum diem derepente corripitur hemiplegia, sive paralyisi totius medietatis sinistrae partis corporis, et maximo tumore oedematoso amborum pedum, crescente tunc difficillima respiratione, et tussi horrenda, cum genis rubris, febre etc. Pro modulo, quo sanguis per phlebotomiam minuebatur, sanguinis impetus per remedia diluentia deprimebatur, et acuties pulmonum phlegmonica mitescebat et ita liberior circuitus restituebatur sanguini: pro eodem modulo motus restituebatur paralyticae parti, pedesque detumescebant, et reliqua pariter mitescebant accidentia, donec libertas motus paralyticis membris restituta omnino fuit; et de paralyisi ac pedum tu-

more bene nunc se habet, sed alia aneurysmatis symptomata adhuc perdurant.

Ex hac observatione, et mille aliis id generis, clare constat, quantum sanguis conferat ad motum solidorum. Ex aliis contra, quantum solida ad motum fluidorum: pro solidorum namque varia irritatione, siccitate, indignatione, vel contraria affectione, fluidorum cursus varie dirigitur, turbatur, minuitur, detinetur, etc., ut in doloribus prae caeteris observamus, ut infra evidenter demonstrabimus. Causidicus quinquagenarius, calculis obnoxius, intemperantiae deditus, cum foetore oris veluti vitriolico manifeste nares adstantium feriente, per duos annos per intervalla gravi dolore circa lumbum dextrum vexabatur, qui fiebat partim a calculis descendentibus, partim a salibus vitriolicis musculos lumbares pungentibus; hypochondria erant mollia; (decumbit aeger ad aedem S. Mariae Montium Suburram versus): irritis plurimis remediis, doloris causa praescriptis, maloque crescente, incidit in fluxum sanguinis nigri, vitriolici, foetidissimi; hunc fluxum dixi ipse fuisse factum ob sanguinem diuturnitate doloris et fibrarum ingentes crispaturas dictis in partibus remoratum et coactum, atque adeo bonum fuisse ut iste sanguis exiret: nonnullae librae exiere, debitisque remediis exhibitis aegrum sanavi.

Alius aeger ad forum Caesaris dictatoris, post templum Pacis et Faustinae, hoc tempore magna ex parte in hortos mutatum, simili pene morbo corripitur, per plures menses durante, doloribus nempe crudelissimis circa dextrum lumbum; erat quoque melancholico-hypochondriacus: irritis omnibus remediis, quae praescripsere medici, obiit derepente: rogavi eos, ut aperiretur cadaver. Aperto cadavere, sex circiter sanguinis librae inventae sunt circa musculos lumbares, sanguinis nempe nigri, foetidi, et inter musculorum spatia partim extravasati, partim concreti. Si huic aegro, uti superiori, post dolores supervenisset sanguinis fluxus per alvum, forsán sanatus esset. Nam, ut recte monet divinus senex, dolorifica lumborum mala, sanguiflua. Et in prognost. ait: „Dolores, qui nullis cedunt remediis, desinunt in suppurationes.“ Etenim dolorifica fibrarum crispatura fluidorum circulus impeditur, unde,

stagnante sanguine alicubi, necesse est, ut in pus vertatur.

Melancholici ac hypochondriaci frequenter doloribus hinc inde vexantur: pendent illi a sale acris scorbutico, rodente; cave ne dederis calida remedia: nam morbum augebis. Juvant serum lactis, scabiosa, succi herbarum, destillata e succis herbarum, et lenia purgantia per intervalla praescripta, ut in nonnullis observavi, et, si suspicio sit gallicae luis, poterit dari serum lactis sals. parill. maceratum, aut ebullitum.

Qui sanguinem nigrum, foetidum, concretum evacuant per alvum, si dextrum hypochondrium fuerit durum, tumidum ac dolorosum, facies citrina, certo moriuntur. Ita obiit nuper aeger in campo Martio prope aedes Mediceas, et alius prope forum Nervae post templum S. Hadriani. Si mollia sint hypochondria, sanari poterunt. Ego enim vidi urinas nigras, foetidas, ac pene sanguineas, quae ad instar criseos aegrum liberant a morbis capitis. Ita sanguis niger per alvi fluxum liberare potest a morbis mesenterii, praecipue dolorificis, uti et lumborum.

Proportione motus et resistentiae inter solida homogenea et heterogenea adnotata, ad proportionem solidorum cum fluidis, et fluidorum inter se detegendam exponendamque progrediemur. Quoniam vero fere omnes Itali et Angli, alique insignes doctores abunde hoc saeculo de fluidorum vitalium motu et legibus scripserunt, de circulatione ejusdemque effectibus tractantes, paucis nos proportionem et aequilibrium inter liquida explebimus, quando multis non est opus. Sed subnectamus obiter nonnulla postulata atque corollaria ad praesentem materiem pertinentia.

Corollaria et postulata.

Pleuritides siccae, asthmata sicca, hydropes sicci solidorum vitio magis quam fluidorum oriuntur: vitio, inquam, solidi irritati, crispati, intenti. Et licet solidum, progressu temporis, in consensionem trahat fluidum, in curatione tamen semper major habenda ratio solidi, quam fluidi. Tonus fluidorum

semel amissus, facile restituitur; solidorum vero difficulter, vel raro.

II. Ad sanguinem in omnes partes rite distribuendum, uterque cordis ventriculus tum sinus capacitatem, tum pulsus rhythmum inter se convenire debent: vasorum quoque omnium ad ventriculos cordis mutua analogia est ac exacta commensuratio, et sanguis omni systole ejectus aortae ramis omnibus proportionatur. Quare si aliqua de causa sanguinis cursus alicubi impediatur, necesse est, ut locum quaeratur et vim faciat sanguis succedens in partes vicinas aut remotas; sed quoniam sanguis toto corpori justa mensura proportionatus est, et singulis partibus debita proportione destinatus, ab iis major copia, propter spatii et resistentiae defectum, excipi non potest. Quare necesse est, ut mole moraque indebita retentus in solidis ipsorum tonum laedat, enervet, variisque morbis producendis occasionem praebeat. Ita qui nimium sanguinei sunt, et facie rubicundi, in convulsivos morbos aetatis progressu incidunt. Hinc quoque plurimum aliorum morborum origo. Mulieres nimium sanguineae, calidae et rubicundae, doloribus uteri atrocissimis circa tempus menstruationis, vel quolibet alio tempore ob dictam causam quatiuntur. Qui sanguine nimium turgent vel naturaliter, vel copioso victu, convulsionibus primo, paulatim corripuntur torpore partium, denique apoplexia, vel capitis gravitate. Contra quibus sanguis nimium, vel haemorrhagia copiosa, vel aliis inanitionibus deficit, pariter convelluntur. En quomodo debita esse debet liquidi ad solidum proportio tum in quantitate, tum in motu; si illud excesserit, convulsionem, alique nervorum capitisque morbi orientur.

III. Sicuti sanguis modo supradicto proportionatus est cordi, vasis omnibus, et partibus singulis; et contra cor, vasa, et partes sanguini; ita fluidum nerveum proportionatum est durae matri, nervis, et partibus; et contra partes, nervi et dura mater fluido nerveo. Qua proportione mutata, varii in hominibus defectus circa sensum ac motum oriuntur, prout infra dicemus.

IV. Quando solidum alicubi superat resistentiam fluidi nimia crispatura, siccitate, irritatione, ac tensione, si fortia dederis diuretica, purgantia, aut

diaphoretica, quo vehementiora haec erunt, eo magis crescet irritatio, crispatura, tensio etc. in solidis, et magis magisque impediatur fluidorum cursus per partes. Hac de causa ex abusu purgantium in hydropo sicco crescit magis pedum ventrisque tumor. Ob eandem asthma siccum desinit in hydropem pectoris; sicca pleuritis in inflammatoriam totius pulmonis affectionem. In animi pathematibus, affectibusque hystericis et convulsivis urinae albae eos antecedunt et consequuntur. In febribus lymphaticis, mesentericis, ex infarctu cacoehyliae in mesenterio ortis, et ob id nimium irritato solidorum mesentericorum elatere, si testaceis et china-chinae nimium et intempestive ac imprudenter abutaris, ut saepe vidi apud imperitos medicos, morbos capitis, parotides, letales viscerum inflammationes expectato. Per analogiam de aliis morbis, et morborum successione discurreto.

V. Morbi partium in substantia et compage similium mutantur adinvicem; glandularum in glandulas, membranarum in membranas, et sic deinceps.

VI. Quoniam mutua est solidum inter et fluidum, circa motum et resistantiam, communicatio, laxata compage fluidorum, laxatur per consensum illa solidorum. Intenta contra, intenditur et illa. Ideo laxata sanguinis compage per sanguinis missionem in asthinate flatulento, cessat asthma, quoniam successive laxantur intentae fibrae, in quibus vis et anima morbi erat. Per sanguinis quoque missionem, eadem ratione cursus fluidorum et libertas oscillationis solidorum frequenter restituitur.

VII. Qua mechanice solidum irritatum in dolore dentium superat resistantiam fluidi, tumoremque maxillarum producit, eadem, in internis visceribus, dolorificae affectionis vi et elatere solidorum vitiato turbatoque, fluidorum cursus varie intercipiuntur et perturbantur. Et sicuti frustra adhibentur remedia ad solvendum genarum tumorem, et in libertatem ponenda liquida intercepta, nisi curatio tota ad solidum dirigatur, in quo morbi vis et potestas residet, ita, in internis morbis, frustra laboras fluidis exaltandis solvendisque per volatilia medicamenta, nisi mentem habeas ad solidum, quod morbosum est, quodque fluidum trahit in consensum. In hydropo

sicco ventris, quo magis purgaveris, vel copiosa dederis diuretica, eo magis tumores pedum et abdominis crescere observabis. Laxandum prius est solidum nimium crispatum, deinde remedia danda sunt. Ideo saepe hydropes sicci, circa finem, hydropes humidos post se trahunt.

VIII. Medicamenta purgantia, diuretica, et aperientia, nimium acria, quae reserandis viscerum vasis praescribuntur, si morbus a solidis, non a fluidis, coeperit, non reserant vias, sed magis intercludunt. Crescit enim per talia remedia crispatura et oscillatio in solidis, majorque solidorum supra fluida resistentia, resque desinit in caneros, scirrhus, letalesque viscerum obstructions; quod saepe experimur post partum difficilem, post diuturnas mensium lochiorumque suppressiones; et sic de reliquis liquidorum suppressionibus, solidi vitio productis, discurrendum.

IX. Fluidum vitale impellens in solidum pellicum, sive in canales pelliceo-conicos vasorum, si centrum morbosae oscillationis in vase aliquo inveniat, statim et vehementer turbatur, intercipitur, varieque afficitur; si vero in fibris, ad quarum contactum circulat, non ita.

X. Cerebrum et meninges senum, qui acriter studiis incumbunt, quique curis et vigiliis supra modum obnoxii fuere, sicca, arida, et dura post mortem inveniuntur; laxa contra, et nimia lympham dentia in otiosis, somno luxuque abutentibus. Quod serio animadvertendum ad solidorum morbos recte dignoscendos curandosque.

XI. Liquores, qui in vasis varii generis, sed inter se communicantibus, id est libero existente alterius in alterum commeatu, continentur, tunc in aequilibrio positi esse dicuntur, cum in certa determinataque altitudine consistunt, cumque nec ascendant, nec descendunt. Datam hanc liquidorum aequilibrationem in sanguine debemus inquirere; in eo enim plures concurrunt motus projectionis, progressionis, inclinationis horizontales, ascensus, descensus, etc.

XII. Quoniam liquidorum particulae arctam inter se connexionem non habent, nec puncto in uno singularum gravitas vigere aut colligi potest, ut in solidis evenit, ideo per se gravitatis centrum non

habere liquida crediderim. Potest tamen in eo concipi centrum gravitatis, ratione vasis continentis, quo fit, ut liquidum contentum habeat aliquatenus rationem et vim solidi ad gravitandum, et tota liquidi gravitas vigeat in quolibet puncto axis gravitatis, aut saltem in extremitate inferiori illius, aut potius in parte basis, ad quam desinit axis gravitatis liquidi contenti, etc.

C A P. VII.

De variis fibrarum effectibus; et primo de magna vi, elatere et resistentia solidorum.

Cum ea, quae praemisimus capita, alterum ex altero veluti per corollarium deducta sint, ut ita clarius intelligatur inter solida et liquida corporis animati aequilibrium et proportio, de qua breviter in capite antecedenti disseruimus, et in qua indolis in hominibus temperamentorumque varietas consistit, nec non multorum morborum origo et causa, res quidem nunquam medicis cordi habita, nec hactenus in practicen redacta; praesenti in capite vires solidorum insitae, sive propriae, deinde fluidorum propriae, demum singulorum conjunctae perpendendae sunt, quo magis constet, cuinam illorum major sit resistentia et vis; an solido supra fluidum, vel contra; an vero aequalis utrisque. Diximus paulo ante, haec capita breve esse specimen illorum, quae postea in opere magno de solidis corporis animati dabuntur. Et ideo nimium prolixi nunc esse non possumus in examinandis certoque determinandis tribus praefatis solidorum, fluidorum, eorundemque simul unitorum viribus ac resistentiis; multo magis quod secundus liber, de fibra motrice inscriptus, proprietates et effectus fluidi a solido differentes considerabit; sicuti liber iste effectus et proprietates solidi a fluido differentes considerat. Quare praesenti capite perpendenda erit vis et resistentia solidi innata, id est solidi cum fluido non conjuncti; ut inde quisque concludere possit, utrum illorum alterum superet viribus et resistentia.

Certum est apud omnes medicos, cor per fortissimam suarum fibrarum constrictionem remotissimas in partes impellere sanguinem; et pro debiliori aut vehementiori ejusdem impulsu, sanguis majori vel minori celeritate ac impetu excurrit. In hac igitur actione solidum, nempe cor, fluido imperat; et hoc ad solidi leges recipiendas (ita postulante corporis animati natura) promptissimum est: sed quoniam parvum membrum, quale cor est, sua vi, quae determinata est, tantum nequit impetum in sanguine imprimere, quanto hic indiget, ut superare omnino possit tot resistentias partium, per quas perpetuo fluit refluitque; providit naturae genius, ut omnes fibrae omniaque earum minima, veluti totidem infiniti vectes multiplicati, insensibili suo motu systaltico, sive oscillatorio, premerent perpetuo fluidum currens, et quasi essent in subsidium et levamen cordis, ad ulteriora semper urgerent. Quod verum esse manifeste ostendit utilitas, quam ab assidua motione corporis et a quotidiana exercitatione percipimus; et contra damnum ingens, quod in otiosa et sedentaria vita experimur. Liquidum enim per continuas fibrarum muscularium pressiones suum feliciter cursum per partes perpetuat, et versus cor magis magisque urgetur, ut ab eo novum motum atque impetum ad vitam necessarium acquirat. Quae pressiones cum in otiosis et sedentaneis vel deficient, vel non ita vividae sint, necesse est, ut fluidum, quod ad contactum fibrarum circulat, tardiori gradu progrediatur, atque hinc inde per fibrarum spatia haerendo, corpus ad hydropes, cachexias, tumoresque pedum disponat; et inde etiam alvi siccitates, congenitarum evacuationum suppressiones, et alia quamplurima mala succedant.

Ex his colligendum est, quod fluidorum motus cor excitat et dirigit; partium vero fibrae eosdem adjuvant et promovent; ac proinde majorem esse posse vim in solido ad impellendum, quam in fluido ad resistendum.

Sed aliquis objiciet: certum est, solidum cordis omnia liquida in gyrum pellere, et hac ratione liquida solidorum potestati esse magis obnoxia, quam contra. Sed verum etiam est, cor moveri a liquido, nempe a fluido nerveo, in ipsum per nervos perpe-

tuo instillato, ac proinde fluidi supra solidum potestatem majorem esse, quam contra. Cui quidem objectioni respondere ante non possum, nisi tale fluidum nerveum mihi primo ostendat adversarius. Ecquis illud unquam vidit, vel experimentis probavit? Revera dari, ab effectibus deduci potest, sed igneum illud esse, sulphureum, nitro-salinum et impetuosum ad instar pulveris pyrii, nemo prudens audacter asseret: quam ob rem prudentius se gerant in posterum medici, qui, ad nauseam usque, ingentem vim, activitatem, et potestatem spiritibus et fluido nerveo adscribunt.

Si enim corporis motus fierent per magnum impetum, explosionemque continuam, quam spiritus in partibus excitant, ut a nitroso bellici tormenti pulvere fieri solet, homines continuas et vehementes pro naturalibus motibus convulsiones paterentur. Cum igitur vera hujus liquidi natura ignota nobis adhuc sit, et ignota quoque quantitas, quam singulis momentis cerebrum transmittit ad cor, neque demum magna vis, quae illi tribuitur, clare innotescat, non potest certo asseri, exiguum liquidi nervei, per nervos ad cor devenientis, quantitatem villorum cordis resistantiam superare nimium atque excedere; sicuti certo asseri posset, quod fluidum sanguineum, ad cor perveniens, pressionibus cordis subjicitur, a vivido suarum fibrarum elatere et resistantia superatur, et ad remotas quasque partes propellitur; ac proinde elaterem et pressionem fibrarum impellentium potentiores esse resistantia fluidi impellendi. Praeterea si ranae, viperae, vel similis animalis cor recens avulsum observaveris, pulsare illud per non exiguum tempus conspicias: et si in frustra scindas, scissae quoque particulae, aestivo potissimum tempore, ordinate pulsabunt: quae in extincto corde motiones non fluido nerveo, sed ab innato suarum fibrarum elatere excitantur et foveantur. Fluidorum vero motus circularis quoniam totus a solidorum motu pendet, statim ac extra vasa sunt, deficiente in illis tali motu, corrumpuntur statim et putrescunt. Quare sicuti fluida destinata sunt ad nutritionem aliasque vitae functiones, ita solida ad motiones in fluidis excitandas et perpetuandas facta esse credendum; quae quidem solidorum vis non

tantum pendet a fluido ea irrigante, ut hactenus existimarunt, quantum a peculiari et innata suorum minimorum compage, elatere et resistentia.

In hac de viribus solidorum conjectura plura me confirmant, quae circa corporis animati functiones quotidie meditor. Et primo consideremus rusticum aut bajulum, et in eis consideremus nimiam fortitudinem et summas vires in sustinendis laboribus. Rusticus pane vinoque utitur miserrimo, herbis vescitur cibisque miserrimae nutritionis paucique spiritus.

Ex hujusmodi cibo et potu per chemicam distillationem plurimum aquae ac terrae, minimum vero spiritus salisve volatilis elicitur. Sanguis igitur inde genitus aqua terraque plurima, paucio vero spiritu constabit. At quoniam tota vis motuum in partibus, juxta communem opinionem, a spirituosius et volatilibus liquidorum particulis pendet, certe rustici, ipsarum defectu, languidi, debiles, et ad labores inepti esse deberent: sed contrarium experientia ostendit: nam, supra reliquos homines lautiori cibo utentes, fortissimi sunt laborumque patientissimi. Robur itaque ipsorum non a liquidis oritur, sed a solidis, quorum fibrae assidua exercitatione roborantur, tenduntur, crispantur, et elater nimium intenditur, iisque de causis solida, ita exercitatione intenta, fluidis ad contactum circulantibus magnos vividosque motus communicant; hinc vires in hujusmodi corporibus ingentes. Contra in divitibus, et lautiori cibo utentibus, licet sanguis spirituosius abundet particulis, quibus ad sustinendos labores aptior, quam in rusticis, esse posset, exercitationis tamen defectu, laxiori reddita solidorum compage, perit quoque in eis energia et vis, quam in impellendis fluidis exercet, et inde ad motum et ad labores ineptitudo exoritur. Hac de causa ictus pugni, qui honestum civem et delicatum summopere laederet, inter bajulos, voluptatis ac fere mutuae benevolentiae signum est; quod forti suarum fibrarum elateri maxime tribuendum, per quem cuilibet externo objecto maxime resistunt. Non igitur a fluido vitali, aqua et herbis elicito, in rustica gente ingentes illae vires et robur producuntur, sed ab aucto per exercitationem fibrarum elatere, et inde nata oscillatione. Veteres Graecorum atque Romanorum athletae, nec

non gladiatores, qui peculiari victu, tenui nempe, ac
diaeta veluti Pythagorica utebantur, undenam, quae-
sso, tantam vim atque robur acquirebant? Certe non
a fluido vitali nimium spirituosum, nam tenuiter ve-
scebantur, ut docte satis ostendit doctissimus et illu-
stris MERCURIALIS, Italiae gemma, in aureis suis li-
bris de gymnastica; ergo a magna vi, elatere, in-
tentione, roboreque ac crispatura fibrarum, quam
continua acquirebant exercitatione. Ad quod respi-
ciens CELSUS, Latinus vere HIPPOCRATES, in prae-
fatione sui operis ait: „Ignavia corpus hebetat, la-
bor vero confirmat; illa maturam senectutem, hic
vero longam adolescentiam reddit,“ etc.

Hac etiam de causa, nempe ob nimis validum,
fortemque elaterem et crispaturam solidorum, in
rusticis aliisque nimio labore exercitatis hominibus
saepe evenit, aestivo praesertim tempore, ut acutis
inflammatoriis laborent morbis, quales sunt pleu-
ritides siccae, pulmoniae, asthmata sicca etc., et ab
illis difficillime liberentur. Cujus rei conscius se-
neca magnus, sect. II. Coac. 45. comment. I. HOLLE-
RII, sic loquitur: „Exercitata ac densa corpora ci-
lius a pleuritidis et pulmonariis morbis intereunt,
quam otiosa,“ etc. Exercitata namque corpora, cum
habeant solidum nimis durum, tensum, atque cri-
spatum, fluidorum cursum inflammata in parte magis
intercipiunt, et ita inflammationem adaugent. In
inflammatoriis enim affectibus laxitas tum in soli-
dis, tum in fluidis necessaria est; et, si non adsit,
medico per debita remedia procuranda; in hoc
nimis unice tota vis curationis consistit. Ad rem fa-
cit animadvertere hic loci, quod, si medicus in ho-
minem incidat, calida siccaque temperie ac nimis va-
rida fortique fibrarum textura praeditum, quae fluidum
in suo motu retardare solet, aut liberum eidem cir-
culum non permittit, et, ratione alicujus morbi, in-
digeat aeger purgantibus, diaphoreticis, aut alio hu-
iusmodi medicamine, quod liquida maxime agitet;
debet semper illi praemitti aliud remedium, quod
solidum, natura sua nimium crispatum nimiumque
tensum, respiciat, ut, eo paulum relaxato, liberius
excurrat liquidum, a purgante vel diaphoretico agi-
tatum, et ad novos majoresque motus provocatum.
Quare nos in his casibus, ante purgans, vel ante

diaphoreticum, dulce amygdalarum oleum, vel potius jusculum malva, violis, lini seminibus, aliisque hujusmodi temperatum exhibemus, et, ob eandem rationem, in internis partium doloribus, in quibus solidum nimis irritatum nimisque crispatum supponitur, purgantia et diaphoretica cum opiatis miscemas; opiata namque solidorum crispaturam relaxant, qua relaxata, melius opus suum absolvunt purgantia. Quod autem particularis solidorum structura faciat, ut ea, pro varietate structurae uniuscujusque, varie resistant in suis motibus, funium experimenta abunde nos docent; aliam enim resistantiam et vim habent funes, lino, cannabe sericoque; aliam vero lana, animalium intestinis, ramis arborum, ferroque contexti. Ita quoque solida nostri corporis, pro peculiari singulorum structura, elaterem et vim habent singula differentem, et a fluido valde diversam, eoque, ut supra probatum, superiorem. Et sicuti animalium pelles et chartae coriaceae, igni admotae, contrahuntur modo longe diverso ac contrahitur tela vel papyrus, ob diversam minimorum singula componentium structuram: ita quoque fluida nostra vitalia, per fibras currentia, aliam in membranosis, aliam in carnosis, aliam in osseis impressionem faciunt; et, ex varia hujusmodi impressione, varii in hominum sive sanis sive morborum functionibus oriuntur effectus.

Quanta sit porro necessitas considerandi solidum in cognitione curationeque morborum, anno proxime elapso experti sumus in juvene, qui decumbebat in foro columnae Trajani, non longe a balneis Pauli, quorum vestigia adhuc etiam supersunt in palatio prope monasterium S. Catharinae Senensis. Hic juvenis raram adeo ac delicatam fibrarum texturam habebat, ut, si quis circa collum vel axillas paulo durius vehementiusque ipsum tractaret, statim veluti in syncopen incidebat, et vago totius corporis horrore ante corripiebatur. Et si haec fibris exterius in cute succedunt, cur negabimus eadem quoque interius in illis fieri a fluidis circulantibus? Atque adeo in morborum curationibus fluidi aequae ac solidi habendam rationem esse dicimus: nec vires fluidorum tantopere evehendae, sicuti hactenus a medicis factum videmus, sprete solidorum consideratione. Ita si praescripseris aegro diaphoreticum, ut

fluida in novos vehementesque motus ponat; fibra vero aegrotantis sit naturaliter vel ex morbo intenta nimium ac crispata, nec facile cedat fluido in motum posito majorem, ino eidem resistat: videbis tunc a fluido magnam vim fieri visceribus partibusque internis, et, pro partium, per quas transit, diversitate, diversa oriri symptomata, dolores, inquam, deliria, vigilias, convulsiones etc. Haec omnia frequenter in praxi observavimus, quando in acutis et inflammatoriis morbis, in quibus nimiam solidorum crispaturam supponimus, purgantia, diaphoretica, et spiritiosa remedia intempestive, id est crudo adhuc existente morbo, nec debita in solidis laxitate procurata, praescribuntur. Quare in pleuritide nunquam sputum expectare oportet, nisi procurata prius solidorum et fluidorum inflammatae partis per debita remedia laxitate. Quod de pleuritide dicimus, de omnibus acutis faciendum intelligimus.

Et revera, quod solido major quam fluido vis insit et resistentia, non aliunde clarius deducitur, nec profecto clarius demonstratur, quam a posteriori, ut ajunt, sive ab effectibus. Nam per strictissimas geometricae demonstrationis leges neque hoc, neque aliae corporis functiones a nobis certo percipiuntur. Siquidem ignota nobis omnino est natura flammae vitalis, quae ardet in sanguine, vasorum omnium ignotae diametri, ignotae productiones, ignoti demum, ut alia multa taceam, differentes liquidorum per singulas partes motus, in quibus vita consistit, nec ad exactam geometrarum demonstrationem possunt reduci. Ab effectibus experimur, quod delirium a fortissimo durae matris elatere producat, quia nullo remedio vidimus illud sedari citius, quam fomento aquae tepidae pedibus, ventri, et colicis manuum per spongas facto. Qua ratione relaxatis dictarum partium fibris, jure consensionis laxantur quoque crispatae et nimium intentae durae matris fibrae, sicque minuitur delirium, quod usu resicantium et internorum remediorum saepe exacerbat et augetur. Ob hanc quoque nimiam ab antecedenti morbo factam fibrarum crispaturam succedit, ut, post molesta pedum erysipelata, nascentur oedemata diuturna et incommoda, quae vix cedunt remediis intus sumtis, sed tantummodo fomen-

tationibus herbae alicujus vulnerariae et mollientis, ut nuper sum expertus in muliere prope templum S. Hieronymi, nationis Sclavorum et Dalmatarum ad ripam Tiberis, non longe ab Augusti mausoleo. Sic etiam lethargiae, quae in acutis et inflammatoriis morbis observantur, et praecipue accessionum initio, non tantum producuntur a sanguine stagnante in cerebro, ob coagulum, quod in sinu habet, quantum ab inflammatoria fibrarum crispatura in meningibus, cujus causa liquidorum cursus per cerebrum retardatur; unde sopores et comata. Porro cum elater et intentio fibrarum cerebri sit in hoc casu major, quam vis undulationum fibrarum a sensibus ad cerebrum propagatarum, tales undulationes, utpote debiliores, vix ab animo percipiuntur; hinc torpor, et alienatio mentis.

Sed quam ingens sit vis et potestas solidorum supra fluida, didici proxime elapso mense Septembris hujus anni 1701, quo scribimus, in aegro quadraginta annorum, decumbente ad aedem Lauretanam in foro Trajani. Athleticus hic erat, et valde robustus. Febri corripitur vehementissima, cum horrore et spirandi difficultate. Quotidie crescebat morbus, urgebantque motus convulsivi vehementes; frustra praescriptis innumeris ab ejus medico remediis, repente horrendis motibus convulsivis correptus, miserime interiit. Secto cadavere cum viro amicissimo D. GODEFRIDO OSTERCHAMPIO, inter Arcades Telesio, nulla pene pinguedo inventa est sub universa cute; sed ejus loco, pelliculae tenues complicatae; fibraeque musculorum ita erant durae, aridae atque tensae, ut vix optimis cultris secari possent; quod quidem raro observavi in humanis cadaveribus. Intestina erant summopere laxa et flaccida, et undequaque veluti innatabant in pinguedine fusa, et oleum olivarum condensatum referente; nimium quoque plicata et in suis naturalibus gyris turbata eadem observavimus, ita ut pene ad oculum appareret, motum peristalticum fuisse mutatum. Eadem intestina parti posteriori corporis, et costis spuris fortissime adhaerebant. Moles hepatis ingens, et vesicula fellis solito major, bileque turgida. Fibrae carnae diaphragmatis nimium durae ac tensae. Pulmones haerebant fortiter costis. Substantia eorum

accidissima et nigra. Duo polypi ingentes et carnosissimi inventi sunt, alter in aortae foramine ad ostia cordis, alter, priori minor, in vena cava ad alterum ostium cordis. Polypi, calida loti, valde carnosissimi apparuerunt, cum pauca hinc inde pinguedine. Ex his certo constat, morbum omnino fuisse vitio solidi productum; fusaque universa cutis pinguedo, vehementissimis fibrarum carnearum convulsionibus (ut muscoli ventriculorum avium fundere ac contere contractionibus suis cibos solent), tota in abdominis replevit cavitatem, in eaque veluti in oleo natabant intestina.

Nos igitur in huiusmodi cadavere respicientes ad maximam fibrarum duritiem, quam in omnibus ejus musculis observavimus, nihil proinde miramur, si subsequuti sunt motus convulsivi adeo vehementes, ut non modo totam ejus pinguedinem liquefecerint, verum etiam patientem pene subito jugularint. Atque in hac observatione confirmati, credimus vim incredibilem et horrendam, quam maniacy habent, non ab acido vehementer pungente, ut recentiores opinantur, sed a maxima fibrarum exsiccatione promitti, cujus ratione portentosum acquirunt elaterem, cui resistantiam quamcumque finitam superandi vim requirit eandemque conservat. Quae quidem verisimilia esse structura corporis maniacorum certo nos docet.

Huiusmodi homines plerumque sicci sunt, nigris pilis praediti, cutis colore subnigro, naturaliter impatientes, volubiles, et ad operationes promptissimi; quae singula maximum in solidis indicant elaterem. Quare veluti per analogiam ab his morbis ad investigandam aliorum vitio solidi pendentium naturam, jure quodam procedemus.

Praeterea potentia solidi supra fluidum deducitur viam a forti solidaque fibrarum structura in animalibus quamplurimis. Magnum leonis robur et vis non tantum ab illius fluido dependet, quantum a fortissima fibrarum textura, et admirabili minimorum filorum crispatura, quam nos, anno 1691, ut supra indicatum est, Venetiis vidimus. Pariter vigor ille magnus, quem usu gymnasticae et quotidianae exercitationis acquirunt homines, non videtur ex eo quod fluidum vitale, a vilibus licet siccis cibis, naturam suam mutet in melius,

cibi enim aquei aqueum sanguinem gignunt; sed quia usu gymnasticae fibra vigorem, tonum, et elaterem acquirit majorem, cujus ope fere sponte sua, vel pauca liquidi interveniente quantitate, magnae resistentiae motus producit. Hanc solidi potestatem et vim in commutanda natura fluidi, arborum insitiones aperte ostendunt; si enim ceraso pyrum inseras, insitio producet fructus arboris illius, unde recisa stirps, non vero illius, cui fuerit insita, quamvis per istius truncum idem alimenti genus excurrat. Sic etiam, a mirabili musculi universalis cutanei structura in hystrice, manifeste deprehendimus ejus fibras esse totidem quasi parvos arcus, vel minimos fortissimi elateris vectes, qui, quando tenduntur, spicula magno cum impetu vibrant, et jaculant undequaque. Hujusmodi occasione nacta, referam, quae cum amicissimo solertissimoque Domino OSTERCHAMPIO in hystricis dorsali musculo observavi. Musculus dorsalis hystricis ab aliis dorsalibus tenuissima retiformi membrana separatur, ut quaquaversum ingentem vim exercere libere possit. Praeterea valde densus et solidus est, panniculoque carnosio tenui interveniente membranae adhaeret. Ejus fibrae, quod serio monendum, valde crassam, densam solidamque obtinent consistentiam, unde vis ingens in jaculandis spinis exoritur. Ad spinarum bulbos, ex interiori cutis parte fibrae nervae, transversales, solidaeque desinunt, et aliquantum oblique veluti serpendo ad eas perveniunt; cujus equidem novitate rei valde delectabatur quoque doctissimus MELHICOR DOUZAIANS, excellentissimi principis de LOBKOWITZ praeceptor, et noster amicissimus. Unde, justa de causa, homines debilem fibrarum texturam sortiti, vel fortem, sed motu continuo non exercitam, semper fere debiles sunt, licet cibis valde nutritiis et spirituosius plurimum saginentur. Nam vis et energia motuum non pendet omnino a fluido nimium spirituosum nimiumque igneo, sed a valido solidorum elatere, fortique textura.

Hinc etiam est quod testudo, quae in Indiis, juxta BOYLEI sententiam, magna adaequat animalia, quamvis habeat sanguinem actu frigidum, ac proinde ineptum ad nitro-sulphureas explosiones concipiendas, tamen motus suos perfecte obit, osseique corticis ingens pondus motionibus suis facillime su-

erat: imo, observante Domino REDI, ut refert eruditissimus FANTONUS, dissert. anatom. de cerebro, testudo, cui extractum fuit cerebrum, sex mensium spatium vixit, sensu motuque superstite. Spinalis medullam in hoc casu cerebri forsitan vices gessisse crediderim. Porro mira agilitas celeritasque in insectis, minimisque id genus animalculis herba pastis, satis nota, non ab eorum liquidis, viscidis certe ac glutinosis, sed a vivido solidorum elatere progignitur.

Sed supra omne exemplum potestatem solidi in fluidum satis manifestant gravissima illa, periculosa ac repentina accidentia, quae producit in renibus calculus ad vesicam descendens, scirrhus uteri aliarumque partium, et id genus quamplures solidorum morbi. Dicunt hujusmodi aegrotantes, se dormire velle, sed revera non posse; se cibos appetere, vesci aamen non posse. Verbo dicam, ipsimet aegrotantes animadvertunt, morbum solidi magis quam fluidi vitio oriri. Et quid aliud, quaeso, est, quod multis in locis memorat senex magnus, plures mulierum morbos ab utero inverso pendere, nisi merum solidi, sive fibrarum uteri vitium, quae semel nimium crispatae raro pristinam recuperant mollitiem. Et ab hujusmodi morbosa crispatura quotidianae menstruum lochiorumque etc. suppressiones persaepe oriuntur, quod a pluribus hodie medicis nunquam certe observatur. Ingentem solidi potentiam ac vim in commutanda fluidorum natura, eorundemque cursu varie interceptando, satis superque cognovimus in sculptore decumbente non longe a collegio Nazareno. Sexagenarius hic erat, et super modum macer ac tenuis; magnum sculpebat marmor pro ingenti statua, qua de causa diutissime gelido super saxo pedibus steterat. Quia vero raram ac delicatam fibrarum texturam obtinebat, doloribus colicis gravissime coepit torqueri. Neglectus ab eo morbus mox adeo crevit, ut, dissoluta ac perdita naturali oeconomia, subito fortissimam crispaturam a saxi frigore etc., per plantas pedum in mesenterio contractam, inappetentia supervenerit, nec non vigiliae, febris, ac demum inanities pene hectica, cum vultus pallore. Improprio remedium usu, lactis nempe, chalybis etc., ruebat in deterius. Quare nos, his omnibus rite consideratis, aegrotique medicum allocuti, judicavimus mor-

bum originem habuisse a marmoris frigore, per plantas pedum ad mesenterium usque propagato, ubi, magna producta crispatura, gravissimis occasionem dedit accidentibus. Quibus ut mederemur, semicupia aquae tepidae per totum ventrem singulo mane, vespere ante coenam balnea aquae calidae pedibus praescripsimus; alternis diebus clysterem emollientem, aquam chinae pro potu, conditum stomachicum cum juscule citrato et cichoreato, singulo mane. Per haec remedia, inducta debita ac naturali laxitate in solidis mesenterii a pedum frigore nimium crispatis, eductaque per lenes purgationes putri cacochylia, ob dictas crispaturas ibidem diu impacta concretaque, brevi ac feliciter convaluit.

Quare sicuti parvae statuæ mechanice factae varios atque admirandos motus manuum, pedum, capitatis, totiusque corporis sine ullo fluidi impulsu, sed tantummodo ob peculiarem solidorum compagem, et variam inter se connexionem rotarum scilicet, elateris, cylindrorum etc., prout fit etiam in horologiis, absolvunt; cur arbitrari quoque non possumus, quod humanae fibrae sint totidem veluti parvi vectes multiplicati, qui, vel ad minimum fluidi impulsum, talem motionis impetum acquirant, qui per partium continuationem mirum in modum crescat semper, et momento propagetur, ac propterea vis illa ingens, ac pene admirabilis solidorum se moventium consistat magis in peculiari compage suorum cylindrorum, fusorum, rotarum, ut ita dicam, quam in summa activitate, quae spiritibus animalibus gratis et sine certa experientia tribuitur. Fateor sane, quod fluidum nerveum primum impulsum, sive instinctum ad motum producat; sed vis ingens, quae in obeundis motibus necessaria est, a peculiari fibrarum mechanismo pendet, perpetuatur, et crescit. Et quoniam fluidum nerveum a solido meningeo exprimitur, major quoque esse debet vis et resistentia meningum ad illud, quam contra: sicuti major etiam est vis et resistentia cordis ad sanguinem, quem impellit, quam contra.

Praeterea pulsatis solidis (ut hoc explicari posset exemplo fidium cytharae) multo velocius propagabitur undulatio motus, quam si alicujus liquidi currentis linea pulsetur, quod ob firmam adhaesionem

particularum in solidis contingit. Quare pulsata fibra sensuum ab externis objectis, celerius pertinget ad cerebrum impressio motus per continuationem suorum minimorum, quam per continuationem minimorum liquidi intra se, vel pone se currentis: ac propterea functiones sensuum facilius explicari poterunt per oscillationem collisionemque velocissimam solidi cum solido, quam per undulationem fluidi in solidum vim facientis. Clare namque constat, quod solidum cordis, arteriarum, similiumque partium, in motum concitat fluida ac perpetuo propellit; sed clare non constat, quid movet cor, quid arterias, quid reliqua solida. Nisi dicerem excitato semel in primordiis generationis elatere, et oscillatione in solidis, perpetuari hanc ad vitae finem, et pro varia partium necessitate augeri, per simplicem contactum et collisionem solidi cum solido, collisionem tamen adjuvante et elaterem excitante fluido pone minima solidorum fila currente, ut in madefacto fune pondera elevante contingit. Si haec nimium paradoxa videantur, facile corrigi me patiar. Pariter ingeniam esse fibris vim ad oscillandum, eamque peculiari structurae suorum minimorum deberi magis, quam fluido nerveo per nervos derivato, conjicere coepi ex resectione musculorum in vivis animalibus. Sume matrem, hoedum vel id genus animalia magis quieta quam canes: seca diligenter musculus femoris cum canceola barbitonsorum, donec a reliquis vicinis bene fuerit separatus, suisque tendinibus adhuc habeat vivo animali: videbis quod, immotis tendinibus, fibrae in medio muscoli vivido motu agitantur, oscillant, ac continuo crispantur; et in centro muscoli orta oscillatio undatim ac velocissime desinit motu modam veluti tremulo ac verticoso in tendines.

Corollaria et postulata.

Energia percussionis superare potest quamcumque finitam resistantiam quiescentem, et nullus est motus ita simplex, ut plures in motus componentes solvi non possit.

II. Sicuti morbi solidorum a fluidis vitiosis producti sanari nequeunt, nisi sanato prius fluido: ita

contra fluidorum morbi vitio solidorum facti non curantur, nisi solidis ante curatis.

III. In solida corporis animati cadit centrum virium, centrum aequilibrum, et centrum gravitatis, sicuti in solida non animata, iisdemque legibus subjacent. Et sicuti in centro virium maxima est percussio, ex probatis nostris mechanicorum, ita in centro oscillationum, in corpore animato maxima est vis, maxima actio. Et in hoc recondita morborum plurium, praesertim qui inflammatorii sunt, natura residet, paucis nota, a paucis probata.

IV. Elater seu vis elastica corporis ea est, qua corpus, externa vi a figura sua detrusum, in pristinam figuram se ipsum restituere nititur. Dari hanc vim nemo negat; nam pressa corpora evidenter resurgunt, corporaque suo nisu restituta ab se alia abigere semper nituntur. Pro diversitate soliditatis partium in corporibus, diversus est etiam elater.

V. Jure possumus a morbo alicujus partis ad morbum alterius analogice disserere: ita si atonia, sive debilis fibrarum ventriculi resistentia producit statim post pastum ingentes flatus, tensiones, borborygmos, ut cibi veluti in vacuum lagenam decidere videantur, et incocti per intestina secedant, quod fit ob parvam moram, quam ii in stomacho, praefatae suarum fibrarum flacciditatis causa, faciunt; sic etiam atonia aliarum partium similes producit effectus: et inde oritur tabes totius corporis e labefactato systemate nervorum cutis, unde nascitur phthisis nervosa, tabes in paralyticis partibus, etc.; et ubi sunt hujusmodi atoniae, aqueorum remediorum usus sit moderatus, uti et oleosorum.

VI. Quod in vesica urinaria est ischuria, dysuria et stranguria, id in cerebro est lethargus, vigilia et delirium: id in aliis partibus sunt vel suppressae, vel nimiae, vel depravatae fluidorum, vitio sui vel solidi, separationes. Quare analogice possumus a morbo ad morbum discurrere, sicuti analogice anatomici ab animalium visceribus ad hominum viscera, viscerumque functiones argumentati sunt saeculo proxime lapso 1700., rerum novarum scientiarumque feracissimo.

VII. Quando dura mater, ob vehementes animi cogitationes, affectus et pathemata, nimium convul-

lilitur crispaturque, fluidorum secretiones infernis in partibus diminuantur vel turbantur. Ideo in talibus hominibus pedes frigidi observantur, caput calidissimum; alvus styptica est: saliva parce fluit: male digerunt, et minus appetunt etc.; facies extenuatur, quae faciei levis ac momentanea exsiccatio ac veluti macies post acres nimiasque cogitationes, dicta de causa apparet: post cibum vero et somnum solvitur, et evanescit. Quae omnia vitio solidi eveniunt. Id praeteritis animadverti kalendis Juliis praesentis anni 1701, in juvene aegrotante in campo Martio ad sedes Mediceas. Convulsionibus fere epilepticis obnoxius erat, paroxysmorum insultus incipiebant proprie in nucha, et circa latera maxillarum: dicebat de eo loci derepente fortiter comprimi adinstar vehementissimae ligaturae. Si ligatura, sive paroxysmus, erat levis momenti, oriebatur statim universales ad motum impotentia, oris resiccatio, linguae ad anteriora retractio, bombilus aurium, obscuritas visus, verbo dicam, sensu et motu ictu oculi privabatur per totum, sed leviter. At, si fortiter invadebat paroxysmus a nucha semper incipiens, primo ipsum faucibus repente veluti strangulabat; deinde, confusis in cerebro animi operationibus, motu sensuque per totum privabat, lassitudine incredibili per duces dies post superatum insultum remanente. In specimen solidi meningei praeternaturaliter oscillantis. Quae omnia facile respondent experimentis superius relatis cap. V. factisque in canibus, terebrata vertebra dorsi vel colli, injectoque per syringam acri acidoque liquore in cavitatem spinalis medullae, quae, dictis liquoribus varie irritata, symptomata hisce non dissimilia producebat, ut ibi retulimus.

C A P. VIII.

motu systaltico, sive de oscillatione et vi contractili solidorum.

Ha ergo, quae superius attigimus, argumento esse possunt luculentissimo, praxin hanc nostram, quam

instituímus ad materiam solidorum corporis animati illustrandam, eo praecipue spectare, ut praxin potius medicam adjuvemus et morborum naturam indicemus, quam ut theoricarum speculationum vanitatibus et pompae deserviamus; quae quidem, cum quid ad usum redigere oportet, exiguo sane, imo nullo esse solet emolumento. Cum itaque hoc in capite de motu innato, sive de vi contractionis fibrae mihi sit disserendum, illud unum obnixe curabo, ut ad examen tantum revocem contractionem illam, quae structurae suae vi solummodo efficitur, non autem cerebri impellente energia, et voluntatis imperio adnitente, et, ut apertius loquar, vi scilicet innata non autem superaddita. Quae quidem vis superaddita cum mire, ob rei obscuritatem difficultatemque, ingenia torqueat, et sese probe non permittat intelligi, inde orta est opinionum multiplex illa varietas: quomodo scilicet fibra et musculus moveantur succo nerveo superaddito, et momento temporis per phantasiam transmissio. Sed quoniam hac de re inferius disputavimus, in dissertatione de anatome fibrae, de morbis et de resistentia solidorum cum adjunctis variis experimentis, Perusiae anno elapso 1700 publicae luci primo data, ne longior sim, ea rursus repetere supersedebo. Satis erit, si unico tantum obtutu lector inferius inspexerit, quae in dicta dissertatione adscripsimus, e quibus procul dubio vim contractionis fibrae aperte et dilucide explicatam agnoscet, nec non et nostram de muscutorum motu opinionem. Nam revera licet solidum nullo sit omnino per se motu praeditum, nihilominus tamen ratione diversae partium structurae, tum majoris tum minoris resistentiae capax est; et dato, ut tale vel aliud solidum in motum ponatur, majorem idcirco minoremve motionis vim, juxta componentium partium diversitates assequeretur. Ferreae enim virgae commotae longe alius impetus et longe alia resistentia est, quam vel lignae, vel plumbeae. Hoc quoque pacto, cum solidum nostrum aequilibratum sit cum fluido, quod illud assidue circumfluit, impetus ille, exiguus licet et minimus, quem fluidum solido impartitur, iis quidem rationibus, quas superius exposuimus, mirum in modum augetur, diutiusque perdurat. Vide ea de re BORELLUM in aureo libro de vi percussionis.

Sed ut certa methodo procedamus, et ut, in materia valde utili et captu difficillima, nobis non desit perspicuitas, investigabimus primo vim contractionis, a structura et fibrae tono praecipue promanantem. Secundo argumenta deducemus ex jugi perpetuaque oscillatione durae matris. Tertio ex liquidorum cursu ad contactum. Effecta denique, quae ab hujusmodi perenni contractione producuntur, non abs re fuerit recensere.

In quolibet ergo corpore resistentia praecipue exoritur a structura minimorum componentium; quae quo solidiora, eo resistentia major. Aër ipse, qui fluxus videtur evanidus, intractabilis, nihilominus a suis minimis suam habet resistentiam; et illa resonabilis echo, per aërem mirifice ludens, quid est, nisi suorum minimorum contractiva reverberatio, a corpore nimirum extraneo? Haud aliter vis resistentiae et contractionis, sive reverberationis cujusdam peculiaris in fibra a minimis solidis et tenacibus eam componentibus nascitur; qui sunt veluti totidem vectes minimi, uniti et multiplicati immensarum virium capaces, dum ad motum ab externo corpore excitantur; et ex tot minimis infinitis vectibus ad motum concurrentibus grandis illa efficitur musculorum vis et potentia in sublevandis grandibus cujuscumque generis ponderibus. Propensio vero continua ad oscillationem nascitur ab aequilibrio suo cum fluido ad contactum decurrente, et ab incessantibus oscillationibus, quas duae meninges, et praesertim dura, validissime efficiunt. Carneam ergo fibrā sive membraneam semper ad contractionem uniti minime est ambigendum, cum omnem dubitandi locum ademerint, qui ea de re praeclare scripserunt, doctissimi viri BORELLUS et amicus noster DOMINUS COLE, LOWERUS, HARVEYUS, BELLINUS, alique non pauci. Unde autem eveniat, quod fibra assidue contrahatur, hoc erit in capite latius et fusius inquirendum.

Ut autem unicuique liceat animadvertere, quam in corporis animati operationibus, praecipue vero in musculorum motu, admirabilis exstiterit divinus artifex, sat erit avem aut quidpiam e quadrupedibus sibi sumere, et musculum aliquem coxendicis cultro poraeacuto diligenter detegere, ibique egregiam illam

vim contractionis in musculo observare, quamvis animal, ad ea experimenta delectum, nullomodo moveatur. Mihi vero pluries in anate, cum unum quempiam de musculis coxendicis detexissem, repente vis illa contractionis assidua mirifice innotuit; quam quidem vim in medio musculi suam tantum exercere energiam identidem observavi, cum nihilominus immoti omnino tendines permanerent. Unde aperte satis colligere datum est, principium motus in medio musculi incipere, in tendines autem desinere. Quodsi per acum trajecto filo musculus adeo comprehenderis, ut musculi ventrem valeas colligare, tunc videbis, vel adstricto nodo contractiones toto in musculo cessare atque languescere, vel paulisper relaxato, ad pristinum rursus motum redire. Ex quo clare patet, ut diximus, principium motus de musculi medio ortum ducere, deficere vero in tendines.

Continuus hic ad contractionem nisus, quando non est a musculo alicujus partis antagonista sive contrapondio impeditus, evidenter etiam oculis percipitur ac demonstratur; talis est motus peristalticus intestinorum, constrictorius sphincterum et sic de aliis partibus, quae cum non extenduntur aut dilatantur a fluidis vel currentibus, vel in eis contentis, sponte sua perpetuo ad constrictionem tendunt, semperque quodammodo corrugantur: sicuti succedit in utero post fetum emissum, et in stomacho post cibos concoctos et expulsos, in vesicis post ejectam urinam aut bilem ex ipsarum cavitatibus; et eadem ratio viget in aliis quoque partibus, quae ad propellendas, vel in se ad tempus determinatum retinendas liquidas substantias sunt destinatae; sed de certitudine hujus contractionis plura inferius in dissertatione de anatome fibrae, statim post specimen horum quatuor librorum habebis.

Eas igitur rationes omnes atque geometricas observationes, quas doctissimus BORELLUS in suo de vi percussionis libro in medium attulit ad comprobandum, quod varia illa motus incrementa, quae in solidorum corporum percussione dignoscuntur, non aliunde dependeant, quam a varia gravitate, ac minimorum componentium structura; eas, inquam, rationes non incongrue transferre possumus ad solida

membranosa ac muscularia corporis animati, atque uno eodemque argumento veluti basi firmissimae inniti, ad vim illam ostendendam, qua solida, de quibus loquimur, ad contractionem feruntur, aequilibrio scilicet, quo praeponderantur cum liquidis, perpetuo ad illorum contactum concurrentibus, ut suo tempore planum facere decrevimus anatomicis experimentis in animantibus, et morborum practicis observationibus.

Praeter igitur inclinationem illam, qua fibrae, ob praecipuam earum structuram, ad contractionem referuntur, alia quoque est longe major atque animadversione dignior, ea scilicet, quae valide imprimitur exoriturque ab oscillatione meningum, praecipue vero durae matris. Primis quidem hujus libri capitulis illud enunciavimus, duram et piam matrem, cum deorsum per omnes corporis partes expanduntur, viscera producere, glandulas, vasa, atque omnes omnium partium telas, quas vocamus membranas. Cum autem eae omnes partes sint revera durae tantum matris continuata productio, ex legibus percussionum a BORELLO traditis necesse est, continuum oscillationis motum, qui in dura matre observatur, non in ea tantum veluti limitibus septum contineri, sed deorsum expandi per partes omnes, quae ab illa veluti principio originem deduxerunt, adeo ut partes, ut ita dixerim, subjectae primariae partis imperio, regis ad exemplum, oscillent quoque perpetuo, et ad contractionem nitantur, idque faciant ob continuationem solidi potius, quam fluidi, quod dicunt nerveum et animale. Quoniam vero nervi quoque ipsi maxima copia per omnes musculos expanduntur, et praecipue membranam efformant, qua eorum quilibet involvitur, fibrae etiam carnosae oscillationem suam, sive oscillationis instinctum, ab oscillatione durae matris nervorum per eos expansorum trahunt ac perpetuant. In aliud itaque tempus repositis argumentis ad veritatem hanc confirmandam, ea quae dicimus, in quotidiana praxi, sive in morborum observationibus abunde satis innotescunt. Supra enim diximus, medullares cerebri fibras obtuso esse sensu praeditas; et e contrario fibras meningum acutissimo. Quapropter in capitis vulneribus animadvertere est, cum cerebri pars medullaris pungitur, aegrotum non exhorrescere, non excitari,

non concuti, immotis quidem totius corporis partibus. Sed, si pungatur vel dura vel pia mater, illico totum corpus repentino gravique horrore concutitur, succedentibus subinde motibus involuntariis et convulsivis. Ergo, si ex motu meningum perturbato turbati quoque motus in partibus exoriuntur, debent quoque, ex earundem regulari motu, motus in partibus effici regulares; atque illud per continuationem solidi potius, quam per expressionem et liquidi transmissionem, ut ante dicebamus. Expressio namque sive transmissio liquidi ad efficiendos motus partium voluntatis imperio subordinatos destinata magis esse videtur, quam ad occultam quandam in partibus oscillationem producendam; quam quidem continuatione solidi potius quam impetu et actione fluidi perpetuari, nunc quidem existimare incipimus; sed aperte adhuc non deliberamus.

Praeterea, ut superius admonuimus, cum capitis dolor, mania, delirium, melancholia, similesque capitis affectus a varia piaae matris affectione producuntur, ex eo veluti fonte varii motus vel ad excessum exuberant, vel notabili remissione deficiunt in partibus inferioribus, tunc quando uno quolibet praedictorum morborum genere laeditur dura mater. Unde videre est, pertinaces capitis dolores in coecitatem desinere, in brachiorum sive totius corporis tremorem, apoplexiam, atque alia id genus non pauca, prout morbosa et violenta durae matris oscillatio in capitis dolore, morbosas ac violentas oscillationes communicat, per supradictam solidi continuationem, ex nostra sententia, his modo corporis partibus, modo illis. Ita maniae, quoniam durae matris elater mirum in modum et ad extremum quasi gradum excrevit, violentos adeo motus in partibus excitant, ut eo morbo correpti adeo validos et enormes quandoque ferantur in nisus, ut humanas prorsus vires excedere videantur. Itidem varie vitiato durae matris elatere, necesse est, ut, si qui sunt aegri melancholici, stupidi, vigiles, vertigine laborantes, atque aliis non dissimilibus morbis, quorum sedes in meningibus, necesse, inquam, est, ut varii quoque motus in partibus inferioribus producantur, vel nimia tarditate lentescentes, vel velocitate nimia praecele-

res, vel denique a naturali statu et a consueta fibrarum oscillatione longe dissimiles.

Praeter causas recensitas, continuus nisus solidorum ad contractionem pendet quoque a pressione minimorum cujuscumque liquidi currentium ad contactum fibrarum carnearum. Quomodo vero minima liquidorum in hac oscillationis functione se gerant, funis madefacti exemplo docte satis demonstravit BORELLUS propositione XX. de motu animali, in quo minimas aquae guttulas cunei vices gerendo, et se insinuando inter filorum spatia, pressione sua filorum contractionem, ac per consequens majorem vim producere in elevandis ponderibus probavit, ac per leges virium percussione clare determinavit. Nosque inferius in dissertatione post specimen, ex legibus scytalarum hoc idem obiter quoque adnotavimus; sed hac de re fusius in secundo libro, in quo singulas fluidorum corporis animati currentium proprietates ad examen revocare curabimus, et hujusmodi solidorum oscillationem a fluidis productam explicare conabimur.

Postremo inquirendum erit et pro viribus explicandum, ad quem finem hujusmodi solidorum continua oscillatio fuerit instituta; qui quidem alius esse non potest, quam ad liquidorum cursum facilius promovendum, quae solo exigui musculi nisu, qualis est cor ad longe remotiores partes, et per canaliculos humanam aciem effugientes ac tenuissimos, detrudi non potuissent, nisi eorum nisus perpetua oscillatione solidorum, per quae decurrere debebant, validius impelleretur. Hoc posito principio elateris et oscillationis continuae solidorum, eae omnes facile corruunt opiniones, quae ad haec usque tempora prodire circa imaginaria viscerum fermenta, facultates eorum coquentes vel expellentes, Archaeos, Cardimelechos, atque alia hujusmodi futilia, inanania de separationibus, praecipitationibus, filtrationibus, et si quae sunt alia iis consimilia. Etenim dato motu liquidi cum datis gradibus celeritatis et impetus, dato quoque gradu sive momento pressionis et resistentiae solidi ad datum liquidum currens per quodlibet viscus, ex data hac atque aequilibrata utriusque pro naturae legibus motione, nascuntur

variae in variis partibus ac visceribus filtrationes, separationes, praecipitationes, aliaeque liquidorum functiones; cum ea in re nullo modo sit necesse ad imaginaria illa confugere, de quibus supra locuti sumus, ad absolvendas et perficiendas hujusmodi fluidorum solidorumque functiones.

Haec vero solidorum vis ad liquida, per continuam oscillationem detrudenda, nullo alio modo lucidius et evidentius potest innotescere, quam frequenti symptomatum in morbis observatione. Ita in febribus, quae ab interna viscerum inflammatione pendent, potissimum quas erysipelatosae ventriculi inflammatio producit, semper extremitates et externae corporis partes frigidae observantur; crispatis enim vehementer solidis partis inflammatae, per consensum vasa, fibraeque aliarum corporis partium crispantur, fluidorumque cursum intercipiunt; unde frigus. Cui observationi quadrat opinio DURETI in Coac. fol. 201. de dolore lumborum: „Dolor lumborum, si transit ad caput convulsifico modo, crudeliter necat; si vero aduncis veluti unguibus viscera circumplectitur, piscarii retis modo, quod nominatur griphos, inflammationes icterosque parit.“ Irritatis ab acri humore praecordiis, et potissimum ventriculi tunicis, communicata reliquis partibus dolorosa crispatura, supprimuntur statim sudoris secretiones, et aliorum quoque liquidorum; quam ob causam in dolorificis hujusmodi internorum viscerum inflammationibus stultum est vel sudores expectare, vel promovere velle, nisi mollita prius per debita remedia inflammatoria solidorum crispatura. Quique diaphoreticis vehementibus sudores elicere cupiunt, non eliciunt, sed, magis aucta solidorum crispatura, inflammationem ad gangraenismum disponunt.

Vigentibus nimis doloribus alicubi, pulsus parvi fiunt, sudor supprimitur, et aliae quoque supprimuntur momento temporis evacuationes, vehementissimae solidorum crispationis causa. Partibus obstructione, scirrho, vel alia hujusmodi morbosa crispatura laborantibus, si fit, ut vasa, contrahendo se et crispando, in consensum veniant, statim pulsus parvi succedunt, quos parvos pulsus in internis viscerum obstructionibus quotidie observamus, fiuntque tales solidi magis quam fluidi culpa; et praebeant

quantum velint medici volatilia remedia ad sanguinem, ut ajunt, viscidum attenuandum, pulsus non attolluntur, sed deprimuntur magis, aucta scilicet per talia inutilia remedia in solidis morbosa crispatura. De morbis vero solidorum vitio ingruentibus quaedam veluti specimina exhibentem habes HIPPOCRATEM, III. de morb. num. 1., quando agit de cerebri repletione dolorosa, de cerebri corruptione, inflammatione, de sideratis etc. Lochia ob nimios dolores post partum statim supprimuntur, nec non ob dolorem mammarum; nec fluent, nisi prius dolor cessaverit, id est lenita solidorum morbosa oscillatione; ob hanc causam, renibus dolore vexatis, urinae fluxus frequenter intercipitur. Hujus mechanices optime conscius divinus senex quandam torporis speciem a longo incessu productam, aquae frigidae lotionem celerrime curat: de morb. virginum, num. 2. fol. 92. Mulieres nonnullae magnum in corpore calorem fere continuo sentiunt, praesertim hystericæ, hypochondriacæ etc.; crispatis enim interna de causa viscerum fibris, fluidorum cursus tarde per ea procedunt, et ita caloris sensum in mulieribus producunt. In actu fluxus menstrui, si frigida mergantur pedes, vel hauriat frigidae cyathos mulier, aut pedes refrigerentur, menstruatio confestim intercipitur. Hanc ob rationem sub rigore febrili menstrua quoque sistuntur. Id observare licuit in puella aegrotante ad forum Archionium, nunc S. Nicolai in Archionibus prope hortos pontificios Quirinales; cui atrocissimis uteri doloribus vexatae, licet duodecies chirurgus lanceola venam incidisset, ne minima quidem sanguinis gutta prodibat: doloribus durantibus, nec faeces quidem aut urinae profluebant. Rebus omnino desperatis, balneum aquae tepidae, me jubente, ingressa est; laxataque per eam vehementissima fibrarum vasorumque fere omnium crispatura, aperta in balneo vena pedis a chirurgo, sanguis magno cum impetu exivit, et infelix virgo veluti ab porci faucibus erepta statim convaluit. Ex iis ergo aliisque innumeris, licet consimilibus observationibus unicuique dabitur illud pro certo inferre, fluidorum motum omnino dirigi a perpetua solidorum oscillatione; nec non longe majus esse momentum pressionis solidorum, quam resistentiae fluidorum, ex quo

sequitur, quod major etiam sit vis atque potestas solidorum ad fluida, quam contra.

Atque hic notandum est, alicujus partis fibram quo magis exercueris, eo majorem exinde vigorem et elaterem concipere; et liquidorum, quae sunt ad contactum, major inde fiet expressio. Hinc observare licet, eos qui oplomachia (Italis *arte della scherma*) vel pneumatica pila in sphaeristerio se exercent, manu quidem dextera validiores omnino esse, quam sinistra; imo et dextera non tantum validior est, sed et crassior. Atque illud me audivisse memini a nobili juvene, Romani seminarii convictore, cum a duodecimo aetatis anno usque ad decimum octavum semel aut bis in hebdomada sese pila lusoria maxima (Italis *giuoco del ballone*) exercere quam laboriosissime consuevisset, illud accidisset ut dexterum illi brachium tum validitate, tum crassitie, per eam scilicet sexennii exercitationem, sinistrum longe excederet. Fortior quoque fuit corporis pars dextera, quae ad trigesimum usque aetatis annum eo in robore perseveravit. Quapropter mirandum non est antiquos athletas assidua luctae exercitatione eo virium devenisse, ut portento persimiles auderent non tantum aggredi, sed ipsos etiam ursos et leones conficere. Actio itaque praecipua musculi est motus et tensio; id est fibrae carneae, ut agant, contrahi debent, tendi, indurari, magisque validae evadere. Ita videmus constrictis fortiter dentibus, musculos temporales evidenter tendi, indurari et solidiores reddi. Idem in motu cordis in vivisectionibus magis aperte conspiciamus. A varia hujusmodi fibrarum, vasorum musculorumque tensione, varia quoque liquidorum in partibus succedit secretio, variaque in partibus motiones. Diaphragma tenditur, minuiturque in circumferentia, et ob id costas ad inferiora rapit. Cor, dum tenditur, in mole minuitur et restringitur; hinc statim sequitur liquidi excretio. Fibra enim carnea corrugante se et constringente, elicitor fluidum vasis circumpositi, vel quia fibra planum mutat, vel diametrum; sunt enim hi duo modi, quibus ipsa constringitur. Sicuti enim fibra per exercitationem suo in elatere validior ac fortior efficitur, ita, cum in eam morborum cohors invehitur, laxior fit, antiquum tonum amittit, et ad mor-

bum proclivior fit. Ideo complures quotannis pleuritide, ophthalmia, angina aut alio id genus morbo laborant, quia ab antiquo morbo laxiori reddita pulmonum, tonsillarum et oculorum compage, novo morbo certa praebetur occasio. Quique frequenter pleuriticus fit, phthisicus moritur; frequenti enim spasmate pulmonum fibrae flaccidae omnino redditae, ad phthisin certo sternunt viam. Atque ea de causa catarrhi, dysenteriae, aliique morbi periodici; incontinentia quoque urinae prodit, quando, ob nimiam vesicae distensionem ab urina retenta laeditur ac perit fibrarum vesicae tensio et robur. Atque idem analogice iudicium esto de aliis morbis internis, solidorum vitio manantibus.

In hac de solidis animatis observatione animadvertendum etiam est, fibrarum motus cuidam veluti assuetudini et desuetudini quandoque deservire ac obnoxios esse; et si quis clysteribus assuescat, vix postea sine clysteribus faeces egeret. Si quis a veneris usu longo tempore desuescat, incidet in veneris impotentiam. Quapropter et illud quoque notabile est, quasdam animati corporis functiones, statis quibusdam horis et temporibus peragi solitas, ut sunt vigiliae, somnus, prandium, coena et his similia, difficile quidem, ob solidorum fluidorumque ad determinata illa tempora assuetudinem, ab ea, ut ita dixerim, fluctuatione atque oscillatione dimoveri, quam longa assuetudo transtulit in naturam. Quod et HIPPOCRATES aperte dignoscens libr. de vict. acut. num. 23. „mutatio, inquit, lecti de duro in mollem, e cibis malis in bonos, corpori noxam affert.“ Sed ex iis, quae diximus, deducta quaedam corollaria sive postulata libet apponere.

Corollaria et postulata.

I. **U**bi oscillatio morbosa, eo inclinant omnia oscillando solida, et fluida etiam, sed per consensum solidorum; quare contraria oscillatio procuranda a medico, non quidem per syrupos et nugivendula praescripta, sive receptulas potiuncularum, ut rudes indoctique faciunt, aliud enim facere nesciunt, sed pro diversitate oscillationis, et partium in quibus est, varia methodo ab affecto loco eam divertere;

musica, saltatione, venatione, navigatione, lucta, nimio somno vel nimia vigilia, ciborum repletionem vel inanitionem, ciborum boni succi vel tenuis ac pene rustici usu nimio vel moderato, nimia quiete vel exercitatione, nimia rusticatione, vociferatione, plurium mensium aut annorum itinere, amicorum grata conversatione, balneis et mille hujusmodi prudenti medico abunde notis. Binas mulieres ob hysteriam vehementissime affectas, vigiles, et innumeris lacessitas symptomatibus sola gestatione currus per plures menses, et hominem nobilem ac alium divitem, hypochondriace affectos ac pene desperatos, equitatione super asinum in aëre rusticano facta perfecte sanavi.

II. Ob hanc causam, si caput dolore vehementer oscillat, frustra corriges imaginarium et somnium acidum per vulgaria testacea, nullius momenti remedia, nisi contrariam excitaveris oscillationem balneatione pedum calida, purgatione ad alvum, et sic deinceps. Et, si capitis dolori, stomachi vel aliarum partium novus morbus superveniat, e capite oscillatio dolorosa in partem de novo affectam desinit, priorque morbus noviter advenienti cedit. Hac regula de singulis quibusque morbis discurras.

III. Strictum et laxum in fluidis aequè ac solidis viget, et morborum vera causa est; quae quidem mechanica vis contrahendi scilicet et relaxandi, adeo naturae suis in operationibus communis est, ut illam imitati homines in rerum civilium praxi locum proverbio fecerint: *Arcum frangit intensio*.

IV. Fibrarum genus a calidis aequè ac frigidis contrahitur et fortiter crispatur: calida vero et frigida et insueta sunt et vehementia. Hinc illae sternutationes, catarrhi etc., ab insueto vehementique frigore. Hinc varii dolores fluxionesque, ab insuetis caloribus.

PROPOSITIONES.

I.

Motus sanguinis aut aliorum liquidorum, versus aliquam partem inclinans, in contrariam divertit potest, a venaesectione, purgatione, vomitu, clystere et similibus.

Ut taceam rationes mechanicas theoreticas, quae in aliis auctoribus inveniuntur, solum producam observationes practicas, nostras has theses vel corollaria confirmantes.

Et primo quidem in petechiis et malignis ad cutem efflorescentiis, si actu efflorescentiae sanguis mittatur, ad interiora denno recurrit humor cum perniciē aegrotantis. Empyematicis dato purgante praeter rationem, a pulmonibus ad alvum divertit morbus, et diarrhoea incurabilis necat aegrum. Exsiccantur variolae in cute, alvo nimium soluta; unde demum succedit diarrhoea colligativa, ut in puero in foro theatri Marcelli, nunc platea montanaria ad pontem Caestium, et in alio prope aedem sancti Caroli Mediolanensium in Flaminia, et in muliere ad templum Bergomensium, juxta collegium Romanum. Aliis contra diarrhoea cum variolis in principio non nocet, quia forsā nimius tunc adest apparatus pravorum humorum et ingluviei nimium congestae in mesenterio, ut saepe monui. Qua de causa diarrhoea, quoniam minuit dictum apparatus, ac, per consequens, morbi fomitem futurum, non nocet. Porro fluidis versus aliquam partem tendentibus, liquidorum, licet remotorum, cursus ordinarii aut tardius progrediuntur, aut ad eam currere coguntur. Quod claro exemplo videmus in pleuritide et suppuratis: donec alvus adstricta est, expurgant per os feliciter; sed alvo vel nimium lubricata, aut excalefacta, et omnia deorsum trahente, superveniente diarrhoea sputum supprimitur. Quodsi pars ante morbum debilis sit, laxiorisque fibrarum toni, fluida ibidem suum focum, seu sedem figent. Est enim natura sic comparata, teste DURETO, Coac. 100., ut si pars aliqua in vitio sit ante morbum, in ea se morbi acuti primario et secundo foci obfirmant. Luget id adhuc scriba quadragenarius in campo Martio ver-

sus collegium Clementinum, et alius in foro piscium, ac vir probus amicus noster (nisi enim probi sint, amicos nobis eos nolumus) via Gabina intra Caesium et Caeliolum.

II.

Ad fluidorum debitas secretiones determinatus in iis motus requiritur.

Quando sanguis praeter rationem velocius aut tardius currit, evacuationes necessariae tardius quoque, aut velocius procedunt, aut omnino sistuntur. Sic in puerperis, superveniente ardente febris, lochia supprimuntur, nec redeunt nisi remisso calore febris. Lac in mammis, pus in ulceribus, et reliquae ordinariae evacuationes, nec non sudoris, secessus, sputi etc. eodem febris ardore durante silent. Hinc videmus in HIPPOCR. III. epid., quod phrenetici erant soporiferi, potissimum in augmento febris, quoniam vi vehementissimae circulationis sanguinis aestuantis turbatur debita secretio liquidi nervei in cerebro, hinc sopor. Docuit id etiam nos aegra quinquagenaria in via suburrana a foro Trajani, ad aedem nunc Sanctae Agathae.

III.

Fluida supra et infra nesciunt, sed undequaque currunt indifferenter, prout hinc inde impelluntur.

Pro vario stimulo, qui viget in solidis, liquida varie currunt ad ipsorum contactum. Hac ratione vidimus in aurifabro, dicit ETMUELLERUS, tom. I. prax. fol. 257., laborante ascite, et tumore pedum aquoso, scroti aliarumque partium inferiorum, quoties eidem supervenit erysipelas, vel corripitur magna iracundia, aut pleuritide notha cum magno aestu, rigore etc., statim evanescit omnis tumor dictis in partibus; morbisque recedentibus, de novo redit. Se habent fluida respectu sui motus mere passive supra et infra; per se nesciunt, sed per vim impellentem cordis. Cor est mobile et agens. Ideo quando vis ista in corde debilitatur, sanguis proprio pondere majori

in copia deorsum fertur. Et cum ex inferioribus ad superiora difficiliter circulet, serum in iis copiosius deponitur, concrescit, facitque tumores oedematosos, hydropes et similia, hinc inde, prout variae sunt partes, in quas deponit. Quod dicimus de vi cordis oscillante, respectu ad universam molem sanguinis, idem intelligimus de qualibet fibra oscillante, respectu ad minimam molem liquidi penes illam currentis. Mulieri, in vico fabrorum ferrariorum, ad aedes S. Andreae de Valle PP. Theatinorum, acrimonia scorbutica laboranti, quoties urget dolor in cauterio pedis, libera est a familiari dolore in planta pedis e directo, et quando urget in hac, cessat in cauterio. Sutori quoque decumbenti via nova, a Velabro inter Capitolium et Palatium ducente in forum, cum oculus dolorosa rubedine laborat, bene se habet ab ulcerosa excoriatione digitorum pedis: contra, his affectis, oculus valet.

IV.

Proprium est sanguinis circulantis, quando tardiori motu procedit, ut serum ab ejus sinu secernatur majori vel minori copia, prout motus erit magis vel minus retardatus.

Hujus thesisi debita cognitio mirum est quantum conferat ad morborum quamplurimum cognitionem debitam curationemque. Veritas ejus infinitis patet experimentis. Ligata vena cava canis vivi infra cor, vel ligata una ex jugularibus, copiosum videbis elici serum in partibus vicinis. Ex hoc fonte nascuntur hydropes anasarca universales vel particulares, ob tardio-rem sanguinis motum in similibus temperamentis: post nimium profusas haemorrhagias, alvi fiunt liquidae. Debiliori enim reddita sanguinis compage, ejusque motu tardiori, copiosum prosilit serum ad alvum; hinc diarrhoea. Hac etiam de causa in constitutis prope mortem e fluidorum sinu in cavitates partium serositates nimiae deponuntur. Plus enim affertur sanguinis ad partes, quam ab iisdem defer- tur ad cor, primum mobile. Tardior quoque in moribundis est sanguinis motus: idcirco copiosa lympham in mortuis observatur in pericardio, in cavitatibus

cerebri, pectoris, abdominis; quam putant nonnulli fuisse mortis causam, cum revera paucis ante mortem horis ibidem fuit congesta.

Lymphae sedes in membranis. Membranae sunt filtrum lymphae; morbi lymphae ac membranarum sunt difficiles, longi, et, si male curentur, paucos post dies jugulant aegrum, ut vidi in paupere agricola non procul a via nova, et thermis Antoninis in Aventino, ubi vetus erat templum Bonae Deae subsaxanae, nec non in vetula, in campo Esquilino juxta Maecenatis hortos, qui erant inter aggeres Tarquinii et urbis moenia, ubi etiam Virgilii domus erat. De lymphae morbis vide optime ETMUELLE-RUM tom. I. praxeos, fol. 335., ubi ait a lymphâ acri, aut acida, aut copiosa oriri catarrhos; ab eadem morbosa et in suo motu impedita, hydropes, maxime si lymphatica rumpantur aut hydatidibus afficiantur. Hinc ubi sunt catarrhi, ibi statim suspicandum est lympham peccare. Ea enim sola sedes catarrhorum est. Ab assumpto frigore, vel impedita transpiratione plorat lymphâ in coryza, sternutatione, tussi, catarrho, etc. Unde membranae vocari possunt telae pituitariae, quae quando longo catarrhorum cursu nimium laxantur, iidem curari non poterunt, nisi restituatur tonus laxatis fibrillis. Lignum sassafras remedium ad id praestantissimum est. Catarrhi ex lymphâ acri, tenui, noctu potissimum affligunt; ex crassa indifferenter. Noctu affligebatur catarrhosus ex lymphâ acri, intra Viminalem et hortulorum collem degens, prope pilam dictam Tiburtinam, ubi olim Martialis domus erat; ex eodem libr. V. et libr. I.

C A P. IX.

De mira propagatione oscillationis fibrarum, ejusdemque inter ipsas continua permutatione ad remotas quasque partes.

Incredibile profecto est, quantum conferat hujus capituli explicatio ad medicinae practicen consequendam, quantamque praeferat lucem cognitioni cura-

tionique morborum, praecipue qui sine ulla evacuatione materiae sanantur, sed relaxando solida nimis crispata et intenta, crispando eadem nimis relaxata; quibus duobus solidorum vitiis fluidorum natura et cursus mirum in modum pervertuntur et turbantur; unde morbis quamplurimis invadendi occasio succrescit, quos medici vulgares fluidis immediate tribuunt, cum revera a solidis nascantur, a quibus primam invadendi causam habuere, sicuti certior fiet medicus, qui aequo sinceroque animo breve hoc de mechanice solidorum judicium, ad illustrandam historiam naturamque morborum exaratum, perleget. Jam praemisimus antea oscillationem solidorum destinatam fuisse ad fluida in gyrum impellenda; parvus enim musculus cordis, cujusque exigua vis, non essent satis ad ea trajicienda in obliquas et remotas corporis partes, nisi singula corporis solida, sua perenni motione systaltica, continuum illi auxilium praestarent. Ut id solida faciant, suas habere debent fibras aequali et naturali tono praeditas, non autem nimis intentas, nimisve relaxatas, neve alio modo affectas; deinde inter partium fibras, tum carnosas tum membranosas, liberum debet esse commercium, nec morbis, nec externis causis interruptum. Pariter inter easdem debitum resistentiae et impetus aequilibrium requiritur; hoc est, cum una oscillat fluidumque ad contactum pellit, altera ejusdem vel diversi generis fibra remota vel vicina oscillationi, tanta debet proportionemotus et resistentiae oscillationem recipere, quanta indiget pars, aut viscera, a quibus producit: contrarium si quando evenerit, statim in cursu liquidorum mutatio, et, consequenter, morborum occasio multiplex oritur.

At, quod magis notandum, cum fluida impelli et trajici debeant a solidis, major proinde ac superior eorum vis et pressio esse debet, quam liquidorum resistentia, cujuscumque energiae et virium supponantur esse liquida a recentioribus medicis, liquida, liquida, in morborum productione semper accusantibus. Postrema haec propositio basis est, cui unitur ratio atque causa promptae ac facillimae celeritatis oscillationis solidorum, sive vi morbi, sive juxta naturae leges oscillent, nec non facilis muta-

tionis oscillationum ex fibris in fibras, tum homogeneas, tum heterogeneas.

Unicuique nota est celeritas, qua impressio in sensibus ab externis objectis facta, momento pene temporis communicatur cerebro, principali animi domicilio. Celeritas haec a medicis tota adscribitur subtilitati spirituum, et ipsorum nitro-sulphureae naturae. Quibus missis vel leviter tactis, utpote non adhuc certo constantibus in medicina, totum hoc caput impendemus in probando per rationes et experimenta, quod eadem oscillationis celeritas, quae in fibris sensuum ab externorum objectorum impressione fieri observatur, succedere quoque debeat in fibris internis tam membranosis, quam carnosis, cum tanguntur aut vellicantur ab humoribus, pone eas currentibus; huiusque oscillationis mira celeritas et propagatio sit magis effectus solidi, quam liquidi aut irritantis, aut ad contactum solidorum currentis.

Evidenter patet, corpus solidum continuum, partibus duris et resistentibus compositum, esse magis aptum conservandi propagandique motum sibi impressum, quam moles fluida clausa intra canales, et composita minimis contiguis, mollibus et obnoxiiis mille turbationibus et mille reflexionibus inter se ipsa et ad latera vasis, in quo quovis momento percurrunt. Fibra igitur oscillans et motu exercita majori celeritate motum suum ad remotas partes propagabit, quam linea cujuscumque fluidi ad motum concitata. Eandem ob causam, motus semel impressus in fibra a causis sive externis sive internis, diutius durabit, quam cum in fluidis imprimitur. Binae hae theses cum bene perceptae sunt, et aequo rectoque animo examinatae, mirum est, quantam genuinae morborum curationi lucem anteferant. Nec aliquis ultro hic ingerat, quod vis animalium spirituum flammaeque vitalis sanguinis quamcumque maximam fibrae resistentiam superet longe atque excedat. Nam solum piscium exemplum eos redarguit falsitatis. Sanguis et fluida vitalia piscium actu frigida sunt, sicuti testudinis recens mactatae sanguis. Unde vix percipio, quomodo eorum sanguis et fluidum nerveum tantam nitri et sulphuris energiam habere possint, quanta exemplo pulveris pyrii, in elisione sclopetorum, eisdem tribuitur. Quid

nitro et sulphuri cum actuali horum liquidorum frigiditate?

Quare, cum grandia piscium corpora velocissimos vehementesque motus subeant, et, pro data proportionem molis corporis, parvo donentur cerebro, nec liquida ignea, spirituosa ac subtilia obtineant, sed viscida, frigida, ac difficile mobilia, nisi recurramus ad grande fibrarum robur innatum, ad tonum proprium, per quem motus sibi a fluidis impressos in ingens augent atque multiplicant, praedictorum motuum velocitatem explicare nunquam poterimus.

Neque est necesse, ut aliis exemplis, rationibus, aut experimentis ostendam medicinae tironibus, quanto sit major resistentia solidorum supra fluida, et quam exacte liquidorum motus constantibus legibus motuum solidorum in corpore animato subjiciantur, cum haec quotidiana praxis satis superque ostendat et doceat. Ita pulvis Cornachini valde noxius est hominibus fibra sicca, dura, aridave praeditis, non ita mollem, teneram albamque habentibus. In illis enim cum fibra elaterem ac repercussionem vividam et nimium potentem obtineat, accedentibus vividissimis oscillationibus Cornachini pulveris, vel alterius purgantis acris, nimiumque fundentis, loco purgationis corporis, majorem alvi adstrictionem habebimus; imo crescentibus intus per fibras viscerum naturalium purgantis oscillationibus, prout quandoque nos observavimus, dolores parit vehementissimos, flatus, ventris tumores tympaniticos, suppressiones urinae, et his similia, quae sunt effectus solidi potius quam fluidi; quia hujusmodi purgantia acria et pungentia agunt irritando et pungendo solidum, quo irritato et puncto exprimitur fluidum ei ad contactum discurrens. Et, si fibris vis aliqua a nimis humectantibus vel exsiccantibus inferatur, multo difficilius tollitur, quam si ea inferatur fluidis. Sic nuper experti sumus in juvene, cui nimio rerum salutarum et victus prorsus exsiccantis usu, taliter alvus exsiccata fuit, ut difficillime solveretur, adhibitis quibuscumque humidis cibis et oleribus. At, cum in suspicionem venissem ventris stypticitatem non vitio fluidi, sed fibrarum intestinalium fere convulsarum et exsiccatarum ob antedictam diaetam proce-

dere, usu butyri recentis in formam boli cum saccharo praescripti, perque dies multos assumti, nec non balneis aquae tepidae per totum ventrem, pristinam lubricitatem recuperavit.

Plures hujusmodi exsiccationes alvi, vitio solidi, observabit tiro in praxi. Ad quam quidem solidorum super fluida potestatem respiciens HIPPOCRATES, inquit in libr. de natura pueri: „Mulieribus, quae denso sunt corpore, tardius apparet gigniturque lac; iis vero, quae rarum corporis habitum habent, citius.“

Hinc homines pilosi, nigri, hirsuti, fibraque dura, forti et valde sicca praediti, fortes natura sunt, sed gravissimis morbis obnoxii; quia in iis fluida supra modum concitantur ad motum a solidis, et hinc, cum impetus solidi potentior sit fluidi resistentia, fluidum per partes morari atque haerere cogitur, ac propterea ad coagulationes concretionesque disponi; unde morbi plurimi nascuntur a solidorum vitio immediate pendentes, quidquid aliter sentiant medici, fluida semper accusantes.

Igitur, ob soliditatem strictamque adhaesionem minimorum cujuslibet fibrae, motus in ipsa impressus a causis vel internis vel externis, momento temporis in remotas partes propagatur, receptumque impetum hinc inde fibris partium homogeneis, vel heterogeneis, et fluidis ad contactum communicare non cessat, nisi ipsa cessante impressione. Iisdem de causis haec propagationis celeritas haberi nequit per fluida, utpote conflata minimis mollibus, laxis, nec inter se stricte continuatis, sicuti minima solidorum. Sed ut clarius intelligatur haec veritas, atque vis solidorum supra fluida, praenotare nonnulla juvabit, quae circa venenorum corrodentium naturam observantur. Assumpto merc. sublimato, arsenico, adamante pulver. etc., statim post deglutitionem dolores corporis atrocissimos, sitim ingentem, extremorum frigus, sudores gelidos, syncopes, et mille id genus accidentia satis nota pariunt. Et nemo sanae mentis negat hujusmodi venena immediate ac primo agere in solida, deinde in fluida, ratione qualitatis manifestae, non autem occultae; agunt scilicet radendo ea, exsiccando, convellendo, crispando, pungendo; quare momento temporis communicata a

Fibris stomachi ad fibras singularum partium vehementissima oscillatione et venenifera crispatura, confestim dolores, vomitus, sitis, sudores frigidi, tumores corporis, liquidorumque currentium subitaneae concretiones oriuntur, et saepe mors supervenit derepente. Quare, si sublimatum, vitrum, arsenicum etc. immediate ac evidenter agendo in solida tales effectus gignunt, sicuti nos duobus abhinc annis in nostra defensione medico-legali, pro muliere de propinato accusata veneno, typis publicis manifestavimus, et alii fuse tractant doctores, atque si vallet analogia de morbo ad morbum, certe dato agente vel causa minoris activitatis ac virium, quae agat eodem modo in solida corporis animati, sicuti venenum pungendo ea, vellicando, crispando, ejusdem quoque naturae effectus licet minoris activitatis producere debebit. Et sicuti pro curatione veneni tota indicatio dirigitur ad compescendam horrendam crispaturam solidorum per olea, balnea, fots, decoctiones emollientes etc., nulla tunc habita ratione fluidorum, sic etiam procuratione oscillationis morbosae, in fibris inductae ab exigua portione fluidi acris, acuti et corrodentis, si dicta oscillatio in inggens creverit ob vividum ac fortem elaterem solidorum, quo naturaliter sit praeditus patiens, certe tunc indicationes ad curandum solidum dirigendae sunt; effectus enim morborum, qui postea in fluidis nascuntur, omnes a solido crispato, tenso et convulso procedent, ac propterea debebit illud medicus relaxare et mollire per balnea, fots, unctiones, olea intus forisque, herbas anodynas et emollientes, ac similia.

Ista celeritas propagationis oscillationum fibrarum, praeter allatum veneni exemplum, probatur etiam innumeris observationibus practicis. Qui ulcera in cruribus aliisve in partibus gerunt, si generosum biberint vinum, eodem vix ingesto plaga inflammatur, ob solidorum oscillationem a stomacho partibus, et praecipue ulcerosae, communicatam. Si eandem parum succi limonis, aceti alteriusve pungentis remedii instillaveris, momento temporis vagus horror totum pene corpus invadit. In febribus syncopalibus, vertiginosis et singultuosis, quarum causa est acre quid corrosivum tunicis stomachi impactum, easdem crispando ac vellicando, gravissima

mala producit, communicata capiti, cordi, vel diaphragmati, vehementi ac morbosa oscillatione; unicum remedium est emeticum ex ol. amygd. dulc., quod et fibras crispatas laxat, et acre cicurit lenitque.

Si quis nudis pedibus super marmoreum ambulat pavementum, statim ventris doloribus torquebitur; quae singula, ut infinita id generis exempla taceam, facile contingunt, communicata celeriter vehementi fibrarum oscillatione, a parte, in qua centrum est oscillationis, ad partes remotissimas. Eadem ratione loqui possumus de morborum oscillationibus internis a partibus ad partes vi causae morbosae productis. Atque si musicus vi cantus cyathum e vitro rumpet, quando, illius tonum praenoscens, supra ipsum cantaverit, idque ob oscillationem a motu labiorum in aëre impressam, quanto vehementiores magisque celeres erunt oscillationes impressae in fibra, quae est corpus solidum continuatum, et ab aëris corpore longe diversum?

Neque praesens caput omnino impendamus ad celerem propagationem oscillationum fibrarum ostendendam; verum etiam ad probandam earum mutationem sive successionem de fibra in fibram, scilicet de carnosa in carnosam, de hac in membranousam, de membranosa vasorum ad membranousam glandularum, viscerum, cutis; et contra a singulis harum ad alias inter se mutuo, notatis simul effectibus ex hujusmodi successione oscillationum nascentibus.

Hujus generis est oscillatio dolorosa, a centro oscillationis loci dolentis ad remotas partes communicata. Quare saepe observavi in calculosis, pulsum manus, reni affecto respondentis, parvum esse depressumque, communicata dolorosa oscillatione contractioneque a renibus ad vasa e directo. In nephritide quoque, qua parte est calculus, eadem succedit in capite hemicrania, ut vidi in sene ad forum Farnesiorum, qua respicit ripam Tiberis. Et in pleuritide pulsus ex parte lateris affecti, in quo est centrum oscillationis inflammatoriae, depressus magis observatur, quam ex parte sani. Idem forsitan succedit in doloribus aliarum partium. Et, quando dolores sunt vehementissimi, tunc fortissima crispatura communicatur systemati nervorum, musculorum vel

vasorum; et inde oriuntur post dolores convulsivi motus, vel paralyses, vel abscessus; tales sunt paralyses supervenientes dolori colico, convulsiones doloribus capitis, et cerebri inflammationibus (de quibus aliisque cerebri et meningum morbis, videant medici nostri temporis, vanitatibus speculationum addicti, HIPPOCRATEM magnum, III. de morb. num. 1.), abscessus supervenientes diuturnis ac difficillimis partium doloribus; et ideo pulsus parvus in maximis doloribus neminem deterreat; familiaris enim eis est oriturque vitio solidi vasorum et fibrarum irritati crispatique, non vero fluidi. Observatur etiam haec permutatio oscillationis a fibris membranosis in membranas, vel in carnosas, et contra in aliis quotidie morbis. Ita post dolores partus excitantur colicae sive intestinorum dolores, communicatis crispaturis ab utero ad intestina. Erumpentibus dentibus in pueris lactentibus gravia succedunt accidentia vitio solidi tantummodo, solidi nempe gingivarum, irritati, puncti crispatique, a quibus ad intestina oscillatione producta, graves oriuntur diarrhoeae, quae si non venerint, pejora veniunt mala, febris, vigiliae, vomitus. Dolentibus mammis post partum lactis causa, lochia supprimuntur frequentissime; remittente mammarum dolore, lochia libertati restituntur. Incipientibus spasmodicis oscillationibus in mesenterio in hystericis, si successive cerebro communicentur, excitant in eo vertigines, vel dolores, sopores aliasque similes affectiones; et quando oscillationes cerebro communicatae sunt vehementes, tunc a cerebro sensim ad externas partes oscillando propagantur: hac de causa forti hysteriae superveniunt convulsiones, epilepsiae etc.; partui quoque difficili epilepsia supervenit, quae toties repetit, quoties aegra conatum repetit parturiendi. Quando plexus mesenterii convulsionibus afficiuntur, omnes internae abdominis partes pariter convelluntur; tales sunt convulsiones infantum et puerorum, quae ex abdomine, putris congestae cacoehyliae causa, fere semper excitantur, et ad cerebrum partesque externas denique transeunt. Quando hujusmodi fibrarum oscillationes leves sunt, aegroti eas vapores vagantes et ascendentes vocant; re tamen vera vapores non sunt, sed oscillationes spasmodicae fibrarum,

quae a centro oscillationis remotas propagatae in partes sub vaporum specie patienti illudunt. Ex his certo deduci posset, quod, licet in centro oscillationis causa morbi sit fluidum irritans, in progressu tamen oscillationum apparentia ac supervenientia mala sunt solidorum, non fluidorum effectus. Omnes proinde morbi, remoti sanisque partibus supervenientes, ob oscillationes propagatas ac permutatas de solido in solidum, sanari debent juxta leges solidi curativas, a nobis supra indicatas et explicatas.

In hoc praeterea negotio propagationis oscillationum de fibra in fibram, unum insuper monendum restat, practicae nimium utile ac necessarium. Nempe oscillatio fibrae ab internis corporis partibus coepta, et ab humoribus per partes circulantibus excitata, ne functionibus partium et progressui liquorum impedimento sit, debet aequali resistentia recipi a fibris, quae sunt in habitu corporis. Et contra in fibris habitus corporis coepta, aequali internarum excipi et absolvi: si contrarium eveniat, morbi statim exinde nascentur.

Evidens hujus in sternutatione habemus exemplum. Sternutatio est affectio convulsiva meningum, praesertim durae. Illi prae caeteris sternutant, quibus interius fibrae nimium oscillant ab humorum acrimonia irritatae. Fibrae igitur internae ab acri et pungente materia ad oscillationem concitatae, oscillationes suas undequaque ad habitum usque corporis propagant. Si fibrae corporis habitus molles laxaeque debite sint, dictarumque oscillationum undas cum debita resistentia in se recipiant, nec iisdem contranitantur, nulli tunc violenti solidorum aut fluidorum motus succedent. At si fibrae externae, potissimum capitis, ipsae quoque crispentur nimiumque oscillent, ob frigus aut calorem externum, tunc omnis undulatio externa fibrarum ad interiora reflectitur, desinitque ad centrum oscillationum internarum, quod in dura matre consistere supponimus, ibique convulsivis veluti motibus excitatis sub specie sternutationis, acrem materiem, oscillationis causam, foris propellit ac detrudit. Atque hanc ob causam, post nimium susceptum frigus nimiumque calorem, statim sternutamur. Quique tunc nimium sternutant, acres in eis abundare humores certo ma-

nifestant; et si qui, callis pedum laborantes, post levem motum dolore nimio corripiuntur, acrium quoque abundantiam humorum iisdem inesse ostendunt. Huius etiam mechanices causa, inaequalis nempe impetus et resistentiae, inter fibras saepe succedit, ut existente alicubi dolore, non ibidem, sed in parte longe remota excitentur tumores, inflammationes, abscessus etc., id est vel in parte, in qua terminus est fibrae dolore crispatae et oscillantis, vel in alia, quae, ob peculiarem tonum, resistentiam habet superiorem atque validiorem impetu fibrae oscillantis. Ita observavi in cadavere a me secto non longe ab aede S. Mariae populi, in via Flaminia, quo loci sepulchra olim erant magnae domus Domitiorum et Neronis, exstantque ipsorum rudera quamplurima: vidi, inquam, calculum magnum in renibus; et, quod sane mirum, de nullo renum dolore conquestus est patiens, sed tantummodo de gravi ac vehementissimo genuum. Pariter, anno 1700, prope arcus Milliarios Aureliani, in via salustica a posteriori parte collis Pincii, sive hortulorum, cadaver aperui mulieris, atrocissimis uteri doloribus extinctae; et utero post mortem examinato, nihil in eo morborum reperi, sed tantum in emulgente dextera abscessum, in qua nullum unquam doloris indicium praebuit, etc.

PROPOSITIONES.

I.

Determinata sanguinis et liquidorum quantitas esse debet in quolibet temperamento, nec magis nec minus.

Quantitas liquidorum determinata est in quolibet temperamento; debet enim esse proportionata et aequilibrata cum corde impellente, et cum partibus, per quas pellitur: si excedat vel deficiat, statim mutatio nascitur in oeconomia corporis animati. Hac de causa, quando excedit, et proinde solidorum superat resistentiam, uti succedit in succi plenis et sanguineis, natura per haemorrhoidas, vel per narium haemorrhagiam eandem minuit. Mulieres sanguineae et virilis naturae, post quinquagesimum aetatis

annum, cum menstrua eisdem naturae lege cessant, menstruis haemorrhoidibus per plures annos subjacent. Multae eadem de causa bis in mense menstruant; quod patitur virilis animi femina habitans in Carinis, ubi olim domus M. Manilii jurisconsulti celebris et prudentis oratoris fuit, teste CICERONE in paradoxis. Porro suppressis consuetis excretionibus, vasa superfluis succis nimium replentur; hinc sequitur tardior eorum motus, et, per consequens, incrasatio, pluribusque morbis multiplex occasio. Hac forsane ratione HIPPOCR. de vict. acut. n. 21. et n. 58. memorat vasa nimium vacua aut nimium plena sanitati obesse.

Quibus brachium aut crus casu aliquo rescinditur, in sequentibus vitae annis solent esse obnoxii haemorrhagiae, dysenteriae, et, nisi victum minuant, nimiae pinguedini, quia sanguis, qui in nutritionem rescissi membri impendi debebat, recirculat ad reliqua, quibus cum improporcionatus sit, foris exeat oportet per haemorrhagiam, aut desinat in pinguedinem. Pinguis evasit pauper miles pontificius, qui contra Turcas pugnavit cum Venetis in nupero bello Peloponnesiaco, cruribus in eodem bello rescissis. Degit nunc ad portam Turrionis, quae ducebat ad scholam Saxonum et Longobardorum, prope campum sanctum. Mulieres cum circa decimum quintum annum crescere desinant, sanguis redundans per menstrua tunc apparentia exoneratur. Juvenes nimium sanguinei, nisi haemorrhagiis in juventute sublevantur, corripiuntur febribus, fistulis ani, pectoris inflammationibus, et mille id genus, nec non sputo sanguinis, quibus viis redundans a nutritione sanguis exoneratur; qui idem sanguis quoniam in pueris in nutritionem impenditur, dictis malis non subjacent. Ex eodem fonte veniunt profusae haemorrhagiae post cibos lautiores, vel potiones liquidorum potentium. Cum igitur ventriculi cordis et sanguis omnibus vasis commensurati sint, si pars aliqua marcescat, deficiat aut exsiccet, sanguis isti prius destinatus, in alias impellitur, earumque vasa nimium dilatando, incrementum eisdem affert, vel foris prodit, si vasorum superet resistentiam.

II.

Peccans sanguis superfluus non est sistendus, sed sinendus ut fluat, quo natura velit.

Infinita apud auctores funesta legimus exempla intempestive suppressi in aliqua parte morborum sanguinis, vel alterius liquoris. Nam, cum pleno alveo per ea feratur loca, et jam solutus sit a compage reliqui sanguinis boni, necesse est, ut effluat quo primum coepit fluere, aliter retrocedendo interiora versus, vim facit incredibilem. Sic juveni prope collegium Matthaeum in Quirinalis radice, ubi sunt viridaria Pontificis, haemorrhagia laboranti, suppresso sanguine per cucurbitulas spleni applicatas, ibidem secuta est inflammatio. Viro prope collegium urbanum de propaganda fide in foro Hispanico ad radices Pincii, suppressa haemorrhoidum evacuatione, secuta est apoplexia letalis. Mictus sanguinis periodicus ac menstruus incaute suppressus, letalis fuit, ex SALMUTH. hist. 47. cent. III., prout videre est apud ETMUELLERUM t. I. prax. fol. 309., ubi plura hujus generis mirabilia recensentur exempla. Ulcera imprudenter clausa mille mala perniciose pariunt. Hinc saepe succedit, quod fluidum, licet excrementitium, si per vias sibi proprias evacuari non potest, locum sibi faciat per vicinas. Ob id monialis Patavina per sex menses ischuria laborans, vixit commode, quia quotidie sudabat in abdomine, teste ETMUELLERO t. I. prax. fol. 314. Et, ex BENIVENII observatione, puer ischuria vexatus, urinam per alvum educebat. Menstrua suppressa viam sibi faciunt per alvum vel vias vicinas.

III.

Strictum et laxum fluidis aequae ac solidis competit, in corpore animato.

In toto opere de fibra motrice pluribus argumentis veritatem hanc probavimus, ut majori nunc explicatione non indigeat. Hinc in malignis ex colliquatione, quoniam nimium laxatur liquidorum compages, acida ex citro, ribes, acetosa et similia, con-

sistentiam fluidis dando, mire in talibus proficiunt febribus, etc. Ipse feliciter uti soleo Romae aqua cordiali frigida Saxoniae, cujus vires in febribus acutis, inflammatoriis, colliquativis, sunt profecto egregiae, ut prae caeteris nuperrime vidimus prope aedem Divi Ludovici Gallorum, in Agonali ad thermas Neronis, in virgine acute febricitante ex febre colliquativa etc., et in mercatore, qui decumbebat prope templum S. Caroli de Catinariis, in via, quae ducit ad campum Florae et theatrum Pompeji Magni: demum in puero, in campo Agonio, inter vallem Martiam et circum Flaminium, ubi nunc commune forum rerum venalium.

IV.

Non obstante continuo liquidorum circulo, dantur tamen revulsiones et derivationes humorum in curatione morborum.

Hujus thesis veritas quotidiana curandis in aegris experientia confirmatur. Garriant, quidquid velint, nonnulli delicatuli e schola hypothesistarum. Sed, praeter experientiam, Dominus BELLINUS, amicus noster, rationibus mechanico-geometricis idem evidentissime demonstravit, in libris de missione sanguinis ad aegrorum salutem maxime necessaria. Infinita afferri possent exempla ad hanc rem firmandam; sed ne taedio simus legentibus, sufficiat casus doctissimi LINDANI, de venaesectione in ophthalmia, relatus ab ETMUELLERO tom. I. prax. fol. 299., quo revulsionis ac derivationis evidentia ac utilitas clare satis comprobatur, etc. Si menses instant, vena brachii secanda, et fluent; si, iisdem fluentibus, eadem secetur, supprimentur: non supprimentur autem, si secetur saphaena. In partu difficili, secta vena brachii, fetus exit, et in ischuria, eadem secta urinam profluere facit, teste FORESTO, viro expertissimo, et practico ob id potissimum celebri, quia tota vita cum natura cohabitavit, et, ab ejus oraculo pendens, observationes morborum, et debita praecepta iisdem curandis necessaria et opportuna patientissime conflavit. Legendae igitur sunt ejusdem observationes, valde enim fructiferae sunt.

V.

Sanguinis motu impedito in aliquo surculo, vicinus omnem illam liquidi molem excipit, et ad altiora propellit.

Ideo spleneticis familiares videmus vomitus sanguinis. Sentiunt enim hi pulsationes magnas circa splenem, quod significat interceptum ibidem esse sanguinis motum in vasis. Unde haec tandem aperiuntur in cavitatem stomachi: eadem de causa, post pulsationem vasorum in temporibus, supervenit narium haemorrhagia. In gravidis succedit inflatio crurum circa ultimum mensem, et, fetu emisso, evanescit. Haemorrhoides et varices in gravidis circa finem eadem de causa apparent, a compressis nempe vasis magnis abdominis ab utero pleno.

Sed intercepti alicubi sanguinis, et ob id in remotiores vim facientis, in praxi quotidie habemus infinita exempla. Ita in doloribus praecordiorum cum tumore vel tensione in acutis, sanguis e naribus fluit, teste HIPPOCR. libr. praenot. n. 6. Idem notat n. 8. l. c. de capite, manu etc. frigidis, ventre existente calido. Ibidem vide l. c. num. 8., quando caput, manus et pedes sunt frigidi, et praecordia calida, esse malum. Idem n. 15. l. c. dicit quod, in suppuratione pulmonum, pectus est calidissimum, manus vero, caput et pedes frigida. „Quibus in praecordiorum dextra aut sinistra parte tenditur aliquid in febre, cum dolore capitis, idque neque cum dolore praecordiorum, neque cum inflammatione, sanguis e naribus fluet:“ HIPPOCR. libr. praenot. n. 25. Idem repetit I. praedict. n. 21. et l. c. n. 24. ait: „Praecordii distensio abscessus ad aures parit.“ Sed plura vide apud DURETUM fol. 19. n. 60. de affectibus ex distensione hypochondriorum in acutis. Quibus sanguis e naribus fluit, si alioqui sani esse videntur, hos splenem in tumorem elevatum habere comperies, vel caput dolere, vel utrumque. HIPPOCR. II. praedict. n. 41. Ibidem n. 47. discurrit de morbo articulari, facto ex impedito ordinario fluxu sanguinis e naribus. Quando enim sanguis copiose effluit per nares in scorbuticis, tunc ingentes adsunt obstructions in visceribus, et ideo

sanguis eorum anfractus pertransire nequit, quin vario obice hinc, et circa interiores corporis partes angustatus, necesse habeat versus externam superficiem copiosius deferri, et saepe qua data porta exire, adeoque angustia loci compensetur per celeritatem motus; et aliquando tanta vis est crispaturae, et clausionis alicujus villi aut vasis, ut impediat circulum liquidi alicujus in toto corpore. Talis est universalis tumor, ac veluti tympanitis totius corporis, factus ex punctura vulneris, teste WILLISIO t. II. fol. 145. Tales sunt sanguinis copiosi fluxus per alvum et vomitum, ex jecore vel alio viscere nimium intento, obstructo, scirrhuso etc., ut nuper vidimus in aegro sexagenario, decumbente prope forum olitorium, quod inter Capitolium et theatrum Marcelli quondam fuit, et etiam nunc est, diciturque vulgo platea montanaria, etc. Aeger hic amicus erat viri doctissimi et nostri amicissimi RAPHAELIS FABRETTI, ob edita magnae laudis opera ab omnibus bonis valde aestimati. Opus vero inscriptionum antiquarum, nuper editum Romae, est omnium laudatissimum. Cumque ipse plura centena numismata in museo meo habeam, frequenter optimus senex FABRETTUS domi meae erat, deque iis incredibili cum eruditione disserebat: potissimum de numo M. Antonii et Cleopatrae, in cujus opposita parte currus est a quatuor equis marinis tractus, et currui insidens M. Antonius in habitu Apollinis cum lyra; prope eum Cleopatra, et sub eis puer frena regens equorum: prope currum duae sunt literae graecae Δ et Σ, id est Delta et Sigma inscriptae. Et in peripheria numi id inspicitur: *L. Bibulus. M. T. Praet. Hi.* Nostro hujusmodi numo summopere delectabatur vir ille magnus, rarumque dicebat ac magni pretii. Post ejus obitum sequens inscriptio inventa est prope portum, et cum medica sit, nec ab eo descripta, eruditorum gratia placuit eandem hic apponere.

D. M.

L. CAESENSI CRESCENTIS MEDICI. Q. VIX. ANN. XXX.

C A P. X.

De consensu solidorum jure originis, vicinitatis, usus, et communicationis officii, etc.

Quamvis nonnulli credant, detecta sanguinis circulatione certos et particulares consensus, sive communicationes partium inter se, nullo modo dari, quia sanguis aequè circulando per singulas singulis momentis, omnia consensus jura excludit; et quasi ad opinionem hanc confirmandam maxime faciat HIPPOCRATIS sententia, libr. de alim., cum de origine partium disserens asseruit: „In humano corpore confluxus est unus, conspiratio una, et omnia consentientia:“ nihilominus tamen qui serio in praxi observat motus et progressiones malorum, fatebitur certe, partes inter et partes occultum quendam ac reconditum adesse consensum, cujus ratione, sicuti in naturae functionibus obeundis sibi invicem communicant, ita pariter, per nescio quid occultum, morbos sibi communes saepe faciunt peculiares quaedam partes inter se: nam centies fere vidi partem ad partem constanti lege metastasin morbi facere, et ab eadem in primam constanti lege reverti.

De hoc igitur consensu praesenti capite tractaturi, omnino quidem non redarguamus veterem opinionem putantium, partes mediantibus quoque fluidis universaliter consentire: sed probare curabimus, partes quasdam cum partibus peculiarem habere consensum ratione solidi, idque forsitan ratione peculiaris et homogeneae structurae, originis, nexus, finis, progressionisque inter solida fibrarum. Quare, si contingat, ut a fluido corrente tangatur fibra, quae jure originis consentit cum remota alicujus visceris aut partis, vellicatio a fluido facta ad illam quoque perveniet, et effectus, qui inde nascentur, communes erunt ambabus. Et, ut evidenter pateat, hujusmodi de consensu solidorum tractationem solidae observationum et experimentorum basi haerere, veritates practicas quamplures in medium proferam, per quas certitudo rei manifesta evadit et clara. Quo facto concludemus hanc inter solida peculiarem, ut ita dicam, sympathiam, sive consensionem, quatuor po-

tissimum de causis fieri, jure nempe originis, vicinitatis, usus, et communicationis officii.

Caput cum ventre, et venter cum capite peculiariter consentiunt; ventre pleno, caput repletur; soluto, solvitur: pleno capite, venter in officio turbatur; soluto capite, restituitur; et quod replebat caput, ut bene solvatur, per alvum solvi debet. Internae pectoris partes cum pudendis consentiunt; pudenda contra cum pectore. Tusses molestae, asthmata, vel alii pectoris morbi, in morbos scroti et viarum urinae desinunt. Morbi scroti et viarum urinae in morbos pectoris mutantur. Sicuti purgantia in morbis capitis summopere proficiunt, ita diuretica in morbis pectoris. Cutis quoque cum alvo consentit; alvus cum cute; morbi cutis, ut dolores artuum, foedae ac pruriginosae ejusdem maculae, in alvi morbos solvuntur; alvi affectiones, ut diarrhoeae, colicae, etc., in cutis affectiones migrant, et per cutis vias, nempe per diaphoresin sanantur frequentissime. Ita in febribus anxiosis, quas parit malignum fermentum, ventriculi et intestinorum vias obsidens, et vehementes undique oscillationes excitans, aegri inquieti sunt, jactabundi, loco stare nesciunt, toto pene tempore, quo hujusmodi affectiones durant: in variolis, ne minima quidem pustula exit in cute, nec sudoris gutta prosilit in iis, et alvo ob dictam causam veluti contracta convulsaque, universum cutis systema convellitur quoque per occultum consensum contrahiturque. Jecore affecto, dolores ad jugulum e directo fiunt, tusses inanes, spirandique difficultates; imò hydropes, qui ex morbo jecore pendent, vehementissimam, sed inanem tussim conjunctam habent, quae in aliis hydropum speciebus vix aut raro apparet. Qua de re videatur HIPPOCRATES libr. praenot. num. 8. etc. Consensum partium e directo in morbis quotidie observamus, de quo discurrit optime senex magnus pluribus in locis; sed potissimum VI. epid. sect. 2. fol. 144. „E directo, et laterum et praecordiorum intentiones, et splenis elevationes, et e naribus eruptiones, et ad aures e directo. Horum plurima etiam ad oculos. Utrum igitur omnia? aut quae quidem ex infernis sursum, e directo. Qualia sunt, quae juxta maxillas aut circa oculum aut aurem? quae vero ex supernis

deorsum non e directo? Atqui, et anginosi rubores, et laterum dolores e directo, aut etiam, quae infra hepar sunt, et supernis distributa, velut in testes, ac varices? Consideranda sunt haec, quo, et unde, et propter quid. Expectare oportet e directo distensionem secundum ventrem ut plurimum," etc. Ibidem vide reliqua HIPPOCRATE digna. Idem quoque disserens de partium consensibus supra infra, infra supra etc., I. praedict. num. 18. fol. 170. asserit: „Sanguinis eruptiones in naribus e contrario malae, veluti si in splene magno e dextra nare fluant. Et circa praecordia eodem modo se res habet, et cum sudore hoc pejus.“ Et in Coac. 31. cum comment. doctissimi DURETI de pleuritide agens, ait: „Si pulmonicis tota lingua fit alba, et aspera, ambae partes pulmonis sunt inflammatae, si medietas linguae aspera etc. est, ea pulmonis pars aegrotat. Ita si dolor ad jugulum est, si fuerit ad dextrum, dextra, si ad sinistrum, pulmonis supera pars aegrotat.“

Quae quidem omnia, ut alia quamplura taceam, satis superque ostendunt, quod inter partes et partes sit iste certus consensus, cujus causa sicuti morbi partium peculiariter inter se mutantur et communicant, ita quoque et functiones earum naturales peculiariter sibi invicem consentire crediderim.

Ante dictum est, partes consentire quatuor praecipue modis: primo, ratione originis, uti sunt partes membranosae, et ex membranarum telis compacta viscera, quae omnia remotam a meningibus trahunt originem; carnosae cum carnosissimis, et sic deinceps. Secundo, causa vicinitatis, sicuti consentiunt ductus choledochi cum duodeno, qui cum in principio, intermittentium more, aliarum partium rigorigera oscillatione convelluntur, bile in duodenum vicinumque stomachum expressa, biliosi vomitus nascuntur, quos videntes Galenici, bilem intermittentium causam credidere, sed falso. Uterus cum vesica, vesica cum intestino recto, etc. Tertio, ratione usus, uti fit inter renes et vesicam; inter stomachum et intestina; inter vasa et vasa partium; etc. Quarto demum, ratione communicationis officii, sicuti inter jecur et vesicam fellis; inter stomachum et intestina; inter renem et renem; oculum et oculum;

et sic de aliis partibus, quae commune habent officium in aliqua functione peragenda.

Quoad originem, et praecipue partium membranosarum, hae singulae a pia et dura matre dependent. Pia et dura mater bifariam cerebrum secant, in partem nempe dextram et sinistram. Neque in solo cerebro hujusmodi exacta divisio desinit, sed ad infernas quasque partes extenditur et hinc paralyses illae medietatem corporis exacte occupantes oriuntur. En itaque habes primum consensum partium *e directo* ab HIPPOCRATE indicatum, atque illum ob communem originem, communemque divisionem in cerebro, ipsarum radice; porro eadem meninges, sequendo vias cerebri in spinalem medullam producti, hanc quoque binas in partes aequaliter partiuntur, atque triginta nervorum paria hinc inde dimittunt. Et en secundam habes causam consensus partium *e directo*, jure communis originis divisionisque. Quam ob rem, si paralyses universales in partibus *e directo* fieri possunt, quia nervi *e directo* atque in prima communique laeduntur origine, cur negabimus dari posse consensum inter partes, quia oscillatio alicujus fibrae, originem parti a se longe remotae praebentis, in hanc omnino desinit, et, desinendo, liquorum per eam circulantium cursum turbat, morbisque invadendi occasionem praebet: putaverim itaque hujusmodi remotas inter partes consensum, vi et irritatione solidi potius, quam projectione progressionemque liquidi produci. Et, si quando liquidi vitio fiat, fiet profecto vel ratione vicinitatis, vel quia morbi causa generaliter circulat in omnibus. Ita vertigines et epilepsiae, et variae cordis atque pectoris affectiones per consensum partium inferiorum, non fiunt quidem per vapores ascendentes, ut falso creditum est hactenus, sed illarum partium spasmis cerebro communicatis, in eo fluidorum cursum turbant; unde vertigo. Hujusmodi spasmodicas oscillationes explicant aegri per fumos ascendentes, per vapores ascendentes. Verum nec fumi, nec vapores sunt, sed spasmodicae fibrarum oscillationes, e partibus in partes leniter progredientes. Omnia cerebri undecumque afflicti mala cum stomacho facile communicant, idque vel generis similitudine, vel jure societatis. Ob eandem fibrarum oscil-

lantium continuationem, quidam, quoties tussunt, mingunt. Cognovi aegrotum Romae, palpebrarum dolorosa excoriatione laborantem, quoties casu pilum aliquem earum durius tractabat, vago horrore per totam corporis medietatem oculo respondentem corripit ac perfundi.

Sic etiam multi sibi ventrem quandoque lubricant usu tabaci, vel ore in fumi formam sucti, vel tracti, ut moris est, per nares; communicatis nempe oscillationibus, ab ore et naribus tabaco irritatis, ad intestina. In nephritide calculosa interdum adest hemicrania ea parte capitis, quae dolenti reni e directo respondet; stupor quoque crurum e directo, retractio testiculi e directo eandem ob causam fiunt. In calculo vesicae adest in glande penis dolor, pruritus et irritatio continua, quod inter pathognomonica ac certissima calculi vesicae signa est, ut in quatuor observavi, quibus lithotomia celebrata fuit. Dolores ischii, dolores lumborum, ex infarctu congestionemque pravorum crudorumque humorum, in mesenterio orti, ad genua et ultimos digitos protendantur. In his aliisque id genus casibus habentur communicationes, seu conversiones malorum e partibus in partes, ob irritationem solidi magis quam ob fluidi metastasin ac transmissionem. Quae si exterius fieri videmus, cur negabimus eadem mechanice et interius posse quoque contingere in productione successioneque morborum?

Consensus hi inter partes membranasas ratione originis fiunt ob continuationem fibrarum ejusdem texturae, toni, elateris, aliarumque qualitatum suo generi familiarium, et prout impressio ab agente contrario facta, fibrarum seriem aut cumulum afficit, quae cum pluribus aliis, vel cum paucis tantum consentiunt; ita consensus oriuntur vel per universum systema partium eidem consentientium, vel per medietatem tantum, magis minusve. Hac de causa, dum febrilis horror aut frigus universam cutim convellit, tunc oleum destillatum caryophyllorum epigastricae regioni illitum, remissionem horroris procurat undequaque. Plantarum pedum mirus cum toto systemate nervoso et membranosis partibus consensus est. Nam supra frigidum ambulantes pavimentum aut alvum laxari, aut intestina torqueri

contingit: caput per pediluvia lenitur. Si sub sudorum effluvio manus vel pedes nudentur et frigori exponantur, statim minuitur vel supprimitur sudor, prout rarioris aut densioris texturae fuerit patiens; quique difficile sudant, appposito plantis pedum latere calefacto, mirifice sudor illis promovetur. Ista aliaeque hujusmodi partes quia universo consentiunt systemati, universum etiam eis systema consentit. Quoad prognosticum vero in malis, ex pedum frigore et affectionibus faciendum, videatur senex magnus de victu acut., num. 10., num. 30., num. 42., et num. 43. de vict. acut. ubi ait: „Quibus in febribus perpetuo alvus liquida est, his praecipue pedes calefaciens, et ceratis integens, et fasciis obvolvens, animum adverte ut ne sint reliquo corpore frigidiores; si vero calidi sunt, nullum adhibe calefactorium, sed conserva ne perfrigerentur.“ Vide quoque num. 45. reliqua, et num. 4. de dieb. judic. refert peculiarem jecoris morbum, in quo pedes fere semper frigidi sunt. Cognosco Romae nobilem virum, natura siccum, et fusco cutis colore praeditum, annorum quadraginta, qui frequenter coryza et catarrhis corripitur. Et quando sibi pedes derepente et sine causa refrigerari sentit, infallibiliter paulo post catarrhus cum coryza et capitis dolore supervenit. Quare rogo lectorem, ut hos HIPPOCRATIS textus attente consideret, et inde discat, quam necessaria sit haec de consensu partium tractatio.

At, si inter fibras tactas, laccessitas, aut irritatas, non est universalis, ob universalem inter singulas communicationem, consensio, sed eadem, in sua progressionem hinc inde desinendo, viscera, glandulas aliasque partes producant, tunc non universales sed particulares tantum oriuntur consensiones. Semper tamen, juxta communem solidorum legem, tacta extremitate alicujus fibrae, alterum ejusdem extremum statim debet consentire. Et, si nimium in producenda parte aliqua circumscriptae fuerint fibrae, nec cum vicinis partibus multum communicantes, consensio inter ipsas circumscripta quoque erit in tali duntaxat viscere. Hac forsitan de causa, rigores et horrores, qui futuras suppurationes praenunciant in partibus, in pulmonibus vel a tuberculo, vel a vomica, vel alia suppuratis de causa, aut nunquam

aut raro observantur; quia forsan rigoriferae oscillationes in pulmonibus a pure productae, in ipsis desinunt pulmonibus, nec ad extra propagantur. Porro, ob peculiare fibrarum progressionem unionesque, peculiare oriuntur consensus. In contusionibus cranii et laesionibus meningum, si septimo vel undecimo die gravis supervenit ophthalmia, signum mortis est imminens. In collectione puris in cavitate capitis aliquando succedunt vomitus, nausea, aliquando ad jecur metastasi facta; jecur suppurat frequenter in capitis vulneribus et contusionibus. Ex gravi capitis percussione impotentia ad veniorem. Phthisi supervenit tumor testium. Succus semper vivi scroto illitus sistit haemorrhagiam narium. Acetum quoque eisdem illitum ebrietatem, et narium quoque haemorrhagiam tollit. A remedio primis viis haerente noxius humor, licet in remotis partibus lateat, corrigi et emendari potest. Si etiam in vehementibus animi passionibus, prout ab agitatione spirituum, in cerebro aliqua ex ejus fibris tangitur, partes inferiores tali fibrae respondentes statim consentiunt, et, ob hujusmodi mutuam ipsarum oscillationem, fluidorum cursus perturbantur varie et agitantur. Ita haemorrhagiae narium subito terrore sanantur. Gaudium et ira menses promovent; pavor et moestitia stringunt; verecundia partum reddit difficilem. Mulieres gravidae territae, verecundae, post partum lochia sibi supprimunt; uteri laxitas solo terrore sanata fuit.

Similes consensus, universales et particulares, inter partes membranasas et membranasas, inter carnosas et carnosas, interque alias ratione communis originis et similitudinis in substantia, praesenti capite fuse explicabuntur; disseretur pariter de tribus reliquis consensibus inter partes ratione vicinitatis, usus et communicationis officii, sive fiant per contactus et oscillationes solidi cum solido, sive per transmissionem fluidi, sive demum per utrumque.

Quoad consensus per transmissionem fluidi, ostendemus fluida hinc inde in variis ac determinatis corporis partibus ac filtris secerni; quia unicuique fluido varia ac determinata gravitas inest, cujus gravitatis causa coguntur singula ex legibus statices statutis in locis depurari. Exemplo sint stercus et uri-

na, quae, quoniam caeteris liquidis sunt graviora, suaeque gravitate circulationem retardarent, humoribusque progredientibus magno essent impedimento, natura, ipsorum providens gravitati, voluit ut in parte caeteris magis declivi, et prope duo majora corporis orificia secernerentur, ut statim, ac secreta sunt, foris propellantur; aliter enim si remotioribus in locis separari debuissent, corporis functionibus suo per partes progressu maxime nocerent, non solum heterogenea sua natura, sed multo magis sua majori gravitate. Nam, sicuti cibi pondere proprio, dum in ventriculo sunt, ejusdem tunicas varie comprimunt ac complicant, et hujusmodi compressione fluidorum cursum per illius vasa varie mutant et afficiunt, unde variae circa digestionem oriuntur mutationes; ita humores et excrementa sui generis alicubi congesta solo pondere mille affectiones in liquidorum cursus poterunt producere. Et ideo quando magnus est hujusmodi gravium, terreorum, viscidorumque excrementorum in primis viis glandulisque mesenterii cumulus, liquidorum cursum vicinarumque partium functiones adeo perturbat, ut plerumque febres, quas mesentericas voco, graves, longas, et difficillimae curationis producat. Quae quidem prae caeteris hac in urbe regnant, neque eas curamus nos chimæris testaceorum, quae acida imaginaria et ficta absorbeant; sed nostra peculiari methodo, ad quam magno tandem labore et patientissima observatione pervenimus; sicuti palam faciemus in peculiari tractatu de febribus morbisque mesentericis Romanorum. Quam pauci mesentericas febres curare, aut dignoscere sciunt! Felicem aegrum, qui inciderit in medicum, febres morbosque mesenterii bene curantem! Tirones mei, non testaceis, non pessimo sane ac pestifero chinae-chinae abusu, non futilibus ex chalybe remediis, non haustibus olei amygd. dulc., quod nescio quo fato singulis pene in morbis a nostratibus hodie adhibetur (tirones mei prae oculis semper habete, ut *ne quid nimis*), eas curabitis, sed solida nimium intenta laxando, nimium laxata intendendo, liquida nimium concreta solvendo, ac per intervalla purgando, intus et extra varia remedia adhibendo, ut auditores mei quotidie vident. Qui haec bene noverit, bene curare noverit. Quod de

stercoris et urinae secretionem diximus, de aliorum quoque liquidorum, bilis, salivae etc. secretionem, ex variis legibus gravitatis singulorum, dicendum.

Inter consensus, qui fiunt ratione solidi, notabilis est, qui singula inter vasa reperitur; arterias, inquam, et arterias; venas et venas; inter utrasque simul, ac demum inter caetera vasa universalis et particularia. Cum enim vasa compacta sint telis membranosis, circum quas fibrae carnosae circulares, sive spirales varie ludunt, easque miro artificio amplectuntur, vocari quodammodo possent musculi cavi, peculiari motu et ab eo cordis atque aliarum partium valde diverso donati. Unde, quando dictae earum fibrae nimium oscillant vel nimium relaxantur, particularis hic vasorum motus vel tardior erit vel frequentior. Et exinde major minorve in contento liquido impressa celeritas observabitur, a motu, et impressione a corde vel aliis partibus facta nimium diversa. Ab hac fortasse pendent origine varia illa pulsum discrimina, quae ab antiquis vocabantur differentiae pulsum ratione instrumenti, uti suo tempore nos etiam planum faciemus.

Corollaria et postulata.

I. **A**d calcem hujus capituli, ad instar corollarii notanda venit particularis quaedam solidorum indoles et proprietas: ea est, quod fibrae nostri corporis ita sunt natura comparatae, ut ad libitum hominis, vel ob peculiarem fluidorum prope ipsas currentium dispositionem, varie afficiantur, duriores fiant, vel molliores, hinc inde varie distorqueantur, somno accommodentur et vigiliis, vitae sedentariae vel laboriosae, horis prandendi vel coenandi determinatis, omni demum vitae generi ita accommodentur, ut, si velis post transactum aliquod tempus ab eo statu ad contrarium fibras revocare, profecto vel difficulter, vel nonnisi cum aliquo salutis discrimine id assequeris. Porro quandam veluti peculiarem consuetudinem ac desuetudinem acquirunt. Ita si quis per multos menses incurvatum semper brachium teneret, fibrae brachii, ob illam consuetudinem, ita incurvatae persisterent, ut vix incurvatio illa tolli posset. Assuescunt itaque fibrae cuilibet actioni corporis, et

a qualibet desuescunt; ut qui assuescit noctu determinata hora mingere, determinata hora somno excitabitur ad mingendum. Qui assuescunt ad determinatam usque horam dormire, tali hora excitabuntur, ni turbetur haec consuetudo ab aliqua ex sex rebus non naturalibus. Quorum conscius HIPPOCRATES de rat. vict. in acut. num. 15. plura recenset mala, quae succedunt, si consuetudo prandii determinata hora faciendi mutetur in contrarium, vel si ciborum usus mutetur e malis in bonos, vel contra. Et loc. cit. num. 23. damna quoque refert mutationis lecti e duro in mollem, e molli in durum; quorum plura certe curiosissima repetit divinus senex, loc. cit. num. 24., adeo ut nos, ejus exemplo ducti, magna cum diligentia singula, quae ad sanitatem spectant, notare debeamus et animadvertere; docet enim prae caeteris VI. epidem.: „Nihil temere credendum, nihilque negligendum.“

II. Sed hic contra me obmurmuranti video medicum, et in me his verbis invehentem: „Quam minime mathematice instructus est hic auctor solidorum? quam parcus in afferendis geometricis demonstrationibus ac legibus, pro ardua solidorum provincia illustranda?“ Cui quidem respondeo, me in hoc de solidis specimine, mere ad ampliandam praxin directo, non uti rigorosis legibus demonstrationum, quia morborum origo, progressus, et eventus omnes, hujusmodi speculativas demonstrationes flocci faciunt ac spernunt; sed animo praeconceptis ac bene perceptis generalibus quibusdam mathematicis principiis ad hanc rem opportunis, regulas geometriae observationi certae affectionum fibrarum, non vero contra observationem geometriae accommodare, in animo semper habuisse. Vanæ sunt omnes hujusmodi demonstrationes ab extra petitæ, et ad functiones partium sanas vel morbosas adhibitæ. Praescire ante debemus veras canalium diametros, eorundem progressus finesque varios, vim certam cordis impellentis, certamque fluidorum ac solidorum resistentiam, et mille alia id genus, ut demonstrationes ab extra petitas partium functionibus recte accommodare possimus: sed, quoniam haec scitu difficillima sunt, necesse est, ut in hoc practico negotio geometria famuletur observationi.

III. Quamcumque molestiam inducunt medicamenta acria, spiritiosa, vel alterius generis, in lingua, dum ore detinentur, eandem quoque pariunt internis in partibus, per quas progrediuntur, irritando nempe, urendo, constringendo, exprimendo, et mille modis linguam et liquida vicina afficiendo. Unde per analogiam ab hujusmodi externis observationibus discurrere poteris de remediorum effectibus in partibus internis.

IV. Saepe diximus solida motum sibi impressum a fluidis non solum diu multumque conservare, sed vim impressi motus in ingens augeri ac multiplicari in ipsis; quod quidem succedit ob firmam suorum minimorum inter se adhaesionem continuitatemque, et perennem liquidorum pone ea currentium contactum ac collisionem. Specimen aucti impetus solidorum a levi impulsu fluidorum pungentium vel irritantium habes in doloribus, et ipsorum symptomatibus, in horrendis convulsionibus similibusque morbis. Et mirum est, quam facile multa morborum phaenomena per hanc mechanice explicantur.

PROPOSITIONES.

I.

In juvenibus humores utplurimum faciunt impetum superiora versus, in senibus vero versus inferiora.

Pendet id, si licet opinari, ex laxitate nimia solidorum et fluidorum in senibus; contra vero ex nimia vi, tensione et elatere eorundem in juvenibus. Hac de causa ait DURETUS in Coac. fol. 66. et 69., quod febres ardentes in juvenibus solvuntur per haemorrhagiam narium; in senibus per dysenteriam; sed, ut haec certo observentur in praxi, sicuti revera observari debent, jubente sic naturae lege, animus omni cura solvendus est, ut libere hinc inde diffluere possint spiritus, et irradiare partes singulas, juxta naturae ordinem. Nam animo curis, studiis, et mille aliis causis vitae civilis agitato turbatoque, liquidorum omnium cursus mille modis turbantur agitanturque; effluunt hinc inde furibunde, qua fluere non debent.

II.

Fluida et solida ex repetitis actibus, et consuetudine hominis peculiarem acquirunt naturam.

Si qui assuescunt frequenti venaesectioni aut purgationi, si omiserint hujusmodi remedia intempestive, incident in morbos, ut innumeris auctorum patet exemplis. Notavimus hoc in aegro ad templum Fortis Fortunae, nunc S. Cosmati in Janiculo, in hortis Caesaris dictatoris, quos ipse populo Romano legaverat, ut narrat TACITUS; et notavimus in juvene ad templum Herculis in Ara maxima, nunc S. Mariae in Cosmedin, post muros scholae graecae; atque in pistore ad vetus Silvani templum, nunc S. Agathae sub Viminali in via suburrana. Qui nimiae exercitationi assuescunt, si intempestive quieverint, dysenteriis aut articulorum doloribus corripi solent. Qui assuescunt determinata noctis hora mingere, eadem infallibiliter excitantur ad mingendum qualibet nocte. Pariter qui assuescit somnum trahere ad murmur aquae salientis, vel alicujus artificis, prope domum suam tintinnabula vel alia instrumenta exercentis, si domum mutaverit, in qua dicta non adsint murmura, difficulter somnum capiet et non nisi magna cum molestia, nempe donec desuescat omnino a murmure praefato, etc.

III.

Intercepto motu liquidi in aliqua parte, intercipitur et vicinae; soluto, solvitur.

Ad remediorum praescriptiones maxime juvat hujus thesis cognitio et veritas. Motus unius liquidi ex motu alterius mutatur varie, dirigitur, turbatur, desinit, augetur; quod nisi rite cognoscamus, obscure procedemus in curando. Senex prope palatium olim Christinae Suecorum reginae, heroici animi feminae, in via Lungariae, quae ducit ad Vaticanum, sub Janiculo colle, Numae regis et Statii Caecilii poetae sepulchris celebrato, qui dicitur nunc corrupto vocabulo collis montorius; in hunc secessisse aliquando plebem Romanam, et a Quinto Hortensio, dictatore, revocatam scribit PLINIUS libr. XVI.; praefatus ita-

que senex saepe laborat alvi suppressione diuturna, quando diuturna est haemorrhoidum suppressio. Pro modulo, quo exit sanguis ex haemorrhoidibus, exeunt faeces ex intestinis. Repleta nimium vesica ab urina tota nocte ibidem congesta, potissimum longis noctibus hyemalibus, mane si flatus velis pedendo emittere, non poteris; tensio enim fibrarum vesicae vicino communicatur intestino: hinc oritur difficultas emittendorum flatuum et faecum, nisi eadem remittatur emissa primum urina. Innumera in praxi id generis exempla unusquisque per se poterit observare.

Si fluvijs, currendo cum decem gradibus celeritatis, unum vel duos gradus amittat, lentiusque procedat, statim incipit deponere impuritates suas ad fundum, vel ad latera alvei. Et quo magis amittit de sua celeritate, eo majorem facit depositionem. Haec, explicata ad sanguinem currentem, maxime conferunt ad bene praescribendas purgationes, diuretica, sudorifera etc., cocta vel cruda existente materia, sanguine velocius vel tardius currente.

Separatio ac derivatio inaequaliter liquidorum per canales corporis mixtim fluentium, fit per compositionem duorum motuum, quorum alter movet per longitudinem canalıs, alter eodem tempore quaquaversus ad latera.

Inaequaliter autem, liquidis alicubi quiescentibus mixtim in corpore et a communi aliqua causa compressis, prius exprimitur, quod est liquidius.

Moles fluidae, effusae per aliquos tubulos, eadem velocitate eodemque tempore, eandem proportionem inter se habent, quam orificia sive diametri fistularum, per quas transeunt.

IV.

Nonnulla afferuntur de mechanica secretionē liquidorum in corpore animato.

Secretio hujus vel alterius liquoris in hoc vel alio viscere, pendet primario a majori vel minori velocitate, qua sanguis ad hoc vel illud viscus appellit: id est, a majori vel minori propinquitate partium ad cor, et impetum primum sanguinis a corde impres-

sum: propter quam majorem vel minorem partium ad cor propinquitatem, majorem vel minorem in eis velocitatem sanguis conservat; servata tamen proportionem arteriarum afferentium, et venarum deferentium. Varie igitur hinc inde dispersa ac disposita sunt viscerum filtra, ut varium singula sanguinis impetum recipiant, ad varia liquida secernenda. Ideo prope cor nullum est positum filtrum, quia sanguis cum ibidem velocissime currat, nulla fieri posset secretio. Id clare patet in secretionem bilis in jecore. Nam non sine mysterio natura voluit, ut sanguis, qui ad hepar ducitur, per venam portae universus ducatur, licet parvus coeliacae ramus aliquid etiam ferat, adeoque hic vena portae gerat vicem arteriae. Qui quidem portae sanguis, utpote refluus a vicinis visceribus, valde lento valdeque remisso motu procedit: haecque motus retardatio necessaria fuit, ut partes bilis, quae natura sua lentae, oleosae, viscidae sunt, ac proinde tardi motus, tardiore quoque circulatione ad mutuum contactum veniant, et ita facile in hepatis filtro secernantur. Porro sanguis e coeliaca in portas per viscera exoneratur in vasa majoris orificii ac diametri, ac proinde maxime debet amittere de suo motu, quanto major est diameter vasis majoris ad minorem.

Pariter ut secernantur spiritus in cerebro, situm illum in eminentia obtinuit cerebrum, et illam admirabilem vasorum rectitudinem et amplitudinem a corde statim ad ipsum. Quae rectitudo, vicinitas, et amplitudo vasorum cordis ad cerebrum necessaria fuit, ut spiritus, et non alia liquida, in eo secernantur. Idem dic de situ renum, ad quos sanguis maxima vasorum rectitudine, vicinitate, amplitudineque pervenit. Quae singula sanguinis cum maxima velocitate ad renes appulsum denotant, eandemque necessariam, ut serum salinum, et non aliud liquidum, ibidem filtretur. Exemplum hujus rei satis clarum habemus in flumine. Flumen, quando aquis nimium turget et velocissime currit, trahit secum lapides majores, minores, trabes, ligna, paleas; sed statim ac velocitas incipit minui, incipiunt statim ad ripam fluminis deponi lapides majores, deinde minores, deindeque ligna, paleae, lutum etc. Ita sanguis, pro varia ejus velocitate per varia viscerum

filtra, varias hinc inde deponit substantias, ex probatis, etc.

Neque solum necessaria est ad secretiones determinatas fluidi velocitas, sed determinata ejusdem figura et moles seu commensurabilitas particulae discernendae cum poris filtri. Ex GALILEO enim, cum non detur figura sine mole, nec moles sine figura, non solum figura debita, sed moles seu commensurabilitas inter porum filtri et particulam discernendam necessaria est; et, in nostra sententia, commensurabilitas magis quam figura. Nam, cum partes membranosae sint flaccidae et distensiles, pori earum facile mutantur a fluido nimium impellente; adeoque mutata figura pori, plures aliae diversi generis particulae per eam discernerentur: quod non succederet ita facile in commensurabilitate, id est, quando diameter particulae discernendae aequalis est diametro pori discernentis.

Tertio supponimus necessarium esse, ut humor, discernendus per hoc vel illud filtrum, praeexistat in fluido universali, veluti unitus et aptus ad discernendum: non dissimili ritu, quo videmus, quod materia morbosa coqui prius debet, ut deinde debite seceretur. Coctio autem nil aliud est, nisi separatio, sive extricatio morbosae materiei a sana, cum qua veluti confuse innatando ac levi contactu circulando, ad minimum alicujus purgantis vel alterius remedii stimulum statim cedit, obedit, et qua data porta, sanam relinquendo, foris protruditur ac educitur, etc.

En brevem notitiam mechanices secretionis liquidorum in suis filtris, in corpore animato.

Possumus considerare hoc esse inter solida et fluida corpora discrimen, quod solidorum particulae, cum sibi invicem haereant, possunt supra unum alterumve punctum plures gravitare, etiam quae in latitudinem expansae sunt, ut patet in vecte ab axe sustentato. Fluidae vero partes, cum sibi invicem non adhaereant propter lubricitatem, quae forte a curvitate superficierum procedit, non possunt supra unum vel alterum punctum plures gravitare; etiam quae in latitudinem expansae sunt. Quae vero perpendiculariter sunt protensae, quoniam a lateralibus coërcentur, nec diffluunt, cum innitantur subjectis,

supra easdem gravitant. Et quoniam ab ipsis lateralibus coërcentur a defluxu, in ipsas quoque premunt et invicem premuntur. Tantumque est hujus lateralis pressionis momentum, quantum gravitatis corporum innitentium, etc.

C A P. XI.

De irritatione solidorum, sive de stimulis, et variis stimulorum effectibus.

Quam ingens sit solidorum supra fluida potestas et vis, ab irritatione solidorum ejusdemque effectibus manifeste deducitur. Utque externas causas irritantes praeteream, si quis animum advertat ad dolorem, quando partem aliquam vehementer affligit, videbit statim doloris causa turbare universum systema solidorum et fluidorum in parte dolente, et consensione quadam in partibus etiam remotis; ita ut, si magnus fuerit dolor, magna etiam erit et turbatio: partes enim frigore corripientur, attenuabitur pulsus, supprimentur cursus et evacuationes liquidorum, crispataque universa fere solidorum machina, vicinum morti animal existimabitur, nisi dolorifica solidorum crispatura per debita leniatur medicamenta. Ita est in infantibus, quorum fibrae sunt admodum tenerae ac delicatae, quando erumpens ex alveolis dens, gingivas irritando, viam sibi foris parat, communicata a gingivis ad partes quasque remotas oscillatoria irritatione, imo pro diversitate partium, quibus dicta irritatio communicatur, et pro diverso modo, quo fluida, ad contactum fibrarum irritatarum excurrentia, illos afficiunt. Ipsi in eruptione dentium alvi fluxu corripuntur vel convulsionibus; genua eisdem intumescunt, nec detumescunt nisi diarrhoea superveniente; copiosa fluit saliva, stertor viget, adest febricula cum vigiliis, variisque aliis accidentibus, quae sola parit solidorum irritatio, a gingivis ad remotas quasque partes communicata, nec cessant nisi cessante irritatione.

Frequens haec fibrarum crispatura, quam solidorum irritationem voco, ab internis aut ab externis,

a naturalibus vel a morborum causis producit. Certum quidem est, fluida ad contactum solidorum currentia in hoc cursu suis tangere minimis minima fibrarum; huiusque contactus causa fit, ut insensibiliter fibrae minimae undulent, oscillent, sive crispentur. Si fluidorum minima angulos et circumferentiam juxta naturae leges habeant, et momentum sui cursus naturae subordinatum sit, irritatio, in solidis facta, erit naturalis. At, si minima nimis acuta fuerint, salina, terrea, pungentia, acria, piperina, et majori cum celeritate excurrant, irritatio inde nata crescet, ut ita dicam, in infinitum. Hoc enim proprium est solidorum corporis animati, ut motus eisdem impressus a fluidis, ratione peculiaris elateris, et suorum structurae minimorum, quae sunt veluti totidem vectes multiplicati, immensarum virium capaces sibi invicem fortiter haerentes, nimium augeatur et incredibiliter acceleretur; quique motus vel affectio brevis ante solebat esse, vel mitis in fluidis, communicata solidis, diuturna evadit, gravis et curatu difficilis. Semel enim pro semper dictum esto, solidorum morbos graves esse curatuque difficiles. Et cum nostrorum solidorum vis ac resistentia, ea fluidorum potentior sit, impressio certe solidorum, communicata fluidis, major proinde erit magisque sensibilis; praeterea, quoniam liquida currentia vel intra solida concava vasorum, vel ad contactum fibrarum currunt, profecto, quando haec solida oscillant, crispantur, vel alio modo afficiuntur, incredibilis atque repentina mutatio in cursu liquidorum succedet; huiusque mutationis causa, ipsa quoque liquidi natura afficietur summopere, ac forsitan mutabitur in pejus.

Praesenti igitur in capite explicabuntur effectus singuli, quos solidum irritatum sive oscillans producit in fluidis, oscillationis centro proximis vel ab eodem remotis. Inter proprietates solidi oscillantis sive stimuli praecipua est, quod momento temporis remotissimas quasque in partes vim suam propaget et late extendat; deinde agit eodem tempore in omnia solida aequae ac fluida, magis vel minus, prout vehemens aut lenis fuerit stimuli vis et potentia. Stimuli aut simplices sunt aut compositi. Simples dico, quando causa irritans vim suam in cute tantum

exercet, nec portio stimuli intra fluida ingreditur sicuti sunt fricationes, ustiones, puncturae etc. compositos contra, quando causa irritans crispis vellicatque solida, et eodem tempore ingrediens sanguinem, fundit illum, solvit, dimovet, excitat; ut faciunt vesicantia, sinapismi et id genus alia. Posterioribus prioribus vehementiores sunt, celerius agunt, omnia solida simul ac fluida eodem tempore exagitant.

Porro irritatio vel universalis est, vel particularis: hoc est, vel universum systema fibrarum concutit, vel alicujus partis tantum; ejusque peculiaris vis atque actio in hoc potissimum consistit, ut fluidum per vim majoris impressionis in motum antecedentem velociorem vividiolemque ponantur: dummodo tamen iisdem insit debita dispositio ad currendum, et irritanti solido cedendum, nec non ut separentur in cribris partium et ramorum ramis ad ultima minima; aliter fluidum non solum majori cum celeritate non curret, sed quiescet magis, et hinc inde coagulum detinebitur. Insuper coeptam oscillationem aliqua in parte sequi debent irritationes aliarum partium, vel proximarum, vel remotarum, ut fluidum ab oscillatione motum prosequatur iter in remotissimas.

At, si oscillatio ab irritante producta circumscribatur tantummodo in parte oscillante, nec unda propagari possint ad longinquas ob impedimenta quae invenerint, fluidum in majorem motum positum, cum progredi dicta de causa ad ulteriora non possit, in oscillante parte haerebit magno cum agrotantis discrimine. Qua de causa saepe fit, ut, post irritationem vehementem solidorum, vel tumores in partibus vel liquidorum solutiones sequantur, pro irritatio fuerit sive universalis, sive particularis, et liquidorum dispositio ad excurrendum minor vel major.

Igitur inter solidum oscillans et liquidum currens debitum esse debet aequilibrium et proportio in imprimendo impetu, et in eodem contra recipiendo: quodsi alterum ab altero superetur, vel liquidorum concrectiones, vel contra solutiones nimiae nascuntur, variaeque circa solida ipsa affectiones: cuius equidem rei quasi conscius esset doctissimus DURETUS, sic ait fol. 337.: „Cerebrum epilepticum contrahit eas partes, quae jussu nostro moventur

nempe musculos. Resolvit vero, quae sua sponte et independenter a nobis, ut ventriculus, intestina, etc.“

Ob hanc improprietatem inter solidum oscillans, et fluidum ab oscillatione motum et in majores undas positum, succedit, ut vehementibus doloribus superveniant demum inflammationes; ob vehementem colicam, paralyses et artuum contracturae nascantur. Quibus lien, aut jecur scirrhus vel alia de causa obstructum est, ii difficulter sudant in morbis, non tantum ob humorum visciditatem, ut vulgo creditur, quantum, quia ob obstructionem intentis crispatisque vicinis visceri fibris, trahitur in consensum cutis, crispatisque ejusdem fibris sudoris excretio impeditur. Eadem quoque de causa, in talibus viscerum veris, non vero imaginariis et fictis obstructionibus (quales sunt, quas medici vulgo somniant, cum morbus aliquis viscerum naturalium pertinax est, aut in longum protrahitur) urinae paucae sunt et albae. Quando nimia fibrarum crispatura et irritatio adest cum magno impetu spirituum, secretiones humorum in partibus minuuntur vel abolentur; tunc datis opiatis et anodynis crispaturam laxantibus, secretiones restituuntur; ob nimiam enim irritationem ac stimulum fibra quasi intenditur, induratur, ac veluti immobilis evadit; unde impeditae fluidorum secretiones. Ita in pleuritide ex distento nimium latere ob inflammatoriam crispaturam, negataque ejus fibris laxitate, sputum difficile educitur, parce fluit urina, sudor etc., qua de re optime disserentem ad usum practicum, optimum videas DURETUM in Coac. HIPPOCR. fol. 249. et 292. et melius fol. 300. Coac. HIPPOCR. 63. In vehementibus articulorum doloribus alvus supprimitur. In ventris quoque diris cruciatibus urina sistitur, spasmodica fibrarum distensione a parte ad partes communicata. Existente calculo in renibus, motu, quem facit descendendo per ureteres ad vesicam, irritatis crispatisque vicinarum partium fibris, faecum et urinae secretiones sistuntur. Tota igitur curatio dirigenda est ac impendenda in tollenda morbosa irritatione et crispatura renum, per balnea, per oleosa, anodyna, et laxantia remedia; nam, ea ablata, impeditae restituuntur liquorum secretiones. Quinimo saepe observavimus quod, si calculus post decem vel quindecim dies non

descenderit ad vesicam, imprudenti diureticorum usu et nimia remediorum praescriptione, ut vulgo faciunt medici, aucta in dolente renum loco major oscillatione, magis magisque figitur ibidem calculus, et multo difficilius educitur; quo in casu, crede mihi, lector, unicum remedium est abstinere a remediis; nam sola quiete calculus tandem prosiliet. Idem esto iudicium in difficili lochiorum, menstruorum etc. suppressione; quo plura dederis aperientia, crescet magis suppressio. In iliaca affectione, quae oritur a forti crispatura fibrarum intestinalium ab ano ad gulam, pauca juvare solent remedia ex classe anodynorum et stomachicorum; nocent contra clysteres acres, remediorumque ingens copia. Revera igitur dolores omnes nephritici, dolores ante et post partum, hysterici, quique instantibus menstruis purgationibus succedunt, a spasmodica fibrarum oscillatione pendent, totiusque curationis scopus dirigi statim debet in ea primo tollenda per fatus, balnea, et anodyna laxantia remedia; deinde fluido peccanti incumbendum. Et, si contrario modo procedatur, plurimum auctor erit medicus difficultum letaliumque concretionum liquidorum in parte affecta.

Saepe tamen intensio haec ingensque fibrarum veluti induratio pendere solet a nimio impetu, orgasmo et acrimonia fluidorum, quo casu, laxata sanguinis compage per phlebotomiam, laxatur quoque intensio duritiesque solidorum. Ea ratione, qua, cum mane somno expergiscimur, et vesicam urina plenam habemus, si qui flatus exire velint ex intestinis, exire non possunt, vel saltem cum magna difficultate; distentis enim ab urinae copia vesicae fibris, distensio vicinis communicatur intestinis, et hinc difficilis flatuum exitus redditur; sed, pro ratione, qua prodit urina e vesica, et hac de causa ejus fibrae ante nimium distentae laxantur, vicinae pariter intestinorum fibrae laxantur, et eodem tempore flatus et urina magno cum impetu egrediuntur. Cui forsitan mechanicae respiciens HIPPOCRATES, et providere volens nimiae solidorum intensioni ob fluidum in vicina loca interceptum, venaesectionem laudat, ut per eam laxitas in solidis necessaria procuretur: „Ventositatem flatuosam venaesectione sistito.“ 2. Epidem. sect. V. fol. 132. „Quicumque de-

repente voce destituuntur, si sine febre fuerint, venam secato. In hydropo quoque flatuoso, sanguinem mittito." De vict. acut. num. 62. fol. 159. Huiusmodi etiam sunt urinae suppressiones, quae sanguinis missione solvuntur; suppressiones lochiorum, menstruum, etc. Novi hominem, cui ex haemorrhoidum suppressione alvus supprimebatur, faecesque difficulter prodibant: solutis haemorrhoidibus, statim etiam solvebatur alvus.

Praemisso absolutoque generali examine naturae stimulorum, seu irritationis solidorum, breviter descendemus ad naturam usumque practicum irritantium causarum et stimulantium, nec non ad explicandam mechanice, qua eae utuntur, ut ad maiorem oscillationem excitent fluida et liquida. Has inter causas irritantes externas enumerari solent vesicantia, sinapismi, fricationes, cucurbitulae simplices et scarificatae, balnea, cauteria, ustiones, acus puncturae, etc. Inter internas primariae sunt purgantia, diuretica, diaphoretica, aliaque remedia, quae agunt irritando solidum vel fundendo liquidum. Prae caeteris tamen animadvertendum, praecepta et leges stimulorum ad usum practicum per stimulantia remedia reduci non debere, nisi ante habeatur ratio structurae solidorum ipsius aegrotantis, an nempe praeditus sit fibris duris, aridis, siccis, nimium intentis; an contra laxis, teneris, albis, flaccidisque, pro quarum varietate rerum, varii stimulorum effectus in corporibus nascentur. In earumque certa consideratione et examine tota curandorum morborum ratio et iudicium consistit. Ita sunt qui, ob nimium fibrarum sensum et mollitiem, facile syncopizant et resolvuntur. Facile quoque, ob nimium sensum, sive fibrarum ariditatem, capitis dolore laborant; in quo casu, quoniam dolor solidi vitio potius quam fluidi oritur, ad narcotica libenter veniendum; nam tuto applicari possunt, quoniam non aliud debent efficere, quam obtundere nimium fibrarum sensum. Pariter, qui magis sensibiles fibras obtinere, catarrhis, fluxionibusque vitio solidi sunt magis obnoxii, ut inter caeteros pueri. Et quibus hectica intestinorum intemperies, flatuum procreatrix naturaliter est, ob dictam fibrarum sensationem doloribus lumborum et ilii, alvique extrema siccitate fa-

cile corripuntur, et facile in hydropem siccum, tympanitidem, cum atrocissimis doloribus et horrida viscerum tensione terminantur; quarum affectionum occasio et causa licet ab extra venire possit, augetur tamen summopere morbus ob nimiam, eamque naturalem fibrarum sensationem vividumque elaterem. Quare non erit negligenda in posterum a medicis, prout hactenus factum est, cognitio atque doctrina solidorum cujuscumque corporis aegrotantis, ut recte morborum cura incipiatur, hoc est, ut remedia ad rationem solidi et fluidi rite dirigantur.

In hoc igitur capite explicabitur, quomodo solidum irritatum et oscillans momento temporis oscillationes suas propaget ad remota et vicina loca: quomodo acceleretur fluidorum motus universalis et particularis; et quidquid stagnabat, quomodo circulum reassumat, et quidquid erat in circulo, quomodo mutet contactum minimorum suorum, et, ex mutatione, nova facies, amica naturae, oriatur in fluidis. Et, sicuti spasmus et oscillatio fibrarum in parte aliqua per ligaturam ibi factam sistitur, et impeditur ne ascendat in cerebrum, ita quod exterius faciunt ligaturae, quomodo interius per medicamenta id exsequi valeamus sedulo inquirendum. Ad hanc rem illustrandam maxime faciunt admirabiles curationes morborum, quae succedunt vi alicujus medicamenti: vehemens in omnibus solidis inducitur oscillatio, per quam restituta circuli libertate pluribus in fluidis alicubi haerentibus vel male circulantibus, mutatoque in melius suorum minimorum contactu, aegri, praeter omnium expectationem, brevi sanantur. Ita aeger ad forum Judaeorum per multos annos passus est pondus cum dolore in regione stomachi; irritis quibuscumque remediis, a chemico praescriptus fuit pulvis emeticus violentus, cujus usu excitatis horridis doloribus stomachi et partium adjacentium, vomuit paulo post ingentem copiam viscidorum et graveolentium humorum, et per secessum quoque ejecit, dieque sequenti convaleuit. Mulier quoque ad montem Citatorium, quo loci pulcherrimum ac peramplum sex abhinc annis exstructum est magnae curiae aedificium, gravissimo capitis dolore per annos quamplures affecta, praescripto pulvere a chemico, potentissime vomuit et sanata est statim, licet gra-

vida esset septem mensium. De quibus omnibus aliisque pluribus irritationis solidorum effectibus suo tempore latius disseremus, etc.

C A P. XII.

De laxitate solidorum, et variis ejusdem effectibus.

Ex iis, quae antecedenti capite dicta sunt et dicentur in praesenti, evidenter deduci potest, magnam esse solidorum supra fluida vim ac potestatem, utpote quorum perpetua haec indigent ope, ut propellantur et circulent. Et quoniam paulo ante recensuimus damna fluido advenientia a solido nimis irritato, crispato et tenso, ea nunc scrutari debebimus, quae eidem inferuntur a solido nimium relaxato flaccidoque. Dato enim eodem cordis motu naturali ac ordinato, homine v. g. sano, et datis iisdem gradibus ac momentis celeritati in fluido universali, ipsi in naturae statu familiaribus, si tamen sanguis, currens per corpus cum dato motu cordis, et cum data celeritate sua, incidat in partem, cujus fibrae interna vel externa de causa laxae sint nimis flaccidaeque, statim mutari atque turbari suum videbis cursum in eadem, restagnare ibidem, secerni improprie, derivari quo derivari non debet, eversoque sui motus ordine ac periodo, vel difficulter ad vitae fontem recirculare, vel haerere flaccida in parte, in qua haerere non debet: quo in casu restagnatio fluidi fit magis culpa solidi prementis, laxi flaccidique, quam fluidi circulantis. Quae cum vera sint, verum etiam erit, quod si detur homo naturaliter praeditus fibris alicubi aliquantum relaxatis flaccidisque, ibidem quoque fluidorum circulum paulo tardiozem esse debere difficiliozemque; si undique ac per totum corpus, singulis quoque in partibus circulus liquidorum gradu tardiori progredietur, omnesque secretiones liquidorum particularium dirigentur a cursu universalium propulsorum a fibra, debiliore praedita tono ac elatere. Unde magni momenti ad praxin medicam est investigatio naturae solidorum, eorumque virium et potestatis. Nec sine ratione ad methodicam sectam stricti et laxi reducitur opinio PYTHA-

GORAE, qui omnia ex numeris atque ex tensione componebat. Ita ut ubi tensio, ibi vita; ubi relaxatio, ibi mors: nam cum tensa res est, si tangatur consentiunt reliquae; sin flaccida, ne quidem. Quam PYTHAGORAS, philosophorum magister, unicum rerum principium ponebat: *Superius inferius, unum* id est, omnia consentiunt ob tensionem.

Specimen hujusmodi affectionum in solidis nobis exhibent pueri ac senes, quorum vitia, aetati sua familiaria, a solido minus ad vitam apto magna ex parte dependent: in pueris quidem ob fibrarum immaturitatem sive connaturalem laxitatem: in senibus, ob maturitatem nimiam, atque inde natam, pro vario temperamenti ac fluidorum statu cujuscunque hominis, vel crispaturam ariditatemque excedenter vel relaxationem et atoniam ob longum fluidorum per eas cursum, ac fere attritionem; ea ratione, quae vestes longo usu attritae flaccescunt et relaxantur. Et quoniam in ipsis universum fere solidorum systema atonum flaccidumque est, senes ac pueruli quae semiparalytici et ad motum inepti observantur; fluxionibus, catarrhis, similibusque ex laxitate morbum nimium obnoxii. Quare, cum ii curandi nobis occurrunt, semper habenda ratio solidorum est, nec libere de ipsorum morbis prognosticandum, nisi considerata prius solidorum natura et statu in unoquoque. Ita virium resolutio in acutis fit, ut optimus docet DURETUS, optimusque MARTIANUS medicus Romanus, et HIPPOCRATIS commentatorum post DURETUM facile princeps, fit, inquam, a quadam veluti paralyti totius corporis, quae, principio morbi symptoma est madefacti et inebriati nervorum principii, progressu vero, effecti et relaxati, mortemque in propinquo esse testatur; sicuti etiam et niger vomitus a viscerum resolutione pendet, mortemque brevi in pernicioso morbo minatur. At si id generis morbi senibus vel pueris superveniunt, quorum solida, flacciditate laborantia, fluidorum circulus tardiores viresque proinde minus vegetas reddunt prognosticum mortis moderari tunc debet, et aliqui tribui nativae horum patientium relaxationi ac debilitati.

Sed, ut clarius percipiantur effectus, quos producit in fluido laxitas solidorum, narrationes aliquae

casuum et observationum particularium non abs re hic erit recensere, et nostrae orationis filum inde certo deducere. Sicuti a tono ventriculi languido et laxo appetitus et digestio prosternuntur ac pervertuntur, sputatio oritur et nausea, venter lubricus fit, et id genus alia ex laxitate symptomata accedunt, ita a tono languido et relaxato fibrarum in habitu corporis, succi nutritii assimilatio debitusque cursus perturbantur, nasciturque phthisis, quam dicimus nervosam sive phthisin in habitu corporis, ob tonum eversum solidorum, in qua quidem curanda neque lactea neque humectantia praescribenda, sed chalybeata, antiscorbutica, cephalica et amara, idque generis alia, quae amissum tonum restituant et laxitatem tollant. Lienteria interdum fit ob nimiam pylori laxitatem et aliarum partium ventriculi irritationem nimiam.

Epiphora, sive laxitas glandularum oculi, serosam facit lacrymationem, irritisque aliis, juvant strigentia vulneraria, quae tonum restituant. A fibrarum nimia laxitate in tubulis renum, sive atonia renum, letales urinae suppressiones saepe oriuntur. Verus quoque diabetes aliquando succedit ob laxitatem viarum ab intestinis ad renes, curaturque per adstringentia et aromatica; palmam refert in hoc casu usus pilularum de Caccionde, quarum basis catechu. Durante somno fibrae laxantur et flaccescunt, unde sudor noctu sponte manat phthisicis, qui cessat fere frequenter mane aegro evigilante. Ischuria, sive urinae suppressio, contingit ob torporem fibrarum vesicae: curatur per acria suppositoria, clysteres stimulant, et similia, quae fibras vicinas jure consensionis ad motum excitant. Urinae incontinentia, e paralyti sphincteris, sive nimia fibrarum laxitate in pueris et senibus. In pueris curatur annis crescentibus, et fibra maturitatem acquirente; et si, crescentibus annis, non cedit malum, incurabile praedicito; nervina et antiparalytica juvant. In malignis et acutis incontinentia saepe apparet, inebriato nervorum principio.

Plura lymphae vitia a sola glandularum laxitate fiunt atque dependent; et medici sibi fingunt mille obstructions et mille falsas obstructionum chimae-ras. Id in mesenterio quotidie observo. Quando illi

pallorem levis momenti in vultu vident, qui languidi stomachi viarumque intestinalium laxatarum comes est indivulsus, putant ab obstructione fieri; mille statim inutilia dant remedia, ex chalybe, ex amari omnis generis, et mille id genus inutiliter praescriptis, cum morbus sola masticatione cinnamomi, vel seminum citri, vel potione coffeae, roboratis per haec fibris laxatis, non vero, ut ipsi putant, obstructis promte tolli potuerit; quaeque non aderant obstructiones, remediorum usus producit. Hydrocephali oriuntur in infantibus recens natis a nimia fibrarum cerebri laxitate, ob longam moram infantis in utero capite prono, dum vim facit, ut foris exeat in parte difficiliore. A nimio et continuo dolore relaxatur tonus partium, ut fit in podagra; hanc ob causam in podagricis luxationes tandem articulorum succedunt ob fibrarum relaxationem. A tympani atonia surditas: a laxitate retinae coecitas, senibus familiaris gustus abolitus et odoratus, ob fibrarum nasi et linguae relaxatum tonum. Nimio veneris abusu, laxatis pudendorum partibus, impotentia succedit. Laxatis seminalibus vesiculis, gonorrhoeae: gonorrhoea notha seu catarrhalis, e laxitate vaginae uteri: luxationes e laxitate fibrarum. Ejus quoque laxitatis causa, nimium pinguedinis incrementum supervenit in adiposis: ani procidentia e laxitate. E nimia pulmonum laxitate saepe oriuntur phthises. A laxitate fibrarum superioris orificii ventriculi, nausea et vomitus. Fibrarum vesicae laxitas in pueris vesicae calculum producit, quia nequit ingentem visciditatum copiam, qua pueri scatent, oscillando propulsare. Hinc haerentes ibidem diu ac indebite, vesicae calculum pueris familiarem pariunt. A nimia fibrarum flacciditate oriuntur convulsiones in infantibus, quae, inoffenso vitae et victus genere, fibris in pubertate durefactis, sponte sanantur. Quidam ob naturalem pulmonum mollitiem et laxitatem, sanguinem spuunt. De hoc corporis habitus te certum fortasse reddit. Ex hisce omnibus aliisque pluribus factis seu observationibus, manifeste colligitur, quam necessaria sit medico cognitio status solidorum in quovis morbo. Qua de re nemo antiquorum melius scripsit CAELIO AURELIANO, viro doctissimo. Is diligenter admonet, quomodo curare debemus, ut so-

lida in debito et naturali tono contineantur, ne flaccescant, unde plurium origo malorum. Sic igitur loquitur: „Oportet autem singulas partes in passione constitutas suis ac naturalibus motibus admovere, ut supercilium levando et deponendo, palpebram concludendo et discludendo, linguam producendo atque adducendo: haec sunt aegrotantibus imperanda. Hortandi etiam sunt locutionem tentare, quod si minime facere potuerint et ex omni parte officia linguae cessant, erunt suadendi, ut animo concepta volvant; quae loqui volentes mente perceperint, in alto formans spiritus, accepto motu, rumpit in vocem.“
Libr. II. chronic. morb. cap. 1. de paralyti. PLATO quoque, tertio de republ., habet HERODICUM Selymbrianum medicinam paedagogicam instituisse, quae victu et exercitiis ad rem accommodatis valetudinem corporum confirmaret et redderet. Exercitatio quoque vocis debito cantu, vel assidua lectione, vel gratis amicorum colloquiis et conversatione, ad plures conducit morbos, ut fuse monet HIPPOCRATES III. diaet. n. 16. et multo melius de insomniis, num. 3.; et PLUTARCHUS de tuenda valetudine circa medium; qua de re egimus nos in libello nostro de tarantula circa finem. Sicuti vocis exercitatio conducit nonnullis pulmonum et capitis morbis, ita globulorum lusus calculo et renibus, sagittatio pulmonibus et thoraci, lenis deambulatio ventriculo, equitatio capiti et mesenterio. Nec semper in malorum curationibus aegri stomachus syrupis atque conservis satiandus est et implendus; regularis enim vivendi modus, debitusque sex rerum non naturalium usus et ordo, citius multo morbum saepe sanant, quam pharmacopolarum centeni pulveres. Aliquibus enim in morbis vita ducenda in aquis, ut sanentur; aliis mare et longa confert navigatio, venatio, rusticatio, ambulatio, iter longum per montana vel per campestra; aliis musica vel saltatio; paucis vero, dum longo morbo tenentur, imprudentissimus remediorum abusus conferre poterit.

Ita in colica pertinaci conducit iter aliquod, ut corpus plurium dierum equitatione excitetur, fibraeque mesenterii longo dolore relaxatae pristinas reassumant oscillationes ad morbosas impuritates e mesenterii sinu eradicandas expellendasque; quae qui-

dem oscillationes expectari vix poterunt a diversi generis remediorum acervo, quae longis in morbis ad nauseam usque praescribuntur.

Sed quantum gravibus morbis conferat cantus et vociferatio, docte satis et utiliter explicavit doctissimus MERCURIALIS his verbis: „Vociferationis multae sunt species, potissimum vero referuntur ad cantum, lectionem, sermonem, risum atque fletum. Vociferationis itaque prima conditio ab ANTILLO, PLUTARCHO, PAULO, AETIO et AVICENNA adscripta est, quod thoracem atque vocalia instrumenta perbelle exercet; et, teste AVERRHÖE, naturalem calorem auget, purgat, firmat, atque attenuat; solidas corporis partes, robustas, puras, et offensae minime obnoxias reddit: colorem quoque cutis decorat. Quae si ita se habent, certe iis, qui humiditate occupatas interiores partes, quique corporis habitum frigefactum habent, vociferationem generosum praesidium esse: quemadmodum istis praedictis rationibus eam ab ANTILLO, CAELIO AURELIANO et AETIO laudatam, scimus stomachicis vomentibus, acidum ructantibus, aegre digerentibus, cibos fastidientibus, atrophiam laborantibus, languidis, cachecticis, hydropticis, asthmaticis, phthisicis, apostemata in thorace rupta habentibus, difficile parturientibus, quartanariis, pituitosis, convalescentibus fere omnibus, etc. Ideo GALENUS, VIII. de med. loc. c. 4., stomacho laborantibus unctiones, exercitia, et vociferationem per expertem artificem adhibitam commendat. Quantum vero musica et cantus pluribus curandis morbis conferant, docuere SOCRATES, PYTHAGORAS, CAELIUS AURELIANUS, DEMOCRITUS; et omnes antiqui. “MERCURIALIS, de gymnastica. libr. VI. cap. 5., ubi plura digna videri poterunt. Ibidem quoque plura aurea leguntur de effectibus et exercitatione lecti pensilis, cunarum, navis, venationis, equitationis, natationis, deambulationis, balneationis, et mille id generis. Unde summopere laudo usum balneorum publicorum, quae paucis abhinc annis aperta sunt in urbe ad publicam utilitatem; inter celebriora vero est illud in capite viae novae, quae ab hortis Quirinalibus ducit ad forum Hispanicum: nec non aliud in vico fabrorum ferrariorum ad aedem S. Andreae de Valle; et aliud in via Julia ad novos carceres,

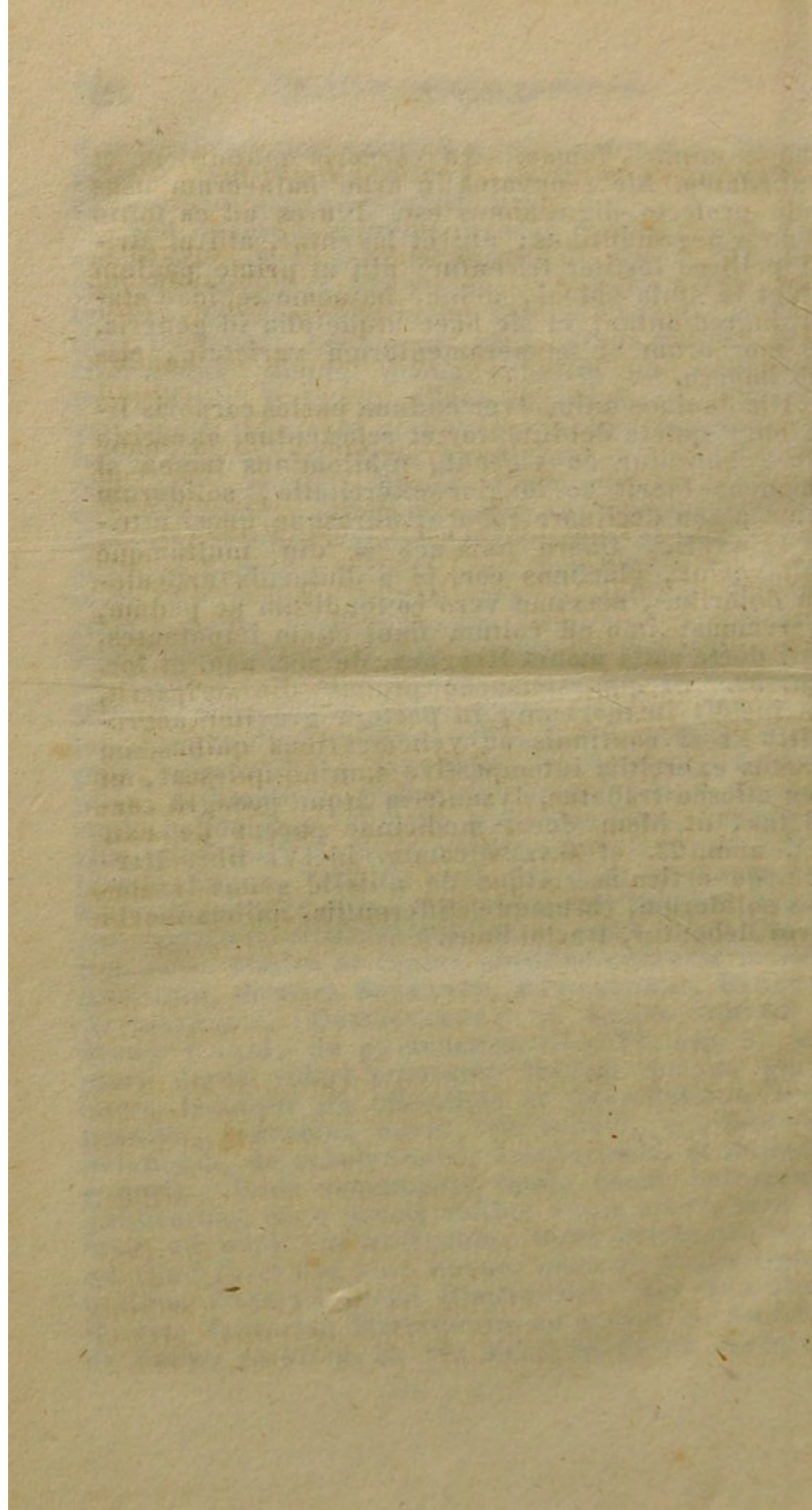

aliaque minoris famae. Ad corporis munditiem et salubritatem hic renovatus in urbe balneorum usus laude profecto dignissimus est. Flures ad ea mitto ex meis aegrotantibus; alii ut laventur, alii ut strigili pelliceo fortiter fricentur; alii ut primo paulum sudent in stufa balnei, deinde balneum tepidae statim ingrediantur; et sic haec atque alia id generis, pro morborum et temperamentorum varietate, eisdem impero.

Hic denique animadvertendum, partes corporis licet longa quiete debilitentur et relaxentur, exercitio vero roborentur ac vigeant, nihilominus tamen si vehemens fuerit ac longior exercitatio, solidorum tonum a suo declinare robore, fibrasque quasi attritas relaxari. Quare homines si diu multumque exequitaverint, plurimos corripì a diuturnis articulorum doloribus, maxime vero coxendicum ac pedum, observamus; imo ad coitum fiunt etiam impotentes, sicuti docte satis monet HIPPOCR. de aër. aqu. et loc. num. 52. Si quis stomacho pronus die scripserit, cum incidit in morbum, in pectore graviter aegrotabit. Et si continuis ac vehementibus quibusdam assuetus exercitiis intempestive omnino quiescat, et vitae otiosae tradatur, dysenteria atque podagra corripietur, ut idem docet medicinae parens de nat. hum. num. 23. et GALEN comm. in IV. libr. HIPPOCR. de articulis. Atque de aliis id genus laxitatibus solidorum, earumque differentiis, quibus morbi plures debentur, tractabimus.

Verlagsbücher von Leopold Voss in Leipzig.

- A**egidii Corboliensis carmina, quae supersunt, medica, ex antiquiss. codd. mss. edidit, notasque et prolegomena adjecit *L. Choulant*. 8maj. 1826. 1 Thlr. 16 gr.
- B**aer, C. E. von, De ovi mammalium et hominis genesi. Epistola ad Acad. Caesar. Petropolitan. Cum tab. aeneis. 4o. unter der Presse.
- B**arkow, H., Monstra animalium duplicia anatomicè delineata, descripta et quoad nexum cum medicina forensi et arte obstetricia illustrata. Cum icon. 109. 2 Tomi in 4o. unter der Presse.
- B**iot, J. B., Lehrbuch der Experimentalphysik, oder Erfahrungs-Naturlehre. Dritte Auflage, bearbeitet von *G. Th. Fechner*. Mit 20 Kupfert. und Biot's Portrait. 4 Bände. gr. 8. 1824—1825. 8 Thlr.
- B**urdach, K. F., Die Physiologie als Erfahrungswissenschaft, mit Beiträgen von *v. Baer* und *Rathke*. 1r Band. Mit 6 Kupfert. gr. 8. 1826. 3 Thlr. 12 gr.
Bd. 2 erscheint Ende des Jahrs.
- C**arus, C. G., Entdeckung eines einfachen vom Herzen aus beschleunigten Blutkreislaufes in den Larven netzflüglicher Insecten. Mit 3 Kupfert. gr. 4. 1827. 1 Thlr. 16 gr.
- C**asper, J. L., Bescheidene Zweifel gegen die neue Hellseherin in Carlsruhe, mit einigen Gedanken über den thierischen Magnetismus überhaupt. 8. 1818. 12 gr.
- C**elsus, A. C., De re medica libri octo. Editio nova, curant. *Fouquier* et *Ratier*. 12. Parisiis. 1823. 1 Thlr. 12 gr.
- C**houlant, L., Tafeln zur Geschichte der Medizin, nach der Ordnung ihrer Doctrinen. Von den ältesten Zeiten bis zum Schlusse des achtzehnten Jahrhunderts. gr. fol. 1822. 1 Thlr. 20 gr.
- De locis Pompejanis ad rem medicam facientibus. Cum tab. lithogr. gr. 4. 1823. 12 gr.
- Rede über den Einfluss der Medizin auf die Cultur des Menschengeschlechts. gr. 8. 1824. 4 gr.
- Prodomus novae editionis A. C. Celsi librorum VIII. de medicina. Inest apparatus critici Celsiani tentamen bibliographicum. gr. 4. 1824. 1 Thlr.

Choulant, L., Anleitung zur ärztlichen Rezeptkunst, nebst einem systematischen Grundrisse d. Arzneimittellehre. Als Leitfaden zu seinen Vorlesungen entworfen. gr. 8. 1825. 12 gr.

Coster, J., Handbuch der chirurg. Operationen, worin die neuen Operations-Methoden von L. franc beschrieben sind. Aus dem Franz. mit 2 Sätzen von J. G. W. Walther. Mit einer Steintafel. 12. 1825. 1 Thlr. 12 gr.

Darstellung der neuen Entdeckungen über Electricität und Magnetismus, von Oerstedt, Arago, Ampère, Davy, Biot, Erman, Schweigger, de Rive u. m. a. durch Ampère und Babinet. Aus dem Franz. Mit 2 Kupfertafeln. gr. 8. 1822. 16 gr.

Ducamp, T., Ueber Harnverhaltungen, welche durch Verengerung der Harnröhre veranlasst werden, und von den Mitteln, durch welche man Obstructionen dieses Canals zerstören kann. Aus dem Franz. Mit 5 Kupfert. gr. 8. 1823. 1 Thlr. 12 gr.

Fechner, G. Th., Repertorium der organischen Chemie. 1r Bd. 1te bis 3te Abth. (Pflanzenchemie) gr. 8. 1826 u. 27. 9 Thlr. 8 gr.

Bd. 2. (Zoochemie) erscheint Ende des Jahres.

Friedländer, Herm., Fundamenta doctrinae pathologicae, sive de morbi in corpore animoque actione atque natura. 8maj. 1827. unter der Presse.

— L., über die körperliche Erziehung des Menschen. Aus dem Franz. v. Dr. E. Oehler. gr. 8. 1819. 1 Thlr. 16 gr.

Hartmann, Ph. K., Glückseligkeitslehre für das physische Leben des Menschen, oder die Kunst das Leben zu benutzen, und dabei Gesundheit, Schönheit, Körper- und Geistesstärke zu erhalten und zu vervollkommen. gr. 8. 1808. 2 Thlr.

Hünefeld, F. L., Physiologische Chemie des menschlichen Organismus zur Beförderung der Physiologie und Medizin und für seine Vorlesungen entworfen. 2 Bände. gr. 8. 1826. 27. 3 Thlr. 12 gr.

— u. F. Picht. Rügens metallische Denkmäler der Vorzeit, vorzugsweise chemisch bearbeitet. Mit 12 Abbildungen. gr. 8. 1827. geh. 12 gr.

Körber, J. F. von, Auszug aus den im russ. Reich erschienenen Manifesten, Ukasen u. s. w., welche das Medicinalwesen betreffen. gr. 8. 1816. 3 Thlr. 12 gr.

Kühn, C. Gotth., Opuscula academica argumenti cum medici, tum philologici. C. icon. Vol. I. 8maj. 1827. 2 Thlr. 12 gr.

Vol. II et III. unter der Presse.

Kunze, G., De Dysphagia commentatio pathologica. Cum tab. II. gr. 8. 1820. 1 Thlr.

Lisfrank, J., Ueber Verengerungen der Harnröhre. Aus dem Franz. gr. 8. 1824. 18 gr.

Magendie, F., Vorschriften zur Bereitung und Anwendung einiger neuen Arzneimittel. 5te Auflage mit Anmerkungen und Zusätzen von G. Kunze. gr. 8. 1826. 12 gr.

Meckel, J. F., Archiv für Anatomie und Physiologie. Jahrg. 1826. Mit 7 Kpfrn. gr. 8. 4 Thlr.

— Dasselbe. Jahrgang 1827. unter der Presse.

— Joanni Friderico Blumenbachio die XVI. septembris 1825. 4. 8 gr.

— Handbuch der pathologischen Anatomie. 2 Bände, oder 3 Abtheilungen. 1812 — 1818. 8 Thlr.

— Descriptio monstrorum nonnullorum cum corollaris anatomico-physiologicis. C. tab. VI aeneis. 4. 1826. 3 Thlr.

Noack, C. A., Commentatio de melanosi cum in hominibus, tum in equis obveniente. Specimen pathologiae comparatae. Cum tab. III aeneis. 4maj. 1826. 1 Thlr. 8 gr.

Ollivier, G. P., Ueber das Rückenmark und seine Krankheiten. Mit Zusätzen von J. Radius. Mit 2 Steintafeln. gr. 8. 1824. 1 Thlr. 20 gr.

2r Bd. oder Nachträge unter der Presse.

Patrix, E. G., Ueber den Gebärmutterkrebs und die Krankheiten der zu dem Uterus führenden Theile. Aus dem Franz. Mit 3 Kpfrt. gr. 8. 1821. 1 Thlr.

Platner, E., Quaestiones medicinae forensis et medicinae studium octo semestribus descriptum. Primo junctim edidit, indicem copiosum et vitam Platneri adjecit L. Choulant. Accedit effigies Platneri. gr. 8. 1824. 2 Thlr. 16 gr.

Pharmacopoea borussica. Die preussische Pharmakopoe, übersetzt und erläutert von Dr. Fr. Ph. Dulk. 2 Bde. gr. 8. 1827. unter der Presse.

Rostan, L., Untersuchungen über die Erweichung des Gehirns, zugleich eine Unterscheidung der verschiedenen Krankheiten dieses Organs durch

- charakteristische Zeichen beabsichtigend. Nach der zweiten Auflage von *G. Th. Fechner*. gr. 8. 1824. 2 Thlr. 16 gr.
- Sachs, L. W.*, De accuratiori rheumatismi et arthritidis diagnosi prodromus. 8 maj. 1827. 6 gr.
- Versuch zu einem Schlussworte über *S. Hahnemann's* homöopathisches System, nebst einigen Conjecturen. gr. 8. 1826. 12 gr.
- Schilling, M. G.*, Quaestio de C. Celsi vita. Pars prior: de Celsi aetate. gr. 8. 1824. 12 gr.
- Scriptorum classicorum de praxi medica nonnullorum opera collecta*. 8.
- Vol. I. *Sydenhami Opera* cur. *C. Gottl. Kühn*. 8. 1827. 3 Thlr.
- Vol. II. *Baglivi Opera* cur. *C. Gottl. Kühn*. T. I. 8. 1827. 1 Thlr. 16 gr.
- Vol. III. Desselben Werks T. II. unter der Presse.
- Vol. IV. *Morgagni de sedibus et causis morborum* cur. *Just. Radius*. Tom. I. 8. 1827. 1 Thlr. 16 gr.
- Vol. V — VIII. Desselben Werks Tom. II — V. unter der Presse.
- Vol. IX. X. *Ramazzini Opera medica* cur. *Just. Radius*. 2 Tomi 8. unter der Presse.
- Thenard, L. J.*, Lehrbuch der theoret. u. prakt. Chemie. Fünfte Aufl., bearbeitet von *G. Th. Fechner*. In 6 Bdn. mit 42 Kupfert. und *Thenard's* Portrait.
- Bd. I. . . . 1825. 4 Thlr.
- Bd. II. . . . 1826. 2 Thlr. 20 gr.
- Bd. III. . . . 1826. 3 Thlr. 12 gr.
- Bd. IV. Abth. 1. 1826. 2 Thlr. 8 gr.
- Bd. — — 2. 1827. 3 Thlr. 8 gr.
- Bd. — — 3. 1827. 3 Thlr. 16 gr.
- Bd. IV. auch u. d. Titel: *Fechner's Repertorium etc.*
- Bd. V. VI. unter der Presse.
- Weber, E. H.*, De motu Iridis. Cum icon. 4o. unter der Presse.
- Weller, C. H.*, Icones ophthalmologicae seu selecta circa morbos humani oculi. Fasc. primus. gr. 4. 1825. 5 Thlr.

